

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია
Georgian Academy of Education Sciences
Академия образовательных наук Грузии

შრომები 1 (13)

Works 1 (13)

Труды 1 (13)

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ
“მოამბის” დამატება

Application Appendix to the Journal “Newsletters” of Academy
of education Sciences of Georgia

Приложение к журналу Академии образовательных наук Грузии
«Моамбе»

თბილისი Tbilisi Тбилиси
2009

ჟურნალი გამოდის საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის
გალაწვევტილებით

სარედაქციო საბჭო:

ბორის იმნაძე – სრ. პროფესორი, მთავარი რედაქტორი
თეიმურაზ ჯაგოდნიშვილი – სრ. პროფესორი, რედაქტორის მოადგილე
ელისაბედ კოზლოვა - ასოც. პროფესორი, პასუხისმგებელი მდივანი
ჩინგიზ ბედალოვი – პროფესორი
კონსტანტინე რამიშვილი – პროფესორი
გელა ყიფიანი – პროფესორი
ანზორ შავეულიძე – სრ. პროფესორი
ზურაბ ჩაჩხიანი – სრ. პროფესორი
ელისაბედ ხაზუტაშვილი – ასოც. პროფესორი
ლენინდე ჯახაია – სრ. პროფესორი

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია

რედაქციის მისამართი: 380008, თბილისი, ზანდუკელის ქ. 1
e-mail: boris151132@rambler.ru
web-გვერდის მისამართი: <http://newsletters.gtu.ge>

ფასი სახელშეკრულებო
ტირაჟი 500

Teaching Business English

Manana Aslanishvili

Georgian Technical University

Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Business English has undoubtedly established itself as a symbol of most innovative teaching methodologies and creativity everywhere else in the world. Our country seems to persist in remaining peculiar (despite the major changes) in a number of things. One of these – is a very specific state of TEFL in general and TBE in particular. The problem in question is the mentality of both teachers and learners. Ask your EFL students if they would like to study Business English. They will accept the idea enthusiastically. Ask yourself whether you would like to deal with Business English. Will you definitely say, “Yes, I would!?” We doubt it. To answer the question positively one should be either a specialist in TBE or a ‘craftsman’. And yet it is obvious that something should be done real fast to satisfy the demand for Business English. Some might think that it is somebody else’s business. Why bother? That is exactly the question we would like to invite you to think about together on these pages.

Have you ever asked yourself what Business English means? Is it just another ESP or “indisputable international language” as some think, or probably something else? What definition of BE might be most appropriate for an EFL teacher, trying to find his way into it? Let’s leave thinking of proper definitions to dictionary makers, they will certainly have their say some time. But what seems important to understand from the very start is that it is not just specialist’s vocabulary, which distinguishes BE from other Englishes. It is vital to be aware that the whole of business world (to be more precise-international business world) finds its reflection and realization in Business English – its major communication asset. So, BE is certainly language: vocabulary, grammar, functions, but also content: marketing, management, finance, etc, besides, it is communication skills: telephoning, correspondence, meetings, presentations, etc. and cultural awareness of social and business behaviour. A complete novice in TBE is at risk to conclude that his concern is just the language part. This is a drastic mistake. The four parts are inseparable and cutting down any of them is like murderous surgery. Instead one should try to enter this new world and make it his own. Because it is BE with its communicative and thematic comprehensiveness, reflecting every sphere of human international business relations, which can stimulate a new spiral in the development (and self-development) of an EFL teacher of a new generation in this country. That is a teacher who would be able to respond and

adapt to the needs of the learners, who could be less dependent on the published course books, while being more creative and flexible

in course designing and course accomplishing.

Thousands of graduates currently applying for jobs in newly born companies only too soon find out that what they used to call ‘good command of English’ is not at all sufficient for a successful career in business. Not only formulaic language, terminology and functions impinge upon effective telephoning or letter writing, one should know certain rules of writing and speaking and be a good user of both. To say nothing of more complex skills: presentations, meetings, and negotiations, which are much larger than the ability to understand a foreign language and speak it fluently. Overall performance, communication effectiveness is the main thing. Hence the disappointment, complexes, failure. Of course those in-workers in business, who have already fallen into trouble, might be helped out by an experienced BE trainer. But wouldn’t it be better if to-be workers in business have been provided with certain BE training in their educational institutions (school, colleges, and universities)? Like it or not, our world has definitely become that of business. And the earlier we start studying it, the easier will it be to find our own niche in it.

We have to admit, however, that three major categories of in-workers in business: managers, executives and clerical staff, having different responsibilities, can be expected to have different needs as BE learners. Thus, clerical workers would hardly be highly motivated, if they are given a course on making presentations, while that of telephoning or socializing might be extremely attractive for them. On the other hand, senior managers would be bored, if instead of doing problem-solving activities in English, analyzing, discussing, reporting on, etc. various business situations, they are practicing telephoning or socializing on end. This implies certain differentiation in terms of course planning.

We hold it true that both EFL teachers and learners could profit a lot if take at least some interest in Business English. Learners would get a passport into a career in business, and teachers would largely enrich their professional arsenal. Suffice it to say that one of the major principles of BE is learner-centred approach. Learners’ needs lay the foundation for the curriculum, which restructures teacher/learner relationship, converting it into partnership. This increases learners’ motivation and in the long run – overall outcome. Another basic BE principle is its purposefulness. Whatever the learners do in BE class: reading, writing, listening or speaking, they do it purposefully, solving business problems by means of a foreign language. The key method used in TBE is that of case study, when ‘food for thought’ is a set of data (business documents, mass media publications, ads, scripts of

conversation, etc), containing background information about the roots of the problem to be solved. Through a range of individual and group activities like discussion, presentation, meeting, negotiation, etc. learners are supposed to find a solution to the targeted problem and present it in the particular written or oral form (a report, a presentation, etc.).

It is easy to see that the principles enlisted might be the core ones of any EFL course, leading its learners from language accuracy to communicative fluency, holding its ‘crowning glory’ as communication effectiveness.

There are questions bound to arise if one decides to plunge into the unknown sea of TBE. Among them

- WHERE? (to study or at least to obtain information about it)
- WHAT? (materials are valid or available)
- HOW? (to set the teaching targets and hit them successfully). Being a constant reader

of course books and course materials appearing on sale in hundreds now, might help a lot in learning to see various ways of approaching TBE problems. However, this could lead to increasing one’s teaching potential, only if the one seeking it is provided with a key. The key is differentiating between four major categories of BE course-books:

- those targeted at language training,
- those targeted at communication skills training,
- those targeted at content training,
- those holding all the three targets (language, communication skills, content) equally

important. So the choice of the course book(s) will largely depend on the needs of learners and correspondingly the aims of the course. The “how” question is the main one in syllabus designing, which in general involves a number of steps:

- analysis of learning situation,
- analysis of target situation,
- establishing general topics and tasks,
- producing detailed skills/content plan,
- finding out/creating interesting, enjoyable materials,
- establishing suitable methodology,
- developing testing and evaluating grounds.

Planning a course basically means breaking it down into certain constituents. Thus, for example a communication skills course will presuppose a division into: *m a c r o* – skills: e.g. using the phone, writing correspondence, dealing with customers, attending meetings, reading manuals, etc.; *m i c r o* – skills: e.g. arranging appointments, dealing with enquiries, understanding enquiries, etc.; *f u n c t i o n a l a r e a s*: requesting, suggesting, questioning, explaining, etc.; *g r a m m a r a r e a s*: interrogative forms, modals for requesting, there is, etc.; *l e x i c a l a r e a s*: accountancy, marketing, data processing, etc.

So the best way to answer the questions posed above is to get interested and move forward.

Up to now we have largely focused on the needs of learners. It is obvious that their needs vary, but analysis of needs is possible only if one has a clear idea of who the learners are. There are two categories of learners in BE domain: pre-experienced and job- experienced ones. So all EFL learners, planning working in the field of business after graduating fall into the former category, while those already working in it-into the latter one. Will they have the same needs? Hardly. As a rule, pre-experienced learners know near to nothing about business and have no business skills, only a vague idea of what is proper. So a BE teacher can not use them as a resource, whereas the second group of learners, being experienced and knowing exactly how things are supposed to be done, can be a useful resource. Secondly, needs analysis is practically unattainable in case with pre- experienced learners, as they need guidance even in this, while with job experienced learners this is not only attainable, it is unavoidable, being the basic foundation of a BE course.

It is important to know that in the ‘hard currency’ world the basic category of BE learners is the job- experienced ones, (numerous workers of companies, operating in international business, whose native language is not English). In Russia, Romania, Hungary, Poland pre- experienced learners are still the largest category.

Pre- experienced learners are known to have two kinds of needs: the development of reading and listening skills with a strong emphasis on the vocabulary of the subject under study (management, marketing, etc.) to ensure independence in reading literature on the course or listening to lectures, and, secondly, getting training in communication skills of certain professional orientation. These can be summed up as one major need a BE teacher should meet: to achieve proper balance between language, communication and content.

Обучение деловому английскому
Манана Асланишвили

Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

Статья рассматривает проблему обучения деловому английскому. А именно то, что обучение деловому английскому не ограничивается только его языковой частью. При обучении ВЕ необходимо принять во внимание не только его языковую часть (активный словарь, грамматика, функции), но также и содержание (маркетинг, менеджмент, финансы и т.д.).

В сферу делового языка входят коммуникационные навыки: разговор по телефону, письма, встречи, презентации и т.д., а также культурная осведомлённость об общественном и деловом поведении.

საქმიანი ინგლისურის სწავლება

მანანა ასლანიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო. თბილისი, კოსტავას 77

სტატიაში განიხილება საქმიანი ინგლისურის სწავლების პრობლემები. ВЕ სწავლების პროცესში აუცილებელია გაითვალისწინო არა მარტო ენობრივი ნაწილი (აქტიური ლექსიკონი, გრამატიკა, ფუნქციები), არამედ შინაარსიც (მარკეტინგი, მენეჯმენტი, ფინანსები და ა.შ.).

საქმიანი ინგლისურის სფერო შეიცავს ასევე საკომუნიკაციო უნარებს: ტელეფონით საუბარს, წერილებს, შეხვედრებს, პრეზენტაციებს და კულტურული და საზოგადოებრივი მოქცევის გაცნობიერებას.

Developing Functional Literacy Skills in a Foreign Language

Gotsiridze R.

Georgian Technical University

77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Technologists read technical manuals and handbooks in a foreign language on a day-to-day basis, as shown in needs analysis studies. To meet this need, institutions of technical education are committed to teaching their students the functional (reading-to-do) literacy skills of the domain. These skills are usually taught in connection with foreign language education. However, not very much is known about how the text and the task are processed, and what factors come into play in the context. The aim of this article is to propose ideas for the design of literacy instruction.

Procedural, meta-cognitive, and content-specific knowledge either instantiated individually or negotiated by the pair had a crucial role in task completion and in accessing the manual text successfully. Depending on individual orientation and the approach negotiated between the partners, the lack of "what-to-do" knowledge could be offset by joint reading, shared problem-

solving, and heuristics. On the other hand, if the gap of knowledge between the pair was wide and the individual approaches in reading-to-do were very different, the pair was likely to end up in sub-tasking, with a low level of collaboration.

The interplay of the real-world task and reading is best put into the form of a meta-orientation:

1. if you experience uncertainty about the problem you need to solve, seek information to resolve that uncertainty;
2. next, work on the information to construct knowledge which will help you solve the problem in practical terms.

The meta-orientation is meta-cognitive, and thus involves processes like self-monitoring and evaluation [1], [2]. It is also conditional. An example of this would be that information search and construction of knowledge are optional, and usually instantiated only if necessary[6]. Information search and construction of knowledge for the problem at hand are interconnected. The meta-orientation is important as it helps us understand the variation of processes and approaches in reading-to-do.

A particular type of literacy, such as reading-to-do when installing computer hardware, relates to much more than the linguistic content, mental representations, or reading processes involved [4],[7]. What is most important is the function which is embedded in the contextualised situation. These combined factors indicate that the common view that literacy skills are easily transferred from one context to another should be reconsidered.

It seems reasonable, then, that the student would benefit from being allowed to develop his/her functional language processing skills in the full context of the task. This would be an alternative to various "activity-driven" approaches, with carefully designed input of linguistic content and learner training, that typically attempt to monitor and model the text-processing strategies of the student. In a task-based approach the student proceeds from the whole-task perspective, with instructional exposure and input similar to the real-life context.

Task-based learning [3] is seen as more motivating and meaningful for the student than traditional approaches, and is an approach which should correspond well with the target skills of the specialist domain for which the student is being trained. In task-based learning, materials, media and

tools should be chosen that the student is likely to use after training; assessment techniques and student evaluation should support this. Learner contribution in the design stage of the task is highly recommended. But how can the teacher--who in most cases would teach reading in a more piecemeal fashion--manage the (potential) variability of ensuing learning situations and cognition processes?

Systematic control of how the student processes the linguistic input is not of prime instructional importance. Instead, the teacher should tune in to the global aspect. The individual development of professional literacy skills and strategies might then be best achieved by promoting context-specific transfer of learning and learner independence. The teacher's main concern would thus be to facilitate the acquisition of literacy practices for successful problem-solving and related cognitive processes.

The tasks assigned to students should be completed collaboratively. The findings of this study indicate that pair collaboration is positive and helpful; it makes practical problem-solving with reading faster, facilitates synergetic processes, and potentially leads to a high amount of shared cognition. In a realistic way, the participants recognise and modify the various roles they have in the task and in reading. The motivation for collaboration appears substantial. Meta-cognitive and learning-to-learn skills are naturally acquired in such a setting[5].

Text-based learning in engineering education requires domain-specific materials and media that are rarely to be found in the immediate learning environment of the language classroom. One possible answer to this problem is team-teaching. Teachers could bring in other content teachers with their special professional knowledge, which would provide students a more reliable way of recognising domain-specific, context-based discourse practices. It would also allow the introduction and development of literacy skills across the curriculum.

Rather than working from a generic model of a strategic reader, the teacher should set out to establish a climate which supports not only the development of reading skills but also roles required in collaboration. This involves observing how the students read and co-operate during task completion, and resorting to indirect rather than direct feedback while the reflective problem-solving process is in progress.

After completing the task, the students' reading processes could be discussed in the foreign language classroom. A retrospective discussion of how the text was processed should guide the student to improve his/her literacy skills. A useful support for the didactic discussions would be a post-reading questionnaire filled in by the students after the task. Through these activities, students are able to verbalise their reading-to-do tactics in a meaningful way.

The curricular objectives of foreign language instruction in engineering education have a focus on technical writing as well. The full scale of domain-specific literacy could be explored by involving the students in a reading-writing connection (i.e., in foreign-language instruction where the reading and writing of texts take place simultaneously). Classroom activities could combine the study of authentic manual texts and the design of operating instructions for real-life equipment that are available in the language class or in the school premises. Process writing in a collaborative manner would be especially beneficial for this kind of instructional approach.

People reading technical books and manuals in a foreign language have special needs, which are best met by focussing on their meta-orientation by using a task-based approach. Task-based collaborative work is especially useful in helping such readers learn reading skills, and also provides interaction which allows them to develop their meta-cognitive strategies and learner independence.

References

- [1]Block, E. 1986. The Comprehension Strategies of Second Language Readers. *TESOL Quarterly*, 20, 463-494.
- [2]Block, E. 1992. See How They Read: Comprehension Monitoring of L1 and L2 Readers. *TESOL Quarterly*, 26, 319-343.
- [3]Candlin, C. 1987. Towards Task-Based Language Learning. In Candlin C., and D. Murphy (eds.), *Language Learning Tasks*. Lancaster Practical Papers in English Education. Vol. 7. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- [4]Hutson, B. 1987. Literacy at School and Literacy at Work. In Bloome, D. (ed.) *Literacy and Schooling*. Norwood, N.J.: Ablex.

[5]Johnson, E. 1997. *Task-integrated pair-reading: a study of functional literacy in a foreign language*. Unpublished Licentiate Thesis in English Philology. University of Jyvaskyla.

[6]Lorch, R., E. Lorch, and M. Klusewitz 1993. College Students' Conditional Knowledge about Reading. *Journal of Educational Psychology*, 85, 239-252.

[7]Venetzky, R. 1990. Definitions of Literacy. In Venezky, R., D. Wagner, and B. Ciliberti (eds.) *Toward Defining Literacy*. Newark, Del.: International Reading Association.

რეზიუმე

ფუნქციური წიგნიერების უნარ-ჩვევათა განვითარება უცხოურ ენაზე

რ. გოცირიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

სტატიაში გაანალიზებულია უცხოურ ენაზე ფუნქციური წიგნიერების უნარ-ჩვევათა განვითარების მნიშვნელობა და როლი ტექნიკური სპეციალობის სტუდენტების მომზადების პროცესში. ძირითადი ყურადღება ეთმობა ტექნიკური ტექსტების კითხვის მეთოდის ჩამოყალიბებას, რომელიც დაეხმარება სტუდენტს ფუნქციური წიგნიერების ჩამოყალიბებაში.

Резюме

Развитие навыков функциональной грамотности на иностранном языке

Р. Гоциридзе

Грузинский Технический Университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77

В статье рассмотрены значимость и роль функциональной грамотности при обучении студентов технических специальностей. Особое внимание уделяется вопросу создания методики чтения технических текстов которые будут способствовать развитию функциональной грамотности учащихся.

ზრდილობიანი ქცევის ფორმები და ოჯახის როლი

ბავშვის აღზრდაში

ნანული გუნია

ინგლისური ენის კათედრის ას. პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი თბილისი, კოსტავას ქ. №77

განვითარებული ადამიანი წარმოუდგენელია ისეთი თვისებების გარეშე, როგორცაა იდეური რწმენა, განვითარებული აზროვნება, განათლება, მაღალი მორალური თვისებები და ემოციური სრულყოფა.

ადამიანის გრძნობათა კულტურის გამომხატველია ზრდილობა. ზრდილობა ეს არის მორალური აღზრდის ერთ-ერთი ელემენტი, მისი ნიშან-თვისება, ქცევის ფორმათა ერთიანობა, რომლებიც გამოხატავენ თავისებურ შეთანხმებას საზოგადოებაში ადამიანთა თანაარსებობაზე. ზრდილობიანი ჩვევების დანერგვა ადამიანებში ერთბაშად არ ხდება. იგი ხანგრძლივი და რთული პროცესია. კულტურული ყოფაქცევა, ზრდილობა, განათლება ადამიანმა უნდა შეივსოს კეთილგონივრული თანდათანობით, გულითადი რწმენით, ისე, რომ არ შეურაცხჰყოს წმინდა მამაპაპური ზნეჩვეულებანი, ტრადიცია, რომელიც მოიცავს მაღალ მორალურ თვისებებს, პატიოსნებას, უმანკობას, სიწმინდეს, ღირსებას, ადამიანურ სიმაღლის და ა. შ.

ზრდილობიანი ყოფაქცევის ჩვევათა დანერგვა ბავშვებსა და მოზარდებში მით უფრო ადვილი გახდება, რაც უფრო ნათელი წარმოდგენა ექნებათ მშობლებსა და სკოლის მუშაკებს ზრდილობის წესებზე, კულტურული ყოფაქცევის ნორმებსა და იმ მეთოდებზე, რომლებიც მისი დანერგვა-განხორციელებისთვის გამოიყენება.

ადამიანის სულიერი სიმდიდრის, მისი შინაგანი სამყაროს გარეგნული გამომხატველია ქცევის კულტურა, ადამიანებთან ურთიერთობის უნარი.

ზრდილობიანი ყოფაქცევის აღზრდა, ეთიკეტის ცოდნა, ძველთაგანვე ჩვენი ხალხის საუკეთესო მოღვაწეთა ყურადღების საგანსა და მათი ზრუნვის ობიექტს წარმოადგენდა. ადამიანებში ზრდილობიანი ყოფაქცევის ჩვევათა დანერგვას დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ გენიალური შოთა რუსთაველი, არჩილი, დავით გურამიშვილი, სულხან-საბა ორბელიანი, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი და სხვები. ქართველი ხალხი და მისი მოჭირნახულე ადამიანები საოჯახო სკოლებში და ინდივიდუალური სწავლების გზითაც ბავშვებს ზრდილობიანი ყოფაქცევის ნორმების შესრულებას აჩვენებდნენ, ასწავლიდნენ საზოგადოებრივი და საშინაო ყოფაქცევის წესებს, უნერგავდნენ ზრდილობიანი მოქცევის, თავდაჭერის, ლამაზი ლაპარაკის, მიმზიდველი სიარულის კულტურული მიხვრა-მოხვრის, მისაღმების, თავმდაბლობის, მორიდებულობის, სხვებზე მზრუნველობის ჩვევებს და სხვა თვისებებს, რაც ადამიანის შინაგანი ბუნების მოთხოვნილებად უნდა ყოფილიყო ქცეული.

ზრდილობის ფორმები ანუ გრძნობათა კულტურის გამომხატველი ფორმები საზოგადოების განვითარებასთან ერთად ისტორიულად ვითარდება და სახეს იცვლის. ამიტომ ზოგიერთ მათგანს დღეს პრაქტიკული აზრი აქვს, სხვებს კი მხოლოდ სიმბოლური. მაგალითად, როდესაც მამაკაცი ქუჩაში ვინმეს ესაღმება, ქუდს იხდის. ამჟამად ეს ექსტი ზრდილობის მხოლოდ სიმბოლური

გამოვლინებაა, მაგრამ წარსულში, როდესაც რაინდი თავისი მუზარადის ჩაფხუტს აწევდა და სახეს გამოაჩენდა, ამით იგი გიჩვენებდათ, რომ თქვენს წინაშე იყო მეგობარი და არა მტერი. მართალია, ჩვენს დროში ნაცნობთან შეხვედრის დროს ქუდის მოხდა არ წარმოადგენს პრაქტიკულ აუცილებლობას, მაგრამ ზრდილობა – ეს ისეთი მოვლენაა, რომლის შესახებაც შეიძლება გაბედულად ითქვას: გადაჭარბებისა ნუ შეგეშინდებათ!

ცნობილია და ფაქტია, საქართველო და ქართველები გამორჩეულნი არიან თავიანთი ძირძველი ტრადიციებით, თავდაჭერილობით, თავაზიანობით, თავმდაბლობით, მორიდებულობით, ზომიერებით, თვითკონტროლით, ლამაზი მანერებით, ტაქტიანი მოქმედებით, კულტურული ლექსიკით, საზოგადოებაში, ოჯახსა და სკოლაში მოქცევის ცოდნით, მისი შეგნებულად და პრაქტიკულად გამოხატვის უნარ-ჩვევებით, მაგრამ ზრდილობიანი ახალგაზრდების გვერდით თუ ადრე აქა-იქ მოიპოვებოდნენ უზრდელი ქცევის მოზარდები, დღევანდელ დროში სამწუხაროდ მათი რიცხვი საკმაოდ გაიზარდა. დასანანი და გულდასაწყვეტია მათი თავდაუჭერლობა, სიტლანქე, ურცხვობა, უხეშობა, ყოყონობა, უტაქტობა, უფროსების, ტოლებისა და უმცროსებისადმი ანგარიშგაუწვევლობა და უკულტურო მანერები.

უზრდელობის გამოვლინება სხვადასხვა ფორმებში გვხვდება: ერთ შემთხვევაში იგი სანიტარულ-ჰიგიენური ხასიათის უარყოფით ჩვევებში ვლინდება. მაგალითად, იატაკზე დაფურთხება, ხელით ცხვირის მოწმენდა, კბილების კირტნა, ხრამუნით ჭამა, ჭამის დროს სიცილ-ხარხარი, განუწყვეტელი ლაპარაკი და სხვა. მეორე შემთხვევაში – პიროვნებისა და კოლექტივის მიმართ არათავაზიან დამოკიდებულებაში (უფროსისა და ამხანაგის მიმართ ვულგარული მოპყრობა, უხეში მიმართვები, ადგილისა და გზის დაუთმობლობა და სხვა). მესამე შემთხვევაში – შრომითი ხასიათის ეწესო ქცევებში (წერითი სამუშაოების ულაზათო შესრულება, სასწავლო ნივთის ან ხელსაწყოების მიწოდების მაგიერ მისი გადაგდება და სხვა) და ა. შ.

სამწუხაროა და აღმაშფოთებელია როდესაც ახალგაზრდები ერთმანეთთან საუბრისას ხმარობენ ყოველად დაუშვებელ ქუჩურ გამოთქმებს. თითოეული ჩვენთაგანის ვალია მოზარდებში ადამიანური მორალის მაღალი თვისებების ჩამოყალიბება, როგორცაა: ყოფაქცევის მაღალი კულტურა, ზრდილობა, შეგნებული დისციპლინა და ა.შ. რამდენადაც უზრდელობა არ არის ბავშვის თანდაყოლილი თვისება, ის შესაძენი თვისებაა და მისი გარდაქმნა სრულად შესაძლებელია. მაგრამ მთავარია არა ის, რომ უზრდელები გვყავდეს და ისინი ზრდილობიან ადამიანებად ვაქციოთ, არამედ

ის, რომ თავიდან ავიცილოთ უზრდელობის შემთხვევათა წარმოშობის ყოველგვარი შესაძლებლობა და მოზარდებში აღრიდებულ დაწინაურებულ კულტურული და ზრდილობიანი ყოფაქცევის ჩვევები.

ერთი სიტყვით ახალგაზრდობის კულტურულ ყოფაქცევის ჩვევათა აღზრდის დარგში ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი, რამეთუ ქვეყნის სიძლიერე დამოკიდებულია განვითარებულ, განათლებულ, კულტურულ საზოგადოებაზე. სამშობლოს განათლებული, ზრდილი ახალგაზრდობა საჭიროება. ასეთი მაღალკულტურული ზრდილობის ჩვევებით აღჭურვილი ახალგაზრდობის აღზრდა ოჯახისა და სკოლის ერთობლივ მოქმედებაზე, მშობლებისა და აღმზრდელ-მასწავლებელთა მხრივ ეთიკური ნორმების ცოდნაზე და ზრდილობის ანბანის სწავლების მეთოდების გამოყენების უნარზეა დამოკიდებული. ზრდილობიანი და კულტურული ყოფაქცევის ჩვევათა აღზრდის ამოცანების გადაწყვეტაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ეძლევა იმ გარემოს, რომელშიც მოზარდი იზრდება და ვითარდება. იქ, სადაც მშობლები ურთიერთპატივისცემით ეპყრობიან ერთმანეთს, იქ, სადაც სიმშვიდე და წესრიგია, სადაც დაცულია ოჯახური და საზოგადოებრივი ცხოვრების ნორმები და წესები, სადაც ოჯახის წევრები ზრდილობიანად მიმართავენ ერთმანეთს. ამგვარ პირობებში მოზარდი წესიერად და კულტურულად იზრდება, ხოლო იქ სადაც დედ-მამას შორის ადგილი აქვს ჩხუბს, კამათს, კინკლაობას, უწმინდურ მიმართვებს მოზარდი უხეში დაუზრდელი ხდება, რასაც ის სხვადასხვა ფორმით გამოხატავს ნებისმიერ ადგილას, ნებისმიერ პიროვნებასთან. როგორც ვხედავთ უკულტურო ქცევა, უზრდელობა მოზარდებს მემკვიდრეობით კი არ დაჰყვებათ, არამედ ეს გარემოსა და აღზრდის შედეგია; ე.ი. მოზარდი თაობის ზრდილობიანი ყოფაქცევის აღზრდაში უდიდესია ოჯახის როლი (ვინ არიან მშობლები, რა პირობებში იზრდებიან ბავშვები). მშობლები ვალდებული არიან აღზარდონ მაღალზნობრივი, კულტურული ყოფაქცევის ჩვევებით აღჭურვილი მოქალაქეები.

ბავშვის ზრდილობიან აღზრდაზე ზრუნვა ოჯახში პატარაობიდანვე უნდა იწყებოდეს. სკოლამდელ ასაკშივე (ორგანიზებული თამაშის გზით) ბავშვებში კულტურული ყოფაქცევის ჩვევების დანერგვა მშობლების ძრუნვის უმთავრეს საგნად უნდა იქცეს. ოჯახში ზრდილობის აღზრდის ხერხები ბავშვის ასაკის, მომზადების დონისა და ინდივიდუალურ თვისებათა შესაბამისად იცვლება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ოჯახში ნაკლები ყურადღება ექცევა დღის რეჟიმის შესრულებას (სამუშაო კუთხის მოუწყობლობა, ბავშვის თავის ნებაზე მიშვება და მისი ადგომა-დაწოლის დროის განუსაზღვრელობა, სასწავლო ნივთების უწესრიგოდ დაყრა და გაკვეთილების მომზადებაზე

კონტროლის უქონლობა) ბევრი უწესრიგოდ იქცევა და არავის წინაშე არ გრძნობს პასუხისმგებლობას.

რაც უფრო პატარაა ბავშვი, მით უფრო ადვილია მასში ამა თუ იმ ჩვევის გამოქვეყნება. ბავშვთა შორის ზრდილობიანი ყოფაქცევის ჩვევების გამოქვეყნებაში ბევრი რამ, როგორც ზევით ავლნიშნეთ თვით მშობლების მაგალითზე და ამ საქმისადმი მის პასუხისმგებლობით მოპყრობაზეა დამოკიდებული.

მშობლები თავიანთი შვილების პირველი აღმზრდელები არიან. აღმზრდელი თვით უნდა იყოს აღზრდილი (მარქსი). მშობლების კულტურული ყოფაქცევა ზრდილობიანი ყოფაქცევის ჩვევათა აღზრდის მნიშვნელოვანი საშუალებაა ბავშვებისათვის. ვიმეორებთ, ისეთ ოჯახებში, სადაც სუფევს უწესრიგობა, ურეჟიმობა, უსისტემობა, ურთიერთპატივისცემის უქონლობა იზრდებიან უქნარები, ზარმაცები, მაწანწალები, ხოლო ისეთ ოჯახებში, სადაც ბავშვებს მეტისმეტ ყურადღებას აქცევენ, ანებივრებენ, ეფერებიან, განსაკუთრებულ ზრუნვასა და ალერსში ამყოფებენ, რომ ბავშვში ყველაფერს დადებითს ხედავენ, იზრდებიან თავნებები, უხეშები, უზრდელები.

ამგვარად ზრდილობიანი ყოფაქცევის აღზრდა მშობლებისაგან პედაგოგიურ ტაქტსა და ბავშვისადმი გარკვეული მიდგომის ცოდნას მოითხოვს. გონიერი, მიზანდასახული და მიზანშეწონილი პედაგოგიური ზემოქმედება ბავშვებზე, აღმზრდელებისა და მშობლებისაგან აღსაზრდელთა ინდივიდუალური თვისებებისა და განვითარების კანონზომიერებათა გათვალისწინებას საჭიროებს.

ლიტერატურა:

1. კ. დ. უშინსკი, რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი, ტ. 2. პროფესორ დ. ლორთქიფანიძის რედაქციით, 1950 წ.
2. იან კამიჩეკი, ყოველდღიური ზრდილობა, პროფესორ გელა ბანძელაძის რედაქციით, 1980 წ.

Forms of polite behaviour and the role of a family in upbringing of a child

.Gunia.

GTU, Kostava str.,77

Upbringing of a child must start in the family. Boorish behaviour of a child, bad manners of teenagers – all this is not inherited, but is a result of the influence of the environment. Therefore, in upbringing of the growing up generation the role of a family is of great importance. Thus, upbringing of courtesy requires from parents knowledge of the pedagogical tact and approach.

Формы вежливого обращения и роль семьи в воспитании ребенка

Н. Гуниа.
ГТУ, Костава 77

Воспитание ребёнка должно начинаться в семье. Некультурное поведение ребёнка, невоспитанность подростков - ведь всё это не передаётся по наследству, а является результатом влияния окружающих. Поэтому в воспитании подрастающего поколения роль семьи имеет огромное значение. Таким образом, вежливое воспитание требует от родителей знания педагогического такта и подхода.

Связь методики обучения языку с другими науками

Гурамишвили З. ассистент-профессор
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава 77

Методика обучения РКИ, будучи самостоятельной педагогической наукой, в то же время тесно связана с рядом других наук и использует накопленные в нем факты. Среди таких наук есть *базисные*, т.е. основные для методики. К их числу принято относить лингвистику, педагогику, психологию, социологию, страноведение.

Прежде всего, методика тесно связана с педагогикой, будучи одним из ее разделов – частной дидактикой. Если дидактика – это теория обучения любому предмету, то частные дидактики используют положения применительно к обучению конкретному предмету, в нашем случае – русскому языку.

Из педагогики методика заимствовала многие понятия и положения: представление о принципах, процессе обучения и его закономерностях, методах и организационных формах обучения и др. Главные категории педагогики: обучение, образование, воспитание, учение, развитие, усвоение – стали определяющими и для методики, хотя многие педагогические понятия в методике обучения языку получили новое содержание в соответствии со спецификой предмета обучения. По этой причине в методике наряду с общедидактическими используются и свои, специфичные для этой дисциплины, положения. Например, помимо общедидактических принципов обучения (наглядность, сознательность, доступность, посильность), в методике получили обоснование и разработку специальные методические принципы (коммуникативность, устная основа обучения, опора на родной язык учащихся, взаимосвязное обучение видам речевой деятельности и др).

Другая базисная для методики наука – это *психология*, раскрывающая закономерности развития и формирования психической деятельности живых существ. Из психологии методика черпает сведения об особенностях усвоения языка, индивидуально-психологических особенностях учащихся, которые следует учитывать в процессе обучения, характере

формирования знаний, речевых навыков, умений. Психология дает методисту представление о мотивах овладения языком, видах и роли памяти обучении, особенностях учащихся с точки зрения характера учебной деятельности.

Мотив, как известно, - это побуждение к деятельности, связанное с удовлетворением потребностей человека. На занятиях по языку мотивы могут быть осознанными или неосознанными. В качестве осознанных мотивов деятельности выступают интересы, убеждения, стремления личности. Так, мотивы в изучении языка могут быть *субъективными* (получить хорошую оценку, поощрение) и *объективными* (использовать язык в работе, получить доступ к информации на изучаемом языке, общаться с носителями языка, слушать радио, смотреть фильмы). Иногда говорят о внешней и внутренней мотивации при изучении языка. Первая определяет причины, побудившие к изучению языка, вторая связана с организацией самого учебного процесса по овладению языком (выбор способов обучения, учебных пособий, времени занятий и др.). В качестве внешних мотивов для изучения русского языка как иностранного можно выделить следующие.

1. Широкое распространение языка в мире и его использование в качестве международного средства общения. В современном мире русским языком в той или иной мере владеет около полумиллиарда человек, что свидетельствует о его распространенности и привлекательности для тех, кто стоит перед выбором языка изучения.
2. Желание приобщиться к культуре говорящих на изучаемом языке часто становится немаловажным стимулом для выбора языка изучения. Русская культура всегда рассматривалась как часть мировой культуры, которая определяет роль России в мировом сообществе. Поэтому фактор интереса к русской культуре, к отражению в ней общечеловеческих ценностей всегда имел значение для возникновения внешней мотивации.
3. «Эстетическая ценность» красота его звучания, по мнению многих ученых, также является причиной возникновения интереса к языку и массового его распространения в иноязычной среде. Многие изучающие русский язык отмечают его мелодичность и музыкальность.
4. Представление о «легкости-трудности» языка также относится к субъективно-психологическим факторам возникновения мотивов в изучении языка. Для многих трудности русского языка связаны с различиями латинского алфавита и кириллицы и

особенностями его грамматического строя. Однако многолетний опыт преподавания языка и мнение изучающих язык убеждают, во-первых, что подобные трудности существуют и во многих других языках, а во-вторых, такие трудности успешно преодолеваются в процессе обучения.

Возможность применения языка в практической деятельности в соответствии с коммуникативными потребностями личности является важным мотивом его изучения.

Преподавателю важно знать и изучать мотивы учебной деятельности и по возможности их расширять. При этом главными стимулами в мотивации обучения всегда являются: новизна учебного материала, интерес к занятием, умение преподавателя подчеркнуть важность материала для практической деятельности. Преподавателю важно стремиться к согласованию и координации индивидуальных мотивов всех членов группы, поддерживать и развивать имеющиеся мотивы. Важно также умение преподавателя мобилизовать волевые ресурсы учащихся путем развития чувства ответственности за результат решаемых учебных задач. Немаловажной представляется также мобилизация собственных, присущих педагогу мотивационных процессов.

Большое впечатление для оптимизации обучения имеет знание преподавателем типа памяти учащихся, роль которой в овладении языком исключительно велика. Память может быть зрительной, слуховой либо комбинированной, логической или образной, произвольной (сознательной) или произвольной (интуитивной). Соответствующую информацию, как и знание индивидуальных различий между учащимися, позволяющее относить их к коммуникативному либо некоммуникативному типу, преподаватель черпает из психологии. Учащиеся первого типа, определяемые психологами как *экстраверты*, легко вступают в общение, любят групповые занятия, охотно участвуют в ролевых играх, широко пользуются языковой догадкой; вторые (их называют *интроверты*) склонны к анализу языкового материала, их трудно «разговорить», так как учащийся боится сделать ошибку. Таким учащимся больше нравятся занятия, где объяснение преобладает над речевой практикой, а чтение и выполнение письменных заданий являются основными формами работы.

Связь методики с психологией особенно ощутима в общей, возрастной психологии общения и двух дисциплинах, возникших на стыке психологии с другими дисциплинами: психолингвистике и педагогической психологии.

Психолингвистика – комплексная научная дисциплина, изучающая процессы восприятия, формирования и порождения речи в их соотношении с системой языка. Она возникла в конце 50-х годов XX в., представители этого направления научного знания стремятся ответить на вопросы: что происходит, когда мы думаем, говорим, читаем, пишем, слушаем. Оформление психолингвистики в самостоятельную науку в России связано с именем А.А. Леонтьева, которому принадлежит и первая на русском языке монография «Психолингвистика» (1967), работами А.Р. Лурии, И.А. Зимней, А.М. Шахнаровича и других. Для методики особенно важными представляются воззрения этой научной дисциплины на речевую деятельность как процесс приема и передачи информации, на природу взаимодействия языка и сознания, речи и мышления.

Педагогическая психология возникла на стыке педагогики и психологии и изучает закономерности развития человека в условиях образования и воспитания, используя достижения психологии для совершенствования педагогической практики. Термин «педагогическая психология» был предложен видным русским педагогом П.Ф. Каптеровым в 1874 г., и в настоящее время в этой отрасли знаний принято выделять три направления исследований: психологию учения (деятельность учащихся по овладению учебным материалом), психологию труда учителя (преподавание), психологию воспитания. Предметом психологии учения является анализ психологической сущности учебного процесса, психолого-педагогических критериев эффективности обучения и возможностей управления процессами учения и развития учащихся. Предмет психологии труда учителя посвящен изучению психологических аспектов формирования профессиональной деятельности педагога, а также тех особенностей личности, которые способствуют или препятствуют успешности этой деятельности. Предмет психологии воспитания – развитие личности в условиях обучения.

За последние годы преподаватели русского и иностранных языков в своей научной и практической деятельности стали широко использовать данные когнитивной психологии. Представители этого направления в психологии Дж. Брукнер, Ж. Пиаже, М. Айзенк и другие стремились исследовать индивидуальные особенности личности обучаемого, способы формирования знаний, соотношение вербальных и образных компонентов в процессе запоминания учебного материала и мышления. Положение когнитивной психологии

используется в современной методике с целью определения роли знания в процессе обучения, а также способов обучения учащихся стратегиям усвоения и запоминания.

Стратегия усвоения - это комбинация приемов и усилий, которые применяет ученик для понимания, запоминания и усвоения учебного материала. Таким образом, стратегия усвоения – это сознательно поставленная учащимися цель при изучении языка и выборе им когнитивных операций из числа возможных для достижения цели. Методистами предпринимаются попытки использовать данные когнитивной психологии для определения способов обучения учащихся стратегиям усвоения и запоминания. Они подразделяются на прямые (стратегии памяти, когнитивные, компенсационные) и косвенные (метакогнитивные, эмоциональные, социальные). Первые подразумевают умение сосредоточиться, планировать свою деятельность и оценивать ее результаты. Эмоциональные стратегии понижают беспокойство, служат средствам поощрения. Социальные включают в себя умение и желание задавать вопросы, получать информацию, сотрудничать. Применительно к обучению языку выделяют также стратегии приобретения знаний и формирования умений, хранение материалов в памяти (использование для этого ключевых слов, группировки слова на основании разных признаков, повторение и воспроизведение), стратегии извлечения материалов из памяти. Иногда выделяют стратегии овладения языком и стратегии, обеспечивающие владение языком. Большое внимание на занятиях по языку уделяется формированию «компенсаторных стратегий», включающих в себя способы поиска обучаемым выхода из положения, когда он не располагает необходимыми средствами языка для выражения своих мыслей и понимания мыслей других людей и ищет их замену.

Данные когнитивной психологии позволили методистам, во-первых, пересмотреть номенклатуру существующих подходов к обучению языку, обосновав роль и значение когнитивного подхода в обучении, а во-вторых, сформулировать важность перенесения акцента в обучении с преподавателя, организующего и направляющего процесс учения, на ученика, на то, как он усваивает язык (т.е. на овладение языком). В этой связи в методике сформировался новый подход к обучению языку, в центре которого находится ученик и стратегии усвоения, получивший название «центрированный на ученике подход» (student-centered approach).

Литература:

1. Бухбиндер В.А. основы методики преподавания иностранных языков. – Киев, 1986.
2. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М., 2000.
3. Московский Л.В. Методика обучения русскому языку как иностранному. – СПб., 1997.

4. Леонтьев А.А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии. – М., 2001
5. Палызина Н.Ф. Педагогическая психология. – М., 1999.

Connection between teaching Russian together with other sciences

Z. Guramishvili assistant-professor
Georgian Technical University
Kostava str 77, Tbilisi, Georgia

The task of the article is: close connection of the method of teaching Russian with basic sciences, such as pedagogic, linguistics, psychology. Here we consider the regularity of formation of the person in the process of education. The data are given about development and forms of psychological activity of a person, about psychological features of teaching process, determined strategies of studying language.

ენის შესწავლის მეთოდის კავშირი სხვა მეცნიერებებთან

ზ. გურამიშვილი ასისტენტი-პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

სტატიაში განხილულია რუსული ენის მეთოდის კავშირი სხვა საბაზო მეცნიერებებთან, როგორცაა პედაგოგია, ლინგვისტიკა, ფსიქოლოგია. განხილულია განათლების მიღების პროცესში პიროვნების ჩამოყალიბების კანონზომიერება. აქვე მოცემულია ინფორმაცია ადამიანის ფსიქოლოგიური საქმიანობის განვითარებასა და ფორმებზე, შესწავლის პროცესის ფსიქოლოგიურ თავისებურებებზე, ენის შესწავლის გარკვეული სტრატეგიები.

Особенности обучения лексике русского языка учащихся-азербайджанцев

Т.К. Дуньямалиева, Р. А. Керимова
Бакинский славянский университет
Баку, AZ 1014, улица С.Рустама, 25

В процессе обучения лексике русского языка в азербайджанской школе необходимо учитывать особенности её усвоения учащимися.

Механизмы речевой деятельности на родном и иностранном языках одни и те же, они отличаются лишь уровнем функционирования, особенностями оперирования новыми средствами и способами формирования и формулирования мысли, артикуляционной и интонационной программами. Эффект переключения этого механизма наличествует при владении двумя или более языками.

Процесс овладения языком сопровождается образованием в сознании учащихся новых ассоциативных связей, автономных механизмов речепользования.

Изучение лексических единиц проходит ряд стадий: от конкретно-образного восприятия (осмысления) до обобщений слов с общими параметрами в семантической, словообразовательной и сочетаемостной структурах.

Процесс усвоения учащимися-азербайджанцами русской лексики осуществляется на базе сигнальной системы родного языка, выработанной ещё с первых лет учёбы в школе. У учащихся имеются прочные ассоциации между предметами и явлениями действительности (или же соответствующими представлениями и понятиями) и их наименованиями на родном языке.

«При усвоении русской лексики у учащихся возникает трехчленная ассоциация: понятие – слово родного языка – слово другого (русского) языка, хотя при определенных условиях не исключается возможность прямой ассоциации понятия со словом иного языка. На последующих этапах посредническая роль родного языка постепенно уменьшается; по мере автоматизации в пользовании средствами русского языка возникают элементы мышления и на этом языке»¹.

В соответствии с данными научных исследований представление о системных связях лексических единиц вырабатывается как в результате обильной речевой практики (извлечения системы из речевого материала), так и на основе сознательного усвоения правил, норм словаря и грамматики.

Формирование ассоциативных связей как основы овладения лексической системой русского языка позволяет выбирать из ассоциативного ряда слов нужные слова и уместно использовать их в соответствии с речевой ситуацией. Самые мощные ассоциативные связи функционируют в области систематических отношений, и это обстоятельство требует реализации семантико-ассоциативного принципа при подаче изучаемого лексического материала.

При изучении лексики необходимо опираться не только на лексико-понятийную систему, но и на сферу эмоций и переживаний, чтобы получаемые учащимися знания находили свое подкрепление и в эмоциональном аспекте. Такой подход будет способствовать активизации интереса, познавательной и речевой деятельности обучающихся.

Изучаемая лексика с психологической точки зрения будет усваиваться легко и быстро при условии ее органического включения в систему учебно-речевой деятельности, стимулируемой мотивацией, речевыми потребностями обучающихся.

¹ Малирж Ф. с коллективом. Методика обучения русскому языку, Прага, 1967, с.152.

Поэтому целесообразно систематически создавать на уроках русского языка мотивированные ситуации общения, способствующие активизации речемыслительной деятельности учащихся азербайджанской школы.

Владение лексикой языка базируется на типичном наборе ассоциаций, которые составляют ассоциативную структуру слова: автоматизм возникновения нужного слова в процессе говорения или письма предполагает наличие в сознании учащихся легковоспринимаемого набора связей данного слова с другими, чтобы в подходящий момент они были извлечены из запасов памяти, объединены с другими и использованы для выражения задуманной мысли.

Чем богаче содержание слова, тем больше устанавливается с ним ассоциаций. Чем шире ассоциации, тем надежнее хранение в памяти изученного лексического материала.

Поиск нужного слова для выражения мысли по ассоциативному принципу строится на следующем:

а) в памяти обучающегося лучше сохраняются слова, вступающие в устойчивые ассоциативные связи с рядом других слов;

б) основанием для воспроизведения слова, его употребления по ассоциативным связям служат значения слова, принадлежность слова к определенному классу, его звуковая и графическая формы;

в) при воспроизведении слова активизируются различные группы слов по ассоциативным признакам;

г) при поиске и выборе слов из памяти индивидуум опирается на элементы, общие для формы или значения исходного слова.²

Из рассмотренных предпосылок усвоения учащимися-азербайджанцами лексического состава русского языка можно сделать общий вывод о том, что задача обучения лексике второго языка заключается не только в формировании новых ассоциативных связей, но и в преодолении уже существующих интерферирующих ассоциаций.

Поэтому одним из важнейших условий успешного обучения лексике русского языка является учет особенностей русского и родного языка учащихся-азербайджанцев и результатов их взаимодействия. В этом случае появляются возможности выявить своеобразие русской

² Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку. Москва, 1989, с.65-66.

лексики, предвидеть возникновение явлений транспозиции и интерференции, учесть их в процессе обучения.

В результате сопоставительного анализа важнейших особенностей лексических систем русского и азербайджанского языков в учебных целях могут быть выделены группы лексических единиц, которые требуют дифференцированного подхода при разработке методических проблем их изучения с учетом сложностей и трудностей усвоения данных групп слов.

В процессе организации работы по обогащению словарного запаса учащихся-азербайджанцев необходимо учитывать важнейшие психологические предпосылки усвоения лексики второго языка. Успешное обучение лексике русского языка требует работы по образованию в сознании учащихся, наряду с имеющимися по родному языку, новых ассоциативных связей, автономных механизмов речепользования. С психологической точки зрения, изучаемая лексика будет усваиваться легко и быстро при условии ее органического включения в систему учебно-речевой деятельности, стимулируемой мотивацией, речевыми потребностями обучающихся, что позволит сформировать новые ассоциативные связи, преодолеть имеющиеся по родному языку интерферирующие ассоциации.

Features of training of lexicon of russian of pupils-azerbaijanians

T.K.Dunyamaliyeva, R.A.Kerimova

The Baku Slavic University

Summary

Process of mastering by pupils-azerbaijanians of lexicon of Russian is carried out on the basis of alarm system of the native language. At studying lexicon of the second language pupils have difficult associations: concept - a word of the native language - a word of Russian though the opportunity of direct association of concept with a word of other language sometimes is not excluded.

Formation of associative connections allows to choose from associative of some words the necessary words and to use them according to a speech situation. The task of successful training to speaking another language lexicon demands both formations of new associative connections, and overcomings of already existing associations following from features of Russian and the native language of pupils and results of their interaction.

Использование художественных текстов в качестве учебного материала

Зоранян М.

**Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77**

Стилю художественной литературы в учебных планах обычно отводится ведущая роль. Это вполне объяснимо, если принять во внимание распространенную точку зрения о языке художественной литературы как самой высшей, самой лучшей форме языка, вобравшей в себя наиболее выразительные и полноценные языковые средства.

По мнению Дж. Вэллинза, лучший английский язык – это язык литературы: «Literature, as distinct from ephemeral writing and officialese, preserves what is best and most worthy out of the past and hands it on a living tradition».

Исходя из этой точки зрения наиболее логичным выводом оказывается изучение иностранного (а также совершенствование родного) языка на материале именно художественной литературы. Основным методом обучения сводится к тому, чтобы подражать стилю классиков художественной литературы.

Однако такой подход не правомерен, и целесообразность использования художественной литературы в учебных целях весьма сомнительна. Более того. Как это ни парадоксально звучит, такого рода методика может принести определенный вред.

Изучение образцов классической литературы не может служить непосредственной основой активного овладения языком потому, что какая-то часть слов и словосочетаний в произведениях классической литературы обязательно оказывается устаревшей, вышедшей из употребления. Этот аспект проблемы подробно рассматривается в книге О. С. Ахмановой и Р. Ф. Идзелиса «What is the English We Use?». В главе о художественной литературе в качестве материала для обучения английскому языку приведено много убедительных иллюстраций того, как опасно для изучающих английский язык недифференцированное усвоение слов и словосочетаний языка, например, Джейн Остин, многие из которых в современном английском языке либо не употребляются вовсе, либо употребляются в ином значении. В предложениях: Mr Elton is a very *pretty young man*; For a few days every morning visit to Highbury included some mention of the *handsome letter* Mrs Weston had received; She knew that at times she must be missed and could not think without pain of Emma's *losing a single pleasure* or suffering an hour's *ennui from want of her companionableness*; ...though it had been entirely a *match of affection*; She is a civil *pretty-spoken girl* словосочетания *pretty man*, *handsome letter*, *lose pleasure*, *suffer from want of anybody's companionable*, *a match of affection*, *pretty-spoken girl* вышли из употребления в современном английском языке. Следовательно, подражание классическим образцам может

привести изучающего английский язык на материале классической художественной литературы к ошибкам, к неправильному употреблению слов и выражений.

Классическая художественная литература уже по этой причине не достаточно надежный **учебный** материал, так как само понятие «классика» обязательно предполагает отнесенность к прошлому. Действительно, чтобы стать классиком, писатель (вернее, его творчество) должен выдержать проверку временем; сочетание «английская **классическая** литература» обязательно предполагает литературу несовременную, литературу прошлого. Следовательно, архаизмы, устаревшие языковые явления – на всех уровнях языка – неизбежные спутники классической художественной литературы, что мешает ей быть образцовым материалом для практического обучения языку в его активной форме. Не решает этот вопрос и материал **современной** художественной литературы.

Изучение художественного стиля, в котором преобладает функция воздействия, показало, что основным признаком этого стиля – наличие большого количества коннотативных слов и словосочетаний, насыщенных эмоционально-экспрессивно-оценочными обертонами.

Писатель – творец языка, художник слова – ищет новые пути, свои собственные, индивидуальные, только ему присущие способы создания художественности, образности, выразительности. Слова – его единственное «орудие производства». Именно поэтому он экспериментирует с языком, «творит» его, создает, пробует новые сочетания слов и новые сложения лексических морфем. Однако все то, что прекрасно и выразительно в контексте словесно-художественного творчества, то, что составляет главную художественную ценность литературного произведения и определяет особенности индивидуально-авторского стиля, - все это абсолютно неприемлемо для активного обучения языку.

Приведем несколько отрывков из английской литературы, художественная ценность которых несомненна:

...and candles were flaring in the windows of the neighbouring offices, like ruddy smears upon the palpable brown air (Ch. Dickens).

In passing Fieldhead, on her return, its moonlight beauty attracted her glance, and stayed her step on instant. Tree and hall rose peaceful under the night sky and clear full orb; pearly paleness gilded the building; mellow brown gloom bosomed it round; shadows of deep green brooded above its oak-wreathed roof. The broad pavement on front shone pale also; It gleamed as if some spell had

transformed the dark granite to glistering Parian; on the silvery space slept two sable shadows, thrown sharply defined from two human figure (Ch. Bronte).

It was a hazy sunrise in August. The denser nocturnal vapours, attacked by the warm beams, were dividing and shrinking into isolated fleeces within hollows and coverts, where they waited till they should be dried away to nothing.

The sun, on account of the mist, had a curious sentient, personal look, demanding the masculine pronoun for adequate expression. His present aspect, coupled with the lack of all human forms in the scene, explained the old time heliolatries, in a moment. One could feel that a saner religion had never prevailed under the sky. The luminary was a golden-haired, beaming, mildeyed, Godlike creature, gazing down in the vigour and intentness of youth upon an earth that was brimming with interest for him (Th. Hardy).

Разумеется, в целом ряде случаев (например, на специальных факультетах иностранных языков и тем более на филологических факультетах университетов) умение читать художественную литературу, оценить ее способность проникать во все тонкости и красоты совершенно обязательно. Но если задача ограничивается практическим обучением языку, то иностранцу, изучающему английский язык, никак нельзя посоветовать подражать литераторам в употреблении таких явно коннотативных сочетаний, как: ruddy smears, palpable brown air, its moonlight beauty, to stay one's step, pearly paleness, mellow brown gloom, silvery space, sable shadows, hazy sunrise, denser nocturnal vapours, to be attacked by the warm beams, to be dried away to nothing, curious sentient personal look, to gaze down in the vigour and intentness of youth, early frigid twilight, to move in comradeship (about dim shapes), twilight men, to come whitely, shadow formation.

Коннотативность - «враг» изучающего язык в том смысле, что употребление коннотативных слов и словосочетаний никак не может быть ему рекомендовано, поскольку придание высказыванию экспрессивно-эмоционально-оценочных обертонов сопровождается нарушением норм лексической сочетаемости, отклонением от этих норм или просто их игнорированием. А собственно идиомы – это роскошь, которую плохо знающий язык не может себе позволить, не боясь оказаться в смешном положении. По-видимому, этот общеизвестный факт также обусловлен изначальной образностью (хотя и стершейся от употребления) идиоматических выражений.

Коннотативность, образность, выразительность - основа художественного творчества. Следовательно, художественные тексты – классические и современные – не могут использоваться как учебный материал для активного овладения языком.

«Творить язык», создавать новые коннотативные синтагмы так же трудно, как сочинять музыку, и следует оставить эту область тем, кто наделен даром слова, тонким чувством языка. Сочетать слова может каждый, но делать это красиво, тонко или хотя бы правильно, в соответствии с правилами лексико-фразеологической сочетаемости слов и лексической совместимости морфем данного языка умеют не все его естественные носители языка, не говоря об иностранцах. Рядовые носители языка, не художники слова, пользуются уже готовыми синтагмами, установившимися от бесчисленного повторения в обычных ситуациях речевого общения: в силу соответствующих экстралингвистических причин компоненты этих синтагм тесно сблизилась, клишировались, стилистически нейтрализовались. Именно такие устойчивые, нейтральные, лишенные коннотаций образования наиболее приемлемы для изучающих иностранный язык.

Таким образом, коннотативность, образность, метасемиотический характер языка художественной литературы мешают использовать его в качестве учебного материала для активного овладения иностранным языком. Здесь намечается интересная «обратная» зависимость: чем лучше художественное произведение, чем крупнее писатель, чем выше его мастерство, тем менее подходит это произведение для обучения активной форме языка.

Взгляд на язык художественной литературы как на комплекс самых совершенных средств опирается на ограниченный круг идеальных примеров. Между тем в художественной литературе есть немало языковых фактов, никак не претендующих на совершенство. Тем не менее эти факты нельзя из нее изъять или исключить. В художественных произведениях для создания местного колорита, для речевых характеристик персонажей, для достижения эффекта максимальной достоверности употребляются иногда диалектизмы, жаргонизмы, просторечные высказывания, термины и т.п. Все эти языковые средства важны в создании художественности, стилистического эффекта, но выходят за рамки литературного языка и не могут быть рекомендованы в качестве учебного материала для овладения активной формой языка.

Все сказанное отнюдь не означает, что художественная литература не может и не должна быть использована при изучении иностранного языка. Такой подход к проблеме учебного материала ошибочен, затрудняет и обедняет процесс обучения языку. Суть приведенных выше

положений сводится к тому, что, используя художественные тексты в качестве учебного материала, необходимо четко сознавать ту сложность с которой может столкнуться учащийся при чтении художественной литературы на иностранном языке.

Изучение иностранных языков на материале художественной литературы затруднительно, чтобы не сказать невозможно без квалифицированного филологического комментария, который помогает и учащемуся и преподавателю не только избежать осложнений, но и извлечь из художественного текста максимальную пользу.

Литература:

1. *Vallins G. H.* The Best English. London, 1963
2. *Честерфильд.* Письма к сыну. Максимумы. Характеры. Л., 1971, с. 122
3. *Akhmanova O. Idzelis R.* What is the English We Use? Moscow, 1978
4. *Тер-Минасова С.Г.* Синтагматика речи: онтология и эвристика. М., 1980

Use of fiction texts as educational materials

M. Zoranyan

Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Summary

The study of the samples of classical literature can not serve the direct basis for mastering the foreign / second language actively because:

1. *part of the words and word – combinations in fiction are old – fashioned and went out of use.*
2. *there are many connotative word – combinations in fiction as the main function of the style of emotive literature is impact on the reader.*

Thus to study foreign languages on the material of fiction is difficult if not to say impossible without qualified philological commentary.

მხატვრული ტექსტების გამოყენება, როგორც საგანმანათლებლო მასალისა მ. ზორანიანი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო. თბილისი, კოსტავას 77

რეზიუმე

კლასიკური ლიტერატურის ნაწარმოებების შესწავლა ვერ გამოდგება უშუალო საფუძვლად მეორე/უცხოური ენის აქტიურად გამოყენებისას, რადგან:

1. *ლექსიკისა და შესიტყვებების ნაწილი მხატვრულ ლიტერატურაში არქაულია და აღარ გამოიყენება;*
2. *მხატვრულ ტექსტში ლექსიკისა და შესიტყვებების დიდი ნაწილის მნიშვნელობა კანატატურია, რადგან ასეთი ტექსტის ფუნქციური სტილის მთავარი ფუნქციაა, მოახდინოს გავლენა მკითხველზე;*

ამრიგად, უცხოური ენის შესწავლა, რომელიც ეფუძნება მხატვრული ლიტერატურის გამოყენებას, რთული თუ არა შეუძლებელიც კი არის თუ მას არ ახლავს სათანადო ლინგვისტური კომენტარი.

ინტერკულტურული ზეპირი კომუნიკაციის ფაქტორები

ასოცირებული პროფესორი ეთერ კაციტაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

მეცნიერების, ეკონომიკის, პოლიტიკის და კულტურის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობა მიღწეულ იქნა ევროპული ქვეყნების შეერთებით ევროკავშირში. გასული საუკუნის 90-ანი წლების დასაწყისიდან ევროპული სახელმწიფოების პოლიტიკური სისტემების გახსნილობით და შეცვლით გლობალიზაციის პირობებში ამ თანამშრომლობამ მიიღო ძლიერი იმპულსები. კომუნიკაციის პროცესების ყველა ფორმამ გადალახა ეროვნული საზღვარი. ინტერკულტურული ზეპირი კომუნიკაციის (საუბრებისა და მოლაპარაკებების) წარმატებით წარმართვის უნარი, ითვალისწინებს განსაზღვრულ ენობრივ და სოციალურ კომპეტენციას, ფუნქციონალური სტილის სტრატეგიულ ცნობიერებასა და პროფესიულ ცოდნას. ამასთან გადამწყვეტ როლს თამაშობს თითოეული პიროვნების სოციალური კომპეტენცია, განსაკუთრებით კონტაქტის დამყარების პირადი უნარი: მოუსმინოს სხვებს, გაითვალისწინოს მათი აზრი და ხელი შეუწყოს სასიამოვნო საუბრის წარმართვას. გასათვალისწინებელია აგრეთვე სატელეფონო და სავაჭრო ობიექტებში საუბრებისა და მოლაპარაკებების სწორად წარმართვა.

ორენოვან ინტერკულტურულ ჯგუფებს შორის საუბრებისა და მოლაპარაკებების წარმოებისათვის მოითხოვება განსაკუთრებული საზოგადო ცოდნა და უნარები. აქ საჭიროა ერთის მხრივ მოქმედება უცხო ენაზე და მეორეს მხრივ უცხოენოვანი მოსაუბრის ვერბალური და არავერბალური ქცევის გაგება, მასზე რეაგირების და დასახული მიზნების მიღწევის აუცილებლობა, რაზეც დამოკიდებულია პროფესიული წარმატება. ამას ემატება კითხვა, ძალაშია თუ არა უცხოურ პარტნიორებთან საუბარში სიტუაციებისა და როლების აქამდე ჩვეული შეფასება ან საჭიროა თუ არა მათი გადამოწმება და განსაზღვრული, მშობლიურ ქვეყანაში გამართლებული, სტრატეგიებისა და ტაქტიკის გამოყენების განახლება.

საუბრებსა და მოლაპარაკებებს ბევრი საერთო აქვთ, თუმცა ისინი ზოგიერთ საკითხში ერთმანეთისგან განსხვავდებიან, მაგ: ოფიციალობის ხარისხით, მონაწილე პირების რაოდენობით,

რანგით და განსახილველი ობიექტის მნიშვნელობით. ისინი ერთმანეთისგან განსხვავდებიან აგრეთვე პროფესიონალიზმის ხარისხით და უცხოური დარგობრივი ენის დონით.

საუბრები. თანამედროვე ეკონომიკურმა განვითარებამ კომუნიკაციის და განსაკუთრებით ზეპირი კომუნიკაციის ფორმები მკვეთრად შეცვალა. იმპორტ-ექსპორტისა და საგარეო ვაჭრობის სფეროში საქმიანი თანამშრომლობის დამყარების ისეთი ტრადიციული სასაუბრო ფორმების გვერდით, როგორცაა საინფორმაციო და საკონსულტაციო საუბრები, მუდმივად იზრდება ისეთი ზეპირკომუნიკაციის ფორმების რაოდენობა და მნიშვნელობა, როგორცაა მაგ: საკოორდინაციო საუბრები. ეს აყენებს ინტერკულტურულ კომუნიკაციას ახალი გამოცდის წინაშე. მათი პროფესიული საქმიანობის ფარგლებში კონკრეტული მიზნობრივი ჯგუფები უპირისპირდებიან განსხვავებულ სასაუბრო ფორმების მქონე ჯგუფებს, რისთვისაც საჭიროა მათი დარგობრივენოვანი ინტერკულტურული მომზადება.

ზეპირი საქმიანი ბიზნესკომუნიკაციების ანალიზისთვის აუტენტური საინფორმაციო მასალის მოპოვება ერთობ რთულია. მზარდ გლობალიზაციასა და კონკურენტული ბრძოლის სწრაფმა ტემპებმა ერთად ყველაზე მცირე საინფორმაციო ელემენტებიც კი ფირმის/საწარმოებისთვის შიდა პროცესების შესახებ რისკის მატარებელი ხდება ინფორმაციის უცხო ხელში მოხვედრის შემთხვევაში. ამას ართულებს აგრეთვე ის რომ ღია საუბრებში მონაწილე ყველა პარტნიორმა მხარი უნდა დაუჭიროს საუბრების ფორზე გადაღებას და მათ გამოქვეყნებას. როგორც წესი ეს შესაძლებელია მხოლოდ დარეგულირებული საუბრების დროს. გამოკითხვის შედეგები და გამორჩეული საუბრების სპეციალური განხილვები ერთმანეთს ავსებენ. მრავალრიცხოვანი საერთაშორისო ლიტერატურიდან ინტერკულტურული საუბრებისთვის ქართულ-გერმანული მიზნობრივი ჯგუფებისთვის შევარჩიეთ გერმანელი ხელმძღვანელი პირების გამოკითხვის რამოდენიმე პუნქტი, რათა შევძლოთ დარგობრივენოვანი ზეპირი კომუნიკაციის სწორი აქმისათვის გარკვეული დასკვნების გამოტანა. (Buhlmann/Fearns 1996,28) ჩვენთვის საყურადღებოა შემდეგი შედეგები:

გერმანელი მენეჯერები ამერიკელებთან კომუნიკაციას მიიჩნევენ უფრო მარტივად და უპრობლემოდ, ვიდრე გერმანელ ბიზნეს-პარტნიორებთან, მაშინ როცა აღმოსავლეთის პარტნიორებთან კომუნიკაცია თითქმის ყველა საკითხში უფრო რთულად ხასიათდება. ინფორმაციის მიწოდებასა და ცოდნის გადაცემას შორის წარმოიშვება (შესვენების დროს) სასწავლო შინაარსის მქონე საკუთარი კულტურის შესახებ მოკლე სასაუბრო თემები, ესე

წოდებული შმალლტალკტჰემენ. (Warthun 1997,140)

1. გერმანელ მენეჯერებს სირთულეების გამო მოუწიათ საკუთარი ამოცანების შეფასება მათი პარტნიორების პროფესიული სტატუსის გათვალისწინებით. (Warthun 1997,142) თუკი დავფიქრდებით, თუ რამდენად არიან საუბრები ძალაუფლებასა და ზემდგომ ორგანიზაციებთან დამოკიდებულ მდგომარეობაზე, როლების წარმოდგენაზე და მასთან დაკავშირებულ რეაქციებსა და ქცევის მანერებზე დამოკიდებული, მაშინ ეს საკითხი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს. ამას ემატება კითხვა, არის თუ არა გერმანელი ბიზნეს პარტნიორი საწარმოში ჩინისა და მდგომარეობის მიხედვით საუბრის სწორი პარტნიორი და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღების უფლების მქონე პირი. პროფესიული გამოცდილების და დარგობრივი კომპეტენციის მქონე მიზნობრივმა ჯგუფებმა მათი მშობლიური გარემოდან იციან, თუ რომელ იერარქიულ საფეხურს ეკუთვნის საუბარში მონაწილე პირები, თუ საქმე ეხება საუბრების შესავალს და ვინ უნდა ესწრებოდეს, თუ ხელშეკრულების დადება გათვალისწინებული. ეს ცოდნა საჭიროებს გადამოწმებას და არა მარტო წარმოდგენების საფუძველზე, რომლებიც გერმანელ თანამონაწილეებს გააჩნიათ. (Warthun 1997,142)

2. გერმანელი მენეჯერებისთვის სირთულეებს წარმოადგენს აგრეთვე ტექნიკური ფაქტების განმარტების საკითხი. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს დარგობრივი ენის ცოდნის ნაკლებობა. (Warthun 1997,152) გამოკითხვის შედეგები მიუთითებენ იმაზე, რომ გერმანელი ინჟინრების “ტექნიკის გაგების” დონე მისი მოსაუბრის არასათანადო გაგება ტექნიკური განვითარებისა შეიძლება იყოს სირთულეების მიზეზი. (Warthun 1997,391) ინჟინრებისთვის განკუთვნილი დარგობრივი ენის კურსებზე დარგობრივი ლექსიკის ნაკლებობის დაძლევა შესაძლებელია საკითხავი და მოსასმენი ტექსტების, აგრეთვე დარგობრივენოვანი საკომუნიკაციო მეთოდების მეშვეობით.

3. რაც შეეხება საკუთარ კომუნიკაციურ დამოკიდებულებას, გამოკითხული გერმანელი მენეჯერები შედარებით დარწმუნებულნი არიან თავის თავში. გამონაკლისს წარმოადგენს კრიტიკისა და უარყოფის ფორმულირება, რაც მათ გაცილებით უძნელდებათ ყველა პარტნიორთან, მათ შორის ამერიკელებთან, ვიდრე გერმანელ საქმიან პარტნიორებთან. მათი პირდაპირობის საპირისპიროდ აღინიშნება სხვა კულტურების მიმართ ტაქტიანი მიდგომა, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ საერთაშორისო საუბრები შეგნებულად ფრთხილად წარიმართება.(Warthun 1997,379)

ორჯოფობას ადგილი აქვს უპირველეს ყოვლისა პარტნიორების ვერბალური და არავერბალური ქცევის მანერების განმარტებისას, განსაკუთრებით კი გადაწყვეტილების მიღებისას, „აზრის

გამოთქმა სიტყვიერად იგულისხმება თუ არა?” ან სხვა ცნობას გვაწვდის თუ არა, ან სტრატეგიული მოქმედებისთვის გადამწყვეტი „არგუმენტების ლოგიკის” შეცნობისას და პასუხისას კითხვაზე, თუ „რაზე მიგვანიშნებენ მოსაუბრეები”? რაც შეეხება სასაუბრო ატმოსფეროს და მრავალი მოსაუბრისათვის მნიშვნელოვან, თითოეული პარტნიორის პირად განცდებს, გამოკითხულნი დარწმუნებულნი არ არიან, შეარჩიეს თუ არა სწორი ტონი და შეძლეს თუ არა საუბრის მსვლელობით პარტნიორების დაკმაყოფილება.

მოლაპარაკებები. უმაღლესი მენეჯმენტის მიზნობრივი ჯგუფებისთვის, რომლებიც ქართულ საწარმოებში მუშაობენ, შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს ის, რომ საქმიან პარტნიორებთან გერმანულენოვან ქვეყნებიდან შეძლონ მოლაპარაკებების გერმანულ ენაზე წარმართვა, კერძოდ კი როცა ინტენსიურად გერმანულ ბაზართან აწარმოებენ მოლაპარაკებას და გერმანულ წარმომადგენლებთან მყარი თანამშრომლობა სურთ. ასეთი მოლაპარაკებების დროს საქმე ეხება სიმეტრიულ კომუნიკაციებს. ისინი მეტად დარგობრივად არიან გამოხატულნი და მათი წინაპირობაა დარგობრივი ლექსიკის ფლობა. უმაღლესი მენეჯმენტის მიზნობრივი ჯგუფებისთვის მისაღებია, რომ მოლაპარაკებების წარმართვას ისინი პროფესიული პრაქტიკიდან გამომდინარე მშობლიურ ენაზე ფლობენ. მოლაპარაკებების დროს ყურადღების ცენტრში დგას კონკრეტული შედეგების მიღწევა, რაც მოლაპარაკებაში მონაწილე ყველა პარტნიორისთვის გასათვალისწინებელია, მაშასადამე პრობლემების გადაჭრა ერთობლივად. მოლაპარაკებების წარმოების გეგმას საფუძვლად უდევს მრავალწლოვანი ტრადიცია და კვალიფიკაციის ასამაღლებელი ლიტერატურა, რომელიც კერძოდ 60-იანი წლების ამერიკის შეერთებული შტატებიდან მოდის. მათი უმრავლესობა გამოქვეყნებულია ამერიკელი და დასავლეთ ევროპელი ავტორების მიერ. მოლაპარაკებების წარმართვისას მასტენბროეკი (Mastenbroek 1992,23...) განასხვავებს სამ მთავარ სტრატეგიას, კერძოდ: თანამშრომლობას, მოლაპარაკების წარმოებას და ბრძოლას. წესისამებრ ისინი გამოიყენება მოლაპარაკებების სიტუაციისა და მიზნის შესაბამისად მოლაპარაკებაში მონაწილე ყველა პარტნიორისთვის დამაკმაყოფილებელი გადაწყვეტილების ძიებისას შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას შესაძლებლობების სრული სპექტრი ჰარმონიიდან ბრძოლამდე. მოლაპარაკებების წარმოების ამ მთავარი სტრატეგიების გამოყენება დამოკიდებულია შემდგომ ზეგავლენის მქონე ფაქტორებზე:

- საქმიანი პარტნიორების ორმხრივ დამოკიდებულებაზე;
- პარტნიორთა საერთო ინტერესების ხარისხზე;
- შუამავალთა შორის ძალაუფლების გამოხატულებაზე.

ცალკეული სტრატეგიების და მათი ნიშან-თვისებების სისტემატიზაცია ხდება ენობრივი საშუალებების მეშვეობით. ასევე სტილისტური, არავერბალური და პარავერბალური ქცევის მანერები ურთიერთქმედებაშია. თანამშრომლობისთვის დამახასიათებელია დამთმობი, ლმობიერი, ხალისიანი, მოქნილი, მაძიებელი და აქტიური სტილი. მოლაპარაკებისთვის ნიშანდობლივია დაჟინებული, ნაცადი, დამაჯერებელი, სოლიდური, მშვიდი და მომთმენი სტილი. ბრძოლისთვის კი მკაცრი, ჯიუტი, დომინირებული, მტრული, გაღიზიანებული და პასიური სტილი.

მოლაპარაკების წარმართვაში პირველი ორი სტრატეგიის გამოყენებისას საქმე ეხება აგრეთვე პარტნიორების დარწმუნებას. ეს იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როცა ხერხდება შეტყობინების გარკვევით გადაცემა და მისი ისე ფორმულირება, რომ ის გერმანელი პარტნიორების სწორედ იყოს აღქმული.

ლიტერატურა:

1. Buhlmann, R./Fearn, A. (1996): Einführung in die Fachsprache der Betriebswirtschaft. München.
2. Mastenbroek, W.F.G. (1992): Verhandeln. Wiesbaden.
3. Warthun, N. (1997): Interkulturelle Kommunikation in der Wirtschaft. Bochum

Основные факторы интеркультурной коммуникации

Э. Кацитадзе

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

В условиях глобализации и экономического развития современных стран бизнес-коммуникация и особенно её устная форма сильно изменилась. Для успешной интерактивной специализированной коммуникации необходима языковая и социальная компетенция, стратегическое самосознание и профессиональные навыки, а также чувство ситуации, выбор правильного тона и стиля.

Major Factors of Interculture Communication

E. Katsitadze

Georgian Technical University

Kostava Str. 77, Tbilisi, Georgia

In conditions of globalization and economic development of the modern countries business-communications and especially its oral form has strongly changed. The language and social competence, strategic consciousness and professional skills, and also feeling of the situation, a choice of correct tone and style is necessary for the

Практика учебного перевода на занятиях с использованием видеофильмов

Козлова Е.П.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Развитие средств информации и коммуникации, повышение культурного и образовательного уровней, осознание необходимости взаимопонимания и сотрудничества, поиски путей и средств решения глобальных проблем современности - всё это может быть достигнуто лишь объединёнными усилиями всех народов и всех людей. Без сомнения, все эти факторы являются мощным стимулом для изучения иностранных языков, во-первых, и для развития переводческой деятельности, во-вторых. Разумеется, мы далеки от того, чтобы абсолютизировать роль и значение перевода, но "несомненно, перевод является активным участником современного процесса и без него невозможно представить себе современный мир" [1, с. 18].

Идеальный перевод есть идеальный аналог оригинала, созданный в новой языковой реальности. Однако точный перевод, по определению, невозможен в силу того, что разные языки отличаются как по грамматическому строю, так и по простому количеству слов, не говоря уже о различии культур. В процессе перевода часто оказывается невозможным использовать соответствия слов и выражений, которые даются в словаре. В этой связи ключевой проблемой в теории перевода является вопрос изучения процесса перевода. И, хотя процесс перевода составляет специфику науки о переводе, её центральное звено, тем не менее, науке о переводе приходится изучать и условия порождения исходного текста, и условия его восприятия, и различные сопутствующие явления, что входит в сложное понятие коммуникации. Перевод может осуществляться письменно и устно. Для перевода могут использоваться тексты художественной прозы и научные трактаты, а восприятие исходного текста может происходить в устной беседе, зрительно, через наушники и т. д. Но результат всегда один: процесс перевода это переход от текста оригинала к тексту перевода.

Многообразие процесса перевода порождает не только различные теории перевода, но и не совпадающие по своим характеристикам виды перевода.

Типологизация видов переводов осуществляется по различным параметрам. Например, по соотношению типов языка перевода и оригинала, по типу переводческой сегментации, по

форме презентации текста перевода и текста оригинала и т. д. Нас интересуют переводы, выполняемые по признаку основной прагматической функции [1, с.72]. Среди них мы останавливаемся на учебном переводе, который предназначен для практического использования в качестве приема обучения речевому общению на иностранном языке. Такой выбор представляется оправданным, так как именно данная функция перевода чаще всего используется преподавателями иностранных языков. В учебном процессе бывают востребованы различные способы толкования (семантизации) новых слов и выражений. Перевод в сочетании со средствами наглядности занимает в этом списке далеко не последнее место.

В практическом овладении языком как рабочим инструментом специалиста той или иной технической отрасли учебные видеофильмы по сравнению с другими видами наглядности имеют свои очевидные преимущества.

Во-первых, восприятие с экрана характеризуется рядом психологических особенностей: образы, полученные с экрана, хранятся в памяти дольше, чем образы, полученные из книг.

Во-вторых, за единицу времени обучаемые получают больший объем информации, так как она поступает сразу по двум каналам: слуховому и зрительному.

В-третьих, фильм обладает динамичностью и комплексностью изображения, способностью мгновенно переноситься в пространстве и времени, а также достоверностью и актуальностью информации. Кроме того, фильм даёт возможность наблюдать за использованием паралингвистических средств, учит их кодировать и декодировать как элементы семантики, отсутствующие в словесной структуре.

Наконец учебные технические видеофильмы способствуют углублению знаний по избранной специальности.

Использование наглядности, наряду с переводом, способствует запоминанию слов и конструкций, а также установлению связи слов с представлением. Многие слова с предметным значением, передающие конкретные понятия, могут быть объяснены при помощи показа предмета в окружающей действительности, на рисунке или экране. Особую актуальность это положение имеет в нашем случае, ибо обучение языку технической специальности и речевому общению на нём практически невозможно без обращения к средствам наглядности вообще, и к учебному кино, в частности.[4,с.54].

Естественно, возможности использования различных технических средств обучения ограничены. Кроме того, наглядность прекрасно толкует специальную и научную лексику

предметного плана, помогает семантизировать некоторые глаголы (открыть, закрыть, положить и т. д.), наречия (громко, справа, наверху и т. д.), прилагательные (синий, облачный и т.д.), но неприменима в качестве средства семантизации огромного лексического пласта. Вот здесь и приходит на помощь учебный перевод. Отказываться от него не приходится и в силу ограниченности времени, за которое надо активизировать в речи студентов специальные слова, а главное, конструкции. Оптимальное сочетание средств наглядности (в нашем случае видеофильм) с учебным переводом позволяет в значительной мере интенсифицировать процесс обучения речевому общению

Реализуя свою основную цель в наглядности обучения, технический видеофильм является эффективным источником приобретения знаний по конкретной специальности; он выступает в качестве основы, на которой строится речь, определяет её содержание и условия функционирования; технический видеофильм помогает раскрыть содержание и сущность изучаемого явления, это ценный источник знакомства обучаемых со спецификой языка изучаемой специальности.

Технический видеофильм служит источником познавательной информации. Её восприятие сочетает в себе научные, специальные и фактические аспекты.

Характер восприятия технического видеофильма в значительной степени определяет глубину осмысления как самой специальности, так и специфику научной речи. Следовательно, глубина языкового усвоения определяет осмысленное восприятие самой специальности; а технический видеофильм обслуживает основные сферы сознательной деятельности реципиента при изучении языковой специальности.

Главным моментом восприятия при этом является извлечение личного опыта и сопереживания: реципиент информацию в "чистом" виде не принимает, он её перерабатывает, осмысливает, связывая с уже известным, включая её в систему уже имеющихся представлений [3,с.21]. Работая над формированием навыков перевода, необходимо научить сравнивать явления и противопоставлять их, находить в них тождественное и контрастное, разлагать целое на части, на отдельные элементы (анализировать), составлять из них целое и обобщать (синтезировать). Как видим, активная аналитико-синтетическая работа мысли - неперемное условие подлинного познания, она должна занимать центральное место в процессе обучения переводу.

Работая над переводом с помощью видеофильма, необходимо учитывать степень (уровень) знаний по специальности у студентов, а также то, что мы имеем дело с молодыми людьми, посвятившими себя техническим наукам, а потому основной склонностью их ума следует признать логичность и систематичность.

От того, насколько велик у обучаемых словарный запас на родном и изучаемом языках, как развито у учащихся образное мышление, зависит степень восприятия зрительного ряда, понимание ими демонстрируемого, различение языка специальности. Понять содержание фильма значит, понять, перевести и осмыслить то или иное техническое явление, усвоить язык. Это важно учитывать особенно при работе над учебными техническими видеофильмами.

Взяв в качестве основополагающего учебный перевод, мы имеем в виду, естественно, конечную цель нашей деятельности - обучение речевому общению на языке специальности. В данном случае учебный перевод научно-технического текста видеофильма выступает в качестве одного из приёмов обучения иностранному языку. Именно он в сочетании с использованием наглядности (учебный видеофильм) позволяет добиться значительной интенсификации процесса обучения.

Однако учебный перевод не является единственным даже в нашем случае. В работе со студентами преподавателю приходится прибегать и к другим видам перевода, например, к практическому (предназначен для практического использования в качестве источника информации), эталонному (образцовый перевод, используемый для сравнения с квалифицируемым переводом), сокращённому (перевод, передающий общее смысловое содержание оригинала с пропусками и сокращениями), и другим видам перевода. Все они становятся органической частью учебного перевода и способствуют оптимизации процесса обучения речевому общению.

К переводу текста учебного видеофильма следует подходить взвешенно и последовательно. Переводческая концепция должна разрабатываться преподавателем в каждом конкретном случае с опорой на те общие выводы, к которым пришли исследователи, переводчики-методисты, преподаватели вузов в своей работе по разным видам переводов. Приступая к работе над киноинформацией, преподаватель через язык текста должен выяснить для себя два основополагающих момента: в каком речевом жанре выполнен текст, и в каком функциональном стиле этот текст существует. Специфику языка и текста, все оценочно-смысловые оттенки текста определяют не фактуальное содержание, а речевой жанр и

функциональный стиль, которые изнутри пронизывают фактуальное содержание. Наш контингент учащихся имеет дело, как правило, с научно-техническим стилем речи. В этом же функциональном стиле созданы тексты учебных видеофильмов по разным специальностям. Лексико-грамматические особенности научно-технического стиля оказывают непосредственное влияние на коммуникативный характер материалов, которые должны быть воспроизведены при переводе.

Итак, каждый текст видеофильма требует особого подхода, скрупулезного анализа. Однако существуют, а главное, поддаются систематизации некоторые принципы, следуя которым, возможно разработать стратегию действий, успешно решать как методические так и переводческие проблемы.

Литература:

1. *Брандес М.П., Проворотов В. И.* Предпереводческий анализ текста (для институтов и факультетов иностранных языков).-М., 2001.
2. *Бреус Е.В.* Основы теории и практики перевода с русского языка на английский.-М., 2002.
3. *Ляховицкий М.В.* Теория и практика применения технических средств в обучении иностранным языкам.-М.,1997,с.5-25.
4. *Митрофанова О.Д.* Научный стиль речи: проблемы обучения.-М., 1986.

Practice of educational translation at studies using videofilms

E. Kozlova
Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Translation is the least labor-consuming and the most economical method of semantization. Especially legally given statement concerning interpretation of special vocabulary and translation of scientific style. The expediency of the reference to this method does not call in question though in occasion of translation, its place and a role in common systems of training to foreign languages are put forward the most inconsistent opinions.

It is obvious, that extreme positions - a passion for translation, no less than full refusal of it - do not lead to positive results. The optimum combination of educational translation as semantization of the scientific and special vocabulary with use of means of presentation (videofilm), undoubtedly, allows to make process of training more productive.

სასწავლო თარგმანის პრაქტიკა მეცადინეობებზე ვიდეოფილმების გამოყენებისას

ე. კოზლოვა

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

თარგმანი სემანტიზაციის ნაკლებად შრომატევად და ეკონომიურ ხერხს წარმოადგენს. განსაკუთრებით სწორია ეს მტკიცება სპეციალური ლექსიკის განმარტების პროცესში და აგრეთვე სამეცნიერო სტილის ტექსტის თარგმნისას.

ამ ხერხის გამოიყენება მიზანშეწონილად ითვლება, თუმცა თარგმანის თაობაზე, მის ადგილსა და მნიშვნელობაზე უცხოური ენების სწავლების საერთო სისტემაში გამოითქმება მეტად განსხვავებული მოსაზრებები, უდავოა, რომ პირდაპირ საწინააღმდეგო პოზიციებს - არ შეიძლება დადებით შედეგებამდე მიგვიყვანონ.

სასწავლო თარგმანის, როგორც სამეცნიერო და სპეციალური ლექსიკის სემანტიზაციის ხერხის ოპტიმალური შერწყმა თვალსაჩინოების გამოყენებასთან (ვიდეოფილმები) საშუალებას იძლევა სასწავლო პროცესი უფრო შედეგიანი გავხადოთ.

Учебный видеofilm как источник специальной информации при обучении речевому общению

Козлова Е.П.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Признание в практике преподавания русского языка как иностранного приоритета коммуникативно-деятельностного подхода к процессу обучения позволило уточнить факторы, влияющие на усиление учебно-познавательной активности учащихся, и, тем самым, выявить резервы интенсификации процесса обучения.

Реализация на практике коммуникативного принципа в обучении русскому языку как иностранному представляется невозможной без комплексного системного подхода к использованию такого важного общедидактического принципа, как наглядность. Основное назначение наглядности, по справедливому утверждению К.В.Ляховицкого,- оптимизация процесса усвоения учебной информации, "создание более или менее ярко выраженной иллюзии приобщения к естественной языковой среде, к условиям, в которых функционирует иноязычная речь"[4,с.12].

Для всех очевидна роль современной техники в разных областях жизни, в том числе в оптимизации процесса обучения языку. Планируя использование того или иного технического средства, преподаватель стремится выявить его специфику, особенности и возможности в свете требований современной коммуникативной методики с тем, чтобы определить его место и роль в учебном процессе, обозначить обучающие задачи, решаемые с его помощью наиболее эффективно.

При организации учебного процесса с целью формирования речевых умений и навыков у студентов технических вузов в условиях постоянно возрастающего объема новой информации необходимо исходить из следующего положения: коммуникативные потребности данного контингента учащихся связаны, в первую очередь, с профессионально-трудовой деятельностью, с их будущей специальностью. Именно в этих условиях совершенно необходимо системное, целенаправленное использование средств наглядности, в частности, учебного технического видеофильма.

Где, когда, с какой целью методически выгоднее использовать киноматериал зависит от видения преподавателем учебного процесса в целом, а также от его умения вычлнить те конкретные задачи обучения, решение которых наиболее эффективно осуществляется именно данным техническим средством.

Как аудиовизуальное средство наглядности учебный технический видеофильм, оказывая психологическое воздействие на обучаемых, решает определенные учебные задачи. Он:

- активизирует речемыслительные процессы, повышая творческую активность обучаемых;
- стимулирует интерес к предъявляемой иноязычной информации, основанной на языке той или иной технической специальности;
- отвлекает от языковых трудностей, способствует преодолению "психологического барьера" и устранению лингвистических и экстралингвистических помех;
- создает ощущение естественной языковой среды;
- повышает мотивированность речевых действий, добиваясь тем самым большей значимости коммуникативных упражнений;
- воздействует на каждого обучаемого в отдельности и, вместе с тем, обеспечивает коллективность деятельности в отдельных группах.

Представляется, что включение учебного видеофильма в процесс обучения речевому общению на языке специальности даст реальный эффект, будет способствовать решению проблемы повышения речевой активности студентов и послужит одним из возможных путей совершенствования процесса речевого взаимодействия. "Ни текст, ни фонозапись, ни даже озвученные диафильмы не могут предъявить иноязычную речь так совершенно, как это делает экран"[1,с.7].

Характеризуя речевое общение как вид деятельности, психологи аргументируют это положение наличием в нем таких явлений, как мотив, цель, результативность и нормативность.

Исходя из психологической теории деятельности, сформулированной А.А.Леонтьевым, основой порождения речевого общения является мотив, т.е. "объект, который отвечает той или иной потребности и который, в той или иной форме отражаясь субъектом, ведет его деятельность"[3,с.57].

Основными функциями мотива являются функции побуждения и направления деятельности и функции смыслообразования. Формируются мотивы речевой деятельности под влиянием ценностных ориентаций личности Поэтому в организации внимания учебной группы к киноинформации, заложенной в видеофильм, ее принятия или неприятия потребности реципиента-зрителя играют основную роль. Готовность к принятию киносообщения, в нашем случае, может быть продиктована следующими потребностями:

- а) получение информации в конкретной области науки или техники;
- б) углубление знаний на основе вновь полученных научных данных;
- в) коммуникативная потребность, которая для специалистов в различных областях науки и техники означает общение со своими коллегами на изучаемом языке, а также совершенствование знаний с помощью технической литературы, не имеющей аналогов в родном языке.

Предлагаемая учебным техническим фильмом информация либо принимается, либо отвергается адресатом (аудиторией) "в силу феномена несовместимости"[1,с.14], воспринятого с ранее усвоенными ценностями, с имеющимися установками. Правильность оценки киноинформации адресатом, его отношения к содержанию киноматериала позволяет говорить об адекватности восприятия демонстрируемого фильма.

С самого начала любое киносообщение должно быть ориентировано на определенную аудиторию. В этом проявляется специфика речевого общения на основе средств массовой коммуникации, так как фильм, в отличие, например, от литературы, провоцирует коллективную реакцию. Учебная аудитория концентрирует внимание на едином объекте - экране. Этот момент превращает неорганизованную группу реципиентов в некое единство, внутри которого сохраняется возможность межличностных контактов. Каждый обучаемый воспринимает киноинформацию в зависимости от своих интересов, интеллектуальных возможностей и уровня владения языком, и весь коллектив в целом воспринимает фильм как законченное целое. Идеальным представляется вариант, когда к моменту приема киноинформации учебная группа стала коллективом. От коллективности аудитории зависит активность реципиента-зрителя,

коллективность же, в свою очередь, зависит от готовности группы к принятию, оценке и обсуждению предъявляемой фильмом информации.

Взяв за основу исследования И.Л.Зимней[2,с.36], посвященные психологическим особенностям восприятия, мы проследили, что у студентов в начальный период обучения основную роль при просмотре учебного видеofilmа играет установка на восприятие. Именно она служит ориентиром для логико-смыслового анализа предъявленного киноматериала. Однако готовность к восприятию информации в этот период довольно низкая из-за наличия всякого рода лингвистических и нелингвистических помех.

На продвинутом этапе обучения студенты чаще всего руководствуются мотивом интеллектуального плана: помимо потребности расширить свои познания в области изучаемого языка, они стремятся лучше овладеть и языком своей будущей специальности. Анализ предъявленной киноинформации проходит у обучаемых на "понятийном" и "значенческом" уровнях. Заданная установка на восприятие предложенного киносообщения играет у них роль "информации к размышлению", а сам фильм осмысливается на аналитико-смысловом уровне.

Учет вышеприведенных факторов помогает сделать просмотр учебного технического фильма коллективом студентов-зрителей актом адекватного общения с его создателем. Адресат, оценивающий демонстрируемое на экране, и объект сообщения становятся, с помощью коммуникатора-посредника (преподавателя), двумя партнерами коммуникативной системы.

Общение между реципиентами-зрителями становится возможным, если киноматериал, представленный для обсуждения, важен для учебной группы, она заинтересована темой. Общение будет активнее при конфликтности ситуации, когда мнения членов учебной группы по одному и тому же вопросу частично или полностью не совпадают.

Анализ учебной группы и выбор на его основании приемов, способных интенсифицировать процесс речевого взаимодействия, представляется чрезвычайно важным. Адекватная картина, очевидно, будет получена, если мы сумеем найти и сопоставить общность и различия в установках обучаемых, а также правильно отобрать необходимый для просмотра видеоматериал.

В результате намечаются пути методической интерпретации видеofilmа, строятся адекватные аудиовизуальной презентации задания, упражнения. Они могут быть направлены на:
установление ассоциативных связей между звучащим текстом и изображением;

обеспечение имитации речи носителей языка с учетом ее темпа, интонации, выразительности, паралингвистических компонентов;

осуществление переноса представленных на экране ситуаций в условия урока, а затем и в реальную коммуникацию;

стимулирование активности обучаемых в процессе восприятия и обсуждения киноинформации.

Все вышеизложенное позволяет заключить, что обучение речевому общению на материале специально отобранных видеофильмов должно представлять собой систему взаимосвязей, структура которой основана на повышении и поэтапном расширении речевой активности обучаемых в процессе коллективного речевого общения с учетом сложности взаимодействия индивидуального психологического склада обучаемых со всем комплексом коммуникативной ситуации.

Л и т е р а т у р а :

- 1.Бородулина М.К. Некоторые вопросы применения аудиовизуальных средств обучения иностранным языкам.-М.,1997,с.3-43.
- 2.Зимняя И.А. Аудиовизуальные и технические средства в обучении.-М., 1994, с.24-41.
- 3.Леонтьев А.А. Психология общения.-Тарту, 1974.
- 4.Ляховицкий М.В. Теория и практика применения технических средств в обучении иностранным языкам.-М., 1999, с.5-25.

Educational videofilm as a source of special information at training to speech contacts.

E. Kozlova
Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Communicative requirements of technical universities students are connected, first of all, with their future speciality. As a result of this connection the necessity of system, purposeful use of such means of presentation as educational technical film, is beyond question.

The perception of the film-information is influenced essentially the settings. If valuable orientations of the recipient-spectator do not conflict to the settings incorporated in the film by the subject of the message, we have the right to speak about adequacy of the film-information perceptio .

Any film-message should be focused on the certain audience which, concentrating attention to the common object (display), turns the audience from unorganized group of recipients to a certain unity.

Film should be interesting thematically, contain a necessary linguistic material, must have a precise composition and high audio - visual correlation.

სასწავლო ვიდეოფილმი, როგორც სპეციალური ინფორმაციის წყარო სამეტყველო
კომუნიკაციის სწავლებისას

ე. კოზლოვა
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ტექნიკური სასწავლებლების სტუდენტების კომუნიკატიური მოთხოვნები პირველ რიგში დაკავშირებულია მათ მომავალ სპეციალობასთან. ამასთან ერთად ისეთი თვალსაჩინო, ანუ ვიზუალური საშუალების, როგორც სასწავლო-ტექნიკური ფილმი წარმოადგენს, სისტემური და მიზანმიმართული გამოყენება ეჭვს არ იწვევს.

კინოინფორმაციის აღქმაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს განწყობა. თუ რეციპიენტის ფასეული ორიენტაციები არ ეწინააღმდეგებიან განწყობას, რომელიც ჩართულია ფილმში სუბიექტის მიერ, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ კინოინფორმაცია აღქმის ადეკვატურია.

ნებისმიერი კინოშეტყობინება უნდა გარკვეულ აუდიტორიაზე იყოს ორიენტირებული; იგი ახდენს რა ყურადღების კონცენტრაციას ერთიან ობიექტზე-ეკრანზე, გარდაიქმნება არაორგანიზებული რეციპიენტად, ჯგუფიდან, ერთგვარ თავისებურ რეციპიენტთა თავისებურ ერთნობად.

ფილმი, ბუნებრივია, თემატურად საინტერესო უნდა იყოს, შეიცავდეს საჭირო ლინგვისტურ მასალას, გააჩნდეს მკაფიო კომპოზიცია და მაღალი აუდიო-ვიზუალური კორელაცია.

21st Century Calls for Community Education

I. Mesiridze, N. Sixarulidze

Georgian Technical University

Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Education is an instrument of the broader social order. When society changes, education, sooner or later, also changes. Education's roots are deep and wide, penetrating almost every facet of society.

The larger and more democratic is a society, the less linear and less transparent its education system alterations will be. In a dictatorship or narrow oligarchy, it is relatively easy to change an education system. In the open, modern information age and a globally interdependent society, education reform is episodic, conflict prone, inconsistent, and, sometimes painful.

Various large-scale social movements have, over time, contributed to formal education's place among society's major institutions. For example, the sixteenth-century Protestant Reformation encouraged education as a means to facilitate individual interpretation of religious scriptures. Among eighteenth-century leaders of the new republic viewed the education as a means to ensure political liberty.

The increasing technical complexity of nineteenth-century industrialization necessitated a more highly educated workforce. In subsequent periods, schooling has been taken as an important contributor to economic efficiency.

By the twentieth century, and even more so in the early twenty-first century, schooling has been rendered crucial for an individual's economic and social success. Consequently, schooling has assumed new importance for fulfilling the practical expression of individual equality.

United States Educational System

American culture contains three strongly held values that significantly influence public policy in general and education policy specifically. They are equality, efficiency, and liberty.

The education system in the United States is actually a set of state-based systems, not a single national system. There is, however, a federal government role in education, but the ultimate authority—what is called *plenary* authority—for schooling in the United States resides with the individual states.

All states have an executive, legislative, and judicial branch, paralleling the structure of the federal government.

As in the United States, education has been established as a state function, each state exercises this function completely or in part through a state department of education, within which there are varying degrees of responsibility.

In general, each state department of education has four major roles: regulation, operation, administration of special services, and leadership of the state program.

In the early twenty-first century, The role of state department has expanded to incorporate increasing performance for all students and their function has evolved from monitoring compliance with state and federal laws and regulations to supporting school districts in pursuing this goal. As the new century begins, state departments face the daunting task of inspiring and stimulating local school systems to strive for the highest educational quality.

Community Education in Action

In numerous polls and surveys, Americans identify education as one of the leading domestic challenges of the twenty-first century. Specifically, the challenge is not just to reform public schools but also to achieve the goal of academic success for all students. Many educational experts agree that reaching that goal will require increased cooperation among the schools themselves and a new kind of collaboration with the families and communities served by the schools.

Child and youth development are influenced not only by families and schools, but by a wide variety of formal and informal community organizations; Community organizations are one type of mediating structure. They function as mechanisms through which individuals can express their collective self-interests, particularly regarding the issues and problems affecting their families and communities.

The idea of community education can be traced back to mass adult education and literacy initiatives throughout history. It is globally acknowledged that community education is central to development and that it is one of the priority long-term solutions to provide the necessary capacity and conditions for sustainable social development. In many respects community education was the forerunner of community development.

In its policy document on community education 2004 AONTAS describes community education as a process of empowerment, social justice, change, challenge, respect and collective consciousness. It is within and of the community, reflecting the needs of the individuals of that community.

Community education has become the approach of choice of many educators who are determined to improve the public confidence in schools and to build partnerships in support of public education. It is a way of looking at public education as a total community enterprise. A community education program is a comprehensive and coordinated plan for providing educational, recreational, social, and cultural services for all people in the community.

Community Education has two interconnected aim for participants:

1. the personal acquisition of skills, knowledge and development of potential
2. Social and community empowerment and advancement

Community Collages as the Pursuit of Equality and Liberty

In colonial times, while colleges required a charter from the king of England to operate, many began in the absence of one. Similarly, many towns, groups, and denominations began early junior

colleges without legal authority, and enabling legislation often followed, rather than preceded, a college's founding.

By the 1947 President's Commission on Higher Education (the Truman Commission), which suggested "the name 'community college' to be applied to the institution designed to serve chiefly local community educational needs. It may have various forms of organization and may have curricula of various lengths. Its dominant feature is its intimate relations to the life of the community its serves" (President's Commission, p. 3). Also significant in its development was the advocacy of the Carnegie Commission on Higher Education (1970) for the establishment of community colleges within commuting distance of every adult. These commissions, together with the Higher Education Act of 1964 (and the Educational Amendments of 1972 to the act that promoted statewide planning and provision of higher education throughout the nation), enabled community colleges to be rapidly established to meet the swelling demand for higher education among the World War II generation—and among their sons and daughters.

A new wave of immigration began in the 1980s, a wave that continued into the twenty-first century. Once again the United States is expanding and extending higher education to new segments of the population. Some come with little or no formal education or language skills, others come with extensive education but few language skills, while a third group consist of those with English language skills but little formal education. English-as-a-second-language instruction represents as much as one-third of all humanities instruction at community colleges.

At a time when other institutions, such as the elite colleges you mention, are working to diversify their student bodies, community colleges are launching millions of minority students on their first steps of a college education and providing a second chance at college for minority and immigrant adults seeking to better their lives.

The United States has been able to adapt and capitalize on its diversity of peoples, regions, and economics, in part due to the pragmatic and adaptive nature of its educational system. At the post-secondary level, the comprehensive community college has made a singular contribution to this adaptiveness and pragmatism.

As a distinctively American invention, the comprehensive community college stands between secondary and higher education, between adult and higher education, and between industrial training and formal technical education. Community colleges have provided educational programs and services to people who otherwise would not have enrolled in a college or university. For the most part

community colleges offer admission to all who possess a high school education; in addition, many provide assistance to adults in completing their secondary education. They attract students who live in geographic proximity and who seek low-cost postsecondary education.

The community college is largely a phenomenon of twentieth-century American higher education. The label applies to an array of institutions that offer six-month vocational diplomas; one- and two-year vocational, technical, and pre-professional certificates; and two-year programs of general and liberal education leading to an associate degree. Two-year colleges may be public, private, proprietary, or special purpose, although public institutions represent the majority of community colleges in the twentieth-first century. States, counties, municipalities, school districts, universities, and religious denominations have all organized community colleges. Some were designed for specific racial and ethnic groups, for women, or for specific purposes such as business, art, or military training. Community colleges play a significant role in meeting immediate and short-cycle needs of the immigrant, the disabled, and the unemployed with a wide range of courses and programs.

Generally, community colleges are comprehensive institutions that provide: (a) general and liberal education, (b) career and vocational education, and (c) adult and continuing education.

Junior college refers to an institution whose primary mission is to provide a general and liberal education leading to transfer and completion of the baccalaureate degree. Junior colleges often also provide applied science and adult and continuing education programs as well.

Technical college and *technical institute* refer only to those institutions awarding no higher than a two-year degree or diploma in a vocational, technical, or career field. Technical colleges often offer degrees in applied sciences and in adult and continuing education. There are also proprietary (for-profit) two-year colleges that refer to themselves as technical colleges, technical institutes, or community colleges.

Students pursuing *vocational and career-education* programs include: (1) traditional-age students preparing for their first job, (2) working adults seeking the upgrading and retraining of knowledge and skills, (3) students employed by local business or industry in internship or cooperative-education programs, (4) members of labor organizations, (5) the underemployed and unemployed, and (6) older adults and retirees seeking to develop a skill or technical knowledge for personal reasons. The programs they select may include specialized degree programs (such as accounting or occupational therapy), career-ladder programs (e.g., moving from engineering technology to engineering), contract training provided to workers of a local company, apprenticeship training

programs operated in cooperation with trade organizations, *two-plus-two* programs articulating high-school and college vocational education, and international training programs. Certain states have separate systems of two-year vocational institutions, such as the Wisconsin Area Vocational Technical Institutes.

Conclusion

The distinctive contribution of community colleges to American higher education is their adaptive, transmutable mission. They represent education's local, front-line interface with society.

The community college, in all its various manifestations, is a truly unique component of American higher education. It provides a flexible and adaptive form of higher education tailored to local needs. It helps a complex industrialized society have a full range of education and training—from bookkeepers to accountants to those with an associate degree in business administration—depending on the demands and needs of society and the workplace.

These adaptive, flexible, and accessible characteristics are what give community, junior, and technical colleges their unique and singularly important role in American society.

XXI საუკუნე და „სათემო განათლება“ (Community Education)

ი. მესირიძე ნ. სიხარულიძე

შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, დ. აღმაშენებლის ხეივანი მე-13კმ. №2

ამერიკის სახელმწიფოსა და განათლების პოლიტიკის კურსი ძირითადად განისაზღვრება ისეთი ფასეულობებით, როგორცაა თანასწორუფლებიანობა, პროდუქტიულობა და თავისუფლება.

შუასაუკუნეების მანძილზე სხვადასხვა სოციალური ჯგუფები ცდილობდნენ განათლებისათვის სათანადო ადგილი დაეკვიდრებინათ საზოგადოებაში. XXI საუკუნეში ამერიკელი მოქალაქის ეკონომიკური თუ სოციალური წარმატება განათლების შესაბამისი დონით არის განპირობებული.

ნაშრომი მოკლედ ასახავს ამერიკის განათლების სისტემას, ამავდროულად ეხება „სათემო განათლებას“ (Community Education), კერძოდ კი, „სათემო კოლეჯებს“ (Community Collages), რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ თავისუფალი, თანასწორუფლებიანი და ქმედითუნარიანი საზოგადოების ჩამოყალიბებაში.

ამგვარი კოლეჯები წარმოადგენს ხიდს საშუალო და უმაღლეს განათლებას შორის, რომლითაც საზოგადოების სხვადასხვა ფენის, ეროვნებისა თუ ასაკის წარმომადგენლებს საშუალება ეძლევათ დაეუფლონ ისეთ განათლებას, რომელიც ხელს შეუწყობს საზოგადოებაში მათ ინტეგრაციას და ეკონომიკურ თუ სოციალურ წარმარებას.

References:

1. HERRINGTON, CAROLYN D., and FOWLER, FRANCES. 2002. "Rethinking the Role of States and Educational Governance." In American Educational Governance on Trial: Change and Challenges, ed. William Lowe Boyd. Chicago: National Society for the Study of Education.
2. PERKINS, DOUGLAS D., and LONG, D. ADAM. 2002. "Neighborhood Sense of Community and Social Capital: A Multi-Level Analysis." In Psychological Sense of Community: Research, Applications, and Implications, ed. Adrian Fisher, Christopher Sonn, and Brian Bishop. New York: Putnam.
3. PERKINS, DOUGLAS D.; BROWN, BARBARA B.; and TAYLOR, RALPH B. 1996. "The Ecology of Empowerment: Predicting Participation in Community Organizations." Journal of Social Issues 52: 85–110.
4. RATCLIFF, JAMES L. 1993. "Seven Streams in the Historical Development of the Modern American Community College." In A Handbook on the Community College in America: Its History, Mission and Management, ed. George A. Baker III. Boulder, CO: Greenwood Press.

Internet Sources:

5. NATIONAL CENTER FOR COMMUNITY EDUCATION. 2001. "Models and Case Studies." <www.nccenet.org>.
6. AONTAS THE NATIONAL ADULT LEARNING ORGANIZATION. 2009.
7. <www.aontas.com>.
8. INSIDE HIGHER ED. 2006. ``Defending the Community College Equity Agenda``
9. <www.insidehighered.com>.

Некоторые вопросы обучения иностранному (русскому) языку

Урушадзе Л.

ГТУ, Тбилиси, Костава 77

Современная действительность, темпы развития информационных технологий требуют знания иностранных языков. «Кто, кроме родного, не знает ни одного другого языка, тот не знает должным образом и своего родного» - Гёте.

Нет сомнения в том, что молодой специалист по экономике, политике, инженерии, медицине, культуре и т.д. должен быть в курсе новейших достижений (Ноу-хау) в той сфере, в которой он собирается работать.

Среди других учебных дисциплин в образовательной системе Грузии иностранный язык (в том числе и русский) имеет свой укрепившийся статус. Русский язык входит в государственный стандарт среднего и высшего образования. Основное назначение обучения русскому языку состоит в формировании коммуникативной компетенции, т.е. способности осуществлять иноязычное межличностное, межкультурное или деловое общение с носителями языка. В монографии под редакцией А.Н. Щукина (М. 1990) «Методика преподавания русского языка как иностранного» говорится: «Цель обучения языку есть заранее планируемый результат деятельности с помощью разных приёмов, методов и средств обучения». Цели обучения должны соответствовать социальному заказу общества и быть

реальными для достижения в конкретных условиях обучения. Содержание, методы и средства обучения должны быть адекватными целям и условиям занятий. Всё перечисленное выше является важнейшим условием создания эффективной методики обучения русскому языку как иностранному.

Переход на рыночную экономику потребовал налаживания экономических, культурных, политических взаимосвязей со странами Средней Азии, с Украиной, Закавказьем, странами Восточной Европы и Балтией, Белоруссией и Молдовой. Рабочим языком в этом пространстве является русский язык.

Исходя из такого подхода, можно сказать, что иностранный язык для «специальных целей» первично по отношению к иностранному языку вообще, т.е. для общих целей. И, не случайно, что за последние десятилетия на прилавках книжных магазинов появились учебники по русскому языку для конкретных специальностей. «Учебник русского языка для студентов-экономистов» (Н. Гвритишвили. Тб. 2005), «Пособие по русскому языку для студентов юридического факультета» (И. А. Мелкумова. Тб. 1980), «Русский язык для студентов-медиков» и т.д.

Методическая литература, также как и психологическая указывает на различные пути и методы овладения иностранным языком. Пути и способы овладения родной и иностранной речи различны. Овладение родной речью протекает стихийно, тогда как усвоение второго языка является планомерным процессом, протекающим под систематическим педагогическим воздействием, разворачивающимся на «незаметной для ребёнка грамматической канве» (С. Пурцеладзе), в строгой последовательности, «по рациональному, чуждому случайностей усовершенствованному пути» (Я. Гогешашвили). Путь обучения идёт от элементарного уровня овладения речью к языковым знаниям, от речи к языку. Усвоение же иностранного языка протекает от изучения языковых норм к их практическому применению, т.е. от языка к речи. Учёные отмечают существование критического периода до 10-12 лет, т.е. периода, в течение которого изучение языка является наиболее благоприятным условием. «С возрастом языковая способность идёт на убыль, определённые возрастные периоды с точки зрения овладения иностранным языком будут иметь преимущество по сравнению с другими...необходимо, по-видимому, учесть и степень расхождения во времени между началом овладения первым языком и началом овладения вторым» (А. А. Алхазашвили).

Учёные Карпов, Рахманов и др. предлагали теоретическое знакомство с языком, с его грамматическим строем на основе осмысленного сравнения с явлениями родного языка. Основой такой методики считается перевод, основным методическим приёмом - сопоставление. Языковые знания часто так и остаются знанием о языке, а не знанием языка. Обучаемый не овладевает языком практически, не делает его средством общения.

Б. Беляев рассматривает принцип сознательности при обучении иностранных языков. Для Беляева сознательность обучения не исключает интуицию, а подразумевает её как вторичный элемент. «От сознательно–теоретического изучения иностранного языка к его неосознанно-интуитивному владению». Интуитивное владение для Беляева означает, что сознание обучаемого сосредотачивается на смысловом содержании, языковое же оформление воспринимается в виде «языкового чутья». Принцип сознательности видоизменяется, означая теперь уже умение «понимать чужие и выражать свои мысли на иностранном языке». Умение сконструировать фразу на основе теоретических знаний, не означает практического владения речью. Поэтому необходимо осмыслить разницу между языком и речью.

Язык – средство общения между людьми (А. Реформатский, Э. Сепир, Л. Выгодский и др.). Речь – «использование индивидом средств соответственно задачам, стоящим перед ним и условиям, в которых возникают эти задачи» (С. Рубинштейн). Речь является одной из основных форм активности человека. Существуют различные виды языка и речи: мёртвые языки, живые языки, флективные, агглютинативные. Видами же речи являются внутренняя, внешняя, устная, письменная и т.д. Аспектами языка являются фонетика, лексика, грамматика. В речи различают восприятие и понимание чужой речи и выражение в ней собственных мыслей и чувств. Язык не может быть оторван от речи. Д. Узнадзе отмечает: «Хотя первый объективен и общ, а вторая (речь) субъективна и индивидуальна... язык целиком рождается в речи...».

Необходимо принять во внимание те особенности, которые обусловлены специфической природой данного неродного языка по сравнению с родным языком. Грузинский и русский языки в корне отличаются друг от друга по своему словарному составу и грамматическому строю, они принадлежат к разному семейству языков. К трудностям, с которыми сталкиваются учащиеся–грузины - это склонение имён существительных и многое другое, резко отличающиеся в русском и грузинском языках. Трудности проявляются в связи со спецификой овладения орфоэпией и орфографией русского языка. Дело в том, что в

грузинском языке почти полностью совпадают орфоэпия с орфографией, расхождение между произношением и правописанием, существующее в русском языке, создаёт значительные трудности как в овладении правописанием, так и в овладении орфоэпией, к чисто фонетическим трудностям артикуляции отдельных чуждых их уху звуков.

В студенческой аудитории путём преодоления этих трудностей является сознательное сопоставление различающихся категорий двух языков (следует заметить, что трудность овладения грамотным письмом и правильной речью существует и для самих русских). Поэтапное усвоение русского языка, сначала осознанное сопоставление средств выражения мысли на двух языках, а затем практическое, интуитивное владение этими средствами, исходя из понятия языковой установки, фиксирования языковых операций и действий в общей структуре деятельности достигается в соответствующей ситуации актуализацией этих закономерностей.

Литература:

1. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному. Под ред. А.Н. Шукина. М. 2003.
2. Методика преподавания русского языка. Проблема развития речи. Батиашвили Е. Д. Тб. 1981
3. Избранные педагогические сочинения. Я. Гогобашвили. АПН. 1964
4. Основы методики преподавания русского языка в грузинской школе. Б. Пурцеладзе. Тб. 1963
5. «Нужен ли русский язык в СНГ» - Свободная Грузия №9. 2008

Some problems of foreign (Russian) language teaching

L. Urushadze

Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

The Article provides different methods of foreign language teaching.

The stage-by-stage mastering of Russian language, first – deliberate comparison, and then practical, intuitive mastering is achieved by consolidating of abilities and skills in the appropriate situation.

უცხოური (რუსული) ენის სწავლების საკითხისათვის

ლ. ურუშაძე

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77*

სტატიაში განხილულია სწავლების რამდენიმე მეთოდი. ეტაპობრივი, ჯერ გააზრებული შეპირისპირება მშობლიურ ენასთან, შემდეგ პრაქტიკული, ინტუიტიური ენის (ზეპირმეტყველების) დაოფლება და გამოყენება შესაბამის სიტუაციაში.

Чтение, как средство получения информации.

Чуприна С.В.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул.Костава,77

Выработка навыков техники чтения в основном связана с чтением вслух. Оно позволяет овладеть звуковой системой языка, закрепляет способность к звуковой перекодировке сигналов на уровне буквы, слова, предложения, текста; оно является приемом закрепления в памяти студента речевых образцов и синтаксических конструкций. На начальном этапе чтение вслух служит средством развития техники чтения.

Во вводно-фонетическом курсе единицами понимания при чтении были заученные, многократно повторенные немногочисленные слова и словосочетания, которые предъявлялись в текстах, запоминались, записывались, повторялись в упражнениях в одной и той же форме. На следующем этапе развития навыков чтения преследуются цели непосредственного восприятия текста, состоящего из многочисленных комбинаций, вариантов изученных речевых образцов. Техника чтения создала предпосылки для перехода от чтения вслух к чтению про себя, более естественному виду речевой деятельности, а это влечет, в свою очередь, необходимость овладения более высоким темпом чтения, расширения поля чтения, свертываемости внутренней речи. Про себя можно прочесть за одну и ту же единицу времени в три раза больше, чем вслух.

Чтение про себя используется для знакомства с неадаптированной литературой, газетными материалами, художественными произведениями. В условиях обучения русскому языку на гуманитарном факультете предусматривается чтение сюжетных или описательных текстов страноведческого характера нейтрального стиля речи, произведений художественной литературы; (адаптированной и неадаптированной), специально составленных учебных текстов разговорно-бытового стиля речи, а также неадаптированных или минимально адаптированных текстов газетной-журнальной информации. Эти тексты могут иметь диалогическую, диалого-монологическую или монологическую форму.

Однако чтение вслух не переходит автоматически в умение читать про себя. Выработка навыков чтения про себя в двух видах — изучающем и ознакомительном — является основной методической задачей обучения чтению на начальном этапе. В основе классификации видов чтения лежит установка читающего на степень полноты понимания текста и использование извлекаемой из текста информации.

И з у ч а ю щ е е ч т е н и е — вид чтения про себя, при котором осуществляется полное и точное понимание текста с последующим воспроизведением полученной информации в той или иной форме (пересказ, интерпретация и др.).

О з н а к о м и т е л ь н о е ч т е н и е — вид чтения про себя, при котором ставится задача общего охвата содержания текста. Это чтение без специальной установки на последующее воспроизведение полученной информации, которая может быть понята на 75%. Каждый вид чтения требует своей методики обучения и специально подобранных материалов. При чтении

материалов из газет и произведений художественной литературы используется обычно ознакомительное чтение.

Рассматривая текст как источник информации, следует остановиться на требованиях, предъявляемых к нему на начальном этапе обучения.

Основными принципами отбора текстов для чтения являются их доступность, информативность (познавательная ценность), занимательность, системность изложения, связь с грамматическим материалом, изучаемым в курсе русского языка. Понимание текста зависит от ряда факторов, субъективных и объективных. Объективными факторами являются степень и характер информативности текста, структурно-композиционные и стилевые особенности, а также языковая нормативность. Субъективными факторами считаются причины, отражающие специфику предъявления текстов и общий уровень развития студентов. Немалую роль играет концентрация внимания и условия организации учебного процесса (отсутствие внешних раздражителей — шумовых и прочих помех, правильное использование методических приемов и методов).

Характер заключенной в тексте информации должен соответствовать целевым установкам обучения чтению. Ценность текста должна определяться страноведческой информацией [1], т.е. текст должен содержать информацию о речевом поведении в ситуациях повседневного общения (тексты диалогического и диалого-монологического характера бытовой тематики); знакомить студентов с Грузией, основными этапами государства, образом жизни, грузинской и русской культурой. Полезно использовать тексты, посвященные дружественным связям страны. При отборе текстов страноведческого характера в учебных целях, включая произведения художественной литературы, рекомендуется учитывать «культурную общность» студентов, т.е. условия формирования читательских интересов, социальную среду, эстетические взгляды, уровень образования, другими словами, фоновые знания, обусловленные факторами социального характера, а также знание русского языка, возраст и т.п.

Для изучающего чтения, как правило, используются специально составленные учебные тексты разговорно-бытового стиля речи, отдельные сюжетные или описательные тексты страноведческого характера нейтрального стиля речи (например, Чхенкели Л. «Учебное пособие по страноведению для иностранных учащихся (по материалам «Грузия») и, наконец, в самом начале чтения — адаптированные газетные информации, держащие программный лексико-грамматический материал в пределах ситуативно-тематического минимума начального этапа. Объем газетных текстов в конце обучения — до 800 знаков, объем остальных текстов — 1800 знаков. Скорость чтения (итоговая) - 400 знаков в минуту. Таковы требования к сформированности навыка изучающего чтения на начальном этапе обучения.

Начинать формирование навыка чтения следует с небольших текстов объемом в 2 — 3 предложения (80 90 знаков). Полезно вводить несколько текстов, построенных на одном лексико-грамматическом материале, но разных по форме и содержанию. В материал, подлежащий дотекстовой обработке, выносятся только те языковые явления, без которых содержание текст не может быть понято. Незнакомая лексика не должна превышать 4% общего объема текста.

Предтекстовая работа при обучении чтению обеспечивает полноту и точность понимания текста, способствует усвоению языкового материала, активизирует продуцирование речи в устной и письменной формах. Цель предтекстовых заданий — тренировка студентов в употреблении языкового материала и снятие лексико-грамматических трудностей [2].

Основные механизмы, формирующие навыки чтения, в том числе изучающего, требуют постепенного развития. К ним относятся: а) языковая догадка, или вероятностное прогнозирование; б) смысловая догадка; в) увеличение темпа чтения; г) воспроизведение

прочитанного текста в письменной и устной форме. Каждый из этих механизмов является необходимым компонентом, подготавливающим навык чтения, формирование каждого из них обеспечивается определенной системой упражнений [3].

Чтобы понять слово в тексте, студент должен услышать его, увидеть написанным и произнести. Отдельные предложения воспринимаются легче, если они ранее встречались в тексте или употреблялись в речи. Поэтому весь новый языковой материал нужно объяснять учащимся до чтения ими текста, записывать его на доске, давать прочитать, а затем употребить в речи. Такой порядок работы при чтении соответствует принципу устного опережения. Крайне важно сформировать навык узнавания слова по первым буквам или по элементам. Такой навык называется вероятностным прогнозированием. Навык вероятностного прогнозирования может развиваться на уровне предложения или целого текста, когда о смысле предложения догадываются по первым словам, а о развитии мысли в тексте — по содержанию абзацев.

С чтением связана проблема развития у студентов потенциального словарного запаса, куда входят производные и сложные слова (*студент — студенческий, общежитие*), слова общего корня в русском и родном языках учащихся (*спутник*), новые слова, понятные из контекста, и слова, другие значения которых были изучены ранее, например: *писать письмо* и *писать картину*. К этой же категории относятся интернациональные слова (*революция, компьютерные технологии* и т.п.).

Усвоив словообразовательные модели, студенты могут догадаться о значениях слов общего корня. Особая работа требуется для объяснения безэквивалентной лексики, связанной с введением новых реалий. Эти единицы можно толковать на родном языке учащихся. По мнению методистов, активное владение 1200 лексических единиц позволяет сформировать потенциальный словарный запас в 2500 единиц, т.е. увеличить объем лексики более чем в два раза, поэтому полезно предупредить студентов о возможностях расширения их словаря в результате изучения словообразовательных моделей.

К числу факторов, развивающих языковую догадку, относятся и различные опоры в тексте и вне его. Это лингвистические явления: структура предложения, порядок слов, пунктуация, семантика слов и т.д., а также экстралингвистические явления: широкий контекст, содержащий сведения о прочитанном, презентуемый на родном языке студентов, общеизвестные факты, иллюстрации, сведения об эпохе и авторе произведения и т.п.

Необходимо научить студентов работать со словарем, познакомить их с двуязычными словарями, принципом их организации, построением словарной статьи. Однако для быстрого пользования словарем нужно хорошо знать алфавит. Навык быстрого нахождения слова в словаре подготавливается упражнениями на закрепление алфавита и определение последовательности расположения в словаре ряда слов с начальной одинаковой буквой, затем — с первыми двумя одинаковыми буквами и т.д.

Как уже говорилось, иллюстрации являются опорой для чтения. При обучении чтению основная функция иллюстрации состоит в том, что она служит схематическим образным выражением содержательного плана текста, причем между вербальным и образным рядом необязательно абсолютное совпадение.

Иллюстрации, используемые для обучения чтению, можно условно разделить на три группы.

1. Иллюстрации для выработки устноречевых навыков, т. е. такие, в опоре на которые проводится работа по введению, закреплению языкового материала и выработка речевых механизмов. Для них характерна однозначная презентация изобразительного материала адекватно изучаемой языковой единице (предметно-действенные иллюстрации, изображающие

изолированные предметы и действия, и ситуативно-композиционные — статическая ситуация без развития сюжета) .

2. Иллюстрации для изобразительной презентации содержания текстов для чтения, т. е. предназначенные для передачи в изобразительной форме дополнительной по отношению к тексту информации, и иллюстрации, используемые для наглядной презентации объектов страноведческого характера (виды городов, портреты, изображения предметов, газетно-журнальная фотоинформация и т. д.).

3. Иллюстрации для обучения чтению. Их основное назначение — создание образных опор, способствующих лучшему пониманию текста. Такие опоры презентуют в образной форме ключевые фрагменты текстовой информации. Образная связь позволяет установить адекватность извлеченной из текста информации.

Иллюстративный материал эмоционально воздействует на студентов, создает стимул для чтения

Литერატურა

1. *Чхенкели Л.* Учебное пособие по страноведению для иностранных учащихся (по материалам «Грузия»). Т.,1990.
2. *Имнадзе Б. Л.* Основы методики преподавания русского языка в неязыковых вузах. Т.,1977.
3. *Имнадзе Б.Л.* Практический курс корректирующего обучения по русскому языку. Т.,1985.

Reading as a Way of Getting Information for Students, Learning Russian as a Foreign Language.

Chuprinina Svetlana
Georgian Technical University
Kostava Str.77, Tbilisi, Georgia

Summary: The article deals with questions concerning the necessity of forming reading skills for students, learning Russian as a Foreign Language, as well as kinds of reading – ‘close study’ reading and ‘looking through’ reading-are considered

კითხვა, როგორც ინფორმაციის მიღების ერთერთი საშუალება

ჩუპრინინა სვეტლანა
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ.77

რეზიუმე: მოცემულ სტატიაში განიხილება იმ სტუდენტების კითხვის უნარების გამომუშავების აუცილებლობა, რომელთათვის რუსული უცხო ენაა. ასევე

განიხილვა კითხვის სახეობები: ღრმად გაცნობიერებული კითხვა და მარტივი ინფორმაციული კითხვა.

Некоторые особенности изучения русского языка как иностранного на начальном этапе обучения

Чуприна С. В.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул.Костава,77

. Понятие начального этапа связывается с определенным кругом задач, с необходимым и достаточным минимумом учебного материала, с определенным уровнем сформированности умений и навыков по видам речевой деятельности, а также с использованием определенных приемов и средств обучения [1].

Овладеть русским языком как средством общения невозможно без знания грамматики языка.

При отборе грамматического материала необходимо учитывать следующее: 1) употребительность или частотность явлений, 2) их стилистическую нейтральность, 3) образцовость, 4) необходимость исключения синонимов, 5) ограниченность лексического минимума, 6) особенности родного языка, 7) конкретные цели изучения русского языка.

Под употребительностью подразумевается распространенность данной грамматической конструкции или формы в устной и письменной речи. Стилистическая нейтральность предлагает включение в грамматический минимум для начального этапа обучения только тех грамматических форм и конструкций, которые не имеют эмоционально-экспрессивного оттенка. Под образцовостью понимается возможность использовать ту или иную грамматическую форму или конструкцию в качестве эталона, образца для образования новых форм по аналогии. Из грамматического минимума для начального этапа обычно исключаются синонимичные формы и конструкции, чтобы избежать трудностей при выборе студентами необходимого варианта. Учет объема лексического минимума при отборе грамматического материала отражает комплексно-концентрический и ситуативно-тематический принципы методики. Особое внимание при отборе грамматического минимума необходимо уделить морфологическим формам и синтаксическим конструкциям, отсутствующим в языке студентов или частично совпадающим с явлениями их родного языка.

Минимизацию грамматического материала можно показать на примере такой большой по объему и трудной для студентов всех национальностей темы, как «Глаголы движения». Можно рекомендовать следующий порядок прохождения данной темы.

1. Постепенное накопление отдельных элементарных примеров употребления глаголов движения (*идти — ехать*, разграничение значений движения пешком и на транспорте, спряжение этих глаголов).

2. При переходе к подробному рассмотрению данной темы выделение 8 пар глаголов движения из имеющихся 14 (*идти — ходить, ехать — ездить, бежать — бегать, лететь — летать, плыть — плавать, нести — носить, везти—возить, вести—водить*); разграничение значения глаголов *нести — везти* и *носить — возить* (пешком и на транспорте); разграничение значений глаголов *нести — носить* (в руках, на руках) и *вести*

— *водить* (за руку, под руку); некоторые примеры употребления данных глаголов также могут быть накоплены предварительно.

3. Употребление глаголов группы *идти* для обозначения движения, происходящего в одном направлении: *Вы не знаете, куда он идёт?* — *Он идёт в университет*; *Когда он шёл в университет, он купил газету*; *Когда я пойду в университет, я куплю журнал*.

4. Употребление глаголов группы *ходить* (*ездить, бегать, летать, плавать, носить, возить, водить*) для обозначения:

а) движения, происходящего в разных направлениях (*Мы много ездим по стране*; *В воскресенье студенты долго ходили по городу*);

б) повторяющегося движения (*Я часто хожу в кино*; *Летом мы всегда ездили на дачу*); в) движения туда и обратно с указанием на пребывание в определенном месте (*Вчера я ходил в театр*; *Летом брат ездил на море*; *Где ты был на прошлой неделе?* — *Я ездил в Батуми*).

В процессе тренировки студенты усваивают значение этих глаголов и постепенно овладевают формами их спряжения.

5. Сопоставление употребления глаголов *ходить* (туда и обратно) и глагола *быть* в прошедшем времени в синонимичной конструкции: *Я ходил в театр*. — *Я был в театре*.

6. Употребление глаголов группы *идти* с приставками:

а) *по-* для обозначения начала движения: *После лекций все пошли домой*; *Спортсмены побежали*; для обозначения намерения побывать в определенном месте в будущем: *Завтра я пойду в театр*. При этом целесообразно сопоставить предложения типа *Я иду в театр*. — *Я пойду в театр*. — *Я буду в театре* и обратить внимание студентов на широкое употребление глаголов группы *идти* в форме настоящего времени для обозначения действия, обязательно предстоящего в ближайшем будущем;

б) *в-* (*во-*) для обозначения движения, направленного внутрь: *Мы вошли в комнату*; *Машина въехала в гараж*; *Птица влетела в окно*;

в) *вы-* для обозначения движения, направленного изнутри: *Я вышел из комнаты*;

г) *при-* для обозначения присутствия субъекта в данном месте: *Я приехал в Тбилиси в сентябре* (я в Тбилиси); *Он принёс на лекцию словарь* (он здесь);

д) *у-* для обозначения отсутствия субъекта в данном месте: *Его нет дома, он ушёл*. Целесообразно сопоставить значение приставок *в-* (*во-*) и *при-*, *у-* и *вы-*: *Он вошёл* (в комнату из коридора). — *Он пришёл* (он находится здесь); *Он вышел* (из комнаты в коридор). — *Он ушёл* (его здесь нет);

е) *под-* в значении приближения к чему-либо или к кому-либо: *Он подошёл к другу*; *Он подошёл к окну*; *Машина подъехала к дому*; *Мальчик подбежал к матери*;

ж) *до-*, обозначающей приближение к цели движения: *Он быстро дошёл до метро*.

Рекомендуется сопоставить употребление приставок *при-*, *под-* и *до-*: *Он пришёл к другу* (он у него в гостях); *Он подошёл к другу* (приблизился к нему); *Он дошёл до дома очень быстро* (достиг цели движения). Следует заметить, что обычно цель движения обозначается неодушевленным предметом;

а) *про-* со значением движения мимо чего-либо: *Я проехал мимо кинотеатра*; для обозначения движения на определенное расстояние: *Он прошёл пять километров*.

7. Сопоставление употребления приставок и предлогов при выражении пространственных отношений: *Он пришёл (куда?) в институт, в университет* (помещение), *к врачу* (к человеку); *Он был (где?) в институте, на работе* (в помещении), *у врача* (у человека); *Он ушёл (откуда?) из института, с работы* (из помещения), *от врача* (от человека).

8. Употребление глаголов движения совершенного вида для обозначения законченности действия (*Он пришёл на занятия вовремя*) и несовершенного вида — для обозначения повторяемости действия (*Когда он приезжает в Тбилиси, он всегда приходит к нам; Когда он приезжал, он всегда звонил*) и процесса (*Когда он подходил к дому, он встретил товарища*).

Рекомендуется обратить внимание на следующие видовые пары: *входить — войти, выходить — выйти, подходить — подойти, приходиться — прийти, уходить — уйти, проходить — пройти*.

Вторая большая грамматическая тема — «Употребление видов глагола в русском языке» — на начальном этапе может быть представлена следующим образом.

1. Образование видовых форм глагола в русском языке. Материал может быть дан как комментарий к наблюдаемым примерам употребления различных глагольных форм.

2. Активное употребление совершенного и несовершенного вида глагола для передачи единичного и повторяющегося действия. Материал дается и закрепляется на сопоставлении примеров с двумя противоположными значениями типа *Сегодня я встретил его по дороге на работу. — Каждый день я встречал его по дороге на работу*. При комментировании следует обратить внимание на способы обозначения времени в том и другом случае.

3. Активное употребление видовых форм глагола при обозначении процесса и результата действия типа *Он читал книгу целый день. — Он прочитал книгу за день*. При комментировании целесообразно обратить внимание на конструкции со значением времени.

4. Обозначение глаголами несовершенного вида двух или нескольких одновременных действий и обозначение глаголами совершенного вида двух или нескольких последовательных действий: *Я читал и выписывал из текста новые слова. — Я прочитал книгу и сдал её в библиотеку*. Примеры даются в сопоставлении.

5. Значение констатации факта действия у глаголов несовершенного вида дается для наблюдения и осознания в сопоставлении со значением результата: *Что вы делали вчера? — Я сдавал экзамен. — Сдали? — Сдал. Получил шестьдесят баллов*

Грамматический материал должен быть рационально организован и введен в учебный процесс. В практике преподавания русского языка как иностранного все морфологические формы вводятся на синтаксической основе и предъявляются студентам в виде предложения, которое служит минимальной единицей обучения. Принцип организации языкового материала на синтаксической основе открывает возможность более полно реализовать коммуникативную направленность обучения путем учета процессов, происходящих непосредственно в речевой деятельности, и объединить в учебном материале смысловую характеристику изучаемых явлений и лингвистические факторы, важные для оформления содержания высказывания.

Литература

1. Леонтьев А.А. Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному. М., 1970

Some Peculiarities of Working with Students, Learning Russian as a Foreign Language at the Elementary Stage of Teaching.

*Chuprinina Svetlana
Georgian Technical University
Kostava Str.77, Tbilisi, Georgia*

The article deals with questions concerning the minimizing the grammar material, which is necessary for elementary students to learn while mastering the Russian language at the technical faculties. The issue is being considered on the examples of two grammar themes- “Motion expressing verbs” and “Using of verb aspects in Russian”

რუსული ენის, ზოგიერთი თავისებურებანი სტუდენტებთან მუშაობისას სწავლების საწყის ეტაპზე.

*ჩუპრინინა სვეტლანა
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ.77*

მოცემულ სტატიაში განიხილება გრამატიკული მასალის მინიმიზაციის საკითხები ორი თემის - „მოძრაობის გამომხატველი ზმნები” და “ზმნების სახეების გამოყენება” - მაგალითზე. ეს საკითხები აუცილებელია ტექნიკურ ფაკულტეტებზე რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლებისას.

Фонетическая интерференция в русской речи студентов-грузин

*Чхенкели Л.
Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77*

Взаимодействия языковых систем в условиях двуязычия, складывающихся либо при индивидуальном освоении неродного языка, либо при контактах языковых, выражается в отклонениях от нормы и системы второго языка под влиянием родного. Интерференция способна охватывать все уровни языка, но особенно заметна в фонетике. «В совершенстве овладеть новой артикуляционной базой гораздо труднее, - замечает А. С. Чикобава, чем овладеть лексикой и грамматическим строем нового неродного языка».

В процессе языкового общения студенты-грузины сталкиваются с трудностями, связанными с особенностями фонетического строя русского языка, и эта интерференция препятствует пониманию высказывания и самому процессу коммуникации.

Дело в том, что владение речью неродного языка – явление в высшей степени сложное, осуществляемое с трудом и с большими усилиями. Учение И. П. Павлова о динамическом стереотипе объясняет трудности этого явления. Всякое изменение деятельности человека требует определенной напряженности работы мозга. «Ни одно впечатление, ни одно действие, имевшее место в прошлой жизни человека, не пропадает без следа, - пишет психолог З. И. Ходжава, - и это не в том смысле, что оно может повториться, но и в том смысле, что оно может повлиять на приобретение новых впечатлений (действий), причем влияние это может быть как положительным, облегчающим процесс приобретения, так и отрицательным, затрудняющим его. А если бы действительность была такой, что уже имеющиеся впечатления, знания, навыки, умения абсолютно не имели бы значения для приобретения новых содержаний, то это означало бы несуществование опыта вообще. Словом без влияния на настоящее нет опыта: влияние есть то, что делает опыт опытом; оно есть его основной конститутивный признак».

Опыт восприятия фонем лишь одного родного языка, приобретенный с момента овладения родной речью, и отсутствие специальной тренировки по восприятию звуков неродного языка являются причиной неумения учащихся различать многие их своеобразные оттенки в начале обучения неродному языку. При этом данные исследований психологов и лингвистов показывают, что трудность представляют не только звуки, отсутствующие в родном языке, но и звуки, близкие звукам родного языка.

Так, пять гласных грузинского языка (*а, и, о, у, э*) отличаются от русских гласных своей специфической особенностью, в частности, ясностью, четкостью произношения и металлическим звучанием; считаем целесообразным, на занятиях русского языка в грузинских группах уделять должное внимание работе над этими гласными (опыт подтверждает, что подобная работа требует определенных усилий, как со стороны преподавателя, так и со стороны студентов).

С большим трудом грузинами усваивается гласный «*ы*», который представляет характерную особенность русской фонетики.

Значительные расхождения наблюдаются в произношении звуков «*ы*», «*и*»: в префиксах - выучу, выскачу, выброшу; в корнях – мы, вы, был, лыжи, рыба, сынок и т.д.; в суффиксах – складывать, зарабатывать, малыш, рабыня; в окончаниях – вазы, кусты, голый, здоровый и др.

Известно, что проявление интерференции зависит не от того, что тот или иной нерусский не в состоянии произнести соответствующий звук, а от того, что он неверно судит об этом

звуке. Принимая во внимание экспериментальную работу, проведенную Е. Д. Батиашвили по исправлению неправильного произношения грузин, мы руководствовались следующими этапами работы над произношением гласных, с учетом того факта, что преодолению фонетической интерференции служат различные упражнения устного и письменного характера:

- правила объяснения особенностей произношения гласных с особым акцентом на «ы», описание артикуляции и осознанное сравнение с произношением **i** [i] родного языка;
- группировка слов с гласными, воспринятых со слуха под диктовку;
- выборочный диктант на группировку слов с *ы – и* ;
- составление предложений со словами: мыла-мила, выл-вил, пыл-пил и т.д.;
- чтение отрывков из прозы, из стихотворений (акцентируя внимание студентов на произнесение гласных *ы – и*).

В речи студентов-грузин (по нашим наблюдениям) часто появляются отклонения, обусловленные особенностями фонетических закономерностей родного языка, и тогда фонема русского языка отождествляется с фонемой родного языка и воспроизводит ее, основываясь на фонетических фактах родного языка, что приводит к отклонению от орфоэпических норм русского литературного языка. Вариация одной и той же фонемы русского языка не находит своего смысловозначительного значения в речи грузин. Это связано с тем, что в родном языке студентов согласные по твердости мягкости не выполняют смысловозначительной функции, однако это имеет место в русском языке: кон-конь, мат-мать, брат-брат и т.д. Бывают обратные случаи, когда мягкие согласные произносятся твердо: угол-уголь, соль-сол.

Проводим следующие фонетические упражнения:

- какая разница между твердыми и мягкими согласными (ведем работу над артикуляцией мягких согласных);
- прослушайте текст и определите разницу между значением – брат-брат, мат-мать и др.;
- в каких словах мягкие согласные произносятся твердо (назовите эти слова).

В результате работы над преодолением фонетических трудностей в произношении студенты приходят к выводу, что замена одного звука другим меняет как смысл слова, так и всего предложения.

Следующим этапом является работа над слогом. «Слог – кратчайший отрезок звучащей речи, состоящий из одного или нескольких звуков, выделяющийся в слуховом восприятии из

потока речи как фонетическое единство, образованное в произносительной деятельности говорящего согласно природе сочетающихся звуков и нормам данного языка. Всякий отрезок звучащей речи студентами воспринимается как ряд слогов или как отдельный слог. Даже произнесенный отдельно звук речи – не только гласный, но и согласный – в слуховом восприятии оценивается как слог. Слог выделяется слухом из потока речи легче, чем отдельный звук. Слог является носителем ударения. И весь, как целое, является ударным или безударным. Если слог состоит из двух или более звуков, то один из них воспринимается как господствующий (слоговой или слогообразующий звук, слогообразующая вершина), а остальные – как подчиненные ему (неслоговые или неслогообразующие звуки)».

При обучении русскому языку слогораздел как явление звучащей речи – важный методический фактор. Следовательно на занятиях русского языка определенное внимание уделяем правилам слогаделения русского языка, с последующим выполнением упражнений согласно ниже приведенным правилам:

1. Шумный согласный или группа шумных между гласными относятся к последующему гласному.
2. Если в группе согласных между гласными первый – сонорный согласный или *й* [j], то они, т.е. сонорный или *й* [j], примыкают к предыдущему гласному, как звук наибольшей звучности; если же сонорный следует за шумным, то по закону входящей звучности шумный с сонорным отходят к последующему гласному.
3. Если между двумя гласными два сонорных согласных или *й* [j] плюс сонорный, то один относится к предыдущему гласному, а другой – к последующему: *воль-ность, вой-на*.

В грузинском как и в русском языке, слоговыми являются только гласные. Однако, несмотря на это, в области слогаделения грузинского языка С. М. Жгенти устанавливает несколько правил, в результате чего уточняется, что своеобразие слогаделения родного языка – свободное примыкание то к предшествующему, то к последующему слогу – создает условия для нарушения студентами-грузинами норм слогаделения в русском языке.

В связи с тем, что студенты-грузины сталкиваются с трудностями при установлении фонетической границы слога, проводимые упражнения в слогаделении помогают им осмыслить эти явления русского языка и содействуют усвоению фонетических явлений, связанных со слогаделением, в первую очередь – ударения.

При изучении словесного ударения следует учитывать три аспекта: *фонетическую природу ударения, ритмические модели, подвижность и разновидность ударения* (в русском языке ударение падает на разные слоги и разные морфемы: *тру́бка, тру́бы, труба́ч, трубача́, на́бело, белова́т, бе́лый*). Может изменяться в пределах одного слова (*стол-сто́лу*), и играть смысловоразличительную роль (*замо́к-за́мок, о́рган-орга́н, мука́-му́ка*). Артикуляторная особенность русского ударения заключается в выделении ударного слога в слове по длительности и напряженности. Напряженность артикуляции и длительность звучания ударных слогов по сравнению с безударными составляют основу ритмики русского слова.

Работа со студентами начинается с постановки ударения над словами с одним слогом. Далее проводится постановка ударения над двусложными, тре- - и многосложными словами. В процессе подобной работы у студентов появляется четкое представление о подвижности русского ударения. Обращаем внимание студентов на то, что одни слова в разных формах отличаются закрепленным, неподвижным местом ударения на одном слоге (*кни́га, кни́ге, в кни́гах; бежа́л, бежа́ли, бежа́вший*) у других слов в разных формах меняется место ударения (*мо́ре-моря́; спа́л-спала́*).

Исходя из изложенного, разделяем мнение специалистов, относительно того, что ударение – одна из самых характерных особенностей звуковой оболочки русского слова. Русское ударение, во-первых, подвижно, во-вторых, разноместно и, в-третьих, резко центрировано. Эти свойства создают очень большие трудности при изучении русского языка, поэтому преодолению фонетической интерференции в русской речи студентов-грузин следует уделять должное внимание.

Литература:

1. *Ахведиани Г. С.* К обучению правильному русскому произношению и орфографии. Журн. «Комунистури агзрдисатвис», №3, 1959
2. *Батиашвили Е. Д.* О постановке произношения гласного «ы» в русской речи грузин. Сб. «Вопросы методики преподавания русского языка в национальных группах вузов Грузинской ССР». Тбилиси, 1966
3. *Жгенти С. М.* Фонетика грузинского языка, 1956, стр. 152
4. *Ходжава З. И.* Проблема навыка в психологии. Тбилиси, 1960, стр. 235
5. *Чикобава А. С.* Введение в языкознание. Ч. I. Изд. 2-ое. М., 1953, стр. 15.

Phonetic interference of Georgian students in Russian speech

L. Chkhenkeli
Georgian Technical University
77 Kostava Str., Tbilisi, Georgia

Interference includes nearly all levels of language, but it is especially important in phonetics. It is discussed in the article the definite phonetically difficulties, that we meet in Georgian auditory while learning Russian language. Here are given methodical instructions for overcoming these difficulties.

**ფონეტიკური ინტენფერენცია ქართველი სტუდენტების რუსულ
მეტყველებაში**

ლ. ჩხენკელი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო. თბილისი, კოსტავას 77

ინტენფერენცია მოიცავს ენის თითქმის ყველა დონეს, მაგრამ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფონეტიკაში. სტატიაში განხილულია გარკვეული ფონეტიკური სიძნელები, რომელსაც ვაწყდებით ქართულ აუდიტორიაში რუსული ენის სწავლების დროს.

მოცემულია მეთოდური მითითებები ამ სიძნელების დასაძლევად.

Жанр французского реалистического романа XIX века в творчестве Стендаля (Анри Мари Бейля (1783-1842))

Ананиашвили Н.А.

Тбилисский гуманитарный университет

Теоретико-литературная дефиниция «французский реалистический роман XIX столетия» ассоциируется у нас с хрестоматийными именами его законодателей Стендаля и Бальзака. Романы, как признанный литературный жанр – «Красное и черное», «Пармская обитель», «Отец Горио», «Утраченные иллюзии» - при всех индивидуальных отличиях творческих почерков их создателей наиболее полно и ярко выражают суть реалистического метода на зрелой классической стадии его развития, причем, не только в границах литературы французской. Произведения Бальзака и Стендаля суть образцы реализма западно-европейского и, шире, реализма мирового.

Свои моральные изыскания в излюбленной им области – литературе и психологии художественного творчества - Стендаль резюмировал в «весенней» в масштабах его творчества книжке “L’Amor”. Стендаль знает четыре различных рода любви: любовь физическую, любовь страстную, любовь эстетическую и любовь тщеславную. Политические идеи и воззрения писателя оказались крайне непоследовательными: Стендаль либерал 1820 года, поклонник французской революции 1789-го, наполовину бонапартист, наполовину орлеанист, сторонник двух палат и свободы печати, яростный противник папы, иезуитов и попов. Литературные идеи Стендаля почти также сложны и неоднозначны, как и политические. Он любил Шекспира, главным образом, из отвращения к французской классической литературе. Он ненавидит XVII век, глубоко презирает Вольтера и Бюффона; Шатобриан, которого он ставит на одну доску с Маршанжи, приводит его в содрогание, Ламартин – глуп и пуст, Виктор Гюго напыщен, смешон и снотворен, Альфред де Виньи слезлив и бездарен. Защитник романтизма, он крайне смутно понимает современное ему литературное движение, называя «романтизмом» все новое в литературе, точнее, все то, что в 1816 г. исходит от французской академии.

Весьма парадоксальна оценка стендалевского творчества его современниками. Бальзак испустил крик восторга при появлении «Пармской обители». Мериме, лучший друг Стендаля, выставляет своего старого приятеля глупцом, не лишенным странностей. В 1850 году престиж Стендаля как талантливого писателя поддерживается общественностью: люди, воспитанные на

Боссюэте, Расине, Ларошфуко, Лабрюйере, Монтескье, Дюкло, приветствовали его как друга. Они создали ему литературную репутацию мыслителя, моралиста и критика. Стендаль моралист: часто узкий, посредственный, плохой, но все-таки моралист. Надо признать, что после XVIII века во Франции были только писатели-полемисты и писатели элегического или лирического дарования. Стендаль - литератор реалистического склада и мировосприятия, несмотря на любовь к ударам кинжала, он несомненный реалист. В «Записках туриста» и в романе «Красное и черное» он воспроизводит нравы большинства французского общества, характеры средних людей, изображая их с точным указанием даты без крайних, скажем прямо, полугротескных, либо метафорических преувеличений. Как это бывает в прихотливой смене литературных течений, этот отсталый человек оказался предтечей; как раз в это время возникла реалистическая школа, и он стал ее родоначальником. Если оценивать Стендаля независимо от партийных симпатий и антипатий он остается замечательным лицом в истории мировой литературы. Стендаль – это 18 век, Дюкло, Гельвеций, де Траси и Кабанис; душевная сухость, ясный и положительный ум, несколько грубоватая чувственность. По своему жизненному кредо, житейской философии это человек XVIII века, лишенный оптимизма. Отсюда Жюльен Сорель, его руководящая внутренняя идея о том, что на земле надо искать только удовольствие, а удовольствие предназначено только небольшому числу очень сильных, энергичных и неумолимых эгоистов. Водворение счастья, вот мечта 18 века, охота за счастьем, переходящим в борьбу за счастье – руководящие идеи Стендаля. Творец Жюльена Сореля показывает нам осязательный переход от оптимистического эпикуреизма в пессимистический. Литературоведы, историки литературы считают Стендаля крупнейшим писателем – реалистом Франции. Уже в ранних книгах Стендаль выступает как реалист, при этом самобытный, ищущий собственные непроторенные пути. От Расина и его новейших эпигонов, писателей школы позднего французского классицизма, Стендаля отталкивала тирания и надуманное, сковывающее творческую инициативу единство места и времени. Шекспир был знаменем романтиков, ополчавшихся против классицизма, и Стендаль встал под это знамя. Однако его толкование шекспировского вклада в мировой литературный процесс ближе не к исконно романтическому, а к реалистическому. В 20-ые годы XIXв. термина «реализм» как такового не существовало, и Стендаль полагал себя романтиком. «Романтизм, - писал он, - это искусство давать народам такие литературные произведения, которые при современном состоянии их обычаев и верований могут доставить им наибольшее наслаждение. Классицизм, наоборот, предлагает им

литературу, которая доставляла наибольшее наслаждение их предкам. В этом смысле романтиками были не только Шекспир, а и Софокл и Еврипид, и даже Расин. Иными словами, каждый из этих великих художников соответствовал своей эпохе. Шекспир – весь движение, он учит движению, изменчивости, непредсказуемой сложности мировосприятия. Отождествляя себя с романтизмом, как «течением» в европейской литературе, Стендаль тем не менее, не принимал самой ранней и самой характерной его немецкой школы – иенской; в его глазах Шлегель остается смешным педантом, да и типичные французские романтики, такие как Гюго, раздражал его выпретенностью слога и нагромождением ужасов. Однако следует признать тот историко-литературный факт, что роман «Арманс или сцены из жизни парижского салона 1827 года» явственно зависит от складывающейся тогда французской романтической традиции. И далее Стендаль как литературный критик и публицист замечает, что «Рене, или следствие страстей» Шатобриана, «Оберман» Сенанкура, «Адольф» Констан, «Коринна или Италия» г-жи де Сталь при всех своих различиях – определенный образец так называемого «романтического» романа.

Эти романы не исторические, а посвященные современной тематике. В таких романах чаще всего муссируется ключевая тема – неспособность современного человека любить. Позднее Мюссе в своей «Исповеди сына века» (1836) даже увидит в этом психологическом свойстве специфическую болезнь эпохи. Сюжетная линия стендалевского романа «Арманс» типологически повторяет образцы одноименных романов герцогини де Дюранс и г-на Латуш с идентичным названием романтического характера «Оливье». Первый в хронологическом плане роман Стендаля не имел никакого успеха в обществе. Рецензенты осуждали его за приверженность стилю и манере немецких романтиков. В обрисовке персонажей преобладает экстремальности - либо черная краска, либо белая. Вообще Стендаль всегда отдает предпочтение двойственности, порожденной реалистическим типом осмысления жизни. Симптоматично, что писатель оставил, фактически два романа, достойных внимания потомства – “le Rouge et le Noir” (1830) и “la Chartreuse de Parme” (1839). «Красное и черное» – роман, выдающийся но идее и значению. Философской идеей дуализма пронизано само заглавие - красное и черное; солдат и священник; честолюбие воинское и честолюбие церковное, воинская энергия и тонкая дипломатия. Первоначально писатель планировал, чтобы заглавием книги служила ее хронологическая дата –«1830 год». На век в 30 лет Здесь два обстоятельства, совершенно неизвестные предыдущему веку, превратились для него в “ideas fixes”: с одной

стороны, допущение французов ко всевозможным должностям, каких они сумеют достичь, с другой- верховная власть, даже над целой Европой. Последствием больших исторических переворотов бывает быстрая и глубокая деморализация. Была показана (методом реалистического отражения действительности) возможность двух вещей: достичь всего и при этом быстро. По словам А.М. Горького, Стендаль поднял здесь весьма обыденное уголовное преступление на степень историко-философского исследования общественного строя в начале XIX века. Сюжетный плагиат составляет особенность творческого метода Стендаля. Он заимствует сюжеты из чужих романов, как в «Арманс», из судебной хроники, как в «Красном и черном», из старых итальянских хроник, как в «Пармском монастыре». Судебную хронику Стендаль трансформировал в хронику XIX века. Отвечая на вопрос, описывать ли одежду героев, пейзаж, черты лица, или лучше описывать страсти и различные чувства, писатель отдал предпочтение второму. Стендаль – психолог, его привлекает сложнейшая работа сознания. «Я хочу говорить о том, что происходит в глубине души у Моска, герцогини Клелии», - писал он Бальзаку касательно «Пармского монастыря». Стендаль написал несколько томов, бесконечно остроумных, по выражению Бальзака, а кроме того, роман наиболее основательный, содержательный из всех вышедших в свет после «Адольфа» и до «Мадам Бавари». «Роман – это зеркало, которое прогуливается по большой дороге». Если рассуждать в теоретико-литературном плане термин «жанр» нужно понимать в двух разных значениях. Можно говорить о жанрах как исторически сложившихся системах поэтической выразительности. И можно понимать их как исторически возникающие принципы познавательной трактовки характеров. «Пармская обитель» представляет собой переделку «Красного и черного». Та же общая идея, те же герои, только в иной обстановке. Второй, менее удачный оттиск с одной и той же доски. Молодой честолюбивый француз в 1815 году – это «Красное и черное», молодой честолюбивый итальянец в это же время – это «Пармская обитель» Французские реалисты осмыслили человека как социальный продукт и он, прежде всего, все-таки подавался в его социальной функции. Стендаль – это психолог: сознание человека так или иначе зависит от его бытия. Стендаль - мастер реалистической композиции: здесь главное и второстепенное, опорные точки и свита, ни менее значимая в структуре произведения. В книге Жана Прево «Стендаль. Опыт исследования литературного мастерства и психологии писателя» (1966) автор утверждает, что самое большое богатство «Красного и черного» – это мысли Жюльена. События поступление на службу к богатому провинциалу, приезд в семинарию, доступ в дом знатного дворянина, неудачная

попытка убийства, смертная казнь - только связующие нити и точки опоры. Целенаправленная сама работа над композицией; при которой завязка должна вызвать у автора и читателя отчетливое представление о среде и герое. Во вторых, контрапункт-постоянное сплетение центральной линии с эпизодами, которые рисуют нравы и приостанавливают на время развития интриги, затем, изменение места действия всякий раз, когда интрига достигла высшего напряжения и, в заключении, двойной контрастирующий конец...

В русской литературе сложилась прочная традиция глубокого понимания и инационального восприятия стэндалевского творчества. «Стендаль близок и дорог русской литературе и русским читателям, как писатель, который умел любить и ненавидеть» (Эренбург И. «Французские тетради» М., 1958г.). Имя Стендаля было известно русским литературным кругам уже в середине 20-ых годов 19 века, наряду с творчеством английских романтиков.

Библиографический список

1. Виноградов А.К. Стендаль и его время. 2 изд., М., 1960
2. Золя Э. Стендаль, собр. соч., т. 25, М. 1966.
3. Из истории романтизма и реализма XIV века на Западе. М., 1937.
4. История всемирной литературы, т. 6. Академия наук СССР. Институт мировой литературы им. А.М. Горького. Наука, Москва, 1989, с. 183-195.
5. Кочеткова Т.В. Стендаль и русские писатели в кн. Проблемы лингвистики и зарубежные литературы. Рига, 1968.
6. Лукач Г. Бальзак – критик Стендаля. – «Литературный критик», 1936, №1.
7. Менье А. К вопросу о Стендале в России – в кн. Русско-европейские литературные связи. М., Л., 1966
8. Мериме П. Стендаль. Собр. соч., т. 5, М., 1963.
9. Паспелова Г.Н. К вопросу о поэтических жанрах. Изд. МГУ 1948г. Доклады и сообщения филологического факультета вып. 5.
10. Реизов Б.Г. Стендаль. – в сб. Французский реалистический роман XIX века. Л.-М., 1932.
11. Цвейг С. Стендаль. Собр. соч., т. 6. М., 1963.
12. Эренбург И. Уроки Стендаля в его книге «Французские тетради». М., 1958.

Nino Ananiashvili

XIX centuries french realistic roman in Stendal (Anri Mari Beil, 1783-1842) creative

An article place of Stendal in XIX centuries french literature history is demonstrate. Stendal leave two roman: “de Rouge et le Noir” (1839) and “la Chartreuse de Parme” (1839). Romanas mirror reflection from life with his humanity passions and prejudices his society reglamentation. Writers literature mastery is interpret. Russian resonance of Stendal in russianlanguage journals: “Telescop” (1832) and “EuropeanNews” (1829) is connected.

XIX საუკუნის ფრანგული რეალისტური რომანის ჟანრი სტენდალის (ანრი მარი ბეილის, 1783-1842) შემოქმედებაში

რეზიუმე

სტატიაში განსაზღვრულია სტენდალის, როგორც XIX საუკუნის პირველი ნახევრის რეალისტური რომანების ავტორის ადგილი ფრანგული ლიტერატურის ისტორიაში. ამ თვალსაზრისით სტატიაში გაანალიზებულია სტენდალის ორი ძირითადი რომანი: “de Rauge et le Noir” (1839) და “la Chartreuse de Parme” (1839). „რეალისტური რომანი“, როგორც ლიტარტურული ჟანრი, სინამდვილის სარკისებრი ანარეკლია თავისი ადამიანური ვნებებით, ცრურწმენებითა და საზოგადოებრივი რეგლამენტაციით. ავტორი იკვლევს მწერლის ლიტერატურული ოსტატობის ასპექტებს, მწერლის შემოქმედებით ლაბორატორიას. წარმოდგენილია რომანების სახის მეტყველებითი სისტემა, მთავარი პერსონაჟების იდეური პათოსი, მიღებულია დასვნა, რომ სტენდალი ფილოსოფიური მიმართულების რეალისტი – მწერალია. რუსი მკითხველი ცნობილი ფრანგი მწერლის შემოქმედებას მოსკოვსა და პეტერბურგში გამომავალი ჟურნალების „ტელესკოპი“ (1832) და „ვესტნიკ ვეროპი“ (1829) მეშვეობით პირველად გაეცნო.

ნიგალისხვევლთა კულინარიული ტერმინოლოგიისათვის

ეთერ ბერიძე

შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნიგალის ხეობა და ნიგალისხეობელი ქართველები არა მარტო კილოური მეტყველებითა და ფოლკლორული ნიმუშებით იქცევენ მკვლევართა ყურადღებას, არამედ ეთნოკულტურული ყოფითაც, რომელშიც გამორჩეული ადგილი საოჯახო ხალხურ თვითმყობად კულინარიას და კულინარიულ ლექსიკასაც უჭირავს. სამწუხაროდ, ამ კუთხით ძიება ჯერ არავის უწარმოებია, არადა ამ ძირძველი კუთხის დარგობრივი ლექსიკის ჩაწერა-გამომზეურება და შესწავლა გადაუდებელ და საშურ საქმედ გვესახება. ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს ჩვენ მიერ ჩატარებული სავსე ლინგვისტურ-დიალექტოლოგიური და ფოლკლორული დაზვერვითი სამუშაოები. 2007 წელს ჩვენ მიერ მოწყობილი ექსპედიციის შედეგად საშუალება მოგვეცა გაგვეცნო ნიგალის ხეობის მცხოვრებთა ეთნოკულტურული და სამეტყველო სივრცე. მართლაც ამ მიზნითა და სურვილით 2007 წლის ზაფხული ჩვენთვის ნაყოფიერი აღმოჩნდა: ჩავიწერეთ ტოპონიმები, ანთროპონიმები, დავამზადეთ დიდ სოფელთა რუკები ტოპონიმების მიხედვით (ტოპონიმიკურ-დიალექტური ატლასი), ავსახეთ ვიდეოფირზე ამ ხეობაში შემორჩენილი მატერიალური კულტურის ძეგლები, აგრეთვე

ჩავიწერეთ ჩვენებურთა სამეტყველო ტექსტები და ფოლკლორული ნიმუშები, რომელთაგან, თემატური თვალსაზრისით, შეიძლება გამოვყოთ: 1. სახასიათო-სატრფიალო ლირიკული ლექსები, 2. მუჰაჯირობა და მისი კვალი დღევანდელობაში 3. საქორწინო რიტუალი და მასთან დაკავშირებული ლექსიკა, 4. საამშენებლო დიალექტური ლექსიკა, 5. საოჯახო კულინარიის ამსახველი ტექსტები და ტერმინები. ამჯერად სწორედ ამ უკანასკნელზე შევჩერდებით.

ისტორიული **ლივანის ხეობა** მოიცავს **ბორჩხის, მურღულის, ართვინის, ხების, დევესქელის, ქლასქურის, ბელღევანის, ზედა მარადიდის, კირნათის, კობალეთის, შუმანეთის, გვარას, ქვედა მარადიდის** (ეს ხუთი უკანასკნელი საქართველოს შემადგენლობაშია) ნაწილებს, იგი მოქცეულია დასავლეთიდან პონტოს ქედს, აღმოსავლეთიდან არსიანის მთებს, ჩრდილოეთიდან შავშეთის მთებსა და სამხრეთით კარჩხალის მთებს შუა. მოიცავს ჭოროხის ქვემოწელს **ართვინის სოფელ არიბულაკიდან** (ძველი ქართული სახელი **მელო**) **ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ ერგემდე [1,111]**.

ძველად ხალხი, მოსახლეობა, ესა თუ ის ეთნოსი, ხეობების მიხედვით უკავშირდებოდა ერთმანეთს: ერთი ჰქონდათ სამიმოსვლო გზა და ბილიკები, ადათი და წესი, ჩვევა და ჩვეულება, საძოვრები და სათიბები, ჭირი თუ ლხინი, ყოველდღიური ყოფა, ზეპირი კილოური მეტყველება... როგორც ჩანს, სახელდება **ნიგალის ხევი, ნიგალის ხეობა** სწორედ იმიტომ შეერქვა, რომ ის ხეობაში პირველი სოფელია ბარიდან – ნიგალი „ბარის სოფელია, ხევის მარჯვენა სანაპიროზე და დიდად არც ჭოროხს შორავს“ [2,3], სხვა სოფლები ნიგალს ზემოთაა განთავსებული.

ნიგალი „ნარინჯ-თურინჯის ქვეყანაა“ [3,104-108]. აქ ახლაც უხვად და ჭარბადაა ხეხილის ბაღები, მსხმოიარე ხეთა ტოტები მიწამდეა დატანილი. ამიტომაც ნაირნარი ხილი (ვაშლი, მსხალი, ატამი, ზეთისხილი, ზღმარტლი, ბროწეული, თხილი...) და მისი წვენი თუ ინგრედიენტები ადგილობრივთა საოჯახო, სალხინო თუ საჭირისუფლო სუფრისა და სამზარეულოს განუყოფელი ნაწილია.

ნიგალისხეობელთა ყოფაში ძლიერ განვითარებულია მესაქონლეობა, სწორედ ამიტომაც მათი კულინარიული საოჯახო სამზარეულო ხორცისა და რძის პროდუქტებისგან დამზადებული კერძების სიჭარბითაც გამოირჩევა. აღსანიშნავია ისეთი საკუთრივ ქართული თუ უცხოური წარმოშობის კულინარიული ტერმინებისგან სახელდებული კერძები, როგორიცაა: ჭიმური, იანი, ბეთმეზი, აირანი. ჰასუთა, ფასთა... განვიხილოთ თითოეული მათგანი.

1. ჭიმური.

ჭიმური ერბოთი და ნაღულით შეზავებული ცხელი მჭადის გულია [4]. ეს სიტყვა ძირძველი ქართულია. მესხურში მას **ჭიმბური** ეწოდება (სადაც მ განვითარებული ბგერაა: **ჭიმური**→**ჭიმბური**). ილია მაისურაძის ცნობითა და განმარტებით, „ჭიმბური“ მშრალი საჭმელია, ერბოში მოხრაკული პურის ან მჭადის ნაფხვენი. ცნობილია ანდაზაც: „არა მშურს მჭადი ჭიმბურისათვისაო“ [5]. ჯავახურში **ჭიმურ** ფორმა გვაქვს, სადაც ოდნავ განსხვავებულია მისი მომზადება: **ჭიმური** – ერბოში ან ქონში მოხრაკული პურის ნაფხვენი [6,170].

ჭიმური გვხვდება ქიზიურშიც, მოხეურ კილოშიც და ქსნის ხეობის ქართლურშიც [7]: იგი ხავეწივით საჭმელია: ღორის ქონში მოხალული სიმინდის ფქვილი [8] სტ. მენტეშაშვილის შენიშვნით, ქიზიყში არ არის მიღებული, გაჭირვების დროს იციან. ამაზეა ნათქვამი: ერთმა კაცმა თქვა: – ღორი ქონმა და ჭიმურმა ცოლ-შვილი ამამიწვიტაო. – გაქვსლაო? – ჰკითხა სხვამ. –

არაო,— მიუგო. — მაშ, აბა, ამოწვევტა ეხლა ნახეო [8]. ქსნის ხეობის ქართლურში **ჭიმური** „ქონში ჩაყრილი და მოშუშული პური და მჭადია“ [9]. მოხურში **ჭიმური** ახალგამომცხვარი მჭადია, — ერბო და ყველი ერთად აირევა და დაგუნდავდება, ჭამენ გზად მიმავალნი ან სახელდახელოდ დანაყრდებიან [10], [11]. აჭარულში კი **ჭიმური** ერბოში ან წვნიან საჭმელში ჩაფშვნილი მჭადის ლუკმაა [12], „იადში ჩაფუნჩხული შემწვარი ჭადია“ [24,115].

ძველ ქართულ ენაში და მის წერილობით ძეგლებში ეს სიტყვა (**ჭიმური**) არ ჩანს. სულხან-საბა ორბელიანი **ჭიმურ** სიტყვაფორმას იცნობს, რომელსაც ასე განმარტავს: „ესე არს პური დაფხვნილი, გინა ბრინჯი, ანუ სხვა მარცვალნი მგბარი, ერბოსა ანუ ზეთში მოხრაკო, რომელსა სპარსნი ფლავსა უწოდენ [13]. ცნობილი ლექსიკოგრაფები დავით და ნიკო ჩუბინაშვილებიც ამ სიტყვას ანალოგიურად განმარტავენ [14], [15].

როგორც ჩანს, **ჭიმური** საკუთრივ ქართული სიტყვა ყოფილა. საფიქრებელია, მასში —**ურ** ელემენტის სუფიქსად გამოყოფა. თუ ეს ასეა, მაშინ მისი ფუძეა **ჭიმ-**, რომელიც ქართული ენის ზოგ დიალექტში (მაგ., ინგილოურში) „ბალახიან, დაუძლეულ მიწის ბელტს“ ნიშნავს [16], [17]. ღირსსაცნობია სულხან-საბასეული განმარტებაც ფუძეგაორკეცებული **ჭიმჭიმ** სიტყვისა — „წვრილად ჭრელი“ [13]. ამრიგად, **ჭიმი**, **ჭიმჭიმი** და **ჭიმური ჭიმ** ფუძისგან ნაწარმოები დამოუკიდებელი ლექსემებია: **ჭიმი** (ბელტი, მიწის ნაჭერი), —> **ჭიმჭიმი** „წვრილად ჭრელი“, წვრილ-წვრილად დაჭრილი —> **ჭიმური** ბრინჯივით წვრილად დაჭრილ-დაფხვნილი პურის ან მჭადის ნატეხი;

აღსანიშნავია, რომ ეს ძირძველი საერთო ქართული სიტყვა, დღესაც დამახასიათებელია ქართული ენის დიალექტების ერთი ნაწილისათვის, ფასეულია ისიც, რომ იგი თურქეთში მცხოვრებ ჩვენებურებს — ნიგალელებსაც დღემდე შემოუნახავთ.

ნიგალისხვევლთა მეტყველებისეული საკულისარო ტერმინების მეორე წყება (**იანი**, **ბეთმეზი**, **აირანი**, **ფასთა**, **ჰასუთა**) არაქართული წარმოშობის ლექსემებია.

2. **იანი** სპარსული სიტყვაა: **იაჰნი yahni**, იგი ერთგვარი ხორცის კერძია (მოხარშული ხორცი ხახვითა და სანელებლებით, წვნიანი); აქვე შევნიშნავთ, რომ ეს სპარსული სიტყვა, როგორც ჩანს, ქართული ენის სხვა კილოებშიც იხმარებოდა, კერძოდ, ქართლურში. დიდგარეჯვრელის, გიორგი ბარელის (ყანჩელის) აღწერით, გორში, სახალხოდ, ჭიდაობისთანავე, „გიჟმაჟი ღიახვის ნაპირზე, ამირალაანთ ჭადრებში... მზარეულები ხაშლამის ქვაბებს ქაფავენ. ხის გორდაზე ამოდის ცხელ-ცხელი ხაშლამა, განელებულ ცეცხლზე ორთქლავს ბოზბაშის ქვაბები. თანგირა ქვაბებში იხარშება ღოში და **იანი**“...) [25,93].

3. **ბეთმეზი** (თ. pekmez) ხილის (სხალი, ვაშლი, ყურძენი, თუთა..) ან ჭარხლის წვენია, რომელსაც ადულებენ შესქელებამდე. მიღებული ტკბილი წვენი ბექმეზია. გამოიყენება კერძად მაწონთან ერთად, ან ცალკეც [4]. გავრცელებულია როგორც ჩვენებურებში, ისე აჭარულ კილოშიც [12], [20], ინგილოურში **ბაქმაზ** ფორმით (შესულია აზერბაიჯანულიდან) [17], გურულში **ბეთმეზი/ბეტმეზი** [18], (გადადულებული მაჭარი) [19]. როგორც ჩანს, ეს სიტყვა თურქულ-აზერბაიჯანული ენების გავლენითაა დამკვიდრებული ქართული ენის დიალექტებში.

4. **აირანი** (თ. ayran) მაწვნის შედღების დროს დარჩენილი სითხეს, დოს ეწოდება [4]. გვხვდება ზემოაჭარულში [12], რაჭულ დიალექტშიც **ჰაირან** ფორმითაც [22], [23].

5. **ფასთა** მხოლოდ ჩვენებურთა მეტყველებაში დასტურდება. ნიშნავს ნამცხვარს, შაქარლამას, შდრ. ინგოლოური **ფასალლი** „ბლინი, ხავიწი“ [17]

6. **ჰასუთა** (არაბ. hasuta) სახელწოდებაა ერბოთი, სიმინდის ფქვილითა და თაფლით მომზადებული კერძისა [4]. ან სხვაგვარი ახსნით, „ერბოში მომწვარი, თაფლის ან შაქრის წყალში არეული ფქვილისგან დამზადებული თხელი ფაფა, რომელიც უნდა დაიმუშოს ცეცხლზე და გაცივების

შემდეგ კარგი საჭმელია“ [6]. გვხვდება მესხურ-ჯავახურში [21], [5],[6], ქიზიყურში [8], აჭარულში [12] ასეთა ფორმითაც [20].

ნიგალისხეველთა მეტყველებასა და საოჯახო კულინარიულ ტერმინოლოგიაში ასევე თვალშისაცემია სხვა (ჭურჭლის აღმნიშვნელი...) წარმოშობით არაქართული (resp. არაიშვიათად ნახევრად არაქართული ძირის შემცველი) სახელწოდებანიც, როგორიცაა: **სობა** (sobá) ღუმელი, **სობოზირი** ღუმლისძირი, ღუმლის ძირას, **ქეფჩე** (кепче თაბალი „თასი, თენექე (თურქ.) თუნუქი, თუნუქის ჭურჭელი. ჩამჩა (=ციცხვი, გადმოსასხმელი კოვზი), **ყაშული** კოვზი (თურქ.), ჩათალა (=ჩანგალი თურქ.) **ურბა** კოდის მეოთხედი [4], თუმცა მსგავსი ლექსემები არც საერთო ქართული ენისთვისაა უცხო.

მიუხედავად ნიგალისხეობელთა მეტყველებაში მოჭარბებული საკულინარიო-საოჯახო და მასთან ახლოს მყოფი წარმოშობით არაქართული ლექსემებისა, სამომავლოდ, ამ კუთხით ძიება, ვფიქრობთ, არაერთ ძირძველ ქართულ კულინარიულ სახელოვნებო ტერმინსა და ცნებას გამოავლენს.

ლიტერატურა

1. **ე. ბერიძე**, ეთნოგრაფიული შენიშვნები ნიგალში ჩვენეული ჩანაწერების მიხედვით. საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიისა და საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის შრომები. №11. თბ., 2008
2. **ი. სიხარულიძე**, ნიგალი (ლივანა). საისტორიო გეოგრაფიის მასალები. ს. ჯიქიას რედაქციით. ბათუმი, 1995
3. **ვახუშტი**. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. **თ. ლომოურისა და და ნ. ბერბენიშვილის** რედაქციით, თბ., 1941
4. **შ. ფუტყარაძე**, ჩვენებურების ქართული. წიგნი პირველი, ბათუმი, 1993
5. **ი. მაისურაძე**, მასალები მესხური ლექსიკიდან. შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. IV, 1954
6. **გრ. ბერიძე**, ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბ., 1981
7. ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა. შეადგინა **ალ. ღლონტმა** (ორ წიგნად). თბ., 1975
8. **ს. მემთეშაშვილი**, ქიზიყური ლექსიკონი, თბ., 1943
9. **ვ. სომხიშვილი**, ქსნის ხეობის მეტყველება (ხელნაწერი) 1967. ვიმოწმებთ **ალ. ღლონტის** წიგნის მიხედვით
10. **ი. ქავთარაძე**, ქართული ენის მოხეური დიალექტი (გამოკვლევა, ტექსტები, ლექსიკონი), თბ., 1985
11. **ო. ქავჯაია**, მასალები მოხეური კილოს ლექსიკონისათვის. სამხრეთ ოსეთის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები. XI, ცხინვალი, 1967
12. **შ. ნიჟარაძე**, ქართული ენის აჭარული დიალექტი (ლექსიკა), ბათუმი, 1971
13. **ს-ს ორბელიანი**, თხზულებანი ოთხ ტომად. ტ. IV. ლექსიკონი ქართული. ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა **ი. აბულაძემ**, თბ., 1966
14. **დ. ჩუბინაშვილი**, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მეორე გამოცემა, აღდგენილი ოფსეტის წესით. სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო **ა. შანიძემ**, თბ., 1984
15. **ნ. ჩუბინაშვილი**, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანიურთ. **ალ. ღლონტის** რედაქციითა და გამოკვლევით, თბ., 1961
16. **ნ. როსტიაშვილი**, ინგილოური ლექსიკონი, თბ., 1978
17. **რ. ლამბაშიძე**, ქართული ენის ინგილოური კილოს ლექსიკონი, **ა. შანიძის** რედაქციით. თბ., 1988
18. **პ. ჯავჯანიძე**, გურული დიალექტი, I. ტექსტები, ლექსიკონის მასალები, თბ., 1977
19. **ს. ულენტი**, გურული კილო (გამოკვლევა, ტექსტები, ლექსიკონი), ტფ., 1936
20. **ჯ. ბარამიძე**, აჭარული კერძები, ბათუმი, 1987
21. **ს. მაკალათია**, მესხეთ-ჯავახეთი (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევები), თბ., 1938
22. **შ. ძიძიგური**, ძიებანი ქართული დიალექტოლოგიიდან, თბ., 1954
23. რაჭული დიალექტის ლექსიკონი (მასალები), შეადგინა **ალ. კობახიძემ**, თბ., 1987
24. **მ. კობერიძე**, ზემოაჭარულის დარგობრივი ლექსიკიდან. საენათმეცნიერო ძიებანი, VI. თბ., 1997
25. **გიორგი ბარელი** (ყანჩელი), სცენისმოყვარის ჩანაწერები, თბ., 1962

E.Beridze

A bit of cuisine terminology of Georgians living in Nigalian gorge

*The article the home cuisine and traditions of Georgians living in Nigal. The author has covered the terminology of Georgian and non-Georgian origin, which have been inculcated by Georgians living in Turkey. Such terms as Georgian **jimuri**, non-Georgian **betmez** (sweet liquid made out of fruit's juices or beet), **ian** (dish consisting of cooked meat with rich juice and spices), and **airan** (left over liquid after mazoni-yougurt making) have been studied.*

Из кулинарной терминологии Нигальского ущелья

Э.Беридзе

В статье лингвистически рассмотрен семейно-культурный быт и традиции грузин, живущих в Нигальском ущелье. Изучена, как грузинского, так и негрузинского происхождения термины, которые внедрились в быт и выражение грузин, живущих в Турции, как грузинский «Чимури», так же негруз. «Батмези» (сладкая жидкость, сделанная из сока фруктов или свёклы); «Иани» (порция, сделанная из вареного мяса, с сочными суком и приправами); «Аирани» (во время изготовления мацони, оставшаяся жидкость).

Роль символа в творчестве А. Белого

Бондаренко Т. А.

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

На ярком небосклоне русского символизма А. Белый предстает особым явлением, особым потому, что его изыскания в области русского символизма в какой-то мере уникальны. Хочется напомнить, что русский символизм претендовал быть не просто методом, а философией, жизненно-творческим методом, призванным привести в мир яркое индивидуально-творческое восприятие реальности, граничащее, с одной стороны, с космогонией, а с другой стороны, впитавшей идеи философии А. Шопенгауэра, Ф. Ницше, И. Канта. Жизнь на рубеже XIX-XX столетий была полна противоречивых настроений. Остро чувствуется потеря смысла существования в обществе. «Старый мир» разрушается, а «новый мир» еще не построен. «Бог умер». Как жить в мире, где нет Бога? Человек этой эпохи оказывается в экзистенциальном тупике. В конце XIX – начале XX веков возрождается интерес к индивидуальной, самовыражающейся в поэзии личности. Отвергая Бога, такая личность ищет некоего «сверхгероя», который укажет людям смысл и цель существования и выведет человечество из духовного кризиса, в который его, по мысли символистов, завела позитивистская философия. В. Ходасевич в своих мемуарах «Некрополь» пишет: «Символизм не хотел быть только художественной школой,

литературным течением. Всё время он порывался стать жизненнотворческим методом, и в том была его глубочайшая, быть может, невоплотимая правда, но в постоянном стремлении к этой правде протекала, в сущности, вся его история. Это был ряд попыток, порой истинно героических, найти сплав жизни и творчества, своего рода философский камень искусства. Символизм упорно искал в своей среде гения, который сумел бы слить жизнь и творчество воедино» [5,7]. Такого гения пытался найти и А. Белый. О том, почему А. Белый становится символистом, говорит он сам в своей статье «Почему я стал символистом?»: «Я различаю себя в теме символизма двояко (или даже трояко), я ощущаю в себе становление темы символизма так, как она пела в душе моей с раннего детства; и я осознаю эту тему в усилиях ее идейно выгранить уже позднее: при встречах с людьми; здесь вступают: идеологический момент и момент социальный. Ряд напластований лежит для меня на моей теме: 1) интимное «я», 2) идеологически выношенное отдельно от других, 3) с другими, 4) идейно платформированное вне тактических и полемических преломлений моментов; 5) вопросы тактики, полемики (так называемая «школа» в искусстве)».[1,418] Без этого теоретического труда нельзя понять творчество А. Белого. В своем труде «Символизм как миропонимание» А. Белый раскрывает суть психологических составляющих символического мировосприятия:

1. Интимное «я». «На вопрос о том, как я стал символистом и когда стал, по совести отвечаю: никак не стал, никогда не становился, но всегда был символистом (до встречи со словами «символ», «символист»). Почему же А. Белый говорит, что «всегда был» символистом? Попробуем прочесть эту фразу с точки зрения психоанализа. З. Фрейд, как известно, считает, «что ключ к произведению лежит в личном опыте художника, в его детстве».[4,200] Смысл заявления «всегда был символистом» открывается, если обратиться к биографии поэта. У А. Белого было непростое детство. В мемуарах В. Ходасевича «Некрополь» есть такие строки: «Первичное чувство в нем было таково: папу он боялся и втайне ненавидел до очень сильных степеней ненависти. Мамочку он жалел и ею восторгался почти до чувственного восторга. Но чувства эти с годами осложнялись. Ненависть к отцу, смешивалась с почтением к его уму, с благоговейным изумлением перед космическими пространствами, которые вдруг раскрывались через отца, оборачивались любовью. Влюбленность в мамочку уживалась с нелестным мнением об ее уме и с инстинктивным отвращением к ее отчетливой, прямой плотскости».[5,47] Та же мысль звучит в статье Ходасевича «Аблеуховы-Летаевы-Коробкины», написанной в 1930-е

годы и посвященной творчеству А.Белого. Исток душевного состояния А. Белого все, кто прикасался к его личности и творчеству, видели одинаково – детские впечатления. Психологически трудное детство и направило стопы А. Белого, уже осознанно, в символизм, и он сам это ощущал: «...символизм – это подсознательное отречение от преемственности, потомственности, сановности [...] от собственного младенчества и от матери».[1,8] Став "самозванцем" (самолично назвав себя новым именем), А. Белый совершил своеобразный акт инициации: отказался, прежде всего, от своего родства, олицетворявшегося в имени, данном ему при рождении отцом и матерью, с целью изменить судьбу. Он осознанно начинает жить в полумистической реальности («*Душа молодая просила обмана...*»). В его сознании два мира – реальный и ирреальный – сливаются в некое единое целое, где «земное» является лишь многократно преломленным отражением «небесного». Сам псевдоним, связанный с образом Андрея Первозванного, пречистого небесного рыцаря, свидетельствует о том, что духовные искания молодого Белого устремлены на попытку познания высшей реальности. Кипящий в необоримом стремлении творческий дух попадает в сказку-сон. Для него этой сказкой стал символизм. Начинается "мозговая игра" в реальной жизни А. Белого. Начинается трагическое представление в «театре одного актера». Трагическое потому, что даже собратьям по символизму поведение Белого кажется, в лучшем случае, юродством, в худшем – светской маской оригинала. Но для самого Белого именно этот мир фантазии и был реальным, а всё, что касалось прошлой жизни в семье родителей, стало ирреальным:

Пожаром склон неба объят...

*И вот аргонавты нам в горн отлетаний
трубят...*

Внимайте, внимайте...

Довольно страданий!

Броню надевайте

из солнечной ткани! [2,48]

Белый на протяжении всей своей жизни пытается найти себя. Кто же он? Бугаев, Белый, Аблеухов, или «князь обезьяньего царства»? Возникает ощущение, что Белый живёт в некоей субстанции, которая его любимым Штейнером была охарактеризована вполне ясно: «*Промежуточное состояние между бодрствованием и сном есть особое состояние сновидения. [...]* Но, став символистом, А.Белый все же стоит среди них обособленно. Он

принадлежал к «младосимволистам», но в то же время разительно отличался от них. Поэтому так своеобразны его теоретические труды и художественные произведения. Исходя из этого, можно объяснить два следующих подпункта, выделенные им самим: *«Идеологически выношенное отдельно от других»* и *«с другими»*. Для «младосимволистов» большую роль играла концепция исторического развития мира В. Соловьева. Соловьев разработал учение о вселенной теократии – обществе, которое будет построено на духовных началах. Движение к такому обществу, по мысли Соловьева, есть историческая миссия России, которая, по утверждению философа, сохранила, в отличие от Запада, свои морально-религиозные устои и не пошла по западному пути развития. Но этот общественно-исторический прогресс только сопутствует нематериальному прогрессу, который идет в истории космоса, в нем лишь реализуется абсолютный идеал. С концепцией Соловьева связаны у символистов и идеи прогресса, рассматриваемого как итог борьбы между Востоком и Западом, будущего мессианства России, понимание истории как гибели и возрождения личности и ее нравственного преображения в красоте, религиозном чувстве. С этой точки зрения рассматривались ими и цели искусства. Высшая задача искусства, по Соловьеву, заключалась в том, чтобы установить в действительности порядок воплощения «абсолютной красоты или создание вселенского духовного организма». Завершение этого процесса совпадает с завершением мирового процесса. Идеи Соловьева были транспонированы в одном из первых теоретических выступлений Белого – его «Письме» и статье «О теургии». Особо остро Белый воспринял учение Соловьева о Софии Премудрости Божией, которая есть воплощение Вечной Женственности – духовного оплодотворяющего начала, разлитого, по Соловьеву, в духовном пространстве, надстоящем над Россией, и дающего творческие импульсы душам. В поэзии младосимволистов особенно сильны мистические элементы. Духовную ипостась «инь» они искали в материальном мире, что существенно искажало само понятие «инь». Этот поиск и объединяет А.Белого с младосимволистами. *«Любовь открывала для символиста прямой доступ к неиссякаемому кладезю эмоций. Достаточно было быть влюбленным – и человек становился, обеспечен всеми предметами первой лирической необходимости: страстью, отчаянием, Безумием, Пороком, Грехом, Ненавистью. Поэтому все и всегда были влюблены: малейшую искорку чего-то похожего на любовь раздували изо всех сил. Недаром воспевались даже такие вещи как «любовь к любви».*[5,12]

В лирике А. Белого можно встретить стихотворения, которые зафиксировали это особенное, свойственное модернизму, состояние влюбленности в Любовь, - видимо, определенным образом распространенное явление в России рубежа двух столетий:

*Опять – золотеющий волос,
Ласкающий взор голубой;
Опять – уплывающий голос;
Опять я: и – Твой, и – с Тобой.[2,212]*

Отсутствие адресата в тексте стихотворения метафорически переносит действие в пространство вневременных категорий, где прошлое и настоящее слиты в едином историческом потоке, что совершенно в духе философской концепции В. Соловьева. В этом иноматериальном пространстве уже нет персоналий, а есть единая Вечная Женственность, в которой сливаются сама Любовь с чувством любви. Но все же в творчестве А.Белого не так заметно влияние философии Вл. Соловьева, как, например, у А.Блока (цикл «Стихи о Прекрасной Даме», 1904). Для познания тайны мира А. Белому гораздо ближе оказалась философия Р. Штейнера. Ею наполнено все его раннее творчество. Сложный комплекс переживаний, связанных с предчувствием «новых зорь», попытки осмысления миссии России в этом процессе и собственной роли в нем неминуемо привели к казавшемуся в ту эпоху исполненным истины учению Штейнера.

Обращение Белого к архетипическим образам-символам в их историко-конкретном проявлении вписывает творчество Белого в общий контекст единого метатекста русского символизма и русской литературы в целом.

Литература:

1. А. Белый Символизм как миропонимание М., 1994
2. А. Белый Собрание сочинений в 2 томах, Т.1., М., 1990
3. Б. Грифцов Психология писателя М., 1988
4. З. Фрейд Введение в психоанализ Минск, 1998
5. В. Ходасевич Некрополь М., 1991

Role of a symbol in A. Bely's prose.

T. Bondarenko

Georgian Technical University

Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Many writers of the beginning of 20-th century the Russian literature the aesthetic-art finds that outstripped the time. A. Bely's role in formation of a cultural paradigm of 20-th century is great. The prose writer, the poet, and also one of theorists of Russian symbolism, he many respects was a creative person that burst from limits of symbolism.

A. Bely's in his works embodied psychology of the person living during the epoch of changes, as if "crucified" between an old and new paradigms of consciousness.

სიმბოლოს როლი ა. ბელის შემოქმედებაში

თ. ბონდარენკო

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

XX საუკუნის სიტყვის ოსტატთა ბრწყინვალე პლეადა ერთმანეთის მსგავსი გზებით გადიოდა "ისტორიული ხასიათის" (ლ. ვინზბურგის ტერმინით) შემოქმედებითი შემეცნების ლაბირინთებში. ბევრმა მათგანმა უძღვნა რუსულ ლიტერატურას ესტეტიკურ-მხატვრული მონაპოვრები, რომლებმაც თავის დროს გაუსწრეს. XX საუკუნის კულტურული პარადიგმის ჩამოყალიბებაში დიდად ა. ბელის როლი. პროზაიკოსი, პოეტი და ასევე რუსული სიმბოლიზმის ერთ-ერთი თეორეტიკოსი, ის ბევრ რამეში იყო შემოქმედებითი პიროვნება, რომელმაც გაარღვია სიმბოლიზმის საზღვრები. მისი ლიტერატურული შემოქმედების შესწავლა განსაკუთრებით აქტუალურია დღეს უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ თავის ნაწარმოებებში ა. ბელიმ ხორცი შეასხა ცვლილებათა ეპოქაში მცხოვრები და ცნობიერების ახალსა და ძველ პარადიგმათა "შორის" თითქოს "ჯვარცმული" პიროვნების ფსიქოლოგიას.

ურუშაძე გვარსახელის წარმომავლობისათვის

(ლინგვისტურ-ეტიმოლოგიური ანალიზი)

ნინო ლოლიძე

შოთა რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ქართული ენის ყოველმხრივ შესწავლას და მის ყოველგვარ გამომზეურებას, აღწერა-აღნუსხვას დიდი მოვლა-პატრონობა უნდა [1,20]. ამ მხრივ დიდი მუშაობაა გაწეული, კიდევ მეტი გასაკეთებელია. ძნელია აღნუსხო და გამოიკვლიო ყოველგვარი მოვლენა თუ ფაქტი, გამოავლინო მიკროტოპო თუ მატოპონიმებელი ელემენტი და მისი ფუნქცია, მეტსახელი თუ მისგან ნაწარმოები გვარსახელი. ჩვენი ნაშრომიც ამ მხრივ მოკრძალებულია. იგი მიზნად ისახავს ერთ-ერთი მეტსახელისაგან ერთ-ერთი ქართული გვარის წარმომავლობის ლინგვისტურ-ეტიმოლოგიურად დადგენას, რომელიც ლოკალური ხასიათისაა და ძირითადად მხოლოდ დასავლეთ საქართველოს ერთ-ერთ კუთხეში (გურიაში)ა გავრცელებული. ეს გვარსახელია ურუშაძე. აღ. ლლონტის მიხედვით, ამ გვარსახელისგან წარმომდგარი ტოპონიმი (ან მიკროტოპონიმი) გურიაში (სუფსა-ნატანების) ხეობაში ერთადერთია. ესაა: ურუშაძისკა ნინოშვილში [2,170]. ეს სოფელი კი

(ნინოშვილი) ახალი სახელდებაა სოფლისა, ადმინისტრაციულად ლანჩხუთის რაიონს ეკუთვნის, ადრე მას **ცაცხვიანი** ერქვა. აქვე შევნიშნავთ, რომ ნინოშვილი სამტრედიის რაიონშიცაა, შედიოდა მელაურის სასოფლო საბჭოში [3,208]. გურიაში ცნობილ სხვა გვარებთან ერთად, ამ სოფლის მოსახლეობის ერთი ნაწილი **ურუშაძე** გვარსახელსაც ატარებს. სწორედ ამ გვარის მატარებელთა უბნიდან წარმომდგარა ეს ტოპონიმი. დაისმის. კითხვა: რას ნიშნავს ამ გვარსახელის ფუძე **ურუშა**? იგი საკუთრივ ქართული მოვლენაა, თუ ოდენ ლოკალური (გურული)? ფუძე საკუთრივ ქართულია თუ უცხოური? მარტივი აღნაგობისაა, რთული თუ ნაწარმოები? კითხვა არაერთია და არაერთგვაროვანი...

დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ, ზემო იმერეთის ტოპონიმიში ამ გვარისგან ნაწარმოები ტოპონიმი არ გვხვდება [4], მაგრამ გვაქვს ამ გვარის ფუძის ვარიაციული ფორმა **ურიშა**, რომელიც ერთგვარ ბურჩხა მცენარეს ეწოდება, ასეთივე ვითარება გვაქვს ქართლურშიც [5, 138], შდრ. **ურაშა** черноголовник Poterium, შდრ. აგრეთვე **ურიში** пайза, пай-цза, просо китайское, п. Японское Echinochloa frumentacea (Roxb) Link (=Oanicum frumentaceum Roxb) [6, 50]. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის (რვატომეულის) მიხედვით **ურიშა** [Echinocloa frumentacea] პრიმიტიული პურეული მცენარეა მარცვლოვანთა ოჯახისა, აქვს წვრილი, კილიანი მარცვალი; ამჟამად გავრცელებულია კორეაში, ინდოეთსა და ჩინეთში.; ოდესღაც ჩვენშიც (სამეგრელოში) ითესებოდა [7],

ურიშა ს-ს ორბელიანის „სიტყვის კონასა“ [8] და ნიკო [9] და დავით ჩუბინაშვილების ლექსიკონებში [10] ბალახოვან მცენარედაა განმარტებული: სულუფი, სალაფი дивий-бор, черное, птичье просо, просовка, раст. Спинеголовник [10].

ქართული ენის ზემოიმერულ კილოში **ურიშა** ერთწლიანი სარეველა ბალახია, „სიმინდის ფოთლის მსგავსი ფოთოლი აქვს და ფეტვისებური თაველი, იხმარება საქონლის საკვებად, – იგივეა, რაც ბურჩხა [12,375]. ღირსსაცნობია, რომ ლეჩხუმურში **ურუში**, **ურიშას** ვარიაციული ფორმა, ფეტვის, „შავი ჭადის“ მნიშვნელობის მქონეა [13, 156]. აჭარულშიც **ურუშა** სიმინდის მსგავსი მცენარეა, რომელიც ფოჩებიან წვერს იკეთებს; მისგან ცოცხებს აკეთებენ [14]. მართლაც, **ურიში//ურიშა//ურუში//ურიშა** ცოცხის მცენარეა, გურიაში ამჟამად მას **ხაზარულას** უწოდებენ [15, 255], იმერეთის ზოგ რაიონში **ჯიქურას**.

ასე რომ, როგორც გაირკვა, დღესდღეობით ძირითადად გურიაში გავრცელებული (ლოკალური მასშტაბით) გვარსახელი **ურუშაძე** წარმომდგარია ცოცხის, ფეტვის აღმნიშვნელი

სინონიმური სახელდება ურუმ/ / ურიშ სიტყვაფორმისაგან, რომელსაც დართვია კნინობითობის აღმნიშვნელი –ა სუფიქსი: ურუმ // ურიშ > ურუშა // ურიშა „ფეტვი, ცოცხი“. ამრიგად, ურიშა ძველად ადამიანის მეტსახელი უნდა ყოფილიყო, შდრ. ცოცხი – ცოცხა, გვარსახელი ცოცხაძე. ცოცხნარა ტოპონიმია ხაშურის რაიონში [16,89], ასევე: ფეტვი – ფეტვა//ფეტვია – ფეტვიაშვილი, ნაფეტვარიძე.

ლიტერატურა

1. შ. აფრიდონიძე, პროფესორი ფარნაოზ ერთელიშვილი – ტოპონიმის ლაბორატორიის მეცნიერი ხელმძღვანელი. კრებ.: ტოპონიმია I. შოთა ძიძიგურის საერთო რედაქციით. თბ., 1976
2. ალ. ლლონტი, სუფსა-ნატანების ხეობები. ტოპონიმური ძიებანი. VIII. თბ., 1993
3. საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფა 1987 წლის I იანვრის მდგომარეობით. მეხუთე შეესწავლილი და გადამუშავებული გამოცემა, თბ., 1987
4. საქართველოს სსრ ტოპონიმია (მასალები) ტ. I. ზემო იმერეთი. თბ., 1987
5. ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა. II. შეადგინა ალ. ლლონტი, თბ., 1975
6. ა. მაყაშვილი, ბოტანიკური ლექსიკონი (მცენარეთა სახელწოდებანი) ი. ლომოურის რედაქციით. თბ., 1949
7. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (რვატომეული), არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით, ტ. VI. თბ., 1960
8. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული. ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკონის საძიებელი დაურთო ი. აბულაძემ, თბ., 1993
9. ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ. ალ. ლლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით. თბ., 1961
11. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მეორე გამოცემა, აღდგენილი ოფსეტის წესით. სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984
12. ქ. ძოწენიძე, ზემოიმერული ლექსიკონი, თბ., 1974
13. მ. ალავეძე, ლეჩხუმური ლექსიკონი, თბ., 1938
14. შ. ნიჟარაძე, ქართული ენის აჭარული დიალექტი. ლექსიკა. ბათუმი, 1971
15. ჯ. ნოლაიძე, ნარკვევები და ჩანაწერები, წიგნი I. ბათუმი, 1971
16. 16. ვ. მალრაძე, ქართველური ტოპონიმებისა და გვარების წარმოება და ურთიერთმიმართება. თბ., 2006

О происхождении фамилии «Урушадзе»

Н.Долидзе

Батумский государственный университет

В Грузии, в основном в Гурии, распространена фамилия «Урушадзе», производившая от клички «Уруша // Уриша».

Как стало известна, раньше «Уруша» означало «цоцхи» «веник», «просо». Отсюда кличка «Уруша» __ кличка человека, от которой произошла фамилия Урушадзе. (ср. фамилии Цоцхадзе, Фетвиашвили, Нафетваридзе, где общий корень «цоцх» веник», «просо»).

Derivation of the ~Urushadze~ last name

N.Dolidze

Last name ~Urushadze~, mainly spread in Guria – western Georgia, comes from nickname `Urusha//Urisha. As it became known in the old times `urusha` meant – a broom, millet. The word gave an origin to the man`s nickname, and correspondingly to the last name Urushadze. (Compare last names: Tzotkhadze, Petviashvili, Napetvaridze, where the common root is `tzotkh, `broom`, `millet`).

**ლამაზმან ლექსემის წარმომავლობისათვის ქართულში
ნინო დოლიძე
ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი**

ლამაზ ლექსემა ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში (V-XI სს) არ ჩანს. იგი არ დასტურდება არც ი. აბულაძისა [1] და არც ზ. სარჯველაძის [2] ძველი ქართული ენის ლექსიკონებში. სულხან-საბა ორბელიანი „სიტყვის კონაში“ ამ სიტყვას თუმცა იმოწმებს (და განმატებისას წერს **ლამაზი** კეკლუცად, კეკელად, მწყაზარად, შვენიერად, სანდომად, სახნიერად, ჰაეროვნად განიყოფებისო), მაგრამ არაფერს ამბობს მისი სადაურობა-წარმომავლობის შესახებ [3]. დავით ჩუბინაშვილიც საბას მსგავსად **ლამაზ** სიტყვას „მოხდომილ, საამოვნო შესახედავად, შვენიერად“ განმარტავს. იქვე ჩამოთვლის მის სინონიმურ ლექსიკურ სახეობებს: მწყაზარი, შვენიერი და შნოიანი, ტანადი და კენარი, სალუქი, კეკელა, კეკლუცი, კოკობზიკა, კოპწია, სანდომი, სახიერი, ნატიფი, ტურფა, მკვირცხე, უსული, ჰაეროვანი [4]. ანალოგიურ განმარტებას გვთავაზობს ნ. ჩუბინაშვილიც [5]. აქვე აღვნიშნავთ, რომ **ლამაზ** სიტყვისგან წარმოქმნილი **ლამაზმან** სიტყვა საბასა და ჩუბინაშვილების ლექსიკონებში საერთოდ არ ასახულა. **ლამაზ**, **ლამაზა** ფშაურ კილოში ზედსართავის (ზმნიზედის) მნიშვნელობითაც იხმარება: „ლამაზ გაქსილაქავ“ [6], [7], მოხეურში **კარვის**, **რივიანის**, **შესაფერისის** [8], ხოლო ჯავახურში ოდენ **კარვის** მნიშვნელობით [9], ინგილოურშიც „ლამაზოვა“ სილამაზეს ნიშნავს [10], ზემოიმერულში **ლამაზა** მინდვრის მხალი სახელია [11], გურულში **ლამაზა** ძროხის სახელიცაა [12]. **ლამაზ** უცხოური, არაქართული წარმომავლობის სიტყვაა, რომელიც, საფიქრებელია, არაბ. **ნამაზ** ლექსემისგან მომდინარეობდეს. შღრ. **ლამაზლული** =(namazlik) სალოცავი ფარდაგი, ნოხი: „**ლამაზი ლამაზლულები** ჩამეუტანა არაბიეღამ“ [13].

ლამაზ სიტყვისგან წარმოიქმნა ლექსემა „ლამაზმანი“, რომელიც ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის (რვატომეული) მიხედვით, იხმარება მხოლოდ მრავლობით რიცხვში და ნიშნავს „ლამაზ ქალებს“. საილუსტრაციოდ დამოწმებულია ამონარიდები ი. გრიშაშვილისა, კ. გამსახურდიასა და ი. ნონეშვილის შემოქმედებიდან [14]. აღსანიშნავია, რომ სამივე მწერალი XX საუკუნის შემოქმედი. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ ეს სიტყვა (ლამაზმანი) თანამედროვე ქართულ ენაში მხოლოდობით რიცხვში იხმარება.

ღირსსაყვანობია ისიც, რომ ლამაზმანები“ უკვდავი შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნიდან“ მომდინარეობს.: „ჩემმან ხელ-ქმნელმან დამმართოს ლალმან და ლამაზმან ნები“ [15, 10]. „ვეფხისტყაოსნის“ ნ. ნათაძისეულ კომენტარებში ამ ფრაზის განმარტება არაა მოცემული. ჩვენი აზრით, იგი უნდა ნიშნავდეს „ლამაზ, ნებიერ ქალს“ (ლამაზმან ნები...).

როგორც თ. ბეროზაშვილი აღნიშნავს, ცნობილია, რომ „ლამაზმანი“ „ვეფხისტყაოსნის“ ერთი ადგილის არასწორი წაკითხვიდან მომდინარეობს [16]. ამრიგად, **ლამაზმან ნებ** გამოთქმაში **მან** მარცვალ-დაბოლოება მაინც ასახსნელია. დაისმის კითხვა: საიდან წარმოდგა **ლამაზმან**ში **მან**? იგი მოთხრობითი ბრუნვის ნიშანია თუ ფონეტიკურად მანად გარდაქმნილი ანუ სახეცვლილი ვინ

სონორი, ან სხვადასხვა ფორმანტი? (ლამაზმან <—*ლამაზოვან —ოვან სუფიქსის სავარაუდო არსებობა გამორიცხვლია). ჩანს, იგი მოთხრობითი ბრუნვის არქაული სართია, რაზეც მიგვანიშნებს ამ რთული ლექსების წინა მდგომი სიტყვები: ხელ-ქმნელმან, ლალმან...“. ასე რომ, ლამაზმან (ისე როგორც *ღმერთმან, ერთმანეთ...*) ლექსებში, წარმოშობით კომპოზიტურ გამონათქვამებში —მან მოთხრობითი ბრუნვის ნიშანი უნდა იყოს.

ლიტერატურა

1. ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბ., 1973
2. ზ. სარჯველაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები), თბ., 1995
3. ს. ს. ორბელიანი, თხზულებანი, ლექსიკონი ქართული, ტომი IV. ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ი. აბულაძემ, თბ., 1965
4. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მეორე გამოცემა, აღდგენილი ოფსეტის წესით, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984
5. ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ. აღ. ლლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით, თბ., 1961
6. გ. ხორნაული, ფშაური ლექსიკონი, თბ., 2000
7. ვაჟა-ფშაველას მცირე ლექსიკონი, შეადგინა აღ. ჭინჭარაულმა, თბ., 1969
8. ი. ქავთარაძე, ქართული ენის მოხუცი დიალექტი (გამოკვლევა, ტექსტები, ლექსიკონი), თბ., 1985
9. გ. ბერიძე, ჯავახური დიალექტის სალექსიკო მასალა, თბ., 1981
10. რ. ლამაშიძე, ქართული ენის ინგილოური ლექსიკონი, თბ., 1988
11. ქ. ძოწენიძე, ზემოიმერული ლექსიკონი, თბ., 1974
12. გ. შარაშიძე, გურული ლექსიკონი, ქართველურ ენათა ლექსიკა. I. თბ., 1938
13. შ. ფუტკარაძე, ჩვენებურების ქართული, წიგნი I. ბათუმი, 1993
14. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (რვატომეული), არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით. ტ. VI, თბ., 1960
15. შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, მესამე სასკოლო გამოცემა. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, შესავალი, განმარტებანი, კომენტარი და ბოლოსიტყვა დაურთო ნ. ნათაძემ, თბ., 1985
16. თ. ბეროზაშვილი, „ჩვენი ანა“ (მოგონება ეძღვნება ანა კალანდაძეს). გაზ. „კალმასობა“, №1 (83), 2005

N. Dolidze

To the origin of lexeme lamazman (“beauty”) in the Georgian language

In author’s opinion the word lamazman-i (“beauty”) origins from the term “lamazman nebi”, which in its turn arises from “The Knight in the Panther’s skin”, where the archaic sign of narrative case “man” is attached to the word “lamaz”, and as a result we got a new lexical unit lamazmani (in plural “lamazmanebi”) in the modern Georgian language (in the 20th century), which means “the most beautiful among the beauties”.

О происхождении лексем ламазман („красавица“) в грузинском языке

Н. Долидзе

По мнению автора, слово lamazman-i («красавица») происходит от высказанья «lamazman nebi», которое вытекает из «Витязя в тигровой шкуре», где к слову lamaz прилагается архаический показатель повествовательного падежа «tan», от которого в современном грузинском языке (XX в.) получили новую лексическую единицу lamazmani (мн. ч. «lamazmanebi») – со значением «красивая среди красивых».

Механизм компрессии смысла в ономаσιологических структурах

Заридзе Ж.П.
ст. преп. кафедры английского языка
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава 77

Компрессия смысла в словосочетаниях как средство создания новых ономаσιологических структур относится к числу самых распространенных явлений в современном английском языке. Компрессия возникает в результате опущения отдельных элементов в структуре номината.

Как известно, обеспечение классификационно-познавательной деятельности человека адекватными обозначениями элементов действительности [7] является задачей ономаσιологии. Компрессия смысла (в дальнейшем - КС) в словосочетаниях, вызванная действием принципа экономии в языке, как раз и служит ономаσιологическим целям. С точки зрения теории номинации единицы, образованные в результате компрессии, следует считать новыми обозначениями, следовательно, КС словосочетания можно рассматривать как действенное средство создания новых, компрессированных структур.

В результате КС происходит как бы вторичное означивание словесного знака, т.е. элемент внеязыковой действительности, уже имеющий обозначение в языке, получает новую, более экономную (сжатую по содержанию) номинацию, что осуществляется путем опущения «некоторых компонентов либо формальной, либо семантической структуры наименования» [2]. Оставшийся компонент вбирает значение опущенного, т.е. берет на себя всю семантическую нагрузку полного исходного обозначения.

КС часто происходит в речевых наименованиях, но в некоторых случаях компрессированные единицы, образованные и употребляющиеся на уровне речи, закрепляются в системе языка как ономаσιологические. Те же единицы, которые в систему языка не переходят, сохраняя ономаσιологический признак, остаются чисто речевыми обозначениями элементов действительности.

На основании анализа художественных произведений английских и американских авторов можно выделить три вида компрессии смысла: а) КС за счет трансформации словосочетания в слово; б) КС за счет опущения компонента функционирующей модели; в) КС в результате свертывания синтагмы за счет пресуппозиции.

В «Трудах» Грузинского технического университета были опубликованы статьи [3,4,5], в которых рассматривались вышеназванные виды КС.

В настоящей работе мы остановимся на механизме КС при трансформации/свертывании словосочетания в слово. Можно сказать, что это самый частый и наглядный вид КС, при этом он тесно связан со словообразованием. При трансформации словосочетания всегда используется набор словообразовательных моделей, существующих в языке, а компрессированные единицы, в сущности, те же производные, созданные в полном соответствии со словообразовательными правилами. Поэтому вывод Е. С. Кубряковой, сделанный в области словообразования, относительно неправомерности изучения производной единицы только как готовой данности и необходимости адекватного определения отношений словообразовательной производности, связывающих производное с мотивировавшей его единицей, можно с успехом применить при исследовании компрессированных единиц, полученных посредством свертывания словосочетания в слово [6].

Метод восстановления или реконструкции словообразовательного акта, предложенный Е. С. Кубряковой, дает возможность проследить в какой мере значения мотивирующих единиц повторяются в смысловой структуре производных и в какой мере общее значение производного соответствует значению его компонентов.

Тот факт, что параллельно компрессивам [1] существуют омонимичные словосочетания, представляет их как семантически двуплановые – они воспринимаются на фоне исходных словосочетаний.

Как правило, мотивация компрессированного наименования проступает довольно явно при сопоставлении с исходной лексической единицей (источником вторичной номинации). Однако, не всегда можно утверждать, что конкретное компрессированное производное образовалось именно в результате предполагаемых нами, хотя и наиболее вероятных трансформаций.

По формальному способу образования можно выделить компрессированные единицы, полученные посредством суффиксации и основосложения.

В словообразовательных отношениях, реализующихся при КС с использованием суффиксации, устанавливаются следующие связи:

а) $A+N \rightarrow N$ ($A+suf.$) — между существительным с определяющим его прилагательным и новым существительным, полученным в результате КС атрибутивного словосочетания ($a \text{ sharp person} \rightarrow a \text{ sharpie}$). Очевидно, здесь же надо упомянуть несколько модифицированную, правда, редкую, модель — $D+A+N \rightarrow N$ ($A+suf.$) — $\text{stark mad persons} \rightarrow \text{starkers}$.

б) $N_1+V+Prep.+N_2+Prep.+N_3 \rightarrow N_4(N_3+suf.)$ — между развернутым определением и новым компрессированным существительным (a person sentenced to imprisonment for life \rightarrow lifer).

в) $N_1+Conj.+V+Prep.+A+N_2 \rightarrow N_3(A+N_2+suf.)$ — между развернутой определительной фразой и компрессированным существительным, уже сложнопроизводным (a member of Parliament who sits on the front bench \rightarrow front-bencher).

Сюда же можно отнести несколько модифицированную корреляцию $N_1+Conj.+V+A+N_2 \rightarrow N_3(A+V+suf.)$, в результате которой также получаем сложнопроизводное существительное Lewis-haters.

г) $Prep.+Num. \rightarrow A(Num.+suf.)$ — между числительным с предлогом и компрессированным сложнопроизводным прилагательным (about seven \rightarrow sevenish).

д) $Conj.+N \rightarrow A(N+suf.)$ — между словосочетанием, состоящим из существительного с союзом, выражающим признак сравнения, и компрессированным прилагательным (like a boudoir \rightarrow boudoirish).

е) $Conj.+Prep.+N_1+Prep.+A+N_2 \rightarrow A(N_1+Prep.+suf.)$ — между развернутой сравнительной фразой и сложным компрессированным прилагательным (as in the morning after an exhausting night \rightarrow morning-afterish).

На основании полученных формул можно заключить, что при относительном разнообразии исходных единиц словообразовательных корреляций наблюдается сходство результативных компрессированных единиц. Все трансформации указанного типа приводят к образованию существительных или прилагательных (производных или сложнопроизводных по своей структуре).

В процессе КС словосочетания за счет основосложения объективируются следующие связи:

а) $A+N \rightarrow V$, где существительное вместе с определяющим его прилагательным трансформируется/транспонируется в сложнопроизводный глагол, что происходит за счет изменения синтаксических связей между компонентами словосочетания [1] (to push with a stiff arm \rightarrow to stiff-arm).

б) $V+Conj.+N \rightarrow V(N+V)$ — глагол с обстоятельством образа действия компрессирован в сложнопроизводный глагол (to wrap as a gift \rightarrow to gift-wrap).

в) $PII+Prep.+N \rightarrow A(N+PII)$ — причастие с предложным дополнением трансформируется в прилагательное (mink-weighted \leftarrow weighted with mink).

г) $A+Prep.+N \rightarrow A(N+A)$ — атрибутивное словосочетание преобразуется в компрессированное прилагательное (emission-free=free from emission).

д) $PI+Prep.+N \rightarrow A(N+D)$ — причастный оборот компрессируется в сложнопроизводное прилагательное (reaching up to the waist \rightarrow waist-high).

е) $N+Conj.+V \rightarrow A(V+N)$ — существительное с определяющим словосочетанием свертывается в прилагательное (a blade that springs \rightarrow a spring-blade).

ж) $Conj.+V+Prep. \rightarrow A(V+Prep.)$ — глагол с последующим предлогом компрессируется в прилагательное.

з) $V+D \rightarrow N(V+D)$ — глагол с наречием транспонируется в существительное (know how).

и) $N+Conj.+V+D \rightarrow N(V+D)$ — развернутое определение преобразуется в существительное (a person who knows how \rightarrow a know-how).

В результате реализации словообразовательных отношений второго типа образуются, как правило, компрессированные глаголы, существительные и прилагательные, причем последние имеют самую высокую частотность.

Как видно из приведенных формул, модели словообразовательных корреляций второго типа, реализующиеся при компрессии словосочетания в слово, отличаются бóльшим разнообразием.

Компрессированные единицы, полученные посредством суффиксации, можно сравнить с производными линейного типа, так как по своей формальной структуре они представляются расчлененными, т.е. состоят из основы и суффикса, которые естественно соотносятся с определенными значениями, что облегчает их ономаσιологическую интерпретацию. Они обычно рассматриваются как результат простого сложения смыслов [6].

Компрессированные единицы, образованные за счет словосложения, несколько труднее поддаются семантическому истолкованию. Это объясняют тем, что способы мотивации при словосложении разнообразнее и сложнее, так как в сложном слове объединяется несколько полнозначных единиц, что влечет за собой все разнообразие связей обозначаемых предметов в реальной действительности и создает разные степени мотивированности компрессированных наименований.

Литература:

1. Арбекова Т. И. Лексикология английского языка. М., 1977, с. 22

2. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология. М., 1977, с. 144
3. Заридзе Ж. П. Труды 6, ГТУ, Тбилиси, 2005, с. 110
4. Заридзе Ж. П. Труды 7, ГТУ, Тбилиси, 2006, с. 114
5. Заридзе Ж. П. Труды 12, ГТУ, Тбилиси, 2008, с. 73
6. Кубрякова Е. С. Теория номинации и словообразование. В кн. Языковая номинация, сс. 271,263
7. Матезиус В. О системном грамматическом анализе. «Пражский лингвистический кружок». М., 1967, с. 228

The Mechanism of Compression of Meaning in Onomasiological Structures

J. Zaridze

Senior Teacher of the English Department
Georgian Technical University
77 Kostava Str., Tbilisi, Georgia

Compression of meaning as a means of creating new onomasiological units is most common in modern English. It occurs as the result of omitting some elements in the structure of a denotation.

As a rule, compressed units are interpreted against the background of initial word combinations.

The analysis of various works of English and American authors gives reason to single out three kinds of compression of meaning.

The present article deals with the mechanism of formation of compressed units by means of transforming word combinations into words.

აზრის კომპრესიის მექანიზმი ონომასიოლოგიურ სტრუქტურებში

ჟ. ზარიძე

ინგლისური ენის კათედრის უფ. მასწ.
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

აზრის კომპრესია როგორც ახალი ონომასიოლოგიური სტრუქტურების შექმნის საშუალება მეტად გავრცელებულია თანამედროვე ინგლისურ ენაში. კომპრესია წარმოიქმნება ლექსიკური ერთეულის სტრუქტურაში ცალკეული ელემენტების გამოტოვების გზით.

როგორც წესი, კომპრესირებული ერთეულის ინტერპრეტაცია ხდება ამოსავალი შესიტყვების ფონზე.

ინგლისური და ამერიკული ავტორების მხატვრული ნაწარმოებების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება გამოიყოს აზრის კომპრესიის სამი ძირითადი სახესხვაობა.

წინამდებარე ნაშრომში განიხილება აზრის კომპრესიის მექანიზმი შესიტყვების სიტყვად გარდაქმნის პროცესში.

თანამედროვე ქართული ლიტერატურის ერთი ტენდენციის შესახებ

თამარ თევდორაშვილი

სტუ-ს დოქტორანტი

„მწერლობა მხოლოდ მაშინ მანტიერესებს, როცა ის ცდილობს
და ხელს უწყობს სულის ზრდას, წინააღმდეგ
შემთხვევაში მე ის სევდას მგვრის.“
(პოლ ვალერი)

დღეს, გლობალიზაციის ეპოქაში ქართულ ლიტერატურაზე განყენებულად საუბარი შეუძლებელია. ასეთი ლოკალიზება წარმოდგენელია, „რადგან ნებისმიერი ლიტერატურული პროცესი, ნებისმიერი კონკრეტული ფაქტი თუ მოვლენა იმდენად ფართო და ღიაა, რომ რეალურად დღეს უკვე გლობალიზაცია განსაზღვრავს და განაპირობებს ლიტერატურულ ამინდს თუნდაც საქართველოში“ (ოთარაშვილი 2007, №213: 9).

გლობალიზაციის გავლენა ქართულ ლიტერატურაზე ლიტერატურული მიმდინარეობების მომრავლებით გამოიხატა. თუმცა დღესდღეობით ქართველ მწერლებს შორის განსაკუთრებული პოპულარობით პოსტმოდერნიზმი სარგებლობს.

პოსტმოდერნიზმმა, რომელიც გასული საუკუნის 80-იან წლებში წარმოიშვა, ზღვარი მოხსნა ე.წ. „დაბალ“ და „მაღალ“, „მასობრივ“ და „ელიტარულ“ ფორმებს შორის – გლობალიზაციამ ლიტერატურის დემოკრატიზაცია მოახდინა ანუ „ხელოვნებამ გადაინაცვლა მასებში“ (ოთარაშვილი 2007, №213: 9). თუ, მაგალითად, 2 საუკუნის წინ წერა-კითხვა კაცობრიობის სულ რამდენიმე პროცენტმა იცოდა, დღეს წერამ ეპიდემიის ხასიათი მიიღო. ბევრმა აიღო კალამი ხელში, უფრო სწორედ, დაღო, კომპიუტერს მიუჯდა, დაიწყო ბეჭდვა... და მწერლობაზე გაუჩნდა პრეტენზია. ამიტომ შემოქმედთა მთავარ მიზნად ინდივიდუალობის დამტკიცება იქცა.

გამოხატვის ნოვატორული საშუალებების ძიება, რა თქმა უნდა, არახალია, მაგრამ საქართველოში უხეირო წამბაძველობის გამო ამ პროცესმა, შემაშფოთებელია ხასიათი მიიღო.

დღევანდელი ქართული მწერლობა ინდივიდუალობის გამოხატვას ბილწსიტყვაობით, მკრეხელობით, ეროვნულ ფასეულობებთან ბრძოლითა და ექსცენტრიული გამოხდომებით ცდილობს. „დღეს მთავარია გახდე ცნობადი ანუ გამოჩნდე, თუნდაც უხამსობით“ (კოწოწაშვილი 2007, № 167: 8). ამ მოსაზრების დამკვიდრებაში თავისი წვლილი მასმედისაც შეაქვს. იგი

მხოლოდ იმ წიგნებს აშუქებს, რომლებმაც პროვოკაცია მოახდინეს, შეურაცხვეს წმინდანები, სასულიერო პირები, ეროვნული ღირებულებები...

ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია პაატა შამუგიას „ანტიტყაოსანი“ და ზაზა ბურჭულაძის „სახარება ვირისა“. ბურჭულაძე მსგავსი ტიპის „შემოქმედებით“ მანამდეც გამოირჩეოდა. მაგრამ თუ უწინ მხოლოდ დედას ერჩოდა („წერილი დედას“), დღეს ღვთისმშობელს, ილია მეორეს, გაბრიელ ბერსა და ქართველებისთვის ყველაფერს ფასეულს შეურაცხყოფს.

არანაკლები მკრეხელობით გამოირჩევა პაატა შამუგიას „ანტიტყაოსანი“. „ანტიტყაოსნის“ პირველივე გვერდზე რუსთაველის ფრესკა თავდაყირაა დაყენებული. ასეთი პათოსითაა გამსჭვალული მთელი წიგნი. საკუთარ უკეთურ ქმედებას ბურჭულაძის თაყვანისმცემელი შემდეგნაირად ხსნის: „მე ვხედავ ასე, მე მესმის ასე... და ჩემი ფანტაზია აღიქვამს ასე!“ (მამაცაშვილი 2007, №21: 8)

შამუგიას, ბურჭულაძეს და მისთანათ თავიანთი ნაწარმოებებით საზოგადოებისთვის მორალის წაკითხვა რომ სწადიათ, ავიწყდებათ ხოსე ორტეგა ი-გასეტის სიტყვები: „კულტურის არსებობა შეუძლებელია იქ, სადაც პატივს არ სცემენ ინტელექტუალური ავტორიტეტის მქონე პოზიციას“ (ხოსე ორტეგა ი-გასეტი 1993: 69). ასეთი ქმედება ნაშანდობლივია საშუალო ადამიანისათვის – ადამიანი-მასისათვის, მისთვის, ვისაც თავი ყოველმხრივ განათლებული და სრულყოფილი ჰგონია და „პრობლემის გადაჭრისას იმ აზრს სჯერდება, რომელიც პირველად მოუვა თავში“ (ხოსე ორტეგა ი-გასეტი 1993: 58). თუ შამუგიას და ბურჭულაძის „შემოქმედებას“ ამ თვალსაზრისით გინვიხილავთ, დავინახავთ, რომ მათი ნაწარმოებები არა იდეების, არამედ ჩამოუყალიბებელი აზრებისა და სურვილების გროვაა. სურვილებისა, რომლებშიც თავად ავტორებიც ვერ გარკვეულან. ამ ახალგაზრდების მცდელობა ტაბუდადებულ თემებთან, ტრადიციასთან, ეროვნულ სიწმინდეებთან თუ ღირებულებებთან ბრძოლით ახალი სიტყვა თქვან, უშედეგოა, რადგან ამ უკეთურ ქმედებაშიც კი ისინი ორიგინალურნი არ არიან.

სინამდვილის ასახვასთან დაკავშირებით ლიტერატურისა და ხელოვნების წინაშე ყოველთვის დგება ისტორიულად ჩამოყალიბებული ესთეტიკური იდეალის დამკვიდრების ამოცანა. ეს იდეალი ლიტერატურაში ვლინდება ნაწარმოების გმირის საშუალებით. თუ თანამედროვე ქართულ ლიტერატურას ამ თვალსაზრისით განვიხილავთ, მაშინ დავინახავთ ტინეიჯერული ფასეულობების მქონე ადამიანებს. მთელი ქართული საზოგადოებისთვის ახალგაზრდების მენტალიტეტის მიკუთვნება ქართული ლიტერატურის ერთ-ერთი გამოკვეთილი ნიშანია.

ნაწარმოებებში ასახულია თითქოს ქართული გარემო, სიტუაცია, მაგრამ თავად პერსონაჟები არ არიან ეროვნული იდეალების მატარებელნი.

პროზასთან შედარებით პოეზია უფრო ნელა, მაგრამ საინტერესოდ ვითარდება. მას ჯერ კიდევ არ განუცდია „დემოკრატიზაცია“. პოეზიას ხელოვნებაში ერთგვარ ოაზისად მოიაზრებენ (ოთარაშვილი 2007, №213: 9). თანამედროვე ტენდენციებისა და ტრადიციების შერწყმის შედეგად ქართულ პოეზიაში ჯერ კიდევ ცოცხლობს ქართული სული. სამწუხაროდ, ტელევიზიები და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიმართულების გაზეთების უდიდესი ნაწილი პოეზიის სრულ იგნორირებას ახდენენ.

თანამედროვე ქართული ლიტერატურის თავისებურებები მიგვითითებს, რომ ფსევდონტელექტუალური დისკურსის მატარებელი და მარკეტინგულ გათვლას მორგებული ლიტერატურა იქმნება. „ლიტერატურული ნაწარმოები დღეს მხოლოდ პროდუქტია და პროდუქტი კი მხოლოდ იმისთვის იქმნება, რომ გაიყიდოს. ლიტერატურა ხშირ შემთხვევაში კომერციულია და ხშირ შემთხვევაში მისი ფუნქცია გართობაა,“ (ოთარაშვილი 2007, №213: 9) – აცხადებს პოეტი რატი ამაღლობელი. ასეთივე თარგმანებს გვთავაზობენ გამოცემლები. მაგალითად დ. ბრაუნის „და ვინჩის კოდი“, რომელიც „ასავალ-დასავალშიც“ კი იბეჭდებოდა, დ. ზუსკინდის „სუნამო“. ქართველ მკითხველში განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს პაოლო კოელიო, რომლის შემოქმედებაც ტიპური მასკულტურაა, მაგრამ ელიტარული კულტურის კოდებით გამდიდრებული.

გლობალიზაცია სახელმწიფოებს ერთმანეთის მიერ შექმნილი მიღწევებით სარგებლობის საშუალებას აძლევს. მაგრამ, სამწუხაროდ, ქართული საზოგადოების დიდი ნაწილი არა თუ თანამედროვე დასავლეთეუროპული ლიტერატურის ნიმუშებს, არამედ დღევანდელ ქართულ ლიტერატურასაც კი არ იცნობს. ეს არის შედეგი იმისა, რომ უნივერსიტეტებში ადარ ისწავლება თანამედროვე მწერლები და არ არსებობს ლიტერატურული კრიტიკა.

კულტურის სფეროში ჭეშმარიტი კრიტიკის არარსებობა უკვე სენად იქცა. ჟურნალისტები ხშირად „პიარის“ სპეციალისტებად გვევლინებიან, ხშირად თემატიკის აქტუალობის ანდა ჩანაფიქრის სიძლიერის გამო მხატვრულ ნაწარმოებებად მიიჩნევენ საშუალო ღირსების, არცთუ იშვიათად კი სუსტ ნაწარმოებებსაც. მასმედიის მიერ მკითხველისთვის ასეთი დეზინფორმაციის მიწოდება, საზოგადოებას აბნევს და ვნებს. ხდება გემოვნების დეგრადირება. ქრება ჭეშმარიტი ხელოვნების განცდა.

ლიტერატურა

1. კოწიწაშვილი შ.(2007 წ., 3 ივლისი, № 167.): მთელი საქართველო ჯამბაზობაზეა გადასული, ახალი თაობა.
2. მამაცაშვილი გ.(2007 წ., 21-27 მაისი, №21): იმ დღეს შემცბარმა მამამ შვილის ლექსების მოსმენა არ ისურვა და დარბაზი დატოვა, ასავალ-დასავალი.
3. ოთარაშვილი მ.(007 წ., 5-11 აგვისტო, №213): ლიტერატურა-მარკეტოლოგია და ლიტერატურა-დემოკრატია! ბასტა.
4. ზოსე ორტეგა ი-გასეტი (1993): მასების ამბოხი. თბილისი

ABOUT A TENDENCY OF THE MODERN GEORGIAN LITERATURE

Tamar Tevdorashvili
Doctor of
Georgian Technical University

In this article is talked about the process of limit abolition among the ``mass`` and ``elital`` forms and their results in the Modern Georgian literature and also about the tendency of ``middle-human`` reproduction in the rows of writers.

Об одной тенденции в современной грузинской литературе

Тамар Тевдорашвили
докторант
Грузинского технического университета

В статье рассматривается вопрос процесса исчезновения границ между формами "массового" и "элитного" в художественном осмыслении действительности и о умножении литераторов т.н. "среднего человека", "человека-массы".

Место отглагольных терминов с нулевым суффиксом в терминотворчестве

разносистемных языков

Мамедова Гариба

Азербайджанский университет языков

Баку, AZ 1014, улица Р.Бейбутова, 60

С развитием науки растет и регулярность отдельных словообразовательных средств в сфере терминологии языка. В этом процессе более продуктивно выступает отглагольное терминотворчество, которое имеет свои особенности и причины постепенной активизации. В терминологии большое место занимают понятия, связанные с процессом действия, которые прежде всего обозначаются глаголами. Но сами глаголы не входят в паспортизацию

терминологической сферы: для этого на их основе образуются термины-имена существительные, обозначающие не сам процесс действия, а название этого процесса. Таким образом, дальнейшее развитие выбранного глагола в терминологическом контексте порождает и отглагольные имена. Образованные на основе глагола термины, как обычно, представляют собой исконные лексемы. Известно, что в сфере терминологии бытуют споры насчет целесообразности и выбора термина по его происхождению.

Нельзя не согласиться с О.И.Блиновой, которая пишет: «Что касается тех соображений, которые высказываются по поводу недостатков мотивированных терминов, то они представляются неосновательными. Так, считается, что внутренняя форма термина, называя мотивировочный признак выражаемого термином научного понятия, препятствует развитию научного понятия. С этим трудно согласиться. Если бы высказанное опасение соответствовало действительному положению вещей, то научный прогресс был бы приостановлен сдерживающим фактором языковых номинаций» [1, .35]. Для поддержки этого мнения еще можно обратить внимание и на то, что большинство научно-технических терминов, например, английского языка мотивировано, так как представлено исконными лексемами; значит, если бы мотивированность считалась нежелательной, то английские ученые обратились бы к терминологиям других языков. С другой стороны, обратим внимание и на то, что в русском языке «геология и минералогия, например, располагают многими тысячами заимствованных терминов. И что же? Безоглядное заимствование иноязычных слов обрекло все грядущие поколения на изучение геологии как науки и как какого-то малознакомого языка» [2, .102]. Значит мотивированность/немотивированность термина не может приобрести категориальную важность относительно сущности термина.

В каждом языке отглагольные термины создаются способом суффиксации, а иногда и без нее. Таким образом в каждом языке возникают отдельные модели терминообразования. В области словообразования вообще рекомендуется ориентироваться на аналогичные апробированные модели. В таких случаях нередко возникает необходимость выбора из конкурирующих словообразовательных формантов более продуктивных [см.: 4, с.47]. Например, «известно, что на выражении значения процесса действия в русском языке специализируются три словообразовательных типа: с суфф. *-ние*, *-ка* и *-Ø*. Их роднит и общность производящих основ – все они отглагольные, и общность значения – все они в большинстве случаев обозначают процесс действия с закономерными переносами этого значения

на результат, продукт или орудие действия; все три типа продуктивны... следовательно, это в известном смысле конкурирующие типы» [7, с.144-145]. Подобное приравнение производных единиц с нулевым суффиксом к суффиксальному словообразованию встречается и в других современных языках.

Высокопродуктивные и устойчиво традиционные словообразовательные типы на *-tion / -ation, -ment / -ament, -age, -al, -ing* в английском языке представляются большим количеством реально бытующих и потенциальных терминов. Все термины образованные этими суффиксами, служат наименованию процесса действия. Например: *connect* «соединяться» – *connection* «связь, соединение», *document* «документировать» – *documentation* «документация», *purge* «очищать», *purgation* «1) очищение; 2) мед. очищение кишечника», *delate* «расширяться» – *delatation* «(мед.) расширение органа», *impute* «приписывать кому-л.» – *imputation* «вменение в вину, обвинение»; *nourish* «питать» – *nourishment* «питание», *embarrass* «запутывать (в делах), обременять долгами» – *embarrassment* «запутанность (в делах – долгах)», *embellish* «украшать» – *embellishment* «украшение», *impeach* «1) предъявлять обвинение в государственном преступлении; 2) возбуждать дело (против высшего должностного лица об отстранении от должности)» – *impeachment* «привлечение к суду», *immure* «1) заточать; 2) замуровывать» – *immurement* «замуровывание», *impair* «1) ослаблять; 2) ухудшать, повреждать» – *impairment* «ухудшение, повреждение», *re-deploy* (воен.) «передислоцироваться» – *re-deployment* «передислокация»; *pass* «двигаться вперед» – *passage* «прохождение», *marry* «женить; выдавать замуж; жениться, выходить замуж» – *marriage* «брак; замужество; женитьба»; *arrive* «прибывать» – *arrival* «прибытие», *propose* «предлагать» – *proposal* «предложение, заявка»; *build* «строить» – *building* «постройка, здание», *go* «идти, ходить» – *going* «ходьба» и т.д.

Весьма часто новое значение не находится в непосредственной связи ни с одним из старых значений слова. Обычно новое значение термина вытесняет старое довольно быстро. Однако нередко термины применяются одновременно в новом и старом значениях. Тогда возникает временная многозначимость термина, которая наиболее опасна [см.: 5, с.38-40]. Например, в одно время слово *computer* от глагола *compute* «считать, посчитывать» употреблялось одновременно в двух значениях: «компьютер» и «ЭВМ»; глагол, *computerize*, образованный от существительного *computer*, также употреблялся в двух значениях: «оснащать ЭВМ» и «вычислять с помощью ЭВМ». Сегодня уже неологизм конца XX века *computerization* от глагола *computerize* используется только в значении «компьютеризация».

В азербайджанском языке самым продуктивным суффиксом образования отглагольных терминов для обозначения процесса действия выступает *-ma / -me*, например: *yoxlamaq* «проверять» - *yoxlama* «проверка», *tenzimlemek* «регулировать» - *tenzimleme* «регулировка», *toplama* «сложение», *vurma* «умножение», *suvarmaq* «оросить» - *suvarma* «орошение» и т.д. Другие суффиксы в этом виде терминообразования почти не участвуют.

Второе место по продуктивности образования терминов для обозначения названий процессов действия в этом языке занимает способ семантического (бессуффиксального) словотворчества.

В азербайджанском языке накопилось очень много таких лексем, образованных от глагола. Это:

1. Единицы в форме парных слов:

- Первый компонент находится в утвердительной, второй в отрицательной форме глагола будущего времени, например: *geder-gelmez*, *deyer-deymez*, *batar-batmaz*.

- Оба компонента находятся в отрицательной форме глагола будущего времени, например: *dinmez-soylemez...*

- Оба компонента слова окаменели в форме прошлого времени глагола, например: *atdi-tutdu*, *dedi-qodu...*

- Оба компонента находятся в императивной форме глагола, например: *get-gel*, *vut-tut...*

2. Единицы, образованные в форме сложного слова:

- Оба компонента находятся в форме императива, например: *alver*, *vurchatlasin*, *gizlenqach / gizlenpach...*

- Первый компонент конструируется по форме «дополнение + прошедшее время глагола», а второй находится в императивной форме глагола», например: *topaldaqach...*

3. Единицы, образованные в форме синтаксического повтора:

- В форме парных слов, например: *apar-apar...*

- В форме повторов с суфф. *-a-* в интерпозиции, например: *qachaqach*, *basabas*, *bashabash...*

4. Наконец, единицы, состоящие из структуры «дополнение + подлежащее», например: *torpaqbasdi*, *ayaqachdi*, *sachyoldu...*

В русском языке наиболее продуктивным в современном словообразовании является образование основ следующих глаголов:

- префиксальных несом. вида на *-ать*: *вырез*, *вылет*, *запуск*, *налет*, *отгиб*, *отстрел* и т.д.;

- префиксальных несов. вида с суфф. *-ва-*: *вылив, нагрев, налив, отрыв, подогрев, размыв* и т.д.

- префиксальных и без префиксных сов. и не сов. вида на *-ить*: *выброс, завоз, захват, замер, отвод, прицеп* и т.д. [7, с.148].

В английском языке встречаются следующие структурные типы отглагольных имен существительных и прилагательных, сохранивших связи с различными видами и формами глагола, которые в большинстве случаев пишутся через дефис:

1. Императивная форма глагола + предлог, например: *go-between//come-between* «посредник», *go-by* «обгон на скачках», *go-off* «начало, старт», *come-off // take-in // put-off // put-on* «уловка», *look-on* «краткий визит», *fate-in* «постепенное увеличение звука», *fate-out* «постепенное исчезновение звука», *sit-in* «сидячая демонстрация».

2. Императивная форма глагола + независимое слово, например: *go-card* «ручная тележка», *go-getter* «деловой человек», *go-ahead* «стартовый сигнал», *go-slow* «снижение темпа работы».

3. Слова, образованные путем синтаксического повтора императивной формы глагола, которые возникают в результате эмоционального отношения к объекту, например: *go-go* «исполняемый в современной манере перед посетителями ночных клубов, баров и т.п. (о танцах)»...

4. Слова, образованные путем примыкания императивных форм разных глаголов, например: *look-see* 1) «беглый взгляд», 2) «бинокль»...

5. Императивная форма глагола + предлог + существительное, например: *come-by-chance* «случайная находка»...

6. Императивная форма глагола + предлог + прилагательное, например: *come-at-able* «легкодоступный», *get-at-able* «доступный».

7. Императивная форма глагола + союз *and* + императивная форма другого глагола, например: *come-and-go* «движение в зад и вперед», *rock-and-roll* «(букв.) трястись и вращайся; рок-н-ролл»...

8. Императивная форма глагола + определительное словосочетание, например: *get-well-card* «открытка с пожеланием скорейшего выздоровления», *take-home-pay* «чистая прибыль»...

9. Имена существительные и прилагательные в форме предложения с императивным глаголом, например: *go-as-you-please* «неограниченный», *how-do-you-do* «тупиковое положение»...

10. Сложное слово, состоящее из императивной формы глагола и предлога которые пишутся слитно, например: *comedown* «ухудшение, деградация», *getup* «общая структура», *takeoff* «имитация; карикатура», *takeover* «захват (власти)», *lookout* «бдительность, настороженность»

Как видно в английском языке, в отличие от азербайджанского языка, общее значение каждого из этих структур отделилось от значения отдельных их составляющих и приобрело новые оттенки.

Традиционно признаваемый единственный тип отношений между производящими и производными в настоящее время иногда разрушается: производное слово семантически может соотноситься с одним элементом, а структурно – с другим. В результате этого части речи, ранее не связанные между собой словообразовательно, т.е. не выступающие по отношению друг к другу как производящие и производные, вступают в отношения. Рождению таких новых словообразовательных связей между частями речи способствует использование при словообразовании готовых структур, семантически не связанные с производным словом. В такие отношения вступают и имена с процессуальным значением (типа: *химизация*, *векторизация*, *дождевание*). Возможность образования имен действий непосредственно от имен, минуя глагольную стадию, свидетельствует об имевшем место процессе переразложения основ, в результате которого и могли возникнуть такие новые отыменные модели [см.: 3, с.150-151]. Это наблюдается и в английском языке, например, ср.: *nova* (австр.) «новая звезда» - *novation* «нововведение, новшество», *nuclear* «ядерный» - *nuclearization* «оснащение ядерным оружием».

Литература

1. Блинова О.И. Термин и его мотивированность терминология и культура речи. М., 1981.
2. Гречко В.А. Каким должен быть термин. Актуальные проблемы лексикологии и словообразования. Новосибирск, 1976.
3. Канделаки Т.Л. Семантика и мотивированность терминов. М., 1977.
4. Крыжановская А.В., Симоненко Л.А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии. Киев, 1987.
5. Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии. М., 1961.
6. Мюллер В.К. Новый англо-русский словарь. М., 1999.
7. Словообразование современного русского литературного языка. М., 1968.

THE PLACE OF VERBAL TERMS FORMED WITHOUT PARTICLES IN TERMS-CREATION OF DIFFERENT SYSTEMED LANGUAGES

Mamedova Gariba

Azerbaijan University of Languages

The author tries to study terms-creation expressing names of labour process in terms system of different systemed languages on the basis of English, Russian and Azerbaijan languages. The main attention paid to the wais of studying of terms creation and zero-particle range achieved definite decisions.

The Image of Prometheus in Literature.

Tamar Mebuke

Ph.D. in Philology

*Assistant Prof. at the Department of the English Language
at Georgian State Technical University*

Georgian State Technical University,
77 Kostava St., Tbilisi, Georgia

Myths represent basic ideas of man. Although we attempt to guess their original, archetypal meaning, we only succeed in giving their synchronous interpretation. A contemporary historical study of myths is usually limited to tracking the history of their generation and propagation. Nevertheless, we cannot get rid of the feeling of our helplessness when facing something too great for our comprehension without trying to understand them. One of the “basic” thoughts of humanity, characteristic of any mythology, is the myth about demarcation of gods and people. It reveals the need for a compromise between arbitrariness of human will and reaction of the outer world. On the other hand, it is connected with the supposition of Johann Wolfgang von Goethe that the only question, standing behind the history of humanity is a question of God existence. Russian philosopher N. A. Berdyaev [19:1934] wrote: “For nearly half a millennium European Christian humanity has been having a trial with God. In the Christian world scepticism, agnosticism, disbelief, atheism are the symptoms of this process that takes the form of speculation over the problem of theodicy. But if there is a trial, then there must be the one with whom it is. Absolute, ontologically thought-out atheism is impossible. Atheism is a fight against God, resistance to God, anti-theism, the impossibility to be reconciled with theistic theology. ... The phenomenon of atheism indicates either to reduction in spirituality or to its wrong direction. ... The existence of evil and sufferings in the world are the only serious objection against the belief in God”.

In the West European culture Greek mythology stands nearer than any other to literature and philosophy. In the terms of Aristotle, it is mesotes of this system, its middle part, which simultaneously is acrotes, its highest sphere [1:1960]. One of the myths, which shows ambiguous relations between man and God is the myth about Prometheus. Its origin merges with the history of its transfer, interpretation, renovation, self-realization that started with Hesiod and has continued up to our days since through this myth western humanity has been interpreting itself in its cultural self-understanding. It is a myth of European fate and history. [21:242-255]

The Prometheus myth was first mentioned in Hesiod's poems "*Theogony*"[7:96-103, 16] and "*Works and Days*"[5,7,17] In "*Theogony*" after the story of the birth of Prometheus and his brothers is given the end of his story, when Prometheus was bound to a rock as punishment by God while an eagle ate his liver every day only to have it grow back to be eaten again the next day until he was freed - "but not against the will of Zeus", by Heracles. Only then comes the prehistory: how Prometheus distributing a sacrificial meal, marking the "settling of accounts" between mortals and immortals at Sicyon, wanted to deceive Zeus in favour of people. He wrapped the part, containing bones, in "glistening fat" (something inedible hidden inside a pleasing exterior), and the other, bull meat hidden inside an ox's stomach (nourishment hidden inside a displeasing exterior). Zeus saw the fraud and "evil planned to mortals, as soon it had to happen". He took fire from man; but again Prometheus deceives Him; having stolen fire, he brought it to people in the hollow of a giant reed stem. Prometheus was bound to a cliff and left to the mercy of an eagle as the punishment for this fraud, and Zeus prepared for people an attractive evil – a woman Pandora, as revenge for the stolen fire. Hesiod writes: "From her is the race of women and female kind. ...Of her is the deadly race and tribe of women who live amongst mortal men to their great trouble, no help meets in hateful poverty, but only in wealth." Gods help to equip Pandora ("all gifts")[2:117-130, 6:171-186, 12]

"The finish'd Maid the Gods *Pandora* call,
Because a Tribute she received from all".

Epimetheus accepts her despite Prometheus's warning. (To take no Present that the God should send, Lest the fair Bribe should Ill to Man pretend:) She opens the lid of a large box, and "evils, harsh pain and troublesome disease which give men death" were released.

"Only Hope was left within her unbreakable house,
she remained under the lid of the jar,
and did not fly away. Before [she could],

Pandora replaced the lid of the jar.

This was the will of aegis-bearing
Zeus the Cloudgatherer”.

The new evil - woman becomes a real misfortune for man, since there is no escape from her, because people do not try to get rid of her, on the contrary, she is “a lovely Mischief to the Soul of Man. ...Posterity the sad Effects shall know, When, in Pursuit of Joy, they grasp their Woe”. Pandora leaves her husband Epimetheus the only gift that she hadn't wasted – Hope as the gift to not foreseeing, to those who aren't “Prometheuses”. Etymologically the name Prometheus means “fore- thought”, and Epimetheus “afterthought”.

The remained work by Aeschylus, "Prometheus Unbound,"[3] composes the middle part of his trilogy about Prometheus where Aeschylus gives a new interpretation to the old myth, showing Prometheus as a decisively thinking spirit. In this new interpretation the tragedy of Prometheus is understood as the tragedy of culture if we consider what meant for man the theft of fire – the beginning of human creative activity.

Promethean drama occupies a special position within antique tragedy: it is the only drama about Gods. It acquires dramatic sense because Prometheus bound is in possession of a certain secret. He knows from his mother Gaea that a potential marriage of Zeus would produce a son, who would overthrow him.

“Even now the hour is ripening,
When this haughty lord of Heaven
Shall embrace my knees, beseeching
Me to unveil the new-forged counsels
That shall hurl him from his throne”.

Zeus attempts to get this secret by all means. The drama ends when infuriated Zeus casts the persistent titan into an abyss with his “fire-faced bolt”. The second Promethean drama by Aeschylus had to deal with freeing Prometheus from bounds by Heracles and reconciliation with Zeus since the power and authority of Zeus are eternal. The poet allotted the titan with the sense of justice. In the great fight of gods and titans – Titanomachy, Prometheus took the side of Zeus and helped him by council and service. But when Zeus wanted to obliterate the human race, Prometheus resisted him and for his philanthropy took the punishment from Jove. Prometheus saved people - this was the crime for which he suffered, and if he finally reconciled with Zeus, this reconciliation simultaneously indicates to the

reconciliation of Zeus with mankind. But the meaning of the myth becomes evident only if we think of how Prometheus averted the disaster from people and changed the life of humanity. As he says: to the previous state of people, when they foresaw their death, he put an end;

“ I taught weak mortals

Not to foresee harm, and forestall the Fates.

.....

Blind hopes of good I planted

In their dark breasts. ...

Nay more, I gave them fire. ...

Enjoyed, and of all arts the destined mother”.

He also gave them the far-extending capability for “culture” with all its consequences. This means that he granted to people the capability for self-dependence, which is the privilege of gods. But in this case “culture” means a crime against gods. In the opinion of Aeschylus, apparently, culture requires not so much fire, as its spiritual prerequisite -- hope. It is in itself deceptive, as it makes us think about the future (which soon ends). In its essence culture represents a tragic contradiction: it is constant self-deception of each person and nevertheless it possesses the completeness of truth; it is knowledge for all, but not for a single person.

Such is the spiritual background of fire technique which human culture bears. Aeschylus describes the advantage of the revolution, which occurred in the human life:

*“ For, soothly, having eyes to see they saw not,
And hearing heard not, but like dreamy phantoms,
A random life they led from year to year,
All blindly floundering on. No craft they knew
With woven brick or jointed beam to pile
The sunward porch; but in the dark earth burrowed
And housed, like tiny ants in sunless caves”.*

And he taught them all human crafts and arts, such as writing, mathematics, astronomy, navigation, medicine, agriculture, science, mining; in short, all arts of civilization. All cultural arts, however, signify the supremacy of man over the earth, without being able to abolish mortal lot. This tragic contradiction is placed in the centre of human culture, and is reflected in the fate of the benefactor of

humanity -- Prometheus. Cultural consciousness always contains criticism of culture [20, 22, 24, 25, 26].

If Prometheus is a reflection of human cultural act in the myth, then every meaningful change in the history of self-consciousness of human culture must cause its new interpretation. In the century of sophistry appears a new, educated type of spirituality, called "education" (Bildung) which treats education as awakening of concealed in each person gifts, that make him capable for state existence. In Plato's dialogue "*Protagoras*" we come across a new interpretation of the myth about Prometheus [13: /protagoras.html]. After equipping all living beings, Epimetheus did not leave anything valuable for people: defenceless and weak they were doomed to extinction. Then Prometheus brought to them reason with fire. But humanity remained still nonviable, because it turned its new powerful knowledge against itself and threatened to destroy itself by wars..." their art was only sufficient to provide them with the means of life, and did not enable them to carry on war against the animals: food they had, but not as yet the art of government, of which the art of war is a part. After a while the desire of self-preservation gathered them into cities; but when they were gathered together, having no art of government, they evil intreated one another, and were again in process of dispersion and destruction. Zeus feared that the entire race would be exterminated, and so he sent Hermes to them, bearing reverence and justice to be the ordering principles of cities and the bonds of friendship and conciliation. Hermes asked Zeus how he should impart justice and reverence among men:-Should he distribute them as the arts are distributed; that is to say, to a favoured few only, one skilled individual having enough of medicine or of any other art for many unskilled ones? "Shall this be the manner in which I am to distribute justice and reverence among men, or shall I give them to all?" "To all," said Zeus; "I should like them all to have a share; for cities cannot exist, if a few only share in the virtues, as in the arts. And further, make a law by my order, that he who has no part in reverence and justice shall be put to death, for he is a plague of the state". I.e., it was Zeus and not Prometheus, who gave people the notions of statehood and order, moral law, shame and truth. At the same time Plato shows a contradiction between the heroism, self-sacrifice and moral greatness of Prometheus, on the one hand, and a pity for immoral humankind on the other.

Roman authors, condemning Prometheus, emphasized this fact. Horace's Prometheus – is a deceiver of gods and the audacious insurgent, the one who put the tendency to mutiny into man, who cared more about flesh than soul.

Contrary to sophistic interpretation of Prometheus is a Cynic one. Prometheus is now no longer a benefactor of humanity (whom only an educator can exceed), but a rightly punished by God insurgent. Since what is the gift of fire and arts, as not temptation, constantly seducing man to luxury, misfortune of culture, as its application has neither restriction nor purposes?

Another feature comes to the foreground: Prometheus becomes an artist-creator of man, and this means: man no longer is correlated with the godly world order, against which he is capable to rebel and for what he may suffer, but is left to himself allotted by the consciousness of his knowledge and skills. Prometheus receives aid from Minerva, i.e., reason. Prometheus and Minerva become allies and god-defenders of human existence.

The theme was further developed in Ovid's "Metamorphoses" [11:Book I, Ch. II] where after all living beings had been created, Prometheus mixed clay with water and created man after likeness to gods. But while all living beings were created with heads turned downwards, Prometheus created man with a head directed to the sky, and with eyes looking at stars. The motive that Prometheus was not only a benefactor, but a creator of humankind, became central in many works about Prometheus. If Ovid continues Hesiod's myth, Lucian gives its satirical interpretation. He considers the victory of Prometheus over Zeus not so much as moral, but as rhetorical and doubts the former's good deeds on the grounds that hardly is mankind worthy of the titan's heroism.

In the medieval literature the image of Prometheus was interpreted as the image of predecessor of Christ. A fathers of church Tertullian speaks about Prometheus as about Caucasian crucifixion. But the interpretation of Prometheus as Christ the Saviour was contradictory in its essence, and the medieval literature did not leave any significant works about Prometheus.

The fact that this myth carries a basic value is understood when reading F.Nietzsche [8,9,10], who compares it with a Semitic myth about the fall of man. Both legends deduce burdensome lot of man from a fault, the Semitic legend (according to F.Nietzsche) explains it by curiosity, deceit, temptation, voluptuousness — with mainly woman affects; whereas the aryan way of thinking, expressed in the myth about Prometheus, treats offence as advantage and noble attitude to an active sin, as Prometheus's virtue". The latter makes the Prometheus myth the myth of our culture if we consider the destiny of man not as a damnation and punishment for fall, but as self-support of people gained by suffering and interminable work. It indicates in a mythical form to the tragedy of culture [27,28, 29,32,35].

Prometheus dared to steal fire for man. Fire, coming to the Earth with lightning exclusively at the will of the Thunderer, man learns to light and keep himself. It is like sacrilege, fall from the god, that gives start to a blasphemous transformation of nature into the sphere of human activity, into the world where man dominates. This new independence for mankind was won by the divine contender, antagonist of deity, titanic spirit with whom humanity identifies itself and comes to self-understanding. In the latest interpretations the myth about Prometheus is connected with the local legend of a deity of potters, who became the founder of people. So the initial meaning of the myth, though apparent, represents the most generalized form of the whole, formed by the complex history of this myth and its interpretations. [21 :242-255, 30:672, 31:40-41,33, 34].

The revival of literature about Prometheus begins in the mid XVIII and the beginning of XIX centuries. Voltaire, Goethe, Byron, Shelley, Giacomo Leopardi, H.W.Longfellow, Alfred de Musset and many others became interested in the image of Prometheus. Many artists, poets and writers used the image of Prometheus in their works. Since the epoch of romanticism he has been seen as a rebel, fighter with injustice, suffering but unconquered.

But that will be the theme of our next article.

B I B L I O G R A P H Y :

1. Apollodorus (1960): *Library and Epitome*, ed. Sir James George Frazer.
2. Beall, E. (1989): The Contents of Hesiod's Pandora Jar: *Erga* 94-98, *Hermes* 117:30
3. Griffith, Mark. (1983): *Aeschylus Prometheus Bound Text and Commentary*. Cambridge.
4. Harrison J.E., (1922): *Prolegomena to the Study of Greek Religion*:283-85
5. Hesiod, *Works and Days*, (1978): ed. with prolegomena and commentary. Oxford.
6. Hurwit Jeffrey M.,(1995) "Beautiful Evil: Pandora and the Athena Parthenos" *American Journal of Archaeology* **99.2** (April 1995:171-186).
7. Lamberton, Robert, *Hesiod*, New Haven: Yale University Press, 1988. ISBN 0300040687. Cf. Chapter II, "The Theogony", and Chapter III, "The Works and Days", pp.96-103
8. Nietzsche F. (1966) *Beyond Good and Evil*. trans. Walter Kaufmann. New York: Random House.

9. Nietzsche F. (1982) *Daybreak: Thoughts on the Prejudices of Morality*. trans. R. J. Hollingdale. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Nietzsche F. (1962) *Philosophy in the Tragic Age of the Greeks*. trans. Marianne Cowan. Chicago: Henry Regnery Company.
11. Ovid. *Metamorphoses*. 2005 / paperback / ISBN 0-393-32642-X
12. Phipps, William E., (1988): *Eve and Pandora Contrasted*, in *Theology Today*, v.45, n.1, April 1988, Princeton: Princeton Theological Seminary.
13. Plato. Protagoras <http://classics.mit.edu/Plato/protogoras.html>
14. Rose, Herbert Jennings, (1934) *A Handbook of Greek Literature; From Homer to the Age of Lucian*, London, Methuen & Co., Ltd., 1934
15. Vernant, J.P.,(1990) *Myth and Society in Ancient Greece* (New York 1990) 183-201.
16. West, M.L., (1966) *Hesiod, Theogony*, ed. with prolegomena and commentary, Oxford: Clarendon Press 1966
17. West, M.L., (1978) *Hesiod, Works and Days*, ed. with prolegomena and commentary, Oxford: Clarendon Press 1978 .
18. *Аристотель*. (1978) *Поэтика // Аристотель и античная литература*. М., 1978. С. 149-151.
19. Бердяев Н. ((1934) *Судьба человека в современном мире. К пониманию нашей эпохи*. Париж, 1934;
20. *Боги, герои, мужчины: архетипы мужественности*. М.: Класс. – 2005
21. Гадамер Г.-Г. (1991) *Прометей и трагедия культуры // Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного*. М., 1991. С. 242-255
22. Замаровский, Войтех. (1994): *Боги и герои античных сказаний. Словарь*. -М. : Республика.
23. Зиферле Рольф Петер. (1989): *Исторические этапы критики техники*. В: *Философия техники в ФРГ*. М., 1989. С. 257-272)
24. О.С. Климков (2001) *Смыслы мифа. Сборник в честь 90-летия профессора М.И. Шахновича. Серия «Мыслители». Выпуск №8 – СПб.: Издательство Санкт-Петербургского философского общества, 2001. - С. 300*
25. Комаров В. Н. (1988) - М.: Наука и миф.
26. Конелес В. Ю. (2001): *Сошедшие с небес и сотворившие людей*. - М. : Вече, 2001
27. Лосев А. Ф. (1953): *Олимпийская мифология в ее социально-историческом развитии // Уч. зап. МГПИ им. В.И.Ленина, т. LXXII, кафедра классической филологии, 1953. №3*
28. Лосев А.Ф. (1996): *Античная мифология в ее историческом развитии //*
29. А.Ф. Лосев (1996): *Мифология греков и римлян*. М., 1996. 30. *Мифологический словарь*. (1990): М.: Советская энциклопедия, 1990 г. - 672
31. *Мифы народов мира: Энцикл.: В 2 т. М., 1992. Т. 2. С. 40-41.*
32. Хайдеггер М. (1993): *Время и бытие: Статьи и выступления: Пер с нем.* - М.: Республика.
33. Холл М. П. (1993): *Энциклопедическое изложение масонской, герметической, каббалистической*

- и розенкрейцеровской символической философии Новосибирск: ВО " Наука".
 34. Фрезер Д. Д (1985): Фольклор в ветхом завете. - М. : Изд. политической литературы.
 35. Юнг К. Г.(1997): Человек и его символы. -М. : АСТ, Университетская книга.

რ ე ზ ი უ მ ე
პრომეთეს ხატი ლიტერატურაში
თამარ მებუკე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
ასისტენტ-პროფესორი ინგლისური ენის კათედრაზე საქართველოს
სახელმწიფო ტექნიკურ უნივერსიტეტში

ადამიანის მემბოხე სული, მის მიერ სიბოროტის და სამყაროს არასრულყოფილების უარყოფა პოულობს ატქეტიპულ ასახვას პრომეთეს ხატში, რომელიც იბრძოდა ადამიანის პროგრესისათვის და ამ ბრძოლაში გაბედა ღმერთთან დაპირისპირება. ცეცხლი, რომელიც მან ადამიანისათვის მოიპოვა გაიგივებულა თვით გონებასთან. ამ მითის მეშვეობით და - სავლური ცივილიზაცია ცდილობს გაიგოს როგორც საკუთარი თავი, ასევე თავისი ცნობიე - რება. ეს არის მითი, რომელიც აღიქმება ზოგჯერ როგორც ისტორია „შემოქმედისა“ რომე - ლიც საკუთარ თავზე იღებს „შემოქმედის ცოდვის“ ტვირთს და დამოუკიდებელი აზროვნე - ბისთვის საზღაურს იხდის ტანჯვით, და ზოგჯერ, როგორც ტრაგედია ადამიანის თვითმე - მეცნებისა და კულტურისა. არა მხო - ლოდ თავისი სამყაროს შემქმნელია პრომეთე, არამედ ისიც ვისი ხორციც მუდმივად ისჯება ზევსის არწივის მიერ — ტანჯვა, რომელიც მიღე - ბულია როგორც სიმბოლო ადამიანის ტანჯვისა საკუთარი ცნობიერების გამო, როგორც სიმბოლი ცნობიერების ტრაგედიისა. ამ ხატმა ჰპოვა მრავალნაირი ასახვა მხატვრულ ლი - ტერატურაში.

РЕЗЮМЕ

Образ Прометея в художественной литературе.

Тамар Мебуке

Грузинский Технический Университет.

Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77

Бунтарский дух человека, неприятие им зла и несовершенства мира находят архетипическое отражение в образе Прометея, боровшегося за прогресс человечества и отважившегося бросить вызов Богу. Огонь, добытый им для людей, идентифицируется с разумом. Посредством этого мифа Западная цивилизация старается понять как саму себя, так и свое мировосприятие. Этот миф воспринимается то как история творческого сознания, взявшего на себя бремя творчества и независимого суждения, то как трагедия человеческого самопознания и культуры. Прометей не только создатель собственного мира, но и тот, чью плоть постоянно терзает Зевсов орел – наказание, которое воспринимается как символ наказания собственным сознанием. Этот образ нашел многократное отражение в художественной литературе.

Национальная аксиоматика в мемуарах Марии Германовой

Татьяна Мегрелишвили, ассоциированный профессор

Грузинский технический университет

Литература эмиграции в процессе национальной самоидентификации и саморефлексии, возможно, сама не стремясь к этому, способствовала окончательному познанию национальных образов мира – национальной аксиоматики – и закреплению их в качестве особого «русского элемента» в общемировом культурном процессе. В особенности этот процесс характерен для мемуарного наследия Русского Зарубежья.

Мемуары в эмиграции писали многие. Интереснейший для нашего исследования «человеческий документ»[2;3] – мемуары «*Мой ларец*» – оставила Мария Николаевна Германова [3]. Текст мемуаров Германовой был введен в сферу филологического изучения сравнительно недавно (И.Соловьева [3; 31-34], Беляев С.А. [2], Толстой И. [9]). Мемуары Германовой полны не только фактами ее жизни и жизни ее семьи: в нарративе большое место отведено многочисленным философским размышлениям автора о сути русской души и способах ее адаптации к иной культуре, о природе творчества (И.Соловьева видит доказательство наличия у Германовой размышлений о природе творчества в том, что в текст мемуаров вводится стихотворение Ф.Тютчева «*Тщетно, художник, ты мнишь, что своих ты творений создатель*» [3; 34]), интереснейшие зарисовки быта и нравов народов, с которыми довелось столкнуться Германовой на тяжелом странническом пути. Таким образом, пространство мемуарного повествования из плоскостного (собственно биография автора) становится объемным, включая в себя и описание внутреннего мира мемуаристки, где большую роль играют элементы национальной аксиоматики. В связи с этим важным представляется и вопрос о языке произведений эмиграции.

Атмосфера эмиграции поставила перед каждым репатриантом центральную задачу – выжить. И не просто выжить, но и суметь «*исполниться*», по выражению М.Мамардашвили, несмотря на неблагоприятную среду. Особенно важным этот момент стал для творческих личностей, которых эмиграция лишила русскоязычного читателя, как в случае с русскими писателями-эмигрантами, или зрителя, как в ситуации с М.Германовой. Вопрос о языке творчества, разумеется, важен сам по себе, однако гораздо более важным представляется тот факт, что он переводит проблему восприятия и изучения творческого наследия эмиграции из области чистой поэтики в сферу определения глобальной проблемы национальной идентичности, что прекрасно понимали сами авторы-эмигранты. Культурные апатриды создали за пределами родины «Россию в миниатюре», но для существования в этой миниродине

им было необходимо продолжать исполнять свою миссию творца, которая, в соответствии с русской литературной традицией, понималась как пророческая. Вспомним пушкинское «*Восстань, пророк, и виждь, и внемли, /Исполнись волею моей/И, обходя моря и земли, /Глаголом жги сердца людей*»). В проекции на эмигрантскую ситуацию: «*обходя моря и земли*» - став странником, читай – эмигрантом, «*восстань*» - останься в живых, несмотря на все трудности эмиграции; «*виждь*», «*внемли*» - наблюдай и понимай все, что видишь вокруг; «*глаголом жги сердца*» - в контексте эмиграции – продолжай исполнять предназначенное тебе, делай свое дело.

В соответствии с этой миссией, составляющие которой понимались как часть сохранения национальной аксиоматики и национальной идентичности, пространство Запада необходимо было освоить, понять: освоить «*чужое*» через призму «*своего*». И вот на этом пути и выяснилось, что процесс этот опасен тем, что все дальше уводил эмиграцию от «*материковой*» культуры. Так возникла вторичная необходимость определения собственной культурной идентичности и сохранения национальной аксиоматики. Одной из важнейших составляющих национальной идентичности является национальный язык.

Вопрос о языке по-разному вставал перед различными группами творческой эмиграции: если перед литераторами он ставил непростые вопросы перехода на язык страны пребывания/сохранения русского языка в качестве языка творчества [7], то для Германовой-актрисы он становился особенно важным, поскольку театр нуждается не просто в свободном владении языком, на котором написано сценическое произведение, но и требует от актера качественной фонетики и интонационной грамотности в соответствии с нормами языка. В этом плане М.Германова в полной мере испытала все неудобства эмигрантского положения. «*За французскую дикцию принялась я очень усердно [...] Работа над языком захватила меня: так интересно преодолеть что-то совсем чужое [выделено мной – Т.М.], найти в нем свое. Ольга – старая, игранная мною роль, и вся моя работа была направлена на то, чтобы передать мое в ней, ее русское зерно по-французски*» [3; 71]. Тут видно, насколько плотно связывала Германова процесс освоения «*чужого*» путем подключения его к «*своему*» и какую роль в этом сложном деле играл язык.

У Германовой национальная аксиоматика тесно связана с вопросами неоднозначной оценки адаптации русского сознания в инокультурной среде. Образ родины теряет конкретику и превращается в знак: «*Россия. Когда говоришь это слово, то заливает чувство широты,*

золотого звона, нежного напева весны, ветра, леса...[...] Сидишь у себя в комнате и смотришь в окно на снежные сугробы, покрывающие все кругом, и чувствуешь, что этот мягкий покров покрывает всю Россию, поля ее, леса, степи, горы на тысячи и тысячи верст...» [3; 51].

Особенности национального менталитета здесь связаны с пейзажем России, понятием русской равнины. Такая точка зрения была характерна для мыслителей начала и первой трети XX века. Об этом писали: *Е.Н.Трубецкой* «Всеобщее прямое, тайное и равное»; *Ф.А.Степун* «Мысли о России»; *Н.А.Бердяев* «Душа России». Интересно, что Л.Н.Гумилев также считал естественно-природный фактор важнейшим для формирования этноса[4;39-40]. Равнина, степь со своими бескрайними просторами являлась одной из составляющих еще древнеславянской картины мира, которую сохранило русское сознание с незапамятных времен: «Лес, река, степь суть основные стихии русской природы по своему историческому значению. Каждая из них и в отдельности и сама по себе приняла живое и своеобразное участие в строении жизни и понятий русского человека» [6; 66-67]. Степь, «широкая, раздольная», воспитывала в древнем славянине чувство шири и дли, представления о просторном горизонте [5; 104]. Так «национальная аксиоматика» [8;1986], то есть русские культурные ценности, включаются в язык моделирования пространства мемуарного текста Германовой.

Прошедший век в числе прочих компонентов, составляющих парадигму его культуры, имеет интересную закономерность: человек ставится историей в такие условия, когда все его прежние жизненные установки подвергаются проверке на истинность. При всей болезненности процесс этот сыграл положительную роль в истории становления как общемировой культуры, так и в истории развития человека как вида. Он привел к демифологизации жизненных установок прошлого, поставив перед личностью единственно важные вопросы – кто ты на самом деле, без поддержки близких, родины, своей культуры. И в итоге способствовал формированию тех условий, которые привели к утрате модернистским мировоззрением ведущих позиций в мировом общественном процессе и формированию постмодернистской эпистемы. И история русской эмиграции часть этого глобального процесса XX века.

Оказавшись вне родины, часто являясь лицами без гражданства, русские эмигранты тем не менее не растворились в Европе, но словно бы выплеснули на своих учителей – западную культуру – волну такой силы, что она самым серьезным образом повлияла теперь уже на развитие искусства, науки, философской мысли Запада. А русский менталитет получил возможность лучше узнать себя в соприкосновении с менталитетами западных наций.

Таким образом, возникает возможность предположить, что мемуары русского зарубежья зафиксировали особый пласт развития русской ментальности, тем более уникальный, что до того момента русскому сознанию не предоставлялось историей возможности ответить на вопрос, что же такое русский характер. В этом плане мемуары Германовой занимают свое место, потому что, в отличие от ведущих авторов этого жанра – Н.Берберовой, И.Одоевцевой, В.Набокова, В.Ходасевича, Р.Гуля, В.Варшавского, Ю.Терапиано и других, именно «Мой ларец» напрямую отражает эти вопросы как наиболее важные для мемуаристики факторы ее жизненного опыта. Именно своими мыслями о судьбе русского характера в инокультурной среде спешит поделиться актриса.

В ее тексте центральную роль играют пространственные координаты, устанавливающие границу между близким («своим») и далеким («чужим»). Этот процесс серьезно усложняет разграничения между «я» - в данном случае мемуарный автор – и «не-я», мемуарным объектом. В мире, куда попали русские эмигранты, не было для них ясных взаимоотношений, знакомых форм существования. Поэтому вполне понятным представляется их рефлексия, ностальгия как средство, попытка удержания рушащихся на глазах представлений о самих себе, о родине, основных жизненных ценностях. При этом человек как бы оказывается перед незнакомым миром, в котором существуют тысячи притягательных возможностей, которые в большинстве своем не находят себе поддержки или не имеют своей ячейки в единой матрице культурной памяти.

Именно на примере эмиграции наиболее четко видно, как функционирует перманентная нестабильность, не позволяющая установить необходимую для нормального существования границу, которая бы позволила через новое осознание себя сквозь призму другого, самоидентификацию в модусе «свой-чужой» обеспечила бы возможность обретения индивидуализации. Таким образом, сама атмосфера эмиграции способствовала углублению процессов сохранения национальной аксиоматики с помощью различных способов коммуникации (в случае с Германовой, через профессиональную коммуникацию в модусе «актер-зритель-актер» и в мемуарах «Мой ларец»). Так рождался особый мир – мир русского зарубежья, который в итоге стал для русских эмигрантов реальной действительностью.

Литература:

1. *Беляев С.А.* Семинарий имени академика Н.П. Кондакова – неотъемлемая часть русской национальной культуры 2002

2. *Л.Гинзбург*. О психологической прозе. М.
3. *М.Германова*. Мой ларец. – Диаспора I. Новые материалы. Athenaeum-Феникс. Париж-Санкт-Петербург. 2001, 748 с., с.31-95 (Публикация И.Соловьевой).
4. *Гумилев Л.Н.* Конец и вновь начало. М., 1990
5. *В.С.Жидков, К.Б.Соколов*. Десять веков российской ментальности: картина мира и власть. СПб, 2001..
6. *В.Ключевский*. Курс русской истории. Т.1. М., 1998.
7. *Мегрелишвили Т.* Проблема национальной идентичности в литературе Русского Зарубежья // Актуальные вопросы межнациональных филологических общений. Сб. научных трудов. Тбилиси, изд-во ТГУ им. Ив. Джавахишвили, 2002, с. 32-46
8. *А.М.Панченко*. Топика и русская дистанция // Историческая поэтика. Итоги и перспективы изучения. М., 1986
9. *Толстой И.* Заметки о русской Праге.// «Новый журнал», 2008, № 251

ნაციონალური აქსიომატიკა მარია გერმანოვას მემუარებში

*ტატიანა მეგრელიშვილი, ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
თბილისი, კოსტავას ქ. 77*

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია მარია გერმანოვას მემუარებში აღწერილი საკითხები, რომლებიც ეხება ეროვნული აქსიომატიკის ასახვას ანუ მსოფლიოს ნაციონალურ სახეებს. მემუარების ტექსტი ჩართულია რუსული საზღვარგარეთის ლიტერატურის საერთო ნაკადში. მსოფლიოს ეროვნული სახეები გაანალიზებულია ნაციონალური იდენტურობის პრობლემათა ერთიან კონტექსტში, როგორც რუსული ემიგრაციის მემკვიდრეობაში ერთერთი ცენტრალური საკითხი.

National axiomatics in the memoris of Maria Germanova.

*Tatiana Megrelishvili , Associated Professor
Georgian Technical University
Tbilisi, Kostava Street 77,*

Rezume

In this article it is discussed the facts that are described in Maria Germanova's memoris , which represents national axiomatics or the world's national views. The text of memoris is Georgian in Russian foreign literatures general [task. It](#) is analyzed the worlds national views in the problem of the national identity context, as in Russian migrate inheritance one of the main point.

Tatiana Megrelishvili

ინფორმაციულობა “ვეფხისტყაოსანში”

ასოცირებული პროფესორი სტუ

ვაჟა პაპასკირი

შოთა რუსთაველი ”ვეფხისტყაოსანში” ინფორმაციის გავრცელების საინტერესო, ორიგინალურ მეთოდს გთავაზობს. კერძოდ, არაბეთში მეფე როსტევეანისავე სურვილით მისი ერთადერთი ასული, თინათინი გამეფდა. იმისათვის რომ ქვეყანამ გაიგოს ახალი მონარქის ტახტზე ასვლა როსტევეანი აუცილებლად მიიჩნევს ინფორმაციის გავრცელებას მთელს სამეფოში. სწორედ ამისა გამო, თინათინის ტახტზე ასვლის დღეს, ხელმწიფედ კურთხევის ცერემონიაზე მთელი არაბეთია მოწვეული. შეკრებილთა შორის ყველა სოციალური ფენაა წარმომადგენელი, თუმცა მათ შორის ჭარბობენ ქვეყნის დიდებულები (ხასები, რომლებზე დაყრდნობითაც ახალმა მეფემ, თინათინმა უნდა მართოს ქვეყანა). ანუ ხელმწიფე როსტევეანის აზრით ახალი მეფის დასმის შესახებ ინფორმაცია უმთავრესად დიდებულებმა უნდა მიიღონ.

“არაბეთს გასცა ბრძანება დიდმან არაბთა მფლობელმან:

“თინათინ ჩემი ხელმწიფედ დასვი მე, მისმან მშობელმან;

მან განანათლნეს ყოველნი, ვით მზემან მანათობელმან;

მოდით და ნახეთ ყოველმან შემსხმელმან, შემამკობელმან!”

მეფე როსტევეანმა შეკრებილთ პირველი ინფორმაციული შეტყობინება “გაუგზავნა”, რაც გამოიხატა იმაში, რომ მან პირველმა სცა თაყვანი ახალ მეფეს, ანუ საჯაროდ ცნო მისი უზენაესობა, რითაც მან შეკრებილთ თავისი სურვილი შეატყობინა, მიანიშნა, გზავნილით მიმართა, რასაც შეკრებილი საზოგადოება მყისვე დაემორჩილა და მონარქის სურვილისამებრ დაუყონებლივ თაყვანისცეს მეფე ქალს თინათინს.

“მოვიდეს სრულნი არაბნი, ჯარი განმრავლდა ხასისა:

ავთანდილ პირ-მზე, სპასპეტი ლაშქრისა ბევრ-ათასისა,

ვაზირი სოგრატი, მოახლე მეფისა დასთა დასისა;

მათ რომე დადგეს საჯდომი, თქვეს: “უთქმელია ფასისა!”

შოთა რუსთაველი ხატონად აღწერს იმ საზეიმო სცენას, სადაც მეფე და მთელი არაბეთის ლაშქარი თაყვანისცემით და ქედმოსხრით ესალმება ახალ მეფეს, რითაც გამოიხატავენ თინათინისადმი მორჩილებას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო რომ საზოგადოებას, მთელ არაბეთს, ენახა ჯარისა და სპასპეტის თაყვანისცემა

მეფისადმი, რითაც როსტევეანის სამეფო კარი ძალის დემონსტრირებას ახდენდა. ამდენად, როგორც ამ ეპიზოდებიდან ვხედავთ ინფორმაციულობაზე, ანუ ინფორმაციის მთელს არაბეთში გავრცელებაზე, ზრუნავს თავად მონარქი, რომელსაც, როგორც ჩანს, ამისათვის სპეციალური სამსახურიც კი აქვს შექმნილი. როგორც პოემიდან ირკვევა “ვეფხისტყაოსანში” სახელმწიფოები – არაბეთი, ინდოეთი, მულდანიზანიზარი იმდენად დიდ ტერიტორიას მოიცავენ, რომ ყველგან ინფორმაციის მიწოდება შიკრიკებსაც კი ვერ ძალუძთ, ამიტომაც წარმატებით იყენებენ ერთმანეთისათვის ინფორმაციის დამოუკიდებლად გადაცემის მეთოდს, ანუ ამ პროცესში ერთგვება არა მხოლოდ შიკრიკთა ინსტიტუტი, არამედ ქვეყნის მცხოვრებთა უდიდესი ნაწილი.

ასევე არაბეთის ახალი მეფე თინათინი ურჩევს ყოფილ მონარქს როსტევეანს, რომ უცხო მოყმის მოსაძებნად და მასზე ინფორმაციის მოსაპოვებლად გამოიყენოს მაცნეთა (შიკრიკთა) ინსტიტუტი.

“მე ამას ვარჩევ: მეფე ხარ, მეფეთა ზედა მფლობელი,
შორს არის თქვენი საზღვარი, ბრძანება-მიუთხრობელი.
გაგზავნე კაცი, ყოველნით მისთა ამბავთა მცნობელი,
ადრე სცნობ, არის იგი ყმა შობილი, თუ უშობელი”.

მართალია მათი ცდა, მოექებნათ უცხო მოყმე, წარმატებით ვერ განხორციელდა, მაგრამ ყურადსაღებია ის ფაქტი რომ არაბეთის სამეფოს გაწყობილი საშიკრიკო სამსახურისა გამო არ უჭირის მთელი მსოფლიოს მასშტაბით ინფორმაციის მოპოვება.

რაც შეეხება არაბეთის სამხედრო პოტენციალის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებას ქვეყნის საზღვრებს მიღმა, აქ, როგორც ჩანს, მხოლოდ შიკრიკთა ინსტიტუტი საქმეს თავს “ვერ გაართმევდა”, რადგან უცხო სახელმწიფოები გარდა “მშრალი” დასტურს მიწოდებისა საჭიროებდნენ ინფორმაციას ახალი მეფის გალავანი სტრუქტურების შესაძლებლობის შესახებ, ანუ რა ძალას ეყრდნობოდა ახალი ხელმწიფე, ჰქონოდათ თუ არა მათ შიში არაბეთისა, როგორც ეს მიღებული იყო მეფე როსტევეანის დროს. ხომ არ იყო მოსალოდნელი ამ მხრივ მათი მდგომარეობის შემსუბუქება, ან პირიქით - გაუარესება.

ამ მიმე და საპატიო მოვალეობის შესრულებას თავის თავზე იღებს არაბეთის სპასპეტი ავთანდილი, რომელსაც სურს მიაწოდოს ინფორმაცია მეზობელ ქვეყნებს

არაბეთის ახალი მეფის სამხედრო სიძლიერის შესახებ, ანუ არაბეთისა და მათი მომავალი ურთიერთობა დაემყარება ავთანდილისა და მეზობელი ქვეყნების ჯარების შერკინების შედეგს. სამხედრო ძალის დემონსტრირებით, ანუ “ნაპირობით” არაბეთის სპასპეტი ყველას მიაწვდიდა ინფორმაციას ახალი მეფის, თინათინის უძლეველობაზე.

“დარბაზს ეჯიბი შეგზავნა, მარტ მისგან შენარონია,
შესთავალა: “გკადრებ, მეფეო, მე ესე გამიგონია:
ყოველი პირი მიწისა თქვენ ხრმლითა დაგიმონია,
აწ თუ სჯობს, ესე ამბავი ცნან, რაცა გარემონია”.
“მე წავიდე, მოვიარო, ვილაშქრო და ვინაპირო,
თინათინის ხელმწიფობა მტერთა თქვენთა გულსა ვჰმძირო,
მორჩილ-ქმნილთა გაავახარო, ურჩი ყოველი ავატირო,
ძღვენნი გკადრნე ზედა-ზედა, არ სალამი დავაძვირო”.

არაბეთის ახალი მეფე თინათინი ცდილობს, მამისაგან დამოუკიდებლად, მოიძიოს ინფორმაცია უცხო მოყმის შესახებ და მის მოპოვებას არაბეთის სპასალარს, ავთანდილს ავალებს თინათინი ამ ფაქტით მეფე როსტევეანს, მამამის, გულისწადილს შეუსრულებდა. ამავე დროს, მან კარგად იცის რომ ავთანდილის ლაშქრობა - ველად გაჭრა უცხო მოყმის მოსაძებნად - რისკიანი თავგადასავალი იქნებოდა, რაც განამტკიცებდა ავთანდილის ავტორიტეტს, ნათლად გამოჩნდება იყო თუ არა არაბეთის ამირსპასალარი თინათინის თანამემცხედრეობის ღირსი. მართალია, თინათინმა ეს დავალება პატრონის სამსახურად მონათლა, მაგრამ სინამდვილეში ეს იყო ავთანდილის, როგორც უებრო ვაჟკაცისა და მეომრის, “შემოწმება”.

“მიბრძანა: “მიცან ამბავი მის ყმისა დაკარგულისა,
მოხვიდე, სრულ-გქმნა მაშინდა შენი წადილი გულისა,
ქმარი არ მინდა უშენო, მომხედეს ხისაცა რგულისა!”
მომცა წამალი გულისა, აქამდის დადაგულისა”.
“პირველ, ყმა ვარ, წასვლა მინდა პატრონისა სამსახურად,-
ხამს მეფეთა ერთგულობა, ყოფა გვმართებს ყმასა ყმურად,-
მერმე, ცეცხლი დაუვსია, აღარა მწვავეს გულსა მურად.
ხამს, თუ კაცი არ შეუდრკეს ჭირს, მიუხედეს მამაცურად”.

“ვეფხისტყაოსნის” უპირველესმა პერსონაჟებმა ტარიელმა და ავთანდილმა მხოლოდ მას შემდეგ “მოიპოვეს” ურთიერთნდობა, რაც უშუალოდ გაცვალეს ინფორმაცია საკუთარი პრობლემატიკის შესახებ. ანუ ღია და წრფელმა ინფორმირებულობამ წარმოშვა უდიდესი ნდობა და სიყვარული, რომელიც პოემის სიუჟეტში ბოლომდე შეურყენელი და შეუბღალავი რჩება. ტარიელის თავგადასავალით გულშეძრული ავთანდილი სამუდამო მეგობრობას პირდება მას:

“ამა დღემან დამავიწყა, გული ჩემი ვინ დაბინდა;
დამიგდია სამსახური, იგი იქმნას, რაცა გინდა;
იაგუნდი ეგრეცა სჯობს, ათასჯერმცა მინა მინდა,
შენ გეახლო სიკვდილამდის, ამის მეტი არა მინდა!”

როდესაც ინდოეთის სახელმწიფო ელოდება ნანატრ უფლისწულს, ფარსადანის მემკვიდრეს, ინფორმაცია დედოფლის მდგომარეობის შესახებ მთელ სახელმწიფოს დაუბრკოლებრივ და არაერთგზის მიეწოდება. ეს ფაქტი იმაზე მიუთითებს, რომ ინფორმაციულობა ფარსადანის სამფლობელოში არა მარტო სამეფო კარის, არამედ მთელი საზოგადოების წესი და მოთხოვნილებაა.

“წიგნი წიგნსა ეწეოდა, დედოფალი ოდეს შობდა,
მოციქული – მოციქულსა, ინდოეთი სრულად სცნობდა;
მზე და მთვარე განცხრებოდეს, სიხარულით ცა ნათობდა;
ყოვლი არსად შემოსრული მხიარული თამაშობდა.”

ინდოეთის სამეფო კარის შესახებ უზარმაზარ ინფორმაციას ფლობს ნესტანის ერთგული მსახური ქალი ასმათი, რომელიც ასევე მოწმეა ტარიელისა და ნესტანის გამიჯნურებისა. სწორედ მას ხელეწიფებოდა ინფორმაციის გაცვლა ტარიელსა და ნესტანს შორის.

ხატაეთის მეფე რამაზი საინფორმაციო საშუალებად იყენებს კვამლს, ცეცხლის დანთებას. როდესაც მისთვის ცნობილი გახდა, რომ ტარიელი მის მზაკვრულ გეგმას უკვე იცნობდა, იძულებული გახდა მოეხმო მთავარი რაზმისათვის და ბრძანა სასწრაფოდ “კვამლის შექმნა”.

“რა მივიდა მოციქული, კვლაცა რადღა გამოგზავნეს!
კვამლი შექმნეს ლაშქართათვის, დამალული გაამჟღავნეს;
სამალავით გამოვიდეს, თავნი ორგნით აქარავნეს,

შექმნეს რაზმი მრავალ-კეცი, თუცა, ღმერთო, ვერა მავნეს”.

სწორედ აუცილებელი და საჭირო ინფორმაციით “შეიარაღებულმა” ტარიელმა შეძლო ხატაეთის მეფის, საკმაოდ მძლავრი რამაზის დამარცხება. რუსთაველის მიერ საინტერესოდაა ასახული ის სცენა, როდესაც მეფე სარიდანის მიერ გაზრდილი მოციქული უმხელს მას ხატაეთის მეფის ფარისევლურ ჩანაფიქრს.

სარიდანის მიერ გაზრდილმა, და ამით მისგან დავალებულმა, მოყმემ ვერ გაწირა ინდოეთის ამირბარი. თუ რაოდენ ფასეული იყო ეს ინფორმაცია, ამის მოწმობას ის დიდი ბრძოლა ხატიალებთან, რომელიც ტარიელმა გადაიხადა და რითაც იდეალური მიჯნურის, შეუდრეკელი ვაჟკაცის სახელი დაიმკვდრა ნესტან-დარეჯანის წინაშე.

გულანშაროს სახელმწიფო იმით აღმოჩნდა საინტერესო არაბი ჭაბუკისათვის, რომ სწორედ აქ, ზღვათა ქვეყანაში, სადაც ათასი რჯულისა და მილეთის ხალხი ირეოდა, შეიძლებოდა მოეპოვებინა მას ხელმოსაკიდი ინფორმაცია ნესტანის ადგილ-სამყოფელის შესახებ. რაც სრულიდ სწორად იქნა გათვლილი ავთანდილის მიერ.

დავარის მიერ ნესტან-დარეჯანის გადაკარგვის შემდეგ წარმოშობილმა საინფორმაციო ვაკუუმმა თითქმის დაღუპვის პირამდე მიიყვანა სახელოვანი ტარიელი, ამავე ფაქტმა განსაზღვრა მისი ქმედებების არაადეკვატურობა, რომლის მიზანმიმართული ქმედება სწორედ მაშინაა მაქსიმალურად გააქტიურებული, როდესაც ავთანდილისაგან ინფორმირებული, ნესტან-დარეჯანის ადგილ-სამყოფელს იკებს.

როგორც “ვეფხისტყაოსნიდან” ჩანს რუსთაველის თანადროულ საქართველოში საინფორმაციო სამსახურს მოწესრიგებული სახე აქვს.

შეიძლება ხაზგასმით მიუთითოთ იმ ფაქტზე, რომ პოემაში აღწერილი მრავალგვარი ურთიერთობების დარეგულირება სწორი ინფორმაციულობის ხარჯზე ხდება.

ამდენად, “ვეფხისტყაოსანში” თვალნათლივ ჩანს, რომ ინფორმაციული ზრუნველყოფა პოემის პერსონაჟთა გააზრებული, სწორი მოქმედების საფუძველია. სწორედ ეს უკანასკნელი ფანტავს სიუჟეტის არაერთ “ბუნდოვან ეპიზოდს” და “სიცოცხლეს უნარჩუნებს” ავთანდილისა თუ ტარიელის მოქმედებას. პოემაში საჭირო ინფორმაციის დროული მოპოვება მთავარ პერსონაჟთა შინაგანი ენერჯის აღორძინების უპირველესი წყაროა.

ამრიგად, “ვეფხისტყაოსანი” მკაფიოდ ასახავს მისი თანამედროვე ეპოქის მოთხოვნებს ინფორმაციაზე. კერძოდ, სიუჟეტური განვითარების მრავალ შენაკადში ხელშესახებადაა აღწერილი თუ რაოდენ აუცილებელია იგი სხვადასხვა ურთიერთობების სწორად წარმართვისათვის, რაც ცხადყოფს იმ ფაქტს, რომ საზოგადოება, ნებისმიერ ეპოქალურ ჭრილში, გვერდს ვერ აუვლიდა ინფორმაციის მოპოვების აუცილებლობას.

Информативность в поэме «Витязь в тигровой шкуре»

.Папаскири Важа

ГТУ

Костава77, Тбилиси, Грузия

В «Витязе в тигровой шкуре» ясно видно, что информационное обеспечение персонажей поэмы - основание для осмысленного, правильного действия. Как раз это объясняет «несколько непонятных эпизодов» сюжета и «дает жизнь» действиям Автандила и Тариела. В поэме своевременное получение необходимой информации - первостепенный источник возрождения внутренней энергии главных персонажей.

«Витязь в тигровой шкуре» точно передает потребность в информации той эпохи. В частности, во многих эпизодах развития сюжета, понятно описано насколько важна информация для правильного развития отношений, что доказывает тот факт, что общество в разных эпохальных ракурсах не обошлось бы без информации.

Information in “The Knight in the Panther's Skin”

Vaja Papaskiri

*Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia*

There is visually revealed that information security is the basis of poem characters' sensible and exact action in “The Knight in the Panther's Skin”. That latter fact throws about “not one obscure episode” of the plot and so “keeps life” Avtandil and Tariel's action. Timely getting of necessary information in the poem is the principal source of main characters' inner energy revival.

“The Knight in the Panther's Skin” neatly reflects its contemporary epoch demand for the information. Especially, in many tributary of plot development is tangible described how it is necessary to direct different

relations to the right way, what proves the fact that society, in any epochal period, couldn't avoid the necessity of getting the information.

ტრაგიზმის არქექტიპულობა და მისი გამოხატვის გზები ო' ნილის დრამებში

ლეილა ფირცხალავა

**ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჭავჭავაძის პროსპექტი 36, V კორპ; თბილისი, საქართველო**

ტრაგიზმის პრობლემა - მარად ძველი და მარად ახალი პრობლემაა, რომელიც მოაზროვნე ადამიანის წინაშე დგას უხსოვარი დროიდან და ეძღვნება მსოფლიოს საუკეთესო და არა ერთი ფილოსოფიური ნააზრევი და მხატვრული ლიტერატურა, მათ შორის ჩვენი ქართული ლიტერატურა, მაგალითად, „ვეფხისტყაოსანი, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი, ვაჟას „ველისმჭამელი, და სხვა და სხვა, სადაც დგას პრობლემა სამყაროში ადამიანის არსებობის ონტოლოგიური ტრაგიზმისა, რომელსაც წარმოშობს ადამიანის ცნობიერი თუ არაცნობიერი სწრაფვა თავისუფლებისაკენ, ინდივიდუალობისაკენ, ანუ თავისი თავის განხორციელებისაკენ და ამ სწრაფვის გზაზე წარმოქმნილ დაბრკოლებებთან/ზღუდეებთან წარუმატებელი ბრძოლა. ეს არის მარადიული წინააღმდეგობა, რადგან ინდივიდუალობის განხორციელება საფუძველში გარკვეულწილად დესტრუქციულობას შეიცავს.

თავისუფლება, ანუ თავის გამოხატვის უფლება არის აკეთო ის , რაც გინდა, ანუ იყო ის რაც ხარ. ეს წარმოადგენს ადამიანის მარადიულ სწრაფვას თავის უფლებისაკენ, ვის რა და ვის რა უნდა იმისაკენ, და როდესაც ადამიანს ძალიან უნდა რაიმე, არის ძლიერი სწრაფვა, ვნება და ასეთი სწრაფვის არსებობა ადამიანის იმანენტური თვისებაა. ყველგან და ყოველთვის , ნებისმიერ დროში და ეპოქაში ადამიანს აქვს მისწრაფებები , მაგრამ ნებისმიერი სოციუმი ზღუდეებს/ დაბრკოლებებს აღმართავს ამ მისწრაფებების წინააღმდეგ; თავისუფლება არის ადამიანის პიროვნული სწრაფვის სრული განხორციელების შესაძლებლობა , რაც პრინციპშივეა შეუძლებელი თუნდაც იმიტომ , რომ შეიძლება მეორე ადამიანის ასეთივე სწრაფვას დაუპირისპირდეს. ადამიანის არსის შემქმნელ სწრაფვებს არ უწერიან განხორციელება სოციუმში, რაც ტრაგიზმის გამოწვევის ძირითადი მიზეზია და რაც თავისთავად ონტოლოგიური, იმანენტურია ადამიანისათვის. ადამიანი თავისი იმანენტური სწრაფვით არსებობს სამყაროში სხვა ადამიანების გვერდით; ესეც ადამიანის არსებობის იმანენტური შტრიხია - სხვა თუ არაფერი, მართოდ ადამიანის არსებობა მოითხოვს იმას, რომ კაცობრიობა შეწყვეტდა არსებობას. ასე რომ, სოციუმში არსებობა არის ადამიანის აგრეთვე იმანენტური პირობა და საზოგადოებაში კი, ადამიანის სწრაფვა ყოველთვის, გარდუვალად ზღუდეებს ხვდება სხვათა ნების, სხვათა სწრაფვის სახით. ეს დაპირისპირება/ოპოზიცია არის არქექტიპული დაპირისპირება, რომელიც ვლინდება ადამიანის ნების მისსავე პასუხისმგებლობასთან დაპირისპირებაში, მისსავე წინააღმდეგობრივ ვნებებსა და სწრაფვებს შორის.

არსებითად, დავით აღმაშენებლის „გალობანი სინანულისანი“- წარმოადგენს ამავე ხასიათის კოლიზიას/ოპოზიციას, რაც მთელი მისი ცხოვრების ტრაგიზმს ქმნის. მან თვითონ დაგმო მთელი მისი მოღვაწეობა ქრისტიანული თვალსაზრისიდან გამომდინარე, ე.ი. მისი სწრაფვა (ქრისტიანული მორალის მიხედვით) მის ზნობას აღუდგა წინ ზღუდედ (სამშობლოს კონკრეტული საჭიროების გამო მას მოუხდა ეხოცა ხალხი, წინ რომ აღუდგა) ამან მოიტანა ტრაგედია, ერთი სწრაფვა განხორციელდა -სამშობლოს გადარჩენა, მაგრამ მისი მთავარი, სულის მისწრაფება, მისი მორალი ამის ხარჯზე განუხორციელებელი დარჩა, რამაც დააწერინა „გალობანი სინანულისანი“. ასევე პეტრარკა, ტრაგიკულმა განცდამ მიიყვანა ღრმა დეპრესიამდე, რომლის საფუძველად ის ასახელებდა შემდეგს: „ვხედავ უკეთესს და მივიღებ უარესისაკენ (უკეთესი იყო ქრისტიანული მორალი და უარესი - აღორძინების ეპოქის მორალი) და ა. შ.

მაგრამ იმ დროს, როცა მსოფლიო გენიოსები ამაზე ფიქრობდნენ, ჯერ არ იყო აღმოჩენილი ფსიქოლოგია და „პიროვნების სტრუქტურის“ თეორიები. თუმცა, ფაქტიურად, ყველა ამ შემთხვევაში გო-ს და შუპერეგო-ს შორის წინააღმდეგობა არის.

ფაქტიურად, იგივე კონფლიქტი არის ოიდიპოსის ტრაგედიის მიზეზი, რომელმაც საკუთარი თვალეები დაათხრევინა. თვითონ ფაქტი ტრაგედია არ არის; ტრაგედია მდგომარეობს ამ ფაქტის აღქმაში ოიდიპოსის მიერ. ერთის მხრივ, მის ზნეობაში და მეორეს მხრივ, იმ ფაქტიურ მდგომარეობაში, რომელშიც ის აღმოჩნდა. დღევანდელი ტერმინოლოგიით ოიდიპოსის ტრაგედიაზე ვილაპარაკებდით შუპერეგო-ზე (მისი მორალი), გო-ზე, რომელსაც შუპერეგო დაუპირისპირდა, ობიექტურ ზღუდეზე - ღმერთების ნებაზე, ბედისწერაზე, ა.შ. მაგრამ, ეს სხვა, განსხვავებული პრობლემაა, რაც ჩვენი ინტერესის სფეროს არ წარმოადგენს. ჩვენი პრობლემა არის არა ის, რაში მდგომარეობს ადამიანის სამყაროში არსებობის ტრაგიზმი და როგორ რეაგირებენ ამაზე მსოფლიო გენიოსები, არამედ კონკრეტული პრობლემა - როგორ ესმის ადამიანის ცხოვრების ტრაგიზმი და მისი ძირი კონკრეტულ დრამატურგს ი. ო ნილს და როგორ ახერხებს ამის დახატვას.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ იუჯინ ო' ნილი ადამიანის სამყაროში არსებობას აღიქვამს როგორც ტრაგიკულს. „ტრაგიკული დაძაბულობა“¹ ერთ -ერთი ყველაზე გავრცელებული გამოთქმაა დრამატურგის შემოქმედების შესახებ არსებულ კრიტიკაში. ფაქტიურად, აქ იგულისხმება ერთის მხრივ ის ემოციური და სულიერი დისკომფორტი, დამთრგუნველი და ხშირად ტრაგიზმის განცდამდე მისული, რომლის ატმოსფეროშიც ცხოვრობენ ო'ნილის გმირები და მეორეს მხრივ, დრამატული, ავბედითი, ხშირად უკიდურესად ტრაგიკული ფაქტები და ქმედებები, რაც ამ დრამებში ხდება. ლიტერატურულ კრიტიკაში დგას პრობლემა - რაში მდგომარეობს ამ ტრაგიზმის არსი და საფუძველი, რაზედაც პასუხი ჩვენთვის ხელმისაწვდომ ლიტერატურაში არ შეგვხვედრია. თუ რატომ მიიჩნევს ო'ნილი ადამიანის ცხოვრებას ტრაგიკულად, ამაზე კრიტიკაში გარკვეული, ერთიანი პასუხი არ არის. ჩვენ შევეცადეთ გაგვეცა პასუხი ამ შეკითხვაზე. მივედით დასკვნამდე, რომ ო'ნილისათვის ადამიანის ცხოვრების ტრაგიზმს, იგივე „ტრაგიკულ დაძაბულობას“ ქმნის ონტოლოგიურად არსებული დაპირისპირება ადამიანის სწრაფვასა და მის წინაშე აღმართულ ზღუდეს შორის, რომელიც სწრაფვის განუხორციელებლობას იწვევს. ამ დაპირისპირების გამოვლინება განსხვავებულია ყველა ცალკეულ შემთხვევაში, განსხვავებულია თვით სწრაფვის შინაარსი, განსხვავებულია ზღუდეების ხასიათი, რომელიც წინ ეღობება სწრაფვას და სხვა. ეს განსხვავებები დამოკიდებულია ვითარებაზე, ადამიანის პიროვნებაზე, რომელსაც ქმნის მისი ეროვნული, ინდივიდუალური, რასობრივი, ეპოქალური სპეციფიკა. მაგრამ თვით სწრაფვის განუხორციელებლობის ფაქტი ზღუდეების არსებობის გამო არის, როგორც ვთქვით, ონტოლოგიური, ამიტომ იმანენტური, მარადიული და არქეტაპული.

ო'ნილის დრამებში ასახული ადამიანის სამყაროში არსებობისათვის დამახასიათებელი იმანენტური, არქეტაპული დაპირისპირება არის მთელი მისი შემოქმედების საერთო შინაარსი, მისი „ინდივიდუალური“ არქეტაპი და ის, რომ ო'ნილის პერსონაჟები სწრაფვის ხასიათის მიხედვით და ა.შ. განსხვავებულები არიან და სხვადასხვა ეპოქის, სხვადასხვა დროის, სხვადასხვა რასის, სხვადასხვა სოციალური ფენის წარმომადგენლები არიან, არ არის შემთხვევითი: გემის ცეცხლფარეში, არავერბალური, ფაქტიურად უკიდურესად პრიმიტიული პერსონაჟი, დრამაში „ბანჯგვლიანი მაიმუნი“²; ზანგი კრიმინალი, შემდგომში თავს იმპერატორად რომ გამოაცხადებს, დრამაში „იმპერატორი ჯოუნზი“³; უბრალო, გაუნათლებელი ფერმერები, მიწის შვილები, დრამაში „ვნება თელებქემ“⁴; ქალაქელი ინელიგენტები, აკადემიური სფეროს წარმომადგენლები, დრამაში „უცნაური ინტერლუდია“⁵; არისტოკრატები, დრამაში „გლოვა შვენის ელექტრას“⁶; ანტიკური გმირები, თუმცა მათზე ცალკე პიესა ო' ნილს არა აქვს დაწერილი, მაგრამ ხდება შეფარული მითითება მათზე და სხვ.

ო'ნილის დრამებში მუდმივად არსებული ეს არქეტაპული დაპირისპირება სწრაფვა - დაბრკოლება, სხვადასხვა სახისაა და ყველა ცალკეულ შემთხვევაში, განსხვავებული კონკრეტული შინაარსით ივსება

პერსონაჟის ეპოქალურ-რასობრივი, სოციალურ-ყოფითი თუ პიროვნულ-ინდივიდუალური მანასიათებლებისდა მიხედვით; და ყველა ცალკეულ შემთხვევაში საერთო არქეტიპულ სქემას ავსებს. ამ დაპირისპირებაში სწრაფვის წინაშე აღმართული ზღუდე არის „გარეგანი“-ობიექტური, ზოგჯერ, „შინაგანი“-სუბიექტური. ამიტომაც არის ეს ოპოზიცია სამყაროში არსებობის დამახასიათებელი, ფაქტიურად არქეტიპული დაპირისპირება, რომელიც პრინციპულად მოუხსნელი წინააღმდეგობა ადამიანის სწრაფვასა და წინაშე აღმართულ ზღუდეს შორის.

ტრაგიზმის ხარისხი ყველა ცალკეულ შემთხვევაში განსხვავებულია: რაც უფრო ძლიერია სწრაფვა, მით უფრო დიდია ტრაგიზმი. ამიტომ არის რომ, ზოგიერთი პერსონაჟი სულიერ დისკომფორტში ცხოვრობს, ზოგი კი, ტრაგედიას განიცდის.

პიროვნების კონფლიქტის, ანუ „ტრაგიკული დაძაბულობის“ არსის გამოსახატად ო ნილი მიმართავს უაღრესად მრავალფეროვან და გამომხატველ მხატვრულ პალიტრას: ექსპრესიონისტული ხერხები - რიტმებით, ფერებით, ხმაურით, მისტიკით, სიმბოლოებით მანიპულირება (დრამებში „ბანჯგვლიანი მაიმუნი და „იმპერატორი ჯოუნზი“); პაროდირება, მეორადი მითის არაპაროდირებულად გამოყენება, სცენური ტექნიკა (გადასაადგილებელი კედლები), ალუზიები, მეტაფორიზაცია სტრუქტურის ყველა დონეზე - სიტუაციების დონეზე, ვიზუალურ-ბგერით დონეზე (დრამებში „ენება თელებქვეშ“ და „გლოვა შვენის ელექტრას“); ლოგიკური სემანტიკით ნახატი ფაქტების დონეზე (დრამაში „უცნაური ინტერლუდია“).

ამის ვარირებული და შეზავებული გამოყენება ხდება კონკრეტული მიზნებისდა მიხედვით, მაგალითად - ბიბლიური პაროდირება თვით კოლიზიის შინაარსის, ანუ ვნებათა არაღირებულებისა და სიმდაბლის ხაზგასასმელად („ენება თელებქვეშ“). ბიბლიურში ვგულისხმობთ კანონიკურ, სარწმუნოებრივ კრებულს, როგორც სიმბოლოს სარწმუნოებისას, წმინდა რწმენისა, ანუ სიწმინდის წყაროსი- წმინდა კრებული (ეს ყველაფერი- კანონიკური წმინდა წერილები შეკრებილია ბიბლიაში). ამ წმინდა წიგნის პაროდირება ხდება ამ ნაწარმოებში.

პაროდირების ცნება პოეტიკაში დღეს ნიშნავს მაღალი აზრის ძირს ჩამოგდებას, როგორც მაგალითად, ფელინის ფილმში „ ამარკორდი“ , სადაც დანტეს დიდი სურათია, რომელიც მაქსიმალური სულიერი სიღრმეების სიმბოლოდ არის მიჩნეული და ამ დანტეს სურათის ფონზე არის მაქსიმალური ხორციელების გამოხატულების უტრირებული ფორმების ქალი, რომელიც ყველა ამ ფორმასა და ნაკვთს ათამაშებს მოზარდის საცდუნებლად. . .

ამ დრამაში („ენება თელებქვეშ“) გვხვდება ყველაფერი უწმინდური, მდაბალი ინსტიქტები და ვნებები, წყველა-კრულვა, ლანძღვა... ყველა მოქმედება დრამაში ამ უწმინდურების ფონზე ხდება. ეფრემ ქებოთი, ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი, მდაბალი ვნებების მატარებელი ტირანი, მეტყველებისას სულ ბიბლიას იშველიებს, ძველი აღთქმის სიუჟეტის მიხედვით შვილებს სახელად წმინდანთა სახელებს არქმევს. ეს ნაწარმოები განმსჭვალულია ანტიბიბლიური პირობითობით, იმ სულისკვეთების საწინააღმდეგოდ, რომელსაც ბიბლიაში ვხვდებით.

ასეთია პერსონაჟები, რომელთაც სახელები მათი ბიბლიური წინამორბედების მიხედვით ჰქვიათ. ეს ბიბლიური ალუზია იწვევს ორმხრივ ასოციაციას, ანუ ასოციაციები მიდის ორი მიმართულებით,რაც მეოცე საუკუნის პოეტიკისათვის არის დამახასიათებელი. ეს ორმხრივობა ცოტა სპეციფიკურია. კერძოდ, ერთის მხრივ ის იწვევს განცდას კაცობრიობის არსებობის დასაწყისისა და მის მიერ განვლილი გზისა, მიუთითებს მარადიულობაზე იმისა, თუ რა ხდება ნაწარმოებში. გარკვეული აზრით ხსნის იმას, რაც დღევანდელ ადამიანებში ხდება. ეს აჩენს განცდას, რომ ეს ადამიანის ბუნების თვისებაა. ეს ისევე ახასიათებს დღევანდელ ადამიანს, როგორც გუშინდელს. მეორეს მხრივ, როგორც ვთქვით, ეს განცდები, იმანენტური თუ არაიმანენტური არის პაროდირებული განცდები (ცოდვიანი განცდები) - ესეც ტრაგიზმს უკავშირდება.

მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს ო ნილის პალიტრაზე ალუზიის შემცველ მეტაფორას, როგორც ზოგადი, ასევე კონკრეტული ხასიათის (გულისხმობთ ალსანიშნის, ანუ მეორე გადატანითი მნიშვნელობის ზოგადობას თუ კონკრეტულობას) და ვინაიდან მეტაფორა არსით არის არა მეტყველების ფორმა, არამედ აზროვნებისა, ამიტომ ჩვენ ვეძებთ არა მარტო ვერბალურ მეტაფორებს, არამედ მეტაფორებს სახეებში, მოქმედებებში, პერსონაჟებში, დრამის მხატვრული სინამდვილის ყველა ელემენტში და ამ ელემენტების მიმართებაში; დრამაში „ვნება თელებქვემ“ ვხვდებით ზოგადი მეტაფორების თითქმის ყველა სახეს: არქეტიპულ - მითიურს, ძველი აღთქმისეულს, ანტიკური სამყაროდან გამომდინარე არქეტიპულ მეტაფორებს, გამოვლენილს როგორც მოქმედებასა და ფაქტებში, ასევე ვერბალურ დონეზე. ასევე ვხვდებით კონკრეტულ მეტაფორებს. ყველა ეს მეტაფორა მნიშვნელოვანი დატვირთვის მატარებელია.

მთავარი პერსონაჟი ეფრეიმი იზრავს ტომის ნაშიერი, არქეტიპული პატრიარქია და ო ნილისათვის მამის ფიგურა – ნიშანი. დრამატურგი ხატავს ეფრეიმს და გულისხმობს ადამიანს, როგორც ასეთს. ეფრეიმი არის არქეტიპული მეტაფორა ძალაუფლების მოყვარული ტირანისა, რომელიც თავს აიგივებს მისეულ, მარტოსულ და სასტიკ ღმერთთან. როგორც უკვე ავლნიშნეთ, საუბრისას ბიბლიიდან იშველიებს გამოთქმებს, შვილებსაც ბიბლიურ სახელებს არქმევს: პიტერი - პეტრე, რომელსაც იესომ „სარწმუნოების კლდე“ უწოდა; სიმეონი - სვიმონი, მართალი, ღვთისმოსიშიში წმინდანი, რომელზედაც სულიწმინდის მადლი გადმოვიდა; ებენი- ებენუერი, ქებოთის უმცროსი ვაჟი (მისი სახელი ჟღერს, როგორც „იმედის მარაგი“);

თავად არქეტიპული პატრიარქის სახელი, ეფრეიმი, ანუ „ნაყოფიერი“ დრამის ფინალში სიცილის გამომწვევადაც კი შეიძლება იქცეს. ეს მეტაფორული დაწყვილება: პიტერი- პეტრე, სიმეონი- სვიმონი და სხვ. პაროდირების ხერხს ემსახურება. დრამის ერთ-ერთ ცენტრალურ მეტაფორად შეიძლება ჩაითვალოს ვერბალური მეტაფორა „გალია, რომელიც ებენ ქებოთის სულიერი მდგომარეობის ამსახველია. ადამიანს სურს თავისი ვნებების / სწრაფვების აყოლა, ანუ პიროვნების განხორციელება, მაგრამ ოთხივე მხარეს კედელს აწყდება, გალიაშია.

კონკრეტულ მეტაფორად შეიძლება ჩაითვალოს აგრეთვე თელები, ქვები, ძროხები და სხვ. თელები და ძროხები აშკარად და ძლიერ წარმოაჩენენ დედის დომინირებას მთელ დრამაში. დედის, როგორც მდებრის საწყისის, დედის, როგორც წარსულის, დედის, როგორც შურისმაძიებლის და სხვა. ადამიანური სახით, დედა არის ეფრეიმის მეორე ცოლი, ებენის დედა, ნაზი, კეთილი ბუნების არსება, ქმარმა აუტანელ შრომაში რომ ამოხადა სული და ები, მოხუცი ეფრეიმის ახლადშერთული ცოლი – ლამაზი, ანგარებიანი ახალგაზრდა ქალი.

ცხოველური ფორმით, დედა ძროხებია, მარტოსული ეფრეიმი რომ ესტუმრება ხოლმე გულის გადასაშლელად და სულის გასათობად. ცოცხალი ბუნების სახით, დედა თელებია, პირქუშად ფესვებგადგმული, დედობრივად მფარველი და ამავე დროს დამთრგუნველი, რომელიც ირგვლივ ჩრდილებს და მიმალულ კუთხეებს ქმნის და დრამის მსვლელობისას ბევრ რამეს გვატყობინებს. ქვები – მეტაფორაა უმოდრობის, მარტოსულობის, უნაყოფობის, სისასტიკის. ბერწი მოხუცის ქვასავით უდრეკ ხასიათთან დაპირისპირებულია ახალი სიცოცხლის წარმოქმნის უნარის მქონე ახალგაზრდა წყვილის მიერ საკუთარი ხელით თვითგანადგურება.

ასევე, ცენტრალური ოპოზიციის იმანენტურობის, არქეტიპულობის საჩვენებლად ო'ნილი მიმართავს მეორადი მითის გამოყენებას, მისი განზოგადების მიზნით ვერტიკალურ – (დროით) ან ჰორიზონტალურ – (სივრცით) პლანში (დრამაში „გლოვა შვენის ელექტრას“)..მეტაფორები რაოდენობრივად დრამაში „ვნება თელებქვემ“ “ თითქოს მეტია, მაგრამ დრამაში „გლოვა შვენის ელექტრას“ იმიტომ არის რაოდენობრივად ნაკლები მეტაფორები, რომ მთელი ეს ნაწარმოები სრულიად, გარკვეული აზრით მეტაფორულია, რაც თავისთავად სათაურიდანვე სჩანს – „გლოვა შვენის ელექტრას“ იხსენიება „ელექტრა“ და იგულისხმება ლავინია ; ორინი - „ორესტე, კრისტინა - „კლიტემნესტრა; ამათი

შემაერთებელი ნიშანი, რომელიც მეტაფორას ახორციელებს, ანუ ორ მნიშვნელობას ერთმანეთთან კრავს გამოხატულად, ფორმის დონეზე არის ბგერები – ორ – ორ (ორინი-ორესტე), ლ-ლ (ლავინია-ელექტრა), კ-კ (კრისტინა-კლიტემნესტრა), უფრო სიღრმისეულ დონეზე არსებითი, შემაერთებელი ნიშანი არის ამ პერსონაჟების ერთნაირი, ერთი ტიპის განცდები, მაგრამ ფუნქცია ამ მეტაფორისა ხორციელდება არა შემაერთებელი ნიშნის საშუალებით, არამედ ერთ-ერთი იმ ნიშნის საშუალებით, რომელიც ორესტეს, ელექტრას, კლიტემნესტრას სამყაროს მკვეთრად ახასიათებს თვით ონილისა და მისი მკითხველის აღქმაში. ეს ნიშანი არის სიძველე; ძველი, თანაც სადღაც ევროპული კულტურისა და ცივილიზაციის დასაბამში მდებარე. ამ ნიშნის წყალობით, ამ დრამაში განხორციელებული ტრაგედია თავისი შინაგანი, ფსქოლოგიური მექანიზმებიანად, ავტორის ინტერპრეტაციანად, განზოგადდება და იმანენტურ, ონტოლოგიურ, არქეტიპულ სახეს იღებს.

ალუზიური მეტაფორის გარდა, აქ ვხვდებით კონკრეტულ, არქეტიპულ თუ ვერბალურ მეტაფორებს. ამ ტრილოგიაში „ სამხრეთის ზღვის კუნძულები ” უმთავრესი კონკრეტული მეტაფორაა. ის არის სიმბოლო თავისუფლებისა და სილალისა (ყოველგვარი პირობითობების გარეშე), თავის განხორციელების და სანუკვარი მიზნებისა თუ სწრაფვების მიღწევის რეალური შესაძლებლობისა. ნიშანდობლივია ის, რომ ტრილოგიის ყველა პერსონაჟი მიიღობს ამ კუნძულებისაკენ. ეს არის დაუსრულებელი სიცოცხლის, ოცნების, სინათლის სამყარო მენონების გარეშე (ანუ თავისუფალი ყოველგვარი პირობითობებისაგან, სიძულვილისა და შურისძიებებისაგან- სადაც ადამიანები ლაღად ცხოვრობენ ხოლო სიყვარული ცოდვად არ ითვლება).

ორინს და ლავინიას სამხრეთის ზღვის კუნძულები წარსულის საზარელი მოვლენების დავიწყებაში უნდა დახმარებოდა, მაგრამ სამხრეთის ზღვის კუნძულების „ გრაალმა ” მათ შვება ვერ მოუტანა, რადგანაც იმანენტური წინააღმდეგობა ადამიანს არ ტოვებს, მარადჟამს თან სდევს, რადგან ონტოლოგიურია, ანუ მოუშორებელი. ასევე ონტოლოგიურობის მაჩვენებელია ვერბალური მეტაფორა „აკლამა”, ანუ მენონთა საცხოვრებელი. მეტაფორების გარდა აქ ვხვდებით მხატვრული გამოხატვის ისეთ ხერხს, როგორც არის შექმნილი იმანენტურით მანიპულირება, რაც ერთგვარი განწყობილების შექმნის გარდა, დიდ აზრობრივ დატვირთვას ატარებს.

ის რომ, დრამის დასაწყისი მიყვება ბერძნულ ხაზს (ესქილეს), ეს მარადიული ადამიანური სიტუაციაა, ხოლო მესამე, ფინალური ნაწილი განსხვავებულად არის ნაჩვენები ონილთან და ესქილესთან; ეს ბუნებრივიცაა, რადგან ონილის გააზრება კვანძის გახსნაში განსხვავდება ესქილეს გააზრებისაგან. ონილს ამ გააზრების განსხვავების გამოსავლენად სჭირდება სიუჟეტური პერტურბაციები. ესქილეს ტრაგედია მთავრდება „მშვენიერი დასასრულით” ხოლო ონილს სჭირდება ადამიანის ცხოვრების იმანენტური, გარდუვალი ტრაგიზმის ჩვენება; ამიტომ, ონილი ლავინიას ანიჭებს მთავარ ფუნქციას.

ონილმა გამოიყენა ელექტრას კლასიკური ისტორია, მაგრამ შექმნა თავისი საკუთარი ისტორია; ონილის ელექტრას ბოლო უფრო ტრაგიკულია, ვიდრე თვით სიკვდილი („სანამ ცოცხალი ხარ, არ გაბედო სიკვდილი”); ელექტრა საკუთარი ნებით, ცოცხლად იმარხავს თავს და თანაც თავისი ქალური და ადამიანური აყვავების მომენტში. ლავინიაში გაღვიძებული პასუხისმგებლობა არის „შინაგანი”-სუბიექტური დაბრკოლება, რასაც ე. კანტი „ზნეობრივ იმპერატივს” უწოდებს („ორი რამ მაკვირებს ამ ქვეყნად: ვარსკვლავებიანი ცა ჩემს თავზე და ზნეობრივი კანონი ჩემს შიგნით).

ასევე, ამ დრამაში ცენტრალური ოპოზიციის არქეტიპულობის საჩვენებლად ონილი მიმართავს მეორადი მითის გამოყენებს მისი განზოგადების მიზნით ვერტიკალურ - „დროით “ან ჰორიზონტალურ - „სივრცით” პლანში.

ონილის ერთ-ერთი ეფექტური მხატვრული ხერხია შინაგანი მონოლოგი, ე. წ. ასიდეს-ების სახით დრამაში „უცნაური ინტერლუდია”. ჩვენს თვალში ამას გარკვეული ფუნქცია აქვს: ცივილიზებული პერსონაჟების, ჩვეულებრივი ინტელიგენტების (ქალაქელების) შინაგანი რეალობის არააფექტირებული,

არამპენვარე ხასიათის ჩვენება, განსხვავებით სხვა დრამების პერსონაჟებისაგან: პირველყოფილი ვნებათა ბობოქრობა (დრამაში „ვენება თელეპქემ“), გენეტიკური სიღრმეებიდან მომდინარე ფსიქოლოგიური ხვეულებით დატვირთული არისტოკრატების მტკივნეული განცდები (დრამაში „გლოვა შვენის ელექტრას“), პრიმიტიული ინსტინქტი გემის ცეცხლფარეშისა და პატივმოყვარეობით შეპყრობილი პრიმიტიული, ტირანი, ზანგი კრიმინალის ბობოქრობა (დრამებში - „ბანჯგვლიანი მაიმუნი“, „იმპერატორი ჯოუნზი“).

literatura

1. Falk D.V. Eugene O'Neill and Tragic Vision. New Brunswick, 1968.
2. O'Neill E. The Hairy Ape. The Modern Library. New York, 1964
3. O'Neill E. The Emperor Jones. The Modern Library. New York, 1964.
4. O'Neill E. Desire Under the Elms. In: Three Plays of Eugene O'Neill. New York, 1959.
5. O'Neill E. Strange Interlude. In: Three Plays of Eugene O'Neill. New York, 1959.
6. O'Neill E. Mourning Becomes Electra. In: Three Plays of Eugene O'Neill. New York. 1959

The Ways of Expressing the Essence of Archetypal Tragicism in O'Neill's Drama

Leila Pirtskhalava

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

36, Chavchavadze avenue, Tbilisi, Georgia

For O'Neill the essence of human existence in the universe is tragic. Tragicism appears to be ontological and archetypal as it comes out of an immanent opposition: human strivings to some purposes and fighting against obstacles which prevent the accomplishment of strivings and desires. The obstacles as well as human strivings vary according to personal individuality (race, background, status, etc.). To reveal men's archetypal or immanent tragedy O'Neill uses multiple variety of such devices as: parody, myths, expressionistic effects like manipulation by rhythms, colours, noise, mystic elements, symbols; allusions; metaphors – verbal metaphors, archetypal metaphors, situational metaphors, etc., to accentuate the invalidity of his characters' desires and thus reveals the real essence of collision in his drama.

Приемы выявления архетипического трагизма в драмах Ю. О'Нила

Лейла Пирцхалава

Тбилисский Государственный Университет им. Джавахишвили

Проспект Чавчавадзе 36, Тбилиси, Грузия

Для О'Нила причиной трагизма человеческой жизни является архетипическая оппозиция между человеческими устремлениями и стоящими перед ними препятствиями. Это оппозиция варьирует в соответствии социума и эпохи, в среде различных рас и людей. Для выявления сути человеческого трагизма О'Нил использует многоаспектную и выразительную художественную палитру: пародирование, непародированное использование вторичной мифологии, экспрессионистические средства- манипулирование ритмом, цветом, шумом, мистическими элементами, символами, аллюзии, метафоризация на всех уровнях структуры: вербальном, на уровне персонажей, ситуаций, на визуально-звуковом уровне. Его варированное и смешанное применение происходит исходя из конкретных целей, например, пародирование текстов Библии, проистекающее из содержания самой коллизии, т.е. обезценивания страстей подчёркивания низости, использование вторичных мифов для показа центральных оппозиционных начал архетипичности или для обобщения в вертикальном времени или пространственном плане.

გრიგოლ რობაქიძის დრამატული სიმფონია „ლონდა“ და მწერლისეული რამდენიმე

ტოპონიმის წარმომავლობა

ეკა ყუფუნია-ცხადაძე, ბადრი ცხადაძე

სტუ

გრიგოლ ტიტეს ძე რობაქიძე მრავალმხრივ საინტერესო პიროვნება და შემოქმედია, რომელიც სიცოცხლეშივე იქცა საზოგადოების მეტრად და უმნიშვნელოვანესი კვალი დაამჩნია XX საუკუნის 10-20-იანი წლების მხატვრულ სამყაროს, ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებას.

გრ. რობაქიძის „ლონდა“ დაიწერა 1917 წელს, ყაზახში (აზერბაიჯანში). ეს მწერლის პირველქმნილი მხატვრული ტექსტია, იგი, როგორც დრამატული სიმფონია, თავისი ექსპრესიონისტული ხასიათით, სრულიად ახალი სიტყვაა ქართულ დრამატურგიაში. მოქმედება ხდება ძველ კოლხეთში წარმართობის ბოლოს ანუ წინარექრისტიანულ ხანაში. დრამა ბევრ სხვა ნოვატორულ სიანხლესთან ერთად გამოირჩევა მწერლისეული ტოპონიმების წარმოებითაც.

ტოპონიმებად გვხვდება ქართული წარმართული პანთეონისთვის დამახასიათებელი ისეთი ლექსემები, როგორიცაა: **მუნა, ცხრაბუნა, სალოცავი**, რომლებიც ნაწარმოებში სინონიმებადაც კი გვევლინება:

„წითელი გველი **მუნას** მოვევლინება მაშინ

თავს და ტოტები მისი უცნაურად ახმაურდებიან“ (1.21, 16-17);

შდრ. „როცა წითელი გველი

ცხრაბუნის ტოტებში გადაირბენს –

მაშინ წმიდა ხის ფოთლები

იღუმალი შრიალით აშივილდებიან“ (1.21, 4-7);

ან კიდევ: „**ცხრაბუნაში** დიდმა გველმა გადაისრიალა!

ცხრაბუნას წითელი გველი თავს გადაევლო!“ (1.20,21-22);

შდრ. **სალოცავი**. „და გიხმეთ მე თქვენ **სალოცავში** –

რათა გავიგოთ ზრახვა უზენაესის!“ (1.25, 19-20);

წარმართული კოლორიტის დასახატად და სადღასაის ნების გამოხატულების მაცნედ გრ. რობაქიძემ იღუმალი აქტი გადმოგვცა, რომელიც წმინდა ხესთან – **მუნა** (**ცხრაბუნა**)სთან არის დაკავშირებული [2,14].

ძველ სამყაროში **მუნას** განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა, იგი ოლიმპის მთავარი მეუფის ზევსის სახედ იყო მიჩნეული. დიდონის სამისნოში მუნის შრიალი ამცნობდა ზევსის ნებას რჩეულს, მუნას არწივი გადაუფრენდა ხოლმე. მსგავსი რამ ხშირად არის აღწერილი ანტიკური მწერლების მიერ.

მაგ., ოვიდიუსი გადმოგვცემს:

„შემთხვევით იქვე **წმინდა მუნა** იუპიტერის

იღვა დიდონეს თესლთაგანი – შტო, დატოტვილი“.

„... შეარხია შტონი უმაღლეს *მუხამ მაღალმა*

და ხმა გამოსცა“ (ჭირი. მირმიდონელები) [3, 187].

„ვის აქტიუმიდ აპოლონად უხმობენ ახლაც,

იხილეს მიწა დიდონესი *მეტყველი მუხით*“ [3,320].

მრავალი გადმოცემით მტკიცდება მუხის ხის განსაკუთრებულობა კოლხეთის მცხოვრებთა შორისაც. ყველაზე რომანტიკულ და მიმზიდველ მითში კოლხებს ოქროს საწმისი მუხის ხეზე დაუკიდებიათ და მას გველი ანუ დრაკონი იცავს. „საშიშარ კირკეს“ ძმისწული მას ჯადოსნობით ჩაუგდებს ხელში უცხოელ გმირს. თვით კირკესაც მუხის შტოები უძკობენ თავს სხვა მითში. აპ. როდოსელი წერს:

„... თქვენ იქ იხილავთ არესის ჭალაკს, კოშკსა და ქალაქს კუტაიელი აიეტისას,

დაბინდულია არესის ჭალა, სადაც ჰკიდია ოქროს საწმისი:

მაღალი მუხის კენწეროზეა ის საწმისი და ფხიზლად დარაჯობს

დრაკონი, ხეზე შემოგრაგნილი – შემზარავია შესახედავად.

ზვერავს მიდამოს გველეშაბი და დაუღალავი დარაჯის თვალებს

ძილი რა არის, არც ერთი წამით, არც დღე, არც ღამე არ ეკარება“ [4,91].

მუხის წმინდა ხედ, სიცოცხლის ხედ წარმოსახვა ჩვენს წინაპრებში წესად ყოფილა. ეს დასტურდება არქეოლოგიური აღმოჩენებითაც. მონეტებზე, თასებზე, ცულის პირებზე ძველ კოლხებს მართლაც აღუბეჭდავთ წმინდა ხეები. მოგვიანებით ეს წარმართული ტრადიცია ქრისტიანობამ შეისიხლხორცა და ტაძრებზე აღბეჭდა. მცხეთის კათედრალური ტაძარიც ამის დასტურია, სიტყვა „სვეტიცხოვლის“ ეტიმოლოგიაც და მისი აღმართვის ისტორიაც (შდრ. აკ. ბაქრაძის მოსაზრება. ავტორის ფიქრით, სვეტიცხოველზე მუხის ხე კი არაა აღბეჭდილი, არამედ ლიბანის ნაძვი და მისი გირჩები) [5,94].

ხის კულტის განვითარების პროცესში სამ საფეხურს გამოყოფენ: 1. ხეები და ტყეები გასულიერებულია; 2. ხეები წინაპართა სადგომია; 3. წმინდა ხე ღვთაების ფიზიკური გამოვლინებაა. „საქართველოში ხეთა თაყვანისცემასთან მოვლენების განხილვას მივყავართ ხის კულტის განვითარების მესამე საფეხურთან, როდესაც წმინდა ხე წარმოადგენს უზენაესი ღვთაების სადგურს“ [6,172].

გრ. რობაქიძის დრამატულ სიმფონია „ლონდაში“ მუხა // ცხრამუხა ლიტერატურული (მწერლისეული) ტოპონიმია, რომელიც ქართული ტოპონიმიდან იღებს სათავეს: უნდა აღინიშნოს, რომ ცხრამუხა ტოპონიმია შუა იმერეთში, კერძოდ, ზესტაფონის რაიონში, სოფელ როდინაულში. ეს „ცხრამუხა“ ახლაც დგას ამ სოფლის ცენტრში. მწერალს აქ, ამ სოფელში, ჰყავდა გათხოვილი მამიდა მატასი, რომელიც არქეტიპია მისივე რომანის „გველის პერანგის“-ეული არცთუ მეორენარისხოვანი გმირის მატასისა (აქ სახელის დამთხვევაც საინტერესოა!)

„ლონდაშივე“ ტოპონიმად შეიძლება მივიჩნიოთ აგრეთვე კომპოზიტური სიტყვა-გამოთქმა „ქველა ჭალები“:

„შენს ბელლებში, დიდო ბატონო,

ქველა ჭალებში რომ არიან გამართულნი –

ხორბალს ჭია გასჩენია საზარი“ (26, 11-13);

ჭალა, ჭალიკონი, ჭალაკი, ჭალატყე, ჭალაყანა ტოპოსახელდებები იმერეთის ტოპონიმიაში ჩვეულებრივი ხმარებისაა.

განსაკუთრებით ყურადღების ღირსია ისეთი ტოპონიმი, როგორცაა: „ზეგანი“ და ჰიდრონიმი „შაველა“, რომლებიც მწერალს რეალურად შუაიმერეთის (ძველი კოლხეთის) კერძოდ, სოფლების სვირისა და ზეგნის ტოპოსახელდებებიდან აქვს აღებული. მაგ.,

ზეგანი: „ზეგანს ბრაზიან ძაღლს ბავშები დაუკებნია“ (1.8,10);

„ზეგანში ერთ ქალს

კუდიანი ბავში დაბადებია“ (1.26,18-19);

„ზეგანში ლონდა

ღმერთქალად მიუღიათ მწყეებს“ (1.18, 5-6);

შაველა მდინარე: „საყვარლის სამებრად შეჰკრიბა ქალები

და ტივით გაუდგა **შაველა მდინარეს**“ (1.14,2);

შდრ. „თქვენ იცით ადგილი აქედან მარცხნით

საცა კლდის პირია

უფსკრულის თავზე ამართული.

იქიდან მოსჩანს მდინარე წმინდა: **შავი, ნელი.**

ერთი კლდიდან გამოდის და მეორეში შედის“ (1.41, 6-10);

მართალია, **ზეგანი**, როგორც საზოგადო სახელი და ტოპონიმი, ქართულ ენაში, საქართველოს სხვა რეგიონშიც გვხვდება, მაგრამ მწერლისეული მინიშნება **ზეგან**, **შაველა** ლექსებზე დღევანდელი შუაიპერეთის (resp. ძველი კოლხეთის) ტერიტორიაზე ისე ცხადლივია, რომ, ამ შემთხვევაში, სხვა ვარაუდი-ახსნა თითქმის გამოირიცხება, რადგანაც მწერლისთვის **სოფელი სვირი**, **მდინარე შაველა** (დღეს ადგილობრივი **შაველაღელეს** უწოდებენ, ბუნებრივი გამყოფია ამჟამინდელი ორი სოფლის – პირველი სვირის და მეორე სვირისა), **სოფელი ზეგანი** (ეს უკანასკნელი სოფელ სვირის გვერდით მდებარეობს, მთიანი სოფელია და ამჟამად ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული დაყოფით ბაღდადის (მაიაკოვსკი) რაიონში შედის) [7, 58], **ჭალაყანა (ადგილის სახელწოდება სოფელ მეორე სვირში)**, და მისთ. მშობლიური და ახლობელი გარემოა. ზემოთ წარმოდგენილი ტოპონიმები გრიგოლ რობაქიძის დრამატულ სიმფონია „ლონდაში“ ისე ზოგადქართულია, რომ კუთხურობა-დიალექტიზმის შთაბეჭდილებას მკითხველში სრულიადაც არ ტოვებს.

აქვე შეიძლება შევნიშნოთ, რომ **სვირი** (ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულად ამჟამად ზეტაფონის რაიონს ეკუთვნის) მწერლის დედუღეთია, იგი წარმოშობით იყო **ჩხარეწრიდან** (ახლანდელი თერჯოლის რაიონი), დაიბადა დედუღეთში (სვირში) 1880 წლის 1 ნოემბერს. მწერლის ერთ-ერთი დისშვილის – ბატონ შოთა ლომინაშვილის თქმით, „გრიგოლს აქ, სვირში, უყვარდა ყოფნა, გრიგოლი სვირშია დაბადებული“ [8, 3-8]. ამიტომაც, ვფიქრობთ, ამ რეგიონის ზოგიერთი ტოპონიმის გამოყენება და ასახვა მწერლის სიმფონია-დრამა „ლონდაში“ შემოქმედების თვალსაზრისით, სავსებით ბუნებრივი და კანონზომიერი მოვლენა ჩანს.

ლიტერატურა

1. გრ. რობაქიძე, დრამები (ლონდა. მალშტრემ. ლამარა), ტფ., 1926
2. ე. ცხადაძე, გრიგოლ რობაქიძის დრამა წარმართული სამყარო, თბ., 1997
3. ოვიდიუსი (პუბლიუს ოვიდიუს ნაზონი), მეტამორფოზები, ლათინურიდან თარგმნეს: ნ. მელაშვილმა, ნ. ტონიამ, ი. გარაყანიძემ. რედაქცია, შესავალი წერილი და კომენტარები აკაკი ურუშაძისა. თბ., 1980
4. აპ. როდოსელი, არგონავტიკა, აკაკი გელოვანის თარგმანი, აკაკი ურუშაძის რედაქციით, თბ., 1975
5. აკ. ბაქრაძე, რწმენა (ლიტერატურულ-პუბლიცისტური წერილები), თბ., 1990
6. ვ. ლომია, ხის კულტისათვის საქართველოში, საქ. მუზეუმის მოამბე, ტ. III. ტფ., 1926-1927
7. საქართველოს სსრ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფა (1987 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით). მეხუთე გამოცემა, გადამუშავებული და შევსებული, თბ., 1987
8. ე. ცხადაძე, გრიგოლ რობაქიძის დაბადების თარიღის დაზუსტებისათვის. იხ. წიგნში: ე. ცხადაძე, ბ. ცხადაძე, გრიგოლ რობაქიძისა და ვაჟა-ფშაველას სამყაროში (ლიტერატურულ-ენათმეცნიერული ნარკვევები), თბ., 1997

Drammatic simphony «Londa » by Grigol Robakidze and the source of toponymies in this work.

Kuphunia-Tskhadadze E., Tskhadadze B.

Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Dramatic symphony «Londa» is the first composition by Grigol Robakidze. Action takes place in the heathenistic Old Kolhida. Along many innovations offered in this play, there are the author's uses of toponymies: მუხა (oak tree), სალოცავი (chapel), ზევანი (upland), ქველა ჭალები (lower grove), shavela (from the word «black») Author, being from Imeretia, uses local toponymies.

Драмматическая симфония Гр. Робакидзе «Лонда» и источник происхождения некоторых топонимов автора

Купуниа-Цхададзе Е.Г., Цхададзе Б.А.
Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

Драмматическая симфония Гр. Робакидзе «Лонда» первое художественное произведение автора; действие происходит в древней колхиде прехристианской эры. Вместе с многими новаторскими предложениями оно отличается авторским использованием топонимов. В роли топонимов встречаются такие присущие грузинскому языческому топонимологии, как: მუხა («дуб»), ცხრაბუხა (цхрабуха), სალოცავი («молельня, молевня»), а также, ზევანი («возвышенность»), ქველა ჭალები («роща»), შველა (гидр.). Как выясняется, писатель, будучи происхождением из Имеретии, использовал местные топонимы.

ელემენტთა იერარქია გრადუალურ სტრუქტურაში

მაია ჩხეიძე

სრული პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
თბილისი, კოსტავას ქ. 77

სპეციალურ ლიტერატურაში მნიშვნელობის საერთო კომპონენტის მქონე ელემენტთა ყველანაირ ჯგუფს „ველს“ უწოდებენ. ამასთანავე, გარდა ამ ტერმინისა, ხმარობენ კიდევ ორს „თემატიკური ჯგუფი“ და „სინონიმური რიგი“, რომელნიც ფაქტიურადაც და განმარტებითაც ერთსადაიმაცე მოკლენას გულისხმობენ.

მთელმა ამ მეცნიერულმა სიტუაციამ ენათა ფაქტობრივი ვითარების ფონზე რამდენიმე პრობლემა აღძრა ჩვენს წინაშე:

1. ნუთუ მხოლოდ ლინგვისტურ ტერმინოლოგიაში სიუხვის შექმნას ემსახურება სპეციალურ ლიტერატურაში სამივე ტერმინის – „ველი“, „თემატიკური ჯგუფი“, „სინონიმური რიგი“ –

თანაარსებობა, თუ ასახავს რეალურ სურათს – ელემენტთა ჯგუფების სტრუქტურის განსხვავებულობის ფაქტს?

2. თუ განსხვავებულია ჯგუფების სტრუქტურები, რითია განპირობებული მათი სხვაობა?

წარმოქმნილი პრობლემების გამოსაკვლევად შევადგინეთ ჩვენთვის სამუშაოდ მისაწვდომ ყველა ენაში მნიშვნელობის საერთო კომპონენტის შემცველ ელემენტთა ჯგუფები და შევამოწმეთ ისინი რამდენიმე თვალსაზრისით: მათი სტრუქტურის, ანუ სტრუქტურის შემადგენელ ელემენტთა შორის არსებულ სემანტიკურ მიმართებათა თვალსაზრისით – ერთნაირია ამ მხრივ ეს ჯგუფები, თუ განსხვავებული. იქ, სადაც სტრუქტურა განსხვავებული არმოჩნდა, გავაანალიზეთ, თუ რაში მდგომარეობს განსხვავება, როგორია განსხვავებულ შემთხვევებში მიმართებათა ტიპი სტრუქტურის შემადგენელ ელემენტთა შორის და რა ქმნის განსხვავების საფუძველს.

რამდენადაც ამგვარი კვლევა ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფებისა შეიცავს ამოსავალში ონომასეოლოგიური მიდგომის მომენტსაც (სვამს ენისგარეშე შინაარსის ენობრივი, კერძოდ, ლექსიკურ-სემანტიკური საშუალებებით გამოხატვის პრობლემას), შევამოწმეთ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის არსებობა-არარსებობა ჯგუფის შინაარსის ხასიათისა და ჯგუფის სტრუქტურის ხასიათს შორის. ამისათვის დაგვჭირდა, პირველ რიგში, თვით შინაარსთა დაჯგუფება.

ამჯერად შინაარსის საკვლევ ტიპს წარმოადგენდა ემოციური შინაარსი. ყოველგვარი განცდის (ემოციის) მუდმივ, ამავე დროს ხარისხობრივად ცვლად პარამეტრს ინტენსიურობა წარმოადგენს. ინტენსიურობის სხვადასხვა ხარისხის არსებობა უზრუნველყოფს სუბიექტური - ემოციური შინაარსების „დინამიკას“, მათ „გრადუალურ“ განლაგებას ჯგუფში. სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ემოციური შინაარსების ჯგუფი უნდა აიგოს მასში შემავალ ელემენტთა ინტენსიურობის ხარისხის გათვალისწინებით.

ვინაიდან ცენტრალური შინაარსი, სიტყვა-იდენტიფიკატორი, რომელიც ახასიათებს ჯგუფის ყველა ელემენტს, არის ემოციური და არა ლოგიკურ-საგნობრივი ბუნებისა (წარმოადგენს ე.წ. ემოსემას), ამდენად ჯგუფში ერთეულის შეტანისას უნდა იქნეს ვითვალისწინებული ამ ერთეულის არა ლოგიკურ-საგნობრივ მნიშვნელობას, არამედ მასში ემოსემის არსებობა-არარსებობის ფაქტი.

მართალია, ელემენტის ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობა არ განაპირობებს ჯგუფში მისი არსებობა-არარსებობის ფაქტს, სამაგიეროდ განსაზღვრავს მისი ინტენსიურობის ხარისხს და აქედან გამომდინარე, მის ადგილს ჯგუფის სტრუქტურაში. სწორედ ამიტომ მიგვაჩნია აუცილებლად ემოციური შინაარსის ჯგუფში ზონათა გამოყოფა. ზონათა სემური შემადგენლობის, უფრო ზუსტად

კი, ზონაში შემაგალ ელემენტთა ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობის დადგენა, პრინციპშივე, გულისხმობს ემოციის ინტენსიურობის კვლევას. ელემენტის ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობის სემები, რომელნიც დაერთვიან სიტყვა-ილენტიფიკატორს, ქმნიან მისი ინტენსიურობის ხარისხს.

რამდენადაც ემოციური შინაარსის ჯგუფში ელემენტის არსებობა-არარსებობის ფაქტს განსაზღვრავს არა მისი ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობა, არამედ ემოსემის არსებობა, ამდენად შესაძლებელია თეორიულად (და ხდება ფაქტიურად), რომ ჯგუფის ერთ სემენტში, კერძოდ, ცენტრშიც კი აღმოჩნდეს განსხვავებული ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობის, მაგრამ ერთიდაიმავე ემოსემისა და ინტენსიურობის ერთნაირი ხარისხის მქონე ზონა, რაც პრაქტიკულად დადასტურდა ჩვენი კვლევისას.

ემოციური შინაარსის ჯგუფში ელემენტთა განაწილება, აქედან გამომდინარე, ჯგუფის ცენტრად, გარდამავალ სფეროთა და პერიფერიად სემენტაციის პრინციპი, როგორც აღვნიშნეთ, გულისხმობს ამ ელემენტთა ინტენსიურობის ხარისხის განსაზღვრას – ინტენსიურობის ყველაზე დაბალი ხარისხის მქონე ელემენტები კი – პერიფერიაში.

ბუნებრივია, ჩნდება კითხვა: რა ქმნის ცალკეული ელემენტების ხარისხს, უფრო ზუსტად კი, რა ფაქტორები უდევს საფუძვლად სიტყვის ემოციური ინტენსიურობის ხარისხის ზრდას და აქედან გამომდინარე, რა ობიექტური კრიტერიუმებით ვახდენთ მკვლევარის ენობრივი ინტუიციის შემოწმება-კორექციას კონკრეტული მასალის ჯგუფის სტრუქტურის განაწილების დროს?

ემოციური შინაარსის შემცველი ერთეულის ინტენსიურობის ხარისხს ქმნის, ჩვენი დაკვირვებით, შემდეგი ფაქტორები:

1. ფიგურალურად ნახმარი ელემენტის ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობის „ღირებულება“;
2. ფიგურალურად ნახმარი ელემენტის ასოციაციური შინაარსის სიმდიდრე;
3. სუბიექტური დამოკიდებულების სემა ელემენტის სემანტიკურ სტრუქტურაში.

თვით ეს სემა, ანუ მოვლენის მიმართ მთქმელის სუბიექტური დამოკიდებულების არსებობის განცდა, თავის მხრივ, იქმნება რამდენიმე ფაქტორით:

1. ფიგურალურობის ფაქტით თავისთავად;

მთქმელის მიერ ერთი ობიექტის მეორესთან შედარების, ერთი მოვლენის მეორეს პრიზმაში აღქმის ფაქტი თავისთავად მეტყველებს აღქმის ინდივიდუალურობაზე, რაც, პრინციპში, მაჩვენებელია ობიექტის მიმართ მთქმელის სუბიექტური დამოკიდებულებისა.

2. სიტყვის არანეიტრალური სტილისტური შეფერილობით;

სიტყვებს „ქალი, მანდილოსანი, ბანოვანი, ქალბატონი, დედაკაცი“ ერთიდაიგივე ლოგიკურ-საგობრივი მნიშვნელობა აქვთ და შეიძლება, ასახელებდნენ ერთიდაიმავე ობიექტს „ქალს“, მაგრამ ამ სიტყვათაგან მთქმელის მიერ ერთ-ერთის არჩევის მომენტს განსაზღვრავს არა მხოლოდ და არა იმდენად ის თვისებები, რომელიც შეიძლება ობიექტს ახასიათებდეს, რამდენადაც მთქმელის სუბიექტური დამოკიდებულება ობიექტისადმი. ამ სიტყვათაგან სტილისტურად ნეიტრალური არის მხოლოდ სიტყვა „ქალი“ და სწორედ ის წარმოადგენს ამ სიტყვათა რიგის დომინანტას, სიტყვას, რომელსაც შეუძლია, შეცვალოს ამ რიგის ყველა დანარჩენი სიტყვა, რა თქმა უნდა, მხოლოდ ლოგიკურ-საგობრივი და არა ემოციური ფუნქციით. ამ რიგის ყველა დანარჩენ სიტყვას გააჩნია რაიმე სახის კონოტაცია.

1. სიტყვის გრამატიკული ფორმა, კერძოდ, ის, თუ მეტყველების რომელი ნაწილის ფორმითაა წარმოდგენილი ერთიდაიგივე შინაარსი;

ზედსართავი სახელითა და ზმნიზედით წარმოდგენილი შინაარსი ემოციურად უფრო სუსტია, ვიდრე არსებითი სახლითა და ზმნით წარმოდგენილი იგივე შინაარსი.

ამრიგად, აღნიშნული ფაქტორები მიზეზ-შედეგობრივ კავშირში იმყოფებიან ლექსიკურ ერთეულში ემოციური ინტენსიურობის ხარისხთან და შედეგად, ლექსიკური ერთეულის ადგილი ემოციური შინაარსის მქონე ჯგუფის სტრუქტურაში სწორედ ამ ფაქტორებით განისაზღვრება.

სუბიექტური – ემოციური დამოკიდებულების ემოციური დამოკიდებულების გამომხატველ ერთეულთა ჯგუფების შემადგენლობის ანალიზის შედეგად დადგინდა:

1. ჯგუფის ელემენტთა შორის მიმართებათა რამდენიმე ტიპის არსებობის ფაქტი;
2. მიმართებათა არსებული ტიპების განაწილების თავისებურება ჯგუფის შიგნით;
 - ა) ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემავალ ელემენტებს შორის;
 - ბ) ჯგუფის თითოეულ სემენტში შემავალ ელემენტთა შორის;
 - გ) ჯგუფის სხვადასხვა სემენტში შემავალ ელემენტთა შორის;

3. გამოჩნდა აგრეთვე, რომ ელემენტთა შორის მიმართებათა არსებული ტიპების ხასიათი ქმნის ჯგუფის კონფიგურაციას – სტრუქტურის ხასიათს;

უფრო კონკრეტულად: ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემავალ ელემენტებს შორის აღმოჩნდა მიმართებათა რამდენიმე ტიპის, კერძოდ, I, II, III და IV რიგის მიმართებათა არსებობის ფაქტი, ჯგუფის თითოეულ სემენტში შემავალ ელემენტებს შორის აღმოჩნდა I რიგის

მიმართების არსებობის ფაქტი, ჯგუფის სხვადასხვა სეგმენტებში შემაჯალ ელემენტებს შორის კი აღმოჩნდა I, II და III რიგის მიმართებათა არსებობა.

ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემაჯალ სხვადასხვა ელემენტებს შორის I, II, III და IV რიგის მიმართებები ამ ჯგუფში მოქმედ ძალთა იერარქიის ენობრივ გამოხატულებას წარმოადგენს.

მიმართებათა აღნიშნული ტიპები ემოციური შინაარსის მქონე ჯგუფის ელემენტთა შორის არსებული სხვადასხვა სიმძლავრის კავშირის ფორმებია: I რიგის მიმართება ელემენტთა შორის არსებული კავშირის ყველაზე მძლავრი ფორმაა – იგი იტვირთავს სინონიმის ფუნქციას, II რიგის მიმართება ელემენტთა შორის არსებული კავშირის შედარებით სუსტ ფორმას წარმოადგენს.

ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემაჯალ სხვადასხვა ელემენტებს შორის სხვადასხვა სიმძლავრის კავშირის ფორმათა არსებობა ვლინდება ჯგუფის აგებულების გრადუალობაში – ჯგუფში ერთმანეთის მიმართ დომინანტურ სეგმენტთა, კერძოდ, ცენტრის, გარდამავალი სფეროსა და პერიფერიის არსებობის ფაქტში.

ემოციური შინაარსის თავისებურებიდან გამომდინარე, ემოციური დამოკიდებულების გამომხატველ ერთეულთა ჯგუფის შემადგენლობა არის წერტილობრივი. სისტემურ მიმართებებს ჯგუფის ელემენტებს შორის ქმნის არა სემანტიკური მიმართებები (სემათა ერთნაირობა, განსხვავება, გადანაცვლება და ა.შ), არამედ ასოციაციური მიმართებები ამ ელემენტთა ემოციურ „ღირებულებათა“ შორის, რომელთაც ასოციაციები ქმნის ჩვენს აღქმაში. ამიტომ ბუნებრივია, რომ სიტყვა-იდენტიფიკატორის დინამიურობა, როგორც ენობრივი გამოხატულება სიტყვა-იდენტიფიკატორის შინაარსის გრადუალობისა, აქ საძებარი არც არის. სიტყვა-იდენტიფიკატორის მიერ აღნიშნული შინაარსის გრადუალობა გამოიხატება ენაში ლექსიკური ერთეულის მიერ ემოციის ინტენსიურობის ხარისხის გამოხატვასთან ერთად სინთეზურად.

თუკი სილამაზის სუბიექტურობა აღქმის შეფარდებითობაში მდებარეობს, ემოციის, განცდის წყარო და არსი სხვა რამაა: ემოცია თვით სუბიექტის წარმონაქმნია. ამასვე უკავშირდება ამ ტიპის სუბიექტურ შინაარსებში ინტენსიურობა, როგორც მათი უმნიშვნელოვანესი პარამეტრი, რომელიც ემოციის შინაარსთან და მისი გამომხატველი ერთეულის ძირითად სემასთან ერთად ქმნის თვით შინაარსის საერთო ხასიათსა და შედეგად, მისი გამომხატველი ერთეულის სემანტიკის ხასიათსაც.

Hierarchy of the Elements in the Gradual Structure

Maia Chkheidze

Full Professor, PHD

Technical University of Georgia

77 Kostava str. Tbilisi

Resume

Graduality of the group structure is the immediate result of the nature of the word-identifier's content, namely its subjectivity. The lingual expression of graduality of the word-identifier's content is considered to be its dynamism. The word-identifier is dynamic if it changes its value, i.e. the status of the main component of meaning in the semantic structure of some group elements.

Иерархия элементов в градуальной структуре

Майя Чхеидзе

Full-профессор, доктор филологических наук

Грузинский технический университет

Тбилиси, ул. Костава 77

Резюме

Градуальность структуры группировки является непосредственным результатом определённого содержательного свойства слова-идентификатора, а именно, его субъективности. Языковым выражением градуальности содержания слова-идентификатора является его динамичность. Динамичным представляется слово-идентификатор, если в семантической структуре различных элементов оно изменяет свою значимость, т. е. теряет статус основного компонента значения.

ქართული ზმნის „კომპიუტერული გრამატიკული ლექსიკონის“ შედგენის ძირითადი პრინციპები

(ქართული ენის ზმნური ფუძის დაბოლოებათა ცნობარ-ინდექსი)

თემურ ჯაგოდნიშვილი, ბადრი ცხადაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

სანამ უშუალოდ საკვლევ პრობლემას შევეხებოდეთ, მანამ ორიოდე სიტყვით გვინდა აღვნიშნოთ ქართველ მეცნიერთა ერთი ჯგუფის ახალი წამოწყების შესახებ. 2008 წელს, იანვრის თვეში, ძირითადად საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ბაზაზე, შეიქმნა მეცნიერთა ახალი მობილური ჯგუფი, რომელშიც გაერთიანდნენ მეცნიერების სხვადასხვა დარგის სპეციალისტები:

ქართული ენის სახელმწიფო პალატის ყოფილი თავმჯდომარე, კავკასიოლოგი **ლევან ღვინჯილია**, საქართველოს კულტურის ყოფილი მინისტრი, ფილოლ. მეცნ. დოქტორი, პროფ. **ვალერი ასათიანი**, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ახლანდელი რექტორი, პროფ. **არჩილ ფრანგიშვილი**, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორები და მეცნიერი თანამშრომლები, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **თემურ ჯაგოდნიშვილი**, ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი **ზურაბ წვერაიძე**, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფ. **ბადრი ცხადაძე**, სახელმწიფო მოღვაწე და ღვაწლმოსილი მეცნიერი, უცხოური მეცნიერებათა აკადემიების (აშშ, უკრაინა, რუსეთი...) ნამდვილი წევრი, აკად. **გურამ ქაშაკაშვილი**, რომლის უშუალო თავკაცობით დაფუძნდა **სესფი (საქართველოს ეროვნული საინფორმაციო ფონდი)**, აღსანიშნავია, რომ ფონდის დაარსებასა და ხელშეწყობაში სათანადო წვლილი მიუძღვის უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიას, კერძოდ, პროფ. **ვოლოდომირ შიროკოვს** და ცნობილ ქართველ ბიზნესმენს **მამუკა ხაზარაძეს** (ფინანსური მხარდაჭერისათვის) იხ. ვრცლად ამის შესახებ [1,A12]. იმთავითვე განისაზღვრა სამოქმედო-სამუშაო გეგმაც. შევთანხმდით, რომ საწყის ეტაპზე უნდა გაგვეზორციელებინა პროექტი – წლის ბოლომდე წარმოგვედგინა „ქართული ენის გრამატიკული ლექსიკონი“, რომელშიც იმთავითვე ჩაერთვნენ ახალგაზრდა სპეციალისტები (პროგრამისტი **გიორგი კოხრეიძე** და ენათმეცნიერი **მარიამ ზვიადაძე**). დასაწყისშივე ნათელი გახდა, რომ სახელების (არსებითი, ზედართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი) ნიუანსობრივად „კომპიუტერული“ შესწავლა სიძნელეს არ წამოადგენდა, სამაგიეროდ ქართულმა ზმნამ ზოგიერთ შემთხვევაში პრობლემა გაგვიჩინა კომპიუტერული „დამუშავების“ თვალსაზრისით, რაც მოსალოდნელი იყო კიდევ. მიუხედავად იმისა, რომ უკვე მონოგრაფიულად შესწავლილია ქართული ენის ზმნური ფუძეები და უღვლილება-უღვლების სისტემა (მაგალითად, იხ.[2], [3], [4], [5] და სხვ.).

როგორც ვიცით, არაერთი თავისებურება აქვს ქართული ზმნას, თუნდაც პირიანობის ანუ სახელიანობის თვალსაზრისით (ეს უკანასკნელი ტერმინი აკად. **არნ. ჩიქობავას** ეკუთვნის. იხ. [6,230. შენიშვნა 13]. სპეციალისტებისთვის ცნობილია ისიც, რომ ქართული ენა-მეტყველება, როგორც „მსოფლიო“ ენა, სხვა ენათაგან გამოირჩევა ჟღერადობა-მუსიკალობით, არქიტექტონიკით, ლექსიკით... იგი მოქნილობით (უნარით) – სახელის მორფოლოგიით, სიტყვაწარმოებითა და ზმნური კატეგორიებით (მღრ. შემომეპატიურა, შემომებღვნა, „რა (//არ) მეამერიკისშეერთებულშტატება“, „რა (//არ) მესაზოგადოებრიობება“, „რა (//არ)მეჩრდილოეთატლანტიკისალიანსება“, „რა (//არ) მესასწაულთმოქმედება“ ,

„ვისიტოცხლისუნარიანობ“, „უნდა ჩამომელაბორანტებინ[ებინ]ა“ და მისთ.), სინტაქსური წესთწყობითა თუ სიტყვათა რიგით – მარტივი თუ რთული წინადადებების სტრუქტურითაც იქცევეს ქართველ და უცხოელ სპეციალისტთა ყურადღებას. როგორც აკად. ნ. მარი იტყოდა: „Грузинским языком выражается все, что только можно выразить любым языком земного шара. Не найдется мысли ни на одном языке России и Западной Европы, которую грузинский язык не мог выразить в совершенстве, облечь ее в художественную форму. Грузинский язык, особенно живой грузинский язык, высокохудожественно воплощает всякую мысль, не искажая и не извращая ее, передает нужную мысль не одними лишь общими, отвлеченными понятиями.

Грузинский язык настолько богат, что по своим внутренним свойствам он является языком мирового значения“:

„კომპიუტერულად“ გრამატიკული ლექსიკონის, კერძოდ, ზმნის უღლებისას შედგენა-დამუშავებისას თავი იჩინა თავისებურმა სირთულემ სხვადასხვა სონანტით დაბოლოებულ ზმნურ ფუძეებთან (კანკალი, კაკანი...), აგრეთვე ზმნის ფუძისა და თემის – თემის ნიშნების ტრადიციულმა, კლასიკურმა განსაღვრამაც. როგორც ვიცით, პირველი და მეორე სერია ზმნისა განსხვავდება თემის ნიშნებისაგან, მეორე სერიაში თემის ნიშანი არ გვაქვს, თუ პირველი სერიიდან თემის ნიშანი ზმნას გადაჰყვება მეორე სერიაში, მაშინ იგი თემის ნიშნად აღარ გაიგება (მაგ., *კრებს – კრიბა*, შდრ. *კვარ =ებ → კვრებ*). გარდა ამისა, განმარტება „თემის ნიშნები სუფიქსთა ჯგუფია, რომელიც გამოყენებულია ზმნის დრო-კილოთა პირველ სერიაში და არ არის იმავე ზმნების დრო-კილოთა მეორე სერიაში“ და აგრეთვე „-ი, -ავ, -ამ, -ებ, -ობ, იშვიათად – ემ და -ოფ (*ვთლ-ი, ვმალ-ავ, ვაბ-ამ, ვანთ-ებ, ვაპ-ობ, მივსც-ემ, ვყ-ოფ*)“ [7,76] არ ასახავს სრულად და ამომწურავად ქართული ზმნის რეალურ, ბუნებრივ სურათს. ამიტომ ჩვენ **თემის ნიშნების** ნაცვლად ვარჩიეთ არცთუ ახალი ტერმინი **დაბოლოება**, სადაც ქართული ზმნის ძირი და ფუძე სრულადაა რეალიზებული. ზმნის ძირთა და ფუძეთა ვარიაციულ სიტყვა-ფორმებს ეს ტერმინი (დაბოლოება) მართლაც იტყვს. მაგ., ელის, შდრ. *ლოდინი, მოელოდა, ამშევს*, დიალ. (იმერ.) *მშივა*, სალიტ. ქართ. *მშია, კრებს*, შდრ. *კრიბა, კრეფს*, შდრ. *კრიფა*... აქ ყველგან -ოდ, -ევ // → ივ // → ი, -ებ → -ობ, -ევ → -იფ ზმნის ფუძის ვარიანტული სახესხვაობებია. ეს დაბოლოებებია კი ზმნის სამივე სერიაში წარმოდგენილი, სადაც ზმნის ძირს დართული ოდენხმოვნითი (-ი), ოდენტანხმოვნითი (-ვ, ნ,...) თუ ხმოვანთანხმოვნითი (-ებ, -ევ) ელემენტები (resp.) მარკერები ზმნის ფუძეს ემსახურება,

ცხადია, უღლება-უღვლილების შემთხვევაშიც. ქართული ზმნის უღლებისას ვემყარებით აკად. ნიკო მართ დაწვებულ და აკად. ა. შანიძის მიერ გაუმჯობესებულ და აპრობირებულ ზმნის პიროვან უღვლილებათა სისტემურ მოდელს, რომლის საფუძველი დრო-კილოთა სამივე სერიაა (თერთმეტ მწკრივთან ერთად).

ე. წ. თემის ნიშანთა ანუ ზმნის ფუძის დაბოლოებათა ისტორიული ანუ არქაული და ამჟამინდელი (თანამედროვე სალიტერატურო ენისა და დიალექტური მონაცემებით) სურათი, რასაც დღევანდელი ქართული ენა იძლევა, ასეთია:

-ა)ვა (ბარავს — ბარვა); **-ვ-ინ:** (აბარვინებს);

-ევ-ა (რომევა, ჭმევა, ძლევა, რღვევა, მშევა, მთხვევა, ხვევა); **-ევ+ნ:** წევნა, დევნა, **-ევინ+ებ:** აჭმევინებს, **-ევინ-ებ+ინ+ებ:** ათლევინებინებს, აჭრევინებინებს; **-ევ-ებინ:** გააძევებინა; **-ევ-ებ-ინებ:** გააძევებინებს; **-ევ-ებ+ინებ+ინ-ებ:** გააძევებინებინებს;

-ევ-ი: დიალ. გავაჯანჯლევი, გავახარევი, გავაკეთევი; [ამჟამად ეს დიალექტური ფორმებია, თუმცა ძველად რეალურად არსებული სიტყვაფორმები უნდა ყოფილიყო]

-ივ-ა (ძლივა, რღვივა, მშივა, მთხვივა, ხვივა) ?? **->ი:** ძლია, რღვია, მშია, მთხვია, ხვია; **-ევინ:** შეამთხვევინა; **-ვ-ინ-ებ-ინ-ებ:** აკითხვინებინებს, აწირვინებინებს;

-ოვ-ა (გლოვა, თხოვა, ძოვა, თოვა, პოვა) **-ოვ+ნ** (თხოვნა, თოვნა, ძოვნა, პოვნა); **-ოვ+ობ** (გლოვობ); **-ოვ+ებ:** თხოვება; **-ოვინ:** ათხოვინა;

-უვ-ა (თხუვა, მოძუვა,) **-> -უა:** თხუა, ძუა;

-ან-ა (ღანა, ჩანა, შღრ, ჩანს, *ღგანს) (დიალ. გურ.);

-ენ-ა (ჩენა, დგენა, ღრჭენა, თმენა, ბჯენა, ხვრენა, გმენა); **-ენ+ინ+ებ:** ადგენინებს, ავლენინებს, არბენინებს; **-ენ-ინ-ებინ:** ჩააკმენდინებინებს;

-ინ-ა (ჩინა, დგინა, ღრჭინა, თმინა, ბჯინა, ხვრინა); **-ინებ:** ადგინებს, ავლენებს; **-ინ+ებ+ინ:** ავლენინებინებს, დააჩეკინებინებს; **ენ-ინ-ებინ-ებ:** აგმენინებინებს; **ენ-ებ-ინებ:** გაათენებინებინებს; **-ინ-ვ-ე:** ძვ. ქართ. გამოვაბრწყინვე;

-ონ-ა (მახსონს, ხსონა, ფრთონა, გონა (//გაიგონა));

-უნ-ა (დააჯღუნა, დათრგუნა, დაათბუნა, დაარწმუნა, დაახტუნა, დააკაკუნა); **-უნებს:** დააჯღუნებს; **-უნ-ებინ+ებ:** დაათბუნებინებს, დაათრგუნებინებს, ახტუნებინებს; **-უნა-ვ-ებინ-ებ:** ახტუნავებინებს;

-ნ-ა (ხვეწნა, ხსნა,წნა, წმასნა); -ნ-ინ-ებ: ახვეწინებს; -ნ-ინ-ებინ-ებ: ახვეწინებინებს; -ნ-ა-ობ: ბუქნაობს; -ნ-ა-ვ-ებინ-ებ: აბუქნავებინებს;

-(ა)მ (აბამს—დაბმა);

-ემ-ა (ცემს —ცემა, თვლემს); -ემინ: ჩაათვლემინა; -ემ-ინ-ებ-ინ; ჩაათვლემინებინებს;

-იმ-ა (თვლიმა) შდრ. წვიმს — წვიმა; -იმინ: ჩაათვლიმინა;

-ომ-ა (ჯღომა, ღოგმა//აღღომა, ძღომა,) დიალ. აჯღომებს, დიალ. -ღ-ომ: გაფრინღომა;

-უმ-ა (გაადღუმა, დააჯღუმა); -უმ+ლ +ებ (აჯღუმლებს??აქღუმლებს);

-*აბ-ა (ვაწყობ <- *ვ-აწყვობ, ვგობ <-*ვ-გობ) [8, 155-156., 161], [9,238].

-ებ-ა (კრება, თბება, კეთება, საღმება); -ებინ: აკითხვებინებს, -ებ-ინ+ებ: აპირკეთებინებს; -ებინ+ებინ; დაამახსოვრებინებინა; გადააგორებინებინა; -ებინ-ებინ-ებ-ს: გადააგორებინებინებს;

-იბ-ა (კრიბა,); -იბინ: შეაკრიბინა;

-ობ-ა (კრობა, თობობა, კეთობა (ნაკეთობა), ხრჩობა); -ობ+ავ: შობავს—შობვა; -ობინ: აშობინა, -ობინებ: აშობინებინებს, ახრჩობინებინებს;

-უბ-ა —უბ-ნა (ეუბნა, აუბნა,); უბ-ნ-ებ-ა (ეუბნება);

-აფ-ა (დგაფ..., შდრ. დგაფუნი, ღვაფ+ავს, ცქაფი. მოისწრაფა, მოიწაფა [10,74-75]); -აფუნ: ადგაფუნებს; -აფ-უნ-ებინ+ებ: ადგაფუნებინებს;

-ეფ-ა (კრეფ, ღვეფს, თქვეფს, ჩქვეფა, შდრ. შხეფი); -ეფ-ინ-ა: დააკრეფინა; ეფ-ინ-ებს: დააკრეფინებს; -ეფ-ინ-ებინ-ებ: დააკრეფინებინებენ;

-იფ-ა (კრიფა, ღვეფიფა, თქველიფა);

-ოფ-ა (ყოფ, ყოფა, დიალ. ტკოფა); -ოფ+ნ (ყოფნა); ყოფ+ინ (იმყოფინა); დიალ.(იმერ.) -ოფ+ავ: ტკოფავს;

-უფ-ა (დგუფ, შდრ. დგაფადგუფი);

-აპ-ა (ჩხაპა, ჭყაპი, ჭყაპანი) -> -აპ+ნ: ჩხაპნის, ჯლაპნის, შდრ. შხაპი, შხაპუნა, ტყლაპი, თხლაპუნა; -აპ+ავ: ყლაპავს, ყლაპუნი;

-**ეპ-ა** ძვ. ქართ. ჩხუება, ჭყება, დაპება [10, 77], [11,737-740], (შდრ. წებ-ო – წებავს) –**ეპ+ავ**:
წებავს, ჭყებავს, ტვლებავს, ტყვლებავს, შდრ. ტოპონ. ჭყები;

-**იპ-ა** (თხვლიბა, სვლიბა, ჭყიბა, ტყვლიბა, ტვლიბა) –>: -**იპ+ავ**: თხვლიბავს, სვლიბავს. –**იპ+ნ**:
ღიალ. სრიპნის. შდრ. წრიბა, წრიბინი;

-**უპ-ა** (წრუპი, პრუპა) –>**უპ+ავ**: წრუპავს, სრუპავს, ხრუპავს. შდრ. წრუპუნი;

-**ი**: (მღერის, ტირის, ჟივის, ჩივის, ღნავის, ყივის); -**ი+ვარ(ხარ)**: ვმღერივარ, მღერიხარ, ვტირივარ,
ტირიხარ, ვჩივივარ, ჩივიხარ[-ი აფიქსი აქ წარმოშობით (ისტორიულად) სულ სხვა დანიშნულების
იყო];

-**ი** (ვმღერ, ვწერ, ვჩეხ, ვხეხ, ვღრეკ);

-**ივ-ე**: მოვინანივე, ვიწვნივე;

-**ი-ებ**: მოვინანიებ, იწვნიებს, ინამუსებიებს (ღიალ.); **ენ-ი-ე**: მოვიხსენიე, გავაჩენიე; -**ენიებ**:
მოვიხსენიებ, ვაწყენიებ...

თუმცა ამ ეტაპზე თავი შევიკავებთ და უარი ვთქვით ისტორიული (არქაული) და
ღიალექტური მონაცემების კომპიუტერულად ასახვაზე (სრულ მონაცემთა ბაზას შემდგომ, სულ
ბოლოს, წარმოვადგენთ), რადგან ამჟამად მხოლოდ სალიტერატურო ქართული ენის ნორმებით
გათვალისწინებული ზმნური ერთეულები გვანტერესებდა.

ასეთი დაბოლოებიანი ზმნები (ზმნის ფუძის ნაირგვარი ელემენტით გართულებული, კონტაქტიანი
თუ უკონტაქტო...) ძველ ქართული ენის წერილობითი ძეგლების მიხედვით მონოგრაფიულად
შესწავლილია [10], რომლის სასაფუძვლო დებულებებსაც ამ ნაშრომში ძირეულად ვემყარებით.

არაა გამორიცხული ზმნური კომპიუტერული ლექსიკონის შექმნისას, კომპიუტერული
დამუშავების პროცესში, სამომავლოდ, ზმნური ფორმაწარმოების (სიტყვაფორმებთან) სხვა
პრობლემაც გაჩნდეს, რაც, ვფიქრობთ, ჩვენ მიერ, ერთობლივი ძალისხმევით, მეცნიერულად
დაძლეული და გადაწყვეტილი იქნება.

ლიტერატურა

1. თ. ჯაგოდინიშვილი, ზ. წვერაიძე, ბ. ცხადაძე, ძირძველი ქართული ენა (ახალი ტექნოლოგიების კვლადაკვალ...).
ვაზ. „24 საათი“, 5 ივნისი, №124, თბ., 2008
2. ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. იხ. მისი : თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. III. თბ., 1980
3. გ. გოგოლაშვილი, ც. კვანტალიანი, დ. შენგელია, ქართული ენის ზმნური ფუძეების ლექსიკონი (მასალები
ქართული ენის სისტემატური კურსისათვის), თბ., 1989
4. გ. გოგოლაშვილი, ქართული ზმნის უღვლილების სისტემა, თბ., 1988

5. დ. მელიქიშვილი, ქართული ზმნის უღლების სისტემა, თბ., 2001
6. გ. ბურჭულაძე, სახელიანობა და პირიანობა ზმნისა. კრებ: იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, ტ. XXIX, თბ., 1990
7. ენათმეცნიერულ ტერმინთა მოკლე ლექსიკონი, შეადგინა რ. შამელაშვილმა, თბ., 1975
8. Н.Я.Март. Грамматика древнелитературного грузинского языка. Л., 1925
9. ვ. თოფურია, ფუძედრეკად ზმნათა სუფიქსაციისათვის ქართველურ ენებში, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე. ტ. III. №5, თბ., 1942
10. ბ. ცხადაძე, მასდარის წარმოება ძველ ქართულში (აწმყოს ფუძის ისტორიასთან დაკავშირებით). პროფ. ივ. ქვეთარაძის რედაქციით, თბ., 1984
11. ბ. ცხადაძე, -ეფ და -ეპ სუფიქსები ძველი ქართულის ზმნებში. სპმ, 97. №3, თბ., 1980

***The Main Principles for the Forming «Computer Grammer Dictionary» of the Georgian Verb
Jagodnishvili T. Tskhadadze B.
Georgian Technical University
Kostsva Str.,77, Tbilisi,Georgia***

According to the nowadays existing scientific literarute, there is study in a «computer» way the main principles and postulates of Georgian verb forms in the common scientific work - so called theme sign or historical endings of verb basis (or archaic) and the current picture (development), the fact is very important for the forming the perfect «computer grammer dictionary».

Основные принципы составления «Компьютерного Грамматического словаря» грузинского Глагола

***Джагоднишвили Т.И., Цхададзе Б.А.
Гузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава 77***

На основании существующей научной литературы, в совместной научной статье «компьютерно» изучены основные принципы и постулаты спряжения глагольных форм грузинского языка - историческая (т.е. архаичная) сегодняшняя картина т.н. указатели окончаний основ глаголов, необходимые для составления полноценного «Компьютерного грамматического словаря» грузинского языка.

ირონია და ირონიზების ეფექტი საჯარო კამათში
 ივ. ჯაგოდნიშვილი
 საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
 საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ძალიან ფართო გაგებით ირონია კომიზმის სახეობაა, დახვეწილი და ფარული დაცინვა, სადაც სასაცილო სერიოზულობის ნიღბითაა დაფარული. ამასთან ირონია

ესმით როგორც სტილური კონსტრუქცია, რომელიც დაცინვასთან ერთად ტყუილსაც გამოხატავს ქარაგმულად და სადაც სიტყვა ან გამოთქმა კონტექსტში ისეთ მნიშვნელობას იძენს, რომელიც ეწინააღმდეგება მის საერთოდ მიღებულ (უზუალურ) მნიშვნელობას, ან უარყოფს მას.³

მიუხედავად ირონიის, როგორც კომიზმის სახეობის პრინციპულად მრავალმხრივი დახასიათებისა, იგი ერთ არსებით ხარვეზს მაინც შეიცავს. აღნიშნული განსაზღვრა არაფერს ამბობს იმაზე თუ ვის და რას დასცინის ირონია ფარულად, ქარაგმულად, ან რით განსხვავდება ეს დაცინვა კომიზმის სხვა სახეობათა (მაგალითად, სატირის, იუმორის) დაცინვისაგან. ასევე ზოგადია ირონიის ფენომენის კულტუროლოგიური გააზრება, რომელიც მას ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ კატეგორიად წარმოიდგენს, ადგილს უარყოფის პროცესებში უძებნის და მის გამოვლენას ხედავს განზრახვისა და შედეგის დაუმთხვეველობაში, ჩანაფიქრისა და რეალური აზრის განსხვავებულობაში.⁴

კულტუროლოგიაში ირონიის გაგების გასაღები მის კატეგორიალურ განვითარებაშია საძებარი. ირონია ძვ.წ.ა. V საუკუნიდან ძველი საბერძნეთის სინამდვილეში “აბუჩად აგდებიდან” და “დაცინვიდან” გადაიზარდა რიტორიკულ ხერხად, გადაიქცა ტერმინად. ფსევდო არისტოტელეს თხზულებაში “რიტორიკა ალექსანდრესადმი” ირონია ასეა განმარტებული: “იგი რაღაცაზე ისეთნაირად ლაპარაკობს, თითქოს არც ამბობდეს ამ რაღაცას, ანუ საგნებს საპირისპირო სახელებით ასახავსო.”

ირონიამ რიტორიკული ფუნქცია თანდათან დაკარგა და XVIII-XIX სს. ახალი გაგება შეიძინა. მაგალითად, კვ. ზოლგერის მიხედვით ირონია შეადგენს ხელოვნების არსს. მხატვრული ირონიის არსი იდეის იდეით ამოხსნაშია. XIX-XX სს. მიჯნაზე ირონიის ისეთი კონცეფციებიც გამოჩნდა, რომლებიც უმთავრესად პიროვნების (პერსონაჟის) და სამყაროს ურთიერთმიმართების სირთულეს ასახავენ. მაგალითად, თ. მანის ჭეშმარიტების მაძიებელი სუბიექტი, რომელიც თავს იმ ღირებულებათა მატარებლად შეიგრძნობს, რომლებიც რეალობაში ეჭვის საგნად ქცეულან და ამის გამო მძაფრად განიცდის ტრაგიკულ კავშირს სამყაროსთან.⁵

აქაც ცხადია, რომ ირონიის სემანტიკური ველის არსებითი გაფართოების მიუხედავად, უპასუხოდ არის დატოვებული მარტივი, მაგრამ უმთავრესი კითხვა: რა არის ირონიის დაცინვის ობიექტი, როგორია ამ დაცინვის ფუნქცია, მიზანი და რით სხვაობს მისი ეფექტი კომიზმის სხვა სახეობათაგან. ამ შემთხვევაში მსაზღვრელად, ერთი შეხედვით, ისეთი ეფექტური მახასიათებელიც კი ვერ გამოდგება, როგორცაა სიცილის ემოციურ-ფუნქციური სიმძაფრე, რადგან ამგვარი “საზომის” უსაფუძვლოება სატირასა და იუმორს შორის სხვაობის რკვევაში დამაჯერებლად ცხადყო გრ. კიკნაძემ. მისი მტკიცებით, სატირა იმით განსხვავდება იუმორისაგან, რომ სატირაში სასაცილოდ აგდებულია მთლიანად ადამიანი, მისი ქცევა-გარეგნობაც და შინაგანი ბუნებაც. იუმორი კი ადამიანის რაიმე საქციელს დასცინის და არა მთლიანად ადამიანს. გრ. კიკნაძემ ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ ადამიანს ცხოვრებაში ერთხელ მაინც ჩაუდგენია ისეთი საქციელი, რომელიც დაცინვის ღირსი ყოფილა თავისთავად. ან ასეთი სიტყვა თუ ფრაზა წარმოუთქვამს. თუმცა ადამიანს

³ უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, ს. თეზელაშვილი გამომცემა, თბილისი, 2005, გვ.340

⁴ А. В. Михайлов, Ирония, в книге: Культурология, XX век. Энциклопедия, том I, СПб, “Университетская книга”, 1998. с 273-274

⁵ А. В. Михайлов, გვ.274

მთლიანად თავისი თავი კი არ ჩაუთვლია დაცინვის ღირსად, არამედ ამ სიტყვისა თუ ფრაზისათვის დაუცინია. მას გამოუცვლადეკვება თავისი პიროვნებისაგან თავისივე ნათქვამი და თავისი ქცევისათვის მაშინ დაუცინია, როდესაც ეს დაცინვა მის პიროვნებას არ შეხებია. გრ. კიკნაძე ფიქრობდა, რომ “ამგვარი დიფერენცირებული დამოკიდებულებით არის განსაზღვრული იუმორისტიკული განწყობილება.”⁶

კომიზმის ამგვარი შინაარსობლივ-ფუნქციური გააზრებიდან გამომდინარე, როგორ უნდა გვესმოდეს ირონიული სიცილი მისი გამოვლენის ნახვევი, რაფინირებული, ქარაგმული ფორმების მიუხედავად?

თუ იუმორულობას უპირველესად ბადებს გამბედაობა – შეუტოს იმ ძალას თუ არსებას, რომლის წინაშეც აქამდე თრთოდა (გრ. კიკნაძე), ერთგვარი რიდი თუ კრძალვა ჰქონდა (მაგალითად, გადამდგარი თუ ოპოზიციაში გადასული ჩინოვნიკებისადმი დამოკიდებულება დისკუსიებსა, დებატებსა თუ თოქ-შოუებში), ირონიულობის საფუძველი სხვაგვარია. აქ “გამბედაობა” ინტელექტუალური ძალმოსილებაა. ირონია ძლიერი გონის, მოვლენათა ანალიტიკური გააზრების უნარის მქონე გონების პროდუქტია. და რაც მთავარია: დაცინვა შიშის, რიდის, კრძალვის გამო კი არაა შეფარული (შეფუთული), ქარაგმული, არამედ რეალობის ერთბაშად რამდენსამე დონეზე აღქმა-გააზრებით და სიცილისათვის უტილიტარულზე ამაღლების ფუნქციის მინიჭებით.

ირონია გარე სამყაროს აღქმა-გააზრების ფორმაა, არა მარტო იმის დანახვის უნარია, რაც ხდება, არამედ იმისაც, რატომაც ხდება. ეს რა და რატომ ფაქტებისა და მოვლენების უთავბოლო სიმრავლეში სამყაროულ უხილავ კავშირურთიერთობათა დანახვის უნარია, ნებისმიერ ფაქტსა თუ მოვლენაში საპირისპირო (ლამის ურთიერთგამომრიცხავი) საწყისების თანაარსებობის წვდომის უნარია, რაც იძლევა კიდევაც საგნის, მოვლენის უზუალური (საყოველთაოდ მიღებული) თვისების საპირისპირო თვისებით წარმოჩენის საშუალებას, ამასთან სასაცილოს სერიოზულობის ნიღბით დაფარვის შესაძლებლობას.

ამიტომ ზოგადად ვერბალურ კომუნიკაციებში, განსაკუთრებით კი საჯარო კამათში, აუცილებლად გასათვალისწინებელია ირონიის, რეგორც ენობრივ-აზროვნებითი ფუნქციის, დონეებრივი სემანტიკა, სადაც ინფორმაციული ტექსტობრივი გზავნილები (შეტყობინებები) დონეებრივ იერარქიას ქმნიან. ირონიის სემანტიკა ენობრივი სუბიექტის ინდივიდუალურობით (ცნობიერება, ინტელექტი და ა.შ.) განისაზღვრება, თუმცა მისი რაგვარობა კონკრეტული ბუნებრივი ენის ველით (“სამყაროს ხატით”) არის პირობადებული, რადგან ამის გარეშე საერთოდ შეუძლებელია ენობრივი კომუნიკაცია და ინფორმაციის გადაცემა. ეს კი იმასაც ნიშნავს, რომ ბუნებრივი ენით შექმნილ “სამყაროს ხატს” (“ენობრივ ველს”) მოეპოვება ირონიის თავჩენის არა მხოლოდ ტექსტობრივი ვარიაციები, არამედ სოციალურ-ფსიქოლოგიური კონტექსტური მოდელები, რომლებიც, რა თქმა უნდა, კონკრეტულ სიტუაციებში, სოციალურ სივრცეში, ადამიანის ქცევა-აზროვნების მენტალურ მოდელებს უკავშირდება.

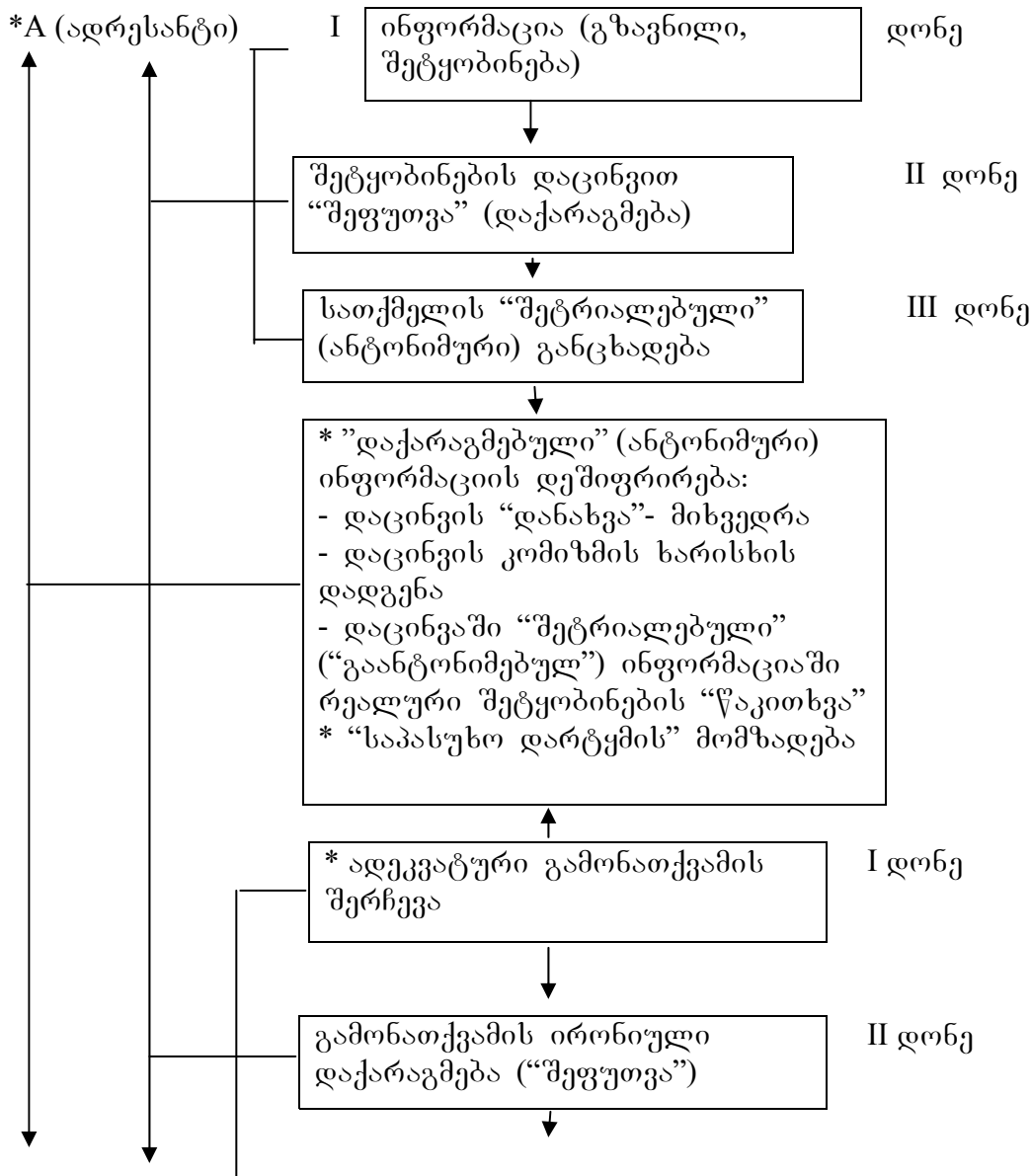
სოციალური ფსიქოლოგიის თანახმადაც, მაგალითად, ადამიანთა სოციალური ქცევები სწორედ აღნიშნული კონტექსტური (ობიექტური) სიტუაციების მიხედვით იცვლება, თუმცა ამ ქცევებზე დიდ გავლენას ახდენს ამ სიტუაციათა წაკითხვა-ინტერპრეტაციებიც. ამის შესაბამისად, სოციალურ ფსიქოლოგიაში ცნობილია

⁶ გრ. კიკნაძე, ქართული სატირისა და იუმორის განვითარების ისტორიისათვის, თხზულებანი, II, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 2003, გვ.-35

ადამიანის სოციალური ქცევების მოტივაციური მოდელებიც.⁷ ეს გარემოება ირონიის დონეებრივი და იერარქიული სემანტიკის კიდევ ერთი (თუნდაც არაპირდაპირი) მინიშნებაა.

საჯარო კამათში ირონიის გამოყენების მიზანი უპირველესად ოპონენტის ძლევაა მასზე ინტელექტუალური აღმატებით, ამასთან არაიშვიათად იმგვარად, რომ ოპონენტზე უმაღლ და ცხადად მაყურებელ-მსმენელი ხვდება.

ირონიის ენობრივი (დონეებრივი-იერარქიული) კომუნიკაციური მოდელი საჯარო კამათში შესაძლებელია ამგვარად იქნას აგებული:

⁷ როზა გაფრინდაშვილი, მარი ბანძელაძე, სოციალური ფსიქოლოგია, გამომცემლობა "ტექნიკური უნივერსიტეტი", თბილისი, 2004. გვ. 5, 113, 114 და სხვა.

*B (ადრესანტი)

გამონათქვამის ირონიულობის
ადრესანტის შეტყობინებასთან
ადეკვატურობის უზრუნველყოფა

III დონე

წარმოდგენილი მოდელი, ვფიქრობთ, ცხადყოფს ირონიის, როგორც ენობრივი მოვლენის, კომიზმის ფენომენის, დონეებრივ (იერარქიულ) ფუნქციონირებას ენობრივ კომუნიკაციებში, კერძოდ, საჯარო კამათშიც.

ამ მოდელის გონით-აზროვნებითი ასპექტები ნათელყოფს, რომ მნიშვნელოვანია დაცინვის მიზნის ამოცნობა, იმის გარკვევა, რას დასცინის ოპონენტი – რომელ ქცევას, თვისებას; რატომ გახდა იგი დასაცინი: პიროვნული ნაკლის მხილებაა, რაზედაც არასოდეს უფიქრია, თუ მომენტური, გაუფრთხილებლობით ჩადენილი და ამის გამო უნებლიე შეცდომა “უპოვნა” ოპონენტმა. მის გარკვევას აქ პრინციპული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან უნებლიეთობის შემთხვევაში ირონიის მოგერიება არა მხოლოდ ადვილია, არამედ ოპონენტისათვის მისი ეფექტის ბუმერანგული შებრუნების პერსპექტივასაც შეიცავს: ესაა საკუთარ თავზე გაცინებით ოპონენტის “ინტელექტური დაჩაგვრის” შესაძლებლობა.

ირონიასთან მიმართებაში არსებითი უსწრაფესი პასუხი – “საპასუხო დარტყმაა”. საპასუხო დარტყმის სისწრაფე და ინტელექტუალურობის ხარისხი განაიარაღებს ოპონენტს. ოპონენტი ირონიის ეფექტური რეაქციების შემდგომ შინაგან თვითტკობაში, თვითკმაყოფილებაში “ნეტარებს”, გონებას გამარჯვების ტკობით ასვენებს. ამ მომენტში მიყენებული საპასუხო დარტყმისათვის მზად არ არის, მოსაგერიებელი არგუმენტის მოძებნა გაუჭირდება, “წელში გატეხს” და თქვენს უპირატესობას აღიარებინებს. ეს კი საჯარო კამათში გამარჯვების დასტური იქნება. ამგვარი ვერბალური კომუნიკაციის კლასიკურ მაგალითად გამოდგება თუნდაც აკაკი წერეთლის ცნობილი “თავგადასავალი” ქუჩაში გამვლელს რომ დაეჯახა უნებლიედ და მიიღო “შეფასება” – ვირი. აკაკი მყისიერად მიუბრუნდა ოპონენტს, ხელი გაუწოდა ჩამოსართმევად და მიმართა უცნობს – “აკაკი”. ამით წყენის კონტექსტი გაცნობის სიტუაციაში გადაიტანა და ოპონენტის ირონია (“ვირი”), გამვლელს თვითშეფასებად შეუტრიალა.

ირონიის, როგორც კომიზმის ფენომენის, გამოვლენის ფორმები, უსასრულოდ მრავალფეროვანია, თუმცა აშკარაა მისი ეფექტურობაც საჯარო კამათში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, ს. თეხელაშვილის გამოცემა, თბილისი, 2005.
2. გრ. კიკნაძე, ქართული სატირისა და იუმორის განვითარების ისტორიისათვის, თხზულებანი, II, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 2005.

3. როზა გაფრინდაშვილი, მარი ბანძელაძე, სოციალური ფსიქოლოგია, გამომცემლობა “ტექნიკური უნივერსიტეტი”, თბილისი, 2004.
4. А. В. Михайлов, Ирония, в книге: Культурология, XX век. Энциклопедия, том I, “Университетская книга”, СПб., 1998.

Irony and the Ironic Effect in the Social Dispute

ივანე ჯაგოდნიშვილი
Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

There is considered the essence of the Irony, both as a verbal theme and variety of Communism in the article. Also is defined the semantic archaic variety of levels of Irony in the social dispute and is analyzed the language effectness.

Ирония и эффект иронизирования в публичном споре
Иванэ Джагоднишвили
Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

Рассматривается сущность иронии, как вербального явления и разновидности комизма. Указывается на иерархичную многоуровневую семантику иронии в публичном споре и на ее языковую эффективность.

О стилистических особенностях лексических и синтаксических идиом

в разносистемных языках

Л.М. Джафарова

Азербайджанский университет языков

Баку, AZ 1014, улица Р.Бейбутова, 60

Среди исследователей существуют различные взгляды на идиоматические выражения. Одни, говоря об идиоматическом выражении, включают сюда и фразеологические сочетания и фразеологические единицы, другие, вообще, рассматривают понятие идиоматического выражения вне фразеологического сочетания, а третьи классифицируют их как: а) идиоматичные выражения, полностью отдаляющиеся от начального значения, б) идиоматичные выражения, связанные с начальным значением, или полностью отделяют от фразеологизмов, или же связывают их с фразеологизмоподобными .

Н.Рагимзаде особо отмечает национальный характер идиом: «Идиоматичные выражения носят национальную особенность и образуются в связи с общественной жизнью и историей народа, которому принадлежат» [3, 60].

Наряду с этим, привлекает внимание употребление одной и той же идиомы в разных языках. Например, даже похожие идиомы в разных языках обладают оригинальной структурой, тонкостью особого смысла: русский *с глазу на глаз*, французский *tete a tete* буквально «голова к голове», английский *face to face* «лицом к лицу», немецкий *unter vier Augen* буквально «между четырех» глаз выражают одну и ту же мысль.

Здесь общим признаком является сам принцип неразделимости сочетаний, а также то, что каждый из перечисленных языков в основу соответствующего выражения ставит присутствие двух беседующих лиц, но при этом русский вспоминает “глаз”, француз - “голову”, англичанин - “лицо”, а немец - “четыре глаза”.

Выражение «на какой рожон», используемое в простом языке в значении «ну зачем? почему?», кажется на самом деле неделимым сочетанием. Однако определено, что устаревшее слово «рожон» означает «клин, воткнутый в наклонном положении». Тогда значение идиомы «лезть на рожон» становится ясным: «лезть в опасное дело». Следовательно, как только нам удастся определить один из элементов идиомы, выясняется вся внутренняя основа: после выяснения значения слова «рожон» в идиоме «лезть на рожон» мы можем понять основу всех других сочетаний с этим словом.

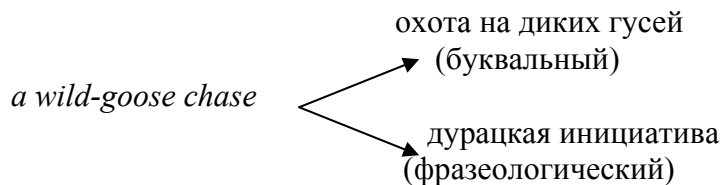
Знание переводчика в совершенстве всех особенностей идиоматических выражений на двух языках имеет очень большое значение. Указывающий на это Ф.Энгельс выявил ошибку одного лондонского журналиста немецкой газеты «*Kolnische Zeitung*»: идиоматическое выражение *to catch a crab* в английском языке означает «неумелое опущения весла в воду», а корреспондент из-за неглубокого знания этого языка перевел идиому буквально как «ловить крабов», в результате получилось что-то смешное. Ф. Энгельс прозвал этого корреспондента «большим мастером по ловле крабов».

Исследователи представляют идиоматические выражения так же, как сочетания слов, не отвечающих правилам современной синтаксической связи, сохранившие свои архаические грамматические формы с устаревшими в большинстве случаев компонентами [4, 510-515].

В зависимости от выражения общих значений, т.е. отвлеченных значений, свойственных языку, можно указать следующие типы идиом: лексические и синтаксические.

Словосочетания или предложения, равные слову по функции, с общим значением отличным от значений отдельных слов в их составе, являются лексическими идиомами. Содержание лексической идиомы еще больше обогащается вследствие выражения, качественно отличающегося от значения отдельных компонентов. В английском языке выражение *to be in the balance* как свободное сочетание используется в значении «быть в равновесии», а также как фразеологическое единство в значении «висеть на волоске», а *dog's life* как свободное сочетание выражает понятие «жизнь собаки», а как фразеологическое единство – «собачья жизнь».

А также:

Таким образом, лексические идиомы, сопоставляясь со словами с основным значением, выражают переносное значение этих слов.

Место составных элементов идиом, как выражений, входящих в речь как слово, в готовом виде, может меняться. Общая психологическая основа этого факта такова, что в сознании человека фиксируются не отдельные слова, а устойчивые сочетания в целом. Причем, эти сочетания существуют в памяти лишь как абстрактные схемы, в виде форм (язык-форма, а не субстанция. Ф. де Соссюр). Важно значение общего выражения, а не отдельных его компонентов. Обычно это – одно из причин возникновения многовариантности идиоматичных выражений. Становится ясным, что в памяти остается структура идиомы в целом, а не отдельные ее элементы, формы и слова, и внутри этой структуры местонахождение этой единицы не так уж важна.

Словосочетание и конструкции простых или сложных предложений, компоненты которых невозможно расчленить на формы, свойственные свободным синтаксическим связям, являются синтаксическими идиомами. В таких единицах общая конструкция, схема носит идиоматический характер, а объект и субъект могут соответственно меняться. Синтаксические идиомы употребляются чаще всего в виде предложений и выступают в основном как синонимы свободных синтаксических сочетаний. Например: *The bottom drops out of smth. Business is business.*

Синтаксические идиомы больше, чем какие либо другие, сохранили в себе следы древних синтаксических связей: Например: *The fewer the better. The more the merrier.*

Таким образом, между содержанием и формальным выражением того или иного элемента в составе идиомы не существует никакого соответствия

Литература

1. Байзаде Г. М. Лингвистика текста. Баку: Горгуд, 1997 (на азерб. яз.)
2. Рагимзаде М. Идиоматические выражения в азербайджанском языке. Канд.дисс. Баку, 1997.
3. Муратов С.Н. Устойчивые словосочетания в тюркских языках. Москва: 1961.
4. Солнцев В. М. Язык как системно- структурное образование. Москва: 1997.
5. Азербайджанско-русско фразеологический словарь / Сост.: А.А.Оруджев. Баку: «Элм», 1976 (на азерб. яз.).
6. Мирзалиева М.М. Теоретические проблемы фразеологии тюркских языков: АДД, Баку, 1996 (на азерб. яз.).
7. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. Москва: Русский язык, 1984.
- 8.

About Stylistic Peculiarities of the Lexical and Syntactical Idioms

L.M. Jafarova

Azerbaijan University of Languages

The present article deals with differentiation of lexical and syntactical idioms. Also, all ways of formation of the lexical idioms and syntactical ties within the syntactical idioms are analyzed in the article. In conclusion, it is stated that there is no correspondence between the content of an idiom and the formal expression of its constituents.

История происхождения индоевропейского слова *Фазан*

Марине Джика

Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

«Слово нередко содержит в себе миф или историю». Жан Поль

Фауну вселенной украшают две красивейшие птицы: павлин своим живописным хвостом и **Фазан** своей живописной шеей. Движениям и оперению **Фазана** восторженные строфы посвятили древние и современные писатели и ученые: Аристофан и Карл Линней, Альфред Брем и Константинэ Гамсахурдиа...

Классик грузинской литературы как рефрен употребляет в своей поэтической прозе художественную лексическую конструкцию “*хоxbis yelisferi*” (цвет фазаней шеи) и так описывает красоту колхидского **Фазана**: «Царица пернатого мира с многоцветным хвостом, золотистым клювом...., глаза его – гишер. Шея – окаймленная нежным пухом цвета

гранатового цветка... Перо поэта и кисть художника бессильны описать пленительность его оперения... Всегда, перед восходом или заходом солнца в священных рощах и нивах Колхиды слышно пение **Фазана** – самца...».

Альфред Брем: «*Phasianus colchicus* окрашен так пестро, что трудно описать его одежду. На голове и на верхней части шеи перья зеленые с великолепным синим металлическим блеском; на нижней части шеи, на груди и на боках красновато-каштановые с пурпуровым отливом, причем все перья снабжены блестящей черной каймой; перья верхнего покрова украшены перед каймой белыми полулунообразными пятнами; длинные расчесанные перья надхвостья темного медно-красного цвета с пурпуровым блеском...» [2, с. 550].

Колхидский **Фазан** также вдохновлял золотых дел мастеров и художников-каллиграфистов, которые создавали уникальные образцы грузинского книжного искусства.

Высокохудожественные изделия древнеколхидских златокузнецов языческой эпохи, найденные при археологических раскопках – диадемы, ожерелья, серьги..., украшены изображениями птиц, в том числе и **Фазанов**.

Среди многочисленных памятников духовной и материальной культуры грузинского народа особое место занимают древние рукописи с V по XVIII век. По своим художественным достоинствам эти рукописи не уступают древним образцам грузинской архитектуры, фресковой живописи, чеканки или резьбы по дереву. Декоративное убранство этих рукописей поражает своей гармоничностью и сочетанием красок. В XI-XII веках в Грузии искусство украшения четвероевангелий миниатюрами достигло совершенства. В них часто встречаются изображения красивейших птиц: павлинов и **Фазанов**. Среди памятников грузинского миниатюрного искусства богатейшей орнаментальной отделкой выделяется «**Четвероевангелие царицы Тамар**» («Ванское» -XII в.), **украшенное Фазанами**.

Согласно этимологическим словарям индоевропейских языков и специальным исследованиям по естественным наукам, древнегреческая лексическая конструкция **Phasianos colchicos** – колхидский **Фазан**, происходит от названия колхидской реки **Phasis** (река Риони), в долинах которой обитали **Фазаны**, по Аполлонию Родосскому «**священные птицы Фазиса**» [5, с.113]. Они были завезены мореплавателями в Грецию в V

веке до н.э. из Колхиды, которая с древнейших времен считается родиной **Фазана** (грузинское **жохоби** – «хохоби»). Выдержка из специальной литературы:

«В далеком прошлом **Фазаны** были привезены в Грецию мореплавателями из Западной Грузии – Колхиды, где они обитали в долинах реки **Фазис** (теперь Риони), откуда и произошло название птицы. Позже **Фазаны** были распространены в других европейских странах. **В Греции Фазаны были хорошо известны примерно в V веке до н. э.. Родиной Фазана издревле считается Колхида.** Согласно легенде аргонавты во время похода в Колхиду впервые увидели эту птицу» [12, с. 6].

Альфред Брэм: «На реке Фазисе, в Колхиде, греки, предпринявшие поход Аргонавтов, согласно преданию, нашли эту великолепную птицу и привезли ее к себе на родину. Отсюда фазаны распространились по южной Европе» [2, с. 550].

Фазан принадлежит к роду птиц семейства **Фазановых – Phasianidae**. Известны два вида **Фазанов**: широко распространенный **Обыкновенный Фазан – Phasianus colchicus** и встречающийся только в Японии **Фазан с зеленой окраской оперения – Phasianus colchicus verzicolor**. Кроме этих двух основных видов отмечено много разнообразных подвидов **Фазанов**. Среди них: **Охотничий Фазан – Phasianus colchicus colchicus Linne**¹ [12, с. 7]. Выдержка из специальной литературы:

«**Фазановые – Phasianidae** населяют почти все местности земного шара, кроме самых высоких широт Северного полушария, Антарктики и удаленных от материков океанских островов. **Обыкновенный Фазан – Phasianus colchicus** еще в древности был завезен в Грецию и распространился оттуда на Балканы. Впоследствии с помощью человека был широко расселен почти по всей Европе, а затем в Северной Америке, на

1. Карл Линней (1707-1778) – выдающийся шведский естествоиспытатель и натуралист. Получил мировую известность благодаря созданной им системе растительного и животного мира.

Гаваях, в Новой Зеландии и других местах» [9, с. 6].

По Сократу «...у каждой вещи есть свое истинное имя, присущее ей по природе. Значение слова соответствует обозначению вещи» [7, с. 17].

Присущие колхидской птице **Фазан** свойства, являются сущностью реки **Phasis**: энергичные движения, дикость, резкость и порыв. Краски и линии флоры колхидских рощ, нив и долин отражены в ее живописном оперении.

Родина Фазана – легендарная **Колхида**, по-гречески **Colchis** (местное название **Эгриси**), была известна грекам в глубокой древности. Первое упоминание названия «Колхида» в греческой литературе относится к VIII в. до н.э. Эпический поэт Евмел Коринфский упоминает «Колхидскую землю», а древнегреческий поэт VII в. до н.э. Гесиод в «Теогонии» называет **Фасис** «в числе величайших рек» [6, с. 48].

О культурных связях Древней Греции с Колхидой пишут греческие философы, историки и писатели, говорят мифы и сказания. «Сказание об Аргонавтах» содержит в себе древнейшие сведения о Колхиде и о взаимоотношениях греческих и колхидских племен. Благодаря сказанию об Аргонавтах в мировой литературе утвердились литературные образы героев, связанные с Колхидой, которые по сей день питают литературу многих народов. И история слова **Фазан** теснейшим образом связана со сказанием об Аргонавтах.

Марк Варрон (II в. до н.э.) – римский писатель, создатель первой общественной библиотеки в Риме, ученый энциклопедист – в исследовании «О латинском языке» - «De lingua Latina» пишет: «Этимология – это часть грамматики», которая изучает «*cur et unde sint verba*» - «почему и откуда явились слова» [7, с. 26].

Образованное греками от названия колхидской реки **Phasis** греческая лексическая конструкция **Phasianos colchicos** перешла в латинский язык > **Phasianus colchicus**, а отсюда во многие индоевропейские и некоторые семитские языки, сопровождаясь разными добавлениями, утратами и изменениями звуков, в суффиксах или окончаниях:

русск. – фазан, болг. – фазан, польс. – bazant,
сербо-хорв. – фазан, укр. – фазан, бел. – фазан,
франц. – faisan, испанс. – faisán, италь. – fagiano,
португ. – faisao, румын. – fazan, перс. – tasavr,
нем.- Fasan, англ. – pheasant, латыш. – fazans,
финс. – fasaani, иврит – fasion...

Фридрих Потт, который сравнивал лексику индоевропейских языков, сделал такое вступление ко второму изданию своих «Этимологических исследований»: «Этимология должна перестать быть красивой выдумкой... Для каждого лингвистического исследования, которое не хочет оставаться поверхностным, выяснение в свете этимологии

ткани и смыслового значения слова (т.е. корня) и его привесков (суффикса и окончания) является одним из необходимых рычагов» [17, с. 17].

Слово **Фазан** состоит из корня **фаз** и добавления слога **ан**. От этого корня в русском языке возникло много производных слов. Среди них: фазан, фазан самец, фазанчик; фазан самка = фазанка, фазаниха, фазаночка; фазаненок мн.ч. фазанята; фазаний, фазанья, фазанье – фазаний хвост, фазанье оперение; по-фазаньи – кричать по-фазаньи; фазанина = фазанинка; фазановод, фазановодство, фазановый мн.ч. фазановые; фазановые = **Phasianidae** (семейство птиц отряда куриных: фазан, перепел, куропатка, павлин)...

Слово Фазан фиксируется в русских словарях с XVIII века. **Первое его засвидетельствование принадлежит Вейсману: Лексикон Немецко-Латинский-Русский**. СПб. 1731 год. «Фазан < греч. phasianos (фазисная, фазанья птица) по названию реки Phasis, как именовали древние греки реку Рион в Колхиде».

Фасмер: «Русское слово Фазан < нововеерхненем. Fasan < древневеерхненем. fasan < лат. phasianus (Плиний) < греч. phasianos «птица с реки Phasis в Колхиде»».

Шанский: «Фазан. Фиксируется в русских словарях с XVIII в. Является образованием на базе греческого phasianos – «фазанья птица». Образовано от Phasis – названия реки в Колхиде, где водились эти птицы (современное название этой реки - Риони)».

Дворецкий. Латинско-русский словарь: «Фазан. Phasianus. Phasis (Colchi) – река в Колхиде, на границе с Малой Азией, впадающая в Черное море (ныне Риони). Phasiana avis – фазан колхидский, Phasiaca conjux = Medea».

Duden. Deutsches Universalwörterbuch: Der Fasan < средневеерхненем. fasan < франц. faisant < лат. phasianus < греч. phasianos – in der Gegend des Flusses **Phasis** am Schwarzen Meer.

Meyers Neues Lexikon in acht Bänden: Fasan. In Europa wurde vor etwa 1000 Jahren Jagdfasan **Phasianus colchicus** eingeführt.

На основании проведенного анализа можно сделать вывод:

При помощи этимологии возможно распознать подлинное значение каждого слова и тем самым сущность обозначаемой вещи.

Иоганн Готфрид Гердер (1744-1803) – немецкий философ, писатель и литературовед, который в «Исследовании о происхождении языка» выдвинул требование исторического подхода к явлениям филологии, пишет: «**Этимология заключает в себе самые священные наставления человечества, самые важные истины и самые достоверные памятники наиболее древней истории**» [7, с. 38].

История происхождения индоевропейского слова Фазан от названия колхидской реки Phasis – Фазис подтверждает эту истину великого немца.

Использованная литература:

1. *Амиранашвили Ш.* Грузинская миниатюра. М.: «Искусство», 1966
2. *Брэм А.* Жизнь животных. Т. II. Птицы. С.-П.,: «Просвещение», 1903
3. *Дворецкий И.* Латинско-русский словарь. М.: «Русский язык», 1976
4. Жизнь животных. Т. V. Птицы. М.: «Просвещение», 1970
5. *Лордкипанидзе Г.* К истории древней Колхиды. Тбилиси, «Ганатлеба», 1970
6. *Лордкипанидзе О.* Древняя Колхида. Миф и Археология. Тбилиси, «Сабчота Сакартвело», 1979
7. *Пизани В.* Этимология. Перевод с итальянского. М.: «Иностранная литература», 1956
8. Проблемы античной культуры. Тбилиси, «Тбилисский государственный университет», 1975
9. *Рахманов А.* Фазановые. М.: ВО «Агропромиздат», 1991
10. Словарь современного русского литературного языка. Т. XVI, М.-Л.,: «Наука», 1964
11. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка. Т. IV, М.,: «Прогресс», 1987
12. *Чипчирук Г.* Выращивание фазанов. Кишинев, «Картя Молдовен - ЯСКЭ», 1975
13. *Шанский Н.* Краткий этимологический словарь русского языка. Т. IV, М.,: «Прогресс», 1987
14. *Вопф F.* Vergleichende Grammatik des Sanskrits, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, Gotischen und Deutschen, Berlin, 1833
15. *Duden.* Deutsches Universalwörterbuch. Dudenverlag. Mannheim – Wien – Zürich, 1988
16. Meyers neues Lexikon in acht Bänden. Dritter Band, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig, 1962
17. *Pott F.* Etymologische Forschungen auf dem Gebiet der Indo-Germanischen Sprachen. Leipzig – Berlin, 1859

ინდოევროპული სიტყვის *Фазан* წარმოშობის ისტორია

მარინე ჯიქია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ინდოევროპული ენების ეტიმოლოგიური ლექსიკონებისა და სპეციალური საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა გამოკვლევების შესაბამისად, ძველბერძნული ლექსიკური კონსტრუქცია **ჰასიანოს ცოლციკოს – კოლხური ხოხობი** წარმოიქმნა მდინარის **ჰასის – ფაზისი** (თანამედროვე რიონი) სახელწოდებიდან, რომლის ველებზე ბინადრობდნენ **ხოხბები**. ისინი შეეგვანილ იქნენ საბერძნეთში V საუკუნეში ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მეზღვაურების მიერ **კოლხეთიდან, რომელიც ძველთაგანვე ითვლება ხოხობის სამშობლოდ**.

ბერძნული ენიდან **ჰასიანოს ცოლციკოს** გადავიდა ლათინურში > **ჰასიანუს ცოლციკუს**, ლათინურიდან კი – ინდოევროპულ თუ სემიტურ ენებში საერთო ფუძით **ჰას** და უმნიშვნელო ფონეტიკური ცვლილებებით სუფიქსებსა თუ დაბოლოებებში.

ინდოევროპული რუსული სიტყვა **Фазан** < გერმ. **ასან** < ფრანგ. **ფაისან** < ლათ. **ჰასიანუს** < ბერძ. **ჰასიანოს**.

სიტყვა **Фазан** გვხვდება რუსულ ლექსიკონებში XVIII საუკუნიდან. პირველად აღინიშნა ვეისმანის ლექსიკონში 1731 წ.

სიტყვიდან **Фазан** რუსულ ენაში ნაწარმოებია მრავალი სიტყვა და შესიტყვება.

History of the origin of Indo-European word **Фазан**

Marine Jikia

Georgian Technical University
Georgia, Tbilisi, Kostava str. 77

*According to the etymological dictionaries of the Indo-European languages and special Natural Sciences analysis, Old Greek lexical construction **Phasianos colchios – Kolkhian Pheasant** have formed from the name of the river named **Phasis** (modern river **Rioni**), where the **Pheasants** used to live on the banks of the river mentioned above. They were taken in Greece in V century BC by the sailors from **Kolkheti**, which considers the motherland of the **Pheasants**.*

*Word **Phasianos colchicos** moved from Greek language to Latin > **Phasianus colchicus**, from Latin to – Indo-European or Semitic languages with general base of **Phas** and with unimportant phonetic changes in suffixes or endings.*

*Indo-European Russian word **Фазан** < Germ. **Fasan** < Fran. **faison** < Lat. **phasianus** < Greek **phasianos**.*

*Word **Фазан** is mentioned in Russian dictionaries from XVIII century; for the first time it is mentioned in Veisman's dictionary in 1731 year.*

*There are many words and objections in Russian language formed from the word **Фазан**.*

Роль и место журналистики в современном мире

Эрна Арутюнян
Грузинский Технический Университет
Грузия. Тбилиси. Костава 77

Вопрос о социальных ролях в журналистике относится к числу ключевых для понимания её взаимоотношении с миром.

Чем же в первую очередь является журналистика – средством информирования, или орудием политического управления обществом? Ощущая неудовлетворенность нынешним состоянием СМИ, возросшими кризисными процессами, развитой земной цивилизацией, выраженные практикой социального и политического конфликта, изучающие взаимодействие СМИ с государством и обществом, рождается ряд вопросов –

Есть ли вообще в современном мире у журналистики социальная роль? Есть ли обратная связь, не существует ли журналист со своим творчеством сам по себе, в отрыве от реальности и своих читателей? Ограничивается ли роль журналистики только информированием читателей, или она выполняет более важные функции? Какое место занимает журналистика? И вопрос о том, является ли свободная пресса наилучшим коммуникативным решением в условиях демократии? Все эти исследования таят в себе опасность утопить предмет в тине банальностей.

Являясь социальной, социально-ролевой характеристика СМИ имеет прямое отношение к определению её функции. Так, в социальном измерении главным является сбор, накопление, хранение, переработка и распространение информации. В духовной сфере СМИ выполняют познавательную, образовательную, воспитательную, мобилизующую функции. Таким образом, ролевой подход даёт возможность описать сложный комплекс функционирования СМИ. Но надо учитывать, что это, так сказать, не собственные функции журналистики как уникального общественного института, а отражение законов и условия деятельности, сложившихся вне её, не по её инициативе.

СМИ в поисках модели развития

«Если бы мне было предназначено решать, нужно ли нам правительство без газет или газеты без правительства, я без малейших колебаний предпочёл бы второе»

Томас Джефферсон

Однако в русле успешной революции было решено, что СМИ возьмут на себя роль «сторожевого пса» вследствие чего мы оказались жертвой информационного бизнеса. Так в эпоху демократизации самоуправляемое общество по определению должно принимать собственные решения. Он не может делать это без объективной информации в сочетании с открытым обменом подстраивания под определённо заданный уклон разнообразия мнения. В наиболее сжатом виде эту концепцию выразил Авраам Линкольн: «Пусть народ знает факты, и в стране будет спокойно».

В теории довольно просто, но как всё это работает?

Если придерживаться жесткого мнения о том, что правду всегда нужно контролировать, или ленинской сентенции о партийности истины, то распаивается настезь дверь для огромных злоупотреблений, как это время от времени демонстрирует история. Именно осознание (и опасение) этого и побудило Джефферсона к абсурдному изречению о верховенстве неподцензурной прессы. А вот чего не могли предвидеть Джефферсон и творцы Конституции, так это того, как будут эксплуатировать простую идею свободного выражения мнения современные рыночные силы. В подобных условиях правда на службе общества выглядит почти что анахронизмом. Выходит, капиталистический набор – неизбежная преграда месту и роли качественной журналистики. Выполняющую важную роль в формировании и эволюции общественного сознания в целом. Это обстоятельство особенно актуально на фоне проникновения СМИ в общественную, экономическую и политическую сферу страны и мира.

В переходный период к демократическому политическому режиму СМИ, продолжая играть роль важного социально-политического института, испытывают трансформацию их основных функций. Это сопровождается вынужденной способностью СМИ брать на себя «чужую» работу, компенсировать недостатки и слабости других факторов влияния. При переходе к демократическому режиму меняются значимость определённых функций СМИ и их соотношение. Если раньше на первом месте стояло политическое вовлечение масс, то теперь – широкое информированное обеспечение, где утеряны основные идеалы, ценности, общая идеологическая платформа и трудно консолидировать массовое сознание. Перед СМИ в переходном обществе стоит задача и формирование активной политической и гражданской культуры, которая позволила бы обществу выйти из хаоса на новый уровень развития и помогла укоренению демократических ценностей, стать центром общественного и гражданского согласия. А при слабости гражданских институтов они вынуждены решать это проблему

самостоятельно и их значение как фактора, определяющего социально-политическое развитие, существенно увеличивается.

Повышение роли СМИ в информированности населения совпадает с возрастанием недоверия к источникам информации со стороны общества. Так, в годы советской власти в странах Восточной Европы и в Советском Союзе всё опубликованное в центральной печати принималось за абсолютную истину. Любая оценка происходящих событий в официальных СМИ была идентична тому, что говорилось по радио и ТВ-ю. В обществе не могло существовать даже двух точек зрения, не было основания не верить СМИ. Такая ситуация предохраняла общество от раскола и конфликтов. Когда же через некоторое время открылась «правда» на то, что действительно происходило в стране, общество оказалось в трудном положении, не зная как реагировать на предоставленную свободу и гласность. Взамен одной официальной идеологии, с позиции которой рассматривалось всё происходящее в обществе, появился плюрализм. А чем больше альтернатив, тем труднее выбирать, находить единственно верную оценку происходящим событиям. Различные СМИ дают свою интерпретацию действительности, удобную только им, стараясь привлечь на свою сторону определенную аудиторию. К такой ситуации общество ещё не успевает привыкнуть. Ведь нередко каналы связи используют политические партии и их лидеры, которые в своё время давали большие обещания общественности, не собираясь их выполнять. В этом случае у общества складывается мнение, что каналу, предоставляющему информационные услуги, явно не стоит доверять. В погоне за сенсацией также теряется доверительное отношение к источнику информации. Правда не рождается в споре, а погибает в борьбе мнений и взглядов. Истина предстаёт в СМИ как сфера борьбы различных социальных сил за свои истинные интересы. Очень часто эти истинные интересы различных субъектов и структур выдаются за интересы всего общества и навязываются всем. Всё перечисленные выше характерные черты, присущие деятельности СМИ в переходном обществе, обусловлены ещё одной очень важной особенностью – несовершенством правового поля функционирования СМИ, отсутствию на протяжении долгого периода совершенного законодательства в их отношении.

Старая законодательная база в этой сфере с реформированием общества уже не отвечает современным требованиям, не отражает экономических и политических перемен. Новое законодательство несовершенно и причины тому – столкновение политических интересов различных ветвей власти и политических сил при слабости общественных структур,

защищающих интересы журналистов. Так, в странах СНГ в начале 90-ых годов пришлось принять специальный закон «О СМИ», который предоставлял прочные гарантии свободы для СМИ, запрещал цензуру. Но начавшиеся в 1992 году экономические слабости, выявили «критические точки» соотношения и взаимодействия экономики и права в новых условиях. Тем не менее, принятые законы не подвергались коренным изменениям, а только были дополнены (часто не в пользу СМИ) и продолжают существовать до сих пор. Закон о государственной тайне, о защите информации и т.п. касались отношения власти и прессы, регламентации доступа к информации, а не проблемами собственности в информационной сфере. А ведь если купля-продажа органов прессы приобретает законную силу, при несбалансированной экономике это вряд ли послужит развитию демократических форм государственного устройства. Не случайно, поэтому одной из основных характеристик СМИ в переходном обществе становится их глобальная политизация, и изменения затрагивают, прежде всего, отношения с властью. Ведь пресса является важным фактором развития и распространения культуры и антикультуры, мощным инструментом воздействия на сознание и поведение людей. Так, пропагандируя миф о свободных СМИ и отсутствии государственного контроля, которые будут благом для потребителей информации. На самом деле миф служит интересом только владельцев информационных империи, которые пытаются превратить информацию в средство управления обществом. Так, за журналистикой закрепились две общественные характеристики. Во-первых, она вторая древнейшая, во-вторых, четвёртая ветвь демократической власти. Пожалуй, что и так, но только при условии: вторая древнейшая – если первая сама власть; четвертая – если она, как и три предыдущие, - непременно сучковатая. Основные противоречия наших СМИ лежат не в сфере саморегулирования, экономики или общественных интересов, а в сфере взаимодействия с властью преобладающими. А что касается «сучковатости» СМИ, то всё, до чего дотрагивается понятие «власть», немедленно обрастает проблемами. Что делать? Как менять? С чем и за что бороться? Громче и чаще других звучат из уст хорошо известные слова «независимость», «свобода». Но прежде чем говорить о свободной и независимой журналистике в условиях её существования, нужно разграничить основные источники влияния на неё. Таким образом, на сегодняшний день понятием «журналистика» определяется её место и роль профессиональной деятельности, функцией которого является обеспечение эффективного функционирования СМИ, и сообщество людей, занимающихся этой деятельностью.

Заключение:

«Реальный мир» сегодня – это в большей степени то, что мы видим и слышим посредством масс-медиа. СМИ не просто передают сообщения, они структурируют «реальность» путём отбора, акцентирования и интерпретации события. Таким образом, журналистика является результатом практической, целенаправленной и творческой деятельности тех, кто занимается «продвижением» новостей, их подбором, а так же потребителей этой информации. И тут вполне можно согласиться с утверждением М. Маклюэна о том, что «новость – это то, что появляется в печати, а то, что не печатается, не является новостями» - ведёт к вовлечению человека в «искусственно» созданный СМИ мир, а значит, к дезориентации в реально окружающем его мире и неспособности принимать адекватные решения. Тогда как функция СМИ заключается в обратном – помочь человеку ориентироваться.

Сегодня, когда качество информационных технологии и их исследования всё в большей степени определяют характер жизни общества, вопрос о взаимоотношении общества и СМИ, о степени свободы СМИ от общества, власти от государства приобретает особое значение. СМИ, взятые как целое и являясь важной составной частью массовой коммуникации общества, несут в себе различные социально-политические роли, те или иные из которых, в зависимости от определенного числа типичных социально-политических ситуации, приобретают особую общественную значимость. Это могут быть роли организатора, объединителя консолидатора общества, его просветителя. Но и могут играть дезинтегрирующую, разъединительную роль. Речь идёт о создании определённой культуры участия СМИ в политической жизни. Где, прежде всего, роль журналистов должна быть более авторитетной, чем продажа заказчику «грязного» информационного продукта, не соответствующего объективной реальности и нормам профессиональной этики и морали. СМИ требует создания такого информационного порядка, где место и роль журналистики будет адекватно требованиям человеческого развития, формирования гуманистической цивилизации 21 века. Лишь при этих условиях журналистика уцелеет и не будет смыта коммуникационными потоками современного коммуникационного общества, подобно павшим в реку гнилушкам, уносимым течением времени.

Литература:

- 1) Пугачёв В.П. Политология. М 2001г.
- 2) Чачановский А.А. Инстанция истины. СМИ и жизнь. М 2007г.

A role and place of journalism in the modern world
Erna Arutinyan
Georgian Technical University
Georgia. Tbilisi. Kostava 77

The MASS-MEDIA, being an important component part of the mass communication of society, carries within itself different socio-political roles. Therefore there is a requirement for the creation of an informative order, where a place and role of journalism will be adequate for the requirements of human development, the formation of a human civilization of the XXI century. It is only in these terms that journalism will survive and will not be washed off the communication streams of a modern communicating society, like falling of the river banks, and taken away by the flow of time.

*ჟურნალისტიკის როლი და ადგილი განვითარებულ სამყაროში
ერნა არუთინიანი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო. თბილისი. ოსტავა 77*

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, როგორც საზოგადოების მასობრივი კომუნიკაციის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი, არიან სხვადასხვა სოციალურ-პოლიტიკური როლის მატარებლები. ამოტომ ისინი სა–ირობენ ისეთი ინფორმაციული წესრიგის შექმნას, სადაც ჟურნალისტიკის ადგილი და როლი იქნება ადამიანის განვითარების, XXI საუკუნის ჰუნანური ცივილიზაციის ფორმირების ადეკვატური. მხოლოდ ამ პირობებში ჟურნალისტიკა გადარ ება და არ იქნება არეცხილი თანამედროვე კომუნიკაციური საზოგადოების კომუნიკაციური ნაკადებით, როგორც მდინარეში ავარდნილი, რომლებიც დროის დინებას მიაქვს.

Свобода и подцензурность (особенности формирования редакционной политики прессы в русском Берлине в 1920-е годы)

Габелия София

ГТУ

Свобода слова – это особое понятие, которое основывается на социальной позиции журналиста, зависит от его взглядов на то или иное событие, явление. Свобода – это возможность принимать решения самостоятельно, отсутствие принуждения в выборе направленности и способов деятельности. В современной России проблема свободы слова в журналистике стоит очень остро и в социально-творческом, и в экономическом, и в юридическом планах. Многие журналисты испытывают давления со стороны государства или иных структур. Кто-то сознательно «продаёт» свою свободу богатым или влиятельным людям и компаниям. Некоторым свободу ограничивает редакция или владелец издания, навязывая собственное мнение, хотя сами руководители говорят, что «мнение авторов может не совпадать с мнением редакции». Существует закон о СМИ, в котором чётко зафиксировано право журналиста на свободу изложения материала.

Свобода Слова — одна из основных свобод, декларируемых в демократических обществах. Полагается, что при свободе слова любой может излагать свои мысли в том количестве и качестве, в каком это не противоречит закону и не умаляет права и свободы иных субъектов. В связи с этим во всеобщей Декларации прав человека ООН, а за ней и в конституциях многих

государств, присутствует положение об идеологическом разнообразии, о свободе убеждений и выражения их, о свободе искать и распространять информацию (статья 19 ВДПЧ ООН). Это значит, что при отсутствии состава правонарушения любой человек может излагать свои мысли, какими бы они ни были. Однако при захвате власти адептами либеральной демократии свобода слова начинает трактоваться в качестве свободы лгать, создавать мифы, подрывающие власть, натравливать народы и социальные группы в стране друг на друга с целью создания смуты и способствовать дальнейшему захвату всех ресурсов государства международной олигархией. Такая свобода проявляется в смаковании достоинств либеральной демократии и рыночной экономики, дозированной критике организованной оппозиции, выполнении заказа журналистами на превознесение одних и уничтожение других – политических соперников. Тут есть и запрещённые темы, публикация вокруг которых преследуется по новоявленным либерально-демократическим законам.

Демократические правительства не имеют, (по крайней мере, не должны иметь) министерств информации, регулирующих содержание газетных полос или деятельность журналистов; не предъявляют требований о том, чтобы журналисты подвергались проверке со стороны государства, и не заставляют журналистов вступать в контролируемые властью профсоюзы.

Свободная пресса информирует общественность, обеспечивает подотчетность правительства и предусматривает форум для обсуждения вопросов, имеющих местное или общенациональное значение.

В демократических странах правительство несет ответственность за свои действия. Поэтому граждане ожидают, что их будут информировать о решениях, принимаемых правительствами от их имени. Пресса способствует осуществлению этого "права знать", выступая в качестве "сторожевого пса", следящего за действиями правительства и тем самым помогающего гражданам осуществлять его подотчетность. Кроме того, пресса может ставить политический курс правительства под сомнение. Демократические правительства предоставляют журналистам доступ к общественным собраниям и правовым документам. Эти правительства не вводят предварительных ограничений на то, о чем журналисты могут говорить, или на то, что они хотят опубликовать.

Сама пресса должна действовать ответственно. Через профессиональные объединения, советы независимой прессы и омбудсменов (уполномоченных по рассмотрению жалоб общественности) пресса отвечает на протесты против проявления с ее стороны чрезмерной реакции и остается

внутренне подотчетной. Демократия требует от общественности четкости в выборе и принятии решений. Для того чтобы общественность доверяла прессе, журналисты должны обеспечивать фактическую сторону своих сообщений, основанных на заслуживающих доверия источниках и информации. Свободной прессе противопоказаны плагиат и заведомо ложные публикации. Печатные органы должны устанавливать свои собственные редакционные коллегии, не подверженные контролю со стороны государственной власти, чтобы отделить процесс сбора информации и ее распространения от процесса редактирования. Журналисты не должны идти на поводу у общественного мнения. Им всегда нужно стремиться к истине и максимальной объективности. В условиях демократии пресса имеет возможность собирать и сообщать новости, не боясь преследований со стороны правительства и не завися от его благосклонности. Иногда правительствам бывает необходимо ограничивать доступ к информации, действительно считающейся секретной и не подлежащей распространению в обычном порядке.

Союз журналистов СССР был добровольной творческой общественной организацией профессиональных работников периодической печати, телевидения, радиовещания, информационных агентств, издательств. Главные цели союза — способствовать активному участию журналистов в коммунистическом строительстве, помогать росту их идейно-теоретического уровня и профессионального мастерства. Представители Союза участвовали в международных встречах и симпозиумах журналистов, организовывали такого рода мероприятия в СССР, способствовавшие укреплению сотрудничества между союзами журналистов социалистических стран, укреплению позиций просоветской журналистики в развивающихся и капиталистических странах [1]. Союз издавал еженедельник — обзор иностранной печати «За рубежом», журналы «Журналист», «Советское фото», «Демократический журналист» и «Информационный вестник».

В 3-м издании БСЭ в статье "Цензура" после очерка ее истории за рубежом и в царской России отмечалось: "Конституция СССР в соответствии с интересами народа и в целях укрепления и развития социалистического строя гарантирует гражданам свободу печати. Гос. контроль установлен с тем, чтобы не допустить опубликования в открытой печати и распространения средствами массовой информации сведений, составляющих гос. тайну, и др. сведений, которые могут нанести ущерб интересам трудящихся" [3]. И так, был "гос. контроль".

Свобода печати была ограничена уже одним из первых ленинских декретов от 10 ноября 1917 года. В 1918 году была создана военная цензура при Реввоенсовете Республики, выполнявшая и

политические функции. Наконец, в 1922 году появилось "министерство правды" - Главлит, просуществовавший под разными названиями вплоть до 1991 года.

В Положении о Главлите указывались его задачи:

"а) предварительный просмотр всех предназначенных к опубликованию или распространению произведений, как рукописных, так и печатных, изданий периодических и непериодических, снимков, рисунков, карт и т.п.;

б) выдача разрешений на право издания отдельных произведений, а равно органов печати;

в) составление списков произведений печати, запрещенных к продаже и распространению;

г) издание правил, распоряжений и инструкций по делам печати, обязательных для всех органов печати, издательств, типографий, библиотек и книжных магазинов" [2].

Главлит и его органы, говорилось в Положении, "воспринимают издание и распространение произведений:

а) содержащих агитацию против советской власти,

б) разглашающих военные тайны Республики,

в) возбуждающих общественное мнение путем распространения ложных сведений,

г) носящих порнографический характер" [Карр Э. История советской России.

Большевицкая революция 1917 - 1923 г.г. - М., 1990 г., кн. 1, т. 2.].

Чиновники цензурного ведомства относились к своим обязанностям «творчески» и «инициативно», обращаясь при необходимости прямо в карательные органы. Так, 5 апреля 1947 года уполномоченный Совмина по охране военных и государственных тайн в печати К. Омельченко писал главе МГБ В. Абакумову: "В некоторой части тиража журнала "Молодой колхозник" № 1 за 1947 год в посвящении к стихотворению "Счастье" было тоже допущено грубое искажение: вместо текста - "В 1920 году В.И. Ленин охотился в Брянских лесах" напечатано: "В 1920 году В.И. Ленин окотился в Брянских лесах". Эти факты, по-моему, заслуживают внимания Министерства Государственной Безопасности" [7].

А вот еще - циркуляр II главного управления МВД СССР от 27 июля 1953 года: "В связи с запросами с мест сообщается, что указание о повсеместном изъятии портретов Берия распространяется как на индивидуальные портреты, так и на групповые портреты, картины, репродукции, диапозитивы, диафильмы, на которых имеется изображение Берия.

Картины на холсте, исполненные маслом, а также диафильмы запрещается демонстрировать до их исправления" [5].

В брежневское время Главлит (ГУОТ) уже не был «на передовых позициях» в борьбе за «идеологическую чистоту»: в 1969 году ЦК КПСС принял закрытое постановление, усиливавшее персональную ответственность авторов и редакторов за содержание публикуемых произведений. Цензура была не так уж нужна - в большинстве случаев хватало самоцензуры. Однако система сохранялась в неприкосновенности вплоть до начала перестройки.

Обратимся к прессе Русского Зарубежья. Наши представления о русской прессе за рубежом, как правило, укладываются в упрощенную схему: революционные издания Герцена, народников и социал-демократов. В действительности же спектр изданий был значительно разнообразнее и сложнее и отражал все направления и оттенки оппозиционной мысли России. Связи изданий между собой, как, впрочем, и с Россией, во многих случаях были многосторонними и часто носили постоянный характер. Это подтверждается регулярной публикацией в них писем из России, распространенными ссылками на другие эмигрантские издания, полемикой между ними и с российской прессой. Несмотря на непродолжительность существования многих зарубежных изданий (в среднем, как правило, два года), они влияли на формирование общественного мнения в эмигрантской среде, их выступления получали отклики в российской прессе. По сведениям «Сводного каталога русской нелегальной и запрещенной печати XIX века», только периодических изданий во второй половине XIX в. выходило за границей более 60, причем перечень этот далеко не полный [6].

Существует мнение, что в профессиональном отношении русская эмигрантская журналистика малоинтересна: небольшие тиражи, ограниченность тематики, малочисленность аудитории, слабые связи с Россией и т.д. Однако русская эмигрантская пресса интересна не только как лаборатория либеральной мысли. Она уникальна по своему характеру, так как вобрала не только традиции российской журналистики, но и опыт современной ей европейской периодической печати. Это отразилось как на содержании, так и на самом типе изданий. Рассчитывая на русского и европейского читателя, издания выходили часто на двух языках, печатались с приложениями на разных языках.

Более чем за 40 лет существования в эмиграции русская журналистика XX в. накопила богатейший опыт и превратилась в сложную и многообразную систему печати, которая включала в себя разные по направлениям, содержанию и типологии издания с разветвленными географическими издательскими центрами, развитой системой распространения, налаженными контактами с российским и зарубежным читателем. Издания отличались друг от друга степенью

влияния, периодичностью, тиражами. Но все они были объединены стремлением служить делу освобождения человека от рабства, а слова – от цензуры. И одним из крупных центров русской журналистики в эмиграции стал Берлин.

В Берлине выходило много русских газет и журналов. Наряду с сугубо эмигрантскими изданиями («Руль», «Голос России», «Дни», «Время», «Грядущая Россия» и др.) здесь выходили и «просоветские» «Новый мир» и «Накануне». Уже это позволяет говорить о том, что особенностью журналистского процесса эмиграции берлинского периода было относительно свободное общение между эмигрантскими и советскими авторами — русское культурное пространство еще ощущалось единым, нерасчлененным.

Так, местом встреч писателей был Дом Искусств, созданный в Берлине по образцу петроградского, где на собраниях читали свои произведения А. Ремизов, В. Ходасевич, В. Шкловский и В. Маяковский. С 1923 года в Берлине был открыт Клуб Писателей, в рамках которого тоже встречались советские и эмигрантские авторы. Эта свобода общения объяснялась рядом причин, и не в последнюю очередь относительной «лояльностью» советской власти, преследовавшей в начале 1920-х годов, конечно, свои цели – предстать перед миром в наиболее выгодном свете. Да и многие писатели в это время не определились с вопросом о том, вернуться ли они в Россию или останутся в эмиграции: достаточно назвать имена. А. Белого, И. Эренбурга, М. Горького, В. Шкловского и других.

Вследствие уникальной обстановки, сложившейся в русском Берлине в 1920-е годы, стало возможным издание журнала литературы и науки «Беседа» (1923—1925). Журнал был задуман Горьким как издание, ориентированное на российского читателя. Кроме Горького, в издании журнала принимали участие Б. Ф. Адлер, А. Белый, Ф. А. Брауни, В. Ходасевич. Журнал преследовал просветительские цели, редколлегия, в первую очередь сам М. Горький, стремилась восполнить ту духовную лакуну, которая существовала в Советской России. Вышло семь номеров журнала.

Помимо европейских и американских авторов (в «Беседе» впервые увидели свет некоторые тексты Джона Голсуорси, Ромена Роллана, Стефана Цвейга, Мея Синклера и др.) в журнале активно печатались русские авторы, и «русская тема» занимала в нем приоритетное положение. Публиковались произведения самого Горького (рассказы, очерки, заметки, а также проза, стихи, переводы, статьи А. Блока, А. Белого, Ф. Сологуба, В. Ходасевича, А. Ремизова, Л. Лунца, В. Шкловского, Вл. Лидина, К. Чуковского, Н. Оцуца и др.

Журнал считался «аполитичным», на его страницах соседствовали авторы весьма различных, а порой и противоположных идейных воззрений. Как уже говорилось, «Беседа» была предназначена прежде всего советскому читателю, но Горькому так и не удалось распространить журнал в Советской России, несмотря на декларируемую «беспартийность» издания. «Конечно, писатель ставил перед собой невыполнимую задачу — быть над схваткой, ориентируясь на страну, охваченную революционными переменами. Поэтому аполитичность не спасла журнал от предвзятых политических и идеологических обвинений.

Тем не менее в «Беседе» считалось, что у нее не должно быть не только левых и правых, но и правых и неправых. Она должна была объединить писателей и ученых в советской России и за рубежом, сблизить советскую и эмигрантскую литературы.

Свободная, бесцензурная, беспартийная «Беседа», интернациональная в лучшем смысле этого слова, стоящая «над схваткой», утверждающая высокие гуманистические идеи и общечеловеческие ценности культуры, нравственности и морали, не могла быть допущена режимом» [4].

Непростой диалог с «метрополией» отражала и выходившая в Берлине газета «Накануне» (1922—1924), на страницах которой звучали «сменовеховские» идеи.

Исследование эмигрантских изданий позволяет сделать следующие выводы:

а) в отличие от советской прессы, в эмигрантской тематика более свободна. Эмигранты почти всегда пытались писать о том, что интересно читателю, в то время как в СССР право на публикацию имели только те статьи, которые четко соответствовали определенным установкам правящей партии.

б) когда мы говорим о цензуре и безцензурности, не надо забывать, что свободы без границ не бывает. В этом плане пресса русской эмиграции также не была хаотичной; журналисты не могли не считаться с установками редакции. Однако цензуры в прямом смысле этого слова эмигрантская пресса не знала, в то время как в СССР ни одна статья не попадала в печать без цензурной визы.

Сопоставление цензурной политики в периодике СССР в 1920-е годы и в изданиях русского Берлина этого периода позволяют увидеть тот вектор, по которому двигались в течение почти всего XX столетия журналистские процессы в эмиграции и в СССР. Это сопоставление позволяет высказать предположение, что даже после крушения правящего режима в СССР в современной российской журналистике еще долго будут давать о себе знать старые стереотипы, доставшиеся в

наследство от СССР, и нужно много времени, чтобы эта новая российская журналистика освоила опыт своих эмигрантских коллег.

Литература:

Большая Советская энциклопедия – электронная версия <http://dic.academic.ru>

1. *Верт Н.* История советского государства. 1900 - 1991 г.г. - М., 1992г.
2. История – это не только прошлое. Прошлое – это еще не история.
3. История России XIX - начала XX в. Русская эмиграция первой волны (1917-1940 гг.)
4. *Маркова А.Н., Скворцова Е.М., Андреева И.А.,* История Россия., М.: 2001
5. *Сб. обзоров и материалов.* Русское литературное зарубежье. Вып. 1. М., 1991. ... 20)].
6. Теоретический журнал ЦК РКРП-РПК Советский Союз № 2(16) 2007

Freedom in Journalism (especially the formation of editorial policy in the Russian press in Berlin 1920)

S.Gabelia
Georgian Technical University
Kostava, 77, Tbilisi, Georgia,

Freedom of speech is a special concept, which is based on the social position of a journalist who depends on his or her views on an event, phenomenon. It has at various times and in different States is defined in different ways. What was the freedom of speech in Soviet Russia? What she was abroad (Russian Abroad)? How are freedom of speech in the 21 st century? I tried to answer all these questions, giving examples, to the specific editions that were published during the Soviet authorities in Russia and abroad.

სიტყვის თავისუფლება და ცენზურა (1920-იანი წლების რუსულენოვან ბერლინში პრესის სარედაქციო პოლიტიკის ფორმირების თავისებურებანი)

ს. გაბელია
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77

სიტყვის თავისუფლება ეს არის განსაკუთრებული ცნება, რომლის საფუძველსაც წარმოადგენს ჟურნალისტის სოციალური პოზიცია და დამოკიდებულება მის შეხედულებაზე ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ. სხვადასხვა დროსა და სხვადასხვა ქვეყნებში იგი განსხვავებულად განისაზღვრებოდა. როგორი იყო სიტყვის თავისუფლება საბჭოთა რუსეთში? როგორი იყო იგი საზღვარგარეთ (რუსულ ემიგრაციაში)? როგორ განისაზღვრება სიტყვის თავისუფლება 21-ე საუკუნეში? შევეცადე გამეცა პასუხი ყველა ამ კითხვაზე. მაგალითად მოყვანილია კონკრეტული გამოცემები, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლების დროს გამოდიოდა რუსეთსა და საზღვარგარეთის ქვეყნებში.

ახალი კომუნიკაციური ტექნოლოგიები

ბორის იმნაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

უკანასკნელ რამოდენიმე ათწლეულში ახალი კომუნიკაციური ტექნოლოგიები იქცნენ იმ მრავალრიცხოვან ცვლილებების მიზეზად, რომლებიც ჩვენს ყოველდღიურობაში ხდება. დაწყებული 1980 წლებიდან ჩვენს ცხოვრებაში მტკიცედ შემოვიდა ელექტრონული ფოსტა, ვიდეოკონფერენციები, ხმოვანი შეტყობინებები, ხმოვანი ფოსტა და სხვა თანამედროვე კომუნიკაციური ტექნოლოგიები უკვე 1990 წლებიდან მთლიანად ვიგრძენით ჩვენზე შემოქმედება, მან საშუალება მოგვცა გამოვიყენოთ ადამიანთა შორის კავშირის და ურთიერთობის როგორც ერთმანეთში, აგრეთვე მთლიან სამყაროს მონაცემებთან, რამაც ძირფესვიანად შეცვალა ჩვენი ცხოვრება.

ახალმა ტექნოლოგიებმა გვაიძულეს შეგვეცვალა ტრადიციული შეხედულებანი მასობრივი კომუნიკაციის პროცესების შესახებ. უკანასკნელ წლებში მედიური კომუნიკაციების ტრადიციული ფორმები, რომელსაც მეტად მრავალფეროვანი და ანონიმური აუდიტორია გააჩნია (მაგალითად, ტელე და რადიო), თანდათანობით ერთიანდებიან, ხოლო ხშირად კი ანელებენ კომუნიკაციის სხვა ფორმებს, რომელთა აუდიტორიას დიდი და ფართე შესაძლებლობანი გააჩნია, უკუკავშირისათვის მეტად მნიშვნელოვანი იქნება იმისთვის, ვინც ამით სარგებლობს. უნდა აღინიშნოს, რომ ერთმხრივი მასობრივი კომუნიკაცია განიცდის თანდათანობით ევოლუციას ინტერაქტიურ ანუ ტრანსაქტიურ კავშირებადღე.

ახალი კომუნიკაციური ტექნოლოგიების უმრავლესობა, მასობრივ კომუნიკაციებთან ერთად, თავიანთ მომხმარებლებს თავაზობენ პიროვნებათაშორისო ურთიერთობას. გარდა ამისა, ცალკეული ახალი კომუნიკაციური ტექნოლოგიების ინტერაქტიური კომპონენტები ანეიტრალევენ ისეთ კლასიკურ ცნებათა არსებულ განსხვავებებს, როგორიცაა „გამგზავნი“ და „მიმღები“, რომლებიც დიდი ხნის განმავლობაში მასობრივი კომუნიკაციის მოდელის მთავარ შემადგენელს წარმოადგენდნენ.

ახალი ტექნოლოგიების დახასიათებები გვაიძულებენ ტრადიციული მასობრივი კომუნიკაციების ფარგლებს გარეთ გავიდეთ. ეს ახალი არე შეიძლება დავასახელოთ ტრანსაქტიური მედიური კომუნიკაცია.

ტრანსაქტიური ნიშნავს როლების შეცვლას ისეთ პიროვნებათაშორისო კომუნიკაციურ ერთობებზე, სადაც ყოველ მხარეს შეუძლია რიგ-რიგობით გამოვიდეს გამგზავნის მიმღების ან ინფორმაციის გამგზავნის როლში. ამრიგად ხდება ინფორმაციათა ცვლა, შედეგად კი კონკრეტულ ცოდნათა ცვლა. მედიური ნიშნავს, რომ ეს ტექნოლოგიები ძველებურად შეიცავენ მედიას. მედიასისტემათა უმრავლესობაში, რომლებიც მხარს უჭერენ ტრანსაქტიურ კომუნიკაციებს, შესაძლებელია აგრეთვე მასობრივი კომუნიკაცია. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, კომუნიკაციური ტრანსმომქმედებით მრავალ მომხმარებლებს შეუძლიათ ურთიერთგაცვლა. მედიური ნიშნავს, რომ ეს ტექნოლოგიები ძველებურად შეიერთებენ მედიას. მედიასისტემათა უმრავლესობაში, რომელნიც მხარს უჭერენ ტრანსაქტიურ კომუნიკაციებს, აგრეთვე შესაძლოა მასობრივი კომუნიკაცია. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, კომუნიკაციური ტრანსმომქმედებებით შეუძლიათ გაცვალონ მრავალმა მომხმარებელმა. ნებისმიერ ადამიანს ანუ ორგანიზაციას შეუძლია მიმართოს მრავალ სხვა მომხმარებელს.

დღევანდელი ინფორმაციის ეპოქაში ცვლილებები მუდმივად ხდება. როგორც ჩანს, ამ გამაღებულ ცვლილებათა მიზეზი არის კომპიუტერისა და თანამედროვე მედიის კავშირი.

პირველ რიგში შევეცადოთ მოკლედ მიმოვიხილოთ ახალი მედიასივრცე, ხოლო შემდეგ კი დავახსიანოთ ახალი მედიააუდიტორიები და თვალი ვადევნოთ იმას, თუ როგორ გვაიძულებენ ჩვენ ახალი მედიატექნოლოგიები შევცვალოთ ტრადიციულ მათზე შეხედულებებით.

ახალი კომუნიკაციური ტექნოლოგიები დიდი ხანია უკვე გარს გვახვევია. საქმე იმაშია, რომ ის, რასაც ჩვენ „ახალ“ მეთოდს ვუწოდებთ, მუდმივად ცვალებადია. ის, რაც გუშინ ახალი იყო, დღეს უკვე მოძველდა. ამიტომ დისკუსია ახალი მედიის თაობაზე მეტად გართულებულია.

ერთ-ერთ იმ საშუალებათაგანი, რომლითაც მკვლევარები ცდილობენ განსაზღვრონ „ახალი ტექნოლოგიები“, არის მათი სიღრმისეული ბუნების აღწერა. ტრადიციული მასმედიისგან ისინი განსხვავდებიან განსაკუთრებული ბუნებით: დეცენტრალიზებული წარმოება და ინტერაქტიური ფორმატი.

„ისტორიულად მასმედია ნიშნავდა სტანდარტიზირებული ინფორმაციისა და გასართობი პროდუქციის ცენტრალიზირებულ წარმოებას და უზარმაზარი აუდიტორიისთვის სხვადასხვა არხების მეშვეობით მიწოდებას. ახალმა ელექტრონულმა მედიამ ყველა ეს პირობა მოდიფიცირა. მათი პროდუქცია ხშირად ცენტრალური წყაროდან როდი მოდის. მეტიც, ახალი მედია ჩვეულებრივ გარკვეულად ემსახურებიან შედარებით მცირე აუდიტორიებს. სიახლე იმაში მდგომარეობს, რომ

ისინი ავრცელებენ ხმოვან, ბეჭდვით და ვიდეო პროდუქციას ჩვეულებრივი ელექტრონული არხებით ხშირად ორმხრივ ინტერაქტიურ ფორმატში.

ე. როჯერსი (Rogers, 1986) სხვა ტერმინოლოგიას ხმარობს. იგი გამოჰყოფს რამოდენიმე მიმართულებას, რომლებიც ცვლიან კომუნიკაციების საშუალებების რამოდენიმე მიმართულებას:

1. ყველა ახალი კომუნიკაციური სისტემა შეიცავს ინტერაქტიობის გარკვეულ დონეს, რომელიც ორი ადამიანის პირისპირ საუბარს გვაგონებს.

2. ახალი მედია აგრეთვე შეიძლება იყოს ინდივიდუალური იმ დონემდე, რომ მიიტანოს ყველა ადამიანამდე უზარმაზარი აუდიტორიის შიგნით სპეციალური შეტყობინება.

3. ახალი კომუნიკაციური სისტემები აგრეთვე ასინქრონიულია, რაც ნიშნავს იმას, რომ მათ შეუძლიათ გაგზავნონ ან მიიღონ შეტყობინება კონკრეტული ადამიანისთვის მოსახერხებელ დროს (Rogers, 1986, p. 4-8).

უთუოდ ყველა ახალ ტექნოლოგიაში გარკვევისათვის ყველაზე სასარგებლო იქნებოდა ყველა მათთვის საერთო პარამეტრების განსაზღვრა. ყველა მათგანი საჭიროებს უფრო ფართე გამტარიანობას, რომელიც მხარს აუბავს ციფრულ და არა ძველ ანალოგიურ ფორმატს. ზოგი მეცნიერი თვლის ანალოგიური ფორმატის ციფრულში გარდაქმნის ისეთივე მნიშვნელოვან მოვლენად, როგორც იყო ფუნდამენტალური ცვლილებანი, რომელნიც მოხდნენ ელექტრონული ლამფებიდან ტრანზისტორებაზე გადასვლის შემდგომ (Grant, 1977). სხვები ამ პროდუქციის ურთიერთგადასვლაში ხედავს რევოლუციურ ნახტომს, თუმცა ეს გარდაქმნები ათწლეულების განმავლობაში მიმდინარეობდნენ და დღემდე მიმდინარეობენ.

ციფრული ტექნოლოგიების ბუნების გასაგებად შეიძლება სამი სიტყვა ვიხმაროთ: კომპრესია, კონვერსია, კონვერგენცია. ციფრული ტექნოლოგიების მეშვეობით შეიძლება გადავცეთ ხოლმე და შევინახოთ რამოდენიმეჯერ მეტი ინფორმაცია, ვიდრე ამის საშუალებას იძლეოდნენ ძველი ანალოგიური ფორმები. ახალი ტელეკომუნიკაციები გაცილებით მეტად განსხვავდებიან მათგან, რომელთაც ჩვენ შევეჩვიეთ. ამ ცვლილებების შესახებ იხილეთ უ. ხოჯი (Hodge, 1995).

ტექნოლოგიურ, ოპერაციულ და კომუნიკაციურ ინფრასტრუქტურებში გრანდიოზული ცვლილებებია მოსალოდნელი (იხილეთ Berman Bunzel, 1999; Bowles, 1998; Brown, 1999 ; Brand, 1988. p. 19).

ამრიგად, შეიძლება თამამად ვთქვათ, რომ უკაბელო პროდუქცია ფართოდ გავრცელდა ტელეკომუნიკაციების ბაზარზე. მეცნიერები თვლიან, რომ მომავალში უკაბელო კავშირი გახდება ფართეკავშირიან გადაცემების ლიდერი (Mothias, 1999, p. 6).

ამრიგად, ციფრული კომუნიკაციის განვითარებამ მიგვიყვანა ახალი მედიასივრცელდე, რომელიც ხშირად თავისი ბუნებით ინტერაქტიურია: ეს გარემო საშუალებას იძლევა მრავალრიცხოვანი ამოცანები ამოვხსნათ ერთიანი დანადგარის მეშვეობით, მსგავსად საშინაო კომპიუტერისა ან ტელევიზორისა.

ამრიგად, ახალი მედია განსხვავდება ტრადიციული საგან შინაარსის მოცულობით, რომლითაც მაყურებელს შეუძლია სხვადასხვა მანიპულაციები აწარმოოს, გააფართოოს აღქმის შესაძლებლობანი, რომელნიც შეიძლება გავააქტიუროთ მედიის გამოყენებისას.

ახალი მედიატექნოლოგიები გვაიძულებენ ახლებურად შევხედოთ მასმედიის აუდიტორიის ტრადიციულ ცნებას. ახალი მედია მომხმარებლებს საშუალებას აძლევს უფრო აქტიურად მიიღონ მონაწილეობა კომუნიკაციურ პროცესებში და მიღებული შეტყობინებებისადმი უფრო კრიტიკულნი იყვნენ. ახალი მედიის მომხმარებლები პროცესის უფრო აქტიური მონაწილეები არიან, ისინი არ არიან ინფორმაციის პასიური მიმღებები და ამგვარად, შეიძლება თამამად ვთქვათ, რომ რასაც ადრე „აუდიტორია“ ერქვა, დღეს უნდა ეწოდოს „მომხმარებლები“. ამ მომხმარებელს ჩვენს შემთხვევაში „მედია-მომხმარებელს“ დავარქმევთ. საინტერესოა მოკლედ გავეცნოთ ჯ. უებსტერის (W. Ebster, 1998) დამაჯერებელ არგუმენტებს იმ შეხედულებათა წინააღმდეგ, რომელნიც მედიააუდიტორიას თვლიან როგორც ზედმიწევნით პასიურსა ან აქტიურს თავიანთ მიზანდასახულობაში. მან მედიააუდიტორიის აღწერილობის სამი მოდელი შემოგვთავაზა: აუდიტორია, როგორც მასა; აუდიტორია, როგორც ობიექტი და აუდიტორია, როგორც აგენტი. პირველი საზღვრავს აუდიტორიის წევრებს, როგორც მასმედიის ზემოქმედების ქვეშ მყოფებს. ამ მოდელის თანახმად აქცენტი კეთდება „ტელეაუდიტორიაზე“, ამიტომ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მისი რიცხვის დადგენის მცდელობას. აუდიტორიის მეორე მოდელი აქცევს ყურადღებას მეტწილად მედიაეფექტებზე. მას მიეკუთვნება პროპაგანდის, ძალადობის, პორნოგრაფიის ფენომენის შესწავლა, მედიამომხმარებლების პოზიციისა და ურთიერთკავშირის შეცვლა და აგრეთვე მედიის ზემოქმედების სხვა ასპექტები.

მოდელი აუდიტორია-აგენტი მნიშვნელოვნად განსხვავდება წინა ორისაგან. იგი შეისწავლის ახალი მედიატექნოლოგიების მიერ დღევანდელი აუდიტორიისათვის შეთავაზებულ შესაძლებლობებს.

ეს მოდელი გამოხატავს აუდიტორიის წევრებს, როგორც პიროვნებებს, რომელთაც მედიაშენიშნულად არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა გააჩნიათ. ამდგომარეობა აუდიტორიის წევრები მეტად აქტიურები არიან და უფრო ღრმად არიან ჩართულნი კომუნიკაციურ პროცესებში.

უებსტერიის აუდიტორიის მოდელების კონცეპციის მიმზიდველობა მდგომარეობს მის უნარში მოახდინოს კლასიფიცირება მედიააუდიტორიის სხვადასხვა კომბინაციების პერსპექტივების კლასიფიცირება. გამოყენებულია შემდეგი წყაროები: J. G Webster, "the audienza", journal of Broadcasting and Electronic Media, 42, p. 192, Copyright@1998.

თანამედროვე სამყაროში ახალმა ტელეკომუნიკაციურმა ტექნოლოგიებმა მთელი რიგი საზოგადო-პოლიტიკური და ეთიკური ხასიათის პრობლემები შვა. სტატიის მოცულობა და ხასიათი საშუალებას არ გვაძლევს ამ ახლადგამოჩენილი პრობლემების ანალიზი წარმოვადგინოთ. დაინტერესებულ მკითხველს ვურჩევთ გაეცნოს ეთიკური პრობლემის ცნობილ მკვლევარის ტ. კუპერის შრომას (Cooper, 1998. p.)

რამოდენიმე სიტყვით შევჩერდებით ახალი ტექნოლოგიების პრაქტიკულ უპირატესობებზე:

ახალმა ტექნოლოგიებმა უკვე დაამტკიცეს თავიანთი განსაკუთრებული ფასეულობა და სარგებლობა, განსაკუთრებით განათლების მიზნებისათვის მართვად დარგში. თანამედროვე განათლების ცენტრალურ ნაწილად იქცა კომპიუტერი. ელექტრონულ საშუალებათა კავშირის სიმარტივემ და ხელმისაწვდომობამ საშუალება მისცა სტუდენტებს ყველაზე შორეული დედამიწის კუთხიდან მიიღოს წინათ მიუწვდომელი ინფორმაცია.

უკანასკნელ წლებში კომუნიკაციების სფეროში მეტად გავრცელდა დისტანციური განათლება. იგი საშუალებას აძლევს პედაგოგებს (ზოგჯერ აიძულებს კიდევ) გამოიყენონ ახალი ტექნოლოგიები. ინტერაქტიური სწავლება ყველასათვის მისაწვდომი ხდება.

ახალი მედია აუცილებელი გახდა პირადი და საზოგადო ჯანმრთელობის დაცვის თვალსაზრისით, იგი განიხილება, როგორც ჯანმრთელობის სისტემის აუცილებელი ინსტრუმენტი. ინტერაქტიულობასა და მოდელირების გაერთიანება ხშირად აუდიტორიას საშუალებას აძლევს ისეთი სამედიცინო ცოდნა მიიღოს, რომლებთანაც წინათ კავშირი არც ჰქონდათ და ვერც ექნებოდათ.

პროცესი, რომლის შესახებ ჩვენ საუბარი გვქონდა უწყვეტია. განუწყვეტლივ იქმნება ახალი მოდელები და ჩნდება, ბუნებრივია, ახალი თეორიები. შესაძლოა ჩვენმა მიმოხილვამ სულ მალე გაგრძელება მოითხოვოს. თუმცა ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ახალი ტექნოლოგიები ისეთი სისწრაფით ვითარდებიან, რომ მათ თეორიები ვერ ეწევიან, არადა ახალი კომუნიკაციური

თეორიების გარეშე შეუძლებელია თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების ახსნა. ახალი საუკუნე წინ მიიწევს და კომუნიკაციების თეორეტიკოსების მუდმივ ამოცანად იქნება ახალი თეორიების ფორმულირება და მტკიცება.

ლიტერატურა

1. Berman, S. J. Bunzel, M. (1999, 1 March). The rapid bandwidth explosion. *Electronic Media*, 20. The article quotes projections from The Yankee Group, a technology research firm.
2. Bowies, J. (1998, 16 November). The future Internet. Faster, smarter, mobile, scarier. *Newsweek*, p. 12.
3. Brand, S. (1988). *The media labi inventing the future at MIT*. New York: Penguin.
4. Brown, P. (1999). Set-top box market frenzy: Industry trend or event. *Electronic News*, 45, 50.
5. Grant, A. E. (1997). Introduction. In P. B. Seel. Boston. Focal Press.
6. Llodge, W. W. (1995). *Interactive television, comprehensive guide for multimedia technologists*. New York : McGraw-Hill.
7. Mathias, C. J. (1999). An expert opinion: Wizeless – still chasing wire, but catching up. *Electronic Design*, 47, 6.
8. Rogers, E. M. (1988). *Communication technology: The new media in society*. New York: Free Press.
9. Webster, J. G. (1989). Assessing exposure to the new media. In. J. L. Salvaggio.

Новые коммуникационные технологии

Б. Имнадзе

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77

Односторонняя массовая коммуникация уступает дорогу транзактной медийной коммуникации.

По мере появления новых технологий их общее количество постоянно растет. Ученые дают определения новым технологиям, описывая их глубинную природу. Новые медиа характеризуются по параметрам специализированной природы.

Ключ к пониманию природы цифровых технологий выражен в трех слова на букву к: компрессия, конверсия и конвергенция. Статья составлена на основе анализа трудов Дженингз Брайант и Сузан Томпсон.

New Communication Techniques

B. Imnadze

Georgian Technical University

Kostava str. 77, Tbilisi, Georgia

One-sided mass of communication make way of media communication. Scientific give define of new technology and description their deep the nature. Modern media characterize in parameters specialized nature.

The article create an baze of wearks Geningz Braint and Suzan Tompcon.

Русскоязычная журналистика Грузии в условиях рынка

Кикабидзе Лика

ГТУ

Краткий обзор медиа рынка Грузии.

В начале 90-х годов республики бывшего СССР вступили в новую эру – эпоху рыночных отношений. Привычный уклад жизни уже давно дал слабину, а к этому времени и вовсе затрещал по швам, что, разумеется оказало влияние на все стороны жизни общества, в том числе и на средства массовой информации.

Через несколько лет данный процесс в полной мере коснулся и Грузии. Переход к рыночным отношениям в стране стал реальностью. Параллельно с многоукладностью в экономике в 90-х гг. шел процесс утверждения многообразных форм собственности в средствах массовой информации. Периодические издания, издательства, информационные агентства, электронные средства массовой информации являлись уже не только государственной и государственно-кооперативной собственностью.[1] Ими владели акционерные общества, частные лица, общества ограниченной ответственности.

Появились и такие средства информации, которые сдавались в аренду, принадлежали общественным организациям или смешанным компаниям с участием иностранного капитала. Одним словом, финансовые затруднения заставляли журналистские коллективы интенсивно искать возможности для преодоления кризиса, в котором оказалась пресса. Основными среди них стали реклама, совместные предприятия, спонсорство и др.

В роли учредителей и собственников разных информационных структур теперь часто выступают политические силы.

Появляются медиа холдинги и крупные издательские дома (например, «Джорджиан Таймс», включающий несколько газет на четырех языках и их электронные версии, тематические журналы, рекламную службу, дизайнерские и полиграфические услуги и PR сервисы, издательский дом «Квирис Палитра», ориентирующийся на все группы населения и др.)

К концу 90-х гг. доминирующее место в рыночных взаимоотношениях между прессой и деловым миром заняла реклама, настойчиво заявившая о себе как фактор новой общественно-политической и экономической ситуации. Реклама стала самостоятельной отраслью во всех звеньях системы средств массовой информации. Рекламе газеты и журналы отводят подборки и полосы.

Реклама стала не только источником дохода. Все больше усиливается ее роль в экономической, социальной и культурной жизни общества, вселяя в сознание читателей, телезрителей и радиослушателей экономические и духовные замыслы рекламодателей. Таким образом, реклама, став сферой бизнеса и социальной информации, превратилась в предмет конкуренции и острой борьбы, как со стороны тех, кто ее дает, так и со стороны тех, кто ее распространяет.

Появились специальные рекламные издания, получающие огромные прибыли за публикацию различного рода объявлений. («sityva da saqme», «1001 gancxadeba», «Real Estate» и др.). По объему и тиражу рекламные издания превосходят все другие. Они существуют целиком на средства рекламодателей и спонсоров и представляют собой многочисленные разновидности одного и того же типа издания.

Реклама также стала неотъемлемой частью телевизионных и радиопрограмм, телевизионного художественного вещания, без нее не обходится показ фильмов, концертных программ.

Что касается тематики грузинских СМИ, то динамичность процессов, происходящих в общественно-политической жизни страны, процессов, связанных с утверждением демократической государственности и ее институтов, активно воздействуют и на средства массовой информации, коренным образом меняя понимание их роли. Новые элементы появляются не только в принципах. Все больше усложняются функции СМИ.

Электронные средства массовой информации, в частности же телевидение, стали серьезным оружием в борьбе за власть. Доказательством этому послужили Революция Роз в 2003 году, а также события осени 2007 и августовские события прошлого года.

Вообще, тема августовской войны наряду с проблемами экономического кризиса стали центральными в современной отечественной журналистике и во многом изменили ее лицо. Это, разумеется, коснулось и русскоязычных печатных изданий и электронных СМИ.

Русскоязычные газеты и журналы с каждым годом теряли в Грузии свою аудиторию и, соответственно, популярность. А в последние несколько лет положение ухудшается с пугающей систематичностью. Редакции теряют свои здания, читателей, и, как следствие, тех немногих рекламодателей, которые еще пару лет назад, размещали там «спасительные» объявления. Этого нельзя сказать о телевидении. Здесь, напротив, набирает обороты телеканал «Алания», который, однако, является скорее средством политической пропаганды, чем массовой информации. Таким образом, «Алании» не грозит закрытие, пока она несет людям «свою» правду. Качество преподносимых новостей, дизайн и еще многие важные детали оставляют желать лучшего. Но тем не менее, вот уже полгода находясь в определенном информационном вакууме, русскоязычное население страны отдает свое предпочтение новостным блокам «Алании» и «Моамбе на русском языке» на Общественном Телевидении.

Но вернемся к печатным изданиям. «Вечерний Тбилиси», «Свободная Грузия», «АиФ Тбилиси» и «Комсомольская Правда в Грузии» – вот те несколько газет, которые все еще читает русскоязычное население страны. Это, в основном, жители Тбилиси, среднего и старшего возраста, а также русскоязычное население регионов, представленное в основном, армянами, азербайджанцами и русскими. Это не совсем целевая аудитория рекламодателей, и это еще одна причина, по которой положение данных изданий нестабильно. Несмотря на это, профессиональный штат журналистов спасает номер за номером, тем самым поддерживая русскоязычную журналистику Грузии на плаву. Отличным примером этого является «Свободная Грузия»

На сегодняшний день «Свободная Грузия», пожалуй, самая рейтинговая русскоязычная газета в нашей стране, и единственная, у которой есть приличный, постоянно обновляемый веб-сайт. На www.svobodnaya-gruzia.com можно прочесть не только содержимое последних номеров и архива, но и ознакомиться с ежедневными новостями в формате колонки коротких сообщений. Со дня своего основания — 20 июня 1922 года — газета («Заря Востока», «Вестник Грузии», «Свободная Грузия») была и остается лидером русскоязычной прессы Грузии. А сегодня — это единственная общенациональная **ежедневная** грузинская газета, выходящая на русском языке. Издаваясь в Тбилиси, она распространяется на всей территории Грузии, СНГ, в Европе, Азии, Африке, Латинской Америке, Австралии и США.

Несмотря на все трудности – потерю здания редакции, нехватку финансов и пр. – газета остается наиболее авторитетным русскоязычным изданием в стране, удовлетворяющим основные информационные потребности своей аудитории. Сегодня в «Свободной Грузии» работает небольшой, но стабильный и один из наиболее опытных в стране журналистских коллективов.

Корреспонденты «СГ» затрагивают наиболее интересующие аудиторию проблемы: «Тема обсуждения - женевские переговоры», «Информационное поле России и Кавказа: состояние и перспективы», «Оппозиционные силы Грузии могут ослабить друг друга», «Ожидания и реальность», « На Кавказе информационная война?».

В феврале-марте 2009 «СГ» представляет читателю статью-исследование, проведенное грузинскими академиками Марикой Лордкипанидзе и Георгием Отхмедзури в ответ на статью доцента Башкирского госуниверситета, кандидата исторических наук, Рустема Вахитова "Раздел народа", опубликованную в ноябрьском номере «Литературной Газеты».

По мнению Вахитова, «не существует и никогда не существовала единая грузинская нация, Грузия, со своей единой, "естественной" территорией и единым грузинским языком. При этом г-

н Рустем Вахитов обвиняет грузинский народ, всю грузинскую политическую элиту, интеллигенцию, грузинское общество в "политическом этнонационализме".

Это обвинение предъявляется народу, на Родине которого, в Грузии, в течение двадцати шести веков жили и живут евреи, никогда не испытывавшие притеснений. Даже в то время, когда Грузия входила в состав Российской империи, где антисемитизм и погромы евреев фактически были допущены властями, евреи в Грузии не чувствовали никакого угнетения, что вызывало недовольство имперского правительства...

Во время войны в Абхазии, когда армянский батальон им. Баграмяна и северокавказские конфедеранты боролись против грузин и творили страшные бесчинства, в Грузии не было никаких выступлений против армян, проживающих в Грузии. А через некоторое время Грузия приютила чеченцев, которые «благодаря» российскому правительству стали беженцами. Во время последней войны (хотим верить, что это последняя), когда русские войска громили Грузию, в Грузии не было озлобления против русских, проживающих здесь. И после антигрузинского бесчеловечного акта изгнания грузин багажным самолетом, в Грузии так же не было озлобления и выступлений против местных русских. И этот народ, вера и этнотерпимость которого является национальной чертой характера, обвиняется в этнонационализме!

Желательно указать и на тот факт, что в старом районе столицы Грузии Тбилиси, вблизи от кафедрального храма Сиони, мирно сосуществовали и действуют поныне: монофизитская армянская церковь, мусульманская мечеть, еврейская синагога... В Грузии со своим малочисленным населением веками спокойно проживали и проживают представители более чем 80 разных национальностей и этносов. Известны ли, г-ну Вахитову такие факты из истории своей Родины?..[2]

Кроме основного издания, «СГ» выпускает ряд приложений к газете — «Российский Вестник», «Россия сегодня», «Народная газета», «Бизнес».

В «Российском Вестнике» используются материалы информационного агентства РИА-Новости, которое, в свою очередь, активно сотрудничает с грузинскими СМИ. На страницах приложения читатель имеет возможность ознакомиться с политическими, социальными и культурными новостями из России, а также с темой экономического кризиса, уже на протяжении нескольких месяцев являющейся центральной на полосах приложения.

Так, Владимир Мытарев, экономический обозреватель «РИА Новости» рассуждает о том «Где дно кризиса и как оттуда выбраться?»:

Сегодня, похоже, уже все согласны с тем, что государство, бизнес и общество в целом смогут выбраться из колодца кризиса, только «сильно прижавшись спинами друг к другу и карабкаясь изо всех сил». Но, чтобы повернуться спиной к партнеру, а тем более опираться на чужую спину, нужно безусловное доверие.

Так или иначе, сегодня все говорят о необходимости укрепления доверия...

В положении разных стран есть много общего, в этой связи темпы и время протекания рецессий в экономике нашей страны могут быть похожи на европейские и американские, считает вице-премьер, министр финансов России Алексей Кудрин. Но, учитывая, что Россия вошла в рецессию позже, правительство разрабатывает антикризисные меры, которые будут направлены на то, чтобы выйти из кризиса быстрее. По мнению экспертов, действительно, Россия не стоит перед линейным спадом.

«У России достаточно ликвидных активов», - считает аналитик лондонской Aviva Investors Ltd Киран Кертис. Положение России на постсоветском пространстве «по-прежнему лучше, чем у остальных, в основном, из-за накопленных резервов», - полагает, в свою очередь, специалист по новым рынкам лондонской TD Securities Бит Сигенталер. Между тем, по оценкам российского

Минфина, можно ожидать, что в нынешнем году спад российского ВВП составит 2,2%, но уже в 2010 году произойдет рост ВВП на 2-3%...

Одновременно Алексей Кудрин успокаивает потенциальных инвесторов: государство не собирается подменять бизнес, национализировать банки и предприятия. И даже входить в капиталы банков и предприятий намерено ограничено, например, в оборонную промышленность.

Правительство намерено в полном объеме сохранить и все запланированные социальные расходы. Однако демографическая картина такова, что эти расходы в дальнейшем придется даже наращивать (растет доля людей пожилого возраста). Это важно учитывать при решении вопроса о возможном снижении налогов.

По мнению министра финансов России Алексея Кудрина, моментом выхода из кризиса станет то время, когда начнется оживление частного спроса. А чтобы стимулировать его, нужно снижать налоги и различные макроэкономические риски, включая и пресловутые административные барьеры. Очевидно, что такие решения должны готовиться совместно государством и бизнесом, чтобы не подорвать социальные обязательства бюджета.

Кстати, по некоторым оценкам, не столько снижение налогов определит оживление бизнеса, сколько степень доверия между бизнесом и государством. Так что спина к спине – и все вместе вверх со дна кризисного колодца. Только так получится. [3]

РИА-Новости сотрудничает не только со «Свободной Грузией». Совместный информационный Интернет-проект РИА-Новости и информационного агентства «Новости-Грузия»: «Россия – Грузия: информационный паритет», стал одним из наиболее популярных онлайн проектов сезона.. Его цель - освещение на принципах паритета ситуации в Грузии, а также проблематики российско-грузинских отношений.[4]

Вот уже несколько месяцев главная страница www.newsgeorgia.ru поделена на две части: «Взгляд из России» и «Взгляд из Грузии», и выглядит примерно так:

Взгляд из России	Взгляд из Грузии
18:45 13/03/09 Нападки грузинских депутатов не дают наладить с ними диалог - Косачев Российские парламентарии не смогут наладить диалог с грузинскими коллегами, пока те не прекратят постоянные нападки на Россию.	12:09 13/03/09 Обмудсмен просит ЕС дать оценку задержанию граждан Грузии Уроженцы Ахалгори Тамара Чароева, 1950 года рождения, и Гиви Чигоев, 1954 года рождения, были арестованы милицией Южной Осетии 4 марта по обвинению в предательстве
18:43 13/03/09 Комиссия ПАСЕ должна преследовать гуманитарные цели - Косачев При этом, как сообщил Косачев в интервью РИА Новости, российская сторона пока не до конца понимает формат и задачи комиссии.	15:31 13/03/09 Два депутата отказались от мест в комиссии по помилованию «Я не могу скрыть своего возмущения по факту помилования виновных по делу Гиргвлиани, и согласна с позицией оппозиционных депутатов», - отметила Тевдорадзе...
15:48 13/03/09 НАТО должна углублять сотрудничество с Россией - генсек альянса Генеральный секретарь НАТО Яап де	13:22 13/03/09 В Тбилиси прибыл помощник замгоссекретаря США - ТВ Основная цель визита – обсуждение

Хооп Схеффер считает, что первоочередными задачами НАТО являются углубление сотрудничества с Россией и усиление присутствия альянса в Афганистане.	перспектив развития грузино-американских отношений. В субботу помощник заместителя госсекретаря США проведет пресс-конференцию.

Основными рубриками агентства «Новости-Грузия» являются: Официальные Заявления, Гуманитарная Ситуация, В Зоне Конфликта, Международный Мониторинг. Проект «Россия – Грузия: информационный паритет» вызвал большой интерес в обществе, и с каждым днем сайт набирает все больше посетителей.

После августовской войны интернет СМИ стали пользоваться большей популярностью. К примеру, ИнтерпрессНьюс (www.ipn.ge), который предоставляет информацию на грузинском, русском и английском языках, еще во время августовских событий открыл свободный доступ к своим материалам – раньше такая возможность была только у авторизированных пользователей – и моментально повысил свой рейтинг. Ведь в августе, когда большинство грузинских интернет-ресурсов были взломаны российскими хакерами, оперативная информация, предоставляемая агентством, была необходима не только другим СМИ, но и большинству пользователей ПК в Грузии. [5].

Таким образом, мы видим, что основными темами русскоязычных СМИ Грузии являются конфликты, российско-грузинские отношения и экономический кризис, и это неудивительно, так как именно эти события создали ту реальность, в которой мы живем.

Литература

1. *Овсепян Р.* История новейшей отечественной журналистики. (учебное пособие) Под редакцией Я.Н. Засурского. С. 142
2. «Свободная Грузия» № 11-12 (24057)
3. «Российский Вестник» № 9. (14.03.09)
4. www.newsgeorgia.ru
5. www.ipn.ge

Russian language journalism in Georgia in market conditions

L. Kikabidze
Georgian Technical University
Kostava, 77, Tbilisi, Georgia,

In our research “Russian-speaking journalism on the terms of market” we analyzed basic conditions, which are forming our media reality. In the first part of the article we give brief review of country’s media market and those factors, which influence mass media of communication.

Second part is dedicated to modern Georgian Russian-speaking editions, their core themes, problems and terms of their existence. We dwelled on materials of “Svobodnaya Gruzia” and its appendix “Russian Herald”, as well as online information agencies “News Georgia” and “InterpressNews”.

რუსულ ენოვანი ჟურნალისტიკა საქართველოში ქართული ბაზარზე

ლ. კიკაბიძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77

ჩვენს მიერ ჩატარებულ გამოკვლევაში- „რუსულენოვანი ჟურნალისტიკა საბაზრო თვალსაზრისით“ - ჩვენ გავაანალიზეთ ძირითადი გარემოებები, რომლებიც ახდენენ რეალურად მედიის ფორმირებას. სტატიის პირველ ნაწილში ჩვენ მოკლედ განვიხილავთ ქვეყნის ჟურნალისტიკურ ბაზარს და იმ ფაქტორებს რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ მასობრივ მედია საშუალებებზე.

მეორე ნაწილი ეხება თანამედროვე ქართულ რუსულენოვან გამოცემებს, მათ ძირითად თემებს, პრობლემებს და მათ საარსებო პირობებს. ჩვენ გამოვიკვლიეთ „სვაბოდნაია გრუზიას“ მასალები, ასევე მისი დანართი „რუსული მაცნე“, ისევე როგორც ონლაინ საინფორმაციო სააგენტოები „ნიუს ჯორჯია“ და „ინტერპრესნიუსი“.

პუბლიცისტიკა – როგორც შემოქმედებითი აზროვნების ფორმა რუსუდან ლორთქიფანიძე დოქტორანტი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

აზროვნების არცერთ ფორმას არა აქვს აუდიტორიაზე (საზოგადოებაზე) უშუალო ზემოქმედების ისეთი ძალმოსილი უნარი, როგორც პუბლიცისტიკას. პუბლიცისტური ნაშრომი, პუბლიცისტის აზრის ემანაციაა (გამოსხივება), რომელიც შემოქმედებითი აზროვნების პროცესში იხვეწება და მდიდრდება.

პუბლიცისტური ტექსტი უმნიშვნელოვანესი აღმოჩნდა თავისი კონკრეტული მიზანდასახულობით. იგი ინტერესდება თანამედროვე ცხოვრებით, ახდენს სოციალური მხარის აქცენტირებას და ესწრაფის თანამედროვეობისა-თვის დიდად საჭირობოროტო ფაქტსა თუ მოვლენაზე არა მხოლოდ საზოგადოებრივი აზრის შექმნას, არამედ გეზის განსაზღვრასაც. ეს კი, უმეტეს შემთხვევაში, ფაქტების ფილოსოფიურ სიბრტყეზე გადატანას მოითხოვს, რადგან ხშირად ეს აქტუალური პრობლემა, რომელიც თავშისაცემად გახდომია საზოგადოებას, აშკარაა, რომ სულაც არ არის შემთხვევითი. ამიტომაც დღეს დაბეჯითებით ლაპარაკობენ ახალ დროში

პუბლიცისტურ ფილოსოფიაზე და მართებულადაც, რადგან, როგორც აკადემიკოსი შალვა ნუცუბიძე ამბობს: „ხელოვნებასა და ლიტერატურასაც კი არ გააჩნია ის დიდი უპირატესობა სო-ციალურ ზრახვათა საწვდომად, რომელიც პუბლიცისტურ ფილოსოფიას ხელთუპყრია“. (2, გვ. 416)

სწორედ ეს პუბლიცისტური ფილოსოფია აძლევს საშუალებას პუბლიცისტს, „თანამედროვეობის“ გადასახედიდან ღრმად ჩაწვდეს მოვლენათა ურთიერთ-განმაპირობებელ მიზეზებს და გონივრული იდეა შესთავაზოს საზოგადოებას, მაგრამ იმისათვის, რომ ამ იდეამ გაიფართოს მიმოქცევისა და გავლენის სფერო, ანუ უფრო ფართო საზოგადოებრივი მნიშვნელობა მოიპოვოს, გამომჩენილი ქართველი ფილოსოფოსის კიტა მეგრელიძის აზრით აუცილებელია, „გამოხატავდეს რეალურ ინტერესებს, დაკავშირებული იყოს ადამიანთა საარსებო ინტერესებთან და ეყრდნობოდეს მათ“. (1., გვ. 398)

ამავე დროს, როდესაც ლაპარაკია ადამიანთა მოთხოვნილებებზე, ადამიანურ ინტერესებზე, საზოგადოებრივ ინტერესებზე და ა.შ ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს, რომ არ არსებობს „ადამიანი საერთოდ, არამედ არსებობს მხოლოდ გარკვეული დროისა და საზოგადოების ადამიანი, ისევე, როგორც არ არსებობს „საზოგადოება საერთოდ.“ არამედ, არსებობს განვითარების გარკვეულ ისტორიულ საფეხურზე მყოფი საზოგადოება.“ (1., გვ.431) ეს რომ კარგად ჰქონდათ გააზრებული ქართველ კლასიკოს – პუბლიცისტებს, ამას ეროვნულ სივრცეში პუბლიცისტიკის განვითარების ძირითად ეტაპებზე მათი შემოქმედებითი მემკვიდრეობაც ადასტურებს. კერძოდ, ქართველი პუბლიცისტური აზროვნების ეტაპების შესწავლა მსოფლიო პუბლიცისტური აზროვნების კონტექსტში, რელიეფურად წარმოაჩენს ჩვენი ერის „სოციალური და კულტურული დინამიკის“ (ჯ. ბარნეტი, პ. სოროკინი) სურათს, ქართული პუბლიცისტური ფილოსოფიის ფუძემდებლების, კლასიკოსი მწერლების: ილია ჭავჭავაძისა და, განსაკუთრებით, ვაჟა-ფშაველას პუბლიცისტურ-ფილოსოფიური ხასიათის წერილებში რამდენიმე ათეული წლით ადრე გაჟღერდება იგივე მწვავე პრობლემები, რომლებიც შემდგომში პროფეცტური და ინტუიტიური პუბლიცისტურ-ფილოსოფიური სამყაროს მანათობელ ევროპულ მოაზროვნეთა წინაშე დგას.

დავუბრუნდეთ პუბლიცისტიკის უმთავრეს მიზანს: საზოგადოებრივი აზრის შექმნას. პუბლიცისტის მთელი შემოქმედებითი აზროვნება ხომ საამისოდ უტრიალებს

თანამედროვეობის უმწვევეს პრობლემას, რომელიც საბოლოოდ ჩამოყალიბებული და ჩამოქნილი არა მხოლოდ ხელმისაწვდომი უნდა გახდეს საზოგადოებისთვის, არამედ უნდა შეესაბამებოდეს კიდევ მათ გონებრივ მოთხოვნილებებს, რათა უკეთ გააცნობიერონ და გამოეხმაურონ? ამიტომ, მას შემდეგ, რაც პუბლიცისტი გადაწყვეტს, ფაქტი და მასთან დაკავშირებული პრობლემები საზოგადოებრივ-პოლიტიკური თვალსაზრისით გაასიგრძეგანოს, კომუნიკაციური მიზნით (ინტენციის) გამოიყენოს იგი, რათა საზოგადოებას აჩვენოს მისი აქტუალობა, შეუქმნას აზრი, მიანიშნოს გეზი, დამუხტოს და აამოქმედოს, ჟანრსაც შეარჩევს და ასახვის მეთოდსაც, ქმნის ტექსტს, რომელიც სხვა არა არის რა, თუ არა ენობრივ ფორმაში გამოხატული ობიექტური რიგის ფაქტი და მის კონტექსტთან დაკავშირებული სინამდვილის სხვა ფაქტები. ამ სხვა ფაქტებს ავტორის აზროვნებაში წამოატივტივებს ინტერტექსტური კავშირები, რომლებიც მის გონებაში ცოდნის უმთავრეს რეზერვუარს – ეპოქალურ კულტურას (აწმყოსა და წარსულს) შემოუნახავს.

ტექსტის წარმომშობი ძალა კი ვლინდება მის აზრობრივ დინამიკაში, რომელიც რეალიზდება უშუალო წაკითხვისას, რომელსაც ხელმისაწვდომ ზედაპირულ, ასევე, ქვეტექსტის სიღრმისეულ შრეშიც (ამ უკანასკნელის ამოკითხვა საგანგებო ძალისხმევას მოითხოვს). ანუ ადრესანტმა უნდა შეძლოს, შევიდეს ადრესატის აზრობრივ სივრცეში და დინამიკაში შეეცადოს მის ცნობიერებაზე ზემოქმედებას. სწორედ აქ არის საჭირო შემოქმედის (ადრესანტის) სიტყვის თქმის უმაღლესი ოსტატობა, რათა შეძლოს ფაქტისა და მასთან დაკავშირებული პრობლემების ფილოსოფიურ სიბრტყეზე წარმოჩენა, იდეის, ძირითადი მოსაზრების სილოგისტური გზით გამჟღავნება, ჩანაფიქრის ცნებებზე დაყრდნობით გაცხადება. შედეგთა დადებითი, თუ უარყოფითი განშტოებების დამაჯერებლად შეფასება და, რაც მთავარია, ფაქტისადმი თავისი ტენდენციის შეუნიღბავად თქმა. საბოლოო ანგარიშით, ყველაფერი ეს აუდიტორიის გაცნობიერებას ემსახურება, რაც ადრესანტის ჩანაფიქრის ადეკვატური საზოგადოებრივი აზრის შექმნის წინაპირობაა. ამიტომაც შემოქმედის ოსტატობა შემთხვევით არ მიხსენებია, თავისი ჩანაფიქრის ადეკვატური საზოგადოებრივი აზრის შექმნა დიდად არის დაკავშირებული იმ ტექსტზე, რომელსაც ძალმოსილებას სწორედ ავტორის მიერ ჩანაფიქრის განსახორციელებლად მოძიებული სიტყვიერი ერთეულები და ფრაზეოლოგიური შენაერთები ანიჭებენ.

რა ხდება მას შემდეგ, რაც ეს ტექსტი ზეპირი თუ ბეჭდვითი კომუნიკაციური საშუალებებით კონკრეტული ადრესანტებიდან მიემართებიან ადრესატთა ცნობიერისა და არაცნობიერის სიღრმისეულ შრეებში? როგორ აღიქვამს რეციპიენტი? აღქმა ხომ იმ სიტყვა – სიმბოლოების ამოშიფვრაა, რომელშიც ავტორის ჩანაფიქრია კოდირებული? ხომ გასათვალისწინებელია ის, რომ ამო-კითხვა, მეტწილად, ინტერპრეტაციაა, ანუ იგი ინდივიდუალურად აღიქმება, გარდატყდება ადამიანის ინტელექტში და, როგორც ყოველგვარი რთული ასახვა, პირობით სახესა და სუბიექტურ შეფერილობას იღებს? სწორედ ამიტომ არის აუცილებელი, რომ ტექსტში სრულად იყოს გათვალისწინებული საზოგადოების თავისებურებები, ანუ ის, რომ ნებისმიერი ადამიანის აზრი ინდივიდუალურია, რადგან მას ის ვითარება წარმოშობს, რომელშიც ცალკეული ინდივიდები აღმოჩნდებიან. ამიტომაც ის, რაც მათ ირგვლივ ხდება ინდივიდუალური ცნობიერებით აღიქმება და ანალიზდება, მაგრამ რადგან ერთი ადამიანი მთელი საზოგადოების ნაწილია, საზოგადოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბებაში თავისდაუნებურად მონაწილეობს. კერძოდ, ცალკეული ინდივიდები ერთმანეთს უზიარებენ თავიანთ აზრებს, იწონებენ ან იწუნებენ, უარყოფენ ან იღებენ, იზიარებენ ან გმობენ...

ერთი სიტყვით, ყოველივე ინდივიდუალურია და ამა თუ იმ ფორმით სოციალიზდება, განსაზოგადოებრივდება. ეს კი ის შედეგია, რომლითაც პუბლიცისტური ტექსტის სიძლიერე-ეფექტურობა განისაზღვრება. ანუ უთხრა თუ არა პუბლიცისტმა საზოგადოებას (აუდიტორიას) ის, რისი თქმაც სურდა. აქედან დასკვნა: აუცილებელია, პუბლიცისტმა კარგად იცოდეს არა მხოლოდ ის, თუ რა იცის საზოგადოებამ(ხალხმა), არსებული ფაქტის (მოვლენის) შესახებ არამედ, რა დამოკიდებულება აქვს მის მიმართ. მხოლოდ ამ შემთხვევაში, იქნება პუბლიცისტიკა შემოქმედებითი აზროვნების ფორმა.

ლიტერატურა

1. კიტა მეგრელიძე, „აზრის სოციალური ფენომენოლოგია“, თბ., 1990.გვ. 398-431
2. შალვა ნუცუბიძე, „აზროვნება და შემოქმედება, შპენგლერიდან კაიზერლინგამდე“, კრიტიკული ნარკვევები, თბ., 1996, გვ. 416.
3. არქიმანდრიტი რაფიელი, „სიტყვა უდიდესი ნიჭია, როგორ ვეპყრობით მას?“ გაზ. „ჯორჯიან თაიმსი“ 7-8 ოქტომბერი, 2008.
4. რევაზ სურგულაძე, ე. იბერი, „მასობრივი კომუნიკაცია“, თეორიის საკითხები, თბ., 2003.
5. ნოდარ ტაბიძე, „პუბლიცისტიკის არსის შესახებ“, ჟურნალისტური ძიებანი XI, თბ.,2008, გვ. 89.

Публицистика – как форма творческого мышления

Р. Лорткипанидзе

Грузинский технический университет

Грузия, г. Тбилиси, ул. Костава, 77

В работе проанализирована конкретная целенаправленность публицистики: как интересуется публицистика современной жизнью, каким образом акцентирует социальную сторону и как создает для злободневных фактов и явлений не только общественное мнение, но и определяет их направление, какое значение имеет перенос фактов на философическую плоскость, какие возможности предоставляет публицистическая философия и что является обязательным, чтобы публицистика, как форма творческого мышления, завоевала широкое общественное значение.

Publicism - as the form of creative thinking

Rusudan Lortkipanidze

Georgian Technical University

Kostava str. 77, Tbilisi, Georgia

The work analyses a concrete purposefulness of publicism: how the publicism is interested in a modern life, how accents the social part and creates for the topical facts and phenomenon not only public opinion, but also defines their direction, what value has the facts transfer on the philosophical plane, what opportunities are given by the publicistic philosophy and what is obligatory that publicism as a form of creative thinking, will gain wide public sense.

Внешние и внутренние заимствования в публикациях современных русскоязычных печатных масс-медиа Грузии

Оганезова Е.Г.

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Наиболее общей характеристикой процессов, наблюдаемых в русском литературном языке наших дней, нельзя не признать демократизацию. Традиционные устои общества, весь прежний строй жизни большинством населения воспринимаются как устаревшие. Гипотетическая возможность стать богаче пропагандируется куда решительнее, чем идея социального равенства. Провозглашенная в стране демократия естественно сопрягается со свободой действий, свободой личной инициативы и предпринимательства. Как устаревшие воспринимаются речь и даже самый язык. Журналистика отражает все те изменения, которые можно наблюдать в литературном языке сегодня.

К основным чертам, характерным для языка современных СМИ, можно отнести:

1. Количественное и качественное усложнение сфер речевой коммуникации в СМИ (прежде всего Интернет, в котором развиваются новые виды текста и диалогических форм).

2. Разнообразие норм речевого поведения отдельных социальных групп, свойственное современной речевой коммуникации, которое находит отражение в языковой действительности СМИ.

3. Демократизацию публицистического стиля и расширение нормативных границ языка массовой коммуникации.

4. Следование речевой моде.

5. «Американизацию» языка СМИ [3, с.18].

Все эти явления - эхо нового времени, и чем в конечном счете все эти изменения обернутся, сказать сложно. Очевидно, что делать какие-либо выводы пока еще рано.

Нельзя обойти стороной и ряд признаков, которыми обладает язык современных масс-медиа. Век нового времени перевернули всю систему языковых ценностей. Отклонение от языковой нормы стало основной чертой современных СМИ.

Нельзя не отметить еще одно явление. Журналистские тексты, написанные с опорой на экспрессивные средства языка, сегодня более востребованы и издателями и, главное, аудиторией. Именно в них формируется стилистический рисунок демократической прессы, преодолевающей газетные клише советского периода. Но эти тексты требуют особого мастерства и пристального внимания к качеству речи. «Погоня» за экспрессией зачастую приводит к изменению качественных характеристик произведения, при этом намеченные цели не достигаются. Вместо оригинальности журналисты демонстрируют неумелое обращение со словом, сумбур мыслей рождает путаницу в тексте, и, как следствие, аудитории не удается понять смысл сказанного. О чем может быть речь, когда то или иное иноязычное заимствование имеет одно значение, а в том или ином тексте журналист использует его в совсем иной семантике, думая, что правильно понимает смысл слова. К примеру, слово *спонсор* используется журналистами как синоним слова *меценат*, несмотря на то, что *меценатство* – это бескорыстная поддержка преимущественно отдельного лица, а *спонсорство*, точнее *спонсор* – юридическое лицо, желающее получить прибыль от своей благотворительности в виде освобождения от налогов или, по крайней мере, в виде рекламы: *Быть меценатом или, как модно сейчас говорить, спонсором – почетно и приятно. Но прежде всего – это выгодная*

реклама [АиФ, 22.5.07]. Необходимо..., во-вторых, отработать систему налогообложения спонсоров или меценатов, как хотите, учитывая мировой опыт [Свободная Грузия, 30.7.05].

Следует упомянуть еще о некоторых особенностях языка современных СМИ. Наряду с внешними заимствованиями, о которых мы вскользь говорили выше (американизмы и другое иноязычное влияние), нельзя не сказать о внутренних заимствованиях. Речь идет об использовании журналистами в публикациях просторечий, диалектизм, жаргонной лексики. Конечно, все эти явления можно «свалить» на переоценку ценностей, на желание подражать американской массовой культуре, давно уже освободившейся от эстетико-нравственных ограничений. Постоянное присутствие жаргонизмов в письменных текстах ведет к их «замораживанию», олитературивая и снижая их жаргонность. Очень обидно полагать, что такие единицы, теряя свой экспрессивный «аромат», со временем могут стать литературным стандартом.

С появлением в газетах уголовной хроники в общий язык широким потоком полилась «блатная музыка». Нередко в российской периодике можно встретить слова *бабки, кусок, столярник, чирик, зеленые, баксы, сперли, травятся, тачка, кайф*. К счастью, в русскоязычной прессе Грузии с подобными примерами мы сталкиваемся реже.

Заслуживает внимание разрушение необходимого водораздела между «серьезными» стилями и устно-бытовыми типами речи. «Переселение» разговорного стиля на страницы газет очевидно. У этого явления есть свои плюсы и минусы. Использование разговорной лексики при анализе сложных политических вопросов ведет к лучшему пониманию темы, освоению текста. Так, например, слово *замораживание* обычно употребляется в значении «временное прекращение какого-либо процесса»: *замораживание переговорного процесса; замораживание строительства*. Слово *рынок* повсеместно употребляется в широком смысле. Глагол *шокировать* в последнее десятилетие стал употребляться как синоним глагола *ошеломлять*.

Автор выбирает слово разговорной речи как обычный способ номинации, для более тесного человеческого единения с читателем. А иногда сниженная разговорная лексика появляется как намеренное несоблюдение требований письменной речи, стилевой нормы. Автор снижает стиль изложения, представляя проблему тривиальной, а обстоятельства - заурядной ситуацией. Вследствие этого, в одном предложении оказываются лексемы разных функциональных стилей, слов письменной и устной речи: *У этой истории три аспекта. С точки зрения юридической, подкопаться под принятое решение трудно* [Правда, 29.11.01].

Большую популярность приобрели такие просторечные частицы, как *аж, ан нет, эвон, абы*. На страницах газет замелькали просторечно-шутливые глаголы *пахать, выкачивать, отмывать, отстегнуть, выбить, перелокатить, крутиться, клевать, уплывать* и т.д. Примером использования таких глаголов может служить публикация Сергея Грачева под названием «Сергей Шнуров. Не делайте из демократии культа»[АиФ, 20.5.08]. Для достижения живости, эффекта присутствия автор использует такие глаголы, как *спереть, бухать*, такие существительные, как *заначка, хрен*. Рассматриваемые слова разговорно-просторечной лексики часто не отделимы от жаргонизмов, среди них все больше заимствований и калек.

Приемы либерализации речи и языка хорошо иллюстрируют слова *разборка и тусовка*, модная популярность которых удивительна. Чуть ли не в каждом номере российских газет можно их встретить. Нередко их используют и наши журналисты, например сотрудники газеты «Головинский проспект», журнала «Подруга».

С одной стороны, некоторые рассматриваемые приемы демократизации языка можно приветствовать, ибо они несут свежую струю ярких, истинно народных, насыщенных экспрессией элементов, разнообразящих речь. Но обязательно ли использовать ненормативную лексику, чтобы подчеркнуть индивидуальность, нестандартность высказывания. Несомненно, роль разговорной речи возросла, ее свежесть, откровенность, экспрессия соответствуют духу нынешней эпохи. Однако употребление некоторых лексических средств можно поставить под сомнение.

Тяготеют ли журналисты сегодня лишь только к оразговориванию языка масс-медиа? Бесконечные внешние заимствования (американизмы и другое иноязычное влияние) свидетельствуют о стремлении к некоторой книжности, изощренности речи. Вместо точных русских эквивалентов российские и местные журналисты используют заимствованные из английского языка слова: *конверсия, консенсус, имидж, презентация, корумпированный, реперный, пилотный, анимационный, брифинг, дисплей, рейтинг, картридж, сленг, наблусити, шоу* и т.д. Освещение любого актуального события в местных русскоязычных СМИ сопровождается использованием такого рода заимствований. Более того, постепенно забываются исконно русские слова, а заимствования теряют «иноязычный» оттенок. И никакой попытки развить в русских аналогах нужное значение не предпринимается. Иностранное слово оказывается привлекательным еще и потому, что с ним не связано каких-либо ассоциаций, отголосков советской эпохи.

Некоторые заимствования можно признать жизненно оправданными, например, обозначение явлений рыночной экономики, а также новой техники и технологий. Страницы русскоязычной прессы Грузии «пестрят» такими словами, как *брокер, акция, биржа, лизинг, маркетинг, консалтинг, клиринг, грант* и т.д. Другую обширную и влиятельную группу составляют резко увеличивающиеся свою численность термины новых технологий, современного делопроизводства, компьютерных и информационных устройств. Современный читатель местной русскоязычной прессы «спокойно» относится к таким словам, как *факс, компьютер, пи-си, ксерокс, видео, тьюнер, плейер, радиотелефон, эквалайзер, скиннер, принтер, флоппи-диск, компакт-диск, лазерный диск*.

По сложившейся традиции излишнее увлечение заимствованиями по большей части вызывают отрицательную оценку теоретиков прессы. Многие издания («Известия», «Деловой мир», «Правда», «Открытое образование») критикуют язык публикаций, указывая на неточности употребления заимствованных слов. Многие лингвисты констатируют неизбежность заимствований, но призывают относиться к ним очень осторожно, утверждают принципиальную возможность и желательность большинства понятий выразить средствами русского языка. Нам кажется, что сделать это сейчас уже гораздо сложнее, так как некоторые заимствования сегодня воспринимаются как свои, исконные слова.

Итак, желание сказать необычно, уйти от привычного и надоевшего становится всеохватным в российской периодике, чего нельзя сказать о русскоязычной прессе Грузии. Все чаще мы наблюдаем «засорение» страниц штампами, нам все сложнее увидеть в том или ином тексте авторское лицо. Практически нет индивидуально-авторского стиля, своей позиции, точки зрения. С одной стороны, к беспристрастности нужно стремиться, пытаться нарисовать объективную картину действительности, но куда деться от серого, сухого, скучного стиля повествования, надоевших слов? Где сочетание экспрессии и стандарта? Не хочется все «валить» на деградацию общества, на низкий уровень подготовки журналистов. Остается лишь надеяться, что ситуация в ближайшем будущем изменится.

Литература

1. Костомаров В.Г. Русский язык на газетной полосе. Издательство Московского университета, 1971.
2. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи. Педагогика-пресс, 1994.
3. Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. М.: Изд-во МГУ, 2003.

გარეგანი და შინაგანი გადმოღებულებები საქართველოს თანანედროვე რუსულენოვან ბეჭდვით მასმედიაში.

ე. ოგანეზოვი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ჩვენი სტატია არის მიძღვნილი გამოკვლევას, რომელიც ეხება საქართველოს რუსულენოვანი ბეჭდვითი მასმედიის ახალ თვისებებს. მასში ხდება მასმედიის ენის ისეთი მოვლენების ანალიზი, როგორცაა შინაგანი გადმოღებულებები (ხალხური მეტყველებიდან, დიალექტებიდან, ჟარგონებიდან) და გარეგანი გადმოღებულებები (ამერიკული და სხვა უცხოენოვანი მოვლენები). წარდგენილი სტატია გვაძლევს უფლებას გაგვაკეთოთ დასკვნა, რომ ადგილობრივ რუსულენოვან პრესაში ძალიან ცოტაა “ცოცხალი, ადამიანური ისტორიები”, თხრობის სტილი ყურადღებას არ იპყრობს, განსხვავდება “სიმშრალით” და “უფერულობით”.

Internal and external loans of Russian-speaking printing mass media of Georgia

E.Oganezova

Georgian Technical University

Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

⌚

Our article is devoted research of new lines of Russian-speaking printing mass media of Georgia. In it such phenomena of language of mass media, as internal loans (from popular speech, dialects, a slang) and external loans (Americanisms and other influence speaking another language). Offered article allows to conclude that in a local Russian-speaking press there are not enough “live, human stories”, style of a narration not draw attention, differs “dryness” and “colourlessness”.

სათაურების სტრუქტურა და სტილი

(ბრიტანული და ამერიკული პრესის მაგალითზე)

ნუგზარ სიხარულიძე, პროფესორი; მანანა ჩხარტიშვილი, ასოცირებული პროფესორი;

მარიამ შონია, ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

საგაზეთო და საჟურნალო სტატიების სათაურები ენის საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილია, რომელიც როგორც მთარგმნელთა, ასევე ინგლისური ენის შემსწავლელთა ყურადღებას იმსახურებს. სათაურების სტილზე, ლექსიკასა და სტრუქტურაზე მუშაობა ხელს უწყობს როგორც სათაურებში ჩადებული აზრის უფრო ღრმად გაგება/გაცნობიერებას, ასევე მათი სწორად თარგმნის უნარის ჩამოყალიბებას.

საგაზეთო და საჟურნალო სტატიების სათაურების სპეციფიკური თავისებურებების გამო მათი სწორად გააზრება და თარგმნა ხშირად საკმაოდ რთულია. ეს თავისებურებები ძირითადად სამი ფაქტორითაა განპირობებული. პირველი მათგანი იმაში მდგომარეობს, რომ სათაურის ერთ-ერთ დანიშნულებას მკითხველში გამოქვეყნებული მასალისადმი ინტერესის აღძვრა წარმოადგენს, მეორე – სათაურის მიზანია, რომ მოკლედ და ლაკონურად გადმოსცეს სტატიის შინაარსი ან ხაზი გაუსვას მასში მოტანილ მნიშვნელოვან ფაქტებს, ხოლო მესამე თავისებურება ის გახლავთ, რომ სათაურმა უნდა დაარწმუნოს მკითხველი, მიაწოდოს მას პუბლიკაციის მთავარი იდეა.

სტატიების სათაურების სპეციფიკური მახასიათებლები შეიძლება შემდეგნაირად შევაჯამოთ:

1) იმ მიზნით, რომ სათაურმა მკითხველის ყურადღება მიიპყროს და, ამავდროულად, მოკლედ გადმოსცეს პუბლიკაციის შინაარსი, ბრიტანული და ამერიკული საგაზეთო და საჟურნალო სტატიების სათაურები ხშირად მრავალსაფეხურიანია და მოიცავს როგორც ძირითად სათაურს (Headline), რომელიც დაბეჭდილია მსხვილი შრიფტით, ასევე ქვესათაურს (Lead), რომელიც ერთი ან რამდენიმე ბწკარისაგან შედგება და შედარებით მომცრო შრიფტითაა წარმოდგენილი.

ძირითადი სათაურის მიზანია, გადმოსცეს სტატიის მთავარი აზრი და ამასთანავე, გააღვივოს მკითხველში ინტერესი, რათა იგი მასალას გაეცნოს. აქედან გამომდინარე, ძირითადი სათაური ხშირად სრულ წარმოდგენას არ გვიქმნის სტატიის შინაარსთან დაკავშირებით. ამ ფუნქციას, ჩვეულებრივ, ქვესათაური ასრულებს, რომელიც გამოქვეყნებული მასალის შინაარსის ერთგვარ შეჯამებას წარმოადგენს. მაგალითად, სტატიის ძირითადი სათაური BLOWING IT მკითხველს სრულ წარმოდგენას არ უქმნის სტატიის შინაარსზე, მაშინ, როდესაც ამ როლს ასრულებს ქვესათაური – THE FISCAL AND POLITICAL IMPLICATIONS OF A ROW OVER RUSSIA'S OIL REVENUES. იგივე შეიძლება ითქვას სათაურზე LET'S KEEP SQUEEZING THEM HARDER, რომლის ქვესათაურიც – FRANCE'S NEW PRESIDENT IS ADOPTING NEW DIPLOMATIC TACTICS OVER IRAN მკითხველს სტატიის შინაარსთან დაკავშირებულ ინფორმაციას ამცნობს.

აქედან გამომდინარე, მთარგმნელს სტატიის შინაარსის გააზრებასა და სათაურის სათანადოდ თარგმნაში ხშირად ქვესათაური ეხმარება, თუმცა ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ არცთუ იშვიათად ამ მიზნის მისაღწევად სტატიის მთლიანად გაცნობა ხდება აუცილებელი. 2) ხშირია შემთხვევები, როდესაც შედარებით დიდი მოცულობის სტატია ნაწილებად იყოფა და თითოეულ ნაწილს დამატებითი სათაური ერთვის წინ. სტატიის ასეთი ფორმით წარმოდგენა იმ მიზანს ემსახურება, რომ მკითხველი მაქსიმალურად დაინტერესდეს, არ შემოიფარგლოს მხოლოდ სტატიის საწყისი რამდენიმე ბჭკარის თვალის გადავლებით და შემდგომ სხვა მასალაზე არ გადაიტანოს ყურადღება. ამდგვარი სათაურები არც თუ იშვიათად სტატიის შესაბამისი ნაწილებიდან ამოკრებილ ყველაზე ყურადსაღებ ფრაზებს და გამოთქმებს წარმოადგენს და არა თავად ქვესათაურებს. მაგალითად, ჟურნალ “Newsweek”-ში გამოქვეყნებულ სტატიაში FROM A MOUSE TO A TSAR, რომელიც რუსეთის პრეზიდენტს მედვედევს ეძღვნება (სათაური თავისთავად სიმბოლურია, რადგან გადმოგვცემს მედვედევის, როგორც პუტინის ჩრდილქვეშ მყოფი არაფრით გამორჩეული ფიგურის ელვისებურ წინსვლას თვით რუსეთის პრეზიდენტის პოსტამდე), ჩართული ქვესათაურების სახით გვხვდება ისეთი ფრაზები, რომლებიც მკითხველს სტატიის ძირითად იდეას აწვდის. მაგალითად, HIS CHIEF QUALIFICATION FOR THE PRESIDENCY IS HIS LOYALTY TO HIS MENTOR, PUTIN, ანდა THE QUESTION NOW IS WHETHER ANY OF THE IDEALISTIC LIBERAL SURVIVES IN MEDVEDEV.

რაც შეეხება სათაურების სტრუქტურას გრამატიკული თვალსაზრისით, ამ მხრივ საგრძნობი მრავალფეროვნება შეიმჩნევა. კერძოდ, ისეთ სათაურებთან ერთად, სადაც ზმნა არ არის წარმოდგენილი, მაგ., AUTONOMY GAMES, THE WAVE OF THE FUTURE, MASTERS OF THE SENATE, REVOLT IN THE ANDES, SHARKS AND OTHER POLITICIANS, გვხვდება ისეთი სათაურებიც, რომლებიც თავისთავად სრულ წინადადებებს წარმოადგენს. მაგალითად, VERMONT TAKES ON DETROIT, RAUL’S TALKING CURE, REPUBLICANS BUCK THE TREND და ა.შ. სათაურები ხანდახან კითხვითი წინადადებებითაა წარმოდგენილი, მაგ.: WHO SPEAKS FOR EUROPE?, WHO’S THE BOSS?, WHAT’S WRONG WITH WALL STREET?; გვხვდება, აგრეთვე, რთული ქვეწყობილი წინადადებების ნაწილები, მაგ., IF AT FIRST YOU DON’T SUCCEED, THE HARDER THEY FALL.

თუმცა ბრიტანული და ამერიკული პრესისათვის დამახასიათებელია ისეთი სათაურები, რომლებიც ზმნას შეიცავს, მაგ. WORSE WILL COME, NOW INDIA CAN BUY, CASH GOES TO

THE POOR TOO, McCain TARGETS OBAMA, A SCEPTIC TACKLES A TRUE BELIEVER, PREDICTIONS OF ITS DEATH WERE PREMATURE, მაინც უფრო ხშირია ისეთი შემთხვევები, როდესაც სათაურში არ არის შემასმენელი, დამხმარე ზმნა, ხანდახან კი ქვემდებარეც. მაგ., TURNING POINT? (Is It a Turning Point?), A RUPTURE WITH THE PAST? (Is It a Rupture with the Past?), KINGMAKERS NO MORE (They Are Kingmakers no More), A THAW IN THE COLD WAR? (Is There a Thaw in the Cold War?), NO SOLUTION IN SIGHT (There Is no Solution in Sight), HONEYMOON OVER (Honeymoon is Over), WAITING FOR THE MAN (They are Waiting for the Man).

სათაურების დიდი ნაწილის მნიშვნელოვან თავისებურებას წარმოადგენს მათში ვნებითი გვარის ელიფსური ფორმის ხშირი გამოყენება, სადაც წარმოდგენილი არ არის დამხმარე ზმნა "to be", რაც მოვლენების აღწერის საშუალებას იძლევა როგორც წარსულ, ასევე ახლანდელ დროში. მაგ., SAVED BY THE DANES, THE DAMAGE DONE, A HOUSE STILL DIVIDED, ENEMY COMBATED, STILL STALLED ON THE EDGE. ასეთ შემთხვევაში სტატიის სათაურის სათანადოდ თარგმნა მხოლოდ თავად მასალის გაცნობის შემდგომია შესაძლებელი, როგორც, მაგალითად, სტატიის შემთხვევაში, რომლის სათაურიცაა WAITING FOR THE MAN. გამოქვეყნებულ მასალაში საუბარია იმის შესახებ, რომ კუბელები ინტერესით ელიან, თუ ვინ გახდება ქვეყნის პრეზიდენტი მას შემდეგ, რაც ფიდელ კასტრო საბოლოოდ დატოვებს პოსტს. ამ შემთხვევაში სათაური შემდეგნაირად შეიძლება ითარგმნოს: „კუბელები (კუბა, კუბელი ხალხი) ახალი პრეზიდენტის მოლოდინში.“

სათაურების თარგმნისას ყურადღება უნდა მიექცეს აგრეთვე ზმნის დროის ფორმების გამოყენების თავისებურებებს. ეს აუცილებელია როგორც სათაურის შინაარსის სათანადოდ გაგებისათვის, ასევე თარგმანის სწორი ვარიანტის შერჩევისათვის. სათაურებში, ჩვეულებრივ, არ გამოიყენება ზმნის პერფექტული (სრული) დროები. ისეთ მოვლენებთან კავშირში, რომლებსაც უახლოეს წარსულში ჰქონდა ადგილი, ჩვეულებრივ „აწმყო ისტორიული“ დრო გამოიყენება (Historic Present): McCain TURNS HIS SIGHTS ON OBAMA, VERMONT TAKES ON DETROIT, SPECTRE STALKS THE AMERICAS. „აწმყო ისტორიული“ დროის გამოყენება თითქოს სიცოცხლეს მატებს სათაურებს, მოვლენებს და მკითხველს ერთმანეთთან აახლოებს და ამ უკანასკნელში გამოქვეყნებული მასალისადმი ინტერესს აღძრავს. ასეთი სათაურების ქართულად თარგმნისას, ჩვეულებრივ იგივე დრო გამოიყენება. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ თუკი მოქმედება, რომელზედაც საუბარია სათაურში, დასრულდა მასალის პრესაში გამოქვეყნებამდე, მართებულია

წარსული დროის გამოყენება. იგივე ითქმის სათაურებზე, სადაც მოცემულია დროის გარემოება და/ან მკითხველისათვის ცნობილია, რომ ამ მოვლენას წარსულში ჰქონდა ადგილი (უკვე დასრულდა). ასეთი სათაურების თარგმნა განსაკუთრებულ სირთულეს არ წარმოადგენს. მაგ. PREDICTIONS OF ITS DEATH WERE PREMATURE (ჩრდილო ატლანტიკური ალიანსის შესახებ) შეიძლება ითარგმნოს წარსული დროის გამოყენებით.

სათაურებში ხანდახან გვხვდება აწმყო სრული დროც (Present Perfect) მაგ. HOW THEY HAVE LOST (ბილ და ჰილარი კლინტონებზე), ARMAGEDDON HAS NOT COMETH. ამ შემთხვევაში ქართულ ენაზე თარგმნისას ნამყო წყვეტილი გამოიყენება.

რაც შეეხება მომავალ დროს, სათაურებში მას ხშირად ინფინიტივის მეშვეობით გამოხატავენ. მაგ., სათაურის თარგმნისას – SECRET DIARY TO BE PUBLISHED (საიდუმლო დღიური გამოქვეყნდება), ვიყენებთ მომავალ დროს.

ნაიჯელ ჯეი როსი გვთავაზობს ცხრილს, სადაც მოცემულია გრამატიკული დროების გარკვეული სისტემა, რომელიც გამოიყენება სათაურში ნაგულისხმევი დროის პერიოდის გამოსახატავად.

სათაურში გამოყენებული დროის ფორმა	დროის პერიოდი
აწმყო (Present Indefinite)	წარსული დრო
ნამყო დროის მიმდევრობა	წარსული დრო (ვნებითი გვარი)
ინფინიტივე	მომავალი დრო
ზმნა არ არის წარმოდგენილი	აწმყო, ხანდახან მომავალი დრო

როგორც ზემოთ უკვე ავლინებთ, სათაურის ფორმულირების ერთ-ერთი მიზანი და თავისებურება ისაა, რომ მკითხველის წარმოსახვას მისცეს გასაქანი და მას სტატიისადმი ინტერესი გაუღვივოს. აქედან გამომდინარე, სათაურებში ხშირად გვხვდება ემოციური შეფერილობის მქონე სიტყვები, სხვადასხვა სტილისტური ხერხების, ჟარგონიზმების, იდიომების, ფრაზეოლოგიზმების, ხანდახან კი მოულოდნელი სიტყვათშეთანხმებებისა და ალუზიის გამოყენების მაგალითები. ალიტერაციის (ასონანსის) მაგალითს ვხვდებით შემდეგ სათაურებში: TANGLED AND TAPED, MAINE’S MANIA, YEN AND YANG, LOOPING THE LOOP; BOOMING, BUSTLING AND BURSTING AT THE SEAMS; THE BARACK BLOWOUT, VIRAL AND VIRTUAL, WENDY’S WHIRLWIND. სათაური MUST THE RAINBOW TURN MONOCHROME IN PARLIAMENT? მეტაფორის მაგალითს წარმოგვიდგენს (სტატია ეძღვნება რასობრივ უმცირესობათა პოლიტიკურ წარმომადგენლობას პარლამენტში).

სათაურების თარგმნისას ხშირად გვხვდება ციტატები ბიბლიიდან: მაგ.: ABANDON HOPE (Abandon hope, all ye who enter here). სტატია ალექსანდრე ლიტვინენკოს მოწამვლას ეხება. სათაურის თარგმნა მხოლოდ ტექსტის გაცნობის შემდეგაა შესაძლებელი და შემდეგნაირად შეიძლება ითარგმნოს: „ნუ იმედოვნებთ, რომ სიმართლეს შეიტყობთ“. მსგავსი მაგალითები გვხვდება აგრეთვე სათაურებში: HEADING FOR THE PROMISED LAND (Promised Land – აღთქმული ქვეყანა; სტატიაში ნაჩვენებია, როგორ ცდილობენ სუდანელი ლტოლვილები ისრაელში შეღწევას და თავშესაფრის პოვნას), ARMAGEDDON HAS NOT COMETH (არმაგედონი – ადგილი, სადაც უნდა მოხდეს უკანასკნელი დიდი შეტაკება იეჰოვას და სატანას შორის განკითხვის დღეს; სტატიაში განიხილება აშშ ეკონომიკის მდგომარეობა და ნაჩვენებია, რომ საყოველთაო ეკონომიკური კრიზისი ჯერჯერობით არ არის მოსალოდნელი – სტატია დაბეჭდილია 2008 წლის მარტში – ანუ არმაგედონის დრო ჯერ არ დამდგარა).

ფრაზეოლოგიზმების გამოყენება სათაურებს ემოციურ შეფერილობას მატებს. მაგ.: CONFIDENCE TRICK (მიმნობი ადამიანების მოტყუება), (ON) PLAIN SPEAKING (გულახდილად ლაპარაკი), IN A FIX (მძიმე, რთულ, გამოუვალ მდგომარეობაში ყოფნა), STICKING TO HIS GUNS (საკუთარი პოზიციის/აზრის მტკიცედ დაცვა, – დიკ ჩეინის შესახებ), BUCKING A TREND (დინების საწინააღმდეგოდ სვლა, გარიგებების დადება, რომლებიც კონიუნქტურას ეწინააღმდეგება), ON THE BLINK (მძიმე მდგომარეობაში ყოფნა).

სათაურებში ხშირია, აგრეთვე, ფრაზეოლოგიური ერთეულების ავტორისეული ვარიანტის/სახეცვლილების გამოყენება და ამით გარკვეული სტილისტური ეფექტის მიღწევა. IN THE (BEETROOT) SOUP, AGAIN (მძიმე, რთულ მდგომარეობაში ყოფნა), BREADLINE BLUES (Bread line – რიგი უფასო საჭმლის მისაღებად), OUT OF MIND, NOT OUT OF YOUR BODY (ინგლ. Out of sight, out of mind – თვალი თვალს რომ მოშორდება, გულიც გადასხვაფერდება), WIVES' TALES (Old Wives' Tales – ჭორები, ჩმახი).

ყურადსაღებია ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც სათაურებში გვხვდება ე.წ. სიტყვათა თამაში (wordplay), ან ისეთი შემთხვევები, სადაც ფრაზეოლოგიური ერთეული თავისი ძირითადი მნიშვნელობით არ გამოიყენება. THE BEAR NECESSITIES OF LIFE (Bare Necessities of life – ევროკავშირსა და რუსეთს შორის პარტნიორობის ხელშეკრულების დადების შესახებ; Russian bear – რუსული დათვი). A DUTCH TREAT FOR THE HOME (საუბარია არა ფსონით ქეიფზე, არამედ პოლანდიელი არქიტექტორების პროექტებზე) ROYAL CORONATION (შესაძლოა ითარგმნოს,

როგორც „სამეფო კორონაცია“, თუმცა აქ საუბარია Ségolène Royal-ზე, საფრანგეთის პრეზიდენტობის კანდიდატზე სოციალისტური პარტიიდან, რომელმაც გაიმარჯვა წინასწარ არჩევნებში და გახდა საფრანგეთის პრეზიდენტობის ერთ-ერთი რეალური კანდიდატი); GOING DUTCH (go Dutch – წილგროვებაში მონაწილეობა, თუმცა აქ საუბარია არჩევნებზე ჰოლანდიაში).

საკმაოდ ხშირია შემთხვევები, როდესაც სტატიების სათაურებად ცნობილი ლიტერატურული ნაწარმოებების სახელწოდება ან მისი პერიფრაზი გამოიყენება. მაგ.: GREAT EXPECTATIONS (ჩარლზ დიკენსის რომანის სათაურის მიხედვით), CRIME SCENE REVISITED (Babylon Revisited, ფრენსის სკოტ ფიცჯერალდის ნაწარმოების მიხედვით), OF HORSES' TEETH AND LIBERTY (Of Mice and Men, ჯონ სტეინბეკის ნაწარმოების მიხედვით), SHE CAME, SHE SAW, SHE CONQUERED (Veni, Vidi, Vici), OUT OF THE ASHES (მითოლოგიიდან – ფრინველ ფენიქსის შესახებ, რომელიც ფერფლიდან აღსდგა; საბერძნეთის პრემიერ მინისტრი კ. კარამანლისი ცდილობს კიდევ ოთხი წლით გაიგრძელოს თანამდებობაზე ყოფნის ვადა, რათა გამოასწოროს ქვეყნის ეკონომიკის, განათლებისა და სოციალურ სფეროებში შექმნილი არასახარბიელო მდგომარეობა), IN EUROPE WE TRUST (In God We Trust), AND NOW HERE IS THE VIRUS FORECAST (And Now Here is the Weather Forecast).

გარკვეული სტილისტური ეფექტი სათაურებში უცხო სიტყვების გამოყენებითაც მიიღწევა. მაგ., EAST VERSUS WEST; JAM TODAY, NOT MAÑANA; VIVE LA VÉLORUTION (ფრანგ. Vélo – ველოსიპედი), HIL SANS BILL: BROWN TAKE HEED.

ეფექტურია, აგრეთვე, სათაურებში საპირისპირო მნიშვნელობის მქონე სიტყვების გამოყენება. მაგალითად, PROFITING FROM LOSS, POOR COUNTRIES YIELD BIG PROFITS და ა.შ.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, იმისათვის, რათა სათანადოდ თარგმნოს საჟურნალო და საგაზეთო სტატიების სათაურები, მთარგმნელი არა მარტო თავისუფლად უნდა ფლობდეს ენას და ჰქონდეს თარგმნისათვის აუცილებელი კომპეტენცია, არამედ მას უნდა გააჩნდეს ე.წ. ინფორმაციული საფუძველიც (background knowledge) – გათვითცნობიერებული უნდა იყოს ისტორიულ, კულტურულ და ლიტერატურულ რეალიებში, რის გარეშეც შეუძლებელია როგორც სათაურის, ასევე თავად სტატიის გამართულად თარგმნა.

ლიტერატურა:

1. Creative Modifications as a Means of Molding Public Opinion in Teaching Stylistics (Based on Headlines). In: Збірник наукових артыкулау пад рэд. канд. пед. навук У.К.Слабіна. Віцебск, 2005. с. 212-216.
2. Longman Idioms Dictionary. Harlow: Pearson Education Limited, 1998.
3. Nattinger J.R., DeCarrico J.S. Lexical Phrases and Language Teaching. Oxford: Oxford University Press, 2001.
4. The Oxford Companion to the English Language. T. McArthur (ed). Oxford: Oxford University Press, 1996.
5. Ross Nigel J. Making the Headlines. In: Modern English Teacher (Vol. 12/3 July, 2003). Modern English Publishing LTD, UK.

**Структура и стиль заголовков
(на материале британской и американской прессы)**

*Н. Сихарулидзе, М. Чхартшвили, М. Шония
Грузинский Технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

В силу ряда специфических особенностей газетных и журнальных заголовков, которые отличаются большим разнообразием как по структуре, так и по стилю, их понимание и перевод представляют значительную трудность. При переводе заголовков от переводчика, помимо знания языка и определенных навыков перевода на чисто лингвистическом уровне, требуется также известный объем фоновое знания, т.е. знания и понимания исторических, культурных и литературных реалий, без чего невозможно добиться точного и осмысленного перевода как заголовка, так и всей статьи.

**Headlines: Structure and Style
(based on British and American Press)**

N. Sikharulidze, M. Chkhartshvili, M. Shonia

Headlines are often rather difficult to understand and translate owing to their specific features as well as diversity in style and structure. Therefore, besides having a good command of the language and translation skills, the translator should also possess a certain amount of background knowledge concerning historic, cultural ad literary facts and phenomena; without this knowledge the adequate translation of headlines and articles would be impossible.

ფსიქიკა, ცნობიერება, განწყობა

რაგიმ ანდრიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
კოსტავას ქუჩა 77. თბილისი. საქართველო.

ანტიკურობიდან მოყოლებული ფილოსოფიაში ერთ-ერთ ძირეულს ცნობიერების პრობლემა წარმოადგენდა. ცნობიერებისა და მისი სტრუქტურის მეცნიერული გაგების გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ადამიანის ქცევის განმსაზღვრელი მოტივაციური ფაქტორების ადეკვატური განსაზღვრა. ცნობიერების პრობლემა იგივე ადამიანის მოქმედების პრობლემაა. ცნობიერებისა და მოქმედების ურთიერთკავშირის მეცნიერული გაგება ადამიანის პრობლემის ფილოსოფიური გაგების ერთ-ერთი ძირითადი მხარეა. ადამიანის ნებელობითი ქცევა, მისი აზროვნება და შემოქმედება, მისი ცნობიერების ნორმალურ მუშაობაზეა დამოკიდებული. ცნობიერების აქტიურობის გარეშე შეუძლებელია მეცნიერული შემეცნება და მეცნიერული ცოდნის აგება. სწორედ ამით იყო განსაზღვრული და გაპირობებული ცნობიერების პრობლემის ადგილი ყველა დროის ფილოსოფიურ სისტემაში. იგივე ითქმის ძველი აღმოსავლეთის რელიგიურ-ფილოსოფიურ მოძღვრებებზე. უფრო მეტიც ცნობიერების, საღი აზრის მნიშვნელობაზე ყურადღებაა გამახვილებული უძველეს რელიგიურ ჰიმნებში და აფორიზმებშიც: ძველ ინდურ რელიგიურ-ფილოსოფიურ ძეგლში „უპანიშადებში“ ნათქვამია, რომ გონება უმაღლესი ბრაჰმანია და გონება არა განუტევებს იმას, ვინცა, ამისა მეცნაურმან, თაყვანი სცა ამა ბრაჰმანს“ (5.9), ძველი აღქმის თანახმად მეფე სოლომონმა ჯერ კიდევ ბავშვობისას შესთხოვა ღმერთს არა სიმდიდრე, არმედ სიბრძნე, ნათელი გონება, საღი აზროვნების უნარი (3 მეფ. 3.9,12). ახალ აღქმაშიც ნათქვამია, რომ იესო თავის ქადაგებებში ურჩევდათ ეზრუნათ სულიერი სიმდიდრისათვის (სიბრძნისა და ცოდნისათვის); ცნობიერების შესახებ გარკვეულ თვალსაზრისებს და მიხვედრებს ვხვდებით

ძველ ბერძნულ ფილოსოფიაში. ჰერაკლიტესთან, სული ჰელიოსია, ცეცხლია ის სამყაროს პირველსაწყისი და მამოძრავებელია. დემოკრატესთან ადამიანის ფსიქიკა, სული, ცნობიერება ატომისეური პოზიციებიდანაა გაგებული. ყოველ შემთხვევაში მასთან სულის, ფსიქიკის შინაარსი განსაზღვრულია გარედან შესული უმცირესი ატომების ნაკადებისაგან. ანაქსაგორასთან ნუსი (გონება, ცნობიერება)აწესრიგებს უსაზღვრო რაოდენობის პირველ ელემენტებს. აქ თავისებური ფორმით გამოკვეთილია ცნობიერების აქტიური როლი. ემპედოკლესთან სინამდვილის მოვლენათა ურთიერთკავშირს აწესრიგებს სულიერი მოვლენები – სიყვარული და სიძულვილი. მხოლოდ სოკრატესთან, შემდეგ კი პლატონთან ჩნდება იდეის ცნება, საკუთრივ ცნობიერებაზე, შემეცნებაზე, ცოდნის რაობაზე მსჯელობა. პლატონი უკვე განიხილავს სულის სტრუქტურას, ერთიმეორესთან ანსხვავებს სულის ნაწილებს – გონიერს და გრძნობადს. ადამიანის ფსიქიკის შესახებ მანამდელი ცოდნა შეაჯამა და უფრო სრულყო არისტოტელემ ნაშრომში „სულის შესახებ“. არისტოტელემ მსჯელობს მესხიერებაზე, ემოციებზე, შეგრძნებებიდან აღქმაზე გადასვლაზე, ხოლო აქედან წარმოდგენამდე და აზროვნებამდე ამაღლებაზე, რაც მთავარია, პლატონისაგან განსხვავებით, არისტოტელესთან სული სხეულისაგან განუყოფელია. სული სხეულის არსებაა. არისტოტელემ ანსხვავებს მცენარეულს, ცხოველურს და ადამიანურ სულს.

ახალ ფილოსოფიაში ადამიანის ფსიქიკისა და ცნობიერების პრობლემები რაციონალიზმის და დუალიზმის პოზიციებიდან აქვს განხილული დეკარტეს, მან აზროვნება და სხეულებრივი, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად არსებულ ფენომენებად განიხილა. მასთან ცნობიერება თვითრეგულირებადი გარკვეულებაა, მისი შინაარსი აპრიორულია. ლოკმა, როგორც ემპირიზმის მიმართულების ფილოსოფოსმა, ადამიანის ფსიქიკის შინაარსი განიხილა, როგორც გარე სინამდვილის ასახვა, მან დასვა ფსიქიკის (ცნობიერების) სტრუქტურისა და განვითარების საკითხი, რომელიც უკვე რაციონალიზმის პოზიციებიდან განავითარა ლაიბნიცმა. მასთან უკვეა გამოკვეთილი ადამიანური ფსიქიკის განვითარების კონცეფცია. აქ არის გამოხატული ფსიქიკის განვითარების უნივერსალური იდეა. არაორგანულიდან ორგანულზე, ორგანულიდან ფსიქიკურზე, აქედან ცნობიერებაზე. თვით ფსიქიკის სტრუქტურის, მისი

სხვადასხვა (არაცნობიერი და ცნობიერი) დონეების შესახებ. ცნობიერების, მისი სტრუქტურის, შემეცნებითი უნარების, შინაარსის და ევოლუციის საკითხები იდგა გერმანულ კლასიკურ ფილოსოფიაში. საერთოდ გერმანულ კლასიკურ ფილოსოფიაში დგას სუბიექტის (ფსიქიკური, აზროვნებითი, შემეცნებითი, შემოქმედებითი) აქტიურობის პრობლემა. ჰეგელთან ფსიქიკისა (და ცნობიერების) დიალექტიკური კონცეფციაა წარმოდგენილი, სადაც ფსიქიკის და ცნობიერების მიმართ გამოყენებული იქნა განვითარების, ისტორიზმის პრინციპი. ცნობიერება განხილული იქნა, როგორც განვითარებადი მოვლენა. ჰეგელისათვის ცნობიერება (ფსიქიკა) სულია, რომელიც ქმნადობას იწყებს „არასულიერიდან“ და ვითარდება აბსოლუტურ ცოდნამდე.

ცნობიერებისა და ფსიქიკის პრობლემატიკა უმთავრესია ჰარტმანის ფილოსოფიაში, სადაც ცნობიერება, არაცნობიერ ფსიქიკურთან მიმართებაშია გააზრებული. ფსიქიკურსა და ცნობიერების აქტიურ საფუძვლად მასთან ფსიქიკის არაცნობიერი სფეროა ჩათვლილი. ჰარტმანის თანახმად არაცნობიერი უდევს საფუძვლად ადამიანის ინსტიქტებს, სიყვარულს, ადამიანის ხასიათს, ზნეობას, მხატვრულ შემოქმედებას, ენას, კულტურას, რელიგიას და ა.შ.

ცნობიერებისა და ფსიქიკურის პრობლემები შემდგომ განვითარებას ნახულობენ ზ. ფროიდის ფსიქოანალიზში, რომელმაც ცნობიერებისა და არაცნობიერი ფსიქიკურის საფუძვლად ბიოლოგიური ფაქტორები გაიაზრა. ფროიდის თეორიის წანამძღვრებია XX საუკუნის ბოლოსათვის ფსიქოლოგიაში წარმოშობილი და შემუშავებული კონცეფციები და შეხედულებები (პიანოზური შთაგონების, სიზმრის სიმბოლიკის, მითების, თანშობილი მიდრეკილებების და ა.შ. შესახებ), ფილოსოფიური თვალსაზრისები ფსიქიკის, ცნობიერებისა და არაცნობიერის ფსიქიკურის შესახებ. ფროიდი თვლიდა, რომ ადამიანური ფსიქიკის შინაარსი ჰგავს აისბერგს, რომლის დიდი ნაწილი წყალშია დაფარული და განსაზღვრულია წყალქვეშა დინებით. მასში გარდა გაცნობიერებულისა, არის გაუცნობიერებელი, ბნელი, ველური ელემენტებიც, რომლებიც სოციალური ნორმების მიერ გონებიდან განდევნილნი იატაკქვეშეთში და ელოდებიან მხოლოდ სისუსტისა და შიშის მომენტს, რათა კვლავ გამოავლინონ თავისი დემონური ძალები. ფროიდმა შეიმუშავა ფსიქოანალიზის ემპირიული მეთოდი, რომელიც საფუძველზეც იკვლევდა ქვეცნობიერში განდევნილი

მოთხოვნები, იდეებისა და მიდრეკილებების გამოვლენას სიმბოლოებში, სიზმარში, თავისუფალ ასოციაციებში, ფანტაზიაში, წამოცდომებისა და კალმის შეცდომებში, ჩანახატებში, შემოქმედებაში, კულტურაში.

ფროიდის მიერ მოცემული არაცნობიერის გაგება აზრსმოკლებული არაა, მაგრამ ადამიანის ყველა მოქმედებისა და შემოქმედების ბიოლოგიურისა და საერთოდ არაცნობიერის საფუძველზე ახსნა არ შეიძლება იყოს გამართლებული.

XIX ს. დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისისათვის ფსიქოლოგიაში ფსიქისა და ცნობიერების გაგებაში, მათ შორის ფროიდის თეორიისადმი დამოკიდებულების მხრივ მრავალი კონცეპცია და თეორია წარმოიშვა.

ცნობიერებისა და არაცნობიერი ფსიქიკურის გაგებაში ერთ-ერთ წამყვან თეორიად წარმოიშვა ქართველი ფსიქოლოგის დიმიტრი უზნაძის მიერ შემუშავებული და ექსპერიმენტურ გამოკვლევებზე დამყარებული შეხედულებათა სისტემა. ეს თეორია ერთის მხრივ წარმოადგენდა ფროიდის თეორიის საპირისპირო მოსაზრებას, მეორეს მხრივ როგორც მთლიანად ადამიანის ფსიქიკის, ისე ცნობიერების ადექვატური, მეცნიერული და ფილოსოფიურ გაგებას.

დ. უზნაძის განწყობის თეორია იყო პირველი ცდა ახალი მეთოდოლოგიური პოზიციებიდან და ექსპერიმენტული გამოკვლევების საფუძველზე ახსნილიყო როგორც მთლიანად ფსიქიკა, ისე ცნობიერება და არაცნობიერი ფსიქიკური. დ. უზნაძე ილაშქრებდა როგორც ფსიქიკისა და ცნობიერების გაიგივების, ისე არაცნობიერის ტრადიციული და ფროიდისტული გაგების წინააღმდეგ. დ. უზნაძის თეორია ემყარებოდა როგორც ფსიქიკის განვითარებას, ისე ადამიანის ფსიქოფიზიკური მთლიანობის შესახებ მის მიერ შემუშავებულ კონცეპციას. ფსიქიკის განვითარების არ დაშვების შემთხვევაში აუცილებელი ხდება ფსიქიკურისა და ფიზიკურს შორის ყოველგვარი კავშირისა და ურთიერთგავლენის უარყოფა. გამოდის, რომ ფიზიკური და ფსიქიკური, ერთიმეორისაგან რადიკალურად მოწყვეტილია. ასეთ შემთხვევაში კი მათ ურთიერთგავლენაზე საუბარი ზედმეტია. მაშასადამე, დ. უზნაძე თვლიდა, რომ უარი უნდა ითქვას ფსიქიკისა და ცნობიერების გაიგივებაზე. მაშასადამე, უნდა დავეუშვათ რაიმე ფორმით ფსიქიკის არსებობა, რომელიც არ ემთხვევა მისი ცნობიერი ფორმით არსებობას და ამავე დროს ის წინ უსწრებს ფსიქიკის

ცნობიერ ფორმა. დ. უზნაძის თანახმად, მანამდე არსებული თეორიები ვერ მივიდნენ იმის გაგებამდე, რომ ცნობიერი და არაცნობიერი ესაა ერთიანი ფსიქიკის განვითარების მხოლოდ ორი საფეხური, რომლებიც თანმიმდევრობით და აუცილებლობით მისდევენ ერთმეორეს. დ. უზნაძის თანახმად, თუ დავეუშვებთ, რომ ადამიანის ფსიქიკა არაა. ერთხელ და სამუდამოდ მოცემული რამ და განიცდის განვითარებას, ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია იმის დაშვება, რომ ცნობიერი ფსიქიკური პროცესების საფეხურებს აუცილებლად წინ უსწრებენ ფსიქიკის აქტიურობა, რომელიც მიმდინარეობს ცნობიერების ყოველგვარი მონაწილეობის გარეშე, რომ არსებობს ფსიქიკის განვითარების ცნობიერებამდელი საფეხური“ (5.8). დ. უზნაძის კონცეპციით ფსიქიკა წარმოადგენს განვითარების გაშლილ პროცესს, რომელიც მოიცავს ფსიქიკური ცხოვრების ჯერ ცნობიერებამდელ, შემდეგ კი ცნობიერ საფეხურს. სწორედ აქ დგება საკითხი იმის შესახებ, თუ რა ფორმით უნდა არსებობდეს ეს არაცნობიერი ფსიქიკური. დ. უზნაძის მიერ არაცნობიერი ფსიქიკურის არსებობის ფორმად ჩათვლილია განწყობა, რომელიც გაგებულია, როგორც სუბიექტის მთლიანობითი მდგომარეობა და მოქმედებისათვის მზაობა. განწყობა წარმოიშობა სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების ერთიანობით, სუბიექტური მოთხოვნისა და მისი დაკმაყოფილების საშუალების შემცველი გარემოს ურთიერთკავშირით. პიროვნების ქცევის ფსიქოლოგიური საფუძვლების გამოკვლევისას დ. უზნაძე აღნიშნავს, რომ ჩვენ აუცილებლად გაგვაჩნია არაცნობიერი, მაგრამ ეს არაცნობიერი სხვა არაფერია თუ არა განწყობა.

ცნობიერებისა და არაცნობიერი ფსიქიკურის განწყობის თეორიასთან მიმართების პრობლემათა გარშემო, მათ ახსნაში, ყოველთვის იყო აზრთა სხვაობა, მაგრამ, ავტორთა დიდი ნაწილი მიუთითებს დ. უზნაძის დიდ დამსახურებაზე განწყობის ფსიქოლოგიური თეორიის არა მხოლოდ შექმნაში, არამედ ექსპერიმენტულ მასალებზე მის დაფუძნებაში.

ლიტერატურა:

1. Узнатде Д. (1961): Экспериментальные основы психологии установки. Тбилиси.
2. Спиркин А.Г. (1972): Сознание и Самосознание. Москва.
3. Прангишвили А. (1977): Исследования по психологии установки. Тбилиси
4. Шерозия А. (1973): К проблеме сознания бессознательного психического. Тбилиси.
5. Упанишადы (1995) Тбилиси.

Психика, сознание, установка
Рагим Андриашвили
Грузинский технический университет
ул. Костава 77, Тбилиси, Грузия

В работе отмечается, что в философии с древнейших времён одними из коренных проблем являлись проблемы психики и сознания. По этим вопросам разрабатывались различные взгляды и концепции. В новой философии у Декарта, а в последствии в немецком идеализме наблюдаются новые подходы к этим проблемам. В начале XX в. З. Фрейд разрабатывает свою теорию психоанализа о психике человека. Отличную от теории Фрейда и философских систем концепцию разрабатывает грузинский психолог Д. Узнадзе в виде психологической теории установки, согласно которой в основе всех поведений и мыслительной деятельности человека лежат соответствующие установки.

Psychics, consciousness, set
Ragim Andriashvili
Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

In this task, in philosophy old times there is shown the essence of one of the main psychics, nature of consciousness and functional problem. From the antic times, there were worked out different kind of ideas and conceptions about it. In a new philosophy by Descartes and then in German Idealism the problem is discussed in the different positions. In XX century S. Freud makes a new theory about man's psychics – in the form of psychoanalyze. Based on the experimental researches the different theory about set makes Georgian psychologist D. Uznadze, according who all action and thinking including their illusions and fantasies, assume as a basis - set.

რაგიმ ანდრიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

კოსტავას ქურა 77. თბილისი, საქართველო

არაერთ ფილოსოფოსს გამოუთქვამს თვალსაზრისი იმის შესახებ რომ ფილოსოფია ესაა ფილოსოფიური აზრის ისტორია. გარკვეული აზრით, შეიძლება ითქვას, ეს მართლიც იყოს. ერთი კი ცხადი, რომ ფილოსოფიის ზოგადი კურსის აგებისას აუცილებელია ფილოსოფიური აზრის ისტორიის თუნდაც მოკლედ გაცნობა. ასეთი აუცილებლობა ჩვენი გაგებით უნდა ეფუძნებოდეს იმ მოსაზრებას, რომ ფილოსოფიის ზოგად კურსში ფილოსოფიის საგნის გარკვევის შემდეგ, აუცილებლად უნდა ხდებოდეს აგრეთვე, ფილოსოფიური აზრის წარმოშობის გაცნობა. კერძოდ, თუ სად და რა სახით წარმოიშვა ის, რა სახით იდგა ფილოსოფიური პრობლემატიკა სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში, როგორი იყო მათი მემკვიდრეობითობა, პრობლემატიკის განვითარება და გაფართოება; ისტორიის ცალკეულ მონაკვეთებში რა სახის სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, ეროვნული და ეთნიკური საფუძვლები განსაზღვრავდნენ ფილოსოფიური პრობლემატიკის ხასიათს, მის შინაარსსა და მიმართულებას. თუ „ფილოსოფია არის ეპოქა ასახული აზრებში“ (ჰეგელი), საჭირო იქნება „ეპოქისა“ და მის ფილოსოფიას შორის მიმართების ჩვენება. „ფილოსოფიის ისტორიის შესწავლა თვით ფილოსოფიის შესწავლაა“ წერდა ლ. ფოიერბახი (4.12).

ფილოსოფიის ისტორიის შესწავლით, ფილოსოფიის წარმოშობისა და განვითარების წარმოჩენით სტუდენტები ნათლად დაინახავენ ფილოსოფიურ სისტემებში და ცალკეულ ფილოსოფოსთან ფილოსოფიური პრობლემატიკის დასმის, გადაწყვეტისა და დასაბუთების ლოგიკურ წესებსა და ხერხებს.

თითოეული ფილოსოფოსი, საკუთარი ფილოსოფიური სისტემისათვის დამახასიათებელი კვლევის მეთოდებისა და ამოსავალი პრინციპების გათვალისწინებით ამუშავებდა აგრეთვე ისტორიის ფილოსოფიის, საზოგადოების პოლიტიკური და სამართლებრივი მოწყობის ფორმების შეესახებ კონცეფციას.

მხედველობაშია მისაღები აგრეთვე ფილოსოფიის გარკვეული ურთიერთობა რელიგიასთან. იშვიათია ფილოსოფოსი (და ალბათ მოაზროვნე და შემოქმედი საერთოდ), რომელსაც მეეტ-ნაკლებად არ გამოეხატოს საკუთარი დამოკიდებულება ამ ფენომენისადმი. თვით არისტოტელეც მეცნიერებათა შორის ყველაზე საპატიოს ღვთისმეტყველებას თვლის (1.30). თუმცა სექსტ ემპირიკოსს მიაჩნია, რომ არისტოტელე რელიგიისადმი დადებითი

დამოკიდებულებით მხოლოდ ანგარიშს უწევდა არსებულ მდგომარეობას. ისე კი, არისტოტელე მეცნიერული გაანალიზებისა და შეფასების ღირსად არ თვლიდა მითოსურ სამოსელში გადმოცემულ ფილოსოფიურ თვალსაზრისს (1.68). თუმცა, არისტოტელე, მიუხედავად მისი, ძირითადად რეალისტური მსოფლმხედველობისა, ღმერთებისადმი, რელიგიისა და თეოლოგიისადმი დადებით ყურადღებას იჩენდა. უფრო მეტიც, უნივერსუმის პირველ მამოძრავებლად მან ღმერთი ჩათვალა (1.245). ზემოაღნიშნული კავშირ-მიმართება ფილოსოფიასა და რელიგიას შორის იმაშიც გამოიხატებოდა, რომ ადრეცა და ღღესაც, რელიგიურ სისტემებში და ღვთისმეტყველებაში, რელიგიურ ფილოსოფიაში ღმერთის არსებობისა და რელიგიური დოგმების ჭეშმარიტების დასაბუთებისათვის ფილოსოფიური, კერძოდ ლოგიკური არგუმენტები და დასაბუთების ხერხებია გამოყენებული. საღვთისმეტყველო ლიტერატურაში და რელიგიურ ფილოსოფიაში ღვთაებრივი შემოქმედების, ღმერთის, სამყაროსა და ადამიანის ურთიერთმიმართებისა და ღვთაებრივი პროვიდენციის საკითხები ფილოსოფიური, ლოგიკურად არგუმენტირებული ფორმითაა მოცემული.

ღღეს თანამედროვე პირობებში, ადამიანთა ცხოვრებისა და საქმიანობის, შემოქმედების ყველა სფეროში შეიჭრა სოციოლოგია. იშვიათია საზოგადოების სულიერი და მატერიალური ცხოვრების რაიმე სფერო, რომ მისი სოციოლოგია არ შექმნილიყოს. ეს ეხება როგორც ზოგად (თეორიულ), ისე ემპირიულ (კონკრეტულ) სოციოლოგიას. შეიქმნა (წარმოიშვა) მრავალი ე.წ. სოციოლოგიური მიმართულება თუ დარგი. პოლიტიკური სოციოლოგია, კულტურის სოციოლოგია, ისტორიის სოციოლოგია, რელიგიის სოციოლოგია, ხელოვნების სოციოლოგია, ზნეობის სოციოლოგია, სამართლის სოციოლოგია, ეთნიკური სოციოლოგია, განათლების სოციოლოგია, სოფლის სოციოლოგია, ქალაქის სოციოლოგია და ა.შ. სასწავლო ჰუმანიტარულ დისციპლინებს შორის სულ უფრო წამყვანი ადგილი უკავია სოციოლოგიას. ყოველივე ამან შესაძლებელია განაპირობოს ფილოსოფიისადმი ყურადღების ერთგვარი მოდუნება. მაგრამ, სოციოლოგია, როგორც არ უნდა შეიჭრას ცხოვრებისა და შემოქმედების ყველა სფეროში, ის ვერ შეცვლის ფილოსოფიას. სოციოლოგიისადმი ასეთი მზარდი ყურადღება ჩვენი თვალსაზრისით გაპირობებულია მთელი-რიგი გარემოებებით. ღღეს მსოფლიოში მიმდინარეობს არნახული მასშტაბის პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციისა და გლობალიზაციის პროცესები. რაც აუცილებლად აისახება როგორც საერთაშორისო პოლიტიკურ ურთიერთობებში, ისე თვით ქვეყნების შიგნით მიმდინარე

პროცესებში. ამ პროცესების ადექვატურად გააზრებისათვის პოლიტოლოგები ხშირად სოციოლოგიას იშველიებენ. მაგრამ სოციოლოგია, იძლევა მოკლევადიან და ადვილად ასათვისებელ რეკომენდაციებს სოციალური და პოლიტიკური ურთიერთობების დარეგულირებისა და ეკონომიკური წარმატებებისათვის. სწორედ აქ გამოგვადგებოდა არისტოტელეს მიერ მოცემული ცოდნისა და გამოცდილების ურთიერთშედარება. ის თვლიდა რომ პრაქტიკული და თეორიული ცოდნაც აუცილებელია, მაგრამ თეორიულ ცოდნას მაინც მეტ უპირატესობას ანიჭებს, რადგან, მისი თქმით თეორეტიკოსმა იცის რატომ, პრაქტიკოსმა კი მხოლოდ რა? (1.26). მაგრამ, როგორც ითქვა, ფილოსოფიის ადგილს ვერცერთი მეცნიერული დარგი ვერ დაიკავებს. ფილოსოფია ხომ მოძღვრებაა აზროვნების შესახებ, მოძღვრებაა ჭეშმარიტების შესახებ (არისტოტელე), ის მეცნიერებაა არსებულის, როგორც არსებულის პირველი საწყისებისა და მიზეზების შესახებ (არისტოტელე), ის ხომ ეპოქაა ასახული ცნებებში (ჰეგელი), ბოლოს, ფილოსოფია მსოფლმხედველობაა და სწორედ აქ ვლინდება მისი თეორიულ და პრაქტიკულ დანიშნულებათა გადაკვეთა. ფილოსოფიის როგორც დიალექტიკის შესახებ მოძღვრების გარეშე თვით სოციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების ადექვატური გაგება და გააზრებაც შეუძლებელი იქნებოდა. ფილოსოფია მოძღვრებაა დიალექტიკის შესახებ. ხოლო დიალექტიკის გამოყენების, დიალექტიკური გააზრების გარეშე შეუძლებელი იქნება დღევანდელი გლობალურობის პირობებში, საზოგადოებრივი ცხოვრების, საზოგადოების სახელმწიფოებრივი მოწყობის, საზოგადოების მართვის, მასობრივი ფსიქოლოგიის სულ უფრო გართულებული თვისობრიობის გააზრება და რეგულირება მსოფლიოს მასშტაბით სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, სახელმწიფოთაშორისო ურთიერთობების, მეტად სიღრმისეული პროცესების გააზრება. ყოველივე ამის გარეშე კი, ყოველი ნაბიჯი შესაძლებელია დამღუპველი აღმოჩნდეს როგორც ცალკეული ეთნოსების, ერებისა და სახელმწიფოებისათვის, ისე, მთელი კაცობრიობისათვის; ეს ეხება აგრეთვე, დიდ სახელმწიფოთა ერთმანეთთან და მათი მხრიდან პატარა სახელმწიფოებთან ურთიერთობის პოლიტიკასაც. ჯანსაღი ფილოსოფიური გააზრების გარეშე გლობალური პრობლემების გადაწყვეტამ (სუბიექტური ინტერესებიდან გამომდინარე), შესაძლოა მთელი მსოფლიო გამოუვალ სოციალურ და პოლიტიკურ, კრიზისამდე მიიყვანოს.

ფილოსოფიისადმი ყურადღების მოდუნება ანდა მის წინააღმდეგ (კიდევაც) გალაშქრება ახალი არ უნდა იყოს. ჯერ კიდევ ჰეგელი თავის ლექციაში (ბერლინში) მიუთითებდა

გერმანიაში (იმ დროისათვის) ფილოსოფიისადმი ყურადღების ერთგვარ მოდუნებაზე და მის მიზეზებზე (6.80). ამავე დროს აღნიშნავს, რომ ფილოსოფიური აზროვნება და ფილოსოფიური აზრის განვითარების ბედი ღმერთმა წილად არგუნა გერმანელებსო. აქედან კი პასუხისმგებლობა ამ დარგის განვითარებისადმი. მართლაცდა, გერმანელთა წვლილი ფილოსოფიური აზრის განვითარებაში უაღრესად დიდია და მეტად მნიშვნელოვანი. აქ შეიძლება დაგვესახელებინა ნიკოლოზ კიზანელი, ლაინიცი, ჰერდერი, კანტი, ფინტე, შელინგი, ჰეგელი, ფოიერბახი და ა.შ. ამ ფაქტს ხაზს უსვამს აგრეთვე ლ. ფოიერბახი (4.14). ჰეგელი ფილოსოფიას უწოდებდა საკაცობრიო კულტურის ამოსავალსა და საფუძველს (ამ მიმართულებით შეიძლება ვებერთელა გამოკვლევის შესრულება) (6.80). იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოსა და ქართული ფილოსოფიური აზრის შესახებაც. ჩვენს ქვეყანასაც ხომ ფილოსოფიური აზროვნების უძველესი ტრადიციები გააჩნია. ქრისტიანობის მიღებიდან დაწყებული ქვეყანაში ინტენსიურად ვითარდება განათლება, საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური და ლიტერატურული შემოქმედება. V საუკუნეში უკვე ფუნქციონირებდა ფაზისის რიტორიკულ-ფილოსოფიური უმაღლესი ტიპის სკოლა, სადაც რიტორიკასთან ერთად ძირითადი იყო სიბრძნისმეტყველება ანუ ფილოსოფია. პეტრე იბერიისა და იოანე პეტრიწის ფილოსოფიური და საღვთისმეტყველო ნაზრევი ანგარიშგასაწევი იყო როგორც მათთვის თანამედროვე, ისე მომდევნო დროის ფილოსოფიურ სისტემებში. დღესაც, საქართველოში ფილოსოფიური აზრი ორიგინალური მიმართულებით ვითარდება.

ლიტერატურა:

1. არისტოტელე (1964): მეტაფიზიკა. თბილისი.
2. Секст Эмпирик (1976): Против учёных. – соч. в 2-х т., т.1., Москва.
3. Секст Эмпирик (1976): Против учёных. – соч. в 2-х т., т.2., Москва.
4. Фейербах Л. (1974): Гегелевская история философии. – Фейербах Л. соч. в 3-х т., т.2, Москва.
5. Абу-Али ибн-Сина (1971): Литература народов СССР. Москва.
6. Гегель (1974): Речь, произнесённая при открытии чтений в Берлине 22.10.1818 г. – Гегель. Энциклопедия философских наук. т.1, Москва.

Philosophy it's mean of study

Ragim Andriashvili

**Georgian Technical University
77 Kostava Street, Tbilisi, Georgia**

During in the scaled reforms conditions is noticeable the nihilistically dependence towards philosophic subject in high schools. With our understanding this may lead modern generation to the sorrowful results. Philosophy is teaching about thinking. Besides, it is also ideology and here are appeared its practical and theoretical meanings. Without dialectic, it would be possible to consider the adequacy of difficult and fast modernistic social- political and economical processes. From all of this comes the inevitability of approaching method towards teaching.

Философия. Значение её преподавания.

Рагим Андриашвили.

Грузинский технический университет
у. Костава 77, Тбилиси, Грузия.

В условиях масштабных реформ в сфере образования наблюдаются нигелистические подходы к философским дисциплинам в высших учебных заведениях. По нашему пониманию это может привести к плачевным последствиям. Философия – наука о мышлении. Кроме того, философия – мировоззрение, и именно в этом проявляется её теоретическое и практическое значение. Без диалектики было бы невозможно адекватное осмысление характерных для современности быстротечных и весьма сложных экономических, политических и социальных процессов. Из всего этого вытекает необходимость особого подхода к преподаванию философских предметов.

ინოვაციურ საწარმოთა ოგანიზაციური ფორმები

აკაკი გვარუციძე, ასისტენტ პროფესორი

სტუ–ს ეკონომიკური თეორიისა და ბიზნესის მართვის მიმართულება

თბილისი კოსტავა ქ.№77

ინოვაციები ეკონომიკისა და მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრების ლოკომოტივად გვევლინება, რომელთა შედეგების პრაქტიკაში დანერგვის გარეშე საზოგადოებრივი პროგრესი შეუძლებელია. დღეს მსოფლიო პრაქტიკაში ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ რეჟიმში გადაყვანის მდიდარი გამოცდილება არსებობს, რომლის გამოყენება საქართველოს მეურნეობრივ სისტემაში უაღრესად სასარგებლო იქნება. ამისათვის კი საჭიროა ისეთი სამართლებრივი და ეკონომიკური გარემოს შექმნა, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ინოვაციური პროცესების განვითარებასა და ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებას.

ინოვაციური პროცესების ოგანიზაციური ფორმის ქვეშ იგულისხმება საწარმოთა კომპლექსი, ცალკე საწარმო ან მისი ქვედანაყოფი, რომლებიც ხასიათდებიან გარკვეული იერარქიული ორგანოზაციით და ინოვაციური პროცესებია მართვის მექანიზმის შესაბამისი

სპეციფიკით. ამ ფორმათა საბოლოო მიზანია ინოვაციათა პრაქტიკული რეალიზაცია. ზოგადად ასეთ ორგანიზაციულ ფორმას უწოდებენ ინოვაციურ საწარმოს. საწარმოთა ეს ფორმები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან: საკუთრების ფორმებით, ინოვაციების სპეციფიკაციით, მამუტაბურობით, მართვის დონით, ტერიტორიული განლაგებით, იერარქიული კავშირების ფორმით და სხვა.

ინოვაციურ საწარმოთა ორგანიზაციული ფორმების ფორმირება ხდება ცალკეული ქვეყნისათვის დამახასიათებელი ფაქტორების ზეგავლენით, კერძოდ ბუნებრივი რესურსების (მინერალური, მიწის, წყლის, ტყის და რეკრეაციული რესურსების) სამეცნიერო – ტექნოლოგიური პოტენციალის, სამეწარმეო საქმიანობის, ტრადიციების და სხვათა გათვალისწინებით. ამიტომ ცალკეულ ქვეყანაში ამ ფორმებს გააჩნია გარკვეული ეროვნული კონფიგურაცია, რომელიც ეფუძნება სამეცნიერო – ტექნოლოგიური განვითარების პროდუქტებს მსხვილი ეროვნული მნიშვნელობის პრობლემების გადასაწყვეტად.

ინოვაციურ საწარმოთა ორგანიზაციული ფორმების სრულყოფისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საზღვარგარეთის განვითარებულ ქვეყნებში დაგროვილ გამოცდილებას. ამ მხრივ აღსანიშნავია ისეთი ორგანიზაციული ფორმები, როგორცაა სამეცნიერო – საკვლევე პარკები (აშშ), ტექნოლოგიათა ინკუბატორები (ისრაელი), ტექნოლოგიური პარკები (გერმანია), ტექნოპოლისები (იაპონია), ვენჩურული ფირმები და სხვა. ამ საწარმოთა შექმნამ მთელ რიგ ქვეყნებში საფუძველი ჩაუყარა ინოვაციათა ფართო მამუტაბით გამოყენებას. სწორედ ინოვაციათა გამოყენების საქმეში, გლობალიზაცია უქმნის ხელსაყრელ გარემოს იმას, ვინც მზად არის გამოიყენოს განვითარებული ქვეყნების მიღწევები.

საქართველოში ინოვაციური პროცესების ორგანიზაციული ფორმები წარმოგვიდგება სამეცნიერო – საწარმო გაერთიანებების, სამეცნიერო – კვლევითი და საცდელ – საკონსტრუქტორო ინსტიტუტების სახით. ინოვაციური ეკონომიკის პირობებში სულ უფრო ფართო ხასიათს იძენს. ე.წ. „ტექნოპარკების,” ანუ მეცნიერულ–წარმოებრივი ტერიტორიული კომპლექსების წარმოქმნა და ფუნქციონირება. მარტივად თუ ვიტყვით, ტექნოპარკი არის მეცნიერებადტევადი პროდუქციის დამუშავებისა და წარმოების ცენტრი. აქვთ რა მჭიდრო კავშირი სამეცნიერო–კვლევით ცენტრებთან, უმაღლეს სასწავლებლებთან, სამრეწველო საწარმოებთან, აგრეთვე, მთელ რიგ სხვა ორგანიზაციებთან, მეცნიერებადტევადი მეწარმეობის განვითარების მიზნით, ისინი ყოველნაირად ცდილობენ თავიანთ სამოქმედო რეგიონში შექმნან ინოვაციური გარემო. იგულისხმება მცირე და საშუალო ბიზნისის განვითარებისათვის, მეცნიერული ცოდნის, გამოგონების, ნოუჰაუსა და

მაღალი ტექნოლოგიების სწრაფად ათვისებისათვის. მატერიალურ-ტექნიკური, ფინანსური, სერვისული, ინფორმაციული და სოციოლოგიურ-კულტურული ბაზის შექმნა.

ტექნოპარკის დამფუძნებლად როგორც წესი, ერთდროულად გამოდიან უნივერსიტეტები, სამეცნიერო ცენტრები, სამრეწველო საწარმოები, საფინანსო ორგანიზაციები და ხელისუფლების ორგანიზაციები. მისი არსებობისა და ფუნქციონირების ძირითად ნიშან-თვისებებს შორის აღსანიშნავია ის, რომ აქვს იურიდიული პირის სტატუსი, უძრავი ქონება, განვითარებული ბიზნეს-ინკუბატორი, ხანგრძლივი ვადით, არენდით აღებული ფართი, სათანადო სერვისი, რომელსაც ძალუძს კლიენტი ფირმების, მრავალფეროვანი მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ჰყავს მენეჯერთა მაღალკვალიფიციური კადრები, რეგიონში წარმოადგენს ისეთ სტრუქტურას, რომელიც საგრძნობ გავლენას ახდენს მის სოციალურ – ეკონომიკურ განვითარებაზე.

ტექნოპარკები ადაპტირების პროცესში მნიშვნელოვან დახმარებას უწევენ მცირე ზომის დამწვებ ინოვაციურ ფირმებს პირველი ნაბიჯების გადადგმაში, ინტელექტუალური პროდუქციისათვის საქონლური ფირმის მიცემაში, ახალი ტექნოლოგიების, ნაწარმისა და მომსახურების წარმოებასა და რეალიზაციაში, მაღალკვალიფიციური სპეციალისტებისათვის სამუშაო ადგილების შექმნაში, ინვესტიციების მოზიდვაში და სხვა.

სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის განვითარება ხელს უწყობს ტერიტორიული სამეცნიერო საწარმოთა აგლომერაციების და კომპლექსების გაჩენას, რომლებიც სამეცნიერო ტექნოპარკების ფორმას იძენს. მათი საქმიანობა თეორიულ-ფუნდამენტური ან გამოყენებითი ხასიათის კვლევა-ძიებით შემოიფარგლება. ასეთი პარკები, როგორც წესი, მეცნიერებადტევად ფირმებს უქმნიან ხელსაყრელ პირობებს მეცნიერული კვლევა – ძიების ნაყოფიერად წარმართვისათვის. მიდიან რა დიდ რისკზე, ისინი აფინანსებენ პრიორიტეტულ სამეცნიერო მიმართულებებს. ფუნქციონირების გარკვეული თავისებურებანი ახასიათებთ სპეციალიზებულ და მრავალპროფილიან სამეცნიერო – ტექნოპარკებს.

ამჟამად აშშ-ში გამოიყოფა სამი ტიპის “სამეცნიერო პარკი“:

- „სამეცნიერო პარკები“ ამ სიტყვის ვიწრო გაგებით;
- „კვლევითი პარკები“, იმით განსხვავდება პირველისაგან, რომ მათ ჩარჩოებში სიახლეები მუშავდება, მხოლოდ ტექნიკური პროტოტიპის სტადიამდე;

– „ინკუპატორები” რომლის ჩარჩოებში უნივერსიტეტები თავშესაფარს აძლევენ კომპანიებს, სთავაზობს რა მათ შედარებით ზომიერ გადასახადს მიწაზე, ნაგებობაზე, ლაბორატორიულ მოწყობილობებსა და მომსახურებაზე.

უდიდესი ტექნოპარკი აშშ–ში არის სტენფორდის სამეცნიერო პარკი. იგი მდებარეობს კალიფორნიაში, სტენფორდის უნივერსიტეტის კუთვნილ მიწებზე, რომლებიც 51 წლიანი ვადით გადაცემულია „მაღალტექნოლოგიური კომპანიებისათვის”. ეს კომპანიები თანამშრომლობენ უნივერსიტეტთან.

სიდიდის მიხედვით შემდეგი ტექნოპარკი არის „პარკი სამკუთხედი” ჩრდილოეთ კაროლინაში ფილადელფიის უნივერსიტეტის სამეცნიერო ცენტრი პელსივანიის შტატში. (სამი უმსხვილესი და რიგი შედარებით მცირე უნივერსიტეტები და კოლეჯები, დაახლოებით 40 კვლევითი ცენტრი, კერძო საუნივერსიტეტო, ფედერალური და მაღალტექნოლოგიურ კომპანიათა საწარმონი, დაახლოებით 30 საბანკო და კომერციული დაწესებულება 20 ათასი დასაქმებული).

რეგიონული აგლომერაციის ან „სამეცნიერო პარკის” მაგალითს ამ სიტყვის ფართო გაგებით წარმოადგენს ცნობილი „სილიკონის დაბლობი”. ეს ზონა 3 მლნ-იანი ქალაქის კვლევითი ლაბორატორიების და მრეწველობის საკვანძო დარგების საწარმოთა ჩათვლით უნიკალურია კონცენტრაციის თვალსაზრისით. დღესდღეობით იქ იწარმოება ამერიკული ელექტრონიკის პროდუქციის ნახევარი და განლაგებული 4054 ელექტრონიკის, ინფორმატიკის და ტელეკავშირის სფეროში მოქმედი კალიფორნიული კომპანიის 40% და ამ დარგის ამერიკულ კომპანიათა საერთო რიცხვის 16%–ს.

სამეცნიერო ტექნოპარკების ძირითად ამოცანებს შორის აღსანიშნავია: ისეთი ორიგინალური მეცნიერული იდეების შემუშავება, რომელთაც ძალუძთ პროგრესული ხასიათის რადიკალური ცვლილებების შეტანა ტექნიკასა და ტექნოლოგიაში, სამეცნიერო და ტექნიკური ცოდნის უმაღლესი სასწავლებლიდან და მეცნიერულ–კვლევითი ინსტიტუტებიდან მეურნეობრივ პრაქტიკაში გადატანის დაჩქარება.

ტექნოპარკის ერთ–ერთი ძირითადი ტიპია ტექნოპოლისი, რომლის კომპლექსში შედის, რეგიონულ თავისებურებათა გათვალისწინებით, თავის სამოქმედო ზონაში ხელაყელი პირობების შექმნა მეცნიერმკვლევართათვის, ასევე, საყოფაცხოვრებო ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება, შრომის ანაზღაურების სისტემის სრულყოფა და ა.შ. მათ ფუნქციონირებაში მონაწილეობენ ძირითადად მსხვილი კომპანიები, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან ფირმის საქმიანობის

შესწავლითა და განვითარებით. აღნიშნული ფორმა განსაკუთრებით გავრცელდა იაპონიაში. სპეციალისტების აზრით „ტექნოპოლისების“ შექმნის პროექტი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სტრატეგიული მიმართულებაა იაპონური მთავრობის ექვსმიზნიანი პროგრამისა იაპონიის მიერ ეკოლოგიურ ლიდერის პოზიციების დასაპყრობად. ხანგრძლივადიანი მიზანია იაპონიის გადაქცევა „მიტატორიდან“ და „რაციონალიზატორიდან“ ტექნოლოგიათა შემოქმედად.

ამჟამად მიმდინარებს მეცნიერების აქტიური ტრანსნაციონალიზაცია. იაპონური კორპორაციები სამეცნიერო – კვლევით ცენტრებს ხსნიან პლანეტის სხვადასხვა წერტილში. ამასთან ახალი ცენტრების წარმოშობის სისწრაფე ძალზე დიდია–დაახლოებით ერთი ცენტრი კვირაში.

ტექნოპოლისების განუყოფელ ელემენტებს წარმოადგენენ ვენჩურული ფირმები და აქციონერული კომერციული ბანკები. ვენჩურული ფირმა მცირე ან საშუალო საინვესტიციო ფირმაა, რომელიც ანხორციელებს მეცნიერულ კვლევებს, საინჟინრო დამუშავებებს, მათ დაკრედიტირებასა და ინოვაციურ წამოწყებათა რეალიზაციას. ასეთი ფირმები ხშირად მსხვილი კორპორაციების დაკვეთით და თითქმის სრული გაურკვევლობის პირობებში მოქმედებენ. ეს იმას ნიშნავს, რომ მაღალი მოგების მიღების იმედით ფირმები რისკზე მიდიან. ინოვაციების წარმატებით დამთავრების შემთხვევაში მსხვილი კომპანია ლეზულობს სამეცნიერო–ტექნიკურ ინფორმაციას და თავისი საწარმოო და კომერციულ პოტენციალზე გაყვანით ლეზულობს მნიშვნელოვან მოგებას, რის გამოც ყველა მსხვილი სამრეწველო კორპორაცია თანამშრომლობს ვენჩურულ ფირმებთან.

ვენჩურული ფირმების საქმიანობამ ყველაზე ადრე იჩინა თავი აშშ–ში, შემდეგ კი ფართოდ გავრცელდა ევროპის განვითარებულ ქვეყნებში და იაპონიაში. 2005 წლისათვის მარტო აშშ–ში ფუნქციონირებდა 600-ზე მეტი ვენჩურული ფირმა, ხოლო ვენჩურული კაპიტალის ბაზრის საერთო მოცულობამ 24 მლრდ. დოლარს გადააჭარბა.

ყურადსაღებია ისრაელის სახელმწიფოში დანერგილი ე.წ. „ინკუპატორების“ ანუ „სათბურების“ დაფუძნების მეთოდი მცირე ბიზნესის ინოვაციურ საქმიანობის სტიმულირებისათვის.

ბიზნეს-ინკუპატორი წარმოადგენს რა ტექნოპარკის ნაირსახეობას, არსებითად მის ფუნქციებს ასრულებს და მთელი საინკუპაციო პერიოდის განმავლობაში ეხმარება ფირმებს წინასასტარტო პრობლემების გადაჭრაში. საინკუპატორო პერიოდის გასვლის შემდეგ ფირმა-კლიენტი ტოვებს ინკუპატორს და იწყებს დამოუკიდებელ საქმიანობას.

ინოვაციურ საწარმოთა ორგანიზაციული ფორმები წარმოადგენენ მეცნიერების წარმოებასთან შერწყმის ახალ ეფექტურ ფორმას და ხელს უწყობენ ქვეყანაში ეკონომიკის აღმავლობის, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას.

Организационные формы инновационных предприятий

Акакий Гваруцидзе. ассистент – профессор

ГТУ, направление „Экономическая теория и управление бизнесом” Тбилиси, пр.

Костава, 77

В статье «Организационные формы инновационных предприятий» А. Гваруцидзе отмечает, что инновации являются в локомотивами для экономики и всей общественной жизни. Вне Внедрения ее результатов в практику общественный прогресс невозможен. На сегодня в мировой практике существуем богатейший опыт перевода развития экономики на инновационный режим в виде научно – исследовательских парков (США) инкубаторов технологии (Израиль) технологических парков (Германия), технополисов (Япония) применение которых в хозяйственной системе Грузии может быть весьма полезным. Для этого необходимо создание правовой и экономической среды, которая может способствовать формированию инфраструктуры и развитию инновационных процессов.

Opganitationae foms of innovativeenterprises marks

Civarucidze Akaki; Asistan-Protessor

Georgian Technicae University. The Department of

Ekonomics and Business Kostava s.tr. 77

A.Gvarutsidze in the article organizational forms of innovative enterprises marks, that innovations appearance as a locomotive of economics and whole society's life, which's results without instillation in practice society's progress is impossible. Today in world's practice exists rich experience of moving economics development on innovation regime, scientific-researching parks (USA), incubators of technology (Israel), technological parks (Germany), techno polices (Japan), which's utilization in Economical system will be exceptionally useful. For thia it's necessary to create lawful and economical environment, which accomplice the development of innovative processes and forming of infrastructures.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბრალავა ა. ეროვნული ეკონომიკა და გლობალიზაცია. თბ. 2005.
2. აბრალავა ა. გზა მაღალტექნოლოგიური ეკონომიკისკენ. თბ. 2001.
3. ბარათაშვილი ე. ზარანდია ჯ. საქართველოს რეგიონალური განვითარების ეკონომიკა. თბ. 2007.
4. ბარათაშვილი ე. მესტვირიშვილი გ. ჯაფარიძე გ. მენეჯმენტის საფუძვლები. თბ 1997.
5. ბარათაშვილი ე. დათაშვილი ვ. ნაკაიძე გ. ქუთათელაძე რ. ინოვაციების მენეჯმენტი. თბ. 2008.
6. გვაჯაია ლ. ინოვაციების რეალიზაციის ორგანიზაციული ფორმები. ჟურ. „ეკონომიკა“ №5 – 2001.
7. ჩიქავა ლ.ინოვაციური ეკონომიკა. თბ. 2006.
8. ვაშაძე შ. მსოფლიო ეკონომიკა. თბ. 2008.
9. ვაშაძე ზ. სილაგაძე ლ. თავისუფალი ეკონომიკური ზონები. თბ. 2008.
10. Мухамедьяров А. Иновационный менеджмент. м.2006.
11. Нижегородцев Р. Иновационная экономика. м. 2005.

დასავლეთი და რუსეთ-საქართველოს ომი

ელიშერ (ეპიფანე) გვენეტაძე, ისტორიის დოქტორი საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

დასავლეთი სულ მუდამ იყო საქართველოს სახელმწიფოს ორიენტირი, თუმცა მათ არაერთხელ გაუცრუებიათ ქართველ პოლიტიკოსთა იმედები. XX საუკუნის 10-იანი წლების ბოლოს, როდესაც აღსდგა ქართული სახელმწიფოებრიობა, ქართული პოლიტიკური აზრის ძირითადი დასაყრდენი საკუთარ ეროვნულ ენერგიასთან ერთად იყო იმედი ევროპის დახმარებისა, რომლისაკენაც დიდი ხნის მანძილზე ისწრაფვოდა მთელი ქართველი ხალხი. აგრამ ისტორიამ ცხადყო რომ ეს იმედი იმ ხანებში ფუჭი აღმოჩნდა.

პოსტსაბჭოთა სივრცეებში დასავლეთ ევროპის ქვეყნებს ფრთხილი და საქმიანი დამოკიდებულება ჰქონდათ და აქვთ. ევროპა დღემდე იმ პოლიტიკას ატარებს, რომელიც არ გამოიწვევს რუსეთის გალიზიანებას და დსთ-ს სივრცეში უპირატესად ეკონომიკურ თანამშრომლობას გულისხმობს.

ევროპა საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებს ოთხ კატეგორიად ჰყოფდა:

1. ბალტიის სახელმწიფოები, რომლებიც ევროპის ორგანულ ნაწილად აღიქმებოდნენ და აუცილებელი იყო მათი ევროპაში რეინტეგრაცია.
2. რუსეთი, უკრაინა და ბელორუსია რომელთა მიღება ევროსტრუქტურებში არ იყო გამორიცხული.
3. კავკასიის ქვეყნები რომლებიც მიიღეს ევროსაბჭოში მაგრამ მათ ევროკავშირში ინტეგრაციაზე თავს იკავებენ.

4. ცენტრალური აზიის სახელმწიფოები, რომლებიც განვითარებით ძალიან ჩამორჩებიან ევროპას, და შეუძლებელიცაა მათი ევროპის ნაწილად გახდომა, მაგრამ ენერგეტიკული, შიმშილიდან გამომდინარე ეს ქვეყნები ევროპის ინტერესთა სფეროში არსებობს.

განსაკუთრებით სამხრეთ კავკასიაში და ცენტრალური აზიით დაინტერესებულია აშშ. ვინაიდან კავკასია მისთვის უპირველესად სტრატეგიულადაა მნიშვნელოვანი. ვინაიდან იგი ბუნებრივ გასასვლელს წარმოადგენს ახლო აღმოსავლეთში, რომლის კონტროლიც აშშ-ს სურს. ამისთვის აშშ-ს, შესაბამისი რეზერვები გააჩნია ზოგადად კავკასიის სახელმწიფოებში, საქართველოსა და აზერბაიჯანის სახით, რომელთაც გააჩნიათ მყარი პროდასავლური ორიენტაცია. აგრეთვე აზერბაიჯანის ენერგორესურსების მნიშვნელობა და თავად სომეხი პოლიტიკური ელიტის მცდელობა, რომ მიიპყროს საერთაშორისო საზოგადოების ყურადღება და თანადგომა. სამივე რესპუბლიკის მიზნებში შედის ამ რეგიონში დასავლეთის მოძლიერება განსაკუთრებით ეკონომიკური თვალსაზრისით. ამას ისიც განაპირობებს, რომ რუსეთის ეკონომიკური პოლიტიკა, განსაკუთრებით საქართველოს მიმართ ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს.(3)

თუმცა რეალურად, რომ განვიხილოთ დასავლეთის ბაზრის ათვისება ამ სახელმწიფოებისათვის უფრო რთულია ვიდრე რუსეთისათვის, ვინაიდან ჯერ ერთი გეოგრაფიული მდებარეობით და შემდეგ სათბობ-ენერგეტიკული რესურსების გამო.

ამრიგად დასავლეთისა (უპირველესად იგულისხმება აშშ) და რუსეთის ინტერესები მკვეთრად დაპირისპირებულია ამ რეგიონში. კავკასიის ქვეყნების რეგიონალური უმრავლესობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ძალა ნატო-ა, რომელიც ცნობილი მიზეზების გამო ვერ შედის აშკარა კონფრონტაციაში რუსეთთან. თუმცა ის პოლიტიკა რომელსაც საქართველოსა და აზერბაიჯანის მთავრობები ახორციელებდნენ აგვისტოს მოვლენებამდე (მხედველობაში გვაქვს რუსული ჯარების გაყვანა ამ ქვეყნებიდან) რეალურს ხდიდა ამ სახელმწიფოების მჭიდრო ჩართვისა დასავლურ სტრატეგიაში. რაც კიდევ უფრო განამტკიცებდა რეგიონის უსაფრთხოებას. მაგრამ 2008 წლის აგვისტოში განვითარებულმა პროცესებმა კითხვის ქვეშ დააყენა ბევრი დასავლური პროექტი რომელიც უნდა განხორციელებულიყო კავკასიაში. რუსეთის აგრესიის განხორციელების შემდეგ პროცესებში აქტიურად ჩაერთო დასავლეთი რომელსაც თავისი სასიცოცხლო ინტერესები ფქონდა და აქვს სამხრეთ კავკასიაში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ევროკავშირისა და მისი თავმჯდომარის საფრანგეთის პრეზიდენტ ნ. სარკოზის აქტიურობა, რომლის დიპლომატიურმა და გააზრებულმა

მოქმედებამ გადაარჩინა ქალაქი თბილისი ოკუპაციისაგან. კონფლიქტის დარეგულირების თაობაზე საბოლოო შეთანხმება 12 აგვისტოს დაიდო ნ. სარკოზისა და რუსეთის პრეზიდენტ დ. მედვედევს შორის შეხვედრაზე. სამშვიდობო გეგმა 6 პუნქტისაგან შედგებოდა: 1. მხარეებმა არ დაუშვან ძალის გამოყენება. 2. შეწყდეს საომარი მოქმედებები. 3. ჰუმანიტარული დახმარების თავისუფალი აღმოჩენის შესაძლებლობა. 4. საქართველოს შეიარაღებული ძალები უნდა დაუბრუნდნენ დისლოკაციის ადგილებს. 5. რუსეთის შეიარაღებული ძალები უნდა დაუბრუნდნენ კონფლიქტამდე არსებულ პოზიციებს. 6. აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთისათვის უსაფრთხოებისა და სტაბილურობის საერთაშორისო გარანტიების მინიჭება.(1)

რუსეთის მოქმედებებმა განსაკუთრებული შეშფოთება გამოიწვია ვაშინგტონში ამის დასტურია აშშ-ს თავდაცვის მინისტრის რობერტ გეიტსის განცხადება: “თუ რუსეთი არ შეცვლის აგრესიულ ქცევას საქართველოსი ეს უარყოფით გავლენას მოახდენს აშშ-რუსეთის ურთიერთობაზე, ისე რომ პენტაგონს მოუწევს გადასინჯოს რუსეთთან მთელი ურთიერთობები”. მას შემდეგ, რაც ნათლად გაცხადდა რუსეთის ინტერესები აგვისტოს ომში აშშ-ს პეზიდენტმა ბუშმა განაცხადა, რომ რუსეთს არ შეიძლება ჰქონდეს საქართველოს ორი რეგიონის მიმართ(სამხრეთ ოსეთი, აფხაზეთი) პრეტენზია. რომ ეს რეგიონები საქართველოს ნაწილია და ისინი საერთაშორისოდ აღიარებულ საზღვარს შიგნით მდებარეობს. მთელი მსოფლიო განგაშით შეყურებდა რუსეთი მიერ საქართველოში განხორციელებულ აგრესიულ ქმედებებს.

პოლიტიკურ პროცესებში ჩაერთო გერმანიის კანცლერი ა. მერკელი რომელმაც ერთმნიშვნელოვნად დაუჭირა მხარი სამშვიდობო პროცესს. მან პირდაპირ განუცხადა მედვედევს, რომ რუსეთმა საქართველოდან ჯარი უნდა გაიყვანოს და რომ ეს პროცესი სწრაფად უნდა დამთავრდეს.

ნატოს წევრი საგარეო საქმეთა მინისტრებმა განაცხადეს სანამ რუსეთი საქართველოდან ჯარს არ გაიყვანს, ნატო ვერ გააგრძელებს რუსეთთან ურთიერთობას. იქვე ნატოს გენერალმა მდივანმა სხეფერმა მკაფიოდ განაცხადა, რომ რუსეთი არ იცავს ევროკავშირის შუამდგომლობით მოღწეულ სამშვიდობო შეთანხმებას.

მიიღეს გადაწყვეტილება ნატო-საქართველოს საბჭოს შექმნის შესახებ. სადაც ნათქვამია-ნატო საქართველოს უნდა დაეხმაროს საჰაერო-სატრანსპორტო სისტემის აღდგენაში, კიბერშემოტყევის წინააღმდეგ დაცვაში და ა. შ. მოვლენათა განვითარებამ ცხადყო. რომ დასავლეთი ბევრ საკითხში ანგარიშს უწევს რუსეთის ინტერესებს. ამის დასტურია ნატოსა და რუსეთის თანამშრომლობის

ისევ ძველი ფორმატით გაგრძელება. ქართული პოლიტიკისათვის აშკარა გახდა რომ პოლიტიკა არ არის სურვილების რეალიზაციის სფერო. შემთხვევით გლობალურ პოლიტიკაში არაფერი არ ხდება, რითაც კიდევ ერთხელ დასტურდება ერთხელ ნათლად დასტურდება უ. ჩერჩილის უკვდავი სიტყვების: “პოლიტიკაში არ არსებობს მუდმივი მეგობრები, პოლიტიკაში არის მუდმივი ინტერესები” მართებულობა. აგვისტოს ომი ფაქტობრივად იყო სამხრეთ კავკასიის რეგიონში მოსკოვისა და ვაშინგტონის დაპირისპირება ამას არც მალავდა რუსული საინფორმაციო საშუალებები, როდესაც ისინი ავრცელებდნენ ინფორმაციებს შიდა ქართლის ტერიტორიაზე ვითომდაც მათ მიერ ნაპოვნი ამერიკული პასპორტისა და დაღუპული ამერიკელი მოქალაქეების შესახებ

ამრიგად სამხრეთ კავკასიაში 2008 წლის აგვისტოში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, რამდენად რთულად დგას სამხრეთ კავკასიაში უსაფრთხოების საკითხები. მიუხედავად დასავლეთისა და სახელდობრ აშშ-ს უპრეცედენტო მხარდაჭერისა, მოსკოვმა მაინც თავისი გაიტანა აღიარა სეპარატისტული რეგიონების დამოუკიდებლობა დასვა იქ თავისი მარიონეტული რეჟიმები და ამით ფაქტობრივად მოახდინა ქართული ტერიტორიების ოკუპაცია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვირის პალიტრა №33. 2008.
2. გაზ. 24 საათი. აგვისტო. 2008.
3. www.tavisufleba.ge

Запад и российско-грузинская августовская война
Эдisher (Епифан) Гвенетадзе. Доктор истории

Ассоц. профессор технического университета Грузии

В работе рассмотрены те перипетии, которые происходили в августе 2008 года между Россией и Грузией. Подчеркивается, что после развала советского союза у Запада по отношению к постсоветскому пространству были осторожные отношения, что ещё раз подтвердила российско-грузинская война.

West and the Russian-Georgian August war

*Edisher (Epiphan) Gvenetadze. Doctor of History
Associated professor of the Technical University of Georgia*

In the work is discussed the peripetia that took place in August of 2008 between Russia and Georgia. There is singled out that after the disintegration of USSR the West had careful relationship towards the post-Soviet area that one more time proved the Russian-Georgian war.

რუსეთის იმპერიული პოლიტიკა კავკასიაში და საქართველოს უსაფრთხოების ზოგიერთი საკითხი

ელიშერ (ეპიფანე) გვენეტაძე, ისტორიის დოქტორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

კავკასია ცნობილია თავისი განსაკუთრებული გეოპოლიტიკური მდგომარეობით, რომელიც უძველესი დროიდანვე იყო დიდი იმპერიათა ცილობის ობიექტი. სამწუხაროდ ეს პროცესი დღესაც გრძელდება.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ მსოფლიო თვისებრივად ახალი გეოპოლიტიკური რეალობის წინაშე დადგა, რამაც გააძვირა პოლიტიკური მდგომარეობა ცალკეულ რეგიონებში. განსაკუთრებით ეს იგრძნობა სამხრეთ კავკასიაში. სადაც სამი ახლად წარმოქმნილი დამოუკიდებელი სახელმწიფო: საქართველო, აზერბაიჯანი და სომხეთი წააწყდნენ თითქმის ერთსა და იმავე პრობლემებს სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის პროცესში.

პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოების მიმართ თავისი ინტერესები გააჩნია რუსეთს, რომელიც ყოფილი მოკავშირე რესპუბლიკებიდან ყველაზე ძლიერი დარჩა, როგორც ეკონომიკის ისე ტერიტორიის მხრივ. მოსკოვს 90-იანი წლების პირველ ნახევარში მართალია ჰქონდა თავისი ინტერესები კავკასიის მიმართ, მაგრამ ამბიციების გამჟღავნებას ეკონომიკური და პოლიტიკური სისუსტის გამო ვერ ამჟღავნებდა. თავის მხრივ დასავლეთი შეშფოთებული იყო რუსეთის ეკონომიკური სიღუბნის გამო, ვინაიდან ამ ქვეყანას ჰქონდა მასობრივი განადგურების იარაღი.

საბჭოთა კავშირის ნანგრევებიდან აღმოცენებულ ახალი ტიპის სახელმწიფოებს გააჩნდათ და გააჩნიათ დემოკრატიული პოლიტიკური კულტურის არსებობა. აქედან გამომდინარე ამ ქვეყნებში არ არსებობდა და არ არსებობს მყარი პოლიტიკური ინსტიტუტები და პოლიტიკური სტაბილურობა. რაც ძალზე უშლის ხელს დასავლეთს ქმედითი დახმარება გაუწიოს ამ ქვეყნებში მიმდინარე ახლად ფეხადგმულ დემოკრატიულ პროცესებს.

XX ს-ის მიწურულს რუსეთმა დასავლეთის დახმარების შედეგად გარკვეულწილად შეძლო თავი დაეღწია ეკონომიკური კრიზისისათვის. რის შედეგადაც მან უკვე აშკარად აგრესიული პოლიტიკის გატარება დაიწყო პოსტსაბჭოთა სივრცეში თავისი ყოფილი გავლენის შესანარჩუნებლად..

ბუნებრივია ისმის კითხვა თუ რა ინტერესები აქვს მოსკოვს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში? ჩვენ აქ მოვიყვანთ ერთ დოკუმენტს საიდანაც ნათლად ჩანს რუსული იმპერიალიზმის ნამდვილი სახე. იმისათვის რომ შეეკავებინათ რუსეთის აგრესია სამხრეთ კავკასიაში 2000 წლის ბოლოსათვის დასავლეთში შემუშავდა დოკუმენტი, რომელმაც მიიღო დასახელება “კავკასიის სტაბილურობის პაქტი თეორიასა და პრაქტიკაში-დამატებითი ჩანაწერები”. მისი მიხედვით რუსეთი შემდეგი მიზეზების გამო უნდა დაინტერესებულყო კავკასიის სტაბილურობით: 1. რესურსები. 2. ტრანსპორტისა კავშირების ინფრასტრუქტურა. 3. ადგილობრივი ეკონომიკური კავშირებით სამხრეთ და ჩრდილოეთ კავკასიაში. 4. ტურიზმის განვითარება შავიზღვისპირეთსა და კავკასიაში. 5. ტრანსსაზღვრო დამნაშავეობასთან ბრძოლა. 6. სამხედრო უსაფრთხოება 7. ინტერესები ენერგეტიკულ სფეროში. 8. კავკასიის პოლიტიკური და სოციალური მოდელის განვითარება.(2-121) ამით პაქტის ავტორები შეეცადნენ მოეხდინათ სისტემატიზაცია რუსეთის ინტერესებისა კავკასიის გეოპოლიტიკურ რეგიონში. აღსანიშნავია რომ ეს დოკუმენტი შემუშავებული იქნა ევროპაში და ვფიქრობთ იგი ითვალისწინებდა რუსეთის ამბიციების გარკვეულწილად დაკმაყოფილებას და მოსკოვის ჩართვას ინტეგრაციულ პროცესებში. დასავლეთი დიდად იყო დაინტერესებული რუსეთსა და პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში დემოკრატიული პროცესების განვითარებით, მაგრამ ამ ქვეყნებში ხელისუფლებებში მოვიდნენ კომუნისტური მენტალიტეტის ადამიანები იგივე ყოფილი კომუნისტური ნომეკლატურა, რომელთაც დემოკრატია აღიქვამს ისე როგორც მათ ეს ესმოდათ—წლების მანძილზე დაგროვილი ქონების ხელში ჩაგდება ე. წ. “პრიზვატიზაციის გზით”. ამან ამ ქვეყნებში შექმნა მთავრობებისადმი საკუთარი ხალხის ნდობის კატასტროფული შემცირება და ზოგიერთ შემთხვევაში სრულიად გაქრობაც კი.

საბჭოთა კავშირის დაშლამ დაარღვია ძალთა ბალანსი კავკასიაში, ცენტრალურ აზიაში, ბალკანეთის რეგიონში, აგრეთვე დიდი ახლო აღმოსავლეთში. ამ რეგიონებში ჩამოყალიბდა მთელი რიგი მნიშვნელოვანი სამხედრო-პოლიტიკური და ეთნოკონფლიქტები არა მარტო ევრაზიული, არამედ მსოფლიო მნიშვნელობის.

კავკასიაში რუსეთის განსაკუთრებულ გაღიზიანებას იწვევდა და იწვევს თბილისის მიერ ნაწარმოები პოლიტიკა XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისიდან ვიდრე დღევანდელ დღემდე.

რაც გამოიხატება საქართველოს წარმოებული პროდასავლური პოლიტიკით. სადავო არ არის ის, რომ აღნიშნული პერიოდიდან მოყოლებული დასავლეთი დაინტერესებული იყო რეგიონში რუსეთის დასუსტებით და დასავლეთის განსაკუთრებით კი აშშ-ს გავლენის გაძლიერებით, რასაც დასავლეთი მეტ-ნაკლები წარმატებით კიდევაც ახერხებდა XXI საუკუნის დასაწყისამდე, რომელშიც მას გახსნილად მხარს უჭერდა საქართველოს ხელისუფლება. რუსული პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიის მიმართ განსაკუთრებით გააქტიურდა ხელისუფლებაში პუტინის მოსვლის შემდეგ. განსაკუთრებით კი აბოგეას მიღწია 2008 წლის აგვისტოში. თუმცა მას წინ უსწრებდა რუს უმაღლეს ხელისუფალთ საყურადღებო განცხადებანი რომელსაც სამწუხაროდ ქართველ პოლიტიკოსთა უმრავლესობა სერიოზულად არ აღიქვამდა. ამის დასტურია პრეზიდენტ მედვედევის განცხადება: “მინდა ვუთხრა მათ, ვისაც ამის გაგება არ სურს, რომ ისინი საკუთარ თავისთვისაც და სხვებისთვისაც ახალ პრობლემებს ქმნიან... ყველა დაინტერესებულ მხარესთან ერთად ჩვენ შევექმნით ურთიერთობათა დემოკრატიულ მოდელს და არ დავუშვებთ, რომელიმე სფეროში ერთპიროვნულ დომინირებას”. ამრიგად დასავლეთის მცდელობა რუსეთი კავკასიაში განვითარებულ მოვლენათა მშვიდობიან ჯაჭვში ჩაება ამაო გამოდგა, რაც დაადასტურა კიდევაც 2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველოს ომმა, რომელშიც ვფიქრობთ საქართველოსთან ერთად უპირველესად დასავლეთმაც განიცხადა სამხედრო-პოლიტიკური მარცხი.

თუ გავაკეთებთ მოვლენათა ანალიზს შეიძლება ითქვას, რუსეთი რომ არ დაუშვებს კავკასიაში თავისი გავლენის დაკარგვას ყოველ შემთხვევაში უახლოეს მომავალში მაინც. ამის საილუსტრაციოდ ისიც კმარა, რაც მან აფხაზეთისა და ე. წ. სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის აღიარებით გააკეთა. ამით მოსკოვმა ფეხქვეშ გათელა საერთაშორისო სამართლის ნორმები და მსოფლიო თანამეგობრობა ფაქტის წინაშე დააყენა. განსაკუთრებით პარადოქსულია მის მიერ სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის ცნობა. ისმის კითხვა თუ სამხრეთ ოსეთს ეკუთვნის დამოუკიდებლობა მაშინ რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიაზე მდებარე ჩრდილოეთ ოსეთმა რა “დააშავა?!” მაგრამ ამ ქვეყანაში იმპერიული ინტერესები იმდენად მძლავრობს, რომ მისი პოლიტიკური და სამხედრო ელიტა თითქმის ნებისმიერ ავანტიურაზე წამსვლელია ოღონდაც კი გავლენა შეინარჩუნოს სამხრეთ კავკასიაში. ქართულმა პოლიტიკამ ვერ გაითვალისწინა არსებული რეალური მდგომარეობა და ამის გამო ქვეყანა დასჯილი აღმოჩნდა. აგვისტოს დღეებში ნათელი გახდა, რომ საქართველოს მიმართ დასავლეთის დახმარება სამხედრო დონეზე ჯერჯერობით წარმოუდგენელია. სამწუხაროდ უკვე ორას წელზე მეტია, რაც რუსეთის სახლემწიფოსთან

წარმოებულ დიპლომატიურ ბრძოლებში მუდმივად დამარცხებულნი გამოვლივართ. ვფიქრობთ საჭიროა არსებული პოლიტიკური რეაქციების სწორად გაანალიზება, შეფასება და შესაბამისი დაბალანსირებული პოლიტიკის წარმოება. ვინაიდან დღეს რუსეთისა და კავკასიაში ერთ-ერთი მთავარი პოლიტიკური მოთამაშის ევროკავშირის ინტერესები ისეა გადაჯაჭვული, რომ მათი ურთიერთობების ეხლა გაწყვეტა ყოველად წარმოუდგენელია.

დღეს კავკასიაში თანდათან მკვიდრდება აზრი იმის შესახებ, რომ კავკასიური სახელმწიფოების უსაფრთხოება და სტაბილურობა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ერთმანეთზე და უფრო მეტიც ისინი ერთმანეთის გარეშე არ არსებობენ. ამიტომ აუცილებელია მნიშვნელოვანი პრობლემების გადასაწყვეტად შიდაკავკასიური დიალოგი და ერთობლივი გზების ძიება არსებული მდგომარეობიდან თავის დასაღწევად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ა. რონდელი. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა და ეროვნული უსაფრთხოების პრიორიტეტები. თბ., 1999.
2. План стабилизации Кавказа. Запад и Российские интересы. Доклад института Европы. №74-М Эксилбрис-Пресс. 2001.

*Edisher (Epiphan) Gvenetadze. Doctor of History
Associated professor of the Technical University of Georgia*

Imperialistic policy of Russia on the Caucasus and some matters of Georgia security

В работе показано, что после развала СССР на Кавказе сложилась качественно новая геополитическая реальность. В новые политические вызовы была вовлечена Грузия, которая на протяжении последних 20 лет понесла большие жертвы. Высказано мнение о том, что необходим внутрикавказский диалог, необходимый для безопасности и стабильности.

*Edisher (Epiphan) Gvenetadze. Doctor of History
Associated professor of the Technical University of Georgia*

Imperialistic policy of Russia on the Caucasus and some matters of Georgia security

In the work is shown that after the disintegration of USSR on the Caucasus was formed qualitative new geopolitical reality. In the new political transportation was involved Georgia that during the last 20 years suffered because of a big number of victims. There is expressed an opinion that the dialogue within the Caucasus is needed and that it is necessary for the safety and stability.

რუსეთი, ნატო და ევროპის თანამედროვე უსაფრთხოება

თენგიზ გრიგოლია, სრული პროფესორი. მაია ამირგულაშვილი ასისტენტი პროფესორი.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას №77, თბილისი, საქართველო

XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან ნატოსთან და დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან პარტნიორობის განვითარება რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტად იქცა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ „ერთიანი ევროპული სახლის“ მშენებლობის საქმეში რუსეთის ჩართვა ილუზიად დარჩა.

1991 წლიდან რუსეთი საერთაშორისო ასპარეზზე გამოვიდა, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო, მან დაიწყო ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკის ახალ სტატუსთან შესაბამისობაში მოყვანა. თავდაპირველად საგარეო პოლიტიკრი ორიენტაცია რუსეთისა და კერძოდ ბ. ელცინის მოჩვენებითი პროდასავლური გახდა. ელცინის საგარეო საქმეთა მინისტრი ანდრეი კოზირევი რუსეთის საგარეო პოლიტიკური კურსის აქტიური ვესტერნიზაციის მომხრე გახდა, იგი ვარაუდობდა, რომ რუსეთის ვესტერნიზაციას დასავლეთის მხრიდან ეკონომიკური, პო-ლიტიკურ-სტრატეგიული დახმარება და პარტნიორობა უნდა მოჰყოლოდა, მაგრამ კრემლის შიგნით გაუთავებელმა დაპირისპირებამ ძალაუფლების მოპოვებისათვის, ასევე უმართავმა კო-რუფციამ, ელცინის მიერ ძალაუფლების შენარჩუნების სწორხაზოვანმა კურსმა, რეფორმების დისკრედიტაციამ, ულტრანაციონალისტების მომძლავრებამ და ნატოს აღმოსავლეთისაკენ მო-სალოდნელმა გაფართოებამ გავლენა იქონია რუსეთის კურსის ცვლილებებზე. ელცინმა კო-ზირევის ვესტერნიზაციის კურსი უარყო, იგი გაათავისუფლა და მისი პროდასავლური ორი-ენტაცია ახალი საგარეო საქმეთა მინისტრის ევგენი პრიმაკოვის მიერ შემოთავაზებული „ინტ-ერესთა ბალანსის“ პოლიტიკით. რუსეთი ახალ გეოპოლიტიკურ რაკურსში აღმოჩნდა. რუსეთის ევროპულმა საზღვარმა დაიხია აღმოსავლეთისაკენ. როგორც ტერიტორიული, ისე სტრა-ტეგიული თვალსაზრისით რუსეთი ხედავდა, რომ კარგავდა ამიერკავკასიასა და ცენტრალურ აზიას. რუსეთის საგარეო-პოლიტიკურ ორიენტაციაში გამოიყო ორი მიმართულება: „ატლანტიზმი“ და „ევრაზიანისტები“. „ევრაზიანისტები“ უპირატესობას ანიჭებდნენ დსთ-ს ფარ-გლებში რუსეთის პარტნიორობა დიფერენცირების, ისინი მხარს უჭერდნენ ახლო საზ-ღვარგარეთში რუსების უფლებების დაცვას და ურთიერთობას ისეთ ქვეყნებთან როგორც იყო: თურქეთი, ინდოეთი, ჩინეთი, ირანი. „ევრაზიანისტების“ აზრით რუსეთი უნდა გამხდარიყო ევ-როპასა და აზიას შორის მაკავშირებელი ფუნქციის მატარებელი. რუსეთი სსრ კავშირის სა-მართალმემკვიდრედ აცხადებდა თავს. იგი ვერ ეგუებოდა ყოფილი საერთაშორისო სტატუსისა და დიდი ტერიტორიების დაკარგვას, ბევრმა რუსეთში ეს აღიქვა, როგორც ნაციონალური და-მცირება, რომელმაც ქვეყანა პოლიტიკურ და ეკონომიკურ დეზორიენტაციამდე მიიყვანა. რუ-სეთის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა კონცენტრირებულ იქნა

მთელ მსოფლიოში რუ-სეთისათვის ადგილის ძებნაზე, რუსეთის როგორც „დიდი სახელმწიფოს“ განსაკუთრებული სტატუსის შენარჩუნებაზე. ასევე განსაკუთრებული აქცენტი კეთდებოდა რუსეთის როლზე მსოფლიო პოლიტიკაში.

XX საუკუნის 90-იანი წლების შუა ხანებისათვის რუსეთში ნაციონალური უსაფრთხოების პრობლემები და ევროპის ქვეყნებთან ურთიერთობა ეხებოდა ორ ძირითად პრობლემას: ნატოს გაფართოებას აღმოსავლეთისაკენ და რუსეთის განსაკუთრებულ ურთიერთობას ევროკავშირთან. პროგრამამ „პარტნიორობა მშვიდობისათვის“ სრულყოფილი სახე 1994 წელს მიიღო.

1994 წლის იანვრიდან რუსულ პრესაში დაიწყო პირველი მასირებული ანტიკომპანია ნატოს წინააღმდეგ. რუს პოლიტიკოსთა აზრით ნატოს პროგრამის გარკვეული ნაწილი არ ემთხვეოდა რუსეთის სამხედრო-პოლიტიკური ელიტის ტრადიციულ ინტერესებს.

1994 წელს რუსეთმა და ნატომ დაიწყეს თანამშრომლობა ბალკანეთის კრიზისის დარეგულირებაში (ბოსნია და ჰერცეგოვინა). აღნიშნულ პერიოდში რუსეთი გაეროში ხმას აძლევდა დასავლეთის ქვეყნებთან ერთად რეზოლუციას, რომელიც ეხებოდა მილოშევიჩის პოლიტიკას.

1995 წელს რუსეთმა ხელი მოაწერა ნატოსთან პარტნიორობის ინდივიდუალურ პრო-გრამას. დოკუმენტის მომზადების პერიოდში რუსეთის ოფიციალური პირები ყოველთვის ითხოვდნენ რუსეთისათვის განსაკუთრებული სტატუსის მინიჭებას.

ნატოსთან პარტნიორობის ინდივიდუალურ პროგრამაში რუსეთი არ ღებულობდა აქტიურ მონაწილეობას. ეს აიხსნებოდა იმით, რომ რუსეთის სამხედრო ხელმძღვანელობა არ იყო მზად ხარისხით უბრალო და არა რუსეთის, როგორც „დიდი სახელმწიფოს“ სახით თანა-მშრომლობისათვის. რუსეთის წარმომადგენლები დამამცირებლად თვლიდნენ ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში ნატოს ეგიდის ქვეშ ყოფნას.

1996 წლის ბოლოს რუსეთის პოლიტიკოსებმა შეიგნეს, რომ ნატოს აღმოსავლეთისაკენ გაფართოება გარდაუვალი იყო, მათ დაიწყეს მოლაპარაკებების წარმართვა ნატოსთან დო-კუმენტის ხელმოწერაზე. ეს იყო „ფუძემდებლური აქტი რუსეთსა და ნატოს შორის ურთი-ერთობისა და უსაფრთხოების შესახებ“, რომელსაც პარიზში 1997 წლის მაისში მოეწერა ხე-ლი. დოკუმენტის თანახმად რუსეთი და ნატო გამოცხადებული იყო პარტნიორებად. რუსეთმა პრაქტიკულად უარი თქვა „პარტნიორობა მშვიდობისათვის სახელით“ პროგრამაში მონაწილეობაზე.

1998 წელს კოსოვოს ამბების გამო დაიწყო ბალკანეთის ახალი კრიზისი, რომელმაც ხელი შეუწყო ნატოსა და რუსეთს შორის “ ურთიერთგაგების კრიზისის” გადასვლას “ნდობის კრიზისში”. რამბუიეში მოლაპარაკებების პერიოდში რუსი დიპლომატები და პოლიტიკოსები აშკარად მხარს უჭერდნენ

სერბებს. გაეროს უშიშროების საბჭოს №1119 და 1244 რეზოლუციის მოწონებით რუსეთმა გამოიყენა თავისი ვეტოს უფლება. საკითხი ეხებოდა ნატო-რუსეთის მანდატის მიცემას, რათა ჩრდ. ატლანტიკურ ალიანსს ჩაეტარებინა სამშვიდობო ოპერაცია და დაემყარებინა მშვიდობა კოსოვოში.

იუგოსლავიაში ნატოს მიერ საჰაერო ოპერაციების განხორციელების შემდეგ რუსეთის ოფიციალურმა პირებმა შეწყვიტეს ნატოსთან ურთიერთობა. ყოველივე ეს მათ იმ ფაქტით გაამართლეს, რომ ნატომ დაარღვია ნატო-რუსეთის ხელშეკრულება, რომ ნატოს ხელ-მძღვანელობამ არ გაითვალისწინა რუსეთის არც ერთი პოზიცია.

XX ს. 90-იანი წლების მეორე ნახევარში ნატო-რუსეთის კონფერენციის ძირითადი მიზეზი იმაში მდგომარეობდა, რომ აღნიშნულ პერიოდში რუსეთის პოლიტიკურმა ელიტამ ვერ იპოვა გიპერ კონპენსაცია ნატოს მხრიდან. განსაკუთრებით კი მაშინ, როცა რუსეთის რეფორმაციის პერიოდი მტკივნეულად მიდიოდა, რასაც მოყვა 1998 წლის რუსეთის დეფოლტი.

ბალკანეთის კრიზისის პერიოდში რუსეთის პოლიტიკური ელიტა მისი არაპროპაგანდისტული აპარატი ეწეოდა იმის პროპაგანდას, რომ რუსეთს უნდა გამოეჩინა ტრადიციული სიფრთხილე დასავლეთთან, მედია მოსახლეობას არწმუნებდა იმაში, რომ და-სავლეთი, განვითარებული ქვეყნები და ნატო არ იყვნენ დაინტერესებულნი რუსეთის ეკო-ნომიკურ აღმავლობაში, რომ იგი შესულიყო განვითარებული ქვეყნების წრეში, ის რომ დასავლეთის სახელმწიფოები არ ენდობიან რუსეთს და მკაცრად ეპყრობიან მას.

“ბალკანეთის კრიზისმა”, კოსოვოს ამბებმა ნეგატიური როლი შეასრულა ნატო-რუსეთის ურთიერთობებში. ყოველივე ამან ზიანი მიაყენა დასავლეთისა და რუსეთის ურთიერთობებს. ჩი-ნეთმა და ინდოეთმა, რომლებიც ადრე რუსეთის პოლიტიკოსებთან ერთად აპირებდნენ სტრა-ტეგიული სამკუთხედის შექმნას უარი განაცხადეს რუსეთთან ერთად სამხედრო კავშირის შექმ-ნაზე. აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, რომლებიც ჯერ არ იყვნენ ნატოს წევრები უფრო თამა-მად დაიწყეს ნატოს კარებზე დაკაკუნება. ნატოს გაფართოების მერე ტალღა უფრო რეალური გახდა ვიდრე ოდესღაც, რადგან აღმოსავლეთევროპული ქვეყნები უფრო ხოდა რუსულ ექსპანსიონიზმს.

1999 წლის გაზაფხულზე ნატოს ვაშინგტონის საიუბილეო სამიტზე, სადაც დსთ-ს ქვეყნებაც იყვნენ წარმოდგენილნი, რუსეთმა თავისი წარმომადგენლები არ გამოავაზავა. რუსეთი შეეცადა ანტიდასავლური ფრონტი შეექმნა ნატოს წინააღმდეგ.

ლიბერალური პარტიები აკრიტიკებდნენ კრემლის „ბალკანეთის პოლიტიკას“. ბ. ელცინის ნებაყოფლობითი გადადგომის შემდეგ და დასავლეთის მხრიდან რუსეთის კრიტიკის გაძლიერების

პირობებში, რომელიც დაკავშირებული იყო „ჩეჩნეთის მეორე ომთან“, რუსეთის პოლიტიკურმა ისტებლიშმენტმა გადაწყვიტა ნატოსთან ურთიერთობის აღდგენა. ვ. პუტინის ინიციატივით რუსეთის ფედერაციის საგარეო საქმეთა მინისტრმა გაუგზავნა ნატოს გენერალურ მდივანს მოსაწვევი, რომ იგი 2000 წლის არჩევნებამდე სამუშაო ვიზიტით ჩამოსულიყო მო-სკოვში. ამ ნაბიჯით კრემლი თითქოს აკეთებდა განაცხადს იმის თაობაზე, რომ დასავლეთს გაეგო, რომ კრემლის „ახალი ჯგუფი“ მზად იყო ნატოსთან დიალოგის გასაგრძელებლად.

2001 წლის მეორე ნახევარში ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში პირველ რიგში გერმანიაში და ამერიკის შეერთებულ შტატებში განახლდა დისკუსიები რუსეთისა და ნატოს ურთი-ერთობებზე. 2005 წლისათვის რუსეთ-ნატო-ევროკავშირის ურთიერთობათა ფარგლებში აქტუალური გახდა კიდევ ერთი სერიოზული პრობლემა, თუ როგორ უნდა მიეღო რუსეთს ახალი ევროპული ინიციატივები, რომელიც ეხებოდა საერთო ევროპული უსაფრთხოების სისტემას და თავდაცვით სფეროს. რუსეთი შეეცადა „გაეყო“ აშშ და ევროპა ევროპულ იდენტირებასთან დაკავშირებით. რუსეთში ბევრი პოლიტიკოსი შეეცადა ნატო-რუსეთის ურთიერთობა ისე წარმოეჩინა, რომ თითქოს ნატოს როლი საერთაშორისო უსაფრთხოების სფეროში ტრანსფორმირებას განიცდიდა და ამის გამო საერთაშორისო პროცესებზე ნატოს გავლენა მცირდებოდა. რუსეთი თვლის, რომ ცენტრალური, აღმოსავლეთი ევროპის და ბალტიის ქვეყნების ნატოში შესვლა და აღნიშნული ქვეყნების ტერიტორიაზე ნატოსა და აშშ-ს შეიარაღებული ძალების შესვლის პერსპექტივა რუსეთისათვის არის სახიფათო, მნიშვნელოვანი და რისკ-ფაქტორების შემცველი. რუსეთს მიაჩნია, რომ შეზღუდული ურთიერთობა რუსეთსა და ნატოს შორის უფრო სასარგებლოა. ნატოსთან რუსეთს ახლო ურთიერთობა იმიტომ აშინებს, რომ იგი ფიქრობს ასეთი ურთიერთობით მას ჩამოერთმევა სტრატეგიული დამო-უკიდებლობა. რუსეთი საერთო ევროპულ უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სისტემაში არ უნდა მეტოქეობდეს, ევროპული თავდაცვა ნატოსთან რუსეთის დაპირისპირებას იწვევს. რუსეთისათვის აუცილებელია თანამშრომლობა ევროკავშირის ახალ სტრუქტურებთან, უკვე არსებული მექანიზმების გამოყენებით. რუსეთმა არ უნდა გამოიყენოს ის დროებითი დაპირისპირება, რომელიც ჩნდება აშშ-სა და ევროპულ პარტნიორებს შორის. ამ გაგებით პერსპექტიულია შემდგომში რუსეთი-ნატოს თანამშრომლობის განვითარება.

საქართველო-რუსეთის 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ ნატომ რუსეთის აგრესია სიტყვიერად დაგმო და რეალურად ის გააკეთა, რომ nato-რუსეთის საბჭოს მუშაობა შეაჩერა. 2009 წლის მარტის დასაწყისში ბრიუსელში ალიანსის წევრი ქვეყნების საგარეო საქმეთა მინისტრების არაოფიციალურ მინისტერიალზე ჩრდილოატლანტიკურმა ალიანსმა რუსეთთან ურთიერთობა განაახლა. ნატოს შტაბბინაში

ალიარებენ, რომ მთელ რიგ საკითხებში რუსეთთან პარტნიორობით დაინტერესებულნი არიან, ალიანს შეიძლება „ორ სავარძელზე მოუწიოს ჯდომა“, თუმცა საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთის აგრესიის ღვაწიყებას არავინ აპირებს, რადგან კრემლის მიმართ ალიანსის ყველა მოთხოვნა ძალაში რჩება.

ლიტერატურა:

1. Россия в глобальной политике. Тг. М. 2004
2. П.Л. Циганков, Теория Международных отношений, М. 2003
3. Е.А. Ланцова, В.А. Ачкасова, Мировая политика и международные отношения, М. 2007
4. Европейские страны СНГЖ Место «Большой Европе», под. ред. В. Грабовский, А. мальгина, М. Паринского, М. МГИМ, 2005
5. R. Cooper, The Breaking of nation, order and chaos in the twenty-first century, London, 2003

Россия и НАТО проблемы европейской безопасности

Тенгиз Григолия, Маиа Амиргулашвили
Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

В середине 1990 гг. дебаты в росии по проблемам национальнйной безопасности и отношений со странами Европы касалис в основном двух проблем: расширения НАТО на восток и построение особих отношений РФ с Европейским союзом. В 1994 г. Россия и НАТО плодотворно сотрудничали в рамках ИФОР современном этапе возобновилось сближения России и НАТО.

Russia, NATO, and modern European Security

Tengiz Grigolia, Maia Amirgulashvili
Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

From 90th of XX century, the priority of Russian Foreign affairs has become the relationships with Western European countries and with NATO. The national protecting issues of Russia has given the double way path. 1) Nato's widening towards East and its Relationships with EU.

The relationships with Russia, NATO and Europe has given new turns in 2005.

There are some major troubles with Russia – NATO relations but it is basins the principles for their future cooperation.

**თანამედროვე მორწმუნის რელიგიისადმი დამოკიდებულების
თავისებურება**

ნოდარი გულბიანი
საქართველო, ქ. თბილისი. კოსტავას 77

თანამედროვე მორწმუნის რელიგიისადმი დამოკიდებულება განსაზღვრულია მისი მსოფლმხედველობრივი ხასიათით. ადამიანის მსოფლმხედველობა, ეს არის მისი შეხედულებებისა და წარმოდგენების სისტემა, საერთოდ სამყაროს შესახებ. მის ადგილზე ამ სამყაროში, მისი გაგებისა და შეფასების შესახებ გარემომცველი სინამდვილისადმი. მორწმუნე ადამიანის მსოფლმხედველობა თავისთავში მოიცავს წარმოდგენებს ზებუნებრივი ძალების შესახებ.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენ აქ შევეცდებით ანალიზი გაუკეთოთ თანამედროვე მორწმუნის რელიგიური მსოფლმხედველობის ისეთ კომპონენტებს, როგორცაა წარმოდგენა სამყაროს შესახებ, სულის უკვდავებისა და საიქიო ცხოვრების შესახებ, ღმერთის იდეის შესახებ და სხვა. მართალია, ეს კომპონენტები არ ამოწურავენ მთლიანად რელიგიური მსოფლმხედველობრივ შინაარსს, მაგრამ ისინი წარმოადგენენ მის ძირითად ნაწილს, რომლებიც ყოველ ინდივიდუალურ ცნობიერებაში განსხვავებულ, ამ ინდივიდისათვის სპეციფიკურ შენაერთს ქმნიან. მეცნიერებისა, თუ სხვა ფაქტორების გავლენის შედეგად ერთი წყება რელიგიური წარმოდგენები იღვენება, მეორენი იცვლებიან ან სუსტდებიან, ხოლო მესამენი ინარჩუნებენ თავის ყოფილ სახეს ან შეიძლება გაძლიერდნენ კიდევ. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში საჭიროა საკითხისადმი კონკრეტული მიდგომა. ამასთან, როცა საუბარი ეხება თანამედროვე მორწმუნის ცნობიერების თავისებურებას და მის ცვლილებას, ბუნებრივია წამოიჭრება საკითხი: რა განიცდის ცვლილებას, როგორ გავზომოთ ეს ცვლილება და რასთან შევადაროთ იგი? . . . ამ საკითხების გადაჭრისათვის საჭიროა ვიცოდეთ, როგორც ამოსავალი მდგომარეობა, ისე მიღწეული. ე.ი. ვიცოდეთ, როგორი იყო მორწმუნეთა წარსული ცნობიერება და როგორია თანამედროვე. იმისათვის, რომ რეალური სურათი მივიღოთ უმჯობესი იქნება დავეყრდნოთ იმ მონაცემებს, რასაც გვაძლევს რეალური საეკლესიო მოძღვრება და შევადაროთ იგი მორწმუნე მასების. ასევე რეალურ, შეხედულებებს, რაც ნამდვილ სურათს მოგვცემს, როგორც ლოგიკურად, ისე ისტორიულად.

ჩვენს ქვეყანაში მოქმედი რელიგიური ორგანიზაციები, კერძოდ კი ქრისტიანული ეკლესიები, ყოველთვის ერთგულად იცავდნენ და იცავენ ორთოდოქსალური ქრისტიანობის პრინციპებს და წარმოდგენებს ღმერთის, როგორც სამყაროს შემოქმედის, ადამიანთა მოდგმის განმგებლის, სულის უკვდავებისა და საიქიო ცხოვრების ნეტარების შესახებ. ასევე უცვლელი რჩება უბიწოდ ჩასახვის, მკვდრეთით აღდგომისა და სხვა დებულებები.

ფაქტია, რომ ათეულობით წლების მანძილზე ჩვენს ქვეყანაში ბატონობდა ათეისტური იდეოლოგია, რამაც უდიდესი ნეგატიური გავლენა მოახდინა მოეწმუნეთა ფსიქიკაზე, მათ რწმენაზე. მაგრამ მათი ცნობიერება და მოქმედება ძირითადად მაინც შეესაბამება ბიბლიურ დოგმებს. ავიღოთ, მაგალითად, საკითხი სამყაროს რაობის შესახებ. ამ საკითხის შესახებ „წმინდა წიგნებში“ მოთხრობილი დოგმები იძლევა საფუძველს ყველა რელიგიისათვის. ეს დოგმები ითვლება ერთადერთ ჭეშმარიტებად ორთოდოქსალური ქრისტიანული რელიგიისათვის, მაგრამ პრაქტიკა სხვას გვეუბნება. არც ქრისტიანობის ჩამოყალიბების პერიოდში და არც მის შემდეგ ორთოდოქსალური ქრისტიანული დოგმები არ ყოფილა ერთგვაროვანი ყველა დროისა და ყველა ხალხისათვის. მორწმუნეთა სხვადასხვა ჯგუფები და ტიპები სხვადასხვანაირად აღიქვამენ გარემომცველ სამყაროს და სხვადასხვა დონით აღიარებენ სამყაროს შექმნის ბიბლიურ დებულებებს.

საქმე იმაშია, რომ ადამიანის წარმოდგენები სამყაროზე, მთლიანად ყალიბდება ინფორმაციის ორი ძირითადი წყაროს გავლენით: ერთი, აღზრდისა და სწავლების პროცესში გარეგანი ზემოქმედების შედეგად და მეორე, სხვა ადამიანებისა და გარემო სინამდვილის მიმართ, პრაქტიკული დამოკიდებულების პროცესში, პირადი დაკვირვების შედეგად. მორწმუნე ადამიანი როდი წარმოადგენს გამონაკლისს? მაგრამ, სამყაროს რაობის შესახებ თანამედროვე მორწმუნის წარმოდგენების ფორმირების პროცესი შედარებით წინააღმდეგობრივ ხასიათს ატარებს, ვინაიდან მის ცნობიერებაში ერთდროულად შედის სხვადასხვა ინფორმაცია, ზებუნებრივ ძალებზე და მეცნიერული ცნობები, რომელიც უბიძგებენ მატერიალისტურ პოზიციებისაკენ.

ამ გარემოების გამო რეალურ ცხოვრებაში თანამედროვე მორწმუნის მსოფლმხედველობა პრაქტიკულად იმყოფება ორი კონცეპციას შორის” რელიგიურ და მატერიალისტურ კონცეპციებს შორის. რელიგიური კონცეპციის მიხედვით სამყარო

შექმნა ღმერთმა არაფრისაგან 6 დღეში, ხოლო მატერიალისტური კონცეპციის მიხედვით სამყარო არავის შეუქმნია. იგი მარადიული და უსასრულოა.

ასეთივე აზრთა სხვადასხვაობაა, რა თქმა უნდა, მორწმუნეთა ცნობიერებაში ისეთი იდეების შესახებ, როგორცაა იდეა სულის უკვდავებისა და საიქიო ცხოვრების შესახებ, საიქიო ჯოჯოხეთისა და სამოთხის შესახებ და ა.შ.

თანამედროვე მორწმუნეთა იმ ჯგუფებს, რომლებიც აღიზარდნენ საბჭოთა წყობილების პირობებში, სწავლობდნენ საბჭოთა სკოლაში, თავის ცხოვრებაში ძალიან ცოტა დრო ყოფილან ეკლესიაში და თითქმის არ გაცნობილან რელიგიურ ლიტერატურას, ამ კომპლექსზე წარმოდგენა ჩამოუყალიბდათ ძირითადად უფროსების გავლენით. ისინი გაცილებით მეტი ინდივიდუალურნი, შორს არიან იმისგან, თუ რას ქადაგებს ეკლესია. მათთვის ამ იდეების პროპაგანდა და სამღვდელოების პირადი მონაწილეობა ამ იდეების ჩაგონებაში შედარებით ნაკლები შედეგანია.

არსებული სოციოლოგიური კვლევის მასალებისა და რელიგიის მსახურთა მიერ წარმოდგენილი სხვადასხვა ინფორმაციათა გაცნობა გვაძლევს შესაძლებლობას გავაკეთოთ დასკვნა, რომ სხვადასხვა მორწმუნეში სულის უკვდავებისა და საიქიო ცხოვრების შესახებ წარმოდგენათა კომპლექსი არაერთგვაროვანია.

სულის უკვდავებისა და სხეულისაგან დამოუკიდებლად მისი არსებობა ბევრ მორწმუნეს სწამს, მაგრამ მკვდრეთით აღდგომა მათი აზრით მაინც არ შეიძლება, ვინაიდან, სხეული იხრწნება და იქ მხოლოდ ნახევრად დაშლილი ძვლები რჩება.

სულის უკვდავების უარყოფის მიზეზები ბევრი მორწმუნისათვის ანალოგიურია პირადი აღდგომის რწმენის უარყოფის მიზეზებისა. ერთი ნაწილისათვის პირადი უკვდავება ინტელექტუალურად მიუღებელი წარმოდგენაა, რომელიც ეწინააღმდეგება მეცნიერებას, ხოლო მეორე ნაწილისათვის, - მკვდრეთით აღდგომა შეუძლებელია ადამიანთა „ცოდვიანობის გამო“. პირველნი წარმოადგენენ ადამიანებს, რომელთა რელიგიური წარმოდგენების დაშლის პროცესიც საკმაოდ შორს წავიდა, ხოლო მეორენი ფაქტიურად აიგივებენ პირადი უკვდავების ცნებას სულის არსებობასთან სამოთხეში.

უნდა აღინიშნოს, რომ საიქიო ცხოვრების რწმენის ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს სიკვდილის შემდეგ დასჯის შიში. მართლაც, ბევრი მორწმუნისათვის ეს სინამდვილეშიც ასეა. მორწმუნეთა ერთ ნაწილს ტანჯავს შიშის გრძნობა, რომელიც გარკვეულ გავლენას ახდენს მათ ქცევებზეც.

საერთოდ, შიშის გრძნობა უდიდეს როლს ასრულებს რელიგიაში, მაგრამ ეს არ არის საყოველთაო. მას თანაბრად არ განიცდის ყველა მორწმუნე. შიშის გრძნობისა და ღვთაებრივი სიყვარულის ინტენსივობის მიხედვით თანამედროვე მორწმუნეები შეიძლება დავეოთ ოთხ ძირითად ჯგუფად:

პირველ ჯგუფში შედის თანამედროვე მორწმუნეთა ის ნაწილი, რომლებიც ერთგულად ასრულებენ რელიგიურ წეს-ჩვეულებებს, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზით ისინი ღვთის წინაშე შიშს უფრო განიცდიან ვიდრე სიყვარულს.

მეორე ჯგუფში შემაჯავალთ თანამედროვე მორწმუნეები, მართალია ასრულებენ რელიგიურ წეს-ჩვეულებებს, მაგრამ არა რეგულარურად. ღვთაებრივი სიყვარული და მისდამი სამსახური, არ წარმოადგენს მათ ყოველდღიურ საზრუნავს. ისინი დროის ბიუჯეტის სულ მცირე ნაწილს უთმობენ ამ საქმეს. ნაცვლად ამისა, მორწმუნეთა ეს ნაწილი იმაზე ფიქრობს, რომ რაც შეიძლება უკეთ მოაწყოს მისი მიწიერი ცხოვრება. ამით კი არღვევს ორთოდოქსალური რელიგიური მოძღვრების მოთხოვნას – უყვარდეთ ღმერთი და „სძულდეთ ხორციელი ცხოვრება“.

მესამე ჯგუფში შეიძლება გავაერთიანოთ თანამედროვე მორწმუნეთა ის ნაწილი, რომელთაც გააჩნიათ მხოლოდ ღვთის რწმენა და მას არ ემსახურებიან. მათ ღვთის სიყვარული სრულად არ გააჩნიათ. უფრო მეტიც, მათ უმრავლესობას სწამს არა ღვთის არსებობა, არამედ რაღაც ძალის, რომელსაც ღმერთად მიიჩნევენ, მაგრამ იგი არც უყვარს და არც ემსახურება.

რაც შეეხება **მეოთხე ჯგუფს**, აქ შედიან ის ადამიანები, რომელთა შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ისინი არც არიან მორწმუნეები. ეს ის ნაწილია, რომელთაც არ სწამთ ღმერთის არსებობა, არც ეშინიათ მისი, მაგრამ ტრადიციისა თუ მორწმუნეთა გავლენით მონაწილეობენ ზოგიერთ რელიგიური დღესასწაულების შესრულებაში.

თანამედროვე მორწმუნეთა ამ ოთხი ჯგუფიდან ღვთის წინაშე გარკვეული შიში ახასიათებთ მხოლოდ პირველ სამ ჯგუფში შემაჯავალ მორწმუნეებს, თუმცა სხვადასხვა ინტერესებით. ღვთაებრივი შიშის გრძნობა და მისდამი სიყვარული, მთელი სისრულით მხოლოდ პირველი ჯგუფის მორწმუნეებს გააჩნიათ. შესაბამისად, ასევე სხვადასხვა ინტენსივობისაა მათი შიში საიქიო სასჯელის წინაშეც. ბევრი მათგანი ტრადიციის ძალით აღიარებს რა სამოთხისა და ჯოჯოხეთის არსებობას, ამავე დროს ცნობენ ადამიანის მიწიერი ცხოვრების შეუთავსებლობას რელიგიის

მოთხოვნებთან, რის გამოც ჯოჯოხეთში მოხვედრის პერსპექტივა და, შიში მის წინაშე, არ ახდენს ისეთ გავლენას მათს ფსიქიკაზე.

თანამედროვე მორწმუნის რელიგიურობის თავისებურებისა და მისი ხარისხის ჩვენებისათვის გარკვეულ ინტერესს იწვევს სულის უკვდავების იდეის დამოკიდებულება ღმერთის იდეასთან. უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე მორწმუნის რელიგიურობის საფუძველს, სწორედ მისი, სულის უკვდავების, ე.ი. პირადი უკვდავების რწმენა წარმოადგენს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე უნდა ვაღიაროთ, რომ სურვილი უკვდავებისა პოტენციურადაა არსებული ყველა ადამიანის გულში. შესაბამისად, ყოველი მათგანი ცდილობს ღმერთის გულის მოგებას, რადგან ის არის „გარანტი უკვდავებისა“. აქიდან გამომდინარე, უნდა ითქვას, რომ თანამედროვე მორწმუნეთა გარკვეული ნაწილის ცნობიერებაში პირადი უკვდავების იდეა წინა პლანზე დგას ღმერთის იდეასთან შედარებით და ამიტომ მიმართავს იგი თავდახსნის ისეთ ხერხს, როგორცაა აღსარება და ზიარება. მაგრამ აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ თუ თანამედროვე მორწმუნე თავდახსნის მიზნით მიმართავს აღსარებასა და ზიარებას, ე.ი. მას სწამს სწორედ, რომ ამ ხერხით მოიგებს ღმერთის გულს და იგი აპატიებს ჩადენილ ცოდვებს.

როგორც სოციოლოგიური გამოკვლევები გვიჩვენებს, თანამედროვე მორწმუნეთა უმრავლესობას გულწრფელად სწამს ღმერთი, მაგრამ ვერცერთი მათგანი ვერ გეტყვის თუ რას წარმოადგენს თვით ღმერთი და როგორ გამოიყურება იგი. მიუხედავად ამისა, მათი უმრავლესობა მთელი გულმოდგინებით ასრულებს ღმერთის იდეასთან დაკავშირებულ ისეთ საკულტო მოქმედებას, როგორცაა ლოცვა. რელიგია არ არსებობს კულტის, კერძოდ ლოცვის გარეშე. ლოცვა რელიგიის აუცილებელ კომპონენტს წარმოადგენს, რომელიც რელიგიური გრძნობების ჩასახვისა და გაღვივების საუკეთესო საშუალებაა.

ითვალისწინებენ რა ამ გარემოებას, თანამედროვე ეკლესიის მსახურნი ცდილობენ მორწმუნებზე ემოციური და ფსიქოლოგიური ზემოქმედების მიზნით მათი ყურადღება ღვთისმსახურების გარეგანი მხრიდან მის შინაარსზე გადაიტანონ. ამისათვის მიმართავენ საეკლესიო გალობის ერთგვარ გათანამედროვეებას და სრულყოფას. ცდილობენ საეკლესიო-საგუნდო სიმღერებში ჩართონ ეკლესიაში მყოფი ყველა მორწმუნე, რათა დამსწრენი უბრალო ცნობისმოყვარეობიდან თვით ღვთისმსახურების

პროცესის აქტიურ მონაწილეებად აქციონ და ამით აამაღლონ მათი რელიგიური განწყობილება და ღვთისადმი ერთგულება. რის შესახებაც 2008 წლის საშობაო ეპისტოლეში საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II ბრძანებს: - „ჩავიხედოთ ჩვენს გულში, გადავხედოთ ჩვენს გავლილ გზას და გავცეთ პასუხი კითხვას: გვაქვს კი ჭეშმარიტი ერთგულება ღვთისა?! გვაქვს კი განცდა იმისა, რომ არავისზე და არაფერზე არ გავცვლით მის სიყვარულს და შევძლებთ პავლე მოციქულის სიტყვების განმეორებას: „ვერც სიკვდილი, ვერც ძალნი, ვერც აწმყო, ვერც მომავალი, ვერც სიმაღლე, ვერც სიღრმე, ვერც რაიმე სხვა ქმნილება განგვაშორებს სიყვარულს უფლისას“ (რომ. 8.38-39) და თუ ასეთი სარწმუნოება გვაქვს ნეტარება ჩვენ! და თუ არა, ვეცადოთ, დღეიდანვე დავიწყოთ ფიქრი და ზრუნვა გამოსწორებისათვის და უფალთან დარღვეული კავშირის აღდგენისთვის. (საშობაო ეპისტოლე 2008 საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი უწმინდესი და უნეტარესი ილია II).

ლიტერატურა:

1. ვაბიძაშვილი ო. – რელიგიათმცოდნეობა. თბ. 1999წ.
2. გულბიანი ნ. – რელიგიის ისტორია. სტუ. თბ. 2005წ.
3. კოდუა ღ. – ქრისტიანული რელიგიის ზნეობრივი ფუნქცია. თბ. 1995 წ.
4. ლორია ვ., ბენდელიანი გ., გელაშვილი ბ. – ადამიანის უფლებები და რელიგია. თბ. 2004წ.
5. პაპუაშვილი ნ. – რელიგიის ისტორია. თბ. 1997წ.
6. ფანჯიკიძე თ. – რელიგიური რწმენის კვალდაკვალ. „ნაკადული“, თბ. 1986წ.
7. ჯაფარიძე პ. – ქართული ეკლესიის ისტორია. თბ. 1988წ.
8. ყუბანეიშვილი ნ. – ძველი და ახალი აღთქმის მოკლე ისტორია. თბ. 1980წ.
9. კათალიკოს პატრიარქი ილია II - საშობაო ეპისტოლე 2008 წ.
10. საქართველოს ეკლესიის კალენდარი. თბ. 2002 წ.
11. Андрианов Н.П. и другие. «Особенности современного религиозного сознания», изд. «Мысль» М. 1966г.
12. Ламонт К. – Иллюзия бессмертия. М. 1961г.

Особенности отношений современных верующих к религии

Гулбиа̀ни Н.

Грузия, г. Тбилиси, ул. Костава 77

В статье освещаются особенности религиозного сознания современных верующих христиан. Указываются об огромной роли грузинсконо православия и её церкви в истори грузинского народа. Показываются и те негативные явления, при советское время, в виде атеистическог пропаганды последствием чего было ущемление прав и свобод верующих, оскорбление их религиозных чувств. В статье раскрываются особенности характерь различных групп верующих, уровень их религиозности.

The peculiarities of attitude of modern believers to the religion

Gulbiani N.

Georgian technical university, 77, Kostava str., Tbilisi, Georgia

The peculiarities of religious consciousness of modern believer Christians are highlighted in the article, and big role of Georgian Orthodoxy and its church in the history of Georgian people is indicated there. It is showed those negative events of Soviet times, like atheistic propaganda, which caused impairment of rights and freedoms of believers, bruise of their religious senses. Peculiarities and character of various groups of believers, level of their religiosity are also revealed in the article.

რუსეთ-საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობის ისტორიიდან

მაია გურამიშვილი პროფესორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბ. საქართველო

ალექსანდრესათვის ქართლის მეფობის გადაცემით ნადირმა დაარღვია რეშტის ტრაქტატის მე-8 პუნქტი, მაგრამ ეს არც იყო გასაკვირი, რადგან მან გზიდან ჩამოიცილა ერთი მტერი, ხოლო რუსეთი, იმ შემთხვევაში, თუ ვახტანგს აღადგენდა თავის უფლებებში (მეფედ დასვამდა – მ.გ.), გარკვეულ ზეგავლენას მოიპოვებდა საქართველოში, ამიტომ შაჰმა თავისი დანაპირები უარყო და ქართლის ტახტზე თავისი ერთგული მოხელე აიყვანა.

მართალია, ნადირ-შაჰმა არ შეასრულა რეშტის ხელშეკრულების მე-8 მუხლი, მაგრამ ის მაინც იძულებული გახდა ხელი აეღო ქართლისა და კახეთის გამაჰმადიანების პოლიტიკაზე, რადგან თურქები დაინახავდნენ რა ქართლისა და კახეთის უკმაყოფილებას, შეეცდებოდნენ „опять захватить Картли“, ამიტომ „1744г. Шах Надир отдал царство карталинское Теймуразу, а в Кахетии учинил царем сына его Ираклия“, თეიმურაზს ნება დაერთო ქრისტიანული წესით ასულიყო ტახტზე [1.228].

3. ბუტკოვი წერს: „Между им (თეიმურაზსა – მ.გ.) и сыном его Ираклием, по любочестию последняго, всеялись несогласия и Теймураз в 1760 году отправился в Россию для поклонения Императрице Елизавете“ [1.228].

3. ბუტკოვის ცნობა, რომ თითქოს თეიმურაზის რუსეთში გამგზავრება გამოიწვია თავის შვილთან ერეკლესთან უთანხმოებამ – სინამდვილეს არ შეეფერება.

საქმის ვითარება ასეთია: 1752 წელს თეიმურაზმა და ერეკლემ რუსეთში გაგზავნეს ელჩობა ათანასე თბილელის (ამილახვარი – მ.გ.) და სვ. მაყაშვილის მეთაურობით. ელჩობის მასალები დაბეჭდა ი. ცინცაძემ 1952 წელს [2.241]. ათანასე თბილელმა უღალატა თავის მეფეს და რუსეთში დარჩა. სვ. მაყაშვილი ხელცარიელი გამოისტუმრეს უკან, რადგან რუსეთი მოერიდა ირანისა და თურქეთის გაღიზიანებას. ამასთან, რუსეთის სამეფო კარს შეემინდა განაწყენებული ქართველი

მეფეები სულ ხელიდან არ წაგვივიდნენ და ელჩებს უკან გამოატანეს მზვერავი ოთარ თუმანოვი, რომელიც 1754-1756 წლებში მასალებს აწვდიდა რუსეთის მთავრობას. ი. ცინცაძემ გამოაქვეყნა ოთარ თუმანოვის მოხსენებითი ბარათები [3.1-32]. ეს იყო ნამდვილი აღმოჩენა. აფასებდა რა ამ დოკუმენტების მნიშვნელობას, ვ. მაჭარაძე წერდა: „ო. თუმანოვის მისია საკმაოდ ცხადყოფდა, თუ რამდენად ცალმხრივი იყო მეფის ოფიციალური ისტორიოგრაფიის მიერ წარმოდგენილი სურათი, როცა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობაში დაინტერესებულ მხარედ და მოხონვლად მხოლოდ საქართველოს თვლიდა [4.16].

უფრო ვრცლად ხსენებულ საკითხზე ვ. მაჭარაძე ჩერდება ადრე (1968 წელს – მ.გ.) დაბეჭდილ ნაშრომში [5.42]. 1760 წლის გაზაფხულზე თეიმურაზ II დიდი ამალით (72 კაცი – მ.გ.) რუსეთს გაემგზავრა, რათა დამხმარე ჯარი და ფული ეთხოვა ჯარის დასაქირავებლად, რომ შეჭრილიყო სპარსეთში, იქ წესრიგი დაემყარებინა და შაჰის ტახტზე თავისი კანდიდატი, რუსეთისათვის მისაღები პირი აეყვანა, რათა ამით თავიდან აეცილებინათ საქართველოსათვის ახალი უბედურება. მაგრამ თეიმურაზმა და ერეკლემ კარგად იცოდნენ, რომ რუსეთს განჯის (1735წ.) და ბელგრადის (1739წ.) ხელშეკრულებით საქართველოსაკენ გზა დახშული ჰქონდა. რუსეთში მზვერავების მეშვეობით 1759 წელსვე იცოდნენ, რომ თეიმურაზთან ერთად რუსეთს იმერეთის ელჩობაც ბესარიონ კათალიკოსის მეთაურობით უნდა გამგზავრებულიყო [5.42-46].

თურქეთის მთავრობა შეშფოთებული იყო 1759 წელს იმერეთში დატრიალებული ამბებით სოლომონ I-ის მიერ ტყვის სყიდვის აკრძალვით და სარგებლობდნენ რა რუსეთის მძიმე მდგომარეობით (7 წლიანი ომი – მ.გ.), პრუსიის მეფის ფრიდრიხ II-ის ემისარები ყირიმის ხანს ყუბანში შეჭრას ურჩევდნენ, ხოლო თურქეთის მთავრობას რუსეთის წინააღმდეგ საომრად აქეზებდნენ. ამიტომაც რუსეთის რეზიდენტს კონსტანტინოპოლში ა. ობრესკოვს 1759 წელს თურქეთის მთავრობა შარს დებდა, რომ რუსეთი ეხმარება იმერეთის მეფესო. კიდევ მეტი, 1759 წლის 4 დეკემბრის რელიაციით ა. ობრესკოვი აცნობებდა რუსეთის მთავრობას, რომ მას უკან დაუბრუნეს სულთანისთვის გაგზავნილი იმპერატორის სიგელი და მოთხოვეს ამოეგდოთ სიტყვები: „и государь Иверской земли, Карталинских и Грузинских царей и Кабардинския земли черкаских и горских князей“.

აღსანიშნავია, რომ თეიმურაზი ოფიციალურად აცხადებდა – რუსეთში მოვდივარ მხოლოდ იმპერატორის თაყვანისსაცემად და უკან დავბრუნდებიო [5.46-70].

რუსეთის საზღვარზე მისვლისას, როგორც ჩანს, ქართველებს გაუვრცელებიათ ვერსია თეიმურაზსა და ერეკლეს შორის უთანხმოების თაობაზე, რათა მოედუნებინათ სპარსეთისა და თურქეთის ყურადღება. ო. თუმანოვი მიუჩინეს თეიმურაზს, რათა შეეტყვოთ თეიმურაზის რუსეთის გამგზავრების ნამდვილი მიზეზი [5.78-80]. თეიმურაზი არ იკარებდა ო. თუმანოვს. როგორც ჩანს, მეფეს სცოდნია, რომ იგი რუსეთის დაზვერვის აგენტი იყო, ამიტომ მეფე, რომელსაც მთარგმნელად ო. თუმანოვი მიამაგრეს, აცხადებდა – „მომაშორეთ ეს ხრინწიანი მოხუციო“. აი სწორედ ო. თუმანოვის მოხსენების საფუძველზე [5.330-335] გაჩნდა პ. ბუტკოვთან ვერსია ერეკლესა და თეიმურაზს შორის უთანხმოების თაობაზე.

ამასთან ერთად, როცა პ. ბუტკოვი, თეიმურაზის რუსეთს გამგზავრების მიზეზად მამა-შვილს შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოებას ასახელებს, და ერეკლეს პატივმოყვარეობაზე ლაპარაკობს, არაფერს ამბობს, თუ რაში მდგომარეობდა ეს უთანხმოება, რის გამო წარმოიშვა იგი – სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის იყო თუ პირადულ ხასიათს ატარებდა. ამ საკითხებით დაინტერესება ისტორიკოსს მოეთხოვებოდა.

1768 წლის თარიღის ქვეშ პ. ბუტკოვი გვაუწყებს, რომ იმერეთის მეფემ სოლომონმა „в 1768 г. отправил к Российскому двору митрополита Куртатинского Максима (Кутаисского) с полномочиим для испрошения помощи против угнетения Турков и заключения касающихся до того постановлений“ [1.276].

რუსეთის იმპერატორის დავალებით, როგორც პ. ბუტკოვი წერს, ყიზლარის კომენდანტმა გენერალ-მაიორმა პოტაპოვმა იმერეთის მეფე სოლომონთან 1769 წლის 16 იანვარს გაგზავნა ოფიცერი თავადი სვაბულოვი, რომელსაც თან მიჰქონდა იმპერატორის პირველი მინისტრის ნიკიტა ივანეს ძე პანინის წერილი [1.277], დათარიღებული 1768 წლის 30 ნოემბრით. პ. ბუტკოვს მიჰყავს ამ წერილიდან ნაწყვეტები, რომელშიც ვკითხულობთ: „Что благоволение Российской императрицы к нему, Соломону, и ко всему тамошнему народу было всегда великое, но поныне настали препятствия, явно пособствовать против угнетения врагов. Пока Порта хранила мир с Россиею, нельзя было нарушать святость трактатов. Но теперь, когда Турки объявили войну России, изъемлется уже то затруднение. Настоящая война дает ему, Соломону, удобнеее орудие свергнуть с себя Турецкое иго. Он теперь найдет меньше сопротивления от Турков пред прежним“ [1.277]. ბოლომდე აღარ გავაგრძელებთ ამ ციტატის მოყვანას, მაგრამ აღვნიშნავთ, რომ რუსეთის სამეფო კარი მოუწოდებს სოლომონს, რაც შეიძლება ბევრი ჯარი შეკრიბოს და გაბედულად იმოქმედოს თურქეთის წინააღმდეგ და დასძენს „Когда Бог благословит нас успехами

и последует мир, тогда и его, Соломона, интерес и польза в самом мирном трактате постановлены будут“ [1.277].

ბ. პანინის წერილს სოლომონი სიხარულით შეხვდა. ხვაბულოვის ჩამოსვლისა და მინისტრის წერილის ამბავი მაშინვე შეატყობინა ერეკლე მეორეს, ხოლო შემდეგ თვით ხვაბულოვი გაგზავნა მასთან. ერეკლემ სიხარულით მიიღო რუსეთის წარმომადგენელი, მაგრამ ცდილობდა არაფერი სცოდნოდათ ამის შესახებ თურქეთის სულთანის კარზე.

პ. ბუტკოვი იუწყება: „Когда сей офицер прибыл в Тифлис, в то время находились у царя Ираклия от Турецких пашей посланцы, которые склоняли Ираклия, чтобы он при тогдашней войне остался в покое. Хотя князь Хвабулов скрывал себя Грузинскою одеждою, по повелению Ираклия, и не показывался, но оные посланцы начали подсматривать около квартиры, чтоб его видеть. Царь, узнав то, со гневом выслал их из Тифлиса“. [1.278]

შემდეგ პ. გრ. ბუტკოვს აღწერილი აქვს ხვაბულოვის დაბრუნება ყიზლარში, რომელსაც თან გაჰყვნენ სოლომონის ელჩი, თავადი დავით კვენისიძე და ერეკლე მეფის ელჩი, არტამონ ანდრონიკოვი. ა. ანდრონიკოვს დავალებული ჰქონდა ერეკლესაგან მოეხერხებინა გრაფ პანინისათვის: „1-ое, что если императрице угодно весть войну и в Персии, он Ираклий с радостию в оную вступить желает; 2-ое, чтоб при теперешних подвигах его на Турков двор наш уведомил бы правителя Персии, дабы Персия не входила в сомнения о его движениях; 3-ее, что в Грузии много золотых, серебряных и других руд, то, с помощными войсками присланы были мастера, коих он не имеет и до сего времени, открытие оных сопряжено с великою опасностью от варваров“ [1.279-280].

მართალია, ქვემოთ პ. ბუტკოვის საუბარი ბევრ უზუსტობას შეიცავს გ. ტოტლენბის დანიშვნის, მცირე საექსპედიციო რაზმის ნაცვლად, თითქოს გენ. ტოტლენბენი 4-ათასიანი კორპუსით ჩამოსულიყოს საქართველოში [1.280-281] და სხვა. მაგრამ ამ შეცდომებს ვერც ა. ცაგარელი ასცდა [6.1].

როგორც ვ. მაჭარაძემ გაარკვია, გენ. ტოტლენბენი საქართველოში კორპუსით კი არა, 400 კაციანი რაზმით იყო ჩამოსული, ხოლო კორპუსად იგი ერეკლეს მოთხოვნით გადაქცეულა, ლაშქრობის მიმართულებაც ახალციხისაკენ ერეკლეს განუსაზღვრავს, ამიტომ დაბრუნებულა ვ. რუსთა რაზმი იმერეთიდან ქართლში“ [7]. უფრო დაწვრილებით ვ. მაჭარაძე საკითხს შეეხო მეორე ნაშრომში (ამიტომ ქვემოთ ჩვენც მას მივმართავთ – მ.გ.). საქართველოში რუსთა რაზმის გამოგზავნის საკითხი 1769 წელს 27 მარტს გადაწყვეტილა და შტაბით 411 კაცი ყოფილა

განსაზღვრული, სულ ხარჯთაღრიცხვა 21.256 მანეთსა და 94 3/4 კაპიკს ითვალისწინებდა [5.78-79]; ხოლო ჯარის გადიდება იმპერატორის 1769 წლის 22 ოქტომბრის ბრძანებით მოხდა 3767 კაცამდე, შესაბამისად გადიდა წლიური ხარჯთაღრიცხვას 134.600 მანეთამდე“ [5.102-103].

შემდეგ პ. ბუტკოვი მოგვითხრობს, რომ „Он (ტოტლებენი – მ.გ.) сначала тесно подружился с царем Ираклием. Царь присоединился к нему со своими войсками и вместе, весной 1770 года, отправились под турецкую крепость Ахалцих. Кажется, царь Ираклий слишком поспешил выполнить свои виды на Ахалцих. Когда они дошли до деревни Аспиндзы, на правом берегу Куры, лежащей от Ахалциха в 35 верстах, произошли между ними несогласие от некоторых недоразумений, особливо же, что Ираклий искал способов не своими силами, а российским пособием услужить своему властолюбию и производить завоевания и приобретения чрез россиян, когда они назначены только подкреплять и вспомогать“. პ. ბუტკოვი იქვე განაგრძობს: „По сим причинам граф Тотлебен от деревни Аспиндзы поворотил в Имеретию...“ [1.281-282].

პ. ბუტკოვი მართალია იმაში, რომ თავდაპირველად ტოტლებენი „მჭიდროდ დაუმეგობრდა ერეკლე მეფეს, ისიც მართალია, რომ 1770 წლის გაზაფხულზე რუსთა და ქართველთა ჯარები დაიდრნენ ახალციხისაკენ, მაგრამ მათ ასპინძამდე კი არ მიუღწევიათ, მხოლოდ აწყურამდე მივიდნენ. ტოტლებენს აწყურთან 700-800 კაცამდე ყავდა, ერეკლეს – 9 ათასამდე. როგორ შეიძლება იმაზე ლაპარაკი, რომ „ერეკლე საკუთარი ძალებით კი არა“, რუსების ხელით [7] ცდილობდა „ეწარმოებინა დაპყრობები“.

მცდარია აგრეთვე პ. ბუტკოვის ცნობა იმის შესახებ, რომ თითქოს გენ. ტოტლებენი აწყურიდან წამოსული პირდაპირ იმერეთს წასულიყოს.

ვ. მაჭარაძის ნაშრომში „ასპინძის ბრძოლა“ ეს საკითხი საკმაოდ ნათლადაა წარმოდგენილი, ხოლო იმავე ავტორის მიერ დაბეჭდილი დოკუმენტებიდან და გამოკვლევებიდან, ეს კიდევ უფრო ნათლად ჩანს [5.112-129; 296-577], ამიტომ მასზე საუბრის გაგრძელება ზედმეტად მიგვაჩნია.

ტოტლებენის ერეკლესთან უთანხმოებას მრავალი ავტორი შეხება. დავით ბატონიშვილი ამ ამბავს შემდეგნაირად გამოგვცემს: „სცან რა მოსვლია მათი მეფემან ირაკლიმ, მოეგება წინა... წარვიდნენ ორნივე ახალციხეს ზედა. რომელთა ვერაგთა კაცთაგან და უფროვე მეფის სოლომონის მიერ წარმოიშვა შორის მეფისა და გრაფის სანდურავი“ [8.16].

ს. კაკაბაძე წერს: „შეერთებულ რუს-ქართველთა ლაშქარი დაიდრა ახალციხისაკენ, მაგრამ აწყურთან ტოტლებენი უკან გამობრუნდა თავისი ჯარით მოულოდნელად და სურამს ავიდა ...ტოტლებენის მიერ ბრძოლის ველის მინებების მიზეზი იყო მის წინააღმდეგ ზოგიერთი ოფიცრის

შეთქმულება, რომელშიაც ეჭვიანმა გენერალმა რუსის მთავრობის მიერ საქართველოში დანიშნული რეზიდენტი და თვით მეფეც გარია“ [9.208].

არცერთი ვერსიათაგანი მისაღები არ არის, როგორც ეს ნათლადაა დასაბუთებული პროფ. ვ. მაჭარაძის ნაშრომში [7.62-70]. პ. ბუტკოვს მის ხელთ არსებული მასალების საფუძველზე, როგორც ჩანს, არც შეეძლოა სწორედ აეხსნა ტოტლებენის ასეთი მოქმედების მიზეზი. მაგრამ ნიშანდობლივია, რომ პ. ბუტკოვი გვერდს უვლის ერეკლე მეფესა და ტოტლებენს შორის მომხდარი ამბის გადმოცემას და საქმეს ისე ხატავს, თითქოს „Тотлебен поворотил оттуда (აწყურიდან – მ.გ.) в Имеретию“ [1.282].

აგრძელებს რა თხრობას, პ. ბუტკოვი წერს, რომ „Царь Соломон с войском своим присоединился к Тотлебену и в июле 1770 г. выгнали турков из замка Багдадцихе, из замка Шорапана“ [1.282].

პ. ბუტკოვი ჯერ მოგვითხრობს ტოტლებენის იმერეთში ლაშქრობის ისტორიას და შემდეგ ეხება რუსი ოფიცრების „ურჩობას“: „Между тем непослушание частных воинских командиров графу Тотлебену до того возникло, что они самовольно хотели возвратиться в пределы России. Но граф Тотлебен занял Ананур, грузинский укрепленный монастырь при реке Арагве, коего, следуя в Россию, миновать не можно, и, заперев им дорогу, послал отсюда ко двору донесение и вследствие того многие офицеры были наказаны по произведенному над ними военному суду“ [1.285].

აქ ბუტკოვი არღვევს ქრონოლოგიურ თანმიმდევრობას – ტოტლებენი აწყურიდან იმერეთში კი არ წასულა, არამედ სურამის, მუხრანის და ღუშეთის გავლით წავიდა ანანურში, რომელიც დაიკავა არა იმისათვის, რომ რუსი ოფიცრები რუსეთს არ გაეშვა, არამედ ერეკლეს წინააღმდეგ სამოქმედოდ.

შემდგომი დაწვრილებითი მსჯელობისაგან თავს ვიკავებთ, რადგან ვ. მაჭარაძის „მასალები“ მესამე წიგნის II ნაკვეთში სათანადო დოკუმენტებია დაბეჭდილი. [10.5-94].

ამგვარად, საქართველოში რუსთა ჯარის ყოფნამ ერეკლეს სამეფოს სარგებლობა ვერ მოუტანა. ამ ჯარის გენერლები ქვეყნის მოღალატეებთან უფრო ახლოს იყვნენ ვიდრე მეფესთან. მიუხედავად ამისა ქართველ პოლიტიკოსებს მიაჩნდათ, რომ რუსეთთან კავშირი აუცილებელი იყო, ხოლო საერთო მტრის წინააღმდეგ ბრძოლაში დაღვრილი სისხლი ხელს უწყობდა მათ შემდგომ დაახლოებას.

ლიტერატურა

1. **П.Г. Бутков.** История о духовном завещании Имеретинского царя Арчила. Журн. «Северный Архив», 1824г.
2. ცინცაძე „ათანასე თბილელისა და სვიმონ მაყაშვილის ელჩობა, 1952.
3. ქუთაისის პედ. ინსტ. შრ. 1941, ტ.2. გვ.-83-93; თსუ შრომები, 1946, ტ. XXXVIII, გვ.1-32
4. ვ. მაჭარაძე, ე. კობალიანი, იასე ცინცაძე (ცხოვრება და მოღვაწეობა), თბ., 1990.
5. ვ. მაჭარაძე, მასალები XVIII საუკუნის II ნახევრის რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის, ნაწილი II, თბილისი, 1968 წ., ნაწილი III, ნ-კ I, 1988.
6. Грамоты и другие исторические документы XVIII столетия, относящиеся к Грузии, под редакцией А.А. Цагарели, т. I, СПб., 1891 г., т. II, выпуск I, 1898г., т. II, выпуск II, 1902г.
7. ვ. მაჭარაძე, ასპინძის ბრძოლა, თბ., 1957წ.
8. დ. ბატონიშვილი, მასალები საქართველოს ისტორიისათვის შეკრებილი ბატონიშვილის დავით გიორგის ძისა და მის ძმებისა, 1744-1840წწ. თბილისი, 1905წ.
9. ს. კაკაბაძე, საქართველოს ისტორია, ახალი საუკუნეების ეპოქა (1500-1810წწ.), თბილისი, 1922წ.
10. ვ. მაჭარაძე, მასალები XVIII საუკუნის II ნახევრის რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის, ნაწილი II, ნ. III, თბილისი, 1997 წ.,

Из истории Грузино-Российских политических отношений

*Майя Гурамишвили, профессор, доктор исторических наук
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава. 77.*

РЕЗЮМЕ

В труде рассмотрена причина поездки в Россию Царя Теймураза, так же приезд в Грузию генерала Тотлебена и его авантюрные действия – на основе опубликованного материала кавказоведом П. Бутковым.

From the History of Russian-Georgian Political Relation

Maia Guramishvili, professor, doctor of sciences of history

*Georgian Technical University
77, Kostava Str, Tbilisi Georgia*

SUMMERY

Reason of going to Russia of King Teimuraz is discussed in the work, also arrival of General Totlebeni in Georgia and his adventurous actions, according to the materials, which was published by Russian Caucasiologist – P. Betkovi

რუსეთ-ინგლისის დიპლომატიური ურთიერთობა

XVIII საუკუნის ბოლოს

მაია გურამიშვილი პროფესორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბ. საქართველო

ცვლილებას რუსეთის საიმპერატორო ტახტზე, სახელდობრ, პავლე I-ს გამეფებას, ინგლისის მთავრობა სინანულით შეხვდა. ინგლისის ელჩი პეტერბურგში უიტვორტი 1796 წლის 6/17 ნოემბრით დათარიღებულ მოხსენებაში აცნობებდა რა თავის მთავრობას ეკატერინე II-ს გარდაცვალებას, გულისტკივილით აღნიშნავდა ამ ფაქტს და დასძენდა: ახლა რუსეთ-ინგლისის ურთიერთობის მომავალი გაურკვეველია; რუსეთის საგარეო პოლიტიკა ახალი მონარქის პირად შესწავლვებაზე დამოკიდებულია [1.94]. მართალია, დიპლომატიურ წარმომადგენელთა პირველი მიღების დროს პავლემ არ დაიშურა კომპლიმენტები ინგლისის ელჩის უიტვორტის მისამართით და შეეცადა დაერწმუნებინა იგი, რომ ეცდებოდა მომავალშიც შეენარჩუნებინა ინგლისის მთავრობასთან არსებული ორივე ქვეყნის ინტერესებისათვის სასარგებლო ურთიერთობა [1.95], მაგრამ აღნიშნული აუდიენციის შედეგებს არ აღმოუფხვრია ინგლისში რუსეთის ახალი მმართველობით შექმნილი გაურკვეველობისა და უსიამოვნების შთაბეჭდილება.

ინგლისის მთავრობის პრემიერი პიტი უმცროსი და საგარეო საქმეთა მინისტრი გრენვილი პეტერბურგიდან მიღებული ცნობების საფუძველზე მალე მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ რუსეთ-ინგლისის ურთიერთობაში, კერძოდ, საფრანგეთის წინააღმდეგ ერთობლივად მოქმედების საკითხში, მოსალოდნელი იყო ცვლილებები, თუმცა ლონდონში ჯერ კიდევ არ იცოდნენ, თუ როგორი ხასიათისა უნდა ყოფილიყო ან რაში გამოვლინდებოდა ეს ცვლილებები;

მაგრამ ამ გაურკვეველობას მალე მოელო ბოლო, როდესაც უიტვორტის მეშვეობით ლონდონში მიიღეს ოსტერმანის ცირკულარული ნოტა (დათარიღებული 1796 წლის 24 ნოემბრით) ახალი მმართველობის სამშვიდობო განზრახვათა შესახებ [2.10]. ამ ნოტიდან ინგლისელებმა შეიტყვეს, რომ რუსეთის დამხმარე კორპუსი დასავლეთისაკენ არ გაიგზავნებოდა და არც ინგლისის სუბსიდია იქნებოდა გამოთხოვილი.

რუსეთის მთავრობის აღნიშნული ნაბიჯი, ბუნებრივია, გულისტკივილით იქნა აღქმული ლონდონში [2.27-28]. მიუხედავად ამისა, მას დიდი მითქმა-მოთქმა არ გამოუწვევია. ინგლისის

მთავრობამ მხოლოდ ერთი რამ სთხოვა რუსეთს: არ გაეწვია უკან ინგლისის წყლებში მყოფი თავისი სამხედრო ფლოტი და განეგრძო ინგლისისათვის ზღვაზე დახმარების გაწევა [2.28].

მაგრამ ინგლისის მთავრობის ეს მოლოდინი და სურვილი არ გამართლდა. პეტერბურგის სამეფო კარმა ანგარიში არ გაუწია თავისი მოკავშირის თხოვნას. მან არა თუ არ დააკმაყოფილა მისი თხოვნა ზღვაზე დახმარების გაწევის შესახებ, არამედ გადაწყვეტილება მიიღო, რუსეთში დაებრუნებინა მაკაროვის ესკადრა, რომელიც ინგლისის წყლებში იმყოფებოდა და ინგლისის ფლოტთან თანამშრომლობდა საფრანგეთის ფლოტის წინააღმდეგ ბრძოლაში ლამანშ-პადეკალეს ზონაში და მომიჯნავე წყლებში. ამ გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით 1797 წლის აპრილში, კონტრადმირალ მაკაროვს და რუსეთის სრულუფლებიან წარმომადგენელს ს. რ. ვორონცოვს გაეგზავნათ განკარგულება აღნიშნული ფლოტის მოკლე დროის განმავლობაში სამშობლოში დაბრუნების შესახებ [2.28]. პრუსიის და ევროპის მთელ რიგ პატარა სახელმწიფოთა ანტიფრანგული კოალიციიდან გამოსვლისა და დამარცხებული ავსტრიის საეჭვო ქცევის პირობებში რუსეთის მეფის ეს ნაბიჯი წარმოადგენდა მორიგ დარტყმას ინგლისის გეგმაზე; ევროპის კონტინენტის სახელმწიფოთა “საზარბაზნე ხორცის” გამოყენებით, ახალი ძალით გაეჩაღებინა ბრძოლა მისი მეტოქის, საფრანგეთის წინააღმდეგ, ამიტომ იყო, რომ ინგლისის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ლორდ გრენვილმა, რომელმაც მოისმინა ს. რ. ვორონცოვის ცნობა რუსეთის მთავრობის აღნიშნული განკარგულების შესახებ, განცვიფრებულმა რუსეთის ელჩს განუცხადა: “... როგორც ჩანს, ამჟამად ბედმა ინება, რომ ინგლისის უბედურებანი შეუჩერებელივ იზრდებოდეს ...” ინგლისი, გრენვილის სიტყვით, უკვე მიატოვეს პრუსიამ, ესპანეთმა, ჰოლანდიამ და სხვებმა და ახლა რუსეთიც ტოვებს მასო [3.414;2.49].

რუსეთის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი გრაფი ს. რ. ვორონცოვი, რომელიც როგორც ცნობილია, ინგლის-რუსეთის მეგობრობისა და მათი საფრანგეთის წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლის ქომაგი იყო, თავის განმარტებებში გრენვილისადმი შეეცადა დაერწმუნებინა ინგლისის მინისტრი იმაში, რომ რუსეთ-ინგლისის მეგობრობა მომავალშიც იქნებოდა შენარჩუნებული და რომ რუსეთის მთავრობას ოდნავი განზრახვაც კი არ ჰქონდა ამ მეგობრობის საწინააღმდეგო ნაბიჯები გადაედგა. რაც შეეხება დამხმარე ესკადრის უკან გაწვევას, რუსეთის ელჩის აზრით, იგი რუსეთის შინაგანი ვითარებით იყო მოტივირებული [2.50; 3.415-416].

პავლე I მართლაც არ ფიქრობდა ხელი აეღო ინგლისის მიმართ ნაკისრ სამოკავშირეო ვალდებულებებზე. მას სურდა მხოლოდ უკან დასახევი გზა თავისუფალი ჰქონოდა და საფრანგეთის

რესპუბლიკისათვის ომის შემთხვევაში ინგლისთან ერთად სათავეში ჩასდგომოდა ახალ ანტიფრანგულ კოალიციას. ამიტომ იყო, რომ პავლემ სავსებით მოიწონა ის ახსნა-განმარტება, რომელიც ს. რ. ვორონცოვმა მისცა გრენვილს რუსეთის ესკადრის უკან გამოწვევის ცნობის გადაცემის დროს.

ინგლისის სამხედრო ფლოტის მეზღვაურთა დიდმა აჯანყებამ, რომელმაც 1797 წლის მაისში იფეთქა და მოიცვა სამხრეთ ინგლისის ნავსადგურებში თავმოყრილი ფლოტი დიდი ნაწილი (20-ზე მეტი სამხედრო ერთეული). მაკაროვის დამხმარე ესკადრის უმოკლეს დროში რუსეთში დაბრუნების შესახებ გადაწყვეტილების რეალიზაცია რამოდენიმე კვირით დააბრკოლა.

ამ აჯანყებამ უაღრესად კრიტიკულ მდგომარეობაში ჩააყენა “ზღვათამფლობელი”. რადგან აჯანყებას შეუერთდა ადმირალ ღუნკანის მოკრეისერე ესკადრის დიდი ნაწილი, ინგლისის სანაპიროების დაცვა ფაქტიურად მოიშალა და ინგლისისა და ირლანდიის სანაპიროებზე საფრანგეთის დესანტის გადასხმის რეალური საფრთხე წამოიჭრა [4.248-252]. გრაფმა ს. რ. ვორონცოვმა ანგარიში გაუწია ინგლისის მთავრობის მძიმე მდგომარეობას და დააკმაყოფილა მისი თხოვნა. მან შეაჩერა რუსეთის ესკადრის უკან დაბრუნებისათვის მზადება, წინადადება მისცა ესკადრის უფროსს, შეერთებოდა ღუნკანის ესკადრას და აქტიური მონაწილეობა მიეღო ინგლის-ირლანდიის სანაპიროების დაცვაში ფრანგთა და ჰოლანდიელთა მოსალოდნელი თავდასხმისაგან [4.252,305-306]. მაკაროვის ესკადრა გათვალისწინებულ ვადაზე სამი კვირით მეტ ხანს დარჩა ინგლისში. იგი დაეხმარა ინგლისის მთავრობას არა მარტო სანაპიროების დაცვაში, არამედ თვით მეზღვაურთა აჯანყების ჩახშობაშიც, გრაფმა ს.რ. ვორონცოვმა ინგლისის მთავრობის თხოვნის დაკმაყოფილებისათვის ინგლისის მეფის, პიტისა და გრენვილის მადლობა დაიმსახურა. [4. 305-309]

ინგლისის დიპლომატიის ენერგულ ზემოქმედებას რუსეთზე, რათა ეს უკანასკნელი კიდევ უფრო მჭიდროდ დაკავშირებოდა მას და ეფექტური დახმარება აღმოეჩინა მისთვის ზღვაზე და ხმელეთზე, წარმატება არ ჰქონია. [4.309].

1896 წლის დასასრულიდან საფრანგეთის მთავრობა ცდილობდა რუსეთთან ურთიერთობის გაუმჯობესებას.

ინგლისელი დიპლომატები ბერლინში, პეტერბურგსა და ვენაში მეთოდურად მუშაობდნენ საფრანგეთ-რუსეთის მოლაპარაკების ჩასაშლელად, რასაც შედეგად უნდა მოჰყოლოდა საფრანგეთ-

რუსეთის ომი. სწორედ ამიტომ ინგლისის დიპლომატიის საქმიანობის ფოკუსში ამ პერიოდის განმავლობაში იყო საფრანგეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში ახალ მოკავშირეთა შექმნა [5. 652]

კამპო-ფორმოს საზავო ხელშეკრულების დადებამ დააჩქარა ლილის მოლაპარაკების კრახი. ლილის მოლაპარაკების (1797წ. ივნისის ბოლო) ჩაშლის ლოგიკურ შედეგს წარმოადგენდა ინგლის-საფრანგეთს შორის ომის (კერძოდ საზღვაო ომის) ახალი ძალით განახლება. ამან კი, თავის მხრივ, გააძლიერა ინგლისის მთავრობის აქტივობა რუსეთის ომში ჩაბმის დასაჩქარებლად. ინგლისში დიდად აფასებდნენ რუსეთთან კავშირს და მისი დიდი სამხედრო ძალის გამოყენებას. ამიტომ იყო, რომ 1798 წლის დასაწყისიდან, 1795 წლის ხელშეკრულების თანახმად, ინგლისის მთავრობამ რამდენჯერმე დააყენა საკითხი რუსეთის მთავრობის წინაშე ამ უკანასკნელის მხრივ სამხედრო-საზღვაო და სახმელეთო ძალებით დახმარების აღმოჩენისა და ახალი სამოკავშირეო ხელშეკრულების დადების შესახებ [3.416]. 1798 წლის აპრილში დაიწყო მოლაპარაკება ინგლის-რუსეთის ახალი სამოკავშირეო ხელშეკრულების დადებისა და რუსეთისათვის სუბსიდიის მიცემის თაობაზე. მოლაპარაკება წარმოებდა ლონდონსა და პეტერბურგში ერთსა და იმავე დროს, უიტვორტმა ინგლისის მთავრობის დავალებით რუსეთის კანცლერ ა. ბეზბოროდკოს წარუდგინა ახალი სამოკავშირეო ხელშეკრულების პროექტი, რომელიც მიუღებელი იყო რუსეთისათვის. იგი ბევრს მოითხოვდა რუსეთისაგან და უმნიშვნელოს ჰპირდებოდა მას.

რუსეთის მთავრობის მტკიცე პოზიციამ თავისი გაიტანა. მან აიძულა ინგლისის მთავრობა დათმობაზე წასულიყო და მნიშვნელოვნად შეეცვალა მომავალი ხელშეკრულების თავდაპირველი პროექტი. ახალი პროექტი ითვალისწინებდა რუსეთისათვის სუბსიდიების მნიშვნელოვნად გადიდებას და იმ ჯარისკაცთა რიცხვის შემცირებას, რომელნიც რუსეთს უნდა გამოეყვანა მიღებული სუბსიდიების ანგარიშში [3.417]. მოლაპარაკების პროცესში ინგლისი იძულებული გახდა, კვლავ ნაწილობრივ დათმობაზე წასულიყო და ფაქტიურად რუსეთის თვალსაზრისი გაეზიარებინა. 1798 წლის 18/29 დეკემბერს მოლაპარაკება დამთავრდა პეტერბურგში ინგლის-რუსეთის ახალი სამოკავშირეო ხელშეკრულების დადებით [6.43], რომელიც 10 მუხლისაგან შედგებოდა [3.418-425].

ორმხრივი ვალდებულების პრინციპზე აგებული ეს ხელშეკრულება, თითქოს თანაბრად სასურველი და მისაღები იყო ორივე ხელმომწერი სახელმწიფოსათვის და მათ ინტერესებს შეესატყვისებოდა, მაგრამ ეს ხელშეკრულება, არსებითად, უფრო ინგლისის ინტერესებს ემსახურებოდა, ვიდრე რუსეთისას. ინგლისი, რომელიც მსოფლიო ბანკირს წარმოადგენდა, რუსეთს ფულს აძლევდა, რის ანგარიშშიც რუსეთს 45 ათასიანი არმია უნდა გამოეყვანა და საფრანგეთის

წინააღმდეგ ომში ჩაება. ამ არმიას სისხლი უნდა დაედგარა ინგლისის გაბატონებული კლასის ინტერესებისათვის. ამასთან ერთად, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ის გარემოებაც, რომ 1798 წლის 18/29 დეკემბრის ხელშეკრულების დამატებით, რომელიც უფრო გვიან – 1799 წლის 11/22 ივნისს იქნა ხელმოწერილი, რუსეთი ვალდებულია კისრულობდა, გამოეყო დამატებითი სახმელეთო და საზღვაო ძალები, დაემორჩილებინა ისინი ინგლისის სარდლობისათვის და გაეგზავნა პოლანდიაში სამოქმედოდ [2.98; 3.430-441]. პოლანდიის მიმართ რუსეთს არავითარი ინტერესი არ ამოქმედებდა. ინგლისი კი, როგორც ცნობილია, ღიად იყო დაინტერესებული ფრანგთა ბატონობის დამხობით და ძველი მმართველობის აღდგენით პოლანდიაში, მისი ფლოტის და კოლონიების ხელში ჩაგდებათ და თვით მისი პლაცდარმის თავისი გავლენისადმი დაქვემდებარებით.

რ. ლანინის აზრით, ეს დათმობა არ მომხდარა ერთგვარი კომპენსაციის გარეშე. ასეთი კომპენსაცია მისი აზრით, მალტა იყო. მართალია, მალტის შესახებ ხელშეკრულებაში არაფერია ნათქვამი, მაგრამ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ეს საკითხი დაისვა მოლაპარაკებების დროს და ინგლისმა იმედის აღმძვრელი დაპირება მისცა რუსეთს. სახელდობრ, აღუთქვა მას, რომ ამ კუნძულის ფრანგებისაგან განთავისუფლების შემდეგ იგი ისევ ორდენს და მის მაგისტრს დაუბრუნდებოდა [6]. მაგრამ ეს ვარაუდი ოდნავადაც არ ცვლის ვითარებას, მოვლენათა შემდგომმა პოლიტიკამ მალტის საკითხში სავსებით ნათელყო, რამდენად ვერაგულად მოქმედებდა ინგლისი რუსი მოკავშირის მიმართ, რამდენად ცბიერი ხასიათი ჰქონდა მის სიტყვიერ ვალდებულებას კუნძულ მალტისადმი.

ლიტერატურა:

1. В. Александренко. Император Павел I и англичане. 1898, т.96.
2. Д. милютин, История Войны 1799 года между Россией и Францией. т. I.
3. Ф. Метенс, Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами. т. XIV.
4. Архив кн. Воронцова. М. 1879 т. 16.
5. Tatistcheff. Paul et Bonaparte, “La Nouvelle Revue”, 1887, t-47.
6. Полное собрание законов Российской империи. Спб. 1830. т. 23.
7. Р. Ланин, Внешняя политика Павла I, 1796-1798; №80, 1941.

Русско-английские дипломатические отношения на исходе XVIII века

Maia Guramishvili, professor, doctor of historical sciences

*Georgian Technical University
Georgia, Tbilisi, ul. Kostava. 77.*

РЕЗЮМЕ

В работе рассмотрено энергичное воздействие английской дипломатии на Россию для того, чтобы последняя еще более тесно была с ней связана и с целью оказания ей эффективной помощи на море и на суше

Дальнейшая политика Англии по вопросу Мальты полностью обнажила, насколько вероломно действовала Англия в отношении русского союзника, насколько неискренний характер носило ее словесное обязательство в отношении острова Мальты.

Russia-England Diplomatic Relation by the end of XVIII century

Maia Guramishvili, professor, doctor of sciences of history

*Georgian Technical University
77, Kostava Str, Tbilisi Georgia*

Summary

Energy influence of England diplomacy to Russia has been discussed in the work in order to be Russia closely connected to it and make effective assistance for it on land and sea.

Further policy in Malta issue completely made clear how deceitfully England acted against Russian confederate, how insidious character had its verbal engagement toward the island Malta.

ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები ხევსურეთში

შალვა კოლუაშვილი

თბილისი

შ. ნუცუბიძის ფერდ. მ/რ 2 კვ. 1 კორპ.2 ბ.14

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში ტურიზმს განსაკუთრებული ადგილი უკავია. იმ ქვეყნებში, სადაც კარგადაა განვითარებული ტურიზმი, ეკონომიკის ამ დარგის მეშვეობით მნიშვნელოვნად ვითარდება ინფრასტრუქტურა, ვაჭრობის და მომსახურეობის სფერო, რაც იწვევს სავალუტო შემოსავლებისა და დასაქმების ზრდას, ეროვნული ტრადიციების, კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასა და განვითარებას, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, მათ ფინანსურ უზრუნველყოფას. აქედან გამომდინარე, საბაზრო ეკონომიკის სისტემაზე გარდამავალ პერიოდში ტურიზმი ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკის განვითარების და მსოფლიო რუკაზე დამკვიდრებისათვის პრიორიტეტული დარგია.

დღეს ქართული ტურიზმი, ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე და რიგი ობიექტური მიზეზების გამო, გარკვეულ სირთულეებს განიცდის, მაგრამ ტურიზმის განვითარების აუცილებლობა უკვე შეიძლება შემდგარ ფაქტად ჩაითვალოს.

საქართველო თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობით, ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობით, ულამაზესი ბუნებით და უნიკალური ლანდშაფტებით, ერთ-ერთი ყველაზე მიმზიდველი და პერსპექტიული ქვეყანაა ტურიზმის განვითარების თვალსაზრისით.

საქართველო კლიმატური პირობებითა და ბუნებრივი რესურსებით მრავალფეროვანი ქვეყანაა. მის ყოველ ისტორიულ-გეოგრაფიულ კუთხეს თავისი განსაკუთრებული და განსხვავებული პირობები აქვს, რაც განაპირობებს სხვადასხვა რეგიონში ტურიზმის განვითარებისათვის სპეციფიკურ მიდგომასა და მენეჯმენტს.

ხევსურეთი თავისი ბუნებრივი და ეთნოგრაფიული პირობებით გამორჩეული, უნიკალური მხარეა. იგი მდებარეობს აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, კავკასიონის ქედის ჩრდილოეთ და სამხრეთ კალთებზე. მას უჭირავს დაახლოებით 1050 კვადრატული კილომეტრი ფართობი. კავკასიონის ქედი ხევსურეთს ჰყოფს ორ ნაწილად: ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთი მხარე, ანუ პირიქითა ხევსურეთი და სამხრეთ-დასავლეთი მხარე, ანუ პირაქეთა ხევსურეთი. პირიქითა ხევსურეთი შედგება სამი ხეობისგან – არღოტის, შატილისა და არხოტისა, პირაქეთა ხევსურეთი კი არაგვის ხეობისაგან. ხევსურეთი მაღალმთიანი მხარეა, რომელიც ღრმა ხევებითაა დაფარული. ხევსურეთში ზამთარი საკმაოდ ცივი და სუსხიანია, ხოლო ზაფხული ზომიერად გრილი. ეს განაპირობებს ტურისტების მიღების სეზონურობას.

ხევსურეთი, როგორც საქართველოს ყველა მაღალმთიანი რეგიონი, ეკონომიკურად ჩამორჩენილი კუთხეა. აქ სახნავ-სათესი მიწები მცირეა და ნაკლებმოსავლიანი, ბუნებრივი პირობები საკმაოდ რთულია, მკაცრი კლიმატური პირობების გამო ზამთარში დიდი ხნით გზები იკეტება და რეგიონი მოწყვეტილია ცენტრს, ამიტომ დიდია მიგრაცია, მთა იცლება მოსახლეობისაგან და ეს დიდი დემოგრაფიული პრობლემაა ამ რეგიონისთვის. აღნიშნული პირობების გათვალისწინებით განსაკუთრებით აქტუალურია ტურიზმის, როგორც ერთ-ერთი მაღალეფექტური და მაღალშემოსავლიანი დარგის განვითარება, რაც გამოიწვევს ადგილობრივი მოსახლეობის დასაქმებას, სიღატაკის დონის შემცირებას და საერთოდ, ეკონომიკური სიტუაციის გაუმჯობესებას.

ხევსურეთს ანთროპოგენური გავლენა ნაკლებად შეეხო. მთები, მყინვარები, ჭიუხები, ხეობები, ბუნებრივი ლანდშაფტები, მთის მდინარეები, მრავალფეროვანი ფლორა და ფაუნა კარგ საფუძველს ქმნის აქ ეკოლოგიური ტურიზმის განვითარებისთვის.

ხევსურეთში საკმაოდ კარგი პირობებია აგრეთვე სათავგადასავლო ტურიზმის განვითარებისათვის. ტურიზმის ეს სახეობა დიდი პოპულარობით სარგებლობს განსაკუთრებით ახალგაზრდებში, რომლებიც ეძებენ მოულოდნელობებით აღსავსე დასვენებას. სათავგადასავლო ტურები ხორციელდება ძნელად მისადგომ, ეგზოტიკურ რაიონებში და მოიცავს რისკის გარკვეულ დონეს. ეს მიმართულება საჭიროებს მაღალკვალიფიციურ გიდებს და უსაფრთხოების მაღალ დონეს.

ხევსურეთში შესაძლებელია კულტურული ტურიზმის განვითარებაც. დათვის ჯვრის უღელტეხილთან მდებარეობს უძველესი ისტორიულ-არქეოლოგიური ძეგლი – კისტანის ნასოფლარი. ასევე საინტერესოა ისეთი ციხე-სოფლები, როგორებიცაა: შატილი, მუცო, არდოტი, ხახაბო. ამ ადგილებში კარგი პოტენციალი აქვს სალაშქრო, საცხენოსნო ტურიზმისა და ჯიპტურების მოწყობას. მუცოში და სამძივარის გორაზე არის წინა ბრინჯაოს ხანის არქეოლოგიური ზონები.

ხევსურული ტრადიციები და ყოფითი წეს-ჩვეულებები, ხალხური რეწვა და ფოლკლორი, სტუმართმასპინძლობის მდიდარი გამოცდილება, კელური და ხელუხლებელი ბუნება, რომელსაც ნაკლებად შეეხო თანამედროვე ცივილიზაცია, სუფთა ჰაერი და ჯანსაღი საკვები პროდუქტები, სტუმართა განთავსების მარტივი შესაძლებლობები კარგ საშუალებას იძლევა აქ აგროტურიზმის განვითარებისთვის.

ტურიზმის ზემო აღნიშნული სამივე სახეობა – სათავგადასავლო, აგრო და ეკოტურიზმი ძირითადად შიდა ტურიზმის სფეროს განეკუთვნება. შიდა ტურიზმის განვითარება ძალზედ მნიშვნელოვანია, მაგრამ ქვეყნისათვის მყარი სავალუტო შემოსავლები და დიდი ეკონომიკური ეფექტი მაინც საერთაშორისო ტურიზმის მაღალი განვითარებით მიიღწევა. ეს შესაძლებელს გახდის მოსახლეობის დასაქმებას, სიღარიბის დაძლევას, ცხოვრების დონის ამაღლებას, მიგრაციული პროცესების შეჩერებას და ეკონომიკურ აღორძინებას. ეს ყველაფერი სახელმწიფოსაგან დიდ ძალისხმევასა და კაპიტალდაბანდებას საჭიროებს. კერძოდ: ხევსურეთში უნდა განვითარდეს ტურისტული ინფრასტრუქტურა, დაიგოს ახალი გზები, გაკეთდეს თანამედროვე საკანალიზაციო და სანიაღვრე სისტემები, მოხდეს ელექტროენერჯის შეუფერხებელი მიწოდება, უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ტურისტების უსაფრთხოების დაცვა, მომზადდეს კვალიფიციური კადრები (გიდები, გამცილებლები, სერვისის მუშაკები) რეკლამა გაეწიოს რეგიონის ტურისტულ პოტენციალს (ვიდეო-კლიპები, ბუკლეტები და სხვა). სახელმწიფომ უნდა გასცეს გრძელვადიანი სესხები, რათა ამ სფეროთი დასაქმებულმა და დაინტერესებულმა პირებმა შექმნან თანამედროვე სასტუმრო და კვების ფართო ქსელი, აღჭურვონ საბაზო ბანაკები საჭირო ინვენტარით, გაიხსნას სუვენირებით და ადგილობრივი რეწვის ნიმუშებით მოვაჭრე ობიექტები და სხვა.

შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში, კერძოდ კი ხევსურეთში ტურიზმის განვითარებას დიდი პოტენციალი აქვს. რაც უფრო სწრაფად და ეფექტურად მოხდება ამ რესურსების გამოყენება, მით მეტ ეკონომიკურ სარგებელს მიიღებს ქვეყანა და აღორძინდება ხევსურეთი.

ლიტერატურა:

1. მ. მეტრეველი—”ტურიზმისა და სტუმარმასპინძლობის საფუძვლები” (თბილისი 2008წ)
2. ს. მაკალათია—”ხევსურეთი” (თბილისი 1984წ)
3. მ. ბირჟაკოვი—”ტურიზმის თეორია” (თბილისი 2004წ)

Перспективы развития туризма в Хевсуретии

Шалва Козуашвили

Адрес: Тбилиси плато Ш. Нуцубидзе

II мкр-он I кварт. 2 корп. Кв.14

Грузинский технический университет

Туризм занимает особое место в развитии мировой экономики. Грузия, как и одна из его красивейших горных регионов – Хевсуретия, имеет огромный потенциал для развития разных видов туризма.

Успешное развитие туризма в Хевсуретии зависит от объёма капиталовложений, использования своеобразия и уникальности природы и этнокультуры этого края.

Быстрое и эффективное развитие туризма резко повысит уровень жизни местного населения, появятся новые рабочие места, возродится местное производство и народный промысел, возрастет экономический потенциал региона.

The perspective of the development of tourism in Khevsureti

Shalva Koghuashvili

Adress: Tbilisi Sh. Nutsubidze II micro district

1st quartal. corps.2 apartment 14

Georgian technical university

Tourism has the leading role in the development of the world's economy. Khevsureti as one of the most beautiful mountainous region of Georgia has an enormous potential for the development of different kinds of tourism.

Successful growth of tourism in Khevsureti depends on a capital investment using natural resources of this place.

Fast and effective development of the tourism in Khevsureti, will raise the level of living in this region. This will give more working places; national production will revive and will help to the development of the common economy of the region.

პიროვნებათაშორისი კომუნიკაციის ძირითადი პრინციპები

სერგო ლომინაძე, ასოცირებული პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

პიროვნებათაშორისი კომუნიკაციის თეორია წარმოადგენს ცოდნის მნიშვნელოვან წყაროს ურთიერთობის გაუმჯობესების თვალსაზრისით. პიროვნებათაშორისი კომუნიკაციის საფუძვლების ცოდნა ადამიანთა პროფესიული უნარ-ჩვევების სწრაფად ჩამოყალიბების საშუალებას იძლევა. სხვა ადამიანის პიროვნული თავისებურებების, მისი მრწამსის, ფსიქიკის ნიუანსების, საქციელთა მოტივების გამოცნობის უნარი დიდ უპირატესობას ანიჭებს ადამიანებს ურთიერთობისას.

მოცემულ სტატიაში ჩამოყალიბებული იქნება პიროვნებათაშორისი კომუნიკაციის ძირითადი პრინციპები და პრაქტიკული რეკომენდაციები მისი გაუმჯობესების მიზნით.

იმისათვის, რათა უკეთ გაუგოთ ადამიანებს, მოახერხოთ მათი ყოფაქცევის წინასწარ-მეტყველება, მთლიანად უნდა მოახდინოთ კონცენტრაცია იმ ადამიანებზე, რომლებთანაც გაქვთ

ურთიერთობა. თქვენ აუცილებლად ყურადღებით უნდა მოუსმინოთ მათ, შეამჩნიოთ მათი გარეგნობის, საუბრის მანერის, მეტყველების ინტონაციის და ყოფაქცევის თავისებურებები.

რათა უკეთ შეიცნოთ ადამიანები, თქვენ უნდა: 1. მეტი დრო დაუთმოთ სხვადასხვა ადამიანებთან ურთიერთობას; 2. ყურადღებით და მოთმინებით მოუსმინოთ მათ და დააფიქსიროთ ყველა მცირე ცვლილება მათ ყოფაქცევაში; 3. ადამიანებთან გულახდილი, გულდია და ალაღმართალი უნდა იყოთ; 4. მთავარია – მკაფიოდ დაადგინოთ, თუ რა გსურთ სხვა ადამიანისაგან და პირდაპირ უთხრათ მას ამის შესახებ. ეს მოგცემთ საშუალებას თავიდანვე განსაზღვროთ ურთიერთობის საწყისი პოზიციები, რაც ბევრად გააადვილებს მომდევნო კომუნიკაციას; 5. ეცადეთ იყოთ მაქსიმალურად ობიექტურნი, მოიშორეთ ყველა წინასწარშეგონება და სტერეოტიპი.

ურთიერთობის საწყის სტადიაზე აუცილებლად უნდა გაუსვათ ხაზი ადამიანის, მისი გარეგნობის, ჯანმრთელობის ზოგადი მდგომარეობის პოზიტიურ ნიშნებს. ყოველთვის იწვევს პოზიტიურ რეაქციას ის, რომ თქვენ შეამჩნიეთ ახალი ტანისამოსი, ვარცხნილობა, ხაზი გაუსვით პოზიტიურ ცვლილებებს განწყობაში. უნდა გაითვალისწინოთ, რომ დღეს ადამიანები უფრო ხშირად იყენებენ ურთიერთობის ტექნიკურ საშუალებებს: ტელეფონს, კომპიუტერს. ეს იწვევს ურთიერთობის ჩვევების დაკარგვას, გაუგებლობას, განკერძოებულობას. ბევრი ადამიანი მარტოვდება, ხდება ეჭვიანი, უნდობელი, გაურბის შინაარსიან საუბარს. ამიტომ თქვენი კომპლიმენტები ადამიანის გარეგნობის, პირადი თვისებების თაობაზე მაქსიმალურად ტაქტიანი, დელიკატური და არამოსაბეზრებელი უნდა იყოს. დაუშვებელია ადამიანის პირადულ თვისებებზე კონცენტრირება, მათი ხანგრძლივი და დეტალური განხილვა. ეს მოსაუბრის უარყოფით რეაქციას და თქვენს მიმართ მტრულ განწყობასაც კი იწვევს.

ურთიერთობა ყოველთვის ორმხრივი მოძრაობაა. რათა უზრუნველყოთ თქვენს მიმართ ნდობა, მიეცით ადამიანებს საშუალება მიიღოს გარკვეული ინფორმაცია **თქვენს** შესახებ. უამბეთ მას ზოგადი ცნობები თქვენს შესახებ, მოახსენეთ თქვენი უპირატესობებისა და გატაცებების, სამუშაოს შესახებ. მაშინ თქვენთან ურთიერთობისას ადამიანები თავს უფრო თავისუფლად და კომფორტულად იგრძნობენ. თავის მხრივ, თქვენც ასევე გაგეჟრებათ ურთიერთობის ხელშემშლელი დეღვა, რაც ორივე მხარეს ურთიერთობის ფსიქოლოგიური ბარიერების სწრაფად დაძლევაში შეუწყობს ხელს.

იმისათვის, რათა ობიექტურად შეაფასოთ მოსაუბრე, თქვენ თავიდანვე უნდა მოიშოროთ წინასწარ შექმნილი წარმოდგენები მის შესახებ. ძალზედ ხშირად ადამიანზე მსჯელობენ მისი სქესის, ასაკის, ეროვნების, გარეგნობის, საზოგადოებაში დაკავებული მდგომარეობის მიხედვით. ამ

წინასწარშეგონების დასაძლევად შეხედეთ ადამიანს როგორც თავისი პოზიციის მქონე, საინტერესო და ორიგინალურ პიროვნებას. თქვენ არ მოგიწევთ ცბიერობა, ვინაიდან ნებისმიერ ადამიანს სამყაროს უნიკალური ხედვა და მხოლოდ მისთვის ჩვეული თავისებურებები და თვისებები გააჩნია. ურთიერთობის გამოცდილება ხელს შეგიწყობთ მოსაუბრის უნიკალური თვისებების სწრაფად დანახვაში. ხაზს გაუსვამთ რა ადამიანის ამ უნიკალურობას, თქვენ ამით აამაღლებთ მას როგორც პიროვნებას, რაც კონსტრუქციული ურთიერთობის კარგი საფუძველი გახდება, ხელს შეგიწყობთ შეხების მეტი წერტილების მოძებნაში და ურთიერთგაგებაში, შექმნის პირობებს პრობლემის სწრაფი და ეფექტური გადაწყვეტისათვის.

იმისათვის, რათა დადგენილ იქნას ადამიანის ყველაზე მნიშვნელოვანი თვისებები: 1. გამოყავით მისი ყველაზე შესამჩნევი, თვალშისაცემი თვისებები. განსაზღვრეთ, თუ როგორ შეეფარდება ისინი მის სხვა მახასიათებელ თვისებებს; 2. განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციეთ მისი ხასიათის და ყოფაქცევის უკიდურესობებს; 3. გამოავლინეთ გადახრები ადამიანთა ქცევის ზოგადი ნორმებისაგან; 4. დაახუსტეთ, დროებითია ეს გადახრები თუ ეს მისი ხასიათის არსებითი თვისებაა.

ეცადეთ სწრაფად დაძლიოთ პირველი შთაბეჭდილებისაგან მიღებული ეფექტი. ცნობილია, რომ ადამიანები მასში მიმზიდველი სიტყვების, ჟესტების, ღიმილის მაქსიმალური რაოდენობა შეაქვთ. პირველი შეხვედრისას ადამიანები ცდილობენ მიახდინონ გარეგნული ეფექტი, ამიტომაც ისინი თითქმის არ იძლევიან დეტალურ ინფორმაციას თავის თავზე. აქ კომუნიკაციის არავერბალური ტიპი სჭარბობს. მიეცით ადამიანს საშუალება **გაიპრანჭოს**, მოახდინოს საკუთარი თავის რეკლამირება. უჩვენეთ მას, რომ თქვენ მოგწონთ ეს რეკლამა და თქვენ მზად ხართ მიჰყვეთ მის მოწოდებას. ასეთ მომენტში ძალიან ეფექტურია თქვენი კომპლიმენტები, განსაკუთრებით ანტიკომპლიმენტების ფონზე. მაგალითად, თქვენ ეუბნებით მოსაუბრეს, რომ მან მოახერხა ტანისამოსის ისეთი ფერის და ვარცხნილობის შერჩევა, რომელიც ხაზს უსვამს მის უნიკალურობას და თავისებურებას, აი თქვენ კი ვერ შეძელით ამის გაკეთება. მაღლობა გადაუხადეთ მოსაუბრეს მისი ორიგინალური ხედვისათვის, დახვეწილობისათვის, რომელიც ხელს უწყობს მხიარულ ურთიერთობას.

გახსოვდეთ, რომ ადამიანთა უმრავლესობას უჭირთ თავიანთი ჩვეულებების დაძლევა. ჩვეულებებში აისახება ადამიანის ყველაზე არსებითი თვისებები, მისი ღირებულებითი პრიორიტეტები, კულტურა, ზნეობრივი და მსოფლმხედველობითი პოზიცია. მაგალითად, თქვენს მოსაუბრეს შეუძლია თავისი ღრმა ცოდნის დემონსტრირება ფილოსოფიის, ხელოვნების სხვადასხვა დარგებში, მაგრამ ამავდროულად შეიძლება დააგდოს სიგარეთის ნამწვი ტროტუარზე და გააკეთოს

ვულგარული შენიშვნები გამვლელთა მისამართით. ადამიანის ჩვეულებების გაგება ხელს შეგიწყობთ მისი შინაგანი არსის გაგებაში. თუმცა თქვენს მსჯელობაში ეცადეთ თავი დააღწიოთ კატეგორიულობას. მაგალითად, შემთხვევითი განრისხვა სულაც არ მეტყველებს იმაზე, რომ ადამიანი ბოროტია. ეს შეიძლება მოწმობდეს ადამიანის სწრაფვას სამართლიანობისკენ, მის შეურიგებელ პოზიციას კორუფციისა თუ სიცრუის მიმართ. თუ თქვენ შეამჩინეთ ტატუირება ადამიანზე, ეს ასევე არ მოწმობს იმას, რომ ის კრიმინალურ სამყაროს მიეკუთვნება. ეს შეიძლება ადამიანის შეყვარულობაზე მეტყველებდეს.

უნდა გახსოვდეთ ასევე ადამიანის ფიზიკური თავისებურებები და ნაკლები. ეცადეთ არ გაამახვილოთ მხერა მოსაუბრის ფიზიკურ ნაკლებზე. ეს ყოველთვის გამოიწვევს უარყოფით რეაქციას. ფიზიკური ნაკლი ცენტრალურ ადგილს იკავებს ამ ადამიანის ცხოვრებაში. ამიტომაც ფიზიკური ნაკლები ძლიერ მოქმედებენ ადამიანის ფსიქიკაზე და ქცევის მანერაზე. ასეთი ადამიანების ყოფაქცევაში შეიძლება სჭარბობდეს არამოტივირებული აგრესია ან ზედმეტი ჩაკეტილობა, დაკომპლექსება. ასეთ ადამიანებთან ურთიერთობისას უნდა აჩვენოთ მათ, რომ თქვენ ისეთ ორიგინალურ თავისებებს ხედავთ, რომლებიც გაცილებით მნიშვნელოვანია პიროვნებისათვის, ვიდრე, დაუშვავთ, სიმსუქნე, სიელმე, ინვალიდობა. ეს მოგცემთ საშუალებას მოიპოვოთ ასეთი ადამიანების ნდობა და უკეთ გაიგოთ მათი ქცევის მოტივები.

ფსიქოლოგები გამოყოფენ სამ საკვანძო ნიშანს, რომლებსაც შეუძლიათ თითქმის ნებისმიერ გარემოებაში თითოეული ადამიანის შესახებ უტყუარი ინფორმაციის მოცემა. ესენია – 1. თანაგრძნობა – თანაგრძნობის უნარი წარმოადგენს ადამიანის შესაძლო აზრებისა და ქცევების შესანიშნავ ინდიკატორს. ასეთი ადამიანები უფრო მომთმენები, თავაზიანები, გულწრფელები და მაღლიერები არიან. თანაგრძნობისადმი მიდრეკილების არმქონე ადამიანები უფრო მოუთმენნი, ეგოცენტრულები, უხეშები და დასმჯეული და რეპრესიული ზომებისადმი მიდრეკილები არიან. 2. ადამიანის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა. ის ძლიერ გავლენას ახდენს ადამიანის მსოფლმხედველობაზე და ღირებულებით ორიენტაციებზე. ადამიანის ცხოვრებისადმი დამოკიდებულებაზე მნიშვნელოვანწილად ზემოქმედებს ის, იყო თუ არა დაკმაყოფილებული მისი ემოციური და ფიზიკური მოთხოვნილებები. 3. კმაყოფილება ცხოვრებით. ის ადამიანები, რომლებმაც მიაღწიეს თავის მიზნებს, ზოგადად უფრო მიდრეკილნი არიან თანაგრძნობისა და დახმარებისადმი, ყოველთვის უფრო ოპტიმისტურები არიან. ისინი კი, ვინც ვერ მიაღწია დასახულ მიზნებს, ყველაფერში სხვებს აბრალებენ, შურისმაძიებლნი, ბოროტნი და პესიმისტურად განწყობილნი არიან. ისინი ნაკლებად შრომისმოყვარე და უფრო მომთხოვნი და ცინიკურები არიან.

ყოველივე ზემოთქმული, ჩვენის აზრით, მისცემს ადამიანებს საშუალებას დაადგინონ პოზიტიური და ეფექტური პიროვნებათაშორისი კომუნიკაცია.

ლიტერატურა

1. კარნევი დ. როგორ მოვიპოვოთ მეგობრები და როგორ ვიმოქმედოთ ადამიანზე. თბ., 1992.
2. Дрю Ж.М. Ломая стереотипы. СПб, 2002.
3. Ломинадзе С.Г. Роль вербальной коммуникации в PR-практике. Материалы международной научной конференции. Тб., 2008, с. 354-358.
4. Чалдин Р. Психология влияния. СПб, 1999.

Основные принципы межличностной коммуникации

С.Г. Ломинадзе

Грузинский технический университет, Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77

Теория межличностной коммуникации является важнейшим источником знаний по совершенствованию общения. Автор формирует основные принципы межличностной коммуникации и дает практические рекомендации по ее совершенствованию.

В статье конкретизируются наиболее эффективные способы познания людей, раскрываются главные параметры, способствующие эффективной коммуникации.

Basic principles of interpersonal communication

S.G. Lominadze

Georgian technical university, 77, Kostava str., Tbilisi, Georgia

The theory of interpersonal communication is an important source of knowledges about perfection of interaction. Author forms the basic principles of interpersonal communication and gives practical recommendations of its perfection.

The most effective methods of humans' cognition are specified in the article and the main parameters are revealed, which assist effective communication.

Юмор как важнейший элемент социально-психологической адаптации индивида

Серго Ломинадзе, ассоциированный профессор

Грузинский технический университет, ул. Костава 77, Тбилиси, Грузия

Современное развитие общества ведет к возникновению новых форм социальной жизни. Быстрые изменения в социуме затрудняют процесс адаптации и социализации индивида. Важным элементом, помогающим социально-психологической адаптации индивида, на наш взгляд, является юмор. Роль юмора особенно возрастает в периоды быстрых и радикальных изменений в структуре общества.

Кардинальные изменения в социуме, миграция населения ведут к резкой смене системы ценностей, жизненных ориентиров и критерий оценок. Люди обретают новые социальные

статусы и роли. Эти изменения выдвигают на первый план проблему адаптации людей к новым условиям.

Актуальность статьи обусловлена сложностью процесса адаптации и стремлением автора показать возможности и функции юмора в этом процессе. Новизна статьи заключается в утверждении автора, что юмор в ряде случаев может являться основным элементом адаптации индивида. Цель статьи – раскрыть содержание процесса социально-психологической адаптации индивида и конкретизировать его результаты.

Для лучшего понимания этого процесса необходимо дать определение понятия юмор и адаптация.

Юмор – это особый вид комического, переживание противоречивости явлений, соединяющее серьезное и смешное и характеризующееся преобладанием и вычленением позитивного момента в смешном. На наш взгляд, именно «преобладание позитивного момента» в юморе играет главную роль в адаптации человека к постоянно меняющемуся миру. Юмор дает прочную морально-психологическую основу, помогает определить социальную перспективу и пути развития индивида в социуме.

Адаптация – это приспособление человека к новым условиям жизни, вид взаимодействия личности или социальной группы с социальной средой, в ходе которого согласовываются требования и ожидания всех его участников. Важнейший компонент адаптации – это согласование самооценки и притязаний субъекта, форм и норм поведения с его возможностями и с реальностью социальной среды. Мы считаем адаптацию важнейшей стадией процесса социализации. Адаптация включает в себя психологический и социальный уровни.

Психологическая адаптация определяет активность личности и выступает как единство – 1. усвоения правил среды и 2. преобразования среды. Важную роль в психологической адаптации играет юмор. Юмор положительно воздействует на психику индивида, укрепляет ее защитные механизмы. Он придает человеку чувство уверенности, удовлетворения собой. Юмор порождает новые положительные эмоции у индивида и новую гамму отношений в группе и социуме. Он помогает преодолеть страх перед новыми отношениями, ощущение обособленности и изолированности.

Юмор сближает людей духовно, психологически, укрепляет неформальные, дружеские отношения в коллективе. Он помогает преодолеть психологические барьеры общения, спасает людей от стрессов, фрустрации и депрессии. Юмор повышает устойчивость психики к

критическим ситуациям, укрепляет выносливость и неуязвимость человека. С помощью юмора люди легче преодолевают конфликты, быстрее находят взаимоприемлемые решения. Оптимистическая оценка наличной ситуации помогает людям найти точки соприкосновения, преодолеть немотивируемую агрессию и взаимную отчужденность.

Юмор помогает привлечь внимание, продемонстрировать свою неординарность и уникальность, быстрее найти друзей, полового партнера. Он всегда возбуждает интерес и желание общаться. С его помощью создается атмосфера приятного общения, что положительно влияет на настроение окружающих. Испытывая чувство удовлетворения по поводу преодоления трудностей, человек переживает с помощью юмора катарсис, который способствует морально-психологическому очищению индивида. Катарсис становится основой новых, более крепких связей личности. Поэтому, на наш взгляд, юмор в сфере психологической адаптации может играть главную роль.

Юмор относится ко всему душевному строю индивида, выступает как свойство его характера. Юмор универсален – это взгляд на мир в целом, он связывает бесконечное с малым, социум с индивидом, помогает увидеть возвышенное в ограниченном и малом, значительное в смешном и несовершенном. В нем нет отталкивания, он не носит уничтожающего характера. Он примеряет, принимает мир, несмотря на его несовершенство и даже враждебность по отношению к индивиду.

Юмор выполняет функцию защиты своего «я», чести и достоинства индивида, возвышает личность. Он дает ощущение правоты своего видения мира, является орудием борьбы за социальную справедливость. Он выступает действенным средством против социальных злоупотреблений чиновников. Юмор – это форма бунта против неестественных, нечеловеческих, репрессивных отношений и идеологий.

Юмор укрепляет человека духовно, расширяет спектр его мировоззрения. Он развивает в индивиде творческое начало и образное видение действительности. Он способствует диалектическому пониманию мира, фиксирует сложные, противоречивые связи. Юмор – это всегда борьба смыслов, стремление найти, утвердить новый смысл, показать его оригинальность и жизнеспособность. Юмор помогает человеку перейти к сущностному пониманию действительности, преодолеть много- и пустословие. Используя метод сравнения, индивид посредством юмора вскрывает малозаметные противоречия и находит простые и верные способы решения сложных вопросов социального бытия.

Посредством юмора человек поднимается над бытием, жизнь предстает как объект, который способен изменить активный, творческий субъект. Через юмор развивается простота, доступность и образность мышления. Благодаря юмору человек начинает глубже понимать цену свободного и критического типа мышления. В юморе отражается культурный уровень человека, его стремление к свободе, новому пониманию действительности.

Юмор способен вмиг изменить всю систему отношений. Он всегда выдвигает новые цели и указывает на новые способы их достижения. Юмор включает все сферы социальной жизни, быстро улавливает особенности, нюансы поведения людей. Он обобщает социальный опыт индивида, позволяет ему быстро усвоить систему ценностей, основные навыки и формы поведения в социуме. В нем отражается нравственная позиция индивида, его отношение к различным параметрам социальной жизни.

Юмор способствует развитию гуманистических черт в человеке, отрицанию насилия, войн, социальной неустроенности. Юмор – это всегда активная жизненная позиция против нетерпимости, злобы, алчности, тщеславия и гордыни. Юмор способствует самосовершенствованию человека, индивид развивается эмоционально, интеллектуально и социально. В юморе всегда поощряются миролюбие, взаимоуважение, взаимопомощь и созидание. Все это активизирует в индивиде субъективное, волевое начало. Юмор указывает на их ведущую роль в преобразовании социума.

В юморе происходит уникальное сочетание вербального и невербального общения людей. Посредством этого достигается максимальное включение индивида в социальную ситуацию.

Юмор помогает преодолеть барьеры в общении между людьми из различных социальных и возрастных групп. Он в значительной степени помогает преодолеть кризис идентичности. Он объединяет людей вокруг совместно пережитой и одинаково понятой ситуации. Юмор – это универсальное средство, приемлемое для большинства участников взаимодействия, особенно на начальных, самых сложных стадиях общения. Он дает простор новым формам общения. Он не только укрепляет коммуникацию, но и придает ей новый, более гуманный смысл. Юмор помогает преодолеть самодовольство, эгоизм, способствует тесному общению и стремлению людей к совместному преодолению проблем. Посредством юмора индивид быстрее усваивает коммуникативные навыки и социальные нормы, что ускоряет процесс его социальной адаптации.

Таким образом, юмор способствует радости общения, украшает социальное бытие, дает людям желание жить совместной жизнью. Юмор способствует качественному обновлению личности. Его сила безгранична и он является главным и обязательным условием жизни.

Литература

1. gvasalia I. sicilis fenomeni. Tb., 1998.
2. quTelia a. sicili da misi socialuri Zala. Tb., 1961.
3. Александровский Ю.А. Состояние психической дезадаптации и их компенсация. М., 1976.
4. Масионис Дж. Социология, М., 2004.

*იუმორი, როგორც ინდივიდის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ადაპტაციის უმნიშვნელოვანესი ელემენტი
ს. ლომინაძე*

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77*

სტატიაში გახსნილია ინდივიდის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ადაპტაციის პროცესის შინაარსი, კონკრეტიზირებულია მისი შედეგები. ავტორს მიაჩნია, რომ ამ პროცესში მთავარ როლს თამაშობს იუმორი. იუმორი ხელს უწყობს ინდივიდს ააწყოს ეფექტური კომუნიკაცია, სწრაფად აითვისოს სოციუმის ჩვევები და ღირებულებები. იუმორი ინდივიდის ემოციური, ინტელექტუალური და სოციალური განვითარების საშუალებას იძლევა.

*Humour as a most important element of social-psychological adaptation of individual
S. Lominadze*

*Georgian technical university,
77, Kostava str., Tbilisi, Georgia*

It is revealed in the article the content of the process of social-psychological adaptation of individual, and the results of this process are specified. In authors opinion humour plays the main role in this process. Humour gives the individuals a possibility to arrange effective communication, to faster adopt habits and values of the social medium. Humour assists emotional, intellectual and social development of individual.

მენეჯერის როლი კონკურენტუნარიანი წინადადების მომზადებაში

მ. მაღრაძე, ე. გობეჯიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

კოსტავას ქ №71

წინადადება არის კლიენტისადმი მიდგომა რათა მიიღოს ახალი ან გააგრძელოს უკვე არსებული ბიზნესი. წინადადებას წარვადგენთ იმიტომ, რომ

- დავარწმუნოთ კლიენტი იყიდოს ჩვენი იდეა ან მიიღოს ჩვენი პროექტი;
- მკაფიოდ განისაზღვროს ის გადაწყვეტა, რომელსაც ჩვენ ვთავაზობთ;

- მიემართოთ კლიენტის მოლოდინი იმაზე, რასაც ის საბოლოოდ მიიღებს;
- განსაზღვროთ ჩვენი შემოთავაზების ფასი;
- განისაზღვროს ჩვენი პასუხისმგებლობის ჩარჩოები.

კონკურენტუნარიანი წინადადების მომზადებაზე პასუხისმგებელი პირია მენეჯერი, მასზე დაკისრებული ფუნქციებით და ვალდებულებებით.

წინადადების შემუშავებისას, მენეჯერის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს, კომპანიის არსებობისათვის ახალი ბიზნესის ჩამოყალიბება ან არსებულის განვითარება. მაგრამ კონკურენტუნარიანი წინადადება ორგანიზაციისათვის, ხშირ შემთხვევაში, წარმოადგენს „განსაკუთრებულ შემთხვევას“, რომელიც ყოველ დღე არ ხდება.

წინადადების მომზადებისას მენეჯერი არის პიროვნება, რომელმაც უნდა შეიმუშავოს კონკურენტუნარიანი წინადადება ანუ შეთავაზება, ისე რომ ამავედროულად მართოს მრავალრიცხოვანი რესურსები და შევიდეს რთულ საქმიან ურთიერთთანამშრომლობაში, მომგებიანად წარმართოს კლიენტებთან შესყიდვა-გაყიდვის საქმიანობა.

საკონკურსო წინადადების არსი მდგომარეობს იმაში, რომ მისი შემუშავების პროცესში დაკავებულია ორგანიზაციის პრაქტიკულად ყველა ქვეგანყოფილების თანამშრომელი. სამუშაოს შესრულებისათვის, წინადადების მომზადებით დაკავებულ მენეჯერს უნდა შეეძლოს ურთიერთთანამშრომლობა ყველა ამ სპეციალისტთან და იცოდეს მათი ფუნქციები და მოვალეობები. წინადადების მომზადებაში მენეჯერის ფუნქციები, უნდა მოიცავდეს ყველა ამ ურთიერთდამოკიდებულებას.

წინადადების მომზადების პროცესი რომ უმტკივნეულოდ მიმდინარეობდეს, აუცილებელია, თავდაპირველად განისაზღვროს წინადადების მომზადების სფეროში დაკავებული მენეჯერის ფუნქციებისა და გაყიდვების განყოფილების თანამშრომლების ფუნქციების ურთიერთთანხვედრა. გაცილებით მნიშვნელოვანია, ზუსტად დადგინდეს, თუ ვინ განსაზღვრავს გაყიდვების სტრატეგიას. ზოგიერთ ორგანიზაციებში მენეჯერები წინადადების მომზადებისას „გამოდიან“ იურიდიული კომერციული განყოფილებებიდან. ჩვეულებრივ, ეს ისეთი კომპანიებია, სადაც წინადადების შემუშავებისას სამუშაოს არსებითი ნაწილი უკავშირდება იურიდიულ

საკითხებს და მიწოდების პირობებს. ასეთ შემთხვევაში, წინადადების მომზადებაში მონაწილეობისათვის, გამოყოფენ დამატებით სპეციალისტს გაყიდვების განყოფილებიდან.

გარკვეულ ეტაპამდე, წინადადების მომზადების მენეჯერი – არის პროექტის მენეჯერი. წინადადება და პროექტი ერთმანეთს გვანან იმაში, რომ წარმოადგენენ განსაზღვრული ზომის სამუშაოს, რომელსაც გააჩნია დასაწყისი და დასასრული, განსაზღვრული მიზნითა და საბოლოო პროდუქტით. ამ მიზეზით ზოგიერთი ორგანიზაცია, წინადადების შემუშავებისათვის მენეჯერის კანდიდატს ეძებს პროექტების მენეჯერებს შორის. [1]:

პროექტის მენეჯერის საქმიანობა მოიცავს გაყიდვების რელიზაციის გეგმის შემუშავებას. არსებითად მნიშვნელოვანია, დადგინდეს ურთიერთთანამშრომლობის ჩარჩოები წინადადების მომზადების მენეჯერსა და პროექტების მენეჯერს შორის. ეს მკაფიოდ განსაზღვრული უნდა იყოს იქ, სადაც წარმოებს კლიენტისათვის საკონკურსო წინადადების კომპონენტების მიწოდება. მაგალითად რისკების საპროექტო სია ჩვეულებრივ უნდა მზადდებოდეს პროექტის მენეჯერის მიერ. ამასთანავე აუცილებელია მკაფიოდ განისაზღვროს, ვის ეხება რისკები, რომლებიც მოიცავს კლიენტებზე არასაპროექტო ელემენტების მიწოდებას.

როგორც წესი, პროექტის მენეჯერს აკისრია პასუხისმგებლობა:

- კლიენტის მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად საპროექტო გეგმის დამუშავებაზე;
- პროექტის მართვასთან დაკავშირებულ მეთოდებსა და სტანდარტებზე ნებისმიერი დოკუმენტაციის წარმოებაზე;
- რისკების დაგეგმვასა და სამუშაოს პროცესში წარმოქმნილ ნებისმიერ ვარაუდსა და შეზღუდვაზე;

პროექტის მენეჯერი ასევე უნდა წარმოადგენდეს ინფორმაციის ძირითად წყაროს დანახარჯების განსაზღვრისათვის.

წინადადების მომზადებაში აქტიურ მონაწილეობას ღებულობს ტექნიკური პერსონალი. მათი შემადგენლობა დამოკიდებულია დარგის სპეციფიკაზე. მაგალითად ინფორმაციული ტენოლოგიების სფეროში შეიძლება იყვნენ პროგრამისტები, ქსელის სპეციალისტები, დატვირთვის დამგეგმავი სპეციალისტები და ა.შ. წყალთა

მეურნეობის დარგში ის შეიძლება აერთიანებდეს სამოქალაქო ინჟინრების, წლის გადამამუშავებელი სპეციალისტების, ჰიდრაულიკის ინჟინრების, არქიტექტორების და ა.შ. ჯგუფს. ამ ადამიანებს აქვთ რაღაც საერთო – კერძოდ ისინი არიან სპეციალისტები თავიანთ საქმეში, და არა თავიანთი შრომის გაყიდვებში. მათ შეაქვთ წვლილი პროექტის შემუშავებაში, რომელიც უნდა მიეწოდოს კლიენტს. წინადადების მენეჯერმა ხელი უნდა შეუწყოს და მიაწოდოს მათ ყველა აუცილებელი ინფორმაცია იმისათვის, რომ თავიანთი წვლილი შეიტანონ წინადადების მომზადებაში. სხვა ფაქტორია ის, რომ შეიძლება ამ სპეციალისტების დაინტერესება, მოემსახურონ კლიენტს „ფულზე“. ამ შემთხვევაში, მათი პრიორიტეტები მიიღებენ - ერთის მხრივ, მომენტალური ანაზღაურების მიღებისა და მეორეს მხრივ - გაყიდვების გრძელვადიანი პერსპექტივის მოპოვების შერწყმის პერსპექტივას.

წინადადებების მომზადების მენეჯერი უნდა თანამშრომლობდეს პიროვნებებთან, რომლებიც საბოლოო ეტაპზე ასორციელებენ პროდუქტის ან მომსახურების რეალიზებას. ეს ურთიერთთანამშრომლობა შეიძლება გამოხატული იყოს, ან გაყიდვების განყოფილების მიერ მიცემული თანხმობით იმის რეალიზაციაზე, რაც მოცემულია წინადადებაში ან კიდევ, თვითონ წინადადების მომზადებაში მათი უშუალო მონაწილეობით. ეს მომუშავეები ტექნიკური სპეციალისტებისაგან განსხვავდებიან იმით, რომ ისინი უფრო მეტად დაკავებულნი არიან ბიზნესის ოპერაციული და საპროექტო მხრით. მიუხედავად იმისა, გააჩნიათ თუ არა გადაწყვეტილების მიღებისათვის საჭირო სიახლეები, მათ ზუსტად იციან თუ რა გააკეთონ იმისათვის, რომ ეს გადაწყვეტილება იქნას გატარებული. ისინი ხდებიან მეტად საჭირონი, როცა დგება მათი სამუშაოში ჩართვის მომენტი.

წინადადებების მომზადებაში იმ საკითხების გადაწყვეტაში, რომელიც უკავშირდება ფინანსირებას, ვალუტას, არენდას, და ა.შ. მონაწილეობენ ფინანსური სპეციალისტები. ზოგიერთ ორგანიზაციებში საფინანსო და იურიდიული განყოფილებები გაერთიანებულია და ჰყავთ „კომერციული“ სპეციალისტები, რომლებიც გუნდთან მუშაობენ წინადადების, როგორც ფინანსური, ისე იურიდიული საკითხების მომზადებაში.

მნიშვნელოვანია წინადადებების მომზადების მენეჯერებისა და ფინანსური სპეციალისტების ურთიერთთანამშრომლობა. ექსპერტ-იურისტებმა უნდა მოიზიდონ პირობები კონტრაქტის განხილვისა და შემუშავებისათვის. ზოგიერთ შემთხვევაში,

იურიდიული განყოფილების მონაწილეობა და მათთან ურთიერთთანამშრომლობა არის საკმაოდ არსებითი. ეს განსაკუთრებით ეხება სახელისუფლებო ხელშეკრულებებს, სადაც კონტრაქტი შეიძლება იყოს ისეთივე მოცულობითი, როგორც თვითონ წინადადებაც, რომელიც აერთიანებს ათობით დანართს.

კონტრაქტის პირობაში ცვლილების შეტანამ შეიძლება არსებითი ზეგავლენა მოახდინოს ბიზნესის რისკის დონეზე. ამიტომ მნიშვნელოვანია იურისტის შეხედულება.

წინადადების მომზადებაში აქტიურად მონაწილეობენ აგრეთვე ადამიანური რესურსების მართვისა და ხარისხის განყოფილებები.

მენეჯერის ძირითად მოვალეობას წარმოადგენს წინადადების დროული და სრულყოფილი მომზადება. მას აკისრია მრავალმხრივი მოვალეობა, რომლებიც მოითხოვს მისგან სხვადასხვა სიახლეების აღმოჩენას. ეს ვალდებულებები მთლიანობაში ეხება მთელ რიგ შემოქმედებით განყოფილებებს: ლოგისტიკისა და ადმინისტრირების, მართვის, კომუნიკაციის, გაყიდვებისა და ხარისხის.[2].

როგორც ზევით ავლიწნეთ, წინადადების მომზადების მენეჯერს შეიძლება ქონდეს დამატებითი ვალდებულებები: კლიენტისათვის საერთო გადაწყვეტილების შეთავაზების განსაზღვრა, პროექტის მენეჯერის ან გამყიდველის როლის შესრულება და ა.შ.

ზოგიერთ შემთხვევაში, ცალკეული ორგანიზაციები წინადადების მოსამზადებლად შტატგარეშე მენეჯერს მიმართავენ. ეს გადაწყვეტილება ორგანიზაციის სპეციფიკაზეა დამოკიდებული. ზოგ კომპანიაში კონფიდენციალურია კომერციული ინფორმაცია, რაც შტატგარეშე პერსონალის გამოყენებას შეუძლებელს ხდის. სხვა კომპანიებში კი, ეს პრობლემას არ წარმოადგენს. გარე მენეჯერების მოზიდვას შესაძლებელია გარკვეული დადებითი ფაქტორი ქონდეს: მუდმივ შტატში მყოფი მენეჯერების არსებობა თქვენთვის აღარ არის უსაფრთხო, რადგან ისინი, ვინც დაკავებულნი არიან გაყიდვებით, მუდმივად იცვლიან სამუშაო ადგილს, გადადიან ერთი კომპანიიდან მეორეში და აქვთ გაცილებით ახლო ურთიერთობა კლიენტებთან. ამასთანავე, გარე მენეჯერები წინადადების მომზადებისას იყენებენ სხვა კომპანიების გამოცდილებებს, რაც სიახლეების გატარების საშუალებას იძლევა.

შტატგარეშე პერსონალის მოზიდვისას პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ მათ სჭირდებათ დრო, რათა გაერკვიონ ორგანიზაციის მუშაობაში. წინადადების

მომზადებისას, მენეჯერების მიერ სამუშაოს მნიშვნელოვანი ნაწილის შესრულება მოითხოვს იმის ცოდნას, თუ ვინ რას საქმიანობს და ვის მიმართონ. მაგალითად, კლიენტისათვის წინადადების მიწოდებისას მენეჯერმა უნდა იცოდეს, როგორია შეთანხმებისა და მტკიცებულების პროცედურა. თუ გაყიდვების განყოფილება მომართულია შტატგარეშე პერსონალის წინააღმდეგ, მაშინ ის რაგინდ კარგი სპეციალისტი იყოს, ვერ შეასრულებს დაკისრებულ სამუშაოს.

ხშირ შემთხვევაში, წინადადების მომზადების მენეჯერი წარმოადგენს კლიენტთან საკონტაქტო პირს. შტატგარეშე მენეჯერის არსებობისას, შესაძლებელია კლიენტს გაუჩნდეს გარკვეული უნდობლობა, რადგანაც ამ პიროვნებას ანდობენ კონფიდენციალურ ინფორმაციას. ცხადია, ეს გარკვეულ დაბრკოლებას წარმოადგენს გაყიდვების განყოფილებისათვის.

საბოლოოდ, შტატგარეშე პერსონალის გამოყენება უფრო პირადი გადაწყვეტილების საკითხია, ვიდრე ლოგიკის. თუ არსებობს არასაშტატო პერსონალის მოზიდვისადმი ძლიერი წინააღმდეგობა, მაშინ სამუშაოს შესრულება ამ კომპანიაში შეუძლებელი იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Девид Никсон: Как выиграть тендер (подготовив хорошее предложение), 2004.
2. Chris Churchouse and Jane Churchouse, Managing Projects, Aldershot: Gower, 1999.

Роль менеджера в подготовке конкурентноспособного предложения

М.Маградзе, Е.Гобеджишвили

ГГУ

Резюме

Труд посвящен аспектам подготовки конкурентноспособного предложения. В нем рассмотрены те основные факторы, которые должны быть предусмотрены руководителем организации и менеджером при подготовке предложений.

Manager's Role in the Preparation of Compatible Suggestion

M Magradze, E. Gobedjishvili

The paper deals with the aspects of the preparation of compatible suggestions. It discusses the manager's role in the preparation of the afore-mentioned suggestion. It shows the main factors that should be taken into consideration in the process of the preparation of the suggestions by the heads and the managers of the organizations.

პროექტების მენეჯმენტი და მისი განხორციელების მეთოდოლოგია

მ. მაღრაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

კოსტავას ქ №71

პროექტი, მისი კლასიკური განმარტებით, არის საქმიანობა, რომელსაც აქვს დასაწყისი, დასასრული და მიმართულია მიზნების შესრულებისაკენ. იგი დაკავშირებულია ხარჯების, ხარისხის და დროულობის ამოცანებთან [1].

პროექტი წარმოადგენს მოქმედებების ერობლიობას, რომელთა შედეგად იქმნება ახალი პროდუქტი, მომსახურეობა, პროცესი და ორგანიზაციული სტრუქტურა. პროექტი ზრდის გაყიდვების მოცულობას, აქვეითებს დანახარჯებს, აუმჯობესებს საქონლის და მომსახურეობის ხარისხს, აფართოებს ბიზნესის საზღვრებს. იმ ფაქტს, რომ პროექტი ორიენტირებულია გარკვეული მიზნის მისაღწევად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მისი მართვისათვის.

პროექტების მართვის მეთოდოლოგიის მიხედვით პროექტების მენეჯმენტი არის საპროექტო საქმიანობისათვის ცოდნის, უნარის, მეთოდების და შესრულების ხერხების მისადაგება, პროექტით დაინტერესებულ პირთა მოთხოვნილებების და მოლოდინის დაკმაყოფილების ან გადამეტების მიზნით. ამ მოლოდინის და მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად აუცილებელია ვადების, ხარჯების, ხარისხის და პროექტის სხვა მახასიათებლების ოპტიმალური ურთიერთშეხამება.

პროექტი მიმართულია კონკრეტული მიზნის მიღებისაკენ. ჩვეულებრივ პროექტი ურთიერთდამაკავშირებელ მიზნებს მოიცავს. ზუსტად ეს მიზანი არის პროექტის მამოძრავებელი ძალა. ამიტომ ყველა ძალისხმევა პროექტის დაგეგმვისა და რეალიზებისათვის იხარჯება იმ ანგარიშით, რომ შედეგად მიზანი მიღწეული იყოს ზუსტად დროში.

პროექტის მართვის გუნდმა ყურადღება უნდა მიაქციოს იმას თუ, როგორ იმოქმედებს პროექტი ადამიანებზე და როგორ იმოქმედებენ ადამიანები პროექტის შესრულებაზე, ამისათვის საჭირო იქნება ეკონომიკური, დემოგრაფიული, ეთიკური, საგანმანათლებლო, რელიგიური და სხვა სახის ასპექტების გათვალისწინება.

პროექტის დაინტერესებული პირები არიან კონკრეტული პირები ან ორგანიზაციები, რომლებიც აქტიურად მონაწილეობენ პროექტში ან რომელთა ინტერესებსაც შეუძლიათ ზეგავლენა მოახდინონ პროექტის შესრულებასა და დასასრულზე. პროექტის მონაწილეებს ასევე შეუძლიათ ზეგავლენა მოახდინონ მიზნებზე და პროექტის შედეგებზე. პროექტის მმართველმა გუნდმა უნდა გამოავლინოს პროექტის მონაწილეები, გაითვალისწინოს მათი მოთხოვნები, შეეცადოს მათი მოთხოვნების მართვას, რათა უზრუნველყოს პროექტის წარმატებით დამთავრება.

არსებობს პროექტით დაინტერესებულ მხარეთა შემდეგი კლასიფიკაცია.

- ფინანსურად დაინტერესებული მხარეები:
 - აქციონერები (მეპაიები),
 - ფინანსური დაწესებულებები,
 - კრედიტორები;
- პროდუქტების მომხმარებლები, ბაზრის წარმომადგენლები:
 - ძირითადი მომხმარებლები,
 - ძირითადი მომწოდებლები,
 - კონკურენტები,
 - პროფკავშირები,
 - სამთავრობო დაწესებულებები,
 - ადგილობრივი მართვის ორგანოები;
- ორგანიზაციები, ხალხი, ხალთა ჯგუფები:
 - კომპანიის თანამშრომლები,
 - დირექტორთა საბჭო,
 - დაქირავებული მუშაკები,
 - მენეჯერები.

დაინტერესებულ პირებს და მონაწილეებს, პროექტის შესრულებისას, გააჩნიათ განსხვავებული დონის სრულუფლებიანი მოთხოვნები და პასუხისმგებლობა, მაგრამ ეს უფლება და პასუხისმგებლობა შეიძლება შეიცვალოს პროექტის ცხოვრებისეული ციკლის განსხვავებულ ეტაპებზე.

პროექტით დაინტერესებული პირების მხრიდან ვაღდებულებებზე უარის თქმა პროექტის მიზნებს მიიყვანს გამოუსწორებელ შედეგებამდე. პროექტის დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ პოზიტიურად ან ნეგატიურად იმოქმედონ პროექტზე. პოზიტიურად მოქმედი მონაწილეები ჩვეულებრივ არიან ის პირები ვისთვისაც პროექტის წარმატებით დამთავრება არის მომგებიანი, ხოლო ნეგატიურად მოქმედი მონაწილეები კი, რომლებსაც პროექტის წარმატებით დამთავრება წარმოუდგენიათ არასასურველად.

პროექტის მენეჯმენტი გულისხმობს ყველა საჭირო რესურსის მოზიდვას, რათა უზრუნველყოს პროექტის შესრულება. ეს რესურსები მოიცავს ცოდნას, ნიჭს, უნარებს და მათი მქონე ადამიანების ერთ გუნდში მუშაობას; მოწყობილობებს, ინსტრუმენტებს, მეთოდებს, ტექნიკას, ინფორმაციას, სისტემებს, ფულს და დროს.

პროექტების მართვის მეთოდები გვაძლევენ იმის საშუალებას, რომ:

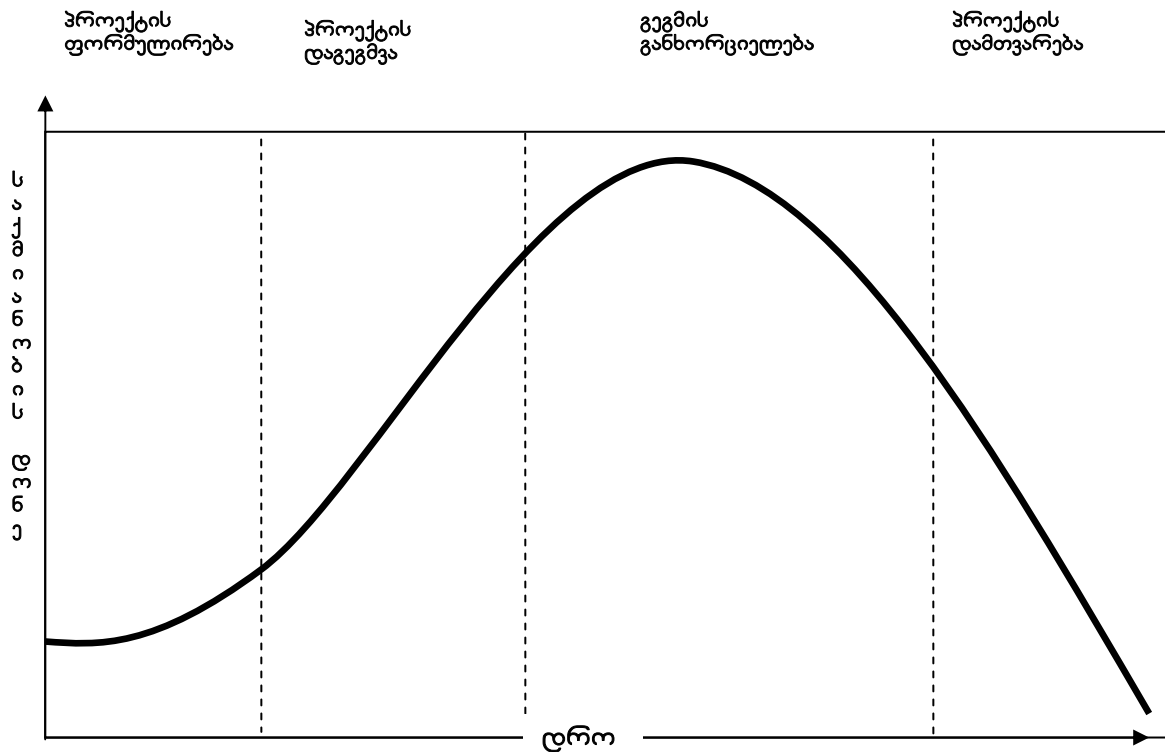
- განისაზღვროს პროექტის მიზნები;
- შედგეს პროექტის სტრუქტურა (ამოცანები და სამუშაოების ეტაპები);
- განისაზღვროს საჭირო დაფინანსების მოცულობები და წყაროები;
- შეირჩეს შემსრულებლები (ტენდერების და/ან კონკურსების მეშვეობით);
- გაფორმდეს კონტრაქტები;
- განისაზღვროს პროექტის შესრულების ვადები;
- განისაზღვროს პროექტის რეალიზაციის ზუსტი გრაფიკი;
- განისაზღვროს პროექტისათვის აუცილებელი რესურსები;
- შედგეს პროექტის ბიუჯეტი და ხარჯთაღრიცხვა;
- დაიგეგმოს და გათვალისწინებული იქნას რისკები;
- უზრუნველყოფილ იქნას პროექტის შესრულების კონტროლი.

საერთოდ პროექტი დროებითია და იგი მაშინ მთავრდება, როდესაც განსაღვრულ პერიოდში მიღწეული იქნება მთავარი მიზანი. პროექტზე მუშაობის დროს დიდი ყურადღება ეთმობა იმას, რომ იგი იყოს დასრულებული დროის მოცემულ მომენტში. ამისათვის იგება გრაფიკები რომელზეც გამოსახულია პროექტში სამუშაოს დაწყების და დამთავრების დროები.

განვითარებისას ყველა პროექტი გაივლის გარკვეულ სტადიებს. პროექტის ცხოვრებისეული სტადიების ციკლები ერთმანეთისგან განსხვავდება. ყველა პროექტს

აქვს დასაწყისი და დასასრული. შესაბამისად, ყველა მათგანს აქვს სასიცოცხლო ციკლი. პროექტის სასიცოცხლო ციკლი ასე გამოიყურება [2]:

- პროექტის ფორმულირება;
- პროექტის დაგეგმვა;
- გეგმის განხორციელება;
- პროექტის დამთავრება.

ფორმულირება გულისხმობს პროექტის შერჩევის ფუნქციას. პროექტის ინიციალიზაციის დროს ჩნდება გარკვეული სახის მოთხოვნები, რომლებიც უნდა იქნეს დაკმაყოფილებული, პროექტის არჩევა ხდება რესურსების და ფულადი სახსრების გათვალისწინებით.

დაგეგმვა პირდაპირი თუ არაპირდაპირი სახით ხორციელდება პროექტის შესრულების პერიოდში. თავიდან პროექტის ციკლი ჩვეულებრივ არაოფიციალურად შემუშავდება, იმ მიზნით, რომ ზოგადი წარმოდგენა ჰქონდეთ პროექტის შესახებ. როდესაც გადაწყდება ამ პროექტის რელიზება, მაშინ იწყება ოფიციალური და კონკრეტული დაგეგმვა.

განხორციელება იწყება მას მერე რაც დამტკიცდება ფორმალური გეგმა. პროექტის განხორციელება ეკისრება მენეჯერს. პროექტის შესრულების დროს მმართველი ვალდებულია აკონტროლოს პროექტის მიმართულება. კონტროლი გულისხმობს მიმდინარე პროექტის მონაცემების შედარებას წინასწარ დაგეგმილთან, ამ დროს მენეჯერი ვალდებულია შეისწავლოს გადახვევის მიზეზები და მიიღოს სწორი და ამავდროულად ზუსტი გადაწყვეტილება მის გამოსასწორებლად.

პროექტი მთავრდება მაშინ, როდესაც წინასწარ დასახული მიზნები იქნება მიღწეული. ხანდახან პროექტი გრაფიკით გათვალისწინებულ დროზე ადრე მთავრდება და გვიწევს პროექტის შეჩერება გრაფიკით განსაზღვრულ დრომდე. პროექტის დასრულებისას მისმა მმართველმა უნდა ჩაატაროს ანალიზი ზუსტად შესრულდა თუ არა წინასწარ დაგეგმილი მიზნები და პროექტი დასრულებულად გამოაცხადოს.

პროექტის მიმდინარეობისას ყურადღება ექცევა შემდეგ პარამეტრებს:

- ხარისხი;
- დრო;
- ხარჯები.

ამ პარამეტრებს პროექტის შეფასების კრიტერიუმებს უწოდებენ. წარმატებულ პროექტად ზოგადად მიჩნეულია ისეთი პროექტი, რომელიც მისი დასრულების დროისათვის აკმაყოფილებს ამ სამ პარამეტრს – შესრულებულია დაგეგმილი ხარისხის შესაბამისად, დაგეგმილ დროში და დაგეგმილი ხარჯების ფარგლებში.

პროექტების მართვა მოითხოვს სხვადასხვა მიმართულებების, ანუ პროცესების მართვას. ეს პროცესებია:

- პროექტების ინტეგრირების მენეჯმენტი;
- პროექტის გაქანების (საზღვრების) მენეჯმენტი;
- პროექტის დროის მენეჯმენტი;
- პროექტის ხარისხის მენეჯმენტი;
- პროექტის საკადრო (შრომითი რესურსების) მენეჯმენტი;
- პროექტის კომუნიკაციების მენეჯმენტი;
- პროექტის დანახარჯების მენეჯმენტი;

- პროექტის რისკის მენეჯმენტი;
- პროექტის უზრუნველყოფის (მომარაგების) მენეჯმენტი.

აქ ჩამოთვლილი მიმართულებები მოითხოვს საფუძვლიან ცოდნას, ვინაიდან თითოეული მათგანი მნიშვნელოვანია პროექტის განხორციელებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. *Project Management. The managerial Process, Clifford F. Gray, Eric W. Larson, Irwin McGraw-Hill, 2000*
2. *И.И. Мазур, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерогге «Управление проектами», Экономика, Москва, 2001*

Project Management and the Methodology of its Implementation

Resume

Project management is the main mechanism of preserving compatability. The paper deals with the project management. It discusses the aims of project management, the main stages of project implementation and other questions, necessary from the viewpoint of methodology of project management.

Менеджмент проекта и методология его осуществление

М.Маградзе

Грузинский Тенический Университет

Ул. костава №77

Труд касается менеджменту (управлению) проектов. В нем рассмотрены цели управление проектами. Основные этапы осуществление проекта, которые важны в смысле методологии менеджмента проектов.

ტურიზმის განვითარება პოსტკონფლიქტური პერიოდის

პირობებში ეფექტიან სახელმწიფოებრივ რეგულირებას მოითხოვს

ლელა მაჭავარიანი

ლექტორი

სოხუმის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტი,
უზნადის 68 , თბილისი, საქართველო

ტურიზმი დინამიკურად განვითარებადი, მსოფლიოს ერთ-ერთი უმსხვილესი, ყველაზე სწრაფად მზარდი დარგია, რომელსაც აქვს დაახლოებით 4 ტრილიონი აშშ დოლარის საბრუნავი კაპიტალი. მსოფლიოს მთელ რიგ ტურისტულ ცენტრებში იგი ბიუჯეტის შევსების ძირითადი წყაროა. ტურიზმში დასაქმებულია 130 მილიონი ადამიანი – მომუშავეთა ყოველი მეხუთე.

ტურიზმი დიდ გავლენას ახდენს ეკონომიკაზე და პირიქით – ეკონომიკა უზრუნველყოფს ტურიზმის განვითარებას. ამრიგად, განსაკუთრებით რუსეთის აგრესიის შემდგომ პერიოდში ეს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფოებრივი პრობლემაა. სწორედ ამ ეტაპზე განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ტურიზმის ეკონომიკის სახელმწიფოებრივ რეგულირებას, სახელმწიფოს ეფექტიან, კონსტრუქციულ პარტნიორობას კერძო სექტორთან.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფოს პირდაპირი ჩარევა ტურისტულ ბიზნესში გამორიცხვლია, მაგრამ დარგის განვითარებისათვის სასიკეთო გარემოს შექმნის მიზნით აუცილებელია მისი სახელმწიფოებრივი რეგულირება. ამისათვის სახელმწიფო აქტიურად უნდა აყალიბებდეს თანმიმდევრულ პოლიტიკას ტურიზმის დარგში, მისი განვითარების მიზანმიმართულ ღონისძიებათა კომპლექსს.

ეს საკითხი იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ევროპის №1 ტურისტულ რეგიონად აღიარებულ საფრანგეთში ტურისტული ნაკადების შემცირების სულ მცირე, უმნიშვნელო ტენდენციებსაც კი დაუყოვნებლივ მოჰყვება მთავრობის რეაგირება მათი გამომწვევი პოლიტიკური და ეკონომიკური მიზეზების აღმოფხვრის მიზნით. ბირთვული იარაღის მფლობელ, ეკონომიკურად განვითარებულ ამ ქვეყანაში ტურიზმი სახელმწიფოსა და პოლიტიკოსების განსაკუთრებული ყურადღების სფეროა, პოლიტიკური კურსის განხორციელების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალებაა.

ბოლო პერიოდში შეიმჩნეოდა დიდი ინტერესი ქვეყნის საქართველოს ტურისტული ბაზრის მიმართ სასტუმროების ისეთი ცნობილი და მძლავრი ტრანსნაციონალური კორპორაციების (ტნკ) მხრიდან, როგორებიცაა „რედისონ-სასი“, „ჰაიატი“, „კემპინსკი“, „ინტერკონტინენტალი“ და სხვა, რომლებიც სასტუმრო მომსახურების უახლესი ტექნოლოგიების, რთული თანამედროვე სასტუმრო კომპლექსების მშენებლობის საინჟინრო აზრის, მათი ექსპლუატაციისა და მართვის მდიდარი

გამოცდილების კონცენტრაციის ცენტრებად გვევლინება. ასეთი მაღალი კლასის სასტუმროთა თბილისური თანავარსკვლავედი ახლო მომავალში რეალობად იქცევა. ეს მნიშვნელოვან გავლენას მოახდენს არა მარტო საქართველოს სასტუმრო ინდუსტრიის განვითარებაზე, არამედ, რაც მთავარია, ტურისტული ბაზრის ჩამოყალიბებაზეც. შეიცვლება სასტუმრო პროდუქტი, მისი ხარისხი, კონკურენციის ბაზრის მოდელი და ა.შ

ამგვარი ივესტიციების მოზიდვა არა მხოლოდ ეკონომიკური განვითარების, არამედ ტურიზმის განვითარების ინტერესებისათვის გატარებული პოლიტიკის შედეგია.

სამხედრო კონფლიქტების შემდგომ პირობებში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ტურიზმის უსაფრთხოებას. აღწინააღმდეგავ პრობლემამ უკვე დიდი ხანია მიიპყრო საერთაშორისო ყურადღება 1921 წლიდან დღემდე ჩატარდა ოცამდე საერთაშორისო კონფერენცია ტურიზმის საკითხებზე და თითოეულ მათგანზე ამა თუ იმ კუთხით განხილულ იქნა დარგის უსაფრთხოების საკითხები.

ტურისტთა უსაფრთხოება ითვალისწინებს მრავალი კანონების, დადგენილებებისა და წესების შესრულებას არა მარტო ტურისტული ადმინისტრაციის, სამინისტროებისა და უწყებების, არამედ, პირველ რიგში, კერძო სექტორის მიერ. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს იმ საქონელს, მომსახურებას, ობიექტებსა და მოწყობილობას, რომლებსაც იყენებენ ტურისტები.

მთელ რიგ ქვეყნებში ამ მიზნით შექმნილია სპეციალური სამსახურები და ქვედანაყოფები. ბუნებრივია, თითოეულ ტურისტს ვერ მიამაგრებენ დაცვას, მაგრამ დროული გაფრთხილება მოსალოდნელი საშიშროების შესახებ, პირადი უსაფრთხოებისა და ქონების დაცვის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული რეკომენდაციები, დაზღვევა და სხვა ღონისძიებები იძლევა მრავალი უსიამოვნების თავიდან აცილების შესაძლებლობას.

ამ მიზნით მთელი რიგი სახელმწიფოები გამოსცემენ შესაბამის რეკომენდაციებს ამა თუ იმ ქვეყანაში ან რეგიონში მათი მოქალაქეების მოგზაურობის მიზანშეწონილობის შესახებ.

უცხოელ ტურისტთა უსაფრთხოება გულისხმობს ღონისძიებათა კარგად გააზრებული, მიზანსწრაფული, კომპლექსური სისტემის შექმნას, რომელიც უზრუნველყოფს ნებისმიერი არასასურველი შემთხვევის თავიდან აცილებას. ასეთი სისტემა უნდა მოიცავდეს რამდენიმე დონეს: განთავსებისა და ტრანსპორტის საშუალებებს, ტურისტულ ცენტრებსა და ბოლოს მთელ ქვეყანას. ამ მხრივ საგულისხმოა მექსიკის მიერ შემუშავებული ტურიზმის უსაფრთხოების სახელმწიფო

პროგრამა, რომელიც დარგის განვითარების ეროვნული პროგრამის ძირითად ელემენტად განიხილება. იგი უზრუნველყოფს უცხოელ ტურისტთა უსაფრთხოებაზე ზრუნვას მათთვის ჯერ კიდევ ვიზების გაცემის მომენტიდან, რომ არაფერი ვთქვათ ქვეყანაში შესვლისას სახელმწიფო საზღვრის გადაკვეთაზე. აღნიშნული კომპლექსური პროგრამის შესაბამისად მიღებულია საკანონმდებლო აქტები, რომლებიც ტაქსის მძღოლების, სასტუმროთა, რესტორნების, მაღაზიებისა და მომსახურების სხვა საწარმოთა პერსონალის მიერ ტურისტთა მოტყუებისათვის სასჯელის გამკაცრებასაც კი ითვალისწინებენ.

შექმნილია მექსიკის პოლიციის სპეციალური მობილური სამსახურის ინფორმაციის ერთიანი ცენტრი – ე.წ. ტურისტული პოლიცია. ქვეყანაში ჩასვლისთანავე თითოეული ტურისტი ღებულობს ამ ცენტრის კოორდინატებსა და ტელეფონებს, მისი პერსონალი ფლობს რამდენიმე უცხო ენას.

ტურისტთა სოციალური და ეკონომიკური დაცვის უზრუნველყოფა არის სახელმწიფოთა და მათი სამთავრობო ორგანოების, პირველ რიგში ეროვნული ტურისტული ორგანიზაციების ერთობლივი კოორდინირებული საქმიანობის მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც ბუნებრივია, უნდა განიხილებოდეს ტურისტულ ორგანიზაციებთან და ასოციაციებთან მჭიდრო კონტაქტში.

ტურიზმის უსაფრთხოება ბევრადაა დამოკიდებული არა მარტო სახელმწიფო პოლიტიკაზე, არამედ ტურაგენტებისა და ტუროპერატორების მიერ მიღებულ ზომებსა და აგრეთვე თვით ტურისტებზე.

თითოეულ ტურისტს აქვს პირადი უსაფრთხოების, მისი ქონების დაცვის უზრუნველყოფისა და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, უტყუარი ინფორმაციის მიღების უფლება, სამოგზაუროდ არჩეულ ქვეყანაში, მის ცალკეულ რეგიონებში შექმნილი მდგომარეობის, კრიმინოგენული, სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური ვითარების, მოსახლეობის წეს-ჩვეულებების შესახებ.

ინფორმაციას მოსალოდნელი საფრთხის შესახებ ტურისტი უნდა ღებულობდეს ეროვნული ტურისტული ადმინისტრაციის, ტურისტული სააგენტოებისა და ტუროპერატორებისაგან.

ტურიზმის უსაფრთხოების კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა ტურისტთა, როგორც მომხმარებელთა, უფლებების დაცვა. ამ მიზნით ჯერ კიდევ 1990 წელს იქნა მიღებული და 1993 წელს შევიდა ძალაში ევროსაბჭოს დირექტივა ტურისტული მომსახურებისა და ტურპროდუქტის ხარისხის შესახებ. მთელ რიგ ქვეყნებში მიღებული კანონები ითვალისწინებენ ტურისტთა უფლებებისა და ინტერესების დაცვას ტურისტული სააგენტოებისა და ტუროპერატორების, აგრეთვე ტურისტული ინდუსტრიის ობიექტების ლიცენზირებისა და სერტიფიცირების გზით.

მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება, როდესაც ტურიზმის განვითარების დარგში აქტიური სახელმწიფო პოლიტიკის გატარების შედეგად მდიდარი კულტურული და ბუნებრივი პოტენციალის მქონე ქვეყნებს, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან ეკონომიკურად განვითარებულ სახელმწიფოთა რიცხვს, სერიოზული პოზიციები მოუპოვებიათ მსოფლიოს ტურისტულ ბაზარზე.

კრიზისი ბერძნული სიტყვაა და გარდატეხის მომენტს, სიტუაციის გამწვავებას, არამდგრად მდომარეობას ნიშნავს. ბუნებრივია, როდესაც კრიზისის დაძლევის ან მისი პრევენციის შესაძლებლობებზე ვსაუბრობთ, მკითხველს არა მარტო ანტიკრიზისული მენეჯმენტის სპეციფიკური ფორმები და მეთოდები, არამედ პროგნოზიც აინტერესებს. კრიზისიდან გამოსვლის რა პერსპექტივაა აქვს იმ დარგს, რომელზეც ჩვენი ქვეყანა დიდ იმედებს ამყარებს?

მსოფლიოში არსებული გამოცდილება, ექსპერტების, დარგის წამყვანი სპეციალისტების მოსაზრებების გათვალისწინება გვაძლევს იმის რწმენის საფუძველს, რომ ქვეყანაში არსებული რესურსების მობილიზაციითა და მეგობარი ქვეყნების თანადგომით დარგი აუცილებლად დაძლევს კრიზისულ მოვლენებს და უახლოეს მომავალში კვლავ დაიწყებს განვითარებას.

Tourism Development under the Conditions of Post-Conflict Period

Lela Matchavariani

Lecturer

Sokhumi Law and Economic Institute

Uznadze srt. 68, Tbilisi, Georgia

The undergraduate of the Master of Arts in Tourism of Social – Humanitarian faculty of Georgian Technical University in the article “Tourism Development under the Conditions of Post-Conflict Period” gives her position to take up the branch from the crisis after the Russian aggression in August.

Tourism can make an important influence both on the economic development and on the branch itself. Today, exactly, after the war-conflict, tourism must become the subject of paying special attention from the government. At present important attention is given to the questions of state regulation of economic branches and constructive partnership with private sectors.

State direct intervention in the tourism business is excluded in the conditions of market economy, but to make favorable atmosphere for its development, it is necessary to carry out state regulation.

This work needs consistent politics in the field of tourism, necessary reading complex measures directed to the achievement index until the conflict period.

The author is based on the experiments of tourist countries, partially France where the state intentionally follows for the branch development traditions and in the case of even little lack of tourists, immediately intervenes to eradicate political and economical reasons.

As usual, after war conflicts special attention is paid to the tourism safety. This problem has been attracted special attention by the world society long time ago; more than 20 international conferences were held and dedicated to the questions of tourism from 1921 year.

In this article the author gives the interesting experiments of some countries including Mexico. She gives a lot of recommendations to create deeply well-considered, complex system of tourism safety in a large scale of whole country, which needs effective state support just now. But tourism safety is referred not only to the state, but to the tourism agents and the tourists too. According to this, the author offers to pay special attention to create national tourist informational system.

In this article there are some other recommendations deserving attention also to the questions of state regulation of the branch development.

Развитие туризма в условиях постконфликтного периода требует эффективного государственного регулирования

Лела Мачавариани

Лектор

Сухумский Институт экономики и Права

Ул. Узнадзе 68, Тбилиси, Грузия

В статье магистранта социально-гуманитарного факультета Грузинского технического университета Лелы Мачавариани «Развитие туризма в условиях постконфликтного периода требует эффективного государственного регулирования», автор излагает свою позицию по ряду вопросов выведения отрасли из кризиса, последовавшего в результате августовской агрессии России.

Туризм оказывает значительное влияние на развитие экономики, которая в свою очередь также влияет на отрасль. Поэтому сейчас, особенно после военного конфликта, развитие туризма должно стать предметом особой заботы государства. Именно на этом этапе придается важное значение вопросам государственного регулирования экономики отрасли, эффективного, конструктивного партнерства с частным сектором.

В условиях рыночной экономики исключается прямое вмешательство государства в туристский бизнес, однако с целью создания благоприятной среды для развития отрасли необходимо осуществлять ее государственное регулирование. Для этого следует проводить последовательную политику в области туризма, комплекс мероприятий, направленных на достижение отраслью показателей доконфликтного периода.

При этом автор ссылается на опыт туристских стран, в частности Франции, где государство пристально следит за тенденцией развития отрасли и, в случае даже малейшего уменьшения туристских потоков, незамедлительно реагирует с целью искоренения политических и экономических причин.

Обычно, в период после военных конфликтов особое значение придается вопросам туристской безопасности. Эта проблема давно привлекает внимание мировой общественности. С 1921 года проведено более двадцати международных конференций по вопросам туризма, на которых в той или иной мере затрагивался указанный вопрос.

Здесь автор приводит примеры, делится интересным опытом некоторых государств, в том числе Мексики, предлагает целый ряд рекомендаций по созданию глубоко продуманной, целенаправленной, комплексной системы туристской безопасности в масштабе всей страны, что на этом этапе требует эффективной государственной поддержки. Однако туристская безопасность зависит не только от государства, но и от туроператоров и туристских агентств, а также от самих туристов. В связи с этим автор предлагает уделить особое значение вопросам создания национальной туристской информационной системы.

В статье содержится и ряд других, заслуживающих внимания рекомендаций по вопросу государственного регулирования развития отрасли.

საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების

განვითარება და მისი დამოკიდებულება საზოგადოების ინფორმატიზაციაზე

ნონა ოთხოზორია, ვანო ოთხოზორია, თეონა ოდიშარია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

დღეს მთელი მსოფლიო მოიცავს საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარების პროცესს. ეს არის პროცესი, რომლის მეშვეობითაც საზოგადოებას ეძლევა საშუალება აამოქმედოს ისეთი მძლავრი საშუალებები, როგორცაა ინტერნეტი, დისტანციური სწავლება, ტელემედიცინა, ქსელური ეკონომიკა და სხვა მრავალი. საქართველო ვერ დარჩება ამ ტენდენციის მიღმა.

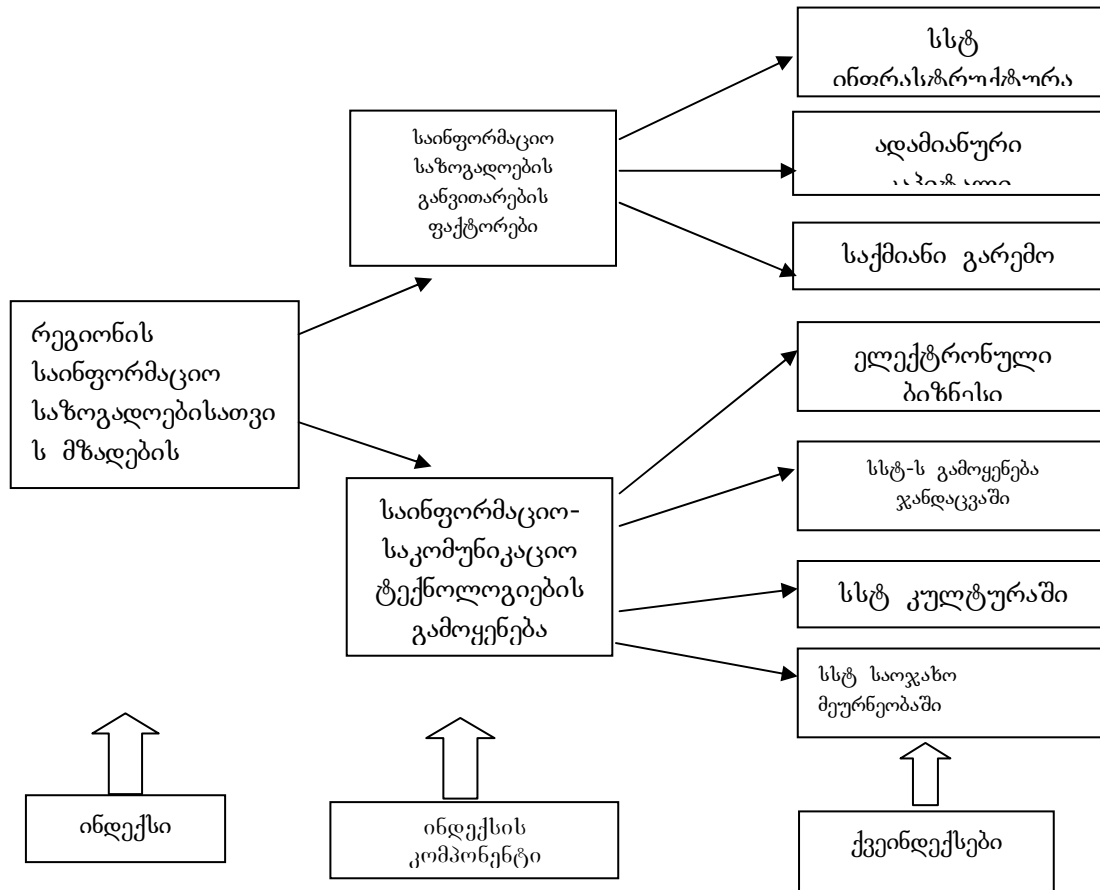
ჩვენი მიზანი იყო ქართული საზოგადოების ინფორმატიზაციის დონის გამოკვლევა და მიღებული შედეგების სტატისტიკური ანალიზი. ამისათვის შევარჩიეთ რამდენიმე რეგიონი: თბილისი, ბათუმი, ზუგდიდი, ქუთაისი.

საქართველოს რეგიონები მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ეკონომიკური განვითარებისა და სსტ-ს გამოყენების თვალსაზრისით, მომხმარებელთა უმრავლესობა თავმოყრილია თბილისში, ინტერნეტ-მომსახურება ძირითადად მსხვილი ქალაქების მოსახლეობისთვის არის ხელმისაწვდომი, მათ შორის არის ბათუმი, ქუთაისი, რუსთავი, ზუგდიდი, გორი, ფოთი, სამტრედია.

საქართველოში პირველი IP-ქსელების განვითარება დაიწყო სამეცნიერო ორგანიზაციებში. არაკომერციული სამეცნიერო-საგანმანათლებლო ქსელები პირველად გამოჩნდა თბილისში 2000 წლიდან, მისი ექსპანსია რეგიონებში, სახელმწიფოებრივი პროგრამები, ადგილობრივი და საერთაშორისო ფონდების მხარდაჭერა 2003 წლიდან განხორციელდა.

საზოგადოების ინფორმატიზაციის დონის შეფასებისათვის შემუშავებულ იქნა ინდექსთა სისტემა (ნახ.1). ქვეინდექსების შეფასებისათვის გამოყენებულ იქნა მაჩვენებელთა სხვადასხვა ნაკრებები. ინდექსთა აღნიშვნისათვის თითოეული მაჩვენებელი ფასდებოდა 7 ბალიანი სისტემით. ქვეინდექსების მნიშვნელობა კი განხილულ იქნა, როგორც მაჩვენებელთა საშუალო შეფასება.

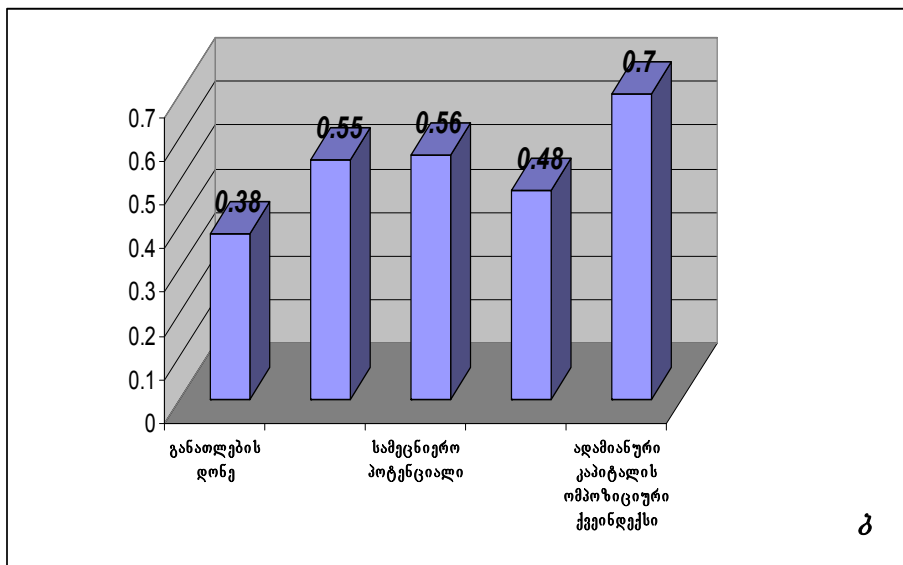
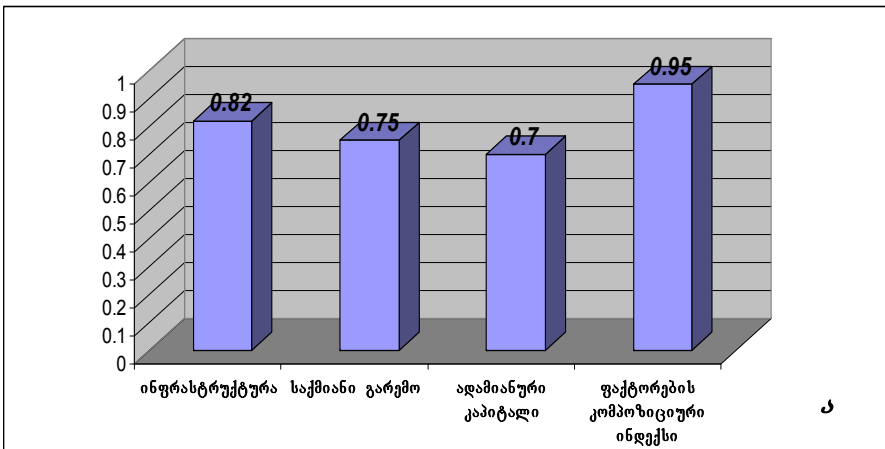
სტატისტიკურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ საზოგადოების ინფორმაციულობის დონის განვითარებაზე მრავალი ფაქტორი ახდენს გავლენას. კორელაციის კოეფიციენტის მნიშვნელობა საინფორმაციო საზოგადოების განვითარების ფაქტორსა და სსტ-ს შორის უფრო დიდი აღმოჩნდა ვიდრე ცალკეულ ფაქტორებს შორის კორელაცია (იხ. ნახ. 2).

ნახ. 1. ინდექსთა სტრუქტურა

საკმაოდ მაღალი აღმოჩნდა კორელაციის კოეფიციენტი ისეთი მაჩვენებლის, როგორცაა მოსახლეობის წილი, რომელსაც არა აქვს სურვილი ინტერნეტის გამოყენების, საზოგადოების ინფორმატიზაციის განვითარების დონის მაჩვენებელთან რეგიონში. აქ მივიღეთ საპირისპირო დამოკიდებულება – რაც ნაკლებია ასეთი ადამიანების რაოდენობა, მით უფრო მაღალია სსტ-ს გამოყენების მაჩვენებელი. (ნახ. 1-ა). აქვე უნდა ავღნიშნოთ, რომ ეს მაჩვენებელი პრაქტიკულად არ არის კორელირებული სხვა ადამიანური კაპიტალის მაჩვენებელთან, ისეთი როგორცაა მოსახლეობის განათლება, სტუდენტების წილი და ა.შ. (ცხრილი 1, ნახ.3).

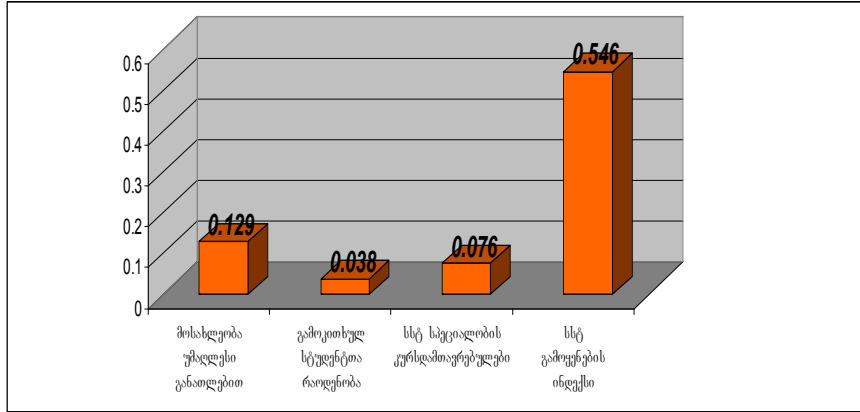
ცხრილიდან ჩანს, რომ მოსახლეობის მოტივაცია ადამიანური კაპიტალის დამოუკიდებელ ფაქტორს წარმოადგენს და მას განსხვავებული გამოკვლევა სჭირდება.

ნახ.2.

ა - სსტ-ს ინდექსის გამოყენებით საინფორმაციო საზოგადოების განვითარების კორელაციის კოეფიციენტები

ბ – მარვენებელთა ინდექსის გამოყენებით საინფორმაციო საზოგადოების განვითარების კორელაციის კოეფიციენტები

ნახ. 3. სსტ-ს გამოყენების მაჩვენებლები

ცხრილი 1

მაჩვენებელი/ინდექსი	კორელაციის კოეფიციენტი
მოსახლეობა უმაღლესი განათლებით	0.129
გამოკითხულ სტუდენტთა რაოდენობა	0.038
სსტ სპეციალობის კურსდამთავრებულები	0.076
სსტ გამოყენების ინდექსი	0.546

რეგიონის ეკონომიკური განვითარების დონე მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს საზოგადოების ინფორმატიზაციის დონეს. საქართველოში რეგიონების განვითარების დონე მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი მიიღება თბილისისთვის, შემდეგ მოსდევს რუსთავი, ქუთაისი, ბათუმი, ზუგდიდი (თითქმის თანაბრად). კორელაციის კოეფიციენტის მნიშვნელობა ოჯახის ბიუჯეტსა და საზოგადოების ინფორმატიზაციის დონეს შორის 0,696-ის ტოლია. ალბათ ეს არ არის შემთხვევითი მაჩვენებელი, რამდენადაც ეკონომიკური დონე განსაზღვრავს საინფორმაციო საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობას ბიზნესსა და საზოგადოებრივ სექტორში.

ლიტერატურა

1. “საქართველოს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარების ჩარჩო-პროგრამა” (“ICT Development Framework for Georgia”) 2004წ.
2. www.gncee.ge ვლიური ანგარიში
3. Adoption of Information and Communication Technology (ICT). Community Access Indicators and Indices, 2003. (www.itu.int)

Развитие информационно-коммуникационных технологий и его взаимоотношение с информатизацией общества

Нона Отхозория, Вано Отхозория, Теона Одишария

В статье рассмотрена роль информационно-коммуникационных технологий для создания информационного общества.

Проведен статистический анализ факторов, влияющих на развитие информационного общества, для регионов Грузии. Для оценки этих факторов принимается структура индексов. Вычислен коэффициент корреляции между показателем индекса и индексам применения информационно-коммуникационных технологий. Оценен уровень информатизации грузинского общества по регионам.

**Development of information-communications technologies and its dependence
On social informative**

N.Otkhozoria, V.Otkhozoria, T. Odisharia

Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

The article contains the role of information-communications technologies in the process of creating informative society.

Statistical analysis of development factor of information societies has been held for Georgian regions. Index structure has been used for evaluating. Correlation coefficient of index has been calculated. The article itself comprises the evaluation of informative according to the regions.

**საჯარო გამოსვლების ხელოვნება
პრ-ისტის მიერ ორატორის მომზადება**

თამარ ფიფია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

პრ-ლონისძიებების დროს აუცილებელია გამომსვლელის მომზადება. იმისათვის, რომ დაინტერესდეს მსმენელი თემის სწორად გაშუქების ოთხი მეთოდი არსებობს. თუ მოხსენებაში ოთხივე იქნება გათვალისწინებული მსმენელის ინტერესი და ყურადღება გარანტირებულია. განვიხილოთ თითოეული მათგანი დაწვრილებით

პირველი: მოხსენების თემის არჩევისთანავე, უნდა ჩამოთვალოთ, შემოხაზოთ ის საკითხები რომლის გაშუქებაც მოხდება თემაში, და მკაცრად უნდა დაიცვათ თქვენს მიერვე დადგენილი

საზღვრები. უნდა გაითვალისწინოთ გამოსვლის ხანგრძლივობა. თუ რეგლამენტით გათვალისწინებულია 5 წუთიანი გამოსვლა საკმარისია შეეხოთ თქვენს მიერ არჩეული თემის მხოლოდ 2 ასპექტს, მაგრამ ნახევარ საათიანი გამოსვლის დროსაც ვერ შესძლებთ თემის დეტალურ განხილვას, საკმარისია მხოლოდ 4-5 ასპექტის ასახვა.

მეორე: გაცილებით ადვილია თემის ზედაპირული განხილვა ვიდრე ფაქტებში ჩაღრმავება. მაგრამ აუდიტორიამ უნდა იგრძნოს, რომ თქვენ იცით ის რის შესახებაც საუბრობთ, ამისათვის თემის ირგვლივ უნდა დასვათ რამდენიმე კითხვა, მაგ: რატომ ვფიქრობ მე ასე? როდის ვნახე მე ამის მაგალითები საკუთარ ცხოვრებაში? უშუალოდ რის დამტკიცებას ვაპირებ? ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა საშუალებას მოგცემთ დააკავოთ და დაინტერესოთ დარბაზში მსხდომი ადამიანები. ამასთანავე ყველა მოსალოდნელი კითხვისათვის უნდა გქონდეთ წინასწარ მომზადებული ზუსტი, ამომწურავი პასუხი.

თუ თქვენ ემზადებით საჯარო გამოსვლისათვის და გაქვთ სურვილი რომ დაწეროთ თქვენი გამოსვლის თითოეული სიტყვა ლამაზად, გირჩევთ ასე არ მოიქცეთ. დაწერეთ გეგმის მსგავსი რამ და ეს უკვე საკმარისია, რადგან თქვენ შესძლებთ შეავსოთ ტექსტი კონსტრუქციული მსჯელობით. გარდა ამისა დაწერილი ტექსტი ლიტერატურულ ნაშრომს გავს, მსმენელის დასაინტერესებლად კი საჭიროა სასაუბრო ლექსიკის გამოყენება. ცნობილი კომპანიის “ჯენერალ მოტორსის” ხელმძღვანელი ჩარლზ კეტერინგი ამბობდა— “ის რაც მე უნდა ვთქვა იმდენად მნიშვნელოვანი და პირადულია, რომ მე მას ფურცელს ვერ გავუმხელ, მირჩევნია ჩემი სიტყვები ჩემი მსმენელების გონებაში ჩავბეჭდო”.

მესამე: შეავსეთ თქვენი გამოსვლა ილუსტრაციებითა და მაგალითებით. ამისათვის არსებობს ხუთი საშუალება:

- განადეთ თქვენი გამოსვლა უფრო ადამიანური. ნებისმიერი უბრალო საუბარი განდება უფრო საინტერესო თუ თქვენ შეავსებთ მას საკუთარი ცხოვრებისეული მაგალითებით. ეს ხერხი თქვენ წარმატების 100%-ინ გარანტს გაძლევთ. პუბლიკა უდიდესი ინტერესით აღიქვამს მაგალითებს გამომსვლელის ცხოვრებიდან. ეს ყველაზე საიმედო საშუალებაა შეინარჩუნოთ აუდიტორიის ინტერესი.

- მიეცით გამოსვლას პიროვნული ხასიათი. იმ შემთხვევაში თუ თქვენ სხვაზე საუბრობთ, დაასახელეთ ამ ადამიანთა სახელები. თუ გსურთ ანონიმურობის დაცვა გამოიყენეთ მოგონილი სახელები, რადგან მსმენელისათვის უფრო სასიამოვნო მოსასმენია კონკრეტული სახელები ვიდრე

სიტყვები: “ის ადამიანი” “როგორც ერთმა თქვა”. წარმოდგინეთ წიგნი რომლის მთავარ გმირსაც არ ექნებოდა სახელი.

- იყავით კონკრეტულები. შეავსეთ თქვენი გამოსვლა დეტალებით. ჟურნალისტები როდესაც წერენ სტატიას ან ქმნიან სიუჟეტს გამოიყენებენ 5 ძირითად კითხვას: როდის? სად? ვინ? რა? და რატომ? თუ თქვენს მიერ გამოყენებულ მაგალითებს მსგავსი ხერხით მიუდგებით მიიღებთ საინტერესო და ამომწურავ დეტალებს. რათქმაუნდა ძალიან ბევრი მაგალითის გამოყენება ეს უფრო ცუდია ვიდრე მათი საერთოდ არ გამოყენება.

- დიალოგის ჩასმა გამოსვლის ტექსტში საკმაოდ რთულია, მაგრამ დეტალური გადმოცემა ამბისა მსმენელს საშუალებას აძლევს ბოლომდე ჩაწვდეს სიტუაციის არსს. თქვენ საუბრობთ აუდიტორიასთან უბრალო, გასაგები, მეგობრული ენით და არ უკითხავთ მსმენელს გრძელ და დამღლელ ლექციას ქაღალდებიდან

- გამოიყენეთ ვიზუალური საშუალება. ფსიქოლოგები ამტკიცებენ, რომ ინფორმაციის 85%-ს ადამიანი იღებს მხედველობის საშუალებით. საჯარო გამოსვლაც არის ვიზუალური ხელოვნება ისევე როგორც სატელევიზიო რეკლამები. ვიზუალური დეტალები თქვენს გამოსვლას უფრო დასამახსოვრებელს ხდის. როგორც ჩინელები ამბობდნენ ერთი ნახატი 10 ათასს სიტყვას უდრის.

მეოთხე: გამოიყენეთ კონკრეტული, ნაცნობი სიტყვები შექმენით გარკვეული ხატება. აუდიტორიის მოზიდვისა და შენარჩუნების პროცესში ძალიან დიდ როლს თამაშობს სიტყვების მეშვეობით გარკვეული სახის შექმნა. ყოველთვის საინტერესოა ისეთი ორატორის მოსმენა რომელსაც შეუძლია მსმენელის წინაშე ცოცხალი სურათების დახატვა. შეგიძინებიათ თუ არა, რომ ანდაზები რომლებიც თაობიდან თაობას გადაეცემა ყოველთვის არის კონკრეტული და გასაგები, ასევე წარმოსახვითი. ისინი ადვილად დასამახსოვრებელია ამიტომაც არის, რომ ანდაზები ყველა თაობაში გამოიყენება და სხვადასხვა დროს ერგება. ეს მეთოდები სავსებით გამართლებულია უბრალო საუბრის დროსაც. ნებისმიერს ვისაც სურს გახდეს კარგი თანამოსაუბრე, შეუძლია მიაღწიოს მიზანს, თუ გაითვალისწინებს და გამოიყენებს იმ რჩევებს, რომლებზეც ამ სტატიაში ვისაუბრე.

როგორ გავაცოცხლოთ გამოსვლა? ცხოვრების მანძილზე ბევრჯერ მოგვისმენია სხვადასხვა ორატორთა გამოსვლისათვის, დამერწმუნებით არც გახსოვთ ბევრი მათგანის შინაარსი. ეს მაშინ ხდება როდესაც გამოსმველეს არ აინტერესებს საკუთარი თემის შინაარსი, ასეთი მომხსენებლის სიტყვა არც სხვას დააინტერესებს. იმისათვის, რომ გამოსვლა მსმენელს დიდხანს დაამახსოვრდეს საჭიროა დიდი მონდობება და ენთუზიაზმი, ხმა გარკვევით და დამაჯერებლად უნდა ისმოდეს,

ორატორის ხელები ისეთ ჟესტიკულაციას უნდა ასრულებდნენ, რომ მსმენელთა ყურადღება მიიპყრონ. ორატორმა უდიდესი ენერჯია უნდა გამოასხივოს და პუბლიკა საკუთარი დაინტერესებულობით დააკავოს.

სტატიის ამ ნაწილში მინდა გაგაცნოთ სამი ხერხი იმისათვის, რომ ორატორის გამოსვლა გახდეს უფრო ენერგიული.

პირველი: აირჩიეთ ისეთი თემა რომელიც თქვენც დაგაინტერესებთ და რომელზეც დიდიხანია მუშაობთ მაგ: თქვენი ჰობი, ან პროფესია მაშინ თქვენთვის არ იქნება ძნელი მსმენელის ყურადღების დაპყრობა. გულწრფელობა წარმოშობს რწმენას, ხოლო რწმენა სულის პრეროგატივაა.

მეორე: აჩვენეთ მსმენელებს თქვენი გულწრფელი დაინტერესება თემის მიმართ. რაც უფრო ცოცხლად ისაუბრებთ მომხდარზე, რაც უფრო ზუსტად გამოხატავთ თქვენს მიერ განცდილ ემოციას, მით უფრო კარგად შეძლებთ თქვენი თავის გამოხატვას. არ ჩაახშოთ თქვენი გულწრფელი გრძნობები და ემოციები, ნუ ეცდებით საკუთარი ენთუზიაზმის დამალვას და თქვენ შესძლებთ მიიზიდოთ და შეინარჩუნოთ მსმენელის ყურადღება.

მესამე: აუცილებელია დამაჯერებელი და მონდომებელი გამოსვლა. როდესაც პუბლიკის წინაშე გამოდიხართ და იწყებთ საუბარს, გააკეთეთ ეს მშვიდად და იყავით საკუთარ თავში დარწმუნებული. ენერგიულ სიარულის მანერას, შეუძლია სასწაულის მოხდენა— ასე თქვენ აჩვენებთ აუდიტორიას, რომ გსურთ გაუზიაროთ მსმენელებს თქვენი დაინტერესება. გამოსვლამდე ღრმად ჩაისუნთქეთ, ეცადეთ არ მიუახლოვდეთ, არ მიეკაროთ ავეჯს ან სხვა ნივთებს. თავი მალლა აწიეთ და თქვენს წინ იყურეთ. თქვენმა გამომეტყველებამ და გამოხედვამ უნდა დაარწმუნოს მსმენელი, რომ თქვენ საინტერესო თემაზე საუბარს აპირებთ და იმსახურებთ მათ ყურადღებას.

ორატორის გამოსვლის წარმატება ასევე დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად კარგად შესძლებს აქციოს მსმენელი თავისი გამოსვლის ნაწილად, ხოლო თავად გამოსვლა კი მსმენელთა ნაწილად. თქვენ უნდა გამოხვიდეთ ისე, თითქოს სპეციალურად ამზადდებით თქვენს სიტყვებს ზუსტად ამ ადამიანებისათვის. გამოიყენეთ ისეთი ლექსიკა რომელიც გასაგებია პუბლიკისათვის. შეეცადეთ შეავსოთ თქვენი გამოსვლა ადგილობრივი მოვლენების თუ პრობლემების მაგალითებით. არაფერია ისე საინტერესო ადამიანისთვის, როგორც საკუთარი თავი, ისაუბრეთ მათ ინტერესებზე. გულწრფელად და სამართლიანად გამოხატეთ აღტაცება პუბლიკის მიმართ. პუბლიკა შედგება ცალკეული ადამიანებისაგან, აჩვენეთ მათ, რომ აფასებთ და გაინტერესებთ მათი შეხედულებები, ამით მათ გულს მოიგებთ. უნდა მოყვეთ მათ შესახებ რაღაც ისეთი, რაც მათი აზრით თქვენ ვერ

გეცოდნებოდათ. არ განაცალკევოთ საკუთარი თავი აუდიტორიისაგან, აჩვენეთ თქვენი პირდაპირი კავშირი პუბლიკასთან. სასურველია გამოსვლაში ახსენოთ დამსწრეთა სახელები. ეს დაგეხმარებათ შექმნათ მეგობრული ატმოსფერო. ნუ გამოიყენებთ იმ ადამიანთა სახელებს რომლებსაც კარგად არ იცნობთ, რადგან ზუსტად უნდა მოარგოთ კონკრეტულ მაგალითს თუ სიტუაციას კონკრეტული ადამიანები. ასევე გამოიყენეთ ნაცვალსახელები “ჩვენ”, “თქვენ” და არა “ისინი”. ამით მათ გონებას სულ თქვენსკენ მომართავთ. გადააქციეთ პუბლიკა თქვენი გამოსვლის პარტნიორად. თუ თქვენ აირჩევთ ვინმეს დამსწრეთაგან რაიმე იდეის დემონსტრირებისათვის, ასეთ შემთხვევაში მსმენელთა ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდებით. ასევე შეგიძლიათ დასვათ კითხვები. თუ შესძლებთ აქტიურად ჩააბათ მსმენელი ამ პროცესებში ე.ი შესძლებთ გახადოთ ისინი თქვენს პარტნიორებად.

ყველაზე საიმედო მეთოდი მიიზიდო და დაიჭირო აუდიტორიის ყურადღება არის— “წარმოაჩინო შენი თავი მსმენელთან სუსტად და უფრო დაბლა მდგომად.” უნდა იყოთ მორიდებულები, მაგრამ თქვენი ხმა არ უნდა გადავიდეს ხვეწნის ტონში. ეს თქვენს მსმენელებს მოეწონებათ და თქვენდამი პატივისცემით განეწყობიან. პუბლიკას მაშინ უყვარხარ როცა შენს მიმართ გამოთქმულ კრიტიკას პოზიტიურად აღიქვამ და არა ნეგატიურად.

შემდეგში როცა კიდევ ერთხელ მოგიწევთ ადამიანების წინაშე გამოსვლა შეეცადეთ დააინტერესოთ ისინი საკუთარი თემით, გააკეთეთ ისე, რომ მათ შესძლონ გამოიყენონ თქვენი სიტყვები თუ მაგალითები ცხოვრებაში.

ჩემი კვლევის შედეგად გამოვლინდა ძირითადი ასპექტები რომელთა საშუალებით შევძლებთ აუდიტორიის ყურადღების მოპოვებას. ეს კი პრ-ლონისძიებუისას საჯარო გამოსვლისათვის მეტად მნიშვნელოვანია. იმედი მაქვს მოცემული სტატიის წაკითხვის შემდგომ სტუდენტები და მაგისტრები შემდგომ გამოსვლებში ჩემი კვლევის შედეგებს გაითვალისწინებენ, ადვილად შესძლებენ აუდიტორიის კეთილგანწყობის მოპოვებას და მიაღწევენ დასახულ მიზნებს. ამ სტატიის წაკითხვის შემდეგ გამომსვლელთათვის იწყება რთული და საინტერესო შრომა, რასაც ორატორის ოსტატობა მოჰყვება.

ლიტერატურა:

1. ვ. ჭიაურელი; ს. ლომინაძე; რ. სტრელკოვა (2006) “საზოგადოებრივი ურთიერთობების ძირითადი პრინციპები”;
2. С. Степанов (2003) «Язык внешности» ст, 7-52;
3. Дейл Карнеги (2004) “язык убеждения»;ст 74-127;
4. თ. ჯაგოდნიშვილი (2000)“ქართული ორატორული ხელოვნება” გვ: 117-149.

The art of public speech
Preparing an orator by the PR specialist

Tamar Pipia

Technical University of Georgia, Kostava street #77, Tbilisi, Georgia.

The following article is dedicated to the things that are necessary for making orators speech interesting for the audience with the help of the PR specialist. Little secrets of orator's speech are also described in this article. All this are for getting the audience interested in the speech of the orator. There are three main aspects discussed in the article. The first is the theme, the way of planning it and using life experience. The second aspect is the orator, a person who submits the theme, and the third one is the audience. The text of the theme concentrates on the audience, only they can decide will the orator be successful or not.

Искусство публичной речи
Подготовка оратора специалистом по связи с общественностью

Тамара Пипия

Технический университет Грузии, улица Костава #77, Тбилиси, Грузия.

Следующая статья посвящена вещам, которые необходимы для того, чтобы сделать речь ораторов интересной для аудитории с помощью специалиста по связи с общественностью.

Небольшие тайны речи оратора также описаны в этой статье. Все это для того, чтобы получить внимание аудитории и заинтересовать речью оратора. Есть три главных аспекта, обсужденные в статье. Первой является тема, способ запланировать это и использовать опыт жизни. Второй аспект - оратор, человек, который представляет тему, и третий - аудитория. Текст темы направлен на аудиторию, только они могут решить, будет оратор иметь успех или нет.

ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხისათვის
(ღვთის ხატებისა და ღვთის მსგავსების კუთხით)

მურად შონია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხთან დაკავშირებით საჭიროა, უპირველეს ყოვლისა, აღვნიშნოთ ის, რომ საკითხი ეხება ადამიანის არა საკუთრივ ადგილს ყოფიერებაში, არამედ თავად მისი ადგილის საკითხს ყოფიერებაში. ეს საჭიროა იმთავითვე აღინიშნოს, რათა გაუგებრობა არ მოხდეს. მაშასადამე, საკითხი, სხვანაირად რომ ვთქვათ, შეეხება ადამიანის არა უშუალოდ ადგილს, არამედ თავად საკითხს ადამიანის ადგილისას ყოფიერებაში. ეს არის საკითხის საკითხი, კერძოდ ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხი; საკითხი ეხება იმის

გარკვევას, თუ რას გულისხმობს თავად დაყენება საკითხისა ადამიანის ადგილის შესახებ ყოფიერებაში.

ხოლო დაყენება საკითხისა ადამიანის ადგილის შესახებ ყოფიერებაში მოითხოვს, უპირველეს ყოვლისა, გარკვევას „ყოფიერების“ საკითხისა და მერე კი – უკვე ადამიანის „ადგილისას“ მასში. ეს საჭიროა სიზუსტისათვის, რათა სხვა შემთხვევაში არ გამოიწვიოს გაუგებრობა, ვინაიდან ფილოსოფიური ანთროპოლოგიის ამ სათავო საკითხში უზუსტობა თავიდანვე განსაზღვრავდა საკითხის არასწორ კვლევას.

საქმე ისაა, რომ საკითხი ადამიანის ადგილის საკითხისა ყოფიერებაში ეს ერთგვარი წანამდგარია, ერთგვარი შესავალია ამ უკანასკნელისა. ასე რომ, ამ საკითხის სწორი დაყენებაც აუცილებელი გარანტიაა მისი სწორი გადაჭრისა.

აქედან გამომდინარე კი, ნათელი უნდა იყოს დასმული საკითხის მნიშვნელობა ადამიანის ყოფიერებაში ადგილის გასარკვევად. ამასთან, ეს მნიშვნელობა აქტუალურიცაა, ვინაიდან თავად საკითხიც ადამიანის ადგილისა ყოფიერებაში ეს ხომ სადღეისო პრობლემაცაა. უფრო მეტიც, იგი მარად აქტუალური საკითხია, რადგანაც მუდამ დგას კაცობრიობის წინაშე. განა სწორედ ადამიანი მთელი ისტორიის მანძილზე ერთადერთი სუბიექტი (აქ: შემოქმედი) არაა ამ პროცესისა? ამდენად თავად საკითხიც ადამიანის ადგილისა ყოფიერებაში, ბუნებრივია, გამოდის აქტუალური, სადღეისო და საჭირობოც.

ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში გულისხმობს მის ადგილს უკლებლივ მთელს არსში. არსში კი ამჯერად ვგულისხმობთ ყველაფერს აბსოლუტურად (უპირობოდ). კერძოდ, მასში შეგვყავს ღმერთი, ცანი და ქვეყანა, სხვაგვარად, უქმნელი (შემოქმედი) და ქმნილი (შენაქმნი).

ყოფიერება, მაშასადამე, აქ გაგებულია მთელი თავისი სისავსით, როგორც ყოველგვარი სინამდვილე. ამდენად, ადამიანის ადგილიც ყოფიერებაში გულისხმობს ადამიანის ადგილს უკლებლივ ყველაფერში. ამის აღნიშვნა აუცილებელია იმდენად, რამდენადაც ადამიანის ადგილზე მსჯელობისას ზუსტად მოიხაზოს ის სფერო (ანუ წრე), რომელშიაც მის ადგილზე გვაქვს საუბარიც. ჩვენს შემთხვევაში კი ამას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, ვინაიდან ყოფიერების მთელი თავისი სისავსით გამოკვეთისას, მთელივე სისავსით გამოიკვეთება აგრეთვე ადამიანის ადგილიც მასში. საკითხის ამგვარი გლობალური, თუ ასე შეიძლება ითქვას, დაყენება მაქსიმალურად შთამბეჭდავად, ყოვლისმომცველად გამოაჩენს ადამიანის ადგილსაც მასში.

საქმე ისაა, რომ ყოფიერება შეიძლება გავიგოთ არა მხოლოდ უფართოესი გაგებით, რა გაგებითაც იგი ჩვენ გვესმის, არამედ უფრო ვიწრო მნიშვნელობითაც, კერძოდ კი, როგორც მხოლოდ სფერო ქმნილებისა, ღვთის გარეშე. მასში ამ შემთხვევაში შევიდოდა ყველაფერი, რაც ღვთის შექმნილია, ყველაფერი ღვთის გარდა. რა თქმა უნდა საკითხის ამგვარი დაყენებაც ადამიანის ადგილისა მასში მისაღები იქნებოდა, მაგრამ ეს შემთხვევა ნაკლები ღირებულების აღმოჩნდებოდა ადამიანის ადგილის განსასაზღვრავად საერთოდ, ვინაიდან ლოგიკურად სრულად არ იქნებოდა მოხაზული გვარიც ადამიანის ადგილისა, ასეთი განსაზღვრებაც ადამიანის ადგილისა უფრო ნაკლოვანი იქნებოდა, ვიდრე პირველ შემთხვევაში.

უფრო გასაგები რომ გახდეს ეს, უნდა განვასხვაოთ, მამასადამე, ერთმანეთისაგან საკითხის დაყენება ადამიანის ადგილისა ყოფიერებაში, როცა იგი გაგებულია უფართოესი, ყოვლისმომცველი გაგებით და ადამიანის ადგილისა ყოფიერებაში, როცა იგი გაგებულია უფრო ვიწრო გაგებით, როცა პირველ შემთხვევაში ყოფიერება გაგებულია როგორც ყველაფერი ღმერთთან ერთად და როცა მეორე შემთხვევაში იგი გაგებულია როგორც ყველაფერი ღმერთის გარეშე. პირველ შემთხვევაში საუბარი ეხება ადამიანის ადგილს არსის მთელს არეალში, მეორე შემთხვევაში კი – უფრო ნაკლებ არეალში. მაგრამ უფრო ფართო არეალში ადგილის გარკვევა მეტად ღირებული არ იქნება უფრო ნაკლებად ფართო არეალში ადგილის გარკვევასთან შედარებით? სწორედ ამიტომ ვარჩიეთ ჩვენც უფრო ფართო არეალში ადამიანის ადგილზე მსჯელობა, ვინაიდან ეს უფრო მეტს მოგვცემს ადამიანის ადგილის გასარკვევად ცხოვრებაში, ვიდრე სხვა შემთხვევა.

ახლა რაც შეეხება თავად საკითხს ადამიანის ადგილისას ყოფიერებაში.

ამასთან დაკავშირებით ჩვენ მას შევეხებით მხოლოდ ერთი ასპექტით: ესაა დაყენება ადამიანის ადგილის საკითხისა ყოფიერებაში ღვთის ხატებისა და ღვთის მსგავსების ასპექტით.

სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს გულისხმობს საკითხს ადამიანის ადგილზე ყოფიერებაში იმ კუთხით, ღვთის ხატადაა განხილული აქ ადამიანი თუ ღვთის მსგავსად.

ამ ასპექტის გამოყოფა ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მისი გარჩევა ძალზედ ბევრს მოგვცემს ადამიანის შესახებ კერძოდ მის ყოფიერებაში ადგილის განსაზღვრისას. თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის არა მხოლოდ აღნიშნული ასპექტი არსებობს, არამედ უამრავი სხვა ასპექტებიც. ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, თუ

რა პრინციპით გამოვყოფთ ამ ასპექტებს. ასე რომ, აღნიშნული ასპექტით ადამიანის ადგილის საკითხის დაყენება მხოლოდ გარკვეული, თუმცა უფრო არსებითი ნაწილია ამავე საკითხის მთლიანი დაყენებისა. აღნიშნული ასპექტით ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის განხილვა ძალიან ბევრს მოგვცემს ამ ადგილის გასარკვევად.

ახლა კი უშუალოდ შევეხებით ადამიანის ადგილის საკითხს ყოფიერებაში, მისი ღვთის ხატებისა და ღვთისმსგავსების კუთხით.

დებულება, რომ ადამიანი თავის ხატად და მსგავსად შექმნა ღმერთმა (მოსე 1989, გვ. 13), თეოლოგიის ერთ-ერთი ძირითადი დოგმატია. იგი ფილოსოფიური ანთროპოლოგიის ყველაზე ამოსავალი და მნიშვნელოვანი დებულებაა. მასში აკუმულირებულად, კონცენტრირებულად გადმოცემულია ყველაზე მთავარი, რაც საჭიროა ადამიანის ადგილის გასარკვევად საერთოდ ყოფიერებაში. მასში მოცემულია არქეტიპული, ღვთაებრივი ადამიანის დანიშნულება. აქედან გამომდინარე, მასში მოცემულია საპროგრამო დანიშნულება შემდგომი, ცოდვით დაცემული ადამიანისათვის ჭეშმარიტი ადგილის დასაკავებლად. თუმცა როცა მსჯელობენ ღვთის ხატად და მსგავსად კაცის შექმნილობაზე, საქმე ისე არ უნდა წარმოვიდგინოთ, თითქოსდა ასეთად ღმერთმა შექმნა კაცი მხოლოდ თავიდან და ეს მხოლოდ ცოდვითდაცემამდე ადამიანებს ეხება, არამედ ეს ცოდვითდაცემულ ადამიანებსაც ეხება, ვინაიდან ღმერთმა შექმნა ყველა ადამიანი – ცოდვითდაუცემელიც და ცოდვითდაცემულიც, ოღონდ აქ საუბარია კაცთა შექმნაზე იმ პირობით, რომ ისინი ღვთის ხატნი იყვნენ და მსგავსნი. სხვა ამბავია, თუ თავად ადამიანი დააკლებს რამეს ამ დანიშნულებას.

ღვთის ხატად და მსგავსად ადამიანის ყოფნა მისი უმაღლესი, იდეალური მდგომარეობაა და იგი ნებისმიერი ადამიანური ინდივიდის ამოცანაა. ეს ამოცანა მიუღწეველი ანუ არარეალური რომ ყოფილიყო, მაშინ მას ღმერთი არც დაუსახავდა ადამიანს ამოცანად, ვინაიდან ეს ღვთის აბსოლუტური სიკეთის იღვის საწინააღმდეგო იქნებოდა. ამგვარი რამ უაზრობა გამოვიდოდა. უფალი კი მოგვიწოდებს, ვიყოთ ქვეყანაზე ისევე სრულნი, როგორც უფალია ზეცაში სრული. ღვთის ხატება და მსგავსება სწორედ ამ ღვთაებრივ სრულყოფას გულისხმობს ადამიანში.

ასე რომ, ადამიანის ღვთაებრივი სრულყოფა სრულიად რეალურია, ხოლო ამას იმიტომაც აღნიშნავთ, რომ ხანდახან ცხოვრებაში ადგილი აქვს პესიმისტურ თუ ნიჰილისტურ შეხედულებას, თითქოსდა ადამიანის სრულყოფა საეჭვო ან შეუძლებელიცაა. მაგრამ როცა

ჩვენ ვლავარაკობთ ადამიანის ღმერთივით სრულყოფაზე, ეს იმას სრულიადაც როდი ნიშნავს, რომ ამ შემთხვევაში ადამიანი ღმერთს ეთანატოლებოდეს, არამედ აქ ლავარაკია ადამიანის ღმერთივით სრულყოფაზე მხოლოდ ადამიანის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, თორემ სხვანაირი სრულყოფა ადამიანისა ხომ მართლაც შეუძლებელია.

ამრიგად, როცა ვლავარაკობთ ადამიანის ღვთის ხატად და მსგავსად შექმნილობაზე, სწორედ ეს, ე.ი. ადამიანის ღვთის ხატად და მსგავსად ყოფნა სახელდობრ მისი შესაძლებლობებიდან გამომდინარე იგულისხმება.

ადამიანის ღვთისხატებრიობა და ღვთისმსგავსებრიობა ზოგჯერ სინონიმურად ესმით, ზოგჯერ კი – არასინონიმურად (აროშვილები 1991, 343-344). მაგრამ ერთი რამ ცხადია, ორივე შემთხვევაში საქმე გვექნება ადამიანის ჯეროვან თუ არაჯეროვან ადგილთან ყოფიერებაში. პირველ შემთხვევაში, თუ იგი ინარჩუნებს ამ ხატებასა და მსგავსებას, ხოლო მეორე შემთხვევაში, თუ იგი არ ინარჩუნებს მათ.

მაგრამ სულ სხვა მდგომარეობა გვექნება ამ ადგილის თვალსაზრისით იმ შემთხვევაში, თუ სხვადასხვანაირად გავიგებთ ხატებასა და მსგავსებას. და მართლაც, უპირატესად ასეც ესმით იგი. ამ შემთხვევაში კი ადამიანის ყოფიერებაში ადგილის საკითხი დანაწილდება შემდეგნაირად, თუ რა ადგილი უჭირავს ადამიანს ყოფიერებაში, ღვთის ხატების კუთხით, ხოლო რა ადგილი – ღვთის მსგავსების კუთხით. ასეთ სიტუაციაში ადამიანის ჯეროვანი თუ არაჯეროვანი მდგომარეობაც საერთო კი არ იქნება, მსგავსი კი არ იქნება ადამიანის აღნიშნული ორი ნიშან-თვისებისათვის, არამედ – განსხვავებული. და მაშასადამე, ასეთ შემთხვევაში ადამიანის ჯეროვან თუ არაჯეროვან ადგილზე ყოფიერებაში უნდა ვისაუბროთ ცალ-ცალკე, ცალკე ღვთის ხატებისა და ცალკეც ღვთის მსგავსების კუთხით.

ასეთია ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხის მოკლე ანალიზი მისი ღვთის ხატებისა და ღვთის მსგავსების კუთხით.

ლიტერატურა:

1. მუსე (1989): დაბადება. წიგნში: ბიბლია. თბილისი.

2. აროშვილი, გ., აროშვილი, ზ. (1991): შენიშვნები. წიგნში: სიტყვა მართლისა სარწმუნოებისა. წიგნი III. თბილისი.

К вопросу о месте человека в бытии

(В аспекте богообразия и богоподобия человека)

М.Шониа

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

Человек по своему месту в бытии отличается прежде всего тем, насколько он носит в себе образ божий и насколько он носит в себе подобие божие. При этом богообразие тут указывает на направление от Бога к человеку, а богоподобие - на направление от человека к Богу.

***To the problem of human's place in the existence
(in the aspect of human's God-imageness and God-likeness)***

M. Shonia

*Georgian technical university
77 Kostava str., Tbilisi, Georgia*

Human by its place in the existence first of all differs how much he carries in himself image divine and how he carries in himself God's likeness. Herewith God-imageness points out the direction from the God to human, while God-likeness indicates the direction from human to the God.

ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხისათვის

**(ნორმატიულისა და ფაქტიურის, ასევე ზოგადის, განსაკუთრებულისა და
კერძოს კუთხით)**

მურად შონია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხთან დაკავშირებით საჭიროა, უპირველეს ყოვლისა, აღვნიშნოთ ის, რომ საკითხი ეხება ადამიანის არა საკუთრივ ადგილს ყოფიერებაში, არამედ თავად მისი ადგილის საკითხს ყოფიერებაში. ეს საჭიროა იმთავითვე აღვნიშნოს, რათა

გაუგებრობა არ გამოიწვიოს. მაშასადამე, საკითხი შეეხება ადამიანის არა უშუალოდ ადგილს, არამედ თავად საკითხს ადამიანის ადგილისას ყოფიერებაში.

ხოლო დაყენება საკითხისა ადამიანის ადგილის შესახებ ყოფიერებაში მოითხოვს, უპირველეს ყოვლისა, გარკვევას „ყოფიერების“ საკითხისას და მერე კი – უკვე ადამიანის „ადგილისას“ მასში.

ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში გულისხმობს მის ადგილს უკლებლივ მთელს არსში. არსში კი ამჯერად ვგულისხმობთ ყველაფერს აბსოლუტურად (უპირობოდ). კერძოდ, მასში შეგვყავს ღმერთი, ცანი და ქვეყანა, სხვაგვარად, უქმნელი (შემოქმედი) და ქმნილი (შენაქმნი). ყოფიერება, მაშასადამე, აქ გაგებულია მთელი თავისი სისავსით, როგორც ყოველგვარი სინამდვილე. ამდენად, ადამიანის ადგილიც ყოფიერებაში გულისხმობს ადამიანის ადგილს უკლებლივ ყველაფერში.

ახლა რაც შეეხება თავად საკითხს ადამიანის ადგილისას ყოფიერებაში.

ამასთან დაკავშირებით ჩვენ მას შევეხებით მხოლოდ ორი ასპექტით: ერთია დაყენება ადამიანის ადგილის საკითხისა ყოფიერებაში ნორმატიულისა და ფაქტიურის, და მეორე – ზოგადის, განსაკუთრებულისა და კერძოს ასპექტით. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, პირველი გულისხმობს საკითხს ადამიანის ადგილზე ყოფიერებაში იმ კუთხით, ნორმატიულადაა იგი აქ განხილული თუ ფაქტიურად და მეორე შემთხვევაში – ზოგადაა იგი აქ განხილული, განსაკუთრებით თუ კერძოდ.

ამ ასპექტთა განსხვავება ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მათი გარჩევა ძალზედ ბევრს მოგვცემს ადამიანის შესახებ კერძოდ მის ყოფიერებაში ადგილის განსაზღვრისას. თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის არა მხოლოდ აღნიშნული ასპექტები არსებობს, არამედ უამრავი სხვა ასპექტებიც. ყველაფერი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა პრინციპით გამოვყოფთ ამ ასპექტებს. ასე რომ, აღნიშნული ორი ასპექტით ადამიანის ადგილის საკითხის დაყენება მხოლოდ გარკვეული, თუმცა უფრო არსებითი ნაწილებია ამავე საკითხის მთლიანი დაყენებისა. აღნიშნული ასპექტებით ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის განხილვა ძალიან ბევრს მოგვცემს ამ ადგილის გასარკვევად.

თავდაპირველად შევეხთ ადამიანის ადგილის საკითხს ყოფიერებაში, მისი ნორმატიულობისა და ფაქტიურობის კუთხით.

რაც შეეხება ადამიანის ადგილის საკითხს ყოფიერებაში მისი ნორმატიული თუ ფაქტიური კუთხით, აქ უპირველეს ყოვლისა უნდა ვიცოდეთ, თუ რას ვგულისხმობთ საერთოდ ნორმატიულისა და ფაქტიურის ცნებებში.

ნორმატიულში ჩვენს გვესმის ჯეროვანი საერთოდ, ანუ ის, რაც უნდა იყოს, ფაქტიურში კი – ხდომილი, ანუ ის, რაც არის. ის, რაც უნდა იყოს და რაც არის, ერთი და იგივე როდია. ეს ორი სხვადასხვა განზომილებაა, სხვანაირად ამ ორ მდგომარეობას „ჯერარსისა“ და „არსის“ ტერმინებით განასხვავებენ ხოლმე ერთმანეთისაგან (Левада 1967, 98).

ნორმატიულს საკუთრივ უპირისპირდება არანორმატიული, ხოლო ფაქტიურს – არაფაქტიური, ე.ი. რაიმე შეიძლება იყოს ნორმატიული და მისი საპირისპირო – არანორმატიული, ანდა ფაქტიური და მისი საპირისპირო – არაფაქტიური, შესაბამისი ქართული ტერმინებით რომ ვთქვათ, ჯეროვანს საკუთრივ უპირისპირდება არაჯეროვანი ანუ უჯერო, ჯერარსობრივს – არაჯერარსობრივი, ხოლო ხდომილს – არახდომილი.

ნორმატიული და არანორმატიული ორივე აქსიურის სფეროში ექცევა, ფაქტიური და არაფაქტიური კი – ონტიურისაში, ოღონდ, რა თქმა უნდა, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ნორმატიული და არანორმატიული, ერთის მხრივ, და ფაქტიური და არაფაქტიური, მეორეს მხრივ, სწორედ ისეთ კონტრასტულ ცნებებადაა წარმოდგენილი, როგორც ეს ჩვენს შემთხვევაში გვაქვს მიცემული. აქსიური ღირებულების სფეროა, ონტიური – არსებობისა, ღირებულების სფერო შეფასების საგანია, არსებობისა – შემეცნების.

და თუ ყოველივე ამას ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხს მივუყენებთ, მაშინ შემდეგ სურათს მივიღებთ: ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში შეიძლება განვიხილოთ ღირებულების კუთხითაც და არსებობის კუთხითაც. ამ მხრივ კი მისი ადგილი ყოფიერებაში, რა თქმა უნდა, განსხვავებული იქნება, და მართლაც, ღირებულების კუთხით ადამიანს შესაძლოა ღირსეული ადგილიც ეჭიროს ყოფიერებაში და არაღირსეულიც ანდა მეტ-ნაკლებად ღირსეული და არაღირსეული, არსებობის კუთხით კი მას შეიძლება ყოფიერებაში ეჭიროს ან არც ეჭიროს ნამდვილი ადგილი. ამ მხრივაც მათ შორის განსხვავება იქნება.

ნორმატიულსა და ფაქტიურს შორის მათი ურთიერთთანაფარდობის მხრივ უნდა შევნიშნოთ შემდეგი: ნორმატიული შეიძლება იყოს ფაქტიურიცა და არაფაქტიურიც, ისევე როგორც ფაქტიური - ნორმატიულიცა და არანორმატიულიც. და მართლაც, ის რაც უნდა იყოს,

შეიძლება ხლომილიც (არსებულიც) იყოს და არახლომილიც (არარსებულიც), შესაბამისად, განხორციელებულიცა და განუხორციელებელიც. და პირიქით, ის, რაც არის ხომ შეიძლება ისეთიც იყოს, როგორც იგი უნდა ყოფილიყო და ისეთიც, როგორც იგი არ უნდა ყოფილიყო.

ზოგჯერ ის, რაც არის, სრულიადაც როდია ისეთი, როგორც იგი უნდა იყოს. ფაქტიური მუდამ როდი შეესაბამება ნორმატიულს, თუმცა ზოგჯერ იგი შეესაბამება მას, ე.ი. რაც არის, ისეთივეა, როგორც იგი უნდა ყოფილიყო. ასე რომ, ადამიანის მდგომარეობაც მისი ნორმატიულობისა და ფაქტიურობის კუთხით სულ სხვადასხვა შეიძლება აღმოჩნდეს.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ადამიანის ადგილიც ყოფიერებაში ერთ შემთხვევაში შეიძლება ისეთიც აღმოჩნდეს, როგორც იგი უნდა ყოფილიყო და, ისეთიც, როგორც იგი ნამდვილად არც უნდა ყოფილიყო. ამას კი ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს განსხვავების კუთხით, ვინაიდან ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში ნორმატიული თვალსაზრისით ერთია, მაგრამ ფაქტიური თვალსაზრისით სრულიად მისგან განსხვავებულად შეიძლება აღმოჩნდეს. თუმცა იგი შეიძლება მისი შესაბამისიც აღმოჩნდეს, ხოლო ამ ორი კუთხის მკაფიო გამოჯვანას ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხზე მსჯელობისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ვინაიდან საწინააღმდეგო შემთხვევაში ერთმანეთში აგვერეოდა ყოფიერებაში ადამიანის რეალური და არარეალური ადგილი. და მართლაც, ერთია ყოფიერებაში წესით ადამიანის ადგილი და მისი მასშივე წესის გარეშე ადგილი. მითუმეტეს, ჩვენი მიზანი როცა ისაა, ადამიანის ფაქტიური ადგილი ყოფიერებაში გავხადოთ სწორედ ნორმატიული. სხვანაირად რა ფასი ექნებოდა მის ამ რეალურ ადგილს ყოფიერებაშიც?

დაბოლოს, რაც შეეხება ადამიანის ყოფიერებაში ადგილის საკითხს ზოგადის, განსაკუთრებულისა და კერძოს კუთხით, აქაც ჯერ საჭიროა განვმარტოთ საერთოდ ზოგადის, განსაკუთრებულისა და კერძოს (ერთეულის) ცნებები, რათა შემდეგში ისინი მოვუსადაგოთ ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხს აღნიშნული კუთხით.

გამომდინარე იქიდან, რომ ზოგადი საერთოდ მსგავსს გულისხმობს ერთეულთა შორის, კერძო – განსხვავებულს მათ შორის, ხოლო განსაკუთრებული – შუალედურს ერთსა და მეორეს შორის, ადამიანური ზოგადიც ცალკეულ ადამიანთა შორის საერთოს, მსგავსს გულისხმობს, ადამიანური კერძო – მათ შორის განსხვავებულს, ხოლო ადამიანური განსაკუთრებული – შუალედურს პირველსა და მეორეს შორის.

ასე რომ, საკითხი ყოფიერებაში ადამიანის ადგილისა ზოგადის, განსაკუთრებულისა და კერძოს კუთხით სხვა არაფერია, თუ არა იგივე საკითხი ყოფიერებაში მისი ადგილისა შესაბამისად ზოგადადამიანური, განსაკუთრებულად ადამიანური და კერძოდამიანური ასპექტით. ამ მხრივ კი ადამიანს სხვადასხვა მდგომარეობა უჭირავს ყოფიერებაში, ე.ი. სამივე ამ განსხვავებულ ასპექტში ადამიანს განსხვავებული მდგომარეობა ახასიათებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ამ ასპექტთა სხვადასხვაობასაც აზრი დაეკარგებოდა.

ზოგადად ყველა ადამიანს ერთნაირი მდგომარეობა უნდა ეჭიროს ყოფიერებაში, სხვანაირად შეუძლებელიცაა, ვინაიდან ზოგადი აბა რისი ზოგადია, თუ იგი საერთო მდგომარეობას არ ასახავს.

რაც შეეხება ადამიანის კერძო ადგილს ყოფიერებაში, იგი ყველა ადამიანის შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, განსხვავებული უნდა იყოს, და მართლაც, როგორც ამას ამბობს შოთა რუსთაველი „კაცი არ ყველა სწორია, დიდი ძეს კაცით კაცამდის“ (შოთა რუსთაველი 1951, 203), ე.ი. დიდი მანძილიაო, დიდი განსხვავებააო კაცთა შორის. საბოლოო აზრით ამ მხრივ, ყოველ ადამიანს საკუთარი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ადგილი უჭირავს ყოფიერებაში, მაგრამ გარკვეული აზრით, ყველა ადამიანის კერძობა მკაცრად ინდივიდუალური როდია და ამ მხრივ ყველა ადამიანი განსაკუთრებული არ იქნება თავისი ადგილით ყოფიერებაში. ე.ი. გამორჩეული ადგილი როდი ექნება მასში. ამას კი ასახავს ადამიანის განსაკუთრებული ადგილის ცნება ყოფიერებაში.

მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ადამიანი განსხვავდება ერთმანეთისაგან, ისინი მაინც ყველანი ადამიანები არიან. დიდი კაციცა და პატარაც ორივე მაინც ადამიანია. და პირიქითაც.

მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ადამიანი მაინც საერთოდ ადამიანია, მათ შორის მაინც განსხვავებაა. ყოველივე ეს კი ქმნის ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საოცარ მრავალფეროვნებას, ანუ მთელ სპექტრს მისი ადგილისას ყოფიერებაში საერთოდ.

ასეთია ყოფიერებაში ადამიანის ადგილის საკითხის მოკლე ანალიზი ზემოაღნიშნული ასპექტებით.

ლიტერატურა:

1. Левада, Ю. (1967): Нормы социальные. В кн.: Энци. филос. наук. Т. 4. Москва.
2. შოთა რუსთაველი (1951): ვეფხისტყაოსანი. თბილისი.

К вопросу о месте человека в бытии

**(В аспекте нормативного и фактического, а также общего,
особенного и частного)**

М.Шониа

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Место человека в бытии в аспекте нормативного и фактического подразумевает его место под углом соответственно должного и сущего, т.е. под углом того, что должно быть и что на самом деле есть.

Место же человека в бытии в аспекте общего, особенного и частного подразумевает в первом случае место его в бытии как человека вообще, в третьем случае – как отдельного человека, а во втором случае – как среднего между ними человека.

**To the problem of human's place in the existence
(in the aspect of normative and actual, as well as of general, special and particular)**

M. Shonia
Georgian technical university, 77 Kostava str., Tbilisi, Georgia

Human's place in the existence in the aspect of normative and actual means his place under corner of due and existing, respectively, or else what should be and what it actually is.

As to human's place in the existence in the aspect of general, special and particular, it means in first case his place in the existence as of human generally, in third case as of individual, while in second case – as of human which is middle among them.

ფილოსოფია და მისი სწავლების მნიშვნელობა

გლობალიზაცია

– სოციალ-ეკონომიკური განვითარების ობიექტური პროცესი

მარიამ წიქვაძე

მაგისტრანტი

გლობალიზაცია – სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ობიექტური პროცესია. ტერმინი “გლობალიზაცია” ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ გავრცელებული ცნებაა XXI საუკუნის დასაწყისში; მას ვიყენებთ როგორც თანამედროვე საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთ-ერთ ძირითად განსსაზღვრელ ნიშანს. დღევანდელ სამყაროს უწოდებენ გლობალურ სამყაროს, ხოლო ეპოქას – გლობალიზაციის ეპოქას.

ტერმინ “გლობალიზაციის” ასეთი ფართო გავრცელება მით უფრო საინტერესოა, რომ XX საუკუნის 80-იან წლებამდე ასეთი ცნება საერთოდ არ არსებობდა. იგი პირველად გამოიყენა ამერიკელმა მეცნიერმა ტ. ლევიტმა 1983 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში, სადაც ამ ტერმინით მან აღნიშნა ცალკეულ პროდუქტთა ბაზრების შერწყმის ფენომენი. ხოლო გლობალიზაცია ფართო მიშვნელობით, როცა იგი ერთიანი მსოფლიო საზოგადოების ჩამოყალიბებას და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი საზღვრებისა და შეზღუდვების გაუქმებას გულისხმობს, 1990 წლიდან გამოიყენება.

გლობალიზაციის საბაზისო ტერმინოლოგიის “globe” (სფერო) დედამიწის სფეროს გულისხმობს და მსოფლიოს სინონიმია. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ნებისმიერი ტერმინის წარმოქმნა გარკვეულ გარემოებებთან და პირობებთან არის დაკავშირებული და ის მაშინ შემოდის ხმარებაში, როცა ამის საჭიროება დგება. გლობალიზაცია სწორედ გღვეადელი ფენომენია, თანამედროვე სიტუაციის ამსახველია და ამით ერის განპირობებული მისი სწრაფი გავრცელება.

შეუძლებელია ცალსახად და ამომწურავად განიმარტოს გლობალიზაციის ცნება. მრავალი ავტორის ნაშრომებიდან გამოვარჩევდი ჯ. ბაილსსა და ს. სმიტს. ისინი გლობალიზაციის სახით სხვადასხვა შინაარსობრივ დატვირთვას განასხვავებენ. პირველ რიგში ესაა ინტერნაციონალიზაცია, როცა გლობალიზაციაში გულისხმობენ სახელმწიფოთა შორის კავშირების გააქტიურებას და საზღვრების როლის განუხრელ შემცირებას; მეორე ესაა ლიბერალიზაცია, რაც გამოიხატება სახელმწიფოებრივი

შეზღუდვების მოხსნასა და შემცირებაში სახელმწიფოთაშორის მოძრაობასა და გადაადგილებაში, ანუ ღია და ინტეგრირებულ ეკონომიკაში და მოსახლეობის თაავისუფალ მიმოსვლაში; მესამე მნიშვნელობით გლობალიზაცია არის უნივერსალიზაცია ანუ მატერიალური თუ სულიერი ღირებულებების ფართოდ გავრცელება მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში; მეოთხე მნიშვნელობით (როგორც ეს ხშირად აღიქმება განვითარებად ქვეყნებში და განსაკუთრებულ გაღიზიანებას იწვევს) გლობალიზაცია არის ექსტერნიზაცია და პირველ რიგში მისი ამერიკული ფორმა და ბოლოს გლობალიზაცია დეტერიტორიზაციის მნიშვნელობით, როცა გეოგრაფიული მდებარეობა, მანძილი და ტერიტორიული საზღვრები თავიანთ პირვანდელ მნიშვნელობას კარგავს.

დაახლოებით მსგავს დასკვნას აკეთებენ დ. ჰელდი და სხვები (ჰელდი, 1999), რომელთა აზრით, გლობალიზაცია შეიძლება მივიჩნიოთ პროცესად, რომელიც გულისხმობს სოციალური ურთიერთობებისა და ურთიერთკავშირების სივრცითი ორგანიზაციის ტრანსფორმაციას.

საერთო, რაც გლობალიზაციის განმრტებებს აერთიანებთ არის ის, რომ გლობალიზაციის მთავარი ნიშანი სახელმწიფო და ეროვნული საზღვრების მოშლა, ეროვნული ეკონომიკის გლობალური ეკონომიკით, ეროვნული კულტურის გლობალური კულტურით, ხოლო ეროვნული ცნობიერების გლობალური ცნობიერებით შეცვლაა.

გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე წარმოებისა და კაპიტალის კონცენტრაცია და ცენტრალიზაცია, როგორც ეროვნულ, ასევე სერთაშორისო საფუძველზე ობიექტური ტენდენციაა, რამაც განაპირობა საერთაშორისო საწარმო-სამეურნეო კომპლექსების, - ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნა და გაძლიერება მათი სამეურნეო საქმიანობის ინტერნაციონალიზაცია. მათ დიდი ფინანსური, საწარმო და სამეცნიერო-ტექნიკური რესურსი, საზღვარგარეთის მრავალი საწარმო და სარეალიზაციო ბაზა გააჩნიათ.

ტრანსნაციონალური კორპორაციები ფაქტობრივად არიან ეროვნული მონოპოლიები მსხვილი უცხოური აქტივებით. მათი სამრეწველო, საწარმოო და სავაჭრო-სარეალიზაციო მოღვაწეობა, ერთი სახელმწიფოს ფარგლებს სცილდება. ტრანსნაციონალური კორპორაციის ნებისმიერი ცალკე აღებული შვილობილი

კომპანია აუცილებელია როგორც ცენტრისთვის, ასევე მთლიანად წარმოების ორგანიზაციისათვის.

ტრანსნაციონალურ კორპორაციათა ძირითადი ნაწილი კონცენტრირებულია აშშ-ში, იაპონიასა და ევროპაში. ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს პირველ რიგში შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა სჭირდებათ, რომელიც ადგილზე უზრუნველყოფს კაპიტალის, ბიზნესის უსაფრთხოებას. საქართველოს ტერიტორიაზე თავისი პროდუქტის წარმოებისა და თავისი შვილობილი კომპანიების აქ განლაგების პერსპექტივა ნამდვილად არსებობს, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც, საქართველოში უკვე შენების პროცესშია კემპინსკის, ჰაიატის, ინტერკონტინენტალის, რედისონის ხუთ ვარსკვლავიანი სასტუმროები, რომლებიც ძირითადად ბიზნეს კლასზე არიან გათვლილნი (სტატისტიკის მიხედვით, “სტუმართა ჩამოსვლა მიზნის მიხედვით”, ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი საქმიანი და პროფესიული მიზნით ჩამოსულებზე მოდის). მაგრამ სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში, მიმდინარე მოვლენების გათვალისწინებითაც, პირდაპირი ინვესტირება და კაპიტალდაბნდებები, ჯერ-ჯერობით არაპოპულარულია. ვითარების გამოსწორება ჩვენი ქვეყნის ეკონომისტებზე, ბიზნესმენებზე და პოლიტიკოსებზეა დამოკიდებული. მათზეა აგრეთვე დამოკიდებული მათ შორის ისიც, თუ რამდენად სწრაფი ტემპით განვითარდება ტრანსნაციონალური კორპორაციების შემოსვლა საქართველოში, რაც მომგებიანი იქნება მოსახლეობისათვის, ასევე სახელმწიფოსათვის; მოხდება ხალხის დასაქმება, წარმოიქმნება ახალი სამუშაო ადგილი; სასტუმრო ინდუსტრიაში არსებული მოწინავე ტექნოლოგიების გადმოტანითა და ამუშავების შედეგად დაიწყება თანამედროვე მაღალხარისხიანი პროდუქტის წარმოება, რაც მეტად მნიშვნელოვანია, რადგან ახალი ტექნოლოგიების ამუშავებითა და დანერგვით გაიზრდება მომუშავე პერსონალის როგორც კვალიფიკაცია, ასევე ახალი ცოდნითა და გამოცდილებით მოხდება ახალ პროდუქტებში მათი გამოყენება და დანერგვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ტრანსნაციონალურ კორპორაციებთან თამანშრომლობისას ნებისმიერ ქვეყანას და მათ შორის საქართველოს ზომიერი სიფრთხილის გამოჩენა მართებს. ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს ახასიათებთ რამდენიმე უარყოფითი თვისებაც: - უცხო ქვეყნის ეროვნული კანონმდებლობის არც თუ ისე იშვიათად გვერდის ავლა; ასევე ტრანსფერტული ფასების ჩამოყალიბების პოლიტიკის მანიპულაციით, ტრანსნაციონალური კომპანიების შვილობილი

კომპანიები, ერთი ქვეყნიდან მეორეში დიდი რაოდენობით თანხების გადაგზავნით ახერხებენ გადასახადებისათვის თავის არიდებას, მათ დაფარვას; მონოპოლიური ფასების დიქტატისკენ სწრაფვა.

გარდამავალი პერიოდის ეკონომიკის პირობებში უცხოური კომპანიების მონაწილეობა სასტუმროთა მშენებლობაში ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე, აყენებს კიდევ ერთ ისეთ მნიშვნელოვან სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხს, როგორცაა - განთავსების საწარმოთა ტერიტორიული ორგანიზაცია.

აქ აუცილებელია იმის გათვალისწინება, რომ ტრანსნაციონალური კომპანიების გლობალურმა ინტერესებმა არ უნდა დაჩრდილონ ეროვნული ეკონომიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტი – ტურიზმის მდგრადი განვითარების პრობლემა. თუ XX საუკუნეში ტურიზმის განვითარება უფრო მეტად უკავშირდება სატრანსპორტო ტექნოლოგიებსა და მოგზაურობის ღირებულების შემცირებას, XXI საუკუნეში მასზე გავლენა მოახდინა მიკრო და მაკროდონეების სულ სხვა ფაქტორებმა. მიკროდონის ფაქტორების დეტალური გაანალიზების მცდელობაც კი საკმაოდ ძნელია, ვინაიდან ისინი წარმოადგენენ ყოველი ქვეყნის ტურისტული და საბაზრო პოლიტიკის საგანს.

ტურიზმის განვითარებას განაპირობებს აგრეთვე, ერთიანი საინფორმაციო სივრცე, უახლოესი კომუნიკაციური და ინფორმაციული ტექნოლოგიები, მომხმარებლის გაზრდილი მოთხოვნილება, ტურისტული ოპერატორების საქმიანობის პოლარიზაცია გლობალურ, საშუალო და მცირე ტურისტულ ბიზნესში.

ახალი ტექნოლოგიების, მართვის პროგრესული სისტემების ფართოდ დანერგვა ხელს შეუწყობს ახალი საბაზრო სივრცის ათვისებას. ტურისტული ბაზრის გლობალიზაცია კი გამოიწვევს ტრანსნაციონალური ტურისტული და სასტუმრო კორპორაციების პოზიციების შემდგომ გამაგრებას, რის შედეგადაც მოსალოდნელია კონკურენციის გლობალიზაციის ზრდა.

«Глобализация – объективный процес социально- экономического развития»

М.Циквадзе

Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

В статье автор излагает свою позицию о глобализации в целом и о ее эффектах производимых на грузинскую гостиничную индустрию в связи появлением трансатлантических гостиничных корпораций.

В статье изложена история возникновения термина “глобализация”, которая тесно связана с теми изменениями, которые происходили в тот момент в мире. В статье приведены ряд дефиниций “глобализации” ряда уважаемых авторов, которые все сходятся во мнении, что глобализацию можно воспринимать как процесс трансформирования пространственных организаций социальных отношений и взаимоотношений. В то же время, подчеркнута, что главным признаком глобализации является уничтожение национальных и государственных границ, замена национальной экономики- глобальной экономикой, национальной культуры – глобальной культурой и национального сознания – глобальным сознанием.

Автор подчеркивает важность появления трансатлантических гостиничных корпораций в Грузии из-за создания новых рабочих мест и что самое главное из-за трансферта новых передовых технологий существующих на сегодняшний день в гостиничной индустрии. Их освоение даст нам возможность повысить квалификацию обслуживающего персонала и рабочих, и с новым знанием и опытом употребить и внедрить их в разработки новых продуктов.

Но, в то же время, автор приводит обоснованные доводы и причины для осмотрительности во время сотрудничества с трансатлантическими гостиничными корпорациями.

Говоря о достоинствах и недостатках, нужно отметить, что глобальные интересы трансатлантических гостиничных корпораций не должны затенять одну из приоритетов экономики – проблему стабильного развития туризма.

В статье автор заявляет, что наряду с достоинствами, которые нужно освоить, есть и другая сторона, связанная с глобализацией в гостиничной сфере – то есть - появление трансатлантических гостиничных корпораций в Грузии, на которую, самое малое нужно обратить внимание, для того, чтобы избежать ее неблагоприятное влияние на национальную экономику.

“Globalization – the Objective Process of Socio-Economic Development”

M. Tsikvadze

Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

The undergraduate of the Master of Arts in Tourism of Social – Humanitarian faculty of Georgian Technical University Mariam Tsikvadze in the article expresses her position towards the globalization issue in general and its effects on Georgian Hotel Industry with appearance of transnational hotel corporations.

There is given the history of origin of the term globalization, which is inevitably connected with corresponding changes going and undergoing in the world. In the article the author provides the various definitions of globalization seen from different angles provided by respected authors, agreeing that the globalization can be viewed as the process that implies the transformation of the spatial organization of the social relationships and intercommunications; also, agreeing, that the main sign of the globalization it is the derangement of state and national borders, changing the national economy with the global economy, national culture – with global culture and national consciousness – with the global consciousness.

The author underlines the importance of transnational hotel corporations entering Georgia; first because of creation of the new working places and mostly because transferring the new technologies existing in the hotel industry. Their setting and integration will enable us to raise the existing qualification of the personnel working in this sphere, and, use the new knowledge and the experience in introduction of the new products. But, at the same time, the article gives the reasons for precaution while cooperating with the transnational corporations.

While talking about the advantages and disadvantages, it is worthwhile to mention that, the global interests of the transnational hotel corporations should not shade one of the priorities of the national economy – the problem of the sustained development of the tourism.

In the article, the author states that, while there are vivid advantages needing mastering, there are also disadvantages resulting from the globalization in the hotel industry, - that is transnational corporations entering the Georgian market – which needs attention to be paid, at least in order not to avoid the negative consequences resulting on national economy.

სისხლით ნათესაობა ქართულ გვარში

გიული ძიძიგური

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას №77 თბილისი, საქართველო

შუასაუკუნეების ქართული კანონიკური სამართალი დასაშვებად თვლიდა მოგვარეთა დაქორწინებას, თუ მათ შორის უკვე გაწყვეტილი იყო სისხლისმიერი ნათესაური კავშირი.

სამართლის აღნიშნული ნორმა მნიშვნელოვანწილად ისტორიული მოცემულობით იყო ნაკარნახევი. საქმე ის გახლავთ, რომ შუასაუკუნეებში, უაღრესად სუსტი კომუნიკაციების პირობებში, დასაოჯახებელთა არჩევანი შეზღუდული იყო. ეს, განსაკუთრებით ეხება საქართველოს მთიანეთს, სადაც სოფელთა უმრავლესობა თითო-ორი საგვარეულოთი იყო წარმოდგენილი. ასეთ სოფლებში 4-5 თაობით დაშორებულ მოგვარეთა დაქორწინება განიხილებოდა როგორც არასასურველი, მაგრამ იძულებითი ნაბიჯი.

XIX-XX საუკუნეებში, კომუნიკაციების გაფართოების კვალდაკვალ, ტრადიციამ საბოლოოდ იმძლავრა სამართალზე. დღეისათვის ქართული საზოგადოება მოგვარეთა შეუღლებას განიხილავს როგორც სრულიად მიუღებელ ან უაღრესად არასასურველ ფაქტს. შესაბამისად, თითოეული საგვარეულო ცდილობს საკუთარ რიგებში არ დაუშვას მსგავსი პრეცედენტი. საზოგადოების ასეთი განწყობის მართლზომიერება დღეისათვის არავითარ ეჭვს არ იწვევს. მეცნიერებამ დიდი ხანია დაასაბუთა, რომ არათუ სისხლით, არამედ შორეულ ნათესავთა, (მოგვარეთა) დაქორწინება არასასურველია გენეტიკური განვითარების თვალსაზრისით.

გვარი (ძველქართული სახლი) გენეტიკურად შვიდთაობიან ნათესაურ სტრუქტურასთან არის დაკავშირებული. აღნიშნულ სისტემაში ათვლის წერტილად აღებული იყო ეგო, რომელიც შეიძლება მოსწრებოდა პაპის მამასაც და შვილიშვილის შვილსაც (პაპის მამა, პაპა, მამა, ეგო, შვილი, შვილიშვილი, შვილიშვილის შვილი). სისტემას, როგორც ჩანს, საფუძვლად დაედო ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობიდან გამომდინარე თეორიულად შესაძლებელი და პრაქტიკულად უაღრესად იშვიათი ვარიანტი. შვიდთაობიან ნათესაურ სისტემაში ეგო ერთადერთია, რომელიც სისხლით უკავშირდება აღმავალი და დაღმავალი ხაზის უკიდურეს თაობებს (შვილიშვილის შვილი და პაპის მამა). ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ სისტემაში შემავალი ყველა „შვილი“ ერთმანეთის მიმართ ურთიერთნათესავია. ეგო-ს შვილიშვილის შვილისათვის არათუ ეგო-ს პაპის მამა, არამედ ეგო-ს მამაც კი უკვე სისხლით ნათესავს აღარ წარმოადგენს, მისთვის თვით ეგო (პაპის მამა) ყველაზე შორეული და უკანასკნელი სისხლისმიერი ნათესავი ანუ მამამთავარია.

მათე ვლასტარის სინტაგმა, რომელმაც ფართო გამოყენება ჰპოვა გვიან შუასაუკუნეების ქართულ სამართალში, სისხლით ნათესაობის ათვლის რამდენიმე განსხვავებულ პრინციპს გვთავაზობს. სინტაგმის მიხედვით, სისხლისმიერი ნათესაობა თაობათა რიგს არ ემთხვევა. „მამან

ჩემბან მშუა მე და არს ერთი ნათესაობა და ერთი თავი”. ყოველი მომდევნო შობა პირდაპირი ხაზით (იგულისხმება მხოლოდ ძეთა შობა) ერთი ერთეულით ზრდის ნათესაობისა და თავების რიცხვს. „შვილიშვილის მიერ ძის შობით სრულდება ოთხი ნათესაობა და ოთხი თავი”. ძეგლი ამით წყვეტს პირდაპირი ხაზით ნათესაობისა და თავების გამოთვლის ვარიანტებს. „ოთხი ნათესაობა და ოთხი თავი” მოიცავს ხუთ თაობას. ეს იმიტომ, რომ მამამთავარი შვილთან ერთად აღირიცხებოდა „ერთ ნათესაობად და ერთ თავად”. ამრიგად, სინტაგმის მიხედვით, სისხლისმიერი ნათესაობა პირდაპირი ხაზით მეხუთე თაობაზე წყდება. მეხუთე თაობასა და მეოთხე თავს მამამთავართან სისხლი აღარ აკავშირებს.

რაც შეეხება გვერდითი ხაზის ნათესაურ სისტემას, თაობათა მიხედვით, ცხადია, იგი ხუთს ვერ გასცდება, მაგრამ პირდაპირი ხაზისაგან განსხვავებით, იგივე ხუთთაობიანი ნათესაობა ძმების ხაზით ოთხის ნაცვლად რვა თავს ითვლის. ძმები ერთმანეთის მიმართ წარმოადგენენ თითო თავებს. ბიძაშვილები ასევე ერთმანეთის მიმართ მეოთხე თავებს, მეორე ბიძაშვილები – მეექვსე თავებს, მესამე ბიძაშვილები – მერვე თავებს და ამით სრულდება კიდევ მათი (მესამე ბიძაშვილების) სისხლით ნათესაობა, როგორც ერთმანეთთან, ისე საერთო მამამთავართან.

„ძმის წულის ჩემისა შვილმან შუა ასული, რომელიც არს ძმისა ჩემისა თანა თავი მეოთხე და ჩემ თანა მეხუთე და შვილის ჩემისა თანა მეექვსე და შვილისშვილისა ჩემისა თანა, რომელიცა იქნების მისდა მესამე ბიძაშვილი, იქნება თავი მერუე და ესრეთ იქნების ქორწინება დაუბრკოლებლად მერვესა თავსა ზედა”.

მეშვიდე თავს ჯერ კიდევ ადევს ნათესაური და შესაბამისად ეგზოგამური ტაბუ და „რა გარდახლების მერვესა თავსა გახსნილ არს და დაუბრკოლებელ, შევირთავ მე ცოლად მესამესა ბიძისა ჩემისა ასულსა თვინიერ ყოვლისა საკანონოისა”.

სისხლით ნათესაობა მეშვიდე თავით რომ სრულდებოდა ნათლად ჩანს ერეკლე II-ის „ანდერძითაც”. მეფის გადაწყვეტილების თანახმად, ანდერძის პირობები მტკიცედ უნდა დაეცვათ მეშვიდე თაობამდე (უფრო ზუსტად, შვიდი თაობის ჩათვლით) „ჩემიდან შვიდ თაობამდე როგორც ზემოთ დამიწერია, ისე უნდა დამტკიცდეს, რომ ფიცით და წყევით დამიმტკიცებია, რომელმან მოშალოს, ის ფიცი იმისი იყოს”.

როგორც ვხედავთ, ანდერძის კრულობითი ნაწილი მხოლოდ შვიდ თაობას ეხება. იმ თაობებს, რომელთა მიმართაც ერეკლე II-ს როგორც მამამთავარს, შეეძლო გამოეყენებინა ფიცისა და წყევის სანქციები. ერეკლე II „მეშვიდე თავების მიმართ” ჯერ კიდევ სისხლით ნათესავია.

„მერვე თავების” მიმართ იგი მამამთავარს აღარ წარმოადგენს და ამიტომ, მათ „იმავე ფიცით და იმავე წყევით”, „იმავე წესით და იმავე კანონით” ველარ კრავს, როგორც „მეშვიდე თავებს”.

სისხლით ნათესაობის განხილულ სქემას კვალში მიჰყვება ხევსურეთის ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში დამოწმებული „შაბათის რიგი”. შაბათის რიგში გაერთიანებული მოგვარეები სისხლით ნათესავეები იყვნენ. „ყველა მეშაბათემ მკვდრის პატრონს სისხლში ხუთი ძროხა უნდა მისცეს, იმიტომ რომ მკვლელის ახლო ნათესავეები არიან და იმათაც ბრალი ედებათ”. „მეშაბათეთა” სისხლით ნათესაობა შაბათით გაყრით სრულდებოდა. თუ ერთი გვარის ქალ-ვაჟს მხოლოდ შაბათი ჰქონდათ გასაყრელი, მათ შეუღლებას წინ არაფერი ელოებოდა, მაგრამ ამ შეუღლებით გვარი საბოლოოდ იყრებოდა და „შაბათის რიგში ერთმანეთს აღარ ეძახდნენ”.

„შაბათის რიგში” იგულისხმება კვირეულის მეექვსე დღე. შესაბამისად, „ხევსურული ექვსი” და „ბარული შვიდი” ნათესაურ სტრუქტურაში თავების რაოდენობას აღნიშნავს. ხევსურეთში „შაბათის რიგი” აერთიანებდა სისხლით ნათესავეებს მეორე ბიძაშვილების ჩათვლით. გავიხსენოთ: „შვილის ჩემისა თანა, რომელი მეორე ბიძაშვილის არს მისი, იქმნა თავი მეექვსე”. ცნობილია, რომ ხევსურეთში ქრისტიანულ დოგმებს ზუსტად ვერ იცავდნენ და როგორც ჩანს, დიდ ცოდვად არ მიაჩნდათ ერთი საფეხურით ადრე ეგზოგამიის გახსნა. ეს სულაც არ ნიშნავს, თითქოსდა მთისა და ბარის სისხლისმიერი ნათესაობის რიგი განსხვავებული იყო. მთაშიც და ბარშიც მეორე ბიძაშვილები სისხლით ნათესავეები იყვნენ. ხევსურეთში მეორე ბიძაშვილები სისხლით მხოლოდ იმ შემთხვევაში იყრებოდნენ, თუ შაბათის რიგში ქორწინება მოხდებოდა, რადგან ეგზოგამიის დასრულება (როგორც ფაქტი), ყველა შემთხვევაში ადრე მოხდებოდა იგი თუ დროზე, სისხლით ნათესაობის დასასრულს ნიშნავდა. რაც შეეხება მესამე ბიძაშვილებს, სისხლის მეტისმეტად დაშორების გამო მათი დაქორწინება დაუბრკოლებლად ხდებოდა „თვინიერ ყოვლისა საკანონოისა”.

ეთნოგრაფია ანალოგიურ ნათესაურ სტრუქტურას გვიდასტურებს დასავლეთ საქართველოს მთიანეთშიც. სვანეთში სისხლისმიერი ნათესაობა „სამხუბით” ანუ სამძოთია წარმოდგენილი. სამძოში 4-5 თაობით დაშორებული მე-7-8 თავები ერთმანეთის მიმართ ქახიქა მეხუბარარები (შორეული მოძმეები) ხდებიან და მათ სისხლი აღარ აკავშირებთ.

ამრიგად, სისხლისმიერი ნათესაობა მკაცრად განსაზღვრული სოციალური ერთეულია. იგი პირდაპირი ხაზით მეხუთე, ხოლო გვერდითი ხაზით მერვე თავამდე დაშორებული ნათესავეების „ჩაკეტილი” სტრუქტურაა. ჩაკეტილი იმ აზრით, რომ სისხლით ნათესაობას მამამთავარი იწყებს და მეშვიდე თავი ამთავრებს.

თავისთავად გასაგებია, რომ ეს სტრუქტურა საერთო წინაპრის – მამამთავრის მოწყვეტის გამო თავის შემადგენლობას მუდმივად თითო საფეხურით ანახლებს, რაც თავისთავად არაფერს ცვლის ნათესაურ სისტემაში.

ლიტერატურა:

1. ქორწინება თავთავის, ქართული სამართლის ძეგლები, II, გვ. 153.
2. რ. ხარაძე, დიდი ოჯახის გადმონაშთები სვანეთში, თბილისი, 1939, გვ. 20.
3. გ. მამულია, კლასობრივი საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ჩამოყალიბება ძველ ქართლში, თბილისი, 1979, გვ. 12.

Родственность по крови в грузинских фамилиях

Дзидзигური Гиული

Адрес: Технический Университет Грузии, Грузия, Тбилиси, Костава 77

Каноническое право средневековой Грузии считала допустимым брак между однофамильцами, если они были отдалены друг от друга на 4-5 поколений. Современное грузинское общество брак между однофамильцами рассматривает как недопустимый или исключительно нежелательный факт.

Dignity of person in feudal Georgia (Tradition and contemporaneity)

Dzidziguri Giuli

Georgian Technical University. 77, Kostava str., Tbilisi Georgia

Georgian legislation law of middle centuries allowed the marriage of persons bearing the same surname, if they were parted from each other by 4-5 generation. Georgian modern community discuss the marriage of persons bearing the same surname as an unacceptable and exceptionally undesirable fact.

ყრმათა პიროვნული ღირსების დამცავი ნორმები

ვახტანგ VI-ის სამართალში

გიული ძიბიგური
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას №77 საქართველო თბილისი

საყოველთაო აღიარებით სამართლიანობის განცდა ყველა დროის ხალხთა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პათოსია. მოცემული ისტორიული პირობებისა და სამართლებრივი ტრადიციის შესაბამისად, აღნიშნული პათოსი სხვადასხვა ხალხში განსხვავებული სიმძფრით ვლინდება. ქართველი ხალხი სამართლიანად სცნობდა მხოლოდ და მხოლოდ „მართალ სამართალს“. შესაბამისად, მხოლოდ ასეთი სამართლის მიმართ იყო იგი კანონმორჩილი. ქართველი ხალხის ეს სულისკვეთება ლაკონურად და ნათლად აისახა ერთ-ერთ ხალხურ სენტენციაში - „სამართლით მოჭრილი მკლავი არ მეტკინებაო“.

ფეოდალური სამართალი წოდებრივი სამართალია. ასეთი სამართალი, როგორც წესი, განსხვავებულ ნორმებს აწესებს უფლება-მოვალეობათა სფეროში. ფეოდალურ საზოგადოებაში ყველაზე უუფლებო წოდებრივი კატეგორია ყმა-გლეხობაა. დასავლეთ ევროპასა და განსაკუთრებით რუსეთში ყმათა ექსპლუატაციამ იმდენად მახინჯი ფორმები მიიღო, რომ ყმა უფლებრივად თითქმის მონის მდგომარეობამდე დავიდა.

რა მდგომარეობა გვაქვს ამ მხრივ ფეოდალურ საქართველოში? მკვლევართა ერთი ნაწილი (აღ. ორბელიანი, ნ. ხიზანიშვილი, თ. ჟორდანიას და სხვები) მიიჩნევენ, რომ ქართული ბატონ-ყმობა გაცილებით რბილი და სამართლიანი იყო, ვიდრე რუსული „კრეპოსტნიკობა“¹. კლასობრივი ბრძოლის თეორიით აღჭურვილმა ქართულმა საბჭოთა ისტორიოგრაფიამ, კრიტიკის ქარ-ცეცხლში გაატარა წინამორბედ მკვლევართა მოსაზრება. უფრო მეტიც, მათ დაამკვიდრეს თეზისი, რომ გვიან შუასაუკუნეების საქართველოში, სრული განუკითხაობის გამო, ყმათა ექსპლუატაციამ უკიდურესად მძიმე და სასტიკი ფორმები მიიღო.

რომელი მოსაზრება ასახვს სიმართლეს?

ამჯერად, შევეცდები პასუხი გავცე ამ დიდი თემის ერთ-ერთ არსებით კითხვას. კერძოდ, იცავდა თუ არა ქართული ფეოდალური სამართალი ყმათა პიროვნულ ღირსებას.

ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნში დაცულია მუხლი, რომელიც უშუალოდ ეხება ჩვენთვის საინტერესო საკითხს. „თუ ბატონმა ყმის ცოლს უაშიყოს, ან ღამით ან დღისით, და მან კაცმან მოკლას, დიდი იყოს თუ მცირე, სისხლი არ გაუჩნდების“². რასთან გვაქვს საქმე? გაუპატიურებული ქალის ქმარი (წოდებრივად ყმა) თუ მოკლავს დამნაშავე ბატონს (წოდებრივად ფეოდალური არისტოკრატის ნებისმიერ წარმომადგენელს „დიდი იყოს თუ მცირე“) სამართლის წინაშე არავითარ პასუხს არ აგებს (სისხლი არ გაჩნდების). დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ მსგავს მუხლს, ვერც ერთი ხალხის არა თუ

ფეოდალურ, არამედ ყველაზე თანამედროვე სამართალშიც ვერ მოვიძიებთ. ნებისმიერი სამართალი მსგავს შემთხვევაში მკვლელის ამა თუ იმ ზომით დასჯას ითვალისწინებს. როგორც ვხედავთ, სამეფო ხელისუფლება, საზოგადოების ნებისმიერი წოდების წარმომადგენლის (მათ შორის ყმის) პიროვნულ ღირსებას საკანონმდებლო დონეზე იცავდა. მკვლევართა ერთი ნაწილი თვლის, რომ ვახტანგ VI-ის სამართლის ის მუხლები, რომლებიც მფარველობდნენ ყმა-გლეხობას, ცენტრალური ხელისუფლების სისუსტის გამო, პრაქტიკაში იშვიათად ავლენდნენ ძალას, რომ სამეფო ხელისუფლება ხშირად ვერ ერეოდა ყმისა და ბატონის ურთიერთობაში და შესაბამისად, ვერ ახერხებდა ფეოდალთა თვითნებობის აღაგმვას. უცნურია, რომ ამ მოსაზრების საილუსტრაციოდ ხშირად ი. ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობს“ ასახელებენ, მაშინ, როცა ეს ნაწარმოები სრულიად საპირისპიროს მეტყველებს. საქმე ის გახლავთ, რომ, მე-19 საუკუნეში, როცა ილია გლახის ნაამბობს წერდა, აღარ არსებობდა არც ქართული სახელმწიფო და აღარც ქართული სამართალი. ქართველმა თავად-აზნაურებამ უფლებრივად რუსეთის ფეოდალურ არისტოკრატიასთან გათანაბრება მოითხოვა. მათთვის განსაკუთრებით სასურველი იყო, ყმებზე თითქმის განუსაზღვრელი უფლებების მოპოვება. იქ, სადაც პირველი ღამის უფლება ნორმად ითვლება, როცა სასიძოს საპატარძლო პირველ ღამეს ბატონთან თვითონვე მიჰყავს, „გლახის ნაამბობის“ პათოსი სრულიად გაუგებარი ხდება. ის ფაქტი, რომ ზაქრომ არც გაბახებული საცოლე ინდომა და დათიკო ზედ წააკლა თავის უნამუსობას, სწორედ იმაზე მეტყველებს, რომ ქარველი გლეხისთვის ბატონის ასეთი საქციელი ტრადიციულად სრულიად მიუღებელი და შეუწყნარებელი აქტი იყო.

ფეოდალურ საქართველოში ქართველი გლეხობის (მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობის) პიროვნულ ღირსებასა და თავისუფლების მაღალი ხარისხი გაპირობებული იყო ისტორიული მოცემულობით. საქართველოში აბსოლუტური მონარქია ვერ ჩამოყალიბდა. სამეფო ხელისუფლებისა და ფეოდალური არისტოკრატის დაპირისპირება საშუალებას არ იძლეოდა საჭირო შემთხვევაში ერთიანი ძალებით დაეთრგუნათ გლეხთა წინააღმდეგობა. როცა სამეფო ხელისუფლებას ძალა შესწევს, მტკიცედ იცავს „ბატონყმურ რიგს“. რიგის დამრღვევი ისჯება. როცა იგი ვერ ახერხებს ბატონყმურ ურთიერთობებში ჩარევას, ეს ურთიერთობები წესრიგდება ძალთა რეალური თანაფარდობის მიხედვით. ამ მხრივ, ფეოდალებს, ყმებთან შედარებით, ჰქონდათ გარკვეული და არა გადამწყვეტი უპირატესობა. საკუთარი საპოლიციო აპარატის სისუსტე, გლეხობის ენერგიული წინააღმდეგობა, ისედაც მცირერიცხოვან ყმათა დაკარგვის შიში („აყრა-გაქცევა“) ფეოდალს იძულებულს ხდიდა დაეცვა ზომიერება. ბატონყმურ კონფლიქტებში ყმა-გლეხთა გამარჯვების არა ერთი შემთხვევა გვაქვს დადასტურებული. ზოგჯერ, უმსხვილესი ფეოდალებიც კი იძულებული ხდებოდნენ სამეფო

ხელისუფლებისათვის ეთხოვათ დახმარება. საშუალო და წვრილი ფეოდალები, ცხადია, კიდევ უფრო მეტად საჭიროებდნენ ცენტრალური ხელისუფლების მხარდაჭერას. ამ მხრივ, ნიშანდობლივია ერთ-ერთი ფეოდალის „საჩივრის წიგნი“, თუმცა, დოკუმენტის ფორმისა და შინაარსის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ძნელი დასაჯერებელია, რომ მომჩივანი ბატონია და არა ყმა, მასში ბატონკაცური ღირსების, ბატონკაცური ქედმაღლობის ნიშანწყალიც არ ჩანს: „ჩემმა ყმამ, მღვდელმა ლაზარემ – შესჩივის მეფეს იოვანე ავალიშვილი – დიდი შეურაცხებით, ლანძვით, გინებით გამხადა და დიდის ავის მოხერხებით და ესეც მითხრა – შენი სისხლი მწყურია და მინდა დავლიო“³.

კომენტარის მაგიერ კიდევ ერთხელ შეგახსენებთ – მომჩივანი „ცისფერსისხლიანი“ ფეოდალია და არა ყმა. ის ფაქტი, რომ ქართველი ხალხი დღესაც საკმაოდ მწვავედ განიცდის უსამართლობისა და პიროვნული ღირსების ხელყოფას, მხოლოდ იმით თუ შეიძლება აიხსნას, რომ მას ჯერ კიდევ, ვიმეორებ, ჯერ კიდევ შემორჩენილი აქვს ისტორიული მეხსიერება.

მაღალი სამართლებრივი და ეთნიკურ-ზნეობრივი ღირებულებების ტრადიციად დამკვიდრებას დიდი დრო სჭირდება, მოშლას შეუდარებლად მცირე.

არაბული „სიბრძნე“: „მე უფრო მეტად ვგავარ ჩემს დროს, ვიდრე მამაჩემს“. ქართულად მამა-პაპისაგან გაუცხოებული და დროს დამსგავსებულ კაცს მედროვე ჰქვია.

საბედისწერო დრო დაგვიდგა, საბედისწეროდ მოგვიძრავლდნენ მედროვეები.

დღევანდელი მედროვე დოქსოპულოა. სხვა სიკეთისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ მას ის მაინც ახსოვს, რომ დედა ჰყავს. ხვალ დოქსოპულო გვარსაც დაკარგავს და მეხსიერებასაც – მანქურთად იქცევა.

ერის ზნეობრივი გადარჩენის ერთადერთი გზა ახალგაზრდა თაობებზე გადის. ყველაფერი იმაზეა დამოკიდებული, თუ რა ღირებულებებზე აღვზრდით მათ. რადაც არ უნდა დაგვიჯდეს, ახალგაზრდები უნდა ვაზიაროთ დედა ისტორიას. იმ ისტორიას, რომელშიც ეროვნული და ზნეობრივი გმირობის უამრავი მაგალითია დავანებული.

კოსმოპოლიტური იდეოლოგიისა და განათლების არსებული სისტემის პირობებში ამის გაკეთება თითქმის შეუძლებელია, თუმცა, არავითარი თითქმის, შეუძლებელი უნდა შევძლოთ. ეროვნული ცნობიერების ეროვნული ღირსების გადარჩენის სხვა გზა არ არსებობს.

ლიტერატურა:

1. ალ. ორბელიანი, უწინდელი დროის ბატონყმობა საქართველოში, ჟურნ. „ცისკარი“, №11, 1858, გვ. 215-218; 6. ხიზანიშვილი, ჩვენი გლეხკაცობის ისტორიიდან, „ივერია“, №2, 1858, გვ. 92-93; თ. ჟორდანიას, ბატონყმობა საქართველოში, გაზეთი „ახალი ქართლი“, №31-32, 1913.
2. ქართული სამართლის ძეგლები, I, გვ. 505-506.
3. საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური ისტორიული არქივი, ფონდი 1448, №3121.

Защита норм чести крепостных крестьян в правовой книге Вахтанга VI

Дзидзигური Гиული

Адрес: Технический Университет Грузии, Грузия, Тбилиси, Костава 77

В правовой книге Вахтанга VI включена беспрецедентно высокая норма защиты чести крепостных крестьян. Этим подтверждается, то, что в Грузии между противопоставленными слоями до конца не был сломлен мост. Этот факт говорит о том, что обостренное чувство справедливости, традиционный пафос грузинского народа. На сегодняшний день грузинские правовые и бытовые традиции забываются, а конституционная норма свободы личности, уже давно стало голой декларацией.

Limitations of blood consanguineous in Georgian surnames

Dzidziguri Giuli

Georgian Technical University. 77, Kostava str., Tbilisi Georgia

Unprecedented high norm, safety of slave-peasantry dignity is entered in Law book of Vakhtang VI. By this it is certified, that among opposite titles in Georgia has not broken through the bridge till the end. This fact specifies that the violent feeling of a justice is the traditional pathos of Georgian people. For nowadays, Georgian justice and common traditions is forgetting, constitutional norm of person's liberty has become a naked-bare declaration just a long time.

Теория общения и философия ПР

Хахуташвили Е. Е.

Тбилисский государственный университет, Грузия, Тбилиси, пр. Ил.Чавчавадзе 1

Капанадзе Л. А.

Грузинский технический университет, Грузия, Тбилиси, Костава 77

В философии ПР большое значение придается необходимости двусторонних отношений. Иногда недостаток общения порождает множество случаев непонимания, поэтому необходимо улучшение каналов общения, разработка новых способов создания двустороннего потока информации и понимания. Именно это является главной задачей любой программы ПР.

Недостатком общения объясняются многие сложности в промышленности, руководители которой постоянно слышат призывы и требования оперативнее и более регулярно информировать сотрудников и общественность. В этой области можно многого добиться с помощью методов ПР, но не следует недооценивать трудностей, которые возникнут на этом пути.

В средней или крупной компании имеется вполне определенная система распространения информации от высшего руководства вниз к сотрудникам. От того, насколько быстро, точно и эффективно эта система действует, зависит успех предприятия. Исследования, однако, выявили ряд серьезных недостатков в этом важнейшем звене организации управления.

Выяснилось, в частности, что со стороны своего заместителя руководитель может рассчитывать на понимание информации, которую он пытается передать тому по какому-либо важному, но сложному вопросу. В свою очередь, подчиненный заместителя также поймет не более того, что пытался объяснить ему его начальник, и так далее до последнего звена в руководящей цепочке. Таким образом, если руководство состоит из пяти уровней, самый младший из руководителей поймет только смысл первоначального распоряжения. Это относится к устному общению. При использовании нескольких каналов общения результат был лучше, чем при простом сложении степени понимания по отдельным каналам. Это подтверждает известную опытным специалистам по ПР истину, что наилучшие результаты достигаются, когда информация по избранному вопросу распространяется одновременно по нескольким каналам.

Становится очевидной важность сочетания лекций и других форм устного общения с демонстрацией видео- и кинофильмов, слайдов.

Теория общения, при которой информация будет понята правильно и принята к исполнению, почти наука. Но это и загадка, над которой должен постоянно думать каждый специалист по ПР.

Сэм Блэк предлагает 9 правил эффективного общения: 1. Всегда настаивайте на правде и полной информации; 2. Сообщение должно быть простым и понятным; 3. Не преувеличивайте,

не набивайте цену; 4. Помните, что половина вашей аудитории – женщины; 5. Делайте общение увлекательным, не допускайте излишней скуки, обыденности; 6. Следите за формой общения, оно не должно быть слишком вычурным или экстравагантным; 7. Не жалейте времени на выяснение общественного мнения; 8. Помните: непрерывность общения и выяснения общественного мнения жизненно необходимы. 9. Старайтесь быть убедительным и конструктивным на каждом этапе общения.

В теории пиара также очень важно четко разграничивать ПР и пропаганду. Геббельс писал о пропаганде, что это «инструмент политики, средство социального контроля... Переубеждение не входит в задачи пропаганды, ее функция – привлечь сторонников и держать их в подчинении... Задача пропаганды при наличии соответствующих путей заключается в охвате всех видов человеческой деятельности с тем, чтобы изменить среду обитания человека и заставить его принять точку зрения (нацистского) движения за мир». Эти выдержки из выступлений Геббельса подчеркивают глубокое различие между двумя подходами. В пропаганде не всегда учитываются этические аспекты, и слово сегодня используется в основном для того, чтобы разъяснить те виды убеждения, которые основаны исключительно на личной выгоде и, в которых для достижения цели бывает необходимо исказить факты или даже фальсифицировать их. ПР, напротив, признают долговременную ответственность и стремятся убедить и достичь взаимопонимания через добровольное принятие мнений и идей. ПР могут быть успешными только тогда, когда они основаны на этических нормах и когда они осуществляются честными средствами. В ПР цель никогда не оправдывает использования ложных, вредных или сомнительных средств.

Невозможно использовать ПР для поддержки неправого дела. Успешно проведенная методами ПР кампания может только выявить недостатки и слабые стороны такого дела. Именно поэтому часто подчеркивают, что хорошие ПР должны начинаться дома. Политика должна всегда быть убедительной и конструктивной. Помимо того, что ПР всегда должны быть этичными, они никогда не должны быть негативными. Отрицания не убеждают сомневающихся. Гораздо больше шансов наладить конструктивное сотрудничество с партнерами и с помощью конкретных убедительных фактов заставить их поверить вам.

Профессор Анн ван дер Мейден из университета в Утрехте писал об этом важном аспекте деятельности: «Цель ПР – достижение согласия; цель пропаганды – создание движения. ПР стремится к достижению честного диалога, пропаганда к этому не стремится. Методы ПР

подразумевают полную открытость; пропаганда при необходимости скрывает факты. ПР стремится к пониманию; пропаганда – к привлечению сторонников».

В современных условиях никакое правительство, предприятие, компания или организация не могут успешно действовать без сотрудничества со своей общественностью, т.е. со своими работниками, партнерами и потребителями. Эта общественность может быть местная или зарубежная, но в любом случае успех определяется взаимопониманием. Иногда происходит наложение функций – работник может быть акционером или потребителем.

Без хороших ПР не может эффективно работать и демократия. Демократия определяется как правительство народа, избранное народом и существующее для народа. Избиратели должны знать, как оно работает, иметь информацию о принятых от их имени решениях, быть образованными, чтобы полностью использовать предоставляемые им возможности и услуги. ПР должны помочь гражданам узнать о своих правах и обязанностях при любом правительстве.

Это требуется как от местных органов управления, так и от центрального правительства, но если правительственные учреждения в целом принимают это обязательство, местные органы власти этого не делают.

Взаимопонимание требует двустороннего общения. Политика ПР для промышленной компании, например, должна включать как внутреннюю деятельность для оценки политики и поведения компании с целью выявить, нужны ли какие-либо действия для улучшения образа и «коммерческого лица» компании, так и внешнюю деятельность для информирования общественности о компании и ее достижениях.

Промышленность сталкивается с общественным мнением во многих случаях: при общении с официальными органами, с акционерами, с оптовыми торговцами и т.д. Это и реакция покупателей или потребителей, и внутренние отношения с работниками. Во всех этих областях необходимо постоянно прилагать усилия к установлению и поддержанию взаимопонимания, выявлять возможные причины дисгармонии.

Первостепенное значение для демократического общества имеет социальная ответственность промышленности. И если многие крупные компании энергично взялись за решение этой проблемы, то другие постарались сделать вид, что они не разделяют социальной ответственности и что они могут продолжать свою деятельность в обществе без этого признания. Опыт свидетельствует, что такая позиция ошибочна и, если она не будет исправлена, создастся угроза самому существованию организации.

Сейчас уже широко признается, что крупная компания несет ответственность перед обществом, в котором она действует. Первая ее обязанность – оставаться мощной и эффективной на благо акционеров и сотрудников, внося одновременно ощутимый вклад в экономику и благосостояние страны.

Американский большой бизнес уже много лет назад принял эту философию, а сейчас она прочно утвердилась в Великобритании и в других развитых странах.

На практике Корпоративная социальная ответственность (КСО) подразделяется на следующие категории: 1. Предприятие. Поддержка и развитие инициатив, направленных на поддержку подающим надежды предпринимателям и на развитие предприятия. 2. Образование. Содействие созданию новых возможностей для молодежи. 3. Культура и искусство. Помощь разнообразной творческой деятельности и консолидация общественности. 4. Окружающая среда. Поддержка усилий, направленных на защиту окружающей среды и на повышение качества жизни.

Форма КСО – это «метод поддержки». В некоторых, стоящих того случаях, кампания поддерживает своих сотрудников. Обычно это молодые люди, находящиеся в середине своей карьеры, или руководители, которым осталось несколько лет до пенсии.

«Просто помощь» – другой способ проявления социальной ответственности. Эта помощь принимает самые различные формы в зависимости от специализации компании или фирмы. Некоторые передают полезные вещи – краску или пиломатериалы, другие безвозмездно отдают списанное конторское оборудование, третьи предлагают консультации, сдают бесплатно общественности конторские и производственные помещения.

Действуя по принципам КСО, финансирующая компания не рассчитывает на дополнительную рекламу или на создание себе определенного «лица» в глазах общественности. Именно этим и отличается КСО от спонсорства. Компания полна доброжелательности и веры в то, что социальная ответственность – это хороший бизнес.

С другой стороны, спонсорство можно определить как «обеспечение ресурсами создания взаимовыгодных отношений, ориентированных на достижение целей всех участников».

Любая организация, руководство которой не пытается уйти от действительности, должна внимательно следить за развитием событий, предвидеть возможные тенденции и то, каким образом эти тенденции могут повредить ее будущему успеху. Иногда это называют «футуризмом» или «изучением окружения», но лучше подходит термин «внимание к

проблемам», поскольку он предполагает не просто фиксацию изменений, а их учет при разработке стратегии компании.

В данном случае будет уместным привести два высказывания: «проблемы – это нерешенные вопросы» и «проблема – это тенденция, время которой настало». У. Ховард Чейз определяет «внимание к проблемам» как «процесс распознавания проблем, их анализа, распределения приоритетов, выбора программы стратегических действий и ее осуществления, общения и оценки результатов».

Специалисты по ПР владеют методикой и имеют опыт налаживания взаимопонимания, но все же главное здесь – это постановка целей. Только когда цели поставлены, можно приступать к разработке программы. Цели могут быть ближайшие и долговременные, и в каждом случае первостепенное значение принадлежит выбору времени. При разработке программы необходимо опираться на результаты проведенных исследований, а за период осуществления кампании анализировать ее ход. Такой анализ позволит вносить соответствующие изменения и тем самым придает всей кампании необходимую гибкость. ПР во многом напоминают игру в шахматы: 10% интуиции, 25% опыта и 65% упорного труда.

Такова теория общения и философия ПР.

Theory relation and Philosophy Piar

E. Khakhutashvili

Tbilisi State University, Chavchavadze str. 1., Tbilisi, Georgia

L. Kapanadze

Georgian Technical University, Kostava str., Tbilisi, Georgia

The meaning of bitateral treatment in Philosophy of Piar is important. Sometimes the relations Provocates multitude accident's that why it's necessary to improve the relations channels which is the piars chief problem.

ურთიერთობის თეორია და პიარის ფილოსოფია

ელისაბედ ხახუტაშვილი

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჭავჭავაძის პრ. 1, თბილისი, საქართველო

ლია კაპანაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

პიარის ფილოსოფიაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ორმხრივი ურთიერთობის აუცილებლობას. ზოგჯერ ურთიერთობა იწვევს მრავალ უარყოფით შემთხვევებს, რისთვისაც საჭიროა ურთიერთობის არსების

გაუმჯობესება, რაც წარმოადგენს პიარის პროგრამის მთავარ ამოცანას. პიარის მიზანი კი არის შეთანხმების და დიალოგის მიღწევა.

კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის (კსპ) „მხარდაჭერის მეთოდს“ უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კომპანიის ფინანსირებისათვის სპონსორობასთან ერთად.

ამრიგად, ურთიერთობის თეორია და პიარის ფილოსოფიის ერთობლიობა წარმოადგენენ პიარის მიზნებისა და პროგრამის დამუშავების საფუძველს.

პიარი ფირმის წარმატების საუკეთესო საშუალებაა

ელისაბედ ხახუტაშვილი

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ჭავჭავაძის პრ. 1, თბილისი, საქართველო
ლია კაპანაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

ცივილიზებულ სამყაროში შეუძლებელია იმის წარმოდგენა, რომ ბიზნესის განვითარება მოხდეს ხელშემწყობი პირობების გარეშე. ხელშემწყობ პირობებში მოიაზრება როგორც მატერიალური მხარე, ასევე მასობრივი საინფორმაციო საშუალებები, რომლებიც საზოგადოების გათვითცნობიერებას უწყობებენ ხელს. რა როლს ასრულებს პიარი და რეკლამა ფირმის წარმატებაში? რომელი უფრო ეფექტურია გამოსაყენებლად?

კვლევებმა გვიჩვენა, რომ ახალი პროდუქციის შექმნისას პიარს უფრო მნიშვნელოვანი სარგებლობა მოაქვს, ვიდრე რეკლამას. ბოსტონის უნივერსიტეტის პროფესორის სუზან ფურნიეს მიერ ჩატარებულმა უნიკალურმა კვლევებმა „შნაიდერ და ასოშიეიტსში“ ოთხმოცდაათი ახალი პროდუქციის გავრცელების ანალიზის შედეგად დაადგინა, რომ იმ მეწარმეებმა, რომლებმაც მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწიეს, ხშირ შემთხვევაში უპირატესობას ანიჭებდნენ პიარს, ვიდრე რეკლამას. მეწარმეები და ფირმის ხელმძღვანელები დღესაც თვლიან, რომ საზოგადოებრივი აზრი არანაირ გავლენას არ ახდენს პროდუქციის ბაზართან ურთიერთობაზე. კორპორაციის მენეჯერები დარწმუნებულნი არიან, რომ მარკეტინგი არის რეკლამის სინონიმი და არა პიარის. მათი აზრით ფართომასშტაბიანი მარკეტინგი მოითხოვს ინფორმაციის გავრცელებას საზოგადოების დიდ ფენაზე, რისთვისაც საჭიროა სარეკლამო კამპანიის გამოყენება. როდესაც საქმე ეხება მარკეტინგული პროგრამის

განხორციელებას, პირველი რასაც ისინი გეგმავენ, ეს არის სად განათავსონ რეკლამა და რა თანხა გამოყოფონ რეკლამის განსახორციელებლად. იქმნება შეხედულება, რომ მარკეტინგის ძირითადი ფუნქცია არის რეკლამა. ამაზე მეტყველებს უამრავი გამოცემული წიგნები სახელწოდებით „მარკეტინგი და რეკლამა“, როდესაც ვერცერთ წიგნს ვერ ნახავთ „მარკეტინგი და პიარის“ სახელწოდებით.

ხომ არ არის მარკეტინგი რეკლამა, რომლის განხორციელებისათვის დიდი თანხებია საჭირო? ახალი პროდუქციის შექმნა და მისი საზოგადოებამდე მიტანა იმდენად დიდ თანხებს მოითხოვს, რომ მის განხორციელებაზე შესაძლოა ფირმამ უარი თქვას. ამის მაგალითები უამრავია მსოფლიოში. ფირმები ახალი ბრენდების შექმნაზე ფულის დახარჯვას ამჯობინებენ ძველი ბრენდების რეკლამირებას. სანამ ახალი ბრენდი არ მიიღებს მყარ რეკომენდაციას, მისი რეკლამირება აზრს კარგავს. ამიტომ აუცილებელია პიარისა და რეკლამის სწორი შერწყმა. არ უნდა გამოვიყენოთ სარეკლამო კამპანია მანამ, სანამ არ ამოვწურავთ ყველა მასობრივ საინფორმაციო საშუალებებს, სანამ ცნობილი არ გახდება საზოგადოებისათვის ის ბრენდი, რომლის გამოშვებასაც ვაპირებთ. ის სტრატეგიული მიმართულება რაც ხელს შეუწყობს ახალი ბრენდის წინ წაწევას მომავალში, კლიენტის ნდობის და მიზიდვის ყველაზე კარგი საშუალება იქნება. უნდა ვივარაუდოთ, რომ მომავალში პიარის გამოყენების შესახებ პროფესიონალი მარკეტოლოგების შეხედულება საგრძნობლად შეიცვლება, რაც სარეკლამო ხელმძღვანელების ინდუსტრიისათვის უკიდურესად მტკივნეული აღმოჩნდება. თუ ფირმის ხელმძღვანელისათვის ახალი ბრენდის გამოშვებისას უფრო მნიშვნელოვანია სტრატეგიული დაგეგმვა, პიარი, თანხების განკარგვის სიფრთხილე ვიდრე რეკლამა, მაშინ შეუძლებელია საწინააღმდეგო აზრის მტკიცება, რომ რეკლამა ქმნის საუკეთესო ბრენდს. თუ ადამიანი არ ენდობა რეკლამას და იგი მას სთვლის როგორც კომპანიისათვის სასარგებლო დანამატს, ბუნებრივია მისი ნდობა რეკლამისადმი უფრო დაბალია, დღეს როცა ტელევიზია და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები ეწევიან ფართომასშტაბიან სარეკლამო კამპანიას, საზოგადოების დარწმუნების ფაქტორი საგრძნობლად კლებულობს. რაც მეტია რეკლამის რაოდენობა, მით ნაკლები შანსია იმისა, რომ კონკრეტული განცხადება შესამჩნევი გახდეს. რეკლამების მოცულობის ზრდის ტენდენცია ამცირებს მის ეფექტურობას და გაზრდილი ფასები კი მის რენტაბელობას. მაგალითად, ამერიკის სარეკლამო

სააგენტოს ასოციაციის მონაცემებით 30 წამიანი რეკლამის განთავსება ტელეარხებზე ღირს საშუალოდ 343 ათასი დოლარი, ხოლო საკვები პროდუქტებისა და სასმელების 530 ათასი დოლარი. გაზრდილი ფასი არა მარტო ძვირადღირებული სიამოვნებაა, არამედ ეჭვის ქვეშ აყენებს მისი ზემოქმედების საშუალებას მომხმარებელზე. ბუნებრივია მომხმარებელს უნდებოდა კითხვა, რატომ ხარჯავს კომპანიის ხელმძღვანელი ამდენ თანხას რეკლამაზე, ეს ხომ არ არის ხალხის მოტყუების ერთ-ერთი საშუალება? განსაკუთრებით მაშინ, როცა კომპანია რეკლამაზე ხარჯავს დიდ თანხას და ღებულობს გაცილებით ნაკლებ მოგებას.

გასულ წელს „შნაიდერ და ასოშიეიტსში“ ჩატარდა ფრიად საინტერესო კვლევა. შესწავლილი იქნა თუ როგორი ნდობის პროცენტული მაჩვენებლებით სარგებლობენ სხვადასხვა პროფესიის მქონე ადამიანები:

1. მედია – 79%;
2. ფარმაცევტები – 67%;
3. ექიმები – 63%;
4. ეკლესიის მსახურები – 59%;
5. მოსამართლეები – 47%;
6. ბანკირები – 37%;
7. კორპორაციის ხელმძღვანელი – 22%;
8. იურისტები – 17%;
9. სოცდაზღვევის მუშაკები – 11%;
10. რეკლამისტები – 10%;
11. მანქანებით მოვაჭრეები – 9%.

უნდა აღინიშნოს, რომ საუკეთესო რეკლამის გამოყენების შემთხვევაშიც კი საბაზრო კონკურენციის პირობებში შეუძლებელია გაზრდილი ფასების შენარჩუნება. ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა შესაძლებლობას იძლევა შევამციროთ საწარმოო ხარჯები და შესაბამისად პროდუქციის ფასები. ამის ნათელი მაგალითია მობილური ტელეფონების, ციფრული კამერების და კომპიუტერების ფასების მკვეთრი დაცემა. პერსონალური კომპიუტერი, რომელიც აშუამად ღირს 1000 დოლარი უფრო მეტად მწარმოებლურია, ვიდრე გამომთვლელი მანქანა, რომლის შექენისათვის 30 წლის წინ იხდიდნენ 1 მილიონ დოლარს.

მოთხოვნა – მიწოდებას შორის თანაფარდობის დარღვევამ უფრო მეტად საჭირო გახადა რეკლამის გამოყენების აუცილებლობა, რაც გამოიხატა ბრენდის ცნობადობისათვის საზოგადოების ყურადღების მიპყრობაში.

პრაქტიკაში შეინიშნება ერთი სუსტი რგოლი. აქ საკვანძო მომენტი არის ბრენდის სახელწოდების მიტანა მომხმარებელამდე. თუ ამ ბრძოლაში ვერ შეძლებთ საზოგადოების ცნობიერებაზე გამარჯვებას, მაშინ ბრენდის ფორმირება მარცხით მთავრდება. ამ შემთხვევაში სუსტი რგოლი არის რეკლამა, რომელმაც ვერ შეძლო საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმირება. იგი არ სარგებლობს მომხმარებლის

ნდობით, მის ხმამაღალ განცხადებებს ღებულობს სკეპტიკურად და ცდილობს შეძლებისდაგვარად განერიდოს მას.

არანაირი მარკეტინგული მოხერხებულობა ვერ გადაარჩენს ბრენდს თუ მისი სახელწოდება არასწორაა შერჩეული. განსაკუთრებული პროდუქცია და საუკეთესო შეფუთვა არაა საკმარისი ბრენდის პოპულარობისათვის. სახელწოდება არ უნდა იყოს ამოვარდნილი კონტექსტიდან. სახელწოდება უნდა ქმნიდეს ერთგვარ ჰარმონიას პროდუქციასთან. მომხმარებლის ცნობიერებაში უნდა აღიქმებოდეს იგი როგორც საუკეთესო. სახელწოდების თითოეული ბგერა არ უნდა ქმნიდეს უარყოფით ასოციაციას და ადამიანზე უნდა ახდენდეს სასიამოვნო შთაბეჭდილებას. როდესაც ვსაუბრობთ სარეკლამო კომპანიის შესახებ, ბრენდის პოპულარობისათვის სრულებით არ არის საჭირო კრეატიული რეკლამის – ანუ ისეთი ახალი ორიგინალური რეკლამის შექმნა, რომელიც არცერთს არ ჰგავს. თუ ეს საჭიროა, მაშინ უფრო მიზანშეწონილია პიარის გამოყენება. ბრენდი იქმნება პიარის დახმარებით, ხოლო რეკლამა კი ხელს უწყობს მის შენარჩუნებას. შენარჩუნებისათვის ის სკანდირებას ახდენს იმ სიტყვებისა, რომლებიც კიდევ ერთხელ იხსენებენ მომხმარებელს ამ ბრენდის უპირატესობის შესახებ, რეკლამის ორიგინალურობამ შეიძლება ვერანაირი გავლენა მოახდინოს ბრენდის წინ წაწევაზე. რეკლამის დანიშნულება გამოიხატება იმაში, რომ პოტენციური მყიდველის ინფორმირება მოახდინოს. რეკლამამ უნდა გაამაგროს ბრენდის სახე, რომელიც მომხმარებლის ცნობიერებაში ჩაისახა. კრეატიულობა კი ხელს უშლის ამ ამოცანის გადაჭრას. როცა აქცენტი კეთდება რეკლამის ორიგინალურობაზე – ეს არის ყველაზე დიდი სარეკლამო შეცდომა. შეუძლებელია რეკლამაზე დახარჯული თანხებით ილუზია შექმნა მოგების მოლოდინის შესახებ. რეკლამამ მოგება შეიძლება არ მოგვცეს არც ერთ და არც ორ წელიწადში. რეკლამაზე არ უნდა ვიქონიოთ წარმოდგენა, რომ ის დივიდენტების მომტანი იქნება მომავალში. რეკლამა არის დაზღვევის საშუალება, რომელიც იცავს ბრენდს კონკურენტებისაგან. ეს არის ღირებულება, რომელიც უნდა გადავიხადოთ იმისათვის, რომ დავიცვათ ბრენდის რეპუტაცია მომხმარებლის ცნობიერებაში.

თუ რეკლამა არის დაზღვევის საშუალება, მაშინ რა მოგება შეიძლება მოიტანოს მან? ხარჯები დაზღვევაზე საერთოდ მიღებული პრაქტიკაა, რომელსაც არ მოაქვს დივიდენტები. შეიძლება დააბანდო დიდი ფული და ჩადებული თანხიდან არაფერი მიიღო. რამდენი თანხის ჩადებაა საჭირო რეკლამაზე, თუ ბრენდი უკვე

ფორმირებულია? – ამაზე პასუხის გაცემა არ არის მარტივი. ფირმის ხელმძღვანელი თანახმაა ბრენდის კონკურენტებისაგან დასაცავად დახარჯოს იმდენი თანხა, რამდენიც საჭირო იქნება, თუმცა ამან შეიძლება არ გამოიწვიოს ბაზარზე თქვენი წილის გაზრდა. ასეთ შემთხვევაში მიზანშეწონილია არ დახარჯო თანხა ბრენდის სიცოცხლის გახანგრძლივებაზე და შეეგუო მის ჩაძირვას.

ახალი ბრენდის შექმნისათვის რეკლამის გამოყენება არ არის სასურველი, რადგან იგი დიდ თანხებთანაა დაკავშირებული, რომლის დახარჯვასაც ფირმის ხელმძღვანელები ერიდებიან. ახალი ბრენდის გამოშვებისათვის უფრო მომგებიანია და დაბალ ხარჯებთან არის დაკავშირებული პრესაში პუბლიკაცია. ხოლო ძველი ბრენდისათვის კი აუცილებელია რეკლამა. თუ გვინდა ძველი ბრენდის გაახლება ანუ მარკეტინგული პოლიტიკის თვალსაზრისით მას მივცეთ ახლებური შეფუთვა, ამ პრობლემის გადაწყვეტა შესაძლებელია პიარის მეშვეობით და არა რეკლამით. პიარს და რეკლამას მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეეძლებათ მშვიდობიანი თანაარსებობა, თუ თითოეული ეს სახეობა დაიკავებს თავის კანონიერ ადგილს მარკეტინგული დისციპლინის ოჯახში.

ლიტერატურა

1. Джон Росситер, Ларри Перси: «Реклама и продвижение товаров». М., 2001г.
2. Эл. Райс, Лора Райс. Расцвет пиара. М., 2006г.
3. Т. Э. Гринберг. Политические технологии. 2006г.

Наилучшие средства для успеха фирмы

Е. Хахуташвили

Тбилисский государственный университет

Грузия, Тбилиси, пр. Ил. Чавчавадзе, 1

Л. Капанадзе

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Профессионалы рекламного бизнеса отводят пиару второстепенную роль, полагая, что он может быть полезен только в кризисных ситуациях, когда необходимо привлечь внимание к последней кампании. Сегодня для большинства фирм пиар имеет слишком большое значение и потому не может идти вслед за рекламой. Их роли во многом поменялись. Пиару отводится место за рулем, он ведет и направляет маркетинговую кампанию. Все маркетинговые успехи последнего времени были достигнуты с помощью пиара, а не рекламы.

Public Relation is the best way for firm success

E. Khakhutashvili
Tbilisi State University
I. Chavchavadze Ave. 1, Tbilisi, Georgia

L. Kapanadze
Georgian Technical University
Kostava str. 77, Tbilisi, Georgia

Professionals for Firm success of the advertisement Business Piar drain in secondary role. It can be used in crisis situations.

To day Piar conduct and direction Marketing success, better than advertisement.

ხელწერის (ხელმოწერის) კოორდინატურ – გრაფიკული იდენტიფიკაცია

გ. ჯანელიძე, ც. ზუხბაია, ა. ჯანელიძე, დ. ლაბაძე
სტუ. კოსტავას 77 თბილისის საქართველო

ხელწერის (ხელმოწერის) იდენტიფიკაცია დაფუძნებულია თანამედროვე ტექნოლოგიების მიღწევებსა და მათემატიკურ კიბერნეტიკულ მეთოდებზე. ერთ-ერთ ასეთ მეთოდს წარმოადგენს ხელწერის (ხელმოწერის) კვლევის კოორდინატურ-გრაფიკული მეთოდი. იგი ემყარება შემდეგ კონცეფციას: “თუ საკვლევი ობიექტი შესრულებულია ერთი და იგივე პირის მიერ (ხელწერის განზრახ შეცვლის გარეშე), მაშინ საერთო და კერძო ნიშნების თანხვედრის ხარისხი დიდია და ემთხვევიან, ან ძალიან უახლოვდებიან ერთმანეთს.“

კოორდინატურ - გრაფიკული მეთოდი ეყრდნობა სამ ძირითად საწყისს:

- ხელწერის (ხელმოწერის) ძირითად და კერძო ნიშნების ხარისხობრივ აღწერა - შეფასებას.
- * ნიშნების მდგრადობას. რაოდენობრივ - თვისობრივ ხარისხს.
- * ნიშანთვისების ვარიაციულობის შეფასებას და მის საფუძველზე

გრაფიკული იდენტიფიციურობის მრუდების აგებას.

გრაფიკული იდენტიფიკაციის მოდელი ემყარება ხელწერის (ხელმოწერის) ელემენტების ვარიაციულობას. ხელის ინდივიდუალობა დამყარებულია სხვადასხვა გარემოებაზე, როგორც წერის შესწავლის ისე მის გამომუშავების პროცესზე.

პიროვნების დადგენა ნაწერის მიხედვით ხდება მხოლოდ იმის წყალობით, რომ გამაიგივებელი ობიექტების საერთო და კერძო ნიშანთა ერთობლიობა ძირითადად უცვლელი რჩება. ხელწერა აზროვნების პროცესია, მისი სირთულე გამოიხატება იმაში, რომ ხელწერაში მონაწილეობას იღებს სხვადასხვა კომპონენტები: ფიზიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, ანატომიური. მეორეს მხრივ ხელწერა არის ჩვევის გამომჟღავნების შედეგი, რომელსაც წინ უსწრებს ხელწერის (ასოებისა და სიტყვების) გამოსახულების შესწავლა შეგნებული ვარჯიშის საფუძველზე.

ხელწერის ჩამოყალიბება დაკავშირებულია არა გარკვეული ასაკის დადგომასთან, არამედ გამომჟღავნებასთან და წერის ავტომატიზაციის პროცესთან, ყოველივე ეს დაკავშირებულია ვარჯიშთან, წერის პრაქტიკის სიხშირესთან და ადამიანის ტვინის ქერქში ხელის დინამიკური სტერეოტიპის გამომჟღავნებასთან.

საიდენტიფიკაციო ნიშნები იყოფა 4 ჯგუფად:

პირველი ჯგუფი - მეტყველების წერილობითი ნიშნები, რომლებიც თავის მხრივ იყოფა სამ ჯგუფად: ლექსიკური, სტილისტიკური და გრამატიკული. საერთოდ მეტყველების წერილობითი ნიშნები მიუთითებს და განსაზღვრავს აზრის გადმოცემის თავისებურებას, მისი გადმოცემის ხერხს და სტილს, ფრაზების აგებულებას, წერის კულტურასა და სიტყვების მარაგის დონეს.

მეორე ჯგუფი - ტოპოგრაფიული ნიშნები - მიუთითებს ტექსტის განლაგების თავისებურებაზე: სტრიქონების მიმართულება, ტექსტის არე, აბზაცი, ინტერვალის ზომა სტრიქონებსა და სიტყვებს შორის, საწერი ხელსაწყოს დაწოლის თავისებურება. ხელწერის (ხელმოწერის) კრიმინალისტიკური იდენტიფიკაციის მეთოდოლოგია ითვალისწინებს (ინგლისური, ფრანგული, რუსული, ქართული) ზემოთ მითითებულ თვისებებს.

მესამე ჯგუფი - ხელწერის (ხელმოწერის) საერთო (ზოგადი) ნიშნები.

საერთო ნიშნების (ხელის გამომჟღავნება: წერის ტემპი, მოძრაობის კოორდინაცია, მათი მდგრადობა; ხელწერის სირთულე; დახრა; გაქანება და სხვ.) დადგენა - განსაზღვრა წარმოადგენს იდენტიფიკაციის პროცესის აუცილებელ პირობას და ძირითადად აქვს ჯგუფური მნიშვნელობა, ის დგინდება მოძრაობის მთელი სისტემის შესწავლით და შედეგების საფუძველზე ექსპერტის მიერ ივსება ხელწერის საერთო ნიშნების შედარებითი მახასიათებლის ცხრილი.

მეოთხე ჯგუფი - ხელწერის (ხელმოწერის) კერძო ნიშნები.

ხელის საერთო ნიშნებისგან განსხვავებით კერძო ნიშნები (მოძრაობის ფორმა, მიმართულება, რაოდენობა, განფენილობა, გადაბმის სახე და სხვ) მიუთითებს არა საერთო წერის მანერაზე არამედ ცალკეული ელემენტების შესრულების თავისებურებაზე. კერძო ნიშნების დამთხვევა საფუძვლად უდევს იდენტიფიკაციას, მისი ანალიზის დროს ყურადღება ექცევა მათ სისტემატიურობას და განმეორებადობას.

ხელის კერძო ნიშნები, როგორც წესი მდგრადია და მყარი ზოგად ნიშნებთან შედარებით. მას ავტორი ნაკლებად აკონტროლებს და ხშირად რჩება ხელის შეცვლის დროსაც.

ექსპერტი ანალიზებს კერძო ნიშნების თავისებურებებს. ხელწერისა და ხელმოწერის იდენტიფიკაციის დროს გამოყენებულია როგორც ანალიტიკური ისე გრაფიკული მეთოდები

ხელწერის (ხელმოწერის) კვლევის კოორდინაციულ - გრაფიკული მეთოდის შემუშავება წარმოადგენს ადრე დამუშავებული ხელწერის ანალიზის მეთოდის ლოგიკურ გაგრძელებას, რომელიც ემყარებოდა ალბათობის თეორიასა და მათემატიკურ სტატიკას, ამასთან ერთად უნდა აღინიშნოს რომ ამ მეთოდიკაში არ იყო მთლიანად გამოყენებული ხელწერის ისეთი თვისების კვლევა, როგორცაა მისი ვარიაციულობა, თუმცა როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს ეს თვისება მუდამდებად პრაქტიკულად ყველა ხელწერაში. ამიტომ ერთ-ერთ კრიმინალისტიკურ-საიდენტიფიკაციო ამოცანას წარმოადგენდა ისეთი მეთოდიკის შემუშავება რომელიც მოგვეცემდა საშუალებას გამოგვეყენებინა საკვლევ ობიექტში გამოყოფილი ელემენტების (განმასხვავებელ ნიშანთვისების) ვარიაციულობის რაოდენობრივი მაჩვენებელი, როგორც მისი იდენტიფიციურობის ერთ-ერთი ნიშანთვისება. ამასთან ერთად საჭირო და აუცილებელი იყო გვეპოვა როგორც კვლევის ეტაპების, ისე კვლევის შედეგების რაციონალური გამოხატვის ფორმა. სწორედ ასეთ მეთოდიკას წარმოადგენს კოორდინატურ - ანალიტიკური ფორმა.

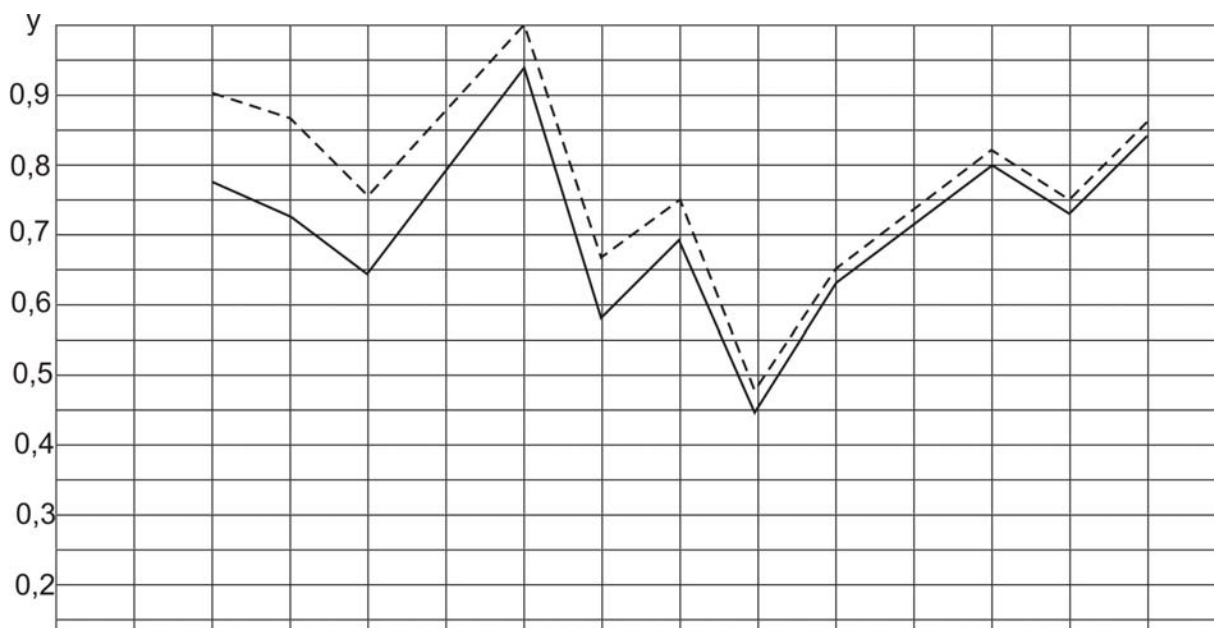
კოორდინატურ - გრაფიკული იდენტიფიციურობის მეთოდოლოგია ემყარება ერთი და იგივე პიროვნების მიერ შესრულებულ (და არა განზრახ შეცვლილ) საკვლევ და ეტალონური ხელწერის იგივეობის დადგენას. ეს მეთოდიკა წარმატებით გამოიყენება შეგნებულად შეცვლილი ხელით შესრულებული (ხელმოწერის) იდენტიფიკაციურობის დასადგენადაც.

ხელნაწერის კრიმინალისტიკური გამოკვლევა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ექსპერტს გადაეგზავნება როგორც გამოსაკვლევ დოკუმენტი ისე ეჭვმიტანილი პირის მიერ შესრულებული ხელნაწერები. ხელნაწერის ნიმუშების სამი სახე არსებობს: თავისუფალი, პირობითად თავისუფალი და ექსპერიმენტული. გამოსაკვლევ დოკუმენტი უნდა იყოს გაფორმებული პროცესუალურად იმ წესების და პირობების დაცვით, რასაც საპროცესო კანონი ადგენს. კვლევის ტექნოლოგიური ციკლი შეიცავს ეტაპებს:

ხელწერის (ხელმოწერის) კოორდინატურ – გრაფიკული იდენტიფიკაციის კვლევის ტექნოლოგიური ციკლი შეიცავს ეტაპებს:

- პირველ ეტაპზე განისაზღვრება ეტალონური და შესადარებელი ხელნაწერების ნიმუშების საერთო ნიშნების შედარებითი მახასიათებლები (ცხრილი №1);
- მეორე ეტაპზე განისაზღვრება კერძო ნიშნების განმეორადობის სიხშირეთა ფარდობის მახასიათებლები (ცხრილი №2);
- მესამე ეტაპზე აგებულ იქნება ვარიაციულობის გრაფიკული მოდელები (ნახ. 1),
- მეოთხე ეტაპზე გრაფიკების ანალიზის საფუძველზე წარმოებს შეფასება და დასკვნა საკვლევ დოკუმენტის შინაგანი კავშირების გამოვლენის კანონზომიერების შესახებ.

კოორდინატურ-გრაფიკული იდენტიფიკაციის მეთოდოლოგია ქმნის ხელწერის ვარიაციული ნიშნების გრაფიკული იდენტიფიკაციური მოდელის ალგორითმიზაციის საფუძველს. მისი სრული სტრუქტურა მოცემულია სქემა №1 –ზე.

ო ო გ ზ თ მ ლ ა ქ ტ ო ფ

ო ო გ ზ თ მ ლ ა ქ ტ ო ფ

ასოების რაოდენობა დადგენილი ვარიანტების ნიშნებით	20	7	15	19	19	6	8	3	9	15	16
მთლიანად ერთნაირი ასოები გამოკვლეულ დოკუმენტში	22	8	20	22	19	9	11	6	14	20	19
შედარებით სშირად განმეორებული ვარიანტი	0.9	0.87	0.75	0.87	1	0.66	0.73	0.5	0.65	0.75	0.84
ასოების რაოდენობა დადგენილი ვარიანტების ნიშნებით	9	6	8	9	15	7	10	8	7	23	19
მთლიანად ერთნაირი ასოები ხელწერის ნიმუშში	12	9	12	11	16	12	12	18	11	30	23
შედარებით სშირად განმეორებული ვარიანტი	0.76	0.74	6.5	0.8	0.94	5.8	0.67	0.45	0.63	0.76	0.8
სშირად შედარებული ვარიანტების სხვაობა	+0.14	+0.13	+0.1	+0.07	+0.06	+0.08	+0.06	+ 0.05	+0.02	+0.03	+0.04

კოორდინატურ-გრაფიკული იდენტიფიციურობის მეთოდოლოგიის ძირითადი მიზანია განსაზღვროს საკვლევი ობიექტის ძირითადი და დამატებითი განმასხვავებელი ნიშანთვისების კლასიფიკაცია და ანალიზის საფუძველზე ჩამოაყალიბოს დასკვნა, რომელიც წარმოადგენს საექსპერტო მასალაზე მთელი მუშაობის ლოგიკურ შედეგს.

Г. Джанелидзе, Ц. Зухбаია, А. Джанелидзе, Д. Лабадзе.
Координато – графическая идентификация почерка письменности
ГТУ
Костава77, Тбилиси, Грузия

Идентификация почерка основана на математико – кибернетических методах. Одним из таких методов представляет исследование координато – графического метода почерков и подписи. Координато – графический метод опирается на вариационном свойстве элементов почерка(подписи). Описывается последовательность графические постройки полученных результатов, которые опираются на повторяемость частоты относительных характеристик знаков. В заключении указана что более объективности оценки результатов вводятся дополнительные определяющие критерии.

G. Janelidze ,C. Zuxbaia, A. Janelidze, D.Labadze
The coordinated-graphical identity of manuscript (signature)
GTU
Kostava str. 77, Tbilisi, Georgia

The identity of the manuscript is based on cybernetics mathematic method. One of these methods is coordinated graphic method; it is established on variation property of manuscript's (signature) elements. In the present learned work there is described graphic construct succession of received results, which based on a repetition ration frequency of additional mark. The manuscripts coordinated-graphical identity method is successfully applied in case of consciously changed manuscript.

ლიტერატურა:

1. ა. ფაღიაშვილი, რ. გოგუელიძე და სხვ. "კრიმინალისტიკა" თბილისი 2000წ.
2. Н.С. Полевой «Криминалистическая кибернетика» Москва 1989г.
- 3 სტუ-ს 76 – ე სამეცნიერო - ტექნიკური კონფერენციის თეზისების კრებული თბილისი 2008წ

კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკა - სასწავლო პროცესების კვლევის
ობიექტი

გოდერძი ჯანელიძე, თეიმურაზ ბერიკაშვილი,
არჩილ ჯანელიძე, ალექსანდრე ელისაბედაშვილი.
სტუ., კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

კრიმინალისტიკური ინფორმაცია, კრიმინალისტიკური ტექნიკა, დანაშაულის ცალკეული სახეების გამოძიების მეთოდოლოგია წარმოადგენს ერთ საკვლევ სივრცეს და

ემყარება სისტემურ მეთოდებს. სისტემური მეთოდოლოგია გულისხმობს პრობლემათა და საკითხთა თანმიმდევრულ და ორგანიზებულად შერწყმულ განლაგებას.

კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკის - როგორც სასწავლო პროცესების კვლევის ობიექტი - მიზანს წარმოადგენს კრიმინალისტიკის თეორიისა და პრაქტიკის აქტუალურ საკითხებზე სტუდენტებს შეუქმნას სრულყოფილი წარმოდგენა. ამავედროულად განუმტკიცოს რწმენა, რომ თანამედროვე პირობებში ძნელია დამნაშავეობის წინააღმდეგ ეფექტური ბრძოლა, თუ საგამოძიებო ორგანოებისა და სასამართლო პრაქტიკაში მეცნიერებისა და ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევები არ იქნება დანერგილი. [2]

ცნობილია, რომ სისხლის სამართლის პროცესი განსაზღვრავს და ადგენს გამოძიებისა და სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმეთა განხილვის პროცესუალურ წესს, კრიმინალისტიკა კი ადგენს და განსაზღვრავს იმ კანონზომიერებებს, რაც დაკავშირებულია სამართალწარმოებაში ტექნიკური საშუალებების, ტაქტიკური ხერხებისა და მეთოდების შემუშავებასა და გამოყენებას, ასევე განსაზღვრავს მანქანური დოკუმენტების სამართლებრივ სტატუსს. კრიმინალისტიკური კვლევა მოიცავს არა მხოლოდ სასამართლო მტკიცებულებათა კვლევას, არამედ კრიმინალისტიკური ინფორმაციის წარმოშობის კანონზომიერებასაც. თვით საძიებო სამუშაოები მოიცავს ჯერ კიდევ შეუსწავლელი მოვლენების მეცნიერულ კვლევას. როგორც წესი, მონაცემები საკვლევი ობიექტის შესახებ წინასწარ გაურკვეველია და თვით მონაცემების მოპოვების წესებიც კვლევის პროცესში ხდება ცნობილი. ესაა დროში მიმდინარე პროცესი და იყოფა სტადიებად, ეტაპებად, საძიებო პროცედურებად და ოპერაციებად.

კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკა – უფრო ფართო ცნებაა, იგი არა მხოლოდ ამოცანების გადამწყვეტი ინსტრუმენტია, არამედ სამართლებრივი სტატუსის მქონე ექსპერტიზის მწყობრი სისტემაცაა.

საინფორმაციო ტექნოლოგია სტანდარტებისა და პროგრამების საშუალებათა სისტემაა, რომელიც მანქანურ ენის ბაზაზე განსაზღვრავს დოკუმენტების ფორმირებას. ამ სისტემაში უდიდესი როლი ენიჭება:

- კრიმინალისტიკური ტექნიკის საშუალებით მოპოვებული ინფორმაციის მტკიცებულებათა სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრას;

- კრიმინალისტიკური ინფორმაციის მანქანური დამუშავების სამართლებრივი აქტის განსაზღვრას;
- ინფორმაციულ ურთიერთობას, მანქანური დოკუმენტების სამართლებრივ რეგულირებას;
- ძიების ოქმების და სხვა დოკუმენტების – მოპოვებულნი კრიმინალისტიკური ტექნიკითა და ტექნოლოგიებით – მათი მტკიცებულებათა ფორმით გამოყენების განსაზღვრას. [3].

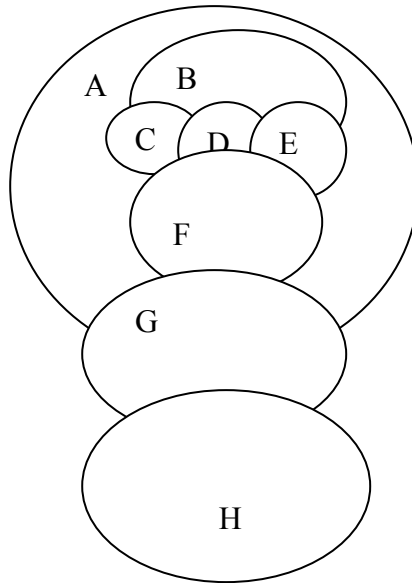
თანამედროვე პირობებში თეორიული კვლევებისა და პრაქტიკული ანალიზის საფუძველზე ჩამოყალიბდა საკმარისი პირობები იმისა, რომ კრიმინალისტიკის ჩარჩოებიდან გამოყოფილ იქნას მისი ახალი კერძო თეორია – კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკა – ინფორმაციული პროცესებისა და სისტემების მათემატიზაცია და ავტომატიზაცია კრიმინალისტიკაში, რომლის სტრუქტურაშიც შეიძლება გამოვყოთ მისი თეორიული (ზოგადი) და გამოყენებითი (სპეციალური) ნაწილები.

კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკის ზოგადი ნაწილის საფუძველს შეადგენს “შერწყმის სწავლება”: კრიმინალისტიკის მათემატიკასთან, კრიმინალისტიკის კიბერნეტიკასთან და მასთან დაკავშირებულ მეცნიერებებთან ურთიერთობის კანონზომიერების, ფორმირების და ზოგადი პრინციპების შესახებ; სწავლება კრიმინალისტიკური ინფორმაციის და ინფორმაციული პროცესების შესახებ – როგორც მათემატიზირების და ავტომატიზაციის უშუალო ობიექტის შესახებ. ასევე იმ ავტომატიზირებული ინფორმაციული სისტემების შესახებ, რომლებიც მოიძიება დანაშაულის მოძიებისა და გახსნის მსვლელობის დროს. აქვე, ბუნებრივია აღინიშნოს საკითხი საგნის შესახებ, კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკის მეთოდებისა და ამოცანების შესახებ, სისხლის დანაშაულის სამართალწარმოების სხვადასხვა ეტაპზე მიღებული მონაცემების გამოყენების თავისებურებისა და მანქანური დოკუმენტების სამართლებრივი მტკიცებულებების სტატუსის შესახებ. [5]

კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკის გამოყენებითი, ანუ სპეციალური ნაწილის თანამედროვე სტრუქტურას შეადგენს კონკრეტული კრიმინალისტიკური ამოცანების ამოხსნის მეთოდოლოგია მისადაგისად კრიმინალისტიკურ ტრადიციულ განყოფილებასთან – კრიმინალისტიკურ ტექნიკასთან, საგამოძიებო ტაქტიკასთან და

დანაშაულის გამოძიების მეთოდოკასთან მისი კრიმინალისტიკური ხასიათის გათვალისწინებით.

ფორმალური ლოგიკის წესების საფუძველზე ჩვენ შეგვიძლია ავაგოთ ერთის მხრივ დამოკიდებულება კრიმინალისტიკურ კიბერნეტიკასა და კრიმინალისტიკურ სტრუქტურულ ელემენტებს შორის და მეორეს მხრივ დამოკიდებულება კრიმინალისტიკასა და სამართლებრივ კიბერნეტიკას შორის. ასე, თუ ცნებებს ავლნიშნავთ სიმბოლოებით: “B” – კრიმინალისტიკის ზოგადი თეორია; “C” – კრიმინალისტიკური ტექნიკა; “D” – კრიმინალისტიკური ტაქტიკა; “E” – დანაშაულის ცალკეული გახსნის მეთოდოკა, მაშინ ეს ცნებები მთლიანად ექვემდებარებიან ზოგად ცნებას – “კრიმინალისტიკა, როგორც მეცნიერება”-ს, რომელიც აღინიშნება სიმბოლოთი “A”. ჩანს, რომ კრიმინალისტიკის ზოგადი თეორიის საკითხები განსჭოლავენ კრიმინალისტიკის ყველა სამივე (“C”, “D” და “E”) განყოფილებას. ”F” – სიმბოლოთი აღნიშნულია კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკა. ერთის მხრივ იგი, ისევე როგორც კრიმინალისტიკის სხვა განყოფილებები, ერთიანდება ზოგად ცნებაში – “A” (კრიმინალისტიკა). ამით ხაზს ვუსვამთ იმას, რომ იგი არის მისი განუყრელი ნაწილი. გარდა ამისა ჩანს, რომ კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკის დებულება რეალიზდება როგორც კრიმინალისტიკის ზოგად თეორიაში, ასევე ყველა სამივე არსებით განყოფილებაში. ამასთან ერთად იგი არ შეიძლება მთლიანად გავაიგივოთ ცნება კრიმინალისტიკასთან, რადგან იგი შეიცავს სამართლებრივ ინფორმაციას და კიბერნეტიკაში დამუშავებულ საკითხების წესს (აღნიშნულია სიმბოლო “G”) და ამის გამო თითქოს გამოდის კრიმინალისტიკის ჩარჩოდან. [3]

თავის მხრივ, სამართლებრივი კიბერნეტიკა, რომელიც ფორმირებულია იურდიული მეცნიერების მიჯნაზე, მათემატიკასა და ზოგად კიბერნეტიკაზე “H”, შეიცავს ერთისა და მეორის სახეებსაც, წარმოადგენს კომპლექსურ, მომიჯნავე მეცნიერებას. ამასთან, მათემატიკასა და ზოგადი კიბერნეტიკისაგან იგი სესხულობს განსაზღვრულ იდეებს, ცნებებს, კატეგორიებს, ასევე მეთოდებს და ტექნიკურ საშუალებებს. სწორედ კიბერნეტიკის ეს ნაწილი სამართლებრივი კიბერნეტიკის საშუალებით გადადის კრიმინალისტიკურ კიბერნეტიკაში და მისი საშუალებით კრიმინალისტიკაში, ასიმილირდება მასთან და ხდება მისი მეთოდები და საშუალებები. კიდევ ერთხელ ხაზს ვუსვამთ, რომ ეს არ არის იდეების, მეთოდების და საშუალებების მხოლოდ მექანიკური გადატანა, არამედ შემოქმედებითი მისადაგებაა მისი სფეროსა და ობიექტის დებულებების გათვალისწინებით იმ ამოცანების გადასაწყვეტად, რომლისთვისაც ისინი გამოიყენებიან. ვინაიდან ეს ამოცანები თავისი არსით კრიმინალისტიკურია, ამიტომ მისი ამოხსნის მეთოდები, დაფუძნებულია მათემატიკასა და კიბერნეტიკაზე, იძენენ კრიმინალისტიკურ ბუნებას.

კრიმინალისტიკის ცნებაში, მისი მათემატიკასა და კიბერნეტიკასთან ურთიერთობის დროს, არ შეიძლება არ მოხდეს ამ უკანასკნელების ენის ელემენტების ასიმილირება. ამას მიეკუთვნებიან მათემატიკური ცნებები, რიცხვები

და მათზე მოქმედებები, ამ მოქმედებათა სიმბოლური აღნიშვნები, შეკუმშული ინფორმაციები, კოდირების არსი, გრაფიკული აგებები და სხვა.

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ მათემატიკური მეთოდების გამოყენებას, კერძოდ მის ენას, მივყავართ იქამდე, რომ ცნებები, რომლებიც გამოიყენება კრიმინალისტიკური კვლევების მსვლელობის და კვლევის შედეგების აღსაწერად იძენენ უფრო განსაზღვრულ ხასიათს - მისი დადასტურების ხარისხი იზრდება, ხოლო მსჯელობის სისტემური კავშირი უმჯობესდება. კრიმინალისტიკური ინფორმაციული სტრუქტურა ითვალისწინებს დამატებით ინფორმაციას, რომელიც აზუსტებს, აკონკრეტებს ჩვენების – ტექსტის ცნებებს; დუბლირებას – ანუ განმეორებითი ინფორმაციის ენობრივი საშუალებების უზრუნველყოფას ჩვენების – ტექსტის ბმულობას, მის აზრობრივ განვითარებას – იგივეობას და ა.შ. [4].

ამრიგად, კრიმინალისტიკური კიბერნეტიკა – ეს არის კრიმინალისტიკის ახალი კერძო თეორია; ეს არის მისი საგნისა და სისტემის სტრუქტურული ელემენტი, რომელიც ვითარდება მათემატიკასა და კიბერნეტიკასთან ურთიერთობის პროცესში.

Г. Джанелидзе, Т. Берикашвили, А. Джanelidze, А. Елисабедашвили
Криминалистическая кибернетика – объект исследования учебных процессов.

На основе теоретических исследований и практических анализов сформировался предпосылка того, что из рамки криминалистики возможно выделить новое частное направление - Криминалистическая кибернетика (Автоматизация и математизация криминалистических систем и процессов), в структуре которой рассматривается ее теоретические и прикладные отделы. Это: методологические основы и принципы применения математического аппарата и средств вычислительной техники в сфере криминалистической деятельности; разработка частных методик решения идентификационных и информационных задач; правовые и формы использования данных математики и кибернетики и т.д. Именно определение этих вопросов через правовую кибернетику переходит в криминалистическую кибернетику а через последнего - в криминалистику и становится ее средствами и методами.

G. Janelidze, T. Berikashvili, A. Janelidze, A. Elisabedashvili
Criminalistics cybernetics - the object of study learning processes.

Summary

Based on theoretical study and practical tests, a precondition that the framework of criminology may provide a new private line - Forensic cybernetics (Automation and mathematical forensic systems and processes), the structure which viewed its basic and applied division. They are: methods foundations and principles on the use of mathematical apparatus and computing technology in the field of forensic activities, development of methods of identification solutions and information tasks; legal and uses data mathematics and cybernetics, etc. That is the definition of these issues through legal cybernetics becomes the forensic cybernetics and through the latter - in criminology and becomes the means and methods.

ლიტერატურა:

2. ა. ფაღიაშვილი, რ. გოგშელიძე და სხვ. "კრიმინალისტიკა" თბილისი 2000წ.
3. ა. ფაღიაშვილი "კრიმინალისტიკა" თბილისი 2002წ.

4. Н.С. Полевой «Криминалистическая кибернетика» Москва 1989г.
5. ნანა ბიწაძე “ტექსტის აზრობრივი კომპრესიის პრობლემები”. ჟურნალ “მოამბის” დამატება შრომები № 11 თბილისი 2008წ

**საბუნებისმეტყველო დისციპლინები/Естественноведческие дисциплины/Science.
ნახევარგამტარული ხელსაწყოების დამზადების დიფუზიური და ეპიტაქსიალურ-
დიფუზიური პროცესების შედარებითი დახასიათება**

ასოც. პროფესორი თ. ბჟალავა, სრული პროფესორი მ. ჩოგოვაძე.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, იმს ფაკულტეტი,

0175, მ. კოსტავას 1., 77, თბილისი, საქართველო.

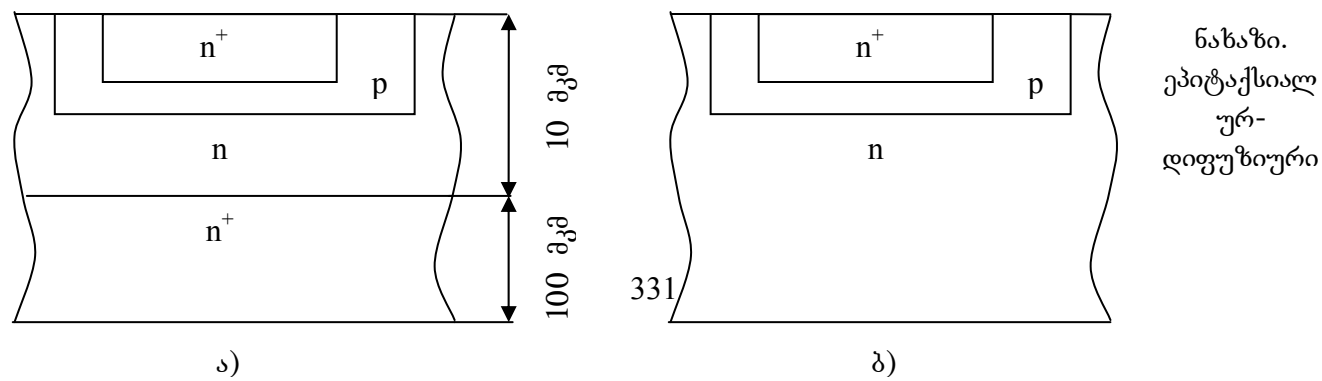
ნახევარგამტარული (ნ/გ) ხელსაწყოების დამზადებას საფუძვლად უდევს p-n სტრუქტურების შექმნა სილიციუმის (Si) მონოკრისტალურ ფირფიტებში, რომლის დროსაც ადგილი აქვს სილიციუმის ფირფიტების გარკვეულ უბნებში p და n ტიპის მინარევების შეყვანას თერმული დიფუზიის გზით. ამჟამად ფართო გამოყენება ჰპოვა ეპიტაქსიალურ-დიფუზიურმა პროცესმა, რომლის დროსაც ადგილი აქვს Si-ის მონოკრისტალურ ფირფიტაზე Si-ის ფირფიტის ეპიტაქსიალურ დაზრდას. აღნიშნული საკითხების შესწავლისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმას, რომ სტუდენტებს, რომლებიც სწავლობენ ნ/გ ხელსაწყოებს და ინტეგრალური სქემების დამზადების ტექნოლოგიას, ნათლად ჰქონდეთ წარმოდგენილი, რატომ ახდენენ Si-ის ფირფიტებზე Si-ის თხელი ფირფიტის ეპიტაქსიას და რა უპირატესობა აქვს ამ მეთოდს იმ მეთოდთან შედარებით, როდესაც პირდაპირ სილიციუმის ზედაპირიდან ხდებოდა მინარევებით ლეგირება. განვიხილოთ ეს საკითხი უფრო დეტალურად.

როგორც ცნობილია, თერმული დიფუზიური პროცესის ჩატარება შესაძლებელია მხოლოდ ნ/გ მასალის ზედაპირიდან. ამიტომ თერმული დიფუზიის გზით ნ/გ-ში შეიძლება მივიღოთ მინარევების მხოლოდ გარკვეული განაწილება, რომელიც შეესაბამება ფიკის კანონებს თერმული დიფუზიისთვის. ამ კანონებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია თერმული დიფუზიის გზით ნ/გ მასალის ფირფიტის სიღრმეში მივიღოთ მინარევის ატომების მეტი კონცენტრაცია, ვიდრე ფირფიტის ზედაპირზე. ეპიტაქსიალურ-დიფუზიური პროცესის დროს კი იღებენ წინასწარ დამზადებულ n^+ ტიპის სილიციუმის დაბალი კუთრი წინალობის მქონე მონოკრისტალურ ფირფიტას და მასზე ახდენენ სპეციალური ტექნოლოგიით n-ტიპის მაღალი კუთრი წინალობის მქონე Si-ის თხელი ფირფიტის დაზრდას, რომლის სისქე 1 – 10 მკმ-ია. ამრიგად, ასეთ

სტრუქტურებში ვლესულობთ მინარეგების ისეთ განაწილებას, რომელშიც მინარეგების კონცენტრაცია სიღრმეში მეტია, ვიდრე ზედაპირზე, რაც, როგორც ავლნიშნეთ, ჩვეულებრივი თერმული დიფუზიის განხორციელებით შეუძლებელია. ახლა გავარკვიოთ რისთვის არის ეს საჭირო.

ცნობილია, რომ ნ/გ ტრანზისტორს უნდა გააჩნდეს რაც შეიძლება მაღალი გამრღვევი ძაბვა კოლექტორსა და ბაზას შორის ($U_{კბ}$) და დაბალი ნაჯერობის ძაბვა კოლექტორს და ემიტერს შორის ($U_{ჰბ}$). იმისთვის, რომ მივიღოთ მაღალი $U_{კბ}$ ტრანზისტორის კოლექტორული უბანი უნდა დამზადდეს მასალისგან, რომელსაც გააჩნია მაღალი კუთრი წინაღობა, ეს კი გამოიწვევს იმას, რომ მიმდევრობითი კოლექტორული წინაღობა იქნება დიდი და, შესაბამისად, გაიზრდება $U_{ჰბ}$. $U_{ჰბ}$ შეიძლება შევამციროთ მაღალომიანი კოლექტორული უბნის სისქის შემცირებით, მაგრამ კოლექტორული უბნის სისქის შემცირება შესაძლებელია გარკვეულ ზღვრამდე, რომლის ქსევით Si-ის ფირფიტა ხდება მყიფე, მასში თავს იჩენს დიდი რაოდენობით ბზარები და ფირფიტა კარგავს მექანიკურ სიმტკიცეს. ეს მოთხოვნილება შეიძლება დაკმაყოფილდეს, თუ გამოვიყენებთ წინასწარ დამზადებულ Si-ის ფირფიტებს დაბალი კუთრი წინაღობით, რომელთა სისქე 0,1 მმ, რაც უზრუნველყოფს საჭირო მექანიკურ სიმტკიცეს და ამ ფირფიტაზე მოვახდენთ მაღალი კუთრი წინაღობის მქონე თხელი ფირფიტის ეპიტაქსიას, რომელთა სისქე შეიძლება იყოს 1 – 10 მკმ. ეს იძლევა შესაძლებლობას უზრუნველყოთ მაღალი $U_{კბ}$ და დაბალი $U_{ჰბ}$. ამრიგად, ეპიტაქსიალურ-დიფუზიური ტექნოლოგია იძლევა შესაძლებლობას გავაუმჯობესოთ ტრანზისტორის ელექტრული პარამეტრები.

ნახაზზე შედარებისთვის ნაჩვენებია ტრანზისტორების სტრუქტურა, რომელიც მიღებულია დიფუზიური და ეპიტაქსიალურ-დიფუზიური ტექნოლოგიით. ორივე ტრანზისტორისთვის $U_{კბ}$ გამრღვევი ძაბვა კოლექტორსა და ბაზას შორის ერთი და იგივეა, მაგრამ უნდა მივაქციოთ ყურადღება იმას, რომ ეპიტაქსიალურ-დიფუზიური ტექნოლოგიით დამზადებული ტრანზისტორისთვის $U_{ჰბ}$ ნაჯერობის ძაბვა კოლექტორსა და ემიტერს შორის ნაკლებია.

(ა) და დიფუზიური (ბ) ტექნოლოგიებით
დამზადებული ტრანზისტორების სქემები.

გარდა ზემოთ აღნიშნული უპირატესობისა, ეპიტაქსიალურ-დიფუზიურ ტექნოლოგიას გააჩნია კიდევ ერთი ძალზე მნიშვნელოვანი უპირატესობა. ჩვეულებრივი დიფუზიური ტექნოლოგიის შემთხვევაში, იმისთვის, რომ მივიღოთ p-n გადასასვლელები, საჭირო ხდება n-ტიპის მინარეული უბნის გარდაქმნა p-ტიპად, ამისთვის კი საჭიროა n-ტიპის მინარეულების ატომების გადაკომპენსირება p-ტიპის მინარეულების ატომებით. ასეთ შემთხვევაში მალეგირებელი მინარეულების ატომების რიცხვი იზრდება ექსპონენციალური კანონით. იმის გამო, რომ მინარეულების ატომები წარმოქმნიან მყარ ხსნარებს სილიციუმთან, სამზე მეტი დიფუზიური პროცესის ჩატარება პრაქტიკულად შეუძლებელია. ეპიტაქსიალურ-დიფუზიური პროცესის შემთხვევაში მინარევის ატომების ლეგირება სწარმოებს ეპიტაქსიალური ფირის ზრდის პროცესში. იმის გამო, რომ Si-ეპიტაქსიალური ფირის ზრდა სწარმოებს აირადი ფაზიდან და ასევე აირადი ფაზიდან ხდება მინარეული ატომების ლეგირება, ეს შესაძლებლობას იძლევა სილიციუმის და მინარეულების ატომების შეფარდება მარტივად ვარეგულიროთ. ზემოთ მოყვანილმა დადებითმა მხარეებმა, რომლებიც გააჩნია ეპიტაქსიალურ-დიფუზიურ ტექნოლოგიას შედარებით ჩვეულებრივ დიფუზიურ ტექნოლოგიასთან, უზრუნველყო ეპიტაქსიალურ-დიფუზიური ტექნოლოგიის ფართოდ დანერგვა ნ/გ ხელსაწყოების და ინტეგრალური სქემების წარმოებაში.

ლიტერატურა

1. В.Н. Черняев. Технология производства интегральных микросхем. Изд. „Энергия”, Москва, 1977.
2. Г.И. Епифанов, Ю.А. Мома. Твердотельная электроника. Изд. „Высшая школа”, Москва, 1986.

РЕЗЮМЕ

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДИФФУЗИОННОГО И ЭПИТАКСИАЛЬНО-ДИФФУЗИОННОГО ПРОЦЕССОВ ИЗГОТОВЛЕНИЯ ПОЛУПРОВОДНИКОВЫХ ПРИБОРОВ

Асоц. профессор Т.Л. Бжалава, полный профессор М.Е. Чоговадзе.
Грузинский технический университет, факультет ИСУ,
0175, ул. М. Костава, 77, Тбилиси, Грузия.

В представленной работе рассмотрено сравнение процессов изготовления п/п приборов по диффузионной и эпитаксиально-диффузионной технологиям.

Путем сравнения электрических параметров транзисторов, изготовленных по диффузионной и эпитаксиально-диффузионной технологиям, показано, какими преимуществами обладает эпитаксиально-диффузионная технология по сравнению с диффузионной технологией в процессе изготовления п/п приборов и интегральных схем.

Ключевые слова: диффузионная и эпитаксиально-диффузионная технологии, коллектор, эмиттер, напряжение.

A B S T R A C T

COMPARING CHARACTERISTIC OF DIFFUSIVE AND EPITAXIAL-DIFFUSIVE PROCESSES OF MANUFACTURING OF SEMICONDUCTOR DEVICES

Assoc. Professor T.L. Bzhalava, Full Professor M.E. Chogovadze.
Georgian Technical University, IMS Faculty,
0175, 77, M. Kostava st., Tbilisi, Georgia.

In presented work the comparison of processes of manufacturing of s/c devices by diffusive and epitaxial-diffusive technologies is considered.

By means of comparison of electric parameters of transistors, manufactured by diffusive and epitaxial-diffusive technologies there are shown the advantages, which possesses the epitaxial-diffusive technology relative to the diffusive technology in the process of manufacturing of s/c devices and integral schemes.

Key words: diffusive and epitaxial-diffusive technologies, collector, emitter, voltage.

ON DIFFERENTIAL INVARIANTS OF THE VECTOR FIBERING $L_m(V_n)$

G. SH. TODUA

(GTU, Department of Mathematics, M. Kostava st.77. gochatodua@yahoo.com)

The theory of differential invariants holds one of the central places in geometrical investigations. The initiators of the theory were K.Gauss, B.Riemann, T.Thomas and others. The American mathematician O.Weblen proved for the first time the so-called replacement and reduction theorems for the case of affinely connected spaces without [1]. Subsequently, the Hungarian mathematicians O.Varga [2] and A.Rapchak [3] and their pupils generalized Weblen's results for more general spaces spaces of affinely connected linear elements, Finsler spaces, Cartan spaces. B.L.Laptev generalized the results of O.Weblen and Hungarian mathematicians for arbitrary spaces of supporting elements [4]. A.P.Urbonas generalized some B.L. Laptev's theorems for arbitrary spaces of supporting elements but only with plane linear connectedness [5]. Using V.I.Bliznikas' results, Yu.I.Shinkunas [6] and T.R.Jincharadze succeeded in generalizing B.L. Laptev's results for supporting elements with nonplanar connectedness.

In this work for the vector fibering $Lm(Vn)$, ($2m=n(n-1)$), with triplet connectedness it is assumed that the curvature tenzor R_{ik}^α of the linear connectedness Γ_i^α is partially covariantly constant (only the covariant derivative of first kind is equal to zero) and

$$\det\|R_{ik}^\alpha\| \neq 0,$$

a new version of O. Weblen's scheme is found, differing from O. Weblen's schemes encountered in Refs. [1]-[6].

Let us consider the homogeneous fibered space $Lm(Vn)$, whose local coordinates are transformed by the law:

$$\bar{x}^i = \bar{x}^i(x^k); \quad \bar{y}^\alpha = A_\beta^\alpha(x)y^\beta; \quad \det\|A_\beta^\alpha\| \neq 0; \quad \det\left\|\frac{\partial \bar{x}^i}{\partial x^k}\right\| \neq 0,$$

with the triplet-connected object $\Gamma_i^\alpha, \Gamma_{\beta i}^\alpha, \Gamma_{jk}^i$, whose concept is presented by the author in [6].

Let the parametrized curve (σ)

$$x^i = x^i(t), \quad y^\alpha = y^\alpha(t) \tag{1}$$

be given. The curve of the space $Lm(Vn)$ will be called the horizontally geodesic curve if it is horizontal and its tangent vector is covariantly constant. It is obvious that these curves are the solution of the system

$$\begin{cases} \frac{d^2 x^i}{dt^2} + \Gamma_{jk}^i \frac{dx^j}{dt} \frac{dx^k}{dt} = 0 \\ \frac{dy^\alpha}{dt} + \Gamma_k^\alpha \frac{dx^k}{dt} = 0. \end{cases} \tag{2}$$

The solution of this system with the initial conditions

$$(x^i)_{t=0} = a^i, \quad (y^\alpha)_{t=0} = p^\alpha, \quad \left(\frac{dx^i}{dt}\right)_{t=0} = b^i, \tag{3}$$

can be written in the form [6]:

$$\begin{aligned} x^i &= a^i + b^i t + \sum_{a=2}^{\infty} \frac{1}{a!} \left(\Gamma_{i_1 \dots i_a}^{0i} b^{i_1} \dots b^{i_a} \right) t^a, \\ y^\alpha &= p^\alpha - \sum_{a=1}^{\infty} \frac{1}{a!} \left(\Gamma_{i_1 \dots i_a}^{0\alpha} b^{i_1} \dots b^{i_a} \right) t^a. \end{aligned} \tag{4}$$

If we perform the transformation $x \rightarrow \bar{x}$, defined by formulas

$$x^i = a^i + \bar{x}^i - \sum_{a=2}^{\infty} \frac{1}{a!} \left(\Gamma_{i_1 \dots i_a}^{0^i} \bar{x}^{i_1} \dots \bar{x}^{i_a} \right), \quad (5)$$

than in the new coordinate system (\bar{x}) equations (4) will take the form

$$\bar{x}^i = b^i t. \quad (6)$$

The coordinate system (\bar{x}) is called the normal coordinate system, corresponding to the coordinate system (x) and a given element (a^i, p^α) , if in this coordinate system the equation of paths (σ) passing when $t = 0$ through the given element (a^i, p^α) have the form [5] where

$$(b^1)^2 + \dots + (b^n)^2 \neq 0, \quad \left(\frac{\partial x^i}{\partial \bar{x}^k} \right)_0 = \delta_k^i. \quad (7)$$

The value defined by the formula

$$(\Omega_{,i})_a = (\partial_i \bar{\Omega} - \bar{\Gamma}_i^\alpha \partial_\alpha \bar{\Omega})_0 \quad (8)$$

will be called the first extension of the object Ω .

The k -th extension is defined similarly (see Yu.I. Shinkunas [6]).

The k -th extension of the differentially geometric object $L_{jk}^i \equiv \Gamma_{(jk)}^i$ will be called the normal tensor of the k -th order and denoted by

$$A_{jki_1 \dots i_k}^i = L_{jk, i_1 \dots i_k}^i. \quad (9)$$

It turns out that there exists the connections between curvature tensors and normal tensors (the symbol " $\langle i_s \rangle$ " is defined in [6])

$$R_{j pq}^i = 2A_{[q| i| p]}, \quad (10)$$

$$A_{j p i_1 \dots i_{s+1}}^i = P_{j p i_1 \dots i_{s+1}}^i \left(\partial_\alpha L_{j p, \langle i_{s-1} \rangle}^i, R_{j p, \langle i_{s-1} \rangle}^\alpha, R_{j p q, \langle i_s \rangle}^i, N_{\beta i, \langle i_{s-2} \rangle}^\alpha \right) \quad (11)$$

REPLACEMENT THEOREM 1. Let $T_{(j)}^{(i)}$ be components of the tensor differential invariant whose arguments are

$$\overset{\Gamma}{\partial}_{\langle p \rangle} L_{jk}^i, \quad \overset{\Gamma}{\partial}_{\langle p \rangle} (\partial_\alpha L_{jk}^i), \quad \overset{\Gamma}{\partial}_{\langle p \rangle} R_{jk}^\alpha, \quad \overset{\Gamma}{\partial}_{\langle p \rangle} R_{jkp}^i, \quad \overset{\Gamma}{\partial}_{\langle p \rangle} N_{\beta k}^\alpha,$$

then it can be written as

$$T_{(j)}^{(i)} = F_{(j)}^{(i)} \left\{ A_{jk \langle p \rangle}^i, \partial_\alpha L_{jk, \langle p \rangle}^i, R_{jk, \langle p \rangle}^\alpha, R_{jkq, \langle p \rangle}^i, N_{\beta k, \langle p \rangle}^\alpha \right\} \quad (12)$$

where only tensors are arguments.

REPLACEMENT THEOREM 11. If $T_{(j)}^{(i)}$ are components of the tensor differential invariant whose arguments are

$$\Gamma_{\langle p \rangle}^i \Gamma_{jk}^i, \quad \Gamma_{\langle p \rangle}^i (\partial_\alpha \Gamma_{jk}^i), \quad \Gamma_{\langle p \rangle}^i R_{jk}^\alpha, \quad \Gamma_{\langle p \rangle}^i R_{jkq}^i, \quad \Gamma_{\langle p \rangle}^i N_{\beta i}^\alpha,$$

then these arguments can be replaced as follows

$$A_{jk\langle p \rangle}^i + K_{jk\langle p \rangle}^i, \quad \partial_\alpha L_{jk\langle p \rangle}^i + \partial_\alpha K_{jk\langle p \rangle}^i, \quad R_{jk\langle p \rangle}^\alpha, \quad R_{jkq\langle p \rangle}^i, \quad N_{\beta i\langle p \rangle}^\alpha,$$

where $K_{jk}^i = -\frac{1}{2} S_{jk}^i$, $R_{j pq}^i$ – is the affinely connected curvature tensor L_{jk}^i .

These theorems are proved using essentially the relations (7) and equalities

$$\Gamma_{jk}^i = L_{jk}^i + K_{jk}^i.$$

Next, using the method of mathematical induction we can prove.

THEOREM 111.A. The n-th extension of an arbitrary tensor is the polynomial of the following arguments:

$$\nabla_{\langle k_n \rangle} T_{(j)}^{(i)}, \quad \nabla_{\langle k_{n-2} \rangle} R_{j pq}^i, \quad \nabla_{\langle k_{n-3} \rangle} (\partial_\alpha L_{jk}^i), \quad \nabla_{\langle k_{n-2} \rangle} R_{pq}^\alpha, \quad \nabla_{\langle k_{n-4} \rangle} N_{\beta i}^\alpha.$$

B. The normal tensor of the n-th order is the polynomial of the following values

$$\nabla_{\langle k_{n-1} \rangle} R_{j pq}^i, \quad \nabla_{\langle k_{n-2} \rangle} (\partial_\alpha L_{jk}^i), \quad \nabla_{\langle k_{n-1} \rangle} R_{pq}^\alpha, \quad \nabla_{\langle k_{n-3} \rangle} N_{\beta i}^\alpha,$$

where ∇_i is the first kind covariant derivative of with respect to the project L_{jk}^i .

REDUCTION THEOREM 1. Each differential (scalar, tensor) invariant of the vector fibering with the triplet connectedness, whose arguments are the values

$$\Gamma_{\langle i_k \rangle} L_{jp}^i, \quad \Gamma_{\langle i_l \rangle} (\partial_\alpha L_{jk}^i), \quad \Gamma_{\langle i_n \rangle} R_{pq}^\alpha, \quad \Gamma_{\langle i_m \rangle} N_{\beta k}^\alpha,$$

is an algebraic invariant of the following arguments;

$$\nabla_{\langle i_{k_1} \rangle} R_{j pq}^i, \quad \nabla_{\langle i_{l_1} \rangle} (\partial_\alpha L_{jk}^i), \quad \nabla_{\langle i_{n_1} \rangle} R_{pq}^\alpha, \quad \nabla_{\langle i_{m_1} \rangle} N_{\beta i}^\alpha,$$

where

$$k_1 = \max(k-1, l-2, n-2, m-2),$$

$$l_1 = \max(k-2, l, n-3, m-3),$$

$$n_1 = \max(k-1, l-2, n, m-2),$$

$$m_1 = \max(k-3, l-4, n-4, m).$$

The validity of the Theorem follows from Replacement Theorem 1 and Reduction Theorem 11.

REDUCTION THEOREM 11. Each differential (scalar, tensor) invariant of the vector fibering with the triplet connectedness, depending on the arguments

$$\partial_{\langle i_{k_1} \rangle} \Gamma_{pq}^k, \quad \partial_{\langle i_{k_2} \rangle} (\partial_\alpha \Gamma_{pq}^k), \quad \partial_{\langle i_{k_3} \rangle} R_{pq}^\alpha, \quad \partial_{\langle i_{k_4} \rangle} N_{\beta i}^\alpha,$$

is an algebraic invariant of the following arguments:

$$\nabla_{\langle i_k \rangle} R_{j pq}^k, \quad \nabla_{\langle i_l \rangle} (\partial_\alpha L_{pq}^k), \quad \nabla_{\langle i_n \rangle} R_{pq}^\alpha, \quad \nabla_{\langle i_m \rangle} N_{\beta i}^\alpha,$$

where

$$\begin{aligned} k &= \max(k_1 - 1, k_2, k_3 - 2, k_4 - 2), \\ l &= \max(k_1 - 2, k_2, k_3 - 2, k_4 - 3), \\ n &= \max(k_1 - 1, k_2 - 2, k_3, k_4 - 2), \\ m &= \max(k_1 - 3, k_2 - 4, k_3 - 4, k_4). \end{aligned}$$

The proof of this theorem follows from Replacement Theorem 11 and Theorem 111.

REFERENCES

1. Weblen O. Invariants of differential quadratic forms. (Russian). M.1948.
2. Varga O. Az elzo Magyar Matematika Kongresszus kozlomenyei, 1950, Akad. Kiado, Budapest,1952, 147-162.
3. Rapcsak A. Theorie der Bahren in Linienellemenmanigfaltigkeiten und eine Verallgemeinerung ihren affinen Theotie. „Actu scien Math.“, 1955, 26, №3-4, 251-265.
4. Laptev B.L. The covariant differential and the theory of differential invariants in the space of tensor support elements. (Russian) Kazan. Gos. Univ. Uchen. Zap. 118, 1958, kn.4, 75-147.
5. Urbonas A.P. The differential invariants of a space of support elements. (Russian). Kazan. Gos. Univ. Uchen. Zap. 128, 1968 kn.3, 115-133.
6. Shinkunas Yu.I. The differential invariants of a space of suppott linears. (Russian).Lit. mat. sb.x. №3, 1970, 611-637.
7. Todua G. Sh. On a complete equipment of the tangential space TT(Lm(Vn)). (Russian).Works of GTU,2007, №2 (464), pp. 62-65.

Lm(Vn) ვექტორული ფიბრაციის დიფერენციალური ინვარიანტების შესახებ

გ.შ. თოდუა

(სტუ. მათემატიკის დეპარტამენტი, მ. კოსტავას 77,
gochatodua@Yahoo.com)

$L_m(V_n)$ ვექტორული ფიბრაციისთვის შემოღებულია ნორმალური კოორდინატების ცნება, ობიექტის გაფართოების ცნება, ნორმალური ტენზორის ცნება, ნაპოვნია კავშირი სიმრუდის ტენზორსა და ნორმალურ ტენზორს შორის. დამტკიცებულია დაყვანისა და შეცვლის თეორემები.

О ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ ИНВАРИАНТАХ ВЕКТОРНОГО РАССЛОЕНИЯ $L_m(V_n)$

Г.Ш. Тодуа

(ГТУ, департамент математики, ул. М. Костава 77,
gochatodua@Yahoo.com)

Построены теория расширения векторного расслоения $L_m(V_n)$ с триплетной связностью и нормальные координаты. Введено понятие нормальных тензоров, найдена связь между нормальными тензорами и первым тензором кривизны аффинной связности. Доказаны ряд теорем о замене и приведении.

აირის მდგომარეობის განტოლების სწავლების შესახებ

ასოც. პროფ. იამზე კალანდაძე, ასოც. პროფ. გურამ ჩიხლაძე

სტუ. მ. კოსტავას 77, იმს ფაკულტეტი, ფიზიკის დეპარტამენტი

როგორც ცნობილია, ნივთიერება იმყოფება სამ ძირითად მდგომარეობაში: მყარში, თხევადში და აირადში. მართალია, არის კიდევ მეოთხე მდგომარეობა – პლაზმა, მაგრამ ის ძალიან სპეციფიკურ ვითარებებში გვევლინება და ყოველდღიურ ინტერესს მოკლებულია. უდავოა, რომ ნივთიერების მდგომარეობის აღმწერი სიდიდეების განსაზღვრა და მდგომარეობის შეცვლის პროცესის შესწავლა ყველაზე უპრიანია მისი აირადი მდგომარეობის დროს – ვიმსჯელოთ გამორიცხვის მეთოდით – მყარ მდგომარეობაში ნივთიერება ინარჩუნებს ზომას და ფორმას, მისი მდგომარეობის ცვლილება უმნიშვნელოა და შეუქმნეველი – გამოვრიცხეთ. თხევად მდგომარეობაში მყოფი ნივთიერება, მართალია, ვერ ინარჩუნებს ფორმას, სამაგიეროდ ინარჩუნებს მოცულობას – სითხეები პრაქტიკულად უკუმშვადია – გამოვრიცხეთ. რაც შეეხება აირად მდგომარეობას, აქ სრული ჰარმონია სუფევს – აირი ადვილად კუმშვადია, ლეხულობს ჭურჭლის ფორმას – სრულად

ავსებს ჭურჭლის მოცულობას. ეს დაკავშირებულია და განპირობებული აირის მოლეკულების ერთმანეთისგან საგრძნობი დაშორებით და სუსტი ურთიერთქმედებით. ერთი სიტყვით, აირზე შესრულებული ნებისმიერი ზემოქმედება მკაფიოდ დაიშვრება და ადვილად შეისწავლება. აირი იდეალური ობიექტია მდგომარეობის შეცვლის შესწავლისთვის. სწავლის პროცესი კიდევ უფრო გამარტივდება, თუ განვიხილავთ ჯერ იდეალურ აირს, ხოლო შემდეგ გადავალთ უკვე რეალური აირის მდგომარეობის შესწავლაზე.

იდეალური აირის მდგომარეობა აღიწერება ერთი მექანიკური (მასა m) და სამი თერმოდინამიკური პარამეტრით – წნევით (p), მოცულობით (V) და ტემპერატურით (T). ამ პარამეტრებს შორის კავშირი მოცემულია მენდელეევი-კლაპეირონის განტოლებით და იდეალური აირის მდგომარეობის განტოლების სახელს ატარებს [1]. და სწორედ აქ ჩნდება ძალიან საინტერესო და არაერთმნიშვნელოვანი ვითარება: შესაძლებელია ამ განტოლების ორი, ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებული და არაფერი საერთოს მქონე, ხერხით მიღება. სხვას რომ თავი დავანებოთ, აქ თავს იჩენს „სუფთა ექსპერიმენტის“ ვითარებაც [2], რაც მეტად არწმუნებს მკითხველს განტოლების ჭეშმარიტებაში.

პირველი ხერხი, რომლითაც გამოვიყვანთ ზემოხსენებულ განტოლებას, არის დღესდღეობით მიღებული, ასე ვთქვათ „მოღური“ ხერხი (მოდამ მარტო ჩაცმულობა და ვარცხნილობა კი არა, მეცნიერებაც მოიცვა), რომელსაც, ცხადია, დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობაც გააჩნია. საქმე იმაშია, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი სამი თერმოდინამიკური პარამეტრიდან აირს ყველაზე მკაფიოდ წნევა ახასიათებს – ის, ასე ვთქვათ, მისი პირადი პარამეტრია. საქმე ის გახლავთ, რომ დანარჩენ ორს, ფაქტიურად, აირს ჩვენ ვახვევთ თავს – ვათბობთ იმ ტემპერატურამდე, რომელიც ჩვენ გვსურს, ვკუმშავთ იმ მოცულობამდე, რომელშიც გვსურს მისი მოთავსება. აი აირის წნევა კი, უბრალოდ, განისაზღვრება მისი მოლეკულების ჭურჭლის კედლებთან შეჯახებათა რიცხვით და სიძლიერით – ეს პარამეტრი „მისი საკუთრებაა“. აირის წნევის მრავალი ფორმულიდან შევარჩიოთ ერთ-ერთი საუკეთესო წნევის არსის გასაგებად – $p = nkT$. ის მკაფიოდ გვიჩვენებს, რომ წნევა აირის მოლეკულათა კონცენტრაციის და ტემპერატურის ფუნქციაა. მაგრამ პრაქტიკული თვალსაზრისით ეს ფორმულა აბსოლუტურად გამოუსადეგია. აქედან ვერც წნევას ვერ განვსაზღვრავთ და ვერც ტემპერატურას, და ამას ვერ ვიზამთ ფორმულაში კონცენტრაციის ყოფნის გამო – მისი გაზომვა შეუძლებელია. მაშასადამე, ის უნდა ამოგდებულ იქნას ფორმულიდან

და შეიცვალოს ისეთი სიდიდით, რომლის გაზომვაც შესაძლებელია ლაბორატორიულ პირობებში. განვანხორციელოთ ეს პროცედურა:

პირველ რიგში გამოვსახოთ კონცენტრაცია მოლეკულათა საერთო N რიცხვის აირის მიერ დაკავებულ V მოცულობასთან ფარდობით $n = N/V$, თუმცა ესეც არ არის დიდი შეღავათი, რადგან არც N -ის განსაზღვრაა შესაძლებელი. თუმცა ამ შემთხვევაში არის გამოსავალი, უნდა ერთმანეთს გაუტოლდეს ნივთიერების რაოდენობის ორი გამომსახველი ფორმულა $\nu = m/M$ და $\nu = N/N_A$, m , M – შესაბამისად, აირის მასა და მისი მოლური მასა, N_A – ავოგადროს მუდმივა, და განისაზღვროს N . $\frac{N}{N_A} = \frac{m}{M}$, $N = \frac{N_A n}{M}$, მიღებული გამოსახულება ჩავსვათ კონცენტრაციის ფორმულაში $n = \frac{N_A m}{MV}$, ის კი წნევის გამოსახულებაში $p = \frac{N_A m k T}{MV}$. V მოცულობის მარცხნივ გადატანით და ახალი აღნიშვნის შემოღებით $N_A k = R = 8,31$ – აირის უნივერსალური მუდმივა, საბოლოოდ მივიღებთ მენდელეევი-კლაპეირონის განტოლებას:

$$pV = \frac{m}{M} RT = \nu RT .$$

ეს განტოლება აღწერს იდეალური აირის ერთ მდგომარეობას განსაზღვრული მასის, წნევის, მოცულობის და ტემპერატურის პირობებში.

მაგრამ ძალიან საინტერესოა და პრაქტიკულად გამოსადეგი თერმოდინამიკურ პარამეტრებს შორის კავშირის დამყარება აირის ერთი მდგომარეობიდან მეორეში გადასვლისას მუდმივი მასის (მასის შენარჩუნების) პირობებში:

$$\text{პირველი მდგომარეობა} - p_1 V_1 = \frac{m}{M} RT_1 ; \text{ მეორე მდგომარეობა} - p_2 V_2 = \frac{m}{M} RT_2 .$$

გავხოთ ეს გამოსახულებები ერთმანეთზე $\frac{p_1 V_1}{p_2 V_2} = \frac{T_1}{T_2}$ ან, გადანაცვლების შემდეგ

$$\frac{p_1 V_1}{T_1} = \frac{p_2 V_2}{T_2}, \text{ ანუ } \frac{pV}{T} = \text{const} .$$

ეს არის კლაპეირონის განტოლება, ჩაწერილი იმ სახით, რა სახითაც თვით კლაპეირონმა მიიღო ის.

ახლა იგივე განტოლება გამოვიყვანოთ მეორე ხერხით – ალვადგინოთ ისტორიული ჭეშმარიტება: გამოვიყვანოთ კლაპეირონის განტოლება მის მიერ ჩატარებული ცდის მიხედვით და მისი ქმედებების თანმიმდევრობის დაცვით. სამივე თერმოდინამიკური პარამეტრის ერთდროული ცვლილება ცდისეულად შეუძლებელი აღმოჩნდა, და კლაპეირონი იძულებული გახდა აირის ერთი მდგომარეობიდან მეორეში გადაყვანა განეხორციელებინა შუალედური მდგომარეობის გამოყენებით. შესაბამისად, ამას დასჭირდა ორი იზოპროცესის გამოყენება. თავდაპირველად კლაპეირონმა გადაიყვანა აირი შუალედურ მდგომარეობაში მუდმივი წნევის პირობებში – იზობარული პროცესის გამოყენებით, ამასთან აირი მან გააცხელა საბოლოო ტემპერატურამდე. მაშასადამე, შუალედურ მდგომარეობაში აირს გააჩნია საწყისი p_1 წნევა, საბოლოო T_2 ტემპერატურა და რაღაც შუალედური V' მოცულობა. აირის საწყისი მდგომარეობიდან ამ შუალედურში გადასვლა აღიწერება შემდეგი ტოლობით: $V_1/T_1 = V'/T_2$ ($p = const$). შუალედურიდან საბოლოო მდგომარეობაში აირი კლაპეირონმა გადაიყვანა იზოთერმული პროცესით – მუდმივი ტემპერატურის პირობებში (რადგან მას აირი უკვე საბოლოო ტემპერატურამდე ჰქონდა გაცხელებული):

$p_1 V' = p_2 V_2$. პირველი პროცესიდან გამოვსახოთ $V' = V_1 T_2 / T_1$ და ჩავსვათ მეორე პროცესის გამოსახულებაში: $p_1 V_1 T_2 / T_1 = p_2 V_2$, საიდანაც საბოლოოდ ვიღებთ:

$$\frac{p_1 V_1}{T_1} = \frac{p_2 V_2}{T_2}, \text{ ანუ } \frac{pV}{T} = const.$$

შემდგომ ამ განტოლებაში მენდელეევი ჩაამატა ნივთიერების რაოდენობა და გარდასახა ის აირის ნებისმიერი რაოდენობის აღმწერ მდგომარეობის განტოლებად

$$pV = \nu RT = \frac{m}{M} RT.$$

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ორ დიდ მეცნიერს ორი საუკუნე აშორებდა.

კლაპეირონისეული განტოლების მიღება შეიძლება სქემატურადაც აღიწეროს:

$$p_1, V_1, T_1 \underset{p=const}{\Rightarrow} p_1, V', T_2 \underset{T=const}{\Rightarrow} p_2, V_2, T_2.$$

მსჯელობა აირის მდგომარეობის განტოლების შესახებ დაუსრულებულის შტაბეჭდილებას ტოვებს, თუ არ შევეხებით რეალური აირის მდგომარეობის განტოლებას – ვან-დერ-ვაალსის განტოლებას. დიდმა ჰოლანდიელმა ფიზიკოსმა განავრცო კლაპეირონისა და მენდელეევის მიერ

დაგროვილი ცოდნა რეალურ აირზე და შეიტანა მათ განტოლებაში ორი უმნიშვნელოვანესი შესწორება, რომელიც აუცილებელი იყო რეალური აირის თავისებურებების გათვალისწინებით.

რეალური აირი ექვემდებარება კლაპეირონის განტოლებას მხოლოდ მისი სიმკვრივის ძალიან მცირე მნიშვნელობების დროს. სიმკვრივის მატებით მისი ქცევა მკვეთრად იცვლება. საქმე იმაშია, რომ მაღალ წნევაზე (ანუ, მაღალ სიმკვრივეზე) აირის მოლეკულების საერთო მოცულობა მნიშვნელოვანი ხდება და მისი უგულებელყოფა აღარ შეიძლება, რასაც ადგილი ჰქონდა იდეალური აირის შემთხვევაში. გარდა ამისა, მაღალ წნევაზე მოლეკულები უახლოვდებიან ერთმანეთს და მათ შორის ურთიერთქმედება მძაფრდება, მაშასადამე, მდგომარეობის განტოლებაში შესატანია გარკვეული შესწორებები.

შესწორება წნევაზე: აირის მოლეკულა აირის შიგნით განიცდის ყოველმხრივ მიზიდვას სხვა მოლეკულებისგან და მასზე მოქმედ ძალთა ტოლქმედი ნულის ტოლია. ჭურჭლის კედლებთან ახლო მყოფ მოლეკულაზე კი მოქმედებს აირისკენ მიმართული მიზიდვის ტოლქმედი ძალა (კედლიდან აირისკენ). ამის გამო განსაზღვრული წნევა არსებულ წნევაზე ნაკლები იქნება. შესწორება წნევაზე p^* დამოკიდებულია მოლეკულათა კედელთან შეჯახბათა რიცხვზე და მოლეკულების კონცენტრაციაზე – ანუ, ზოგადად, მის სიმკვრივეზე. *შესწორება წნევაზე* (მას შიდა წნევისა უწოდებენ ხოლმე) $p^* = \frac{a}{V^2}$, a – მუდმივაა, V – აირის მოცულობა.

მაშასადამე, *კემპარიტი წნევა* იქნება

$$p + p^* = p + \frac{a}{V^2},$$

სადაც p – განსაზღვრული წნევაა.

შესწორება მოცულობაზე: ის გარემოება, რომ მოლეკულებს სასრულო ზომა გააჩნია, მიუთითებს იმაზე, რომ მოლეკულების სამოდრაო სივრცე ნაკლებია, ვიდრე ჭურჭლის მოცულობა. მოლეკულას გააჩნია ზემოქმედების სივრცე მის გარშემო და ამის გამო *შესწორება მოცულობაზე* b უნდა იყოს მოლეკულების საერთო მოცულობაზე დაახლოებით 4-ჯერ მეტი.

მაშასადამე, აირის *კემპარიტი მოცულობა* იქნება

$$V - b.$$

აქედან გამომდინარე, *რეალური აირის მდგომარეობის განტოლება* – *ვან-დერ-ვაალსის განტოლება* შემდეგი სახით ჩაიწერება:

$$\left(p + \frac{a}{V^2}\right)(V - b) = \frac{m}{M}RT.$$

მაშასადამე, ამ საკითხით დაინტერესებული პირი ყოველმხრივ და ამომწურავ ინფორმაციას იღებს მისთვის საინტერესო მასალის შესახებ – რომელთანაც ორი განსხვავებული მიდგომა და მას დამატებული რეალური აირის ვითარებასთან შეხება, ჩვენი აზრით, სრულად დააკმაყოფილებს მკითხველის ინტერესს მოცემული საკითხის მიმართ.

ლიტერატურა

1. G. Chikhladze, V. Kvintradze. Summary in Physics. First Part. GTU, Tbilisi, 2006.
2. გ. ჩიხლაძე, ი. კალანდაძე. “სუფთა ექსპერიმენტის” ცნების შესახებ. სგმა ჟ. “მოამბის” დამატება, შრომები 11, თბილისი, 2008.

Summary

ABOUT TEACHING OF THE EQUATION OF STATE OF A GAS

I. Kalandadze, G. Chikhladze

In presented article the problems of teaching of the equation of state of a gas is observed. The new approach to solution of this problem is given as investigation of the subject from two different points of view. Authors suppose that the method being suggested should be rather effective.

Резюме

ОБ ОБУЧЕНИИ УРАВНЕНИЮ СОСТОЯНИЯ ГАЗА

И. Каландадзе, Г. Чихладзе

В представленной статье рассмотрены вопросы обучения уравнению состояния газа. Предложен новый подход к решению проблемы в виде исследования вопроса с двух различных точек зрения. Авторы предполагают, что предложенный метод должен оказаться достаточно эффективным.

ბორის თეორიის სწავლება ფიზიკის კურსში

იამზე კალანდაძე, შორენა ლეკანოსიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

განვიხილოთ თემა „ატომური ფიზიკა“. იგი წარმოადგენს ფიზიკის სწავლების კურსში ერთ-ერთ დასკვნით ნაწილს. მასში უნდა მოხდეს წლების განმავლობაში მიღებული ცოდნის სისტემაში მოყვანა და განზოგადება. აქ შემოდის მიკროსამყაროს კანონზომიერებები, რომლის გაცნობით ახალგაზრდამ უნდა შეიქმნას გარკვეული წარმოდგენა კვანტური თეორიის ძირითად იდეებსა და

პრინციპებზე. თქვენს ყურადღებას მივაქცევთ ბორის თეორიის და მისი პოსტულატების სწავლებაზე. ბორის პოსტულატების შესწავლისას ხშირად სრულყოფილად ვერ აღიქმება ის ფიზიკური სურათი, რომლის ბაზაზეც უნდა განვითარდეს მისი შემდგომი წარმოდგენები მიკროსამყაროს კანონზომიერებებზე.

ისტორიულად, როგორც ცნობილია, ბორმა ჩამოაყალიბა სამი პოსტულატი და არა ორი, როგორც სახელმძღვანელოშია მოცემული. მხოლოდ შემდგომში მოხდა პირველის და მეორის გაერთიანება, მაგრამ ამას პრინციპული მნიშვნელობა არ გააჩნია. გვინდა შევეხოთ საკითხისადმი მიდგომის მეთოდს. რა ფორმაა უფრო მისაღები?

სახელმძღვანელოში პირველი პოსტულატი მოცემულია შემდეგი ფორმით:

- ატომური სისტემა შეიძლება იმყოფებოდეს მხოლოდ განსაკუთრებულ სტაციონარულ ანუ კვანტურ მდგომარეობაში, რომელსაც შეესაბამება განსაზღვრული ენერგია;
- სტაციონარულ მდგომარეობაში ატომი არ ასხივებს.

ბუნებრივია, ამის შედეგად იბადება უამრავი კითხვა:

1. რას ნიშნავს განსაკუთრებული სტაციონარული ანუ კვანტური მდგომარეობა;
2. რატომ შეესაბამება სტაციონარულ მდგომარეობებს განსაზღვრული ენერგიები;
3. რატომ არ ასხივებს ატომი სტაციონარულ მდგომარეობაში.

ამრიგად, დარღვეულია დასწავლის პროცესის ის კანონზომიერებანი, რომელიც შესასწავლი მასალის ცალკეულ ელემენტებს ლოგიკური ანალიზით მოიყვანს სტრუქტურულ მთლიანობაში.

ბოლო მესამე კითხვასთან დაკავშირებით შეიძლება წამოგვეყვას აზროვნულ კომპრომისზე და უბრალოდ მექანიკურად ჩათვალოს, რომ ეს ასე არის მიღებული, მაგრამ ქვეცნობიერად კითხვა – რატომ? – ამ წინადადებას ყოველთვის თან ახლავს.

აქედან გამომდინარე, იბადება მარტივი კითხვა – ხომ არ შეიძლება ბორის თეორია სხვა უფრო გასაგები და ხელმისაწვდომი ფორმით მივაწოდოთ და თავი ავარიდოთ ზემოთ აღნიშნულ უხერხულობებს?

აღსანიშნავია, რომ ნებისმიერი თეორიული მოსაზრება იბადება ექსპერიმენტებიდან მიღებული შედეგების ასახვად ან ისეც ხდება, რომ თეორიული ჰიპოთეზის სისწორე მართლდება გარკვეული დროის შემდეგ მიღებული ექსპერიმენტული მონაცემებით.

განსახილველ შემთხვევაში ატომის აგებულების ახალი თეორიის აუცილებლობა გამოიწვია გარკვეულმა ფაქტორებმა – კონკრეტულად იმან, რომ პერიოდული სისტემის ელემენტების

გამოსხივების სპექტრები ხაზოვანია ე.ი. წყვეტილი, რაც კლასიკური ელექტროდინამიკის კანონებს პრინციპულად ეწინააღმდეგება. ეს ობიექტური სინამდვილე გონებაში კარგად რომ დაფიქსირდეს, ხელსაყრელია მივმართოთ თვალსაჩინოებას. შესადარებლად ვუჩვენოთ რამდენიმე ელემენტის სპექტრის ფერადი ფოტოები. გავიხსენოთ ისიც, რომ ყოველ ელემენტს თავისი განსაკუთრებული სპექტრი გააჩნია. შემდეგ ვისაუბროთ იმაზე, რომ 1913 წელს დანიელმა ფიზიკოსმა ნილს ბორმა შექმნა წყალბადის ატომის თეორია. ბორის ძირითად ამოცანას წარმოადგენდა აეხსნა როგორც ბირთვული მოდელის მდგრადობა, ასევე შეექმნა რაოდენობრივი თეორია, რითაც ახსნიდა სპექტრში ენერგიების განაწილებას (ანუ სპექტრული ხაზების განლაგებას).

ამგვარად, გამოიკვეთა კვლევის მიზანი. შემდეგ უნდა განვაკვიროთ ის მოსაზრებები, რომელთა ლოგიკურ თანმიმდევრობას მივყავართ გარკვეულ დასკვნებამდე.

ვინაიდან ბირთვსა და ელექტრონს შორის მოქმედებს ელექტრული მიზიდულობის ძალა, ამიტომ გარკვეულ ორბიტაზე მოძრავ ელექტრონს გააჩნია როგორც კინეტიკური, ასევე პოტენციური ენერგიები. მათ ჯამს ვუწოდოთ ატომის სრული ენერგია. ე.ი. შემოგვაქვს ატომის სრული ენერგიის ცნება. იქვე მივუთითოთ, რომ თუ რაიმე ზემოქმედების შედეგად შეიცვალა ელექტრონის ორბიტის რადიუსი, ცხადია, შეიცვლება ატომის სრული ენერგიაც (ე.ი. ვქმნით ატომის ენერგიის შესახებ სრულ სურათს).

შემდეგ ვიწყებთ იმის აღნიშვნას, რომ კლასიკური ფიზიკის თანახმად ელექტრონს შეუძლია იმოძრაოს ნებისმიერ ორბიტაზე. ე.ი. ატომს, როგორც სისტემას, შეუძლია მიიღოს ენერგიის ნებისმიერი მნიშვნელობები, რაც პრინციპულად ეწინააღმდეგება სპექტრულ კანონზომიერებებს. სწორედ ამის გამო ბორმა დაუშვა, რომ ატომმა არ შეიძლება მიიღოს ენერგიის ნებისმიერი მნიშვნელობა და რომ ელექტრონებისთვის ყველა შესაძლოდან მხოლოდ გარკვეული ორბიტებია დასაშვები. აქედან გამომდინარე, ატომის ენერგიებმა შეიძლება მიიღოს მხოლოდ მკაცრად განსაზღვრული ე.ი. წყვეტილი (ანუ დისკრეტული) მნიშვნელობები.

როდესაც ატომის ენერგია შეესაბამება ერთ-ერთ ამ მნიშვნელობას, იგი იმყოფება მდგრად მდგომარეობაში, მხოლოდ ამის შემდეგ ვამბობთ, რომ ატომის ენერგიების ამ მნიშვნელობებს ფიზიკაში ატომის ენერგეტიკული დონეები ეწოდება.

მას შემდეგ რაც შემოვიტანეთ ენერგეტიკული დონის ცნება, ყურადღება უნდა გამახვილდეს დაკვანტვის, როგორც ტერმინის შემოტანაზე. კონკრეტულად ვხსნით, რომ ელექტრონებისთვის დასაშვები ორბიტების შერჩევის წესს ფიზიკაში ორბიტების დაკვანტვის წესი ეწოდება.

მხოლოდ იმის შემდეგ, რაც მომზადდა საჭირო ბაზა, ვიწყებთ ბორის პოსტულატების ჩამოყალიბებას.

პირველი პოსტულატი: ელექტრონები ბირთვის ირგვლივ მოძრაობენ მხოლოდ მკაცრად გარკვეულ ორბიტებზე, რომლებიც შეესაბამებიან ატომის დასაშვებ ერთ-ერთ ენერგეტიკულ დონეს.

მეორე პოსტულატი: როდესაც ელექტრონები ბრუნავენ დასაშვებ ორბიტებზე, ატომი იმყოფება მდგრად მდგომარეობაში ე.ი. ის ენერგიას არც ასხივებს და არც შთანთქავს.

ბუნებრივია, იბადება კითხვა – რა წესით შეიძლება გამოითვალოს ეს დასაშვები ორბიტები? ყოველივე ზემოთ თქმულმა დასრულებული სახე რომ მიიღოს, მიზანშეწონილია აქვე მივცეთ ბორის დაკვანტვის წესი და არა ცალკე – წყალბადის ატომის განხილვის დროს.

ვამბობთ, რომ სტაციონარულ ორბიტებზე ელექტრონის იმპულსის მოდელი გამრავლებული ორბიტის რადიუსზე $\hbar = \frac{h}{2\pi}$ -ის მთელი ჯერადი უნდა იყოს

$$mv \cdot r = n \frac{h}{2\pi}, \text{ ან } mv \cdot r_n = n\hbar \frac{h}{2\pi} \quad (n=1,2,3,\dots)$$

სადაც m და v ელექტრონის მასა და სიჩქარის მოდულია – r_n ორბიტის რადიუსი. (როდესაც $n = 1$, მაშინ $r_n = r_1$ პირველი ორბიტა, როდესაც $n = 2$, მაშინ $r_n = r_2$ მეორე ორბიტა და ა.შ.)

კითხვაზე – სტაციონარულ მდგომარეობაში რატომ არ უნდა ხდებოდეს ენერგიის გამოსხივება? მოსწავლეს შეიძლება მოვუყვანოთ როგორც ბორის ავტორიტეტი, ასევე უბრალოდ ავლნიშნოთ, რომ წინააღმდეგ შემთხვევაში სამყარო არსებული ფორმით არ იარსებებდა.

მაგრამ ამ აქტუალურ კითხვას (მის აქტუალობაში შემდგომში დავრწმუნდებით) შეიძლება მარტივად გაეცეს სრული და ამომწურავი პასუხი, თუ წინასწარ ცნობილი იქნება დე ბროილის ჰიპოთეზა და, შესაბამისად, დე ბროილის ტალღის სიგრძის ფორმულა.

საქმე შემდგომშია: ფიზიკაში არის ისეთი ფუნდამენტური აღმოჩენები, რომლებმაც თავისი გენიალურობით საფუძველი ჩაუყარა თანამედროვე მეცნიერების სწრაფ განვითარებას. ერთ-ერთ ასეთს წარმოადგენს დე ბროილის ჰიპოთეზა, როდესაც მეცნიერის ნააზრევი მარტივად შეგვიძლია ავხსნათ.

თემაში „სინათლის კვანტები და სინათლის მოქმედება“ ფოტოეფექტის თეორიის შემდეგ განიხილება სინათლის დუალიზმი – ის, რომ ცდების გარკვეული ნაწილი აიხსნება სინათლის ტალღური ბუნებით, ნაწილს კი ხსნის სინათლის კორპუსკულური თვისებები. გამოგვეყვას

ფოტონის მასის, ენერჯისა და იმპულსის გამოსათვლელი ფორმულები, რითაც წერტილს ვუსვამთ და ვამთავრებთ ბუნების ამ მეტად მნიშვნელოვან თავისებურებაზე საუბარს.

ფიზიკის, როგორც მეცნიერების, სრულყოფა იმაში მდგომარეობს, რომ მან ფარდა ახადა ისეთ მნიშვნელოვან თვისებებს, როგორიცაა ბუნების სიმეტრიულობა.

1924 წელს ფრანგმა მეცნიერმა ლუი დე ბროილმა, გამომდინარე ბუნების სიმეტრიულობის კანონიდან, დაუშვა, რომ არა მარტო სინათლეს, არამედ ნივთიერების ნაწილაკებსაც უნდა ახასიათებდეს ტალღური თვისებები. ის თვლიდა, რომ, რადგანაც სამყარო სიმეტრიულია, ამიტომ ორმაგი ბუნება გააჩნია არა მარტო სინათლეს, არამედ ნივთიერების ნებისმიერ ნაწილაკსაც.

$$\text{ფოტონის იმპულსი: } P = \frac{h}{\lambda}$$

საიდანაც ფოტონის შესაბამისი ტალღის სიგრძე:

$$\lambda = \frac{h}{P} = \frac{h}{mc}$$

m და c, შესაბამისად, ფოტონის მასა და სიჩქარეა.

ამის შემდეგ საჭიროა მხოლოდ ერთი ნაბიჯის გადადგმა. უბრალოდ უნდა დავეუმატოთ, რომ სიმეტრიულობის თეორიიდან გამომდინარე, m მასისა და v სიჩქარით მოძრავი ნაწილაკის შესაბამისი ტალღის სიგრძეც უნდა განისაზღვრებოდეს ანალოგიური ფორმულით:

$$\lambda = \frac{h}{mv}$$

ამის შემდეგ ვახდენთ მიღებული ფორმის ანალიზს. კონკრეტულად ვსაუბრობთ იმაზე, რომ, ვინაიდან h მცირე სიდიდეა, ამიტომ დიდი m მასის მქონე სხეულების შესაბამისი λ იმდენად მცირეა, რომ მისი ცდით აღმოჩენა პრაქტიკულად შეუძლებელია, მაგრამ ისეთ ნაწილაკებს როგორიცაა, მაგალითად, ელექტრონი, შეესაბამება დაახლოებით იმავე რივის ტალღის სიგრძე, როგორიც, მაგალითად, რენტგენის სხივებს.

ლიტერატურა

1. С.Э. Фриш, Ф.В. Тиморева. т.1
2. И.В. Савельев. Курс общей физики. т.1.
3. Б.М. Яворский и др. Курс физики. т.1.

4. ა. გიგინეიშვილი, გ. კუკულაძე. ზოგადი ფიზიკის კურსი. I ტომი.

Обучение теории Бора в курсе физики

И. Каландадзе, Ш. Деканосидзе

Грузинский технический Университет

Ул. Костава 77, Тбилиси, Грузия

В статье рассмотрена методика обучения одного из важнейших вопросов физики – теории Бора, на основе которой должны развиваться последующие представления студента о закономерностях микромира. В статье указаны те ключевые места теории Бора, на которые следует обратить особое внимание, и показаны способы, с помощью которых студенту будет легче разобраться в этом, достаточно сложном, материале.

Teaching of Bohr's Theory in the Course of Physics

I. Kalandadze, Sh. Dekanosidze

Georgian Technical University

Kostava Str. 77, Tbilisi, Georgia

In the article the methodics of teaching of one of the sufficient problems in physics – Bohr's theory is observed, while based on it should be developed further conceptions of a student about regularities of the microworld. In the article the key sections of Bohr's theory are noted, to whose the special attention should be paid, and the methods are shown, which should support the student to grasp easily in this rather complicated material.

ელექტრომაგნიტიზმის ზოგიერთი საკითხის

შესწავლის გამარტივების შესახებ

ასოც. პროფ. ომარ კეთილაძე,

სრული პროფ. მანანა ჩიხლაძე

საქართველოს ტექნიკური

თბილისის საავიაციო

უნივერსიტეტი, მ. კოსტავას 77

უნივერსიტეტი, ქ. წამებულის 16

ბუნებაში არსებული ოთხი ტიპის ფუნდამენტალური ურთიერთქმედებიდან – გრავიტაციული, სუსტი ბირთვული, ელექტრომაგნიტური და ძლიერი ბირთვული – ზოგადი ფიზიკის კურსის

შესწავლისას უმეტესი დრო დათმობილი აქვს ელექტრომაგნიტური ურთიერთქმედების შესწავლას. ეს ურთიერთქმედება ხორციელდება ელექტრომაგნიტური ველის საშუალებით, რომლის პირველი წყაროა ელექტრული მუხტი. ნებისმიერი ელექტრომაგნიტური მოვლენა წარმოადგენს მუხტების არსებობის, მოძრაობის და ურთიერთქმედების შედეგს. ვაკუუმში ეს ველი აღიწერება ელექტრული დაძაბულობისა და მაგნიტური ინდუქციის ვექტორებით, რომლებიც სივრცისა და დროის $(\vec{E}(\vec{r}, t), \vec{B}(\vec{r}, t))$ ფუნქციებს წარმოადგენენ, ხოლო ნივთიერებაში მის დასახასიათებლად დამატებით შემოტანილია ელექტრული ინდუქციისა $(\vec{D}(\vec{r}, t))$ და მაგნიტური დაძაბულობის $(\vec{H}(\vec{r}, t))$ ვექტორები.

ელექტრომაგნიტური ველის თეორია შექმნილი იქნა მაქსველის მიერ, იგი დაფუძნებულია ოთხ განტოლებაზე, რომლებიც ასახავენ იმ ფაქტს, რომ ელექტრული და მაგნიტური ველები, ზოგადად არ არსებობენ ცალ-ცალკე ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად. ელექტრული ველი წარმოადგენს ელექტრომაგნიტური ველის კერძო გამოვლენას, რომელშიდაც მოქმედი ელექტრული ძალები არ არის დამოკიდებული ველში შეტანილი მუხტის მოძრაობის სიჩქარეზე ($v \ll c$), მაშინ, როდესაც მაგნიტურ ველში მოქმედი ძალები დამოკიდებულია მოცემული მუხტის მოძრაობის სიჩქარეზედაც.

ელექტრომაგნიტური ველის შესწავლისას მიღებულია თავდაპირველად ელექტრული, შემდეგ მაგნიტური და ბოლოს ელექტრომაგნიტური ინდუქციის მოვლენაზე დაყრდნობით მათი, როგორც ერთი მთლიანის განხილვა.

სტუდენტებისთვის ელექტრომაგნიტიზმის საკითხების ათვისების გაიოლებისა და დამახსოვრების გამარტივების მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მაგნიტიზმის შესწავლის პროცესი, ფიზიკური და მათემატიკური თვალსაზრისით, მაქსიმალურად დავუახლოვოთ სასწავლო კურსის შესაბამის ელექტრობის საკითხებს.

რაიმე წერტილში ელექტრული ველის დასახასიათებლად შემოტანილია ელექტრული ველის

დაძაბულობის $\vec{E} = \frac{\vec{F}_{ელ}}{q}$ ცნება, სადაც $\vec{F}_{ელ}$ განსახილველ წერტილში $q > 0$ სასინჯ მუხტზე

ველის მხრიდან მოქმედი ძალაა. რადგან მაგნიტური ძალა, ელექტრულისაგან განსხვავებით, მუხტის \vec{v} სიჩქარის ფუნქციაა, ანუ დამოკიდებულია ველში მუხტის სიჩქარის ორიენტაციაზე (კერძოდ, მაქსიმალურია, როდესაც $\vec{v} \perp \vec{B}$), ამიტომ \vec{E} -ს განსაზღვრის ანალოგიურად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მაგნიტური ინდუქციის სიდიდის ცნება შემოვიტანოთ შემდეგი სახით:

$$B = \frac{(F_{\text{მაგ}})_{\text{მაკ}}}{qv}$$

მივცეთ მაგნიტური ძალის ვექტორული ფორმა:

$$\vec{F}_{\text{მაგ}} = q[\vec{v} \times \vec{B}],$$

რის შემდეგაც უკვე შესაძლებელია ელექტრომაგნიტური, ანუ ლორენცის ძალის შემოტანა:

$$\vec{F} = q\vec{E} + q[\vec{v} \times \vec{B}].$$

მაგნიტურ ველში $d\vec{\ell}$ სიგრძის დენიან გამტარზე მოქმედი (ამპერის) ძალის განსაზღვრისთვის დენი განვიხილოთ, როგორც ν საშუალო სიჩქარის მქონე თავისუფალ მუხტთა მოწესრიგებული მოძრაობის პროცესი, მაშინ $dF_s = F_{\text{მაგ}} dN$, სადაც $dN = nSd\ell$ $d\ell$ ელემენტის მოცულობაში დენის გადამტანთა რაოდენობაა, n – მუხტების კონცენტრაციაა, S – განიკვეთის ფართობი, მაშინ

$$dF_s = qn\nu S[d\vec{\ell} \times \vec{B}] = jS[d\vec{\ell} \times \vec{B}] = I[d\vec{\ell} \times \vec{B}].$$

$$(j = I/S = qn\nu - \text{დენის სიმკვრივეა})$$

დენიანი სადენის $d\vec{\ell}$ ელემენტის მიერ აღძრული მაგნიტური ველის ინდუქციის განტოლების (ბიო-სავარის) განხილვის შემდეგ ზემოთ მოყვანილი გარდაქმნებით სასურველია მივიღოთ \vec{v} სიჩქარით მოძრავი q მუხტის მაგნიტური ველის ინდუქციის ვექტორის ფორმულა:

$$\vec{B} = \frac{\mu_0}{4\pi} q \frac{[\vec{v} \times \vec{r}_0]}{r^2},$$

ანუ

$$B = k' q \frac{\nu \sin \alpha}{r^2} \quad \left(k' = \frac{\mu_0}{4\pi} \right).$$

ეს უკანასკნელი შევადაროთ იმავე მუხტის მიერ შექმნილი ელექტრული ველის დაძაბულობის

$E = k \frac{q}{r^2}$ ფორმულას. მივუთითოთ, რომ E -ც და B -ც r^{-2} -ის პროპორციული სიდიდეებია და

ავლნიშნოთ ის არსებითი განსხვავება, რომ მუხტის ელექტრული ველი ცენტრალური (სფერული, თუ $\nu \ll c$), ხოლო მაგნიტური ველი – ღერძული (ცილინდრული) სიმეტრიისაა. ეს განსხვავება გამოწვეულია იმ გარემოებით, რომ მუხტის მიერ შექმნილი ელექტრული ველის დაძაბულობა არ არის დამოკიდებული მის სიჩქარეზე, მაშინ, როდესაც მაგნიტურ ველს იგი ქმნის მხოლოდ

მოძრაობისას. ეს განაპირობებს მაგნიტურ ველში განსაკუთრებული (\vec{v} -ს) მიმართულების გამოვლინებას.

მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ერთმანეთისაგან r მანძილით დაშორებულ ორ პარალელურ წრფეზე v სიჩქარით მოძრავ წერტილოვან მუხტთა ურთიერთქმედების მაგნიტური ძალის

$F_{მაგ} = k' \frac{q_1 q_2}{r^2} v^2$ გამოთვლის შემდეგ იგი შევადაროთ ამ მუხტთა ელექტრული ურთიერთქმედების

კულონური ძალის ფორმულას $F_{ელ} = k \frac{q_1 q_2}{r^2}$. მივუთითოთ, რომ ორივე ძალა

პირდაპირპროპორციულია მუხტების ნამრავლისა, უკუპროპორციულია მანძილის კვადრატის და ყურადღება გავამახვილოთ, რომ მაგნიტური ძალა, მისი ბუნებიდან გამომდინარე, სიჩქარის ფუნქციაა.

ნივთიერებაზე ელექტრომაგნიტური ველის მოქმედების შესწავლის მიზნით საჭიროა განვიხილოთ ელექტრული და მაგნიტური დიპოლის მოდელი. ვინაიდან კურსს ვიწყებთ ელექტრული ველით, ამიტომ პირველ რიგში სტუდენტებს გავაცნოთ ელექტრული დიპოლი.

გავაცნოთ $\vec{p}_E = q\vec{\ell}$ დიპოლის მომენტი, მივუთითოთ, რომ ელექტრულ ველში მოთავსებისას დიპოლზე იმოქმედებს $\pm q\vec{E}$ ძალთა წყვილი, რაც გამოიწვევს $\vec{M}_E = [\vec{p}_E \times \vec{E}]$ მახრუნებელი მომენტის აღძვრას და დიპოლის ორიენტირებას ველის გასწვრივ ($\vec{p}_E \uparrow \uparrow \vec{E}$). გავაცნოთ დიპოლის ელექტრული ველი და შემოვიტანოთ მისი ელექტრული დაძაბულობის ფორმულა

$$E = k \frac{p}{r^3} (1 + 3 \cos^2 \beta)^{1/2}, \quad (r \gg \ell)$$

სადაც r მანძილია დიპოლის ცენტრიდან განსახილველ წერტილამდე, ხოლო β კუთხეა \vec{r} და $\vec{\ell}$ მხარს შორის. ამის შემდეგ ნივთიერების, კერძოდ, დიელექტრიკების მოლეკულები განვიხილოთ როგორც ელექტრული დიპოლები (არაპოლარული მოლეკულა – როგორც დიპოლი ნულოვანი მხარით). ავუხსნათ, რომ ნივთიერების ელექტრულ ველში მოთავსებისას სწორედ მოლეკულათა ორიენტირება იწვევს ნივთიერების შიგნით \vec{E}' შიგა ველის აღძვრას და, შესაბამისად, გარე ველის შესუსტებას (არაპოლარული მოლეკულა ველში განიცდის „დეფორმირებას“, რის შედეგადაც მიიღებს დიპოლურ მომენტს).

ნივთიერებაზე ელექტრული ველის გავლენის შესაფასებლად შემოვიტანოთ პოლარიზაციის

$\vec{P}_E = \frac{\sum_i \vec{p}_{Ei}}{V}$ ვექტორის ცნება. რადგან ნივთიერების ბმული მუხტის განსაზღვრა ფაქტიურად შეუძლებელია, ამიტომ დამხმარე სიდიდედ შემოგვაქვს ელექტრული ინდუქციის \vec{D} ვექტორი, რომელიც, ელექტრული დაძაბულობისგან განსხვავებით, მხოლოდ თავისუფალ (გარე) მუხტებზეა დამოკიდებული. ჩავწეროთ მოცემული ნივთიერებისთვის $\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E}$ კავშირი, სადაც ϵ ამ ნივთიერების ელექტრული თვისებების მახასიათებელი სიდიდეა და დიელექტრიკული შეღწევადობა ეწოდება.

მაგნიტიზმის შესწავლისას შემოვიღოთ მაგნიტური დიპოლის ცნება. მცირე ზომის მართკუთხა ან წრიული ფორმის დენიანი კონტურისთვის ჩავწეროთ მისი მაგნიტური დიპოლური მომენტი $\vec{p}_B = I\vec{S}$ ($\vec{S} = \vec{n}S - I$ დენიანი კონტურით შემოსაზღვრული ვექტორული ფართია). ვაჩვენოთ, რომ მაგნიტურ ველში მოთავსებისას მაგნიტურ დიპოლზე იმოქმედებს $\vec{M}_B = [\vec{p}_B \times \vec{E}]$ მახრუნებელი მომენტი, რომელიც მათემატიკური ფორმით ემთხვევა ელექტრულ ველში ელექტრულ დიპოლზე მოქმედ მახრუნებელ მომენტს.

ყურადღება გავამახვილოთ იმაზეც, რომ მაგნიტური დიპოლის მიერ შექმნილი მაგნიტური ველის ინდუქცია მისგან დიდ მანძილზე მათემატიკურად იგივე კანონზომიერებით აიწერება, როგორც ელექტრული დიპოლის ველი:

$$B = k \frac{p}{r^3} (1 + 3 \cos^2 \beta)^{1/2}.$$

ამის შემდეგ შემოვიტანოთ ატომთა ელექტრონების ორბიტალური და სპინური მაგნიტური მომენტების ცნებები (ეს უკანასკნელი არსებითაა ფერომაგნეტიკების შესწავლისას). მიუთითოთ, რომ ზოგიერთ (დიამაგნეტიკთა) ნივთიერებათა ატომის ელექტრონთა ჯამური ორბიტალური მაგნიტური მომენტი ნულის ტოლია, ხოლო ზოგიერთის (პარამაგნეტიკთა) – ნულისაგან განსხვავებული. ორივე ტიპის ნივთიერების მაგნიტურ ველში შეტანისას ადგილი აქვს ატომის ორბიტალთა პრეცესიას, რის შედეგადაც აღძრული ორბიტალური მაგნიტური მომენტი ყოველთვის მიმართულია გარე ველის საპირისპიროდ (დიამაგნიტური ეფექტი). ამიტომ დიამაგნეტიკი მაგნიტურ ველში იქცევა ისევე, როგორც დიელექტრიკები ელექტრულ ველში – ასუსტებს გარე ველს. პარამაგნეტიკის ატომებს კი, გააჩნიათ რა საკუთარი ორბიტალური მაგნიტური მომენტი, მაგნიტურ

ძალთა მოქმედებით ორიენტირდება ველის გასწვრივ. ეს ეფექტი აღემატება დიამაგნიტურ ეფექტს და იწვევს გარე ველის გაძლიერებას.

ნივთიერებაზე მაგნიტური ველის გავლენის შესაფასებლად შემოვიტანოთ დამაგნიტების

$\vec{P}_B = \sum_i \vec{p}_{Bi} / V$ ვექტორის ცნება. რადგან ნივთიერებაში შეუძლებელია ორბიტალური დენების ცდისეული გაზომვა, ამიტომ დამხმარე სიდიდედ შემოგვაქვს \vec{H} მაგნიტური დაძაბულობის ვექტორი, რომელიც \vec{B} მაგნიტური ინდუქციის ვექტორისაგან განსხვავებით მხოლოდ მაკროდენების სიდიდეზეა დამოკიდებული. ჩავწერთ კავშირი \vec{H} -სა და \vec{B} -ს შორის:

$$\vec{H} = \vec{B} / \mu_0 \mu,$$

სადაც μ მოცემული ნივთიერების მაგნიტური თვისებების მახასიათებელია და მაგნიტური შეღწევადობა ეწოდება.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მივუთითოთ, რომ კონკრეტულ ნივთიერებაში (ϵ, μ) ელექტრომაგნიტური ველის მოქმედების აღწერისთვის დამატებით გამოყენებული უნდა იქნას $\vec{D}(\vec{r}, t)$ და $\vec{H}(\vec{r}, t)$ სიდიდეები.

Summary

ON SIMPLIFICATION OF STUDYING OF SOME PROBLEMS OF ELECTROMAGNETISM

O. Ketiladze, M. Chikhladze

In presented article some useful recommendations relating to simplification of studying of complicated sections of electromagnetism are given. Particularly, it is noted that magnetism should be studied in physical and mathematical analogy with corresponding electricity problems, while not only E and B vectors, but D and H vectors have to be enabled as well for as full, as possible description of phenomena of electromagnetism.

Резюме

ОБ УПРОЩЕНИИ ИЗУЧЕНИЯ НЕКОТОРЫХ ВОПРОСОВ ЭЛЕКТРОМАГНЕТИЗМА

О. Кетиладзе, М. Чихладзе

В представленной статье даны некоторые полезные советы по упрощению изучения сложных разделов электромагнетизма. В частности, указано, что магнетизм следует изучать по физической и математической аналогии с соответствующими вопросами из электричества, при этом для возможно полного описания явлений электромагнетизма следует задействовать не только векторы E и B, но и D и H.

UM₂ (M – Fe, Co, Mn) ნაერთების ფიზიკურ-მექანიკური თვისებები

ნანა მამისაშვილი, გიორგი დარსაველიძე, ზურაბ ჩაჩხიანი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

1. შესავალი

ნაერთი UFe_2 ხასიათდება გიგანტური მაგნიტოსტრიქციით ($\sim 10^{-3}$), რომლის მნიშვნელობა მცირდება რკინის ატომების ჩანაცვლებით $3d$ -ჯგუფის სხვა მეტალის ატომებით. აღნიშნული ნაერთის მაგნიტური მახასიათებლების, ელექტრონული სტრუქტურისა და მაგნიტოსტრიქციის მართვის პრობლემის გადასაწყვეტად აქტუალურია ფიზიკური თვისებების განმსაზღვრელი რეალური სტრუქტურის მდგრადობის, დეფექტების ტიპებისა და კონცენტრაციის, წარმოქმნისა და მოძრაობის ენერგეტიკული პარამეტრების კომპლექსური გამოკვლევა. დღეისათვის ურანის ფუძეზე მიღებული ნაერთების, შენადნობებისა და ინტერმეტალიდების რეალური სტრუქტურა და სტრუქტურულად – მგრძობიარე ფიზიკური თვისებები არასაკმარისადაა შესწავლილი.

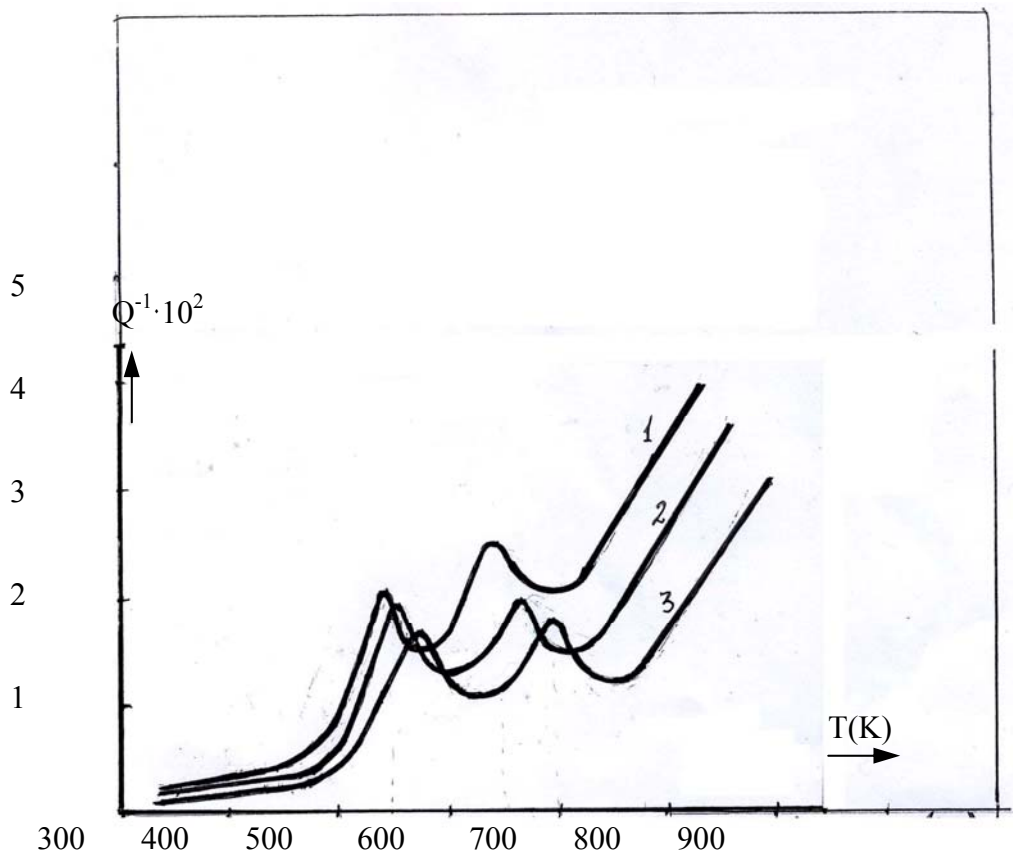
2. ძირითადი ნაწილი

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია UM_2 ($M - Fe, Co, Mn$) ტიპის ნაერთების სტრუქტურულად-მგრძობიარე შინაგანი ხახუნისა და ძვრის დინამიური მოდულის ტემპერატურული სპექტრების შესწავლის შედეგები. საცდელი ნიმუშები ზომებით $0,5 \times 0,5 \times (10-12)$ მმ³ დამაგრებული იქნა ვერტიკალური გრეხითი ქანქარის ღერძზე. გრეხითი რხევების მიღების ლოგარითმული დეკრემენტი და რხევის სიხშირე განისაზღვრებოდა ვიზუალურად რხევის სიხშირის $0,5-5,0$ კჰც დიაპაზონში ტემპერატურის $300-1000K$ ინტერვალში. რკინის, კობალტისა და მანგანუმის შემცველი UM_2 ტიპის სამივე ნაერთის შინაგანი ხახუნის ტემპერატურულ სპექტრებში $520-570K$, $620-670K$ და $670-720K$ ტემპერატურებზე გამოვლენილია ინტენსიური მაქსიმუმები (სურ. 1). შინაგანი ხახუნის მაქსიმუმების ტემპერატურების არეებში ძვრის მოდული

მკვეთრად მცირდება ყველა მაქსიმუმისათვის. ძვრის მოდულის დეფექტი $\frac{\Delta G}{G} = 2 \cdot Q_{max}^{-1}$,

სადაც Q_{max}^{-1} თითოეული მაქსიმუმის ინტენსივობის სიდიდეა. აღსანიშნავია, რომ შინაგანი ხახუნის მაქსიმუმების ტემპერატურებიც იცვლებიან გრეხითი რხევების სიხშირის შეცვლით. ეს გარემოება მიგვანიშნებს, რომ სამივე მაქსიმუმი

რელაქსაციური წარმოშობისაა და განპირობებულია საცდელი ნიმუშების კრისტალურ მესერში არსებული სტრუქტურული დეფექტების მოძრაობით გრესითი რხევების პროცესში აღძრული ნიშანცვლადი მექანიკური ძაბვის ველში.

სურ. 1. ურანის UM_2 [Fe, Co, N] ნაერთების შინაგანი ხახუნის ტემპერატურული სპექტრები

1. UFe_2 ,	$f = 1,10$ პც;
2. UMn_2 ,	$f = 1,05$ პც;
3. UCo_2 ,	$f = 1,00$ პც.

სიხშირული წანაცვლების მეთოდით [1] შეფასებულია რელაქსაციური შინაგანი ხახუნის მაქსიმუმების აქტივაციური მახასიათებლები – აქტივაციის ენერჯია და რხევის სიხშირის ფაქტორი. პირველი მათგანი წარმოადგენს რელაქსაციურ პროცესში მონაწილე დეფექტის მოძრაობისათვის აუცილებელი ენერჯიის მნიშვნელობას, ხოლო სიხშირის ფაქტორის სიდიდე დეფექტის რხევის საკუთარი სიხშირის რიგისაა.

საცდელი მასალების შინაგანი ხახუნის რელაქსაციური პროცესების აქტივაციური მახასიათებლები წარმოდგენილია ცხრილში.

UM₂ ტიპის სამივე ნაერთის შინაგანი ხახუნის ტემპერატურული სპექტრების შედგენილობის იდენტიურობას განაპირობებს მათი იზოსტრუქტურულობა. რელაქსაციური შინაგანი ხახუნის მაქსიმუმები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან ინტენსივობისა და აქტივაციური მახასიათებლების სიდიდებით. სამივე ნიმუშის შინაგანი ხახუნის სპექტრში არსებული მაქსიმუმების ინტენსივობა იზრდება გრესითი რხევების ამპლიტუდის გაზრდით 5·10⁻⁵ -დან 5·10⁻³ მნიშვნელობამდე. ცნობილი თეორიის თანახმად [2] რელაქსაციური პროცესის ინტენსივობის ამპლიტუდური დამოკიდებულება ადასტურებს მის დისლოკაციურ წარმოშობას. საშუალო ტემპერატურებზე (500 – 1000K) წახნაგცენტრირებული კუბური სიმეტრიის კრისტალებში მოსალოდნელია დისლოკაცია – წერტილოვანი დეფექტის მოძრაობით განპირობებული რელაქსაციური შინაგანი ხახუნის პროცესების გამოვლინება.

წახნაგცენტრირებული კუბის სიმეტრიის სტრუქტურებში დისლოკაციების მოძრაობა ხორციელდება პაიერლსის დაბალი ბარიერის პირობებში. მათში დისლოკაციაზე წარმოქმნილი ღუნვის ნახევარგანი რამდენიმე ათეულ და ასეულ ანგსტრემს აღწევს. შესაბამისად დისლოკაციური ღუნვის წარმოქმნისა და მოძრაობის ენერგია უმნიშვნელო სიდიდისაა და პრაქტიკულად არ ხერხდება მისი რეგისტრაცია. სწორედ ამ გარემოების გამო წახნაგცენტრირებული კუბის სიმეტრიის კრისტალებში დისლოკაცია – წერტილოვანი დეფექტის ურთიერთქმედება და მოძრაობა განიხილება ორივე ბოლოთი დამაგრებული სიმის მოძრაობის მოდელში [3].

UM₂ ტიპის კრისტალებში გამოვლენილი რელაქსაციური პროცესების მიკროსკოპული მექანიზმების საფუძვლად შესაძლებელია მიჩნეული იქნას (110) კრისტალოგრაფიულ სიბრტყეებზე არსებული დისლოკაციის სეგმენტის მოწყვეტა მისი ბოლოების დამაგრების სუსტი და ძლიერი ცენტრებიდან გარეშე ნიშანცვლადი ძაბვის ზემოქმედებით. შედარებით დაბალი აქტივაციური მახასიათებლების პირველი მაქსიმუმები შესაძლებელია დაკავშირებულია დისლოკაციური სეგმენტის მოწყვეტით მინარევის ატომისაგან, ხოლო აქტივაციის მაღალი ენერგიის მატარებელი მეორე რელაქსაციური პროცესი გამოწვეულია დისლოკაციური სეგმენტის მოწყვეტით მინარევის ატომების კომპლექსისაგან, რომელიც იმყოფება დისლოკაციის ბირთვში.

წარმოდგენილი ცხრილის ანალიზი გვაჩვენებს, რომ საცდელი ნიმუშების მესრის პარამეტრების, დნობის ტემპერატურებისა და რელაქსაციური პროცესების აქტივაციის ენერგიებს შორის არ არსებობს პროპორციულობა (შესაბამისობა). სავარაუდოა, რომ აღნიშნული შეუსაბამობა დაკავშირებულია Fe, Co და Mn-ის 3d-გარსში ელექტრონების განსხვავებულ რაოდენობასთან, რაც თავის მხრივ განაპირობებს ურანისა და 3d-მეტალების ატომებს შორის განსხვავებული მნიშვნელობების ელექტრონული კავშირის ძალების ფორმირებას. ასეთ პირობებში მოსალოდნელია კონკრეტულ UM₂ სტრუქტურებში დისლოკაციის ჩასახვისა და მოძრაობის ენერჯის სპექტრის წარმოქმნა. წარმოდგენილი მოსაზრების დადასტურება ასახულია რელაქსაციური შინაგანი ხახუნის პროცესების აქტივაციური მახასიათებლების სხვაობაში. მოწვა 770K ტემპერატურაზე 3სთ-ის განმავლობაში 10-15%-ით ამცირებს ორივე რელაქსაციური პროცესის ინტენსივობასა და ძვრის დეფექტის სიდიდეს. აღსანიშნავია ისიც, რომ მოწვის გავლენით 20%-ით იზრდება გრეხითი რხევის ამპლიტუდის მნიშვნელობა, რომელზედაც იწვება ორივე რელაქსაციური პროცესის ინტენსივობის წრფივად ზრდა, მომწვარი ნიმუშების ციკლური დეფორმაცია 770K ტემპერატურაზე (ციკლების რიცხვი – 200, დეფორმაციის სიდიდე $\approx 1 \cdot 10^{-3}$) იწვევს ორივე მაქსიმუმის ინტენსივობის ამადლებას საწყისი მდგომარეობის შესაბამის დონემდე, აგრეთვე მაქსიმუმების გადანაცვლებას 15-20K-ით დაბალი ტემპერატურების მიმართულებით. ასეთი ცვლილებები მოწმობენ, რომ გაიზარდა რელაქსაციაში მონაწილე დეფექტების კონცენტრაცია და შემცირდა მათი მოძრაობის აქტივაციის ენერჯის სიდიდეები.

UM₂ (M – Fe, Co, Mn) ნაერთების რელაქსაციური პროცესების აქტივაციური მახასიათებლები

ცხრილი 1

კვლევის ობიექტი	მესრის პარამეტრი, A	დნობის ტემპერატურა, K	მაქსიმუმების ტემპერატურა, K	აქტივაციის ენერჯია, მ ³	სისწირის ფაქტორი, წმ ⁻¹	მაქსიმუმების ფარდობითი ინტენსივობა, x 10 ²
UFe ₂	7,042	1508	533	1,35	3·10 ¹³	2,0
			653	1,80	4·10 ¹⁴	2,5
UMn ₂	7,148	789	523	1,25	6·10 ¹²	1,8
			635	1,70	1,5·10 ¹²	1,6
UCo ₂	6,92	1443	508	1,15	1,2·10 ¹²	1,5
			620	2·10 ¹³		1,4

ლიტერატურა

- 1) В. С. Постников. Внутреннее трение в металлах. М.: Metallurgy, 1974, 370 с.
- 2) М. А. Криштал, С. А. Головин. Внутреннее трение и структура металлов. М.: Metallurgy, 1978, 360 с.
- 3) D.G. Blair, T.S. Hutchison, and D.H. Rogers. Damping by extended dislocations. Canadian Journal of Physics, vol. 44, 1970, pp. 2957-2970.

Н. Мамисашвили, Г. Дарсавелидзе, З. Чачхиани

Физическо-механические свойства соединений UM_2 (M – Fe, Co, Mn)

Грузинский Технический Университет

Г. Тбилиси, Ул. Костава 77.

Изучены температурные спектры внутреннего трения и динамического модуля сдвига соединений UM_2 (M - Fe, Co, Mn). В отдельных соединениях обнаружена пара релаксационных максимумов с различными активационными характеристиками. Предложены возможные механизмы релаксационных процессов с учётом особенностей взаимодействия дислокации с точечными центрами закрепления в кристаллах с гранецентрированной кубической симметрией.

Physical and Mechanical properties of UM_2 (M-Fe, Co, Mn) Alloys

N. Mamisashvili, G.Darsavelidze, Z. Chachkhiani

Georgian Technical University

Kostava str. 77, Tbilisi

Temperature spectra of internal friction and dynamic shift modules of UM_2 (M – Fe, Co, Mn) compounds have been investigated. Each alloy revealed maximum relaxation pair with different activation properties. Besides, their deformation characteristics have also been determined. Potential mechanisms of relaxation processes have been proposed in faucet oriented centers of cubic crystals taking into account the interaction features of dislocation and fixation centers.

ფიზიკური ვაკუუმის ცნების გაბეჭდვის

ვ. მელაძე, მ. შენგელია

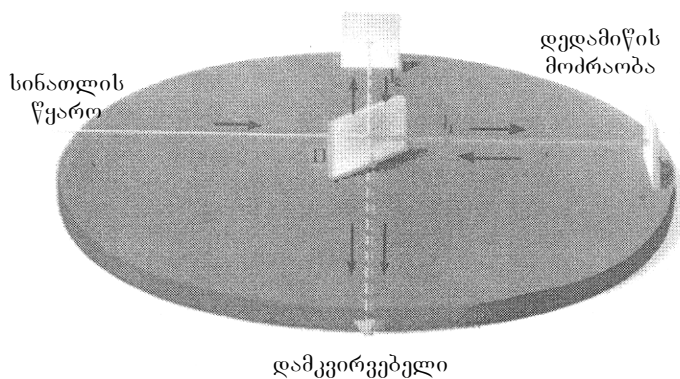
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77,
თბილისი, საქართველო

მრავალსაუკუნოვანი დაპირისპირება კორპუსკულურ და ტალღურ თეორიებს შორის XIX საუკუნის ბოლოს, თითქოსდა ტალღური თეორიის გამარჯვებით უნდა დამთავრებულიყო. ტალღური თეორია დასტურდებოდა ისეთი მოვლენებით, როგორცაა სინათლის ინტერფერენცია, დისპერსია, დიფრაქცია და სხვ.; მაგრამ ისევ ღიად რჩებოდა საკითხი იმ სუბსტანციაზე. რომელშიც ვრცელდებოდა სინათლე [1].

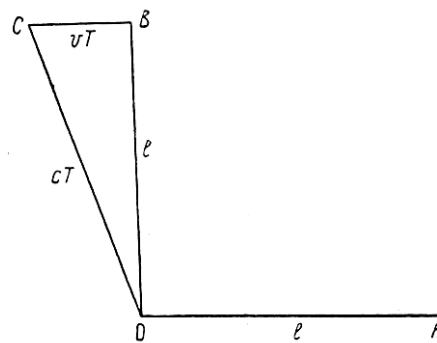
წარმოდგენები ასეთ გარემოზე არსებობდა ჯერ კიდევ ანტიკური ხანიდან. დემოკრიტეს კონცეფციის მიხედვით, ნივთიერება შედგებოდა ნაწილაკებისაგან, რომელთა შორის იყო სიცარიელე, ხოლო არისტოტელეს მიხედვით კი სამყაროში არ არის ისეთი ადგილი, სადაც არაფერია – ანუ მოლეკულებს შორის უნდა არსებობდეს გარკვეული გარემო. ეს ჰიპოთეზა გამოიყენებოდა მეცნიერების მიერ თითქმის 25 საუკუნის განმავლობაში, ხოლო ჰიპოთეტიურ გარემოს, რომელიც უნდა არსებობდეს სხეულის ნაწილაკებს შორის და განჭოლავს მსოფლიოს სივრცეს, ეწოდა ეთერი. ეთერის არსებობის დამტკიცებით შესაძლებელი გახდებოდა ოპტიკური მოვლენების მექანიკური პროცესებით ახსნა, რითაც არაჩვეულებრივად გამარტივდებოდა სამყაროს მეცნიერული შესწავლა.

პირველი სერიოზული ცდა ეთერის აღმოსაჩენად 1881 წ. ჩაატარა ამერიკელმა მაიკელსონმა. ექსპერიმენტის იდეა ასეთი იყო: დედამიწა მოძრაობს მზის გარშემო ორბიტაზე $v = 30$ კმ/წმ სიჩქარით. თუ მსოფლიო სივრცე გაუღენთილია ეთერით, მაშინ დედამიწა იმოძრაებს „ეთერის ზღვაში“ ისევე, როგორც თვითმფრინავი ჰაერში. სინათლის სხივის სიჩქარე დედამიწის მოძრაობის მიმართულებით „ეთერის ქარის“ გავლენით ტოლი იქნებოდა $c - v$, ხოლო არეკვლის შემდეგ, საწინააღმდეგო მიმართულებით ისინი უერთდებოდნენ ერთმანეთს ე.ი. ადგილი ჰქონდათ კოჰერენტული ტალღების ზედღებას, რის გამოც სპეციალურ ეკრანზე მიიღებოდა ინტერფერენციული სურათი. მაიკელსონის მიერ შექმნილი ხელსაწყო (ინტერფერომეტრის) შემობრუნებით 90° , უკვე მეორე სხივი გავრცელდებოდა „ეთერის

ქარის“ საწინააღმდეგოდ, რასაც უნდა გამოეწვია ინტერფერენციული სურათის შეცვლა (ნახ. 1).

ნახ. 1

ნახ. 2

განვიხილოთ აღნიშნული ცდა უფრო დეტალურად (ნახ. 2).

სინათლის წყაროდან წამოსული სინათლე იყოფა ორად. პირველი სხივი ვრცელდება დედამიწის მოძრაობის მიმართულებით A სარკისკენ, ირეკლება და ბრუნდება O წერტილში. მაშასადამე, სრული დრო O -დან A -სკენ და უკან იქნება ($l = OA = OB$)

$$T = \frac{l}{c-v} + \frac{l}{c+v} = \frac{2cl}{c^2 - v^2}.$$

დედამიწის მართობი მიმართულებით კი O -დან B სარკემდე სინათლისთვის საჭირო დროის საპოვნელად გავითვალისწინოთ, რომ $OC = ct$ და $CB = vt$, რადგან OB მართობია OA და BC -სი, მივიღებთ

$$OB^2 = OC^2 - CB^2 = (c^2 - v^2)t.$$

სრული დრო O -დან B სარკემდე და უკან იქნება

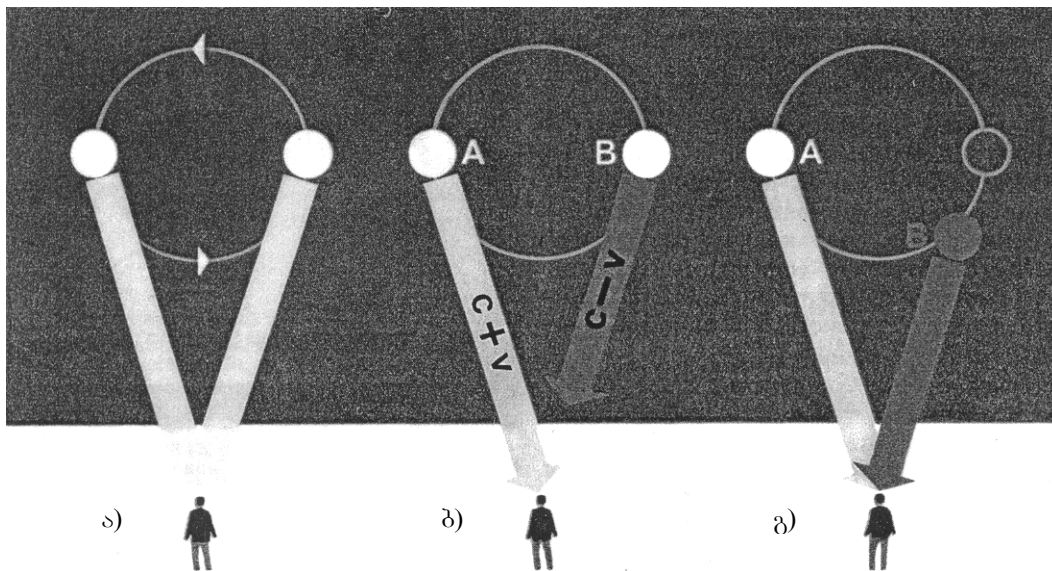
$$T_1 = 2t = \frac{2l}{\sqrt{c^2 - v^2}}.$$

როგორც ვხედავთ T და T_1 დროები განსხვავდებიან $T \neq T_1$. თუ არსებობდა რაიმე განსხვავება OA და OB სიგრძეებს შორის, შესაძლებელი იყო მისი გამორიცხვა ხელსაწყოს შემობრუნება 90° -ით. შემობრუნებით OA და OB იცვლიდნენ ადგილებს დედამიწის მოძრაობის მიმართულებით.

მიუხედავად ექსპერიმენტის მაღალი სიზუსტის, დედამიწის მოძრაობის ეფექტი ეთერში არ მუდავნდებოდა. ინტერფერენციული სურათი მკაცრად უცვლელი იყო!

ექსპერიმენტის ანალიზის დასკვნა ერთადერთი იყო: ბუნებაში ეთერი არ არსებობს და სინათლის სიჩქარე არ არის დამოკიდებული სინათლის წყაროს მოძრაობაზე. ჯონ ბერნალის სიტყვებით „მაიკელსონის ცდა – უღიადესი ცდაა ყველა უარყოფით ცდებს შორის მეცნიერების ისტორიაში“ [2].

მაიკელსონის ცდა მეორდებოდა სხვადასხვა მოდიფიკაციებში, მაგრამ შედეგი ყოველთვის უარყოფითი იყო. ცდა ყველაზე დამაჯერებელი გახდებოდა, თუ სინათლის წყარო არამიწიერი წარმომავლობის იქნებოდა. შესაბამისი დაკვირვება ჩატარდა ორმაგ ვარსკვლავებზე (ნახ. 3).

ნახ. 3. მსოფლიოს ეთერის არსებობის ჰიპოთეზის უარყოფის დამადასტურებელი ცდა

განვიხილოთ ორმაგი ვარსკვლავთა სისტემა მათი ორბიტების სიბრტყეში. თითოეული ვარსკვლავი ციკლში ერთხელ იმოძრაებს დამკვირვებლისკენ, ხოლო ერთხელ საწინააღმდეგოდ მისგან. თუ ასეთი მოძრაობა მოახდენს გავლენას სინათლის სიჩქარეზე, მაშინ შესაბამისად აქაც სიჩქარეები იქნებოდა $c+v$ და $c-v$ ე.ი. ვარსკვლავი A წერტილში უფრო ადრე მივა, B -ში კი ჩვეულებრივზე გვიან, მაგალითისათვის, თუ ვარსკვლავებამდე მანძილი 10 სინათლის წელიწადია, პერიოდით 0,5 წელი და ორბიტის რადიუსი $3 \cdot 10^9$ კმ, დროში განსხვავება იქნება ± 400

საათი. დროში მოსალოდნელი წანაცვლება ადვილი გამოსათვლელია (დოპლერის ეფექტი), მაგრამ მისი აღმოჩენა დღემდე არ მომხდარა.

მიუხედავად იმისა, რომ საკმარისი ცდებით დადასტურდა სინათლის c სიჩქარის მუდმივობა, დღევანდლამდე არ შეწყვეტილა ეთერის აღმოსაჩენი ცდები. მაგ. 1958 წ. ჩატარდა ცდები ლაზერის გამოსხივების, ხოლო 1963 წ. კი – მესბაუერის ეფექტის გამოყენებით [3].

მაიკელსონის ექსპერიმენტის უარყოფითი შედეგი ნიშნავდა რევოლუციურ საწყის ფიზიკის განვითარებაში. წარმოიშვა სივრცე-დროზე წარმოდგენების შეცვლის აუცილებლობა.

ჩატარებული ცდების ანალიზმა შეარყია ეთერის თეორია და მასთან დაკავშირებული აბსოლუტური ათვლის სისტემის არსებობა. ფიზიკის შემდგომი განვითარებისათვის საჭირო გახდა ახალი თეორიის შექმნა, რომელიც გამოასწორებდა კლასიკური ფიზიკის ნაკლოვანებებს, გადალახავდა ეთერის უარყოფასთან დაკავშირებულ კრიზისს და გახდებოდა ფიზიკის განვითარების საფუძველი.

სწორედ ეს პრობლემები გადალახა აინშტაინმა თავისი ფარდობითობის სპეციალური თეორიით. მან უარყო კლასიკური ფიზიკის (გალილეის) სიჩქარეთა შეკრების კანონი და ძირითად პოსტულატად მიიღო სინათლის სიჩქარის ინვარიანტობის პრინციპი: სინათლის სიჩქარე ვაკუუმში არ არის დამოკიდებული სინათლის წყაროს ან დამკვირვებლის სიჩქარეზე და ერთნაირია ნებისმიერ ინერციულ სისტემაში.

აინშტაინის პასუხი მაიკელსონ-მორლის ცდაზე აღმოჩნდა სწორი – აინშტაინის ფარდობითობის სპეციალური თეორიის თანახმად:

1. გალილეის გარდაქმნის ფორმულები უკუსაგდებია, რადგან ისინი სრულიად უვარგისია $\frac{v}{c} \rightarrow 1$ შემთხვევისთვის.
2. უნდა გამოყენებულ იქნას ლორენცის გარდაქმნის ფორმულები, რადგან ისინი თანხმობაშია მაიკელსონ-მორლის ცდის შედეგებთან.
3. უკუსაგდებია ეთერის არსებობის პოსტულატი.

4. აბსოლუტური სივრცის და დროის კონფერენციები უკუსაგდება, როგორც უსაფუძვლო. სივრცე და დრო ფარდობითი ცნებებია და გააჩნიათ საკუთარი მნიშვნელობები ათვლის სხვადასხვა სისტემებში.

ფარდობითობის თეორიის პარალელურად ჩამოყალიბდა ველის კვანტური თეორია. კვანტურმა მექანიკამ შემოიტანა ფიზიკური სიდიდეების უჩვეულო თვისებები: ენერგია იყოფოდა პორციებად, ტალღა წარმოადგენდა ნაწილაკს, ნაწილაკი კი – ტალღას. ელემენტარული ნაწილაკები მოძრაობენ თითქმის სინათლის სიჩქარით. ამ ორი ახალი თეორიების შერწყმამ აინშტაინის სივრცეში აღმოაჩინა სპეციფიური მატერიალური გარემო უჩვეულო თვისებებით, რომელსაც ფიზიკური ვაკუუმში ეწოდა.

ჩვეულებრივი წარმოდგენებით ვაკუუმში სივრცეა, სადაც აბსოლუტური სიცარიელეა – არ შეიცავს არც ატომებს, არც მოლეკულებს, არც ნაწილაკებს. რომ გავერკვეთ, თუ რას წარმოადგენს ვაკუუმში ფიზიკის თვალსაზრისით, მივმართოთ ცდას: წარმოვიდგინოთ იდეალურად იზოლირებულ ჭურჭელში, იდეალური ამრეკლი კედლებით, აბსოლუტური ვაკუუმში. ჩვენი ცდა იმით დავიწყეთ, რომ ჭურჭელში მცირე სარკმლიდან შევუშვათ v_0 სიხშირის ელექტრომაგნიტური გამოსხივება (ფოტონების ნაკადი, სინათლე) I_0 ინტენსივობით. თუ დავიწყებთ შესული გამოსხივების v_0 სიხშირის გაზრდას და დავაკვირდებით სარკმლიდან გამოსული გამოსხივების v სიხშირეს, აღმოვაჩინოთ, რომ ყოველთვის $v > v_0$, ხოლო $I_0 > I$; I გამოსული სინათლის ინტენსივობაა. ეს ეფექტი მიგვანიშნებს იმ ფაქტზე, რომ ტემპერატურა ჭურჭელში იზრდება, ე.ი. შესაძლებელია ვაკუუმის გაცხელება.

თუ გავაგრძელებთ ვაკუუმის გაცხელებას შესული სინათლის სიხშირის გაზრდით, ჭურჭელში მივალწევთ ფოტონ-ფოტონის შეხლას და ელექტრონ-პოზიტრონის წყვილის წარმოქმნას! ამგვარად, ცარიელ ვაკუუმში გვექნება ორი ნაწილაკი – ელექტრონი და პოზიტრონი, ისმის კითხვა: რატომ წარმოიქმნა ეს ორი ნაწილაკი? ელექტრონები ისევე როგორც პოზიტრონები, თავისი თვისებებით მკვეთრად განსხვავდებიან ფოტონებისგან. ფოტონები ქმნიან სინათლეს, მათ უძრაობის მასა არ გააჩნიათ. ელექტრონებს და პოზიტრონებს კი ურთიერთსაწინააღმდეგო მუხტები გააჩნიათ, მათი მასა განსხვავებულია ნულისგან.

დღევანდელ ფიზიკოსებს ამგვარ შეკითხვებზე პასუხი არ აქვთ. მათი აზრით ეს ორი ნაწილაკი ყოველთვის არსებობდა ჭურჭელში რაღაც „ვირტუალურ“

მდგომარეობაში და მათი „დეტექტირება“ შესაძლებელი ხდება მხოლოდ სინათლის ფოტონების შეხლით. ვაკუუმი მოისაზრება, როგორც სივრცე დროის „მდგომარეობა“, რომელშიც ვერავითარი ხელსაწყოებით ვერ აღმოვაჩინოთ ნაწილაკებს, მაგრამ გარკვეული ზემოქმედებით შესაძლებელია მასში რეალური ნაწილაკების „დაბადება“ [4].

მართალია, მცირეა ალბათობა იმისა, რომ ეს ნაწილაკები ერთმანეთს შეეხლებიან, მაგრამ თუ ეს მოხდა, ადგილი ექნება ანჰილაციას ნივთიერებისა ანტინივთიერებასთან და გაჩნდება ორი ფოტონი. ისმის კითხვა, არსებობდნენ კი ისინი ჭურჭელში რაღაც „ვირტუალურ“ მდგომარეობაში??

თუ პროცესს გავაგრძელებთ საკმარისი დროით, რაც გამოიწვევს ელექტრონ-პოზიტრონების წყვილების გამრავლებას და ტემპერატურის ზრდას, რომელიდაც ფოტონის შეხლა ელექტრონთან გამოიწვევს საწინააღმდეგო ნიშნის მიუონების „დაბადებას“. შემდგომი ტემპერატურის გაზრდა, გამოიწვევს პიონების, პროტონ-ანტიპროტონის წარმოქმნას და ა.შ.

როდესაც, საბოლოოდ, დამყარდება წონასწორობა ნივთიერებასა, ანტინივთიერებასა და ელექტრომაგნიტურ გამოსხივებას შორის, ჭურჭელში იქნება ყველა აუცილებელი კომპონენტი, რომლისგანაც აგებულია ჩვენი სამყარო. ამგვარად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ფიზიკური ვაკუუმი სიცარიელე კი არა, არამედ რაღაცა რეალობაა!

დღევანდელი შეხედულებით ფიზიკური ვაკუუმი არის ისეთი სივრცე, საიდანაც გამოდევნილია ნებისმიერი გარემო, უკანასკნელ ელემენტარულ ნაწილაკამდე. შედეგად ვღებულობთ არა სიცარიელეს, არამედ თავისებურ მატერიას – სამყაროს შემქმნელს (წინაპარს), რომლისგანაც შემდგომში იბადებიან ელემენტარული ნაწილაკები, მათგან კი ფორმირდებიან ატომები და მოლეკულები [5].

ფიზიკური ვაკუუმის ცნებაში იგულისხმება ყოველის გამსჭვალავი გარემო, რომელიც იმყოფება ნაწილაკებს შორის სივრცეში და ის შეიძლება განვმარტოთ, როგორც მატერიის არანაწილაკური ფორმა, მისი სიმკვრივე დამოკიდებული იქნება ვაკუუმში მოქმედ ძალების ხასიათზე. ფიზიკური ვაკუუმის სიმკვრივე მეტად მცირეა ნივთიერებების სიმკვრივესთან შედარებით, მაგრამ ენერგიის სიმკვრივე შეადგენს 10^{95} ე/სმ³, მაშინ როდესაც ბირთვული ნივთიერების ენერგიის სიმკვრივე მხოლოდ 10^{14}

გ/სმ³ ტოლია [6]. ამიტომ უნდა აღვნიშნოთ კიდევ ერთი მეტად მნიშვნელოვანი ბუნება ფიზიკური ვაკუუმის, როგორც ენერჯის წყაროსი.

შეიძლება ჩამოვყალიბოთ შემდეგი დასკვნა:

1) ვაკუუმური ფლუქტუაციების ენერჯია საკმაოდ აღემატება ნებისმიერი სხვა სახის ენერჯიებს;

2) გარკვეული შემოფოთებებით შესაძლებელია ვაკუუმური ფლუქტუაციების ენერჯიის გამოთავისუფლება.

დღევანდელ მეცნიერებს მიაჩნიათ, რომ ფიზიკურ ვაკუუმში „გადამალულია“ ფარული მატერია და ენერჯია, რომლის ნაწილიც რეალიზებულია დღევანდელ სამყაროში [7].

ჩვენ შევეცადეთ გვეჩვენებინა, რომ კონკრეტულ შემთხვევაში ფიზიკური ვაკუუმი სივრცესა და დროში არ წარმოიდგინება, როგორც სიცარიელე. ის შეიცავს ჩვენთვის ცნობილ უამრავ ნაწილაკთა რაოდენობას, ეს ნაწილაკები ხდებიან „დეტექტორების“ ობიექტები მაღალი სიხშირის მქონე ელექტრომაგნიტური სიგნალების ზემოქმედებით. სივრცე-დრო შეიძლება იყოს უწყვეტი და აგრეთვე დისკრეტულიც. შესაძლებელია, რომ სივრცე – დრო იყოს ფიზიკური სამყაროს პასიური სათავსი. ფიზიკოსების მომავალი თაობების ამოცანაა ამ პრობლემების გადაწყვეტა.

ლიტერატურა

1. Чумиченко Н.В. О новом этапе развития теоретической физики. Материалы IV Международной конференции СПб.: «Политехника», 1997.
2. Иос Г. Курс теоретической физики. ч. I. Учпедгиз. М.: 1963.
3. Линдер Г. Картины современной физики. Мир, М.: 1977.
4. Акоста В., Кован К., Грим Б. Основы современной физики. «Просвещение», М.: 1987.
5. Акимов А.Е. Физика признает сверхразум. Чудеса и приключения № 5, 1996.
6. Акимов А.Е., Шипов Г.И. Горсионные поля и их экспериментальные проявления. Создание и физическая реальность. т. I, № 3, 1996.
7. Швебе Г.И. Хопистическая научнл-эхотермическая картина мироздании. Создание и физическая реальность. Т. 3, № 5, 1998.

To understanding of the concept of the physical vacuum

V. Meladze, M. Shengelia

Summary

In the article Maikelson's experiment is considered, is the basis of Einstein's special the theory of relativity. The general conceptions of receipt of properties and the structure of the physical vacuum are shown.

Key words: theory of relativity, quantum mechanics, physical vacuum.

К ПОНЯТИЮ ФИЗИЧЕСКОГО ВАКУУМА

В. Меладзе, М. Шенгелия

Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 77

В работе рассмотрен опыт Майкльсона, как основа специальной теории относительности Эйнштейна. Показаны общие концепции получения свойств и структуры физического вакуума.

Ключевые слова: Теория относительности, квантовая механика, физический вакуум.

ახალ JPEG ტიპის სტანდარტში გამოსახულებათა ფრაქტალური შეკუმშვის

პროგრამის გამოყენება

დავით ნარიმანაშვილი

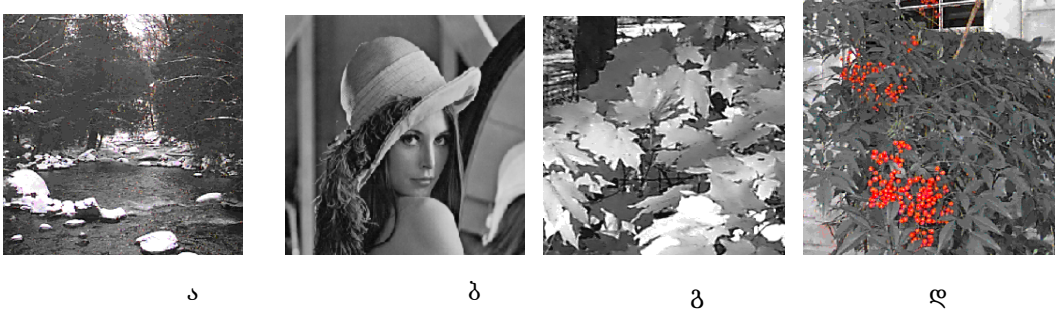
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო თბილისი, კოსტავას 77

უკანასკნელ პერიოდში ინტერნეტის ქსელისა და სხვა მულტიმედიური საშუალებების სწრაფმა განვითარებამ განასაკუთრებით გაზარდა ინტერესი ინფორმაციის შეკუმშვის მიმართ. ამჟამად ფართოდ გამოიყენება შეკუმშვის სტანდარტული მეთოდები, რომელთა შორის შეიძლება დავასახელოთ JPEG ჯგუფის მიერ შექმნილი სტანდარტი, რომელიც ისევე როგორც გამოსახულების შეკუმშვის სხვა მეთოდები ვითარდება მისი სრულყოფის მიმართულებით. მაგალითად, JPEG სტანდარტი, რომელიც ეყრდნობა შეკუმშვის დისკრეტო-კოსინუსურ მეთოდს, ეს

სტანდარტი განვითარდა JPEG 2000 სახით, რომელსაც საფუძვლად უდევს ვეივლეტ-გარდაქმნები [1].

ნებისმიერი ახალი სტანდარტი უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. ლიტერატურაში ჩამოყალიბებულია ის მოთხოვნები, რომლებიც წაყენება ყველა სტანდარტს, რომელიც ემსახურება გამოსახულებათა შეკუმშვას [1,2]. ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მოთხოვნას შეადგენს შეკუმშვის შედეგად აღდგენილი გამოსახულების ხარისხის დამოკიდებულება შეკუმშვის კოეფიციენტის ცვლილებაზე ფართო დიაპაზონში. ქვემოთ აღწერილი სამუშაო ეძღვნება სწორედ ამ საკითხის გადაწყვეტას ექსპერიმენტული კვლევების საფუძველზე. შემოთავაზებული სტანდარტი ეფუძნება გამოსახულების ფრაქტალური შეკუმშვის მეთოდს და მის პროგრამულ რეალიზაციას. ექსპერიმენტი ჩატარდა სხვადასხვა სახის 10 გამოსახულებაზე, რომლებსაც გააჩნიათ განსხვავებული კონტურების რაოდენობა და სიუჟეტის მნიშვნელობა. მათგან 4 გამოსახულება მოყვანილია ნახ 1.ა,ბ,გ,დ-ზე.

ნახ.1

თითოეულ მათგანზე ჩატარდა ფრაქტალური კოდირება და დეკოდირება რომელიც შედგენილია C++ ენაზე. დეკოდირებული გამოსახულების ხარისხი ფასდებოდა ჩვეულებრივად მიღებული PSNR პარამეტრით (სიგნალ-ხმაურის პიკური მნიშვნელობით).

$$PSNR := 10 \cdot \log \frac{A^2}{immse^2} \tag{1}$$

სადაც immse არის საშუალო კვადრატული ცდომილება, ხოლო A არის სიგნალის მაქსიმალური მნიშვნელობა.

ექსპერიმენტის მსვლელობა და ალგორითმის შესრულება შემოთავაზებული ფრაქტალური კოდირების პროგრამის მიხედვით შემდეგია:

შეკუმშვის შემდეგ გამოსახულების აღდგენის პროცესში, მაქსიმალური სასარგებლო ინფორმაციის მიღების და შეცდომების მინიმუმამდე შემცირების მიზნით, გადავწყვიტეთ კოდირების

პარამეტრების შეცვლა შესაბამის პროგრამაში. დავიწყეთ ღომენების სვეტებისა და მწკრივების რაოდენობის შეცვლა [2]. პარამეტრების შეცვლას ვაწარმოებდით შემდეგი გზით: შევდივართ საქალღღემი Fw_code, ხოლო შემდეგ შევდივართ ფოლდერში Exe. საიდანაც ვხსნით პროგრამის გაფართოების ფაილს Img32.exe. Img სისტემაში შესვლისას გავხსნით File დირექტორიას, დავაწკაპუნებთ შემდეგ ოფციაზე Open Encode Window (გავხსნათ კოდირების ფანჯარა), რაც გვაძლევს საშუალებას გავხსნათ ჩვენთვის სასურველი სურათი (გამოსახულება), რომელიც აუცილებლად უნდა იყოს Bmp(bitmap) ფორმატში, ჩვენ შემთხვევაში ზომით 256*256. გახსნის შემდეგ ეკრანზე გამოტანილი ფანჯრის მარცხენა ზედა კუთხეში გამოჩნდება Setup ბრძანება საიდანაც შევდივართ Setup Image Encoding (სურათის კოდირების პარამეტრების დაყენება) ფუნქციაში, რომელიც გვაძლევს საშუალებას შევცვალოთ კოდირების პარამეტრები. ჩვენს შემთხვევაში, Domain rows და Domain cols ცვლილებები დავადასტუროთ ღილაკის დაწკაპუნებით.

თავად კოდირების პროცესი გრძელდება შემდეგი თანმიმდევრობით. ჩამოვშლით ფუნქციას Run და დავაწკაპუნებთ Gray Image (რუხი სურათი). შემდეგ იგივე Run-დან ვაძლევთ ფუნქციას Encode Image (სურათის კოდირება), რომელიც გამოგვიტანს საკონტაქტო ფანჯარას, სადაც მითითებული იქნება Domain (ღომენების) რაოდენობა. OK ბრძანებით იწყება გამოთვლითი პროცესი. პროცესის დასრულების შემდეგ გამოგვიტანს ფანჯარას Encoding Data (კოდირების მონაცემები) სადაც მითითებულია კოდირების შედეგად მიღებული მონაცემები, მათ შორის ჩვენთვის საყურადღებო და მნიშვნელოვანი Rectangles (რანგული ბლოკების რაოდენობა), რომელიც იცვლება საწყის ეტაპზე Domain cols და Domain rows ცვლილებათა შესაბამისად. შედეგად მიღებულ რანგულ გამოსახულებას ვინახავთ შემდეგი გზით File (ფაილი) save as (შენახვა) და ვუთითებთ ჩვენთვის საჭირო დირექტორიას. შემდეგ შევდივართ ისევ File-ში და ვაძლევთ ბრძანებას Open Range File (გახსენი რანგული ფაილი) და ვხსნით წინა ოპერაციით შენახულ ფაილს. Run და Gray Image ბრძანებებით ვასრულებთ იტერაციულ პროცესს და ისევ Run და Iterate Decoding (კოდირების იტერაცია) ფუნქციების გამოყენებით ეკრანზე მივიღებთ ფანჯარას Iterations (იტერაციები), სადაც მოცემულია იტერაციების შესაბამისი რაოდენობა.

ამ პროცესის დასრულების შემდეგ ვხსნით ფაილს და ვაძლევთ ბრძანებას Open Subtraction Window, რომელიც გახსნის ფანჯარას, რის შემდეგაც Run image subtraction ბრძანებით მივიღებთ საბოლოო მონაცემების ფანჯარას. კერძოდ Everage Pixel Error (ფიქსელის საშუალო შეცდომა) და PSNR კოეფიციენტს.

ნახ.1.ა,ბ,გ,დ გამოსახულებებზე ჩატარებული ცდების საფუძველზე შეჩერდით ოპტიმალურ ვარიანტზე 16*16, ანუ Domain Rows:=16 და Domain Cols:=16.

PSNR_ის დამოკიდებულება შეკუმშვის კოეფიციენტის მნიშვნელობაზე მიიღებოდა 9 შემთხვევისათვის. ამ პარამეტრების ცვლილება მოითხოვდა რანგული ბლოკების სხვადასხვა რაოდენობას. რანგული ბლოკების რაოდენობა განაპირობებდა შეკუმშვის კოეფიციენტის ცვლილებას. შეკუმშვის კოეფიციენტი განისაზღვრება გამოსახულებით:

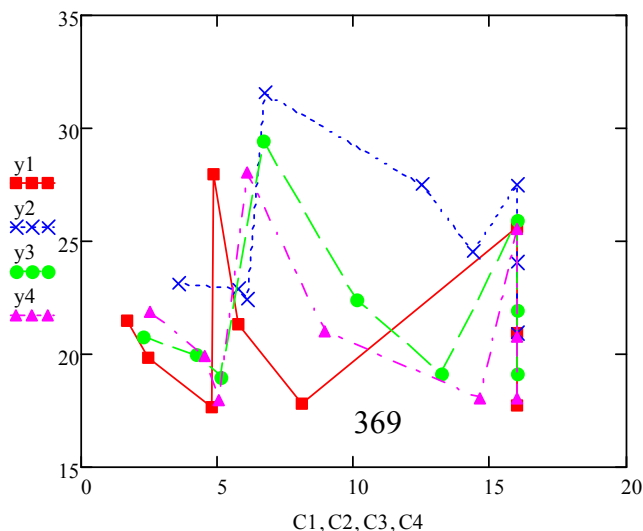
$$C := \frac{2^8 \cdot 2^8}{\text{rang} \cdot 4} \quad (2)$$

ამ გამოსახულების მრიცხველი შეიცავს საწყისი გამოსახულების პიქსელების რაოდენობის, ზომას რომელიც ჩვენ შემთხვევაში ტოლი იყო 256*256. უნდა აღინიშნოს, რომ საწყისი გამოსახულების ზომის გადიდება, განაპირობებდა შეკუმშვის კოეფიციენტის გაზრდას. (2) ფორმულაში rang არის რანგული ბლოკების რაოდენობა.

ექსპერიმენტის შედეგად მიღებული PSNR ფუნქციის დამოკიდებულება შეკუმშვის კოეფიციენტზე ასახულია ნახ.2-ზე მოცემულ გრაფიკზე.

სადაც y1 შეესაბამება გამოსახულებას „Leaves”, y2 შეესაბამება გამოსახულებას „Lena”, y3 გამოსახულებას „Berries”, ხოლო y4 გამოსახულებას „Winter”-ს. შედეგები მიღებულია Mathcad პროგრამული პაკეტის გამოყენებით.

ექსპერიმენტის მეორე ეტაპზე ჩვენ გვანტერესებდა ექსპერიმენტული მონაცემების სტატისტიკური ანალიზის გამოყენებით გაგვეგო ექსპერიმენტში განხილული ათი გამოსახულებისათვის მიღებული საშუალო მნიშვნელობა (მათემატიკური ლოდინის შეფასება) და მისი საშუალო კვადრატული გადახრის შეფასება (ინტერვალური ცვლილება სანდო ალბათობის ცვლილების მიხედვით). სანდო ალბათობა იცვლებოდა 0.9-დან 0.99-მდე ინტერვალში. ჩვენ გამოვიყენეთ სტიუდენტის განაწილება ზემოთ მოცემული პარამეტრების განსასაზღვრავად, ვინაიდან გამოსახულებათა რაოდენობა იყო ათის ტოლი [3].

ნახ.2

ექსპერიმენტი სრულდებოდა Mathcad პროგრამაში ქვემოთ მოცემული ალგორითმებით.

X შეესაბამება PSNR მნიშვნელობებს ათი სხვადასხვა გამოსახულებისთვის, როცა პარამეტრების მნიშვნელობები იყო საუკეთესო:

X := (30.6196 32.7697 31.9146 25.9431 31.9146 31.5668 27.9494 29.4216 28.0385)

n := length(X) n = 10

n-არის გამოსახულებათა რაოდენობა. P-სანდო ალბათობაა, მოცემული პროცენტებში.

α := 0.1

სანდო ალბათობა 1 - α = 90%, p := 1 - α

საშუალო კვადრატული გადახრის s წერტილოვანი შეფასება:

$$s := \sqrt{\frac{n}{n-1} \cdot \text{var}(X)}$$

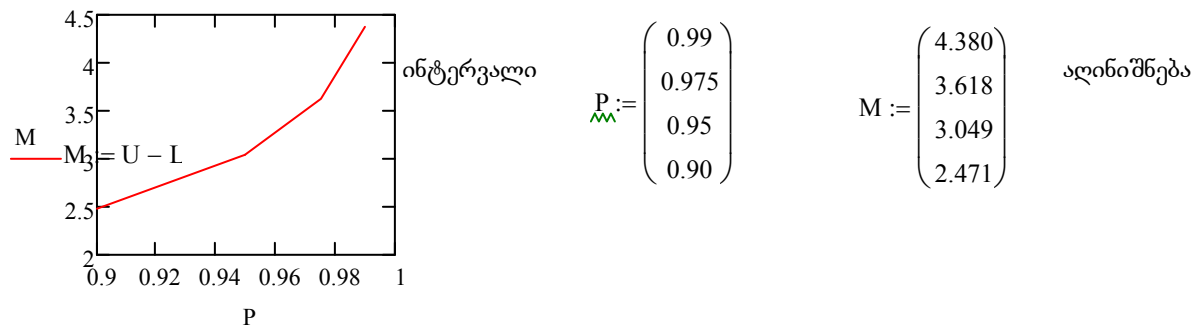
PSNR წერტილოვანი შეფასება: mean(x) = 29,709db

ინტერვალის ზედა U და L ქვედა ზღვრები განვსაზღვრეთ სტიუდენტის განაწილების კვანტილის ფუნქციის მიხედვით:

$$t_{10} := \text{qt}\left(1 - \frac{\alpha}{2}, \text{df}\right) \qquad t_{10} = 1.833$$

ინტერვალის ზედა ზღვარი U := mean(X) + t₁₀ · $\frac{s}{\sqrt{n}}$ U = 30.944

ინტერვალის ქვედა ზღვარი L := mean(X) - t₁₀ · $\frac{s}{\sqrt{n}}$ L = 28.473

ნახ.3

ზემოთ მიღებული შედეგები გვაძლევს საშუალებას გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნები:

1. აღდგენილი გამოსახულების ხარისხის შეფასების რაოდენობრივი მაჩვენებელი PSNR შემცირდა 32db იდან-18db-მდე, შეკუმშვის კოეფიციენტის გაზრდისას შუალედში 2-16;
2. სტატისტიკური დამუშავების შედეგად გამოთვლილი PSNR მაჩვენებლის ინტერვალური შეფასების U-L სივრცე გაიზარდა საწინააღმდეგო ალბათობის P-ს გაზრდასთან ერთად.

ლიტერატურა

1. Уэлстид, С. Фракталы и вейвлеты для сжатия изображений в действии. Издательство Триумф, М.2003,стр. 311.
2. ნ.ხარატიშვილი, ი.ჩხეიძე, დ.ნარიმანაშვილი. ფერად გამოსახულებათა ფრაქტალური შეკუმშვის სტანდარტის შექმნა JPEG სტანდარტების შესაბამისად. შრომები: მართვის ავტომატიზებული სისტემები №1(6). ს.ტ.უ. თბილისი, 2009.
3. ევენტცელი. ალბათობის თეორია. გამომცემლობა „განათლება“ თბილისი 1980, 638გვ.

Применение программы фрактального сжатия изображений в новом типе JPEG стандарта

Д. Нариманашвили
 Грузинский технический университет
 Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77.

В работе предлагается разработка нового стандарта кодирования изображений, типа JPEG основанная на фрактальном методе сжатия, а также программа его реализации. Приведены результаты экспериментов статистической обработки полученных результатов апробированных для десяти различных видов изображений.

Image data Fractal compression programming for the new type JPEG standard

D. Narimanashvili
 Georgian Technical University
 Kostava Str.,77, Tbilisi, Georgia

There is elaborated in the work the JPEG type new standard of coding of image, which is based on the fractal method of compression. There is given a program realization of the method. There is given the experimental material of statistical processing of the results for ten different images.

ჯვარისის კოლინის და ოზურგეთის კოლინიზირებული
ტრაქტის გამოყენების პერსპექტივები ტიხრული კერა-
მიკის ფუძის შემადგენლობაში

სოფიკო სანაძე, დოქტორანტი;

გურამ გაფრინდაშვილი, ასოცირებული პროფესორი

მანანა კეკელიძე, ლაბორატორიის გამგე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას ქ.69

ძვირფასი და ფერადი ლითონების მომინანქრების ტექნიკა ცნობილი იყო ძველი წელთაღრიცხვის XVI-XII საუკუნეებში. ჩვენი წელთაღრიცხვის VI-IX საუკუნეებში და მოგვიანებით საბერძნეთში, ეგვიპტეში, ჩინეთში, კელტების ტომებში, საქართველოში და სხვა ფართო გამოყენება ჰპოვა ტიხრული მომინანქრების ტექნიკით დამზადებულმა საერო და საეკლესიო ნაკეთობათა წარმოებამ (1).

წარმოდგენილი ნაშრომის ავტორების მიერ დამუშავებული იქნა სილიკატური ნაწარმის დეკორირების სრულიად ახალი მიმართულება, რომლის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ტიხრული მინანქრის (ჭიქურის) ფუძე მზადდება არა ლითონისაგან, არამედ სპეციალური, დაბალტემპერატურაზე შეცხოვადი, თერმიულად მდგარადი კერამიკული ან მინის მასისაგან, რომლებზეც ტიხრების დამაგრება შესაძლებელია, როგორც ნელ მდგომარეობაში, ასევე თერმიული დამუშავების შემდეგ (2).

ტიხრული კერამიკის (მინის) სინთეზის ტექნიკა, ტიხრულ მომინანქრებასთან (ლითონებზე) შედარებით ხასიათდება ტექნოლოგიური პროცესების მნიშვნელოვანი გამარტივებით, აღვნიშნავთ მხოლოდ რამდენიმეს:

1. არ საჭიროებს ფუძის (მინა, კერამიკა) წინასწარ მომზადებას (გამოწვა, ქიმიური დამუშავება, კრაცირება, კვლავ გამოწვა);
2. არ არის აუცილებელი კონტრმინანქრის გამოყენება;
3. არ საჭიროებს ფუძეზე დამცავი გრუნტის დაფენას;

4. არ მოითხოვს მომინანქრებული ზედაპირის “გაკეთილშობილებას”;
5. არ არის საშიშროება მინანქრის (ჭიქურის) ფუძით შეღებვა და ა.შ.

უახლოეს მომავალში ტიხრული კერამიკა (მინა) საყოველთაოდ დაიმკვიდრებს ისეთივე საპატიო ადგილს გამოყენებით-დეკორატიულ ხელოვნებაში, როგორც ტრადიციული ტიხრული მომინანქრება ლითონებზე.

ჩვენს მიერ 2006-2008 წლებში უშუალოდ კარიერებზე შერჩეულ იქნა სრულიად ახალი უბნები ჯვარისის (ტყიბული) კოლინის და კოლინიზირებული მთისპირის (ოზურ-გეთი) ტრაქიტის, რომელთა გამოყენებითაც ტიხრული კერამიკის სპეცმასებში მივიღეთ დადებითი შედეგები.

ჯვარისის ადგილმდებარეობის კოლინები მდებარეობს სადგური ორპირიდან 8 კმ-ს დაშორებით ჩრდილოეთის მიმართულებით და დაკავშირებულია მასთან საავტომობილო გზით. საბადო იყოფა ორ მონაკვეთად: ელიაწმინდა და წიქარაული. კოლინის მარაგი კატეგორიით $A_2+B+C_1+C_2$ შეადგენს 1591611 ტონას (3).

მიუხედავად ფართო გავრცელებისა და მათზე დიდი მოთხოვნილებისა ჯვარისის კოლინების ნივთიერი შემადგენლობა, ფიზიკო-ქიმიური თვისებები, ფაიფურის წარმოებაში გამოყენების შესაძლებლობა და სხვა არასაკმარისადაა შესაწვლილი.

ჩვენს მიერ აღებული კოლინის ქიმიური შემადგენლობა მოცემულია ცხრილში 1, შედარებისათვის მოგვყავს პროსიანოვის კოლინის ქიმიური ანალიზიც.

ცხრილი 1

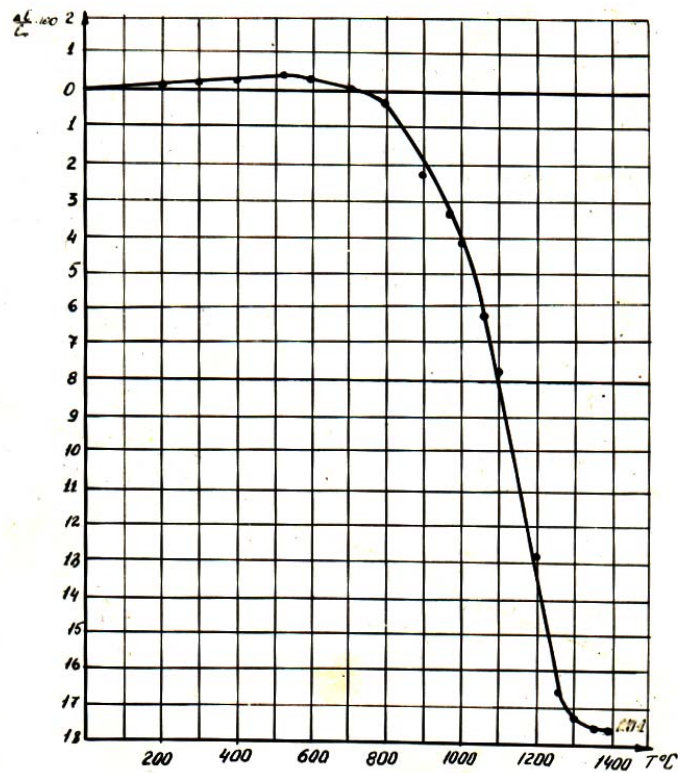
კოლინის ქიმიური ანალიზი

ნედლეული	ოქსიდების შემცველობა, მას.%							
	SiO ₂	TiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃ +FeO	CaO	MgO	K ₂ O+ Na ₂ O	ზ.დ.
პროსიანოვის კოლინი	47,7- 50,7	0,4- 07	36,7- 39,3	0,5- 0,6	0,5- 0,55	0,27- 0,32	0,85-1,30	11,5-12,4
ჯვარისის კოლინი	49,20	0,24	32,6	0,68	0,58	0,26	1,34	14,18

სურათზე 1 მოცემულია ჯვარისის კაოლინის ნიმუშის ხაზობრივი ზომების ცვლილების დამოკიდებულება გახურების ტემპერატურაზე.

როგორც სურათიდან ჩანს ჯვარისის კაოლინის ნიმუშის განუწყვეტელი გახურებისას შეიძლება გამოვყოთ ცვლილებათა ოთხი პერიოდი.

პირველ პერიოდში ადგილი აქვს მასის თერმიულ გაფართოებას შედარებით დაბალ ტემპერატურაზე $\sim 500^{\circ}\text{C}$, როცა ნიმუშში არ მიდინარეობს რაიმე არსებითი სტრუქტურული ცვლილებები.

სურ.1. ჯვარისის კაოლინის ნიმუშის ხაზობრივი ზომების ცვლილების დამოკიდებულება გახურების ტემპერატურაზე

მეორე პერიოდში $500-800^{\circ}\text{C}$ ნიმუშის უმნიშვნელო ჩაჯდომა დაკავშირებულია კაოლინის დეჰიდრატაციასთან.

მესამე პერიოდში $900-1000^{\circ}\text{C}$ შეინიშნება მნიშვნელოვანი ჩაჯდომა, რაც დაკავშირებულია მეტაკაოლინიტის დესტრუქციასთან და მყარ ფაზათა ცვლილებასთან. $1100-1300^{\circ}\text{C}$ ტემპერატურულ

ინტერვალში ადგილი აქვს ჩაჯდომის ინტენსიურ ხაზობრივ ცვლილებებს, რომელიც გვიჩვენებს კაოლინის შეცხოვის ინტერვალს.

მეოთხე პერიოდში 1300-1350⁰C ხდება ჩაჯდომის შემცირება და შეწყვეტა, რაც გვიჩვენებს ნიშუმის შეცხოვის პროცესის დასრულებას.

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ჯვარისის სელექციური კაოლინი მიეკუთვნება მაღალ ტემპერატურაზე შეცხოვად ნედლეულს, რომლის შეცხოვის ინტერ-ვალს 1100-1350⁰C ტემპერატურის ფარგლებშია.

ოზურგეთის ადგილმდებარეობის ტრაქიტები, როგორც მინდვრის შპატის შემცველი ბუნებრივი ნედლეული, ჩვენს მიერ საფუძვლინადაა შესწავლილი ГОСТ 7030-75 „მინდვრის შპატის და კვარცმინდვრის შპატის მასალები ფაქიზი კერამიკისათვის” (4, 5, 6).

კაოლინიზირებული ტრაქიტის მთავარი მინერალი ისევე, როგორც ნებისმიერ ტრა-ქიტებში კალიუმის მინდვრის შპატია, რომელიც წარმოქმნის წაგრძელებულ მიკროლიტებს განლაგებული ნაკადების სახით. ძირითადი მასის ასეთი აგებულება დამახასიათებელია ტრაქიტებისათვის და მან მიიღო ტრაქიტული სტრუქტურის სახელწოდება (7).

კაოლინიზაციის პროცესი, როგორც ერთ-ერთი შემთხვევა დედამიწის ქერქის ქიმიური შემადგენლობის ცვლილებისა იყოფა ენდოგენურ და ეკზოგენურ პროცესებად. ენდოგენურს (სიღრმული) მიკუთვნება პროცესები, რომლებიც მიმდინარეობს ღრმა ფენებში შიგა მიზეზებით. ორივე შემთხვევაში კაოლინიზაციის პროცესებზე დიდ გავლენას ახდენს მჟავების, ტუტეების და ფუძეების კონცენტრაცია წარმოქმნილი სხვადასხვა შემთხვევითი მიზეზებით, ბიოლოგიურად აქტიური ორგანიზმების მოქმედებით, გარემოს ტემპერატურით და სხვა.

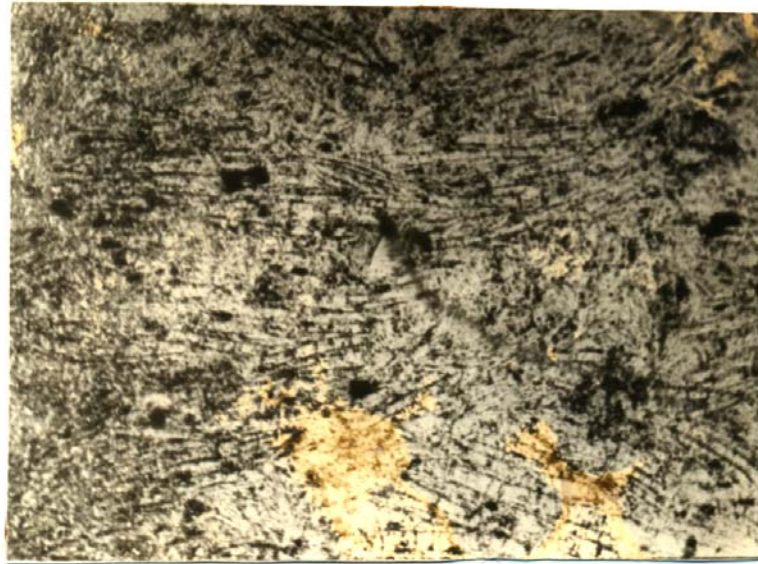
აღსანიშნავია, რომ კაოლინიზაციის გარემოში რეაქციის ნეიტრალური მდგომარეობა (pH=7) არ შეიძლება შენარჩუნებული იყოს ხანგრძლივად. ამიტომ თიხაწარმოქმნელი მინერალები შეიძლება წარმოიქმნას ან მჟავურ ან ფუძე გარემოში. მჟავური თიხებისათვის pH=6÷7, ფუძისათვის pH=7,3÷10,5. კაოლინიტი და მისი ანალოგები – დიკიტი, ნაკრიტი, გალუაზიტი და პიროფილიტი წარმოიქმნებიან მჟავურ გარემოში.

სურათზე 2 წარმოდგენილია კაოლინიზირებული ტრაქიტის მიკროსტრუქტურა.

კაოლინიზირებული ტრაქიტის სინჯის ქიმიური შემადგენლობა მოცემულია ცხრილში 2.
ცხრილი 2

კაოლინიზირებული ტრაქიტის ქიმიური ანალიზი

მასალა	ოქსიდების შემცველობა, მას.%									
	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃ +FeO	CaO	MgO	Na ₂ O	K ₂ O	TiO ₂	MnO	K ₂ O/ Na ₂ O
კაოლინი-ზირებული ტრაქიტი	60,2	18,3	0,3	0,8	0,5	0,9	12,1	0,23	0,12	13,4

სურ. 2. კაოლინიზირებული ტრაქიტის მიკროსტრუქტურა.

ცხრილში 3 მოცემულია მიახლოებითი მინერალური შემადგენლობა შესწავლილი ტრაქიტისა ქიმიური ანალიზიდან გამომდინარე

ცხრილი 3

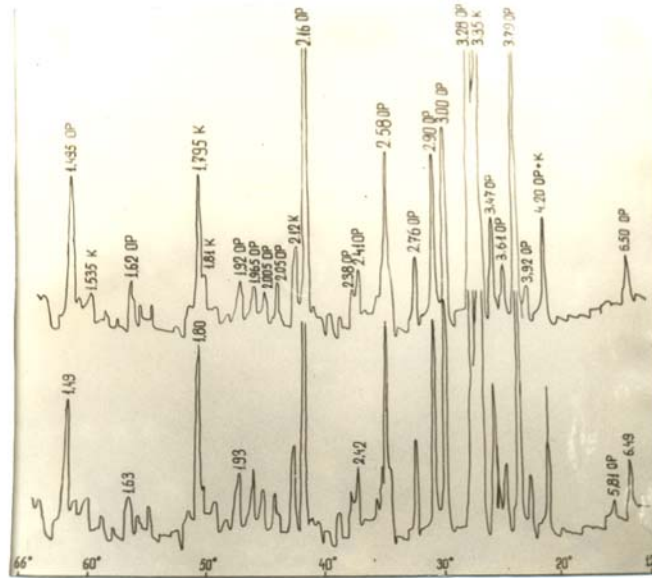
კაოლინიზირებული ტრაქიტის მინერალოგიური შემადგენლობა

მასალა	შემადგენლობა, მას.%				
	ალბიტი	ორთოკლაზი	ვარცი	თიხური	მინარეკები
კაოლინი-ზირებული ტრაქიტი	2,26	70,25	8,35	18,86	0,28

ტრაქიტის რენტგენოსტრუქტურული ანალიზი (სურათი 3) ჩატარდა ორ სინჯზე: კაოლინიზირებული (ზედა რენტგენოგრამა) და ჩვეულებრივ ტრაქიტზე (ქვედა რენტგენოგრამა),

როგორც რენტგენოგრაშიდან ჩანს ტრაქიტის ორივე სინჯის კრისტალური ფაზები წარმოდგენილია ორთოკლაზით ($dA^\circ = 6,50; 4,20; 3,92; 3,61; 3,47; 3,28; 3,00; 2,50; 2,76; 2,58; 2,41; 2,38; 2,18; 2,05; 2,005; 1,965; 1,92; 1,62; 1,495$) და კვარცით ($dA^\circ = 4,20; 3,35; 2,12; 1,81; 1,795; 1,535$) (8).

ჯვარისის სელექციური კოლინის, ოზურგეთის კოლინიზირებული ტრაქიტის, აგრეთვე ძირულის თალკის და მინის ლეწის საფუძველზე სინთეზირებულია დაბალტემპერატურაზე შეცხოვადი და თერმომედეგი სპეცკერამიკული მასა ტიხრული ჭიქურის (მინანქრის) ფუძისათვის.

სურ. 3. ტრაქიტის რენტგენოსტრუქტურული ანალიზი

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Э. Бреполь. Художественное Эмалирование, Ленинград, Машиностроение, 1986
2. ინტელექტუალური საკუთრების ეროვნული ცენტრი საქპატენტი. პატენტი P 4411, ძალშია 2007 წლის 6 დეკემბრიდან.
3. Природные ресурсы Грузинской ССР, Т. II, Москва, изд. АН СССР, 1959
4. Г. Гаприндашвили, З. Ковзиридзе и др. Химико-техническая керамика, Тбилиси, Гту, 2001
5. Г. Гаприндашвили, И. Гагуа и др. Концентрат трахита – сырье для костяного фарфора. Стекло и Керамика, №1, 1990
6. გ. გაფრინდაშვილი. მეტაკოლინიტის გახსნის მექანიზმის შესწავლა პერლიტისა და ტრაქიტის ნაღობში რენტგენული ელექტრონულ-ზონდური მიკროანალიზატორის გამოყენებით. საქ. ტექნიკური უნივერსიტეტის შრომები, №4, თბილისი, 2005.
7. А. Дамимова. Петрография магматических горных пород. Москва, Недра, 1967
8. В. Михеев. Рентгенометрический определитель минералов. Москва, Госгеолтехиздат, 1957.

Перспективы использования в составе керамической основы джварского каолина и озуржетского каолинизированного трахита
Санадзе, Гаприндашвили, Кекелидзе
Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, Костава, 69

Установлено возможность применения Джварского селекционного каолина и Озуржетского трахита для получения спецмассы низкотемпературной термостойкой керамики для основы перегородчатой глазури (эмали). Синтезированная масса характеризуется высокой прочностью, термомомтойкостью и химстойкостью.

The Prospects of Usage of Jvarisi Kaolin and Ozurgeti and Kaolinized Trachyte as a Basis for Cloisonne Glaze Enamels
Sanadze, Gaprindashvili, Kekelidze
Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

It is established the possibility of using selection kaolin of the Jvari and kaolinized trachyte of the Ozurgeti for get heat-resistant ceramics specialmass with low temperature as a basis for cloisonné glaze (enamels). Synthesized mass are characterized with high strength, thermal stability and chemical stability.

ПРИРОДА ЭЛЕКТРОННОЙ СВЯЗИ В МОЛЕКУЛАХ

Асоц. профессор Т.А. Кокрашвили, асоц. профессор М.А. Шенгелия,
асоц. профессор Г.Г. Чихладзе.

Грузинский технический университет, факультет ИСУ,
0175, ул. М. Костава 77, Тбилиси, Грузия.

Молекулы представляют собой образования, состоящие из одинаковых или различных атомов, способные к более или менее длительному существованию в виде индивидуального химического вещества. Последнее обстоятельство отличает молекулы от других атомных образований, например ионов, которые, хотя и могут быть в ряде случаев вполне устойчивыми, но не в состоянии образовать какое-либо вещество.

Атомы в молекуле удерживаются силами химических связей. Образование химической связи происходит в результате взаимодействия электронов внешних электронных слоев атомов.

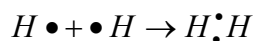
При сближении атомов происходит объединение их атомных орбиталей в молекулярные орбитали. При этом из двух атомных орбиталей образуются две молекулярные орбитали, одна из которых является *связывающей*, а вторая – *разрыхляющей*.

Электрону, находящемуся на связывающей орбитали, соответствует электронное облако с повышенной электронной плотностью в межядерном пространстве, в результате чего энергия взаимодействия электрона с ядрами оказывается ниже, чем энергия того же электрона на исходной атомной орбитали, где он взаимодействует только с одним ядром. Поэтому нахождение электрона на связывающей молекулярной орбитали приводит к сближению ядер до некоторого расстояния, на котором его связывающее действие уравнивается возрастающей при сближении ядер силой их электростатического отталкивания. В результате этого между атомами возникает химическая связь. Простейшей частицей с химической связью является молекулярный ион H_2^+ , в котором один электрон на связывающей орбитали взаимодействует с двумя ядрами водорода (протонами).

Электрону, находящемуся на разрыхляющей орбитали, соответствует электронное облако с пониженной электронной плотностью в межядерном пространстве, в результате чего энергия такого электрона выше, чем энергия электрона на атомной орбитали, что усиливает электростатическое отталкивание ядер при их сближении.

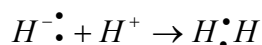
По принципу Паули, на одной связывающей орбитали может находиться одновременно не более двух электронов. Поэтому наиболее прочная химическая связь образуется при сближении атомов, у которых в сумме на двух атомных орбиталях находилось не более двух электронов. Это может иметь место либо в случае, если каждый из атомов имел на исходной атомной орбитали по одному неспаренному электрону, либо в случае, если один из атомов имел на атомной орбитали пару электронов, а второй – незаполненную орбиталь. В случае трех электронов один из них окажется на разрыхляющей орбитали и прочной химической связи не образуется.

Например, химическая связь может образоваться между двумя атомами H , каждый из которых имеет по одному неспаренному $1s$ -электрону:

(точками обозначены электроны, принимающие участие в образовании химической связи).

Такая же химическая связь может образоваться при сближении гидрид-иона H^- , имеющего пару электронов на $1s$ -орбитали (т.н. неподеленную пару электронов), и протона H^+ , имеющего незаполненную $1s$ -орбиталь:

Таким образом, химическая связь образуется в результате обобществления (перехода на молекулярные орбитали) одного или двух электронов двумя связывающими атомами. Такая связь получила название *ковалентной*. Число ковалентных связей, которые может образовать данный атом (ковалентность атома), определяется числом неспаренных электронов. Например, атом углерода в состоянии $2s2p^3$ имеет четыре неспаренных электрона и может образовать четыре ковалентные связи. Атом азота имеет электронную конфигурацию внешнего слоя $2s^2 2p^3$ и имеет три неспаренных $2p$ -электрона и, следовательно, является трехковалентным элементом. Положительный ион азота в состоянии $2s2p^3$ имеет четыре неспаренных электрона и может образовать четыре ковалентные связи. Образующаяся молекулярная орбиталь является симметричной лишь в случае связывания одинаковых атомов, находящихся в одинаковом окружении. Так, симметричной будет молекулярная орбиталь для связи O – O в молекуле кислорода или для связи C – C в молекуле этана. В тех случаях, когда молекула не симметрична относительно данной связи, электронное облако образующих связь электронов оказывается в большей или меньшей мере смещенным в сторону одного из атомов («центр тяжести» отрицательных зарядов оказывается смещенным относительно «центра тяжести» положительных зарядов). Это приводит к появлению у связи дипольного момента. Такая ковалентная связь называется *полярной*.

В предельном случае смещение молекулярной орбитали может оказаться настолько значительным, что фактически она оказывается в поле одного из атомов. В этом случае можно считать, что этот атом полностью перетягивает на себя неспаренный электрон другого атома, в результате чего образуются два разноименно заряженных иона, которые удерживаются друг около друга силами электростатического притяжения. Такая связь называется *ионной* или *гетерополярной*. В некоторых случаях молекулярные орбитали образуются не из двух, а из нескольких атомных орбиталей. Так, в молекуле бензола шесть p -электронов образуют шесть молекулярных орбиталей, которые составляют единую систему и не могут рассматриваться, как три пары орбиталей. Именно эта единая система из шести электронов обуславливает особые ароматические свойства бензола и его производных. Такие системы молекулярных орбиталей называют *многоцентровыми*.

В процессе химического превращения происходит перестройка химических связей, замена одних связей другими. Следовательно, любая химическая реакция представляет собой некоторую совокупность процессов разрыва и образования химических связей.

В отдельных случаях процесс может представлять собой только разрыв какой-либо связи, например, диссоциация молекулы H_2 на два атома H . Однако в большинстве случаев одновременно происходит разрыв одних и образование других связей, т.е. замена некоторых из прежних связей на новые.

Как разрыв, так и образование двухэлектронных связей может осуществляться по двум различным механизмам.

Разрыв двухэлектронной связи может сопровождаться переходом электронов на атомные орбитали разных атомов. В этом случае принято говорить, что происходит разрыв электронной пары, образующей связь. Так происходит, например, распад молекулы водорода на два атома. Соответственно, обратный процесс образования двухэлектронной связи сопровождается в этом случае образованием новой электронной пары. Химические процессы, сопровождающиеся разрывом некоторых из существующих и образованием новых электронных пар, называются *гомолитическими*.

Разрыв двухэлектронной связи может идти и другим путем – без разрыва электронной пары, а именно путем перехода обоих электронов на атомную орбиталь одного из атомов. Соответственно, обратный процесс также не будет сопровождаться образованием новых электронных пар, а пойдет путем обобществления неподеленной пары электронов одного из соединяющихся атомов. Такие химические процессы, в которых образование и разрушение двухэлектронных связей идет без образования и разрыва электронных пар, называются *гетеролитическими*.

ЛИТЕРАТУРА

1. М.В. Волькенштейн. Строение и физические свойства молекул, М. Издательство АН СССР.
2. В.Н. Кондратьев. Структура атомов и молекул, М. Физматгиз.

ABSTRACT

THE NATURE OF ELECTRON LINKS IN MOLECULES

Associated Professor T.A. Kokrashvili, Associated Professor M.A. Shengelia,
Associated Professor G.G. Chikhladze.
Georgian Technical University, IMC Faculty,

0175, 77, M. Kostava st., Tbilisi, Georgia.

In presented article the nature, i.e. the different kinds of electron links existing in molecules, are observed. Particularly, all possible relations and links, appearing between electrons of different formations are considered as well, as the creation of different molecular orbital – one of them adhesive, while another one – detergent. The specific difference of molecules relative to other atomic formations is described.

Key words: chemical link, molecule, electron, orbital.

ელექტრონული ბმების ბუნება მოლეკულებში

ასოც. პროფესორი თ. ქოქრაშვილი, ასოც. პროფესორი მ. შენგელია,
ასოც. პროფესორი გ. ჩიხლაძე.
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, იმს ფაკულტეტი,
0175, მ. კოსტავას ქ. 77, თბილისი, საქართველო.

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია მოლეკულებში არსებული ელექტრონული ბმების ბუნება, ანუ მათი ნაირსახეობები. კერძოდ, განსაზღვრულია ყველა შესაძლო კავშირი და ბმები, რომლებიც წარმოიქმნება სხვადასხვა სახის ელექტრონებს შორის ისევე, როგორც სხვადასხვა მოლეკულური ორბიტალების შექმნა – ერთი მათგანი შემაკავშირებელი, მეორე კი გამფხვიერებელი. აღწერილია მოლეკულების განსხვავება სხვა ატომური წყობილებებისგან.

საკვანძო სიტყვები: ქიმიური ბმები, მოლეკულა, ელექტრონი, ორბიტალი.

ატმოსფერული წნევის ცნების შესახებ

ასოც. პროფესორი თ. ქოქრაშვილი, ასოც. პროფესორი გ. ჩიხლაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, იმს ფაკულტეტი,
0175, მ. კოსტავას ქ. 77, თბილისი, საქართველო.

მოგეხსენებათ, დედამიწაზე სიცოცხლე წარმოუდგენელია ჰაერის გარეშე, რომელიც რამდენიმე აირის (აზოტი, ჟანგბადი, არგონი, ნახშირმჟავა, ბუნებრივი აირი, წყლის ორთქლი და სხვა) ნარევის წარმოადგენს. ჰაერის ფენას, რომელიც გარს აკრავს დედამიწას, ატმოსფერო ეწოდება. ჰაერის სიმკვრივე დედამიწის ზედაპირიდან სხვადასხვა სიმაღლეზე სხვადასხვაა. ის მცირდება სიმაღლის ზრდასთან ერთად – ჰაერი გაიშვიათებას განიცდის. ატმოსფეროში განასხვავებენ რამდენიმე ფენას:

- ✓ უშუალოდ დედამიწას გარს აკრავს ტროპოსფერო, რომლის სიმაღლეც განედის მიხედვით იცვლება 8 ÷ 18 კმ-ის ფარგლებში. ტროპოსფეროშია თითქმის მთლიანად თავმოყრილი ატმოსფეროში არსებული ჰაერი (~ 80%) და წყლის ორთქლი; აქ წარმოიქმნება ღრუბლები; ამ ფენაში მიმდინარე პროცესები ახდენს ძირითად გავლენას დედამიწის ამინდზე. სიმაღლის მიხედვით ტროპოსფეროში ტემპერატურა მცირდება ~ 6⁰ C-ით ყოველ კილომეტრზე.
- ✓ ტროპოსფეროს მოსდევს სტრატოსფერო, რომელიც 50–60 კმ-მდე ვრცელდება. მასში ძალიან ცოტაა ჰაერი (~ 20%) და თითქმის არ არის ტენი. სტრატოსფეროში ~ 30 კმ-მდე ტემპერატურა თითქმის უცვლელია და – 55⁰ C უდრის, ხოლო უფრო ზემოთ იზრდება და ~ 50–60 კმ სიმაღლეზე აღწევს 40⁰ C. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ამ სიმაღლეზე ატმოსფეროში დიდია ოზონის შემცველობა, რომელიც თბება ულტრაიისფერი სხივების დიდი ნაწილის შთანთქმის შედეგად.
- ✓ შემდეგ ფენას ~ 80 კმ-მდე წარმოადგენს მეზოსფერო, სადაც ჰაერი ძალიან გაიშვიათებულია (~ 0,3%). სწორედ მეზოსფეროში ხდება ატმოსფეროში მოხვედრილი მეტეორიტების წვა.
- ✓ მეზოსფეროს ენაცვლება თერმოსფერო, ის ვრცელდება ~ 800 კმ-მდე, მას ხშირად იონოსფეროსაც უწოდებენ, რადგან მზე, ხილული სინათლის გარდა, ასხივებს ულტრა-იისფერ სხივებს და სწრაფ დამუხტულ ნაწილაკებს, რომლებიც იწვევს ატმოსფეროს მაღალი ფენების ძლიერ იონიზირებას. დადებითი იონების და თავისუფალი ელექტრონების არსებობა განაპირობებს იონოსფეროს ელექტროგამტარობას. ის, ამასთანავე, კარგად ირეკლავს ელექტრომაგნიტურ ტალღებს ($\lambda > 10\text{მ}$), რითაც დიდ მანძილებზე მყარ და საიმედო მოკლეტალღოვან რადიო-, ტელე- და მობილურ სატელეფონო კავშირს უზრუნველყოფს. პოლარულ ნათებას სწორედ იონოსფეროში აქვს ადგილი.

- ✓ ატმოსფეროს ბოლო ფენას წარმოადგენს *ეკზოსფერო*, რომელიც მუდმივი ტემპერატურით ხასიათდება და ზუსტად განსაზღვრული ზედა საზღვარი არ გააჩნია.

ატმოსფეროს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მახასიათებელია მისი წნევა, რომელსაც ის ავითარებს დედამიწის ზედაპირზე და მასზე მდებარე საგნებსა თუ სულიერ არსებებზე. ვიდრე ამ თემაზე ვრცლად ვისაუბრებდეთ, შევახსენოთ მკითხველს ზოგადად წნევის ცნება – *წნევა განისაზღვრება ძალის ფართობით იმ ზედაპირის ფართობთან, რომელზეც ეს ძალა მოქმედებს*

$$p = \frac{F}{S},$$

სადაც p არის წნევა, F – ძალა, S – იმ ზედაპირის ფართობი, რომელზეც წნევის გამომწვევი ძალა მოქმედებს. ერთეულთა SI სისტემაში წნევის ერთეულად მიღებულია *პასკალი (პა)* (გამოჩენილი ფრანგი ფიზიკოსის *ბლუზ პასკალის* პატივსაცემად)

$$პა = \frac{ნ}{მ^2}.$$

ატმოსფერული ჰაერის ფენები აწვება ქვედა ფენებს თავისი წონით, ამიტომ დედამიწის ზედაპირთან არსებული ჰაერის ფენა ყველაზე მეტად არის შეკუმშული და სწორედ ამ ფენის წნევა ითვლება ნორმალურ ატმოსფერულ წნევად.

მიღებულია, რომ ნორმალურ ატმოსფერულ წნევას (p_0) ავითარებს 760მმ სიმაღლის ვერცხლისწყლის სვეტი ზღვის დონეზე $0^{\circ}C$ ტემპერატურაზე. ნორმალური ატმოსფერული წნევის ეს სიდიდე 1644 წელს ცდისეულად მიიღო დიდმა იტალიელმა მეცნიერმა *ევანჯელისტა ტორიჩელიმ*. რიცხობრივად $p_0 \approx 10^5$ პა უდრის:

$$p_0 = \rho gh = 13600 \cdot 9,8 \cdot 0,76 = 103300 \approx 10^5 \text{ (პა)}.$$

აქ ρ, g, h , შესაბამისად, არის ვ.წყ. სიმკვრივე, სიმძიმის ძალის აჩქარება და ვ.წყ. სვეტის სიმაღლე.

ტრადიციად არის ქცეული ყოველდღიურ ცხოვრებაში ატმოსფერული წნევის გაზომვა ვერცხლის წყლის მილიმეტრებში. სხვათა შორის, ვერცხლის წყლის ერთი მილიმეტრი ავითარებს 136პა წნევას, რისი შემოწმებაც ძალიან ადვილია ფორმულიდან.

დედამიწის ზედაპირიდან დაშორებისას ატმოსფერული წნევა მცირდება და ~ 50 კმ სიმაღლეზე ის ~ 1000 -ჯერ ნაკლებია, ვიდრე ზღვის დონეზე.

არასრული იქნება ამ საკითხის შემსწავლელის ცოდნა, თუ მან არ გაარკვია, რა ფიზიკური სიდიდეები ახდენს გავლენას ატმოსფერულ წნევაზე ანუ, ზოგადად, რაზეა ის დამოკიდებული. ეს საკითხი ღრმად შეისწავლა ავსტრიელმა მეცნიერმა ბოლცმანმა და ჩვენც გავყვეთ მის მსჯელობას:

გამოვიკვლიოთ, როგორ არის დამოკიდებული ატმოსფერული წნევა სიმაღლეზე. სიმარტივისთვის წარმოვიდგინოთ, რომ გრავიტაციული ველი (დედამიწის მიზიდულობა) ერთგვაროვანია, ტემპერატურა მუდმივია და ჰაერის მოლეკულებს აბსოლუტურად ერთნაირი მასები გააჩნია.

თუ დედამიწის ზედაპირიდან h სიმაღლეზე წნევა არის p , მაშინ სიმაღლის ელემენტარული ცვლილებისას $h + dh$ სიმაღლეზე წნევა უნდა იყოს $p + dp$. სხვაობა p -ს და $p + dp$ -ს შორის გვაძლევს dh სიმაღლის ჰაერის სვეტის მიერ განვითარებულ წნევას

$$p - (p + dp) = \rho g dh, \quad (1)$$

სადაც ρ – ჰაერის სიმკვრივეა h სიმაღლეზე.

მაშინ

$$dp = -\rho g dh. \quad (2)$$

ვისარგებლოთ აირის მდგომარეობის განტოლებით (მენდელეევი-კლაპეირონის განტოლებით)

$$pV = \frac{m}{M} RT,$$

აქედან, სიმკვრივის ფორმულის გამოყენებით, ვღებულობთ:

$$\rho = \frac{m}{V} = \frac{pM}{RT}.$$

ამ ფორმულის (2) ტოლობაში ჩასმით გვექნება:

$$dp = -\frac{pM}{RT} g dh \quad \text{ან} \quad \frac{dp}{p} = -\frac{Mg}{RT} dh.$$

თუ სიმაღლის ელემენტარულ ცვლილებას შევცვლით ცვლილებით რაიმე h_1 სიმაღლიდან h_2 სიმაღლემდე, ატმოსფერული წნევა, შესაბამისად, შეიცვლება p_1 -დან p_2 -მდე და ეს ცვლილება, რასაკვირველია, ბოლო გამოსახულების ინტეგრირებით უნდა გამოითვალოს

$$\int_{p_1}^{p_2} \frac{dp}{p} = -\frac{Mg}{RT} \int_{h_1}^{h_2} dh, \quad \ln \frac{p_2}{p_1} = -\frac{Mg}{RT} (h_2 - h_1)$$

ანუ

$$p_2 = p_1 \cdot e^{-\frac{Mg}{RT}(h_2-h_1)} \quad (3)$$

ამ გამოსახულებას ბარომეტრული ფორმულა ეწოდება და ის წარმოადგენს წნევის ცვალებადობას სიმაღლის მიხედვით. თუ $h_1 = 0$ (ზღვის დონე) და $p_1 = p_0$ – ნორმალური ატმოსფერული წნევაა, მაშინ ზღვის დონიდან რაიმე h სიმაღლეზე ატმოსფერული წნევა გამოითვლება ფორმულით:

$$p = p_0 \cdot e^{-\frac{Mgh}{RT}} \quad (4)$$

წნევის ცნობილი ფორმულის $p = nkT$ -ს გამოყენებით მივიღებთ:

$$n = n_0 \cdot e^{-\frac{Mgh}{RT}} \quad (5)$$

აქ n, n_0 – ჰაერის კონცენტრაციაა, შესაბამისად, h და $h = 0$ სიმაღლეებზე, kT ნამრავლი, რა თქმა უნდა, იკვეცება.

იმის გათვალისწინებით, რომ მოლური მასა $M = m_0 N_A$ (m_0 – ჰაერის მოლეკულის მასა), ხოლო აირის უნივერსალური მუდმივა $R = kN_A$, მათი (5)-ში ჩასმით და ავოგადროს მუდმივას შეკვეცით, ვღებულობთ:

$$n = n_0 \cdot e^{-\frac{m_0gh}{kT}},$$

მაგრამ $m_0gh = E_3$ – მოლეკულის პოტენციური ენერჯიაა h სიმაღლეზე ასე, რომ

$$n = n_0 \cdot e^{-\frac{E_3}{kT}} \quad (6)$$

გამოსახულება (6) გვადლევს ატმოსფერული ჰაერის მოლეკულების კონცენტრაციის ე.წ. ბოლცმანის განაწილებას ენერჯიების მიხედვით.

ასეთი სახით მიწოდებული მასალა მკითხველს აძლევს ამომწურავ ინფორმაციას ატმოსფერული წნევის არსებობის და მისი სხვა სიდიდეებზე დამოკიდებულების შესახებ.

ლიტერატურა

1. Л. Эллиот, У. Уилкоккс. Физика. М., «Наука», 1975.
2. Элементарный учебник по физике под редакцией акад. Г.С. Ландсберга. М., «Наука», 1967.
3. G. Chikhladze, V. Kvintradze. Summary in Physics. GTU p.h., 2006.

РЕЗЮМЕ

О ПОНЯТИИ АТМОСФЕРНОГО ДАВЛЕНИЯ

Асоц. профессор Т.А. Кокрашвили, асоц. профессор Г.Г. Чихладзе
Грузинский технический университет, факультет ИСУ,
0175, ул. М. Костава, 77, Тбилиси, Грузия.

В представленной статье дается понятие атмосферного давления и предложены методические указания и средства для лучшего восприятия данной физической величины и понимания ее сути. Представлены современные данные по структуре атмосферы – перечислены и охарактеризованы все ее составляющие слои. Указаны те физические величины, от которых, в первую очередь, зависит атмосферное давление. В частности, приведено распределение Больцмана – важнейшая характеристика атмосферного давления.

Ключевые слова: атмосферное давление, высота, концентрация, температура.

ABSTRACT

ON THE CONCEPT OF ATMOSPHERIC PRESSURE

Assoc. Professor T.A. Kokrashvili, Assoc. Professor G.G. Chikhladze
Georgian Technical University, IMS Faculty,
0175, 77, M. Kostava st., Tbilisi, Georgia.

In presented article the concept of atmospheric pressure is given and the methods and means for better perception of the given physical quantity and understanding of its backbone are suggested. The modern data on atmosphere structure are presented – all layers composing it are characterized. The physical quantities on which in first depends the atmospheric pressure are signed. Particularly, Boltzmann's distribution – the most significant characteristic of the atmospheric pressure is brought.

Key words: atmospheric pressure, height, concentration, temperature.

ПУТИ ДЕЗАКТИВАЦИИ ВОЗБУЖДЕННОГО СОСТОЯНИЯ МОЛЕКУЛЫ

Асоц. профессор Т.А. Кокрашвили, асоц. профессор Г.Г. Чихладзе,
Грузинский технический университет, фак-тет ИСУ,
0175, ул. М. Костава 77, Тбилиси, Грузия.

Электронные переходы, происходящие при поглощении фотона молекулой, более удовлетворительно описываются диаграммами состояний (энергетических уровней) На таких

диаграммах приводится энергия самого нижнего колебательного уровня каждого возбужденного состояния относительно энергии самого нижнего колебательного уровня основного состояния. На диаграмме (см. рисунок) горизонтальными линиями представлены уровни энергии, расстояния по вертикали между которыми соответствуют разнице в энергии этих состояний. Синглетные и триплетные состояния располагаются на диаграмме соответственно слева и справа.

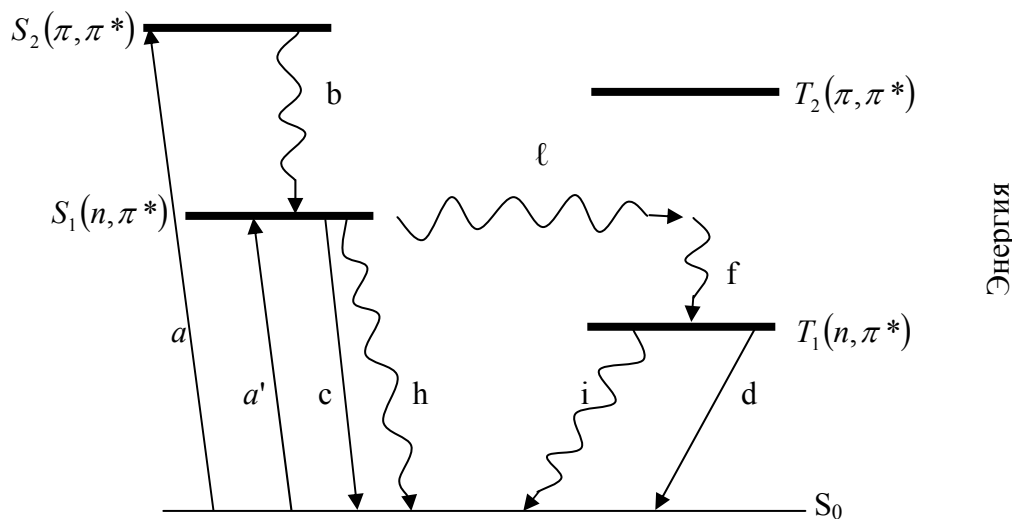

Рисунок.
Типичная диаграмма уровней энергии органической молекулы.

Диаграмма состояний, показанная на рисунке, характерна для молекулы, которая обладает n - и π -электронами, и для которой состояния $^1(n, \pi^*)$ и $^3(n, \pi^*)$ имеют самую низкую энергию среди всех возбужденных состояний соответствующей мультиплетности. Верхние индексы слева означают соответственно синглетное и триплетное состояния. Электронные переходы, сопровождаемые поглощением и испусканием квантов света, изображаются на диаграмме прямыми линиями, а безызлучательные переходы – волнистыми.

Энергия триплетного состояния всегда меньше энергии соответствующего синглетного состояния, образуемого при переходе того же самого типа. Это является результатом действия принципа Паули, который запрещает электронам, находящимся на разных орбиталях, но с переменными спинами, быть одновременно в одной и той же точке пространства (поэтому электроны пространственно разнесены и электростатическое отталкивание между ними уменьшается). Для соответствующего синглетного состояния запрета по принципу Паули нет,

отталкивание между электронами больше и, следовательно, энергия этого состояния выше, чем у триплетного.

Для описания сути электронного возбуждения допустим, что молекула при поглощении фотона переходит во второе возбужденное состояние $S_2(\pi, \pi^*)$. Этот процесс на рисунке указан прямой стрелкой a . Поглощение фотона, приводящее к возбужденному состоянию $S_1(n, \pi^*)$, показано стрелкой a' . Испускание из состояния $S_1(n, \pi^*)$, изображенной стрелкой c – флуоресценция, а из состояния $T_1(n, \pi^*)$ (стрелка d) – фосфоресценция. Прямое возбуждение молекулы из основного состояния S_0 в $T_2(\pi, \pi^*)$ или $T_1(n, \pi^*)$ является сильно запрещенным процессом и наблюдается в очень незначительной степени. Это не означает, что триплетные уровни вообще невозможно заселить, однако их заселение происходит путем безызлучательного перехода через состояния S_2 или S_1 (такой процесс на рисунке показан волнистой стрелкой ℓ).

В конденсированной фазе вероятность безызлучательной конверсии из возбужденного состояния $S_2(\pi, \pi^*)$ в $S_1(n, \pi^*)$ очень высока (волнистая стрелка b). Однако на самом нижнем колебательном уровне состояния S_1 молекула какое-то время сохраняет энергию возбуждения. Если в течении этого времени произойдет безызлучательный переход из состояния S_1 в T_1 (волнистая стрелка ℓ), то мы получим триплеты, минуя непосредственное возбуждение из S_0 в T_1 . Существование такого процесса можно доказать, наблюдая фосфоресценцию, изображенную на рисунке стрелкой d .

Безызлучательный переход из одного состояния в другое (волнистая стрелка ℓ) происходит изоэнергетически (без изменений энергии), т.е. молекула с самого нижнего колебательного уровня состояния $S_1(n, \pi^*)$ переходит на верхний колебательный уровень состояния $T_1(n, \pi^*)$. Безызлучательная конверсия из состояний S_1 и T_1 в основное состояние S_0 также идет изоэнергетически, но для простоты ступенчатая дезактивация на рисунке не показана. Колебательно-возбужденная молекула в состоянии $T_1(n, \pi^*)$ быстро теряет свою энергию при столкновениях с окружающими молекулами, переходя на самый нижний колебательный уровень состояния $T_1(n, \pi^*)$ (на рисунке этот процесс показан волнистой стрелкой f). Колебательную релаксацию с высших колебательных уровней на низшие внутри одного орбитального состояния можно назвать внутрисистемной конверсией, в отличие от

внутренней конверсии, т.е. безызлучательного перехода между различными орбитальными состояниями.

Сочетание плотного распределения возбужденных состояний и большой частоты соударений между молекулами в жидкой и твердой фазах приводит, за редкими исключениями, к быстрой релаксации колебательной и вращательной энергии. Достаточно долго молекулы живут только на самых нижних колебательных уровнях самых нижних электронно-возбужденных состояний. Безызлучательная дезактивация из состояний S_1 и T_1 в основное состояние S_0 (волнистые стрелки h и i) являются относительно медленным процессом по сравнению с безызлучательными переходами между возбужденными состояниями.

И наконец, в отсутствие необратимых фотохимических реакций и специфического бимолекулярного тушения молекула, возбужденная на синглетный уровень S_1 , может потерять энергию путем следующих важных процессов дезактивации:

Уравнение процесса	Процесс
$h\nu + S_0 \rightarrow S_1$	Возбуждение
$S_1 \rightsquigarrow S_0 + \text{тепло}$	Внутренняя конверсия
$S_1 \rightsquigarrow T_1 + \text{тепло}$	Интеркомбинационная конверсия
$T_1 \rightsquigarrow S_0 + \text{тепло}$	Итеркомбинационная конверсия
$T_1 \rightarrow S_0 + h\nu$	Фосфоресценция
$S_1 \rightarrow S_0 + h\nu$	Флуоресценция

ЛИТЕРАТУРА

1. Эмамуэль Н.М., Кнорре Д.Г. Курс химической физики.
2. Bzhalava T., Chikhladze G., Kapanadze A., Kikvadze I., Kokrshvili T., Kvintradze V. Special Topics in General Physics.

*მოლეკულის აგზნებული მდგომარეობის დეზაქტივაციის გზები
 გ. ქოქრაშვილი, გ. ჩიხლაძე
 საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
 საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77*

წარმოდგენილ ნაშრომში მიმოხილულია ის გზები, რომლების საშუალებით ხორციელდება აგზნებული მოლეკულის დეზაქტივაცია. კერძოდ, ენერგეტიკული დონეების მდგომარეობის დიაგრამებზე ნახვენებია ყველა ის შესაძლო გადასვლა სხვადასხვა ენერგეტიკულ დონეებს შორის, რომლებსაც ადგილი აქვს რხევით-აგზნებული მოლეკულის შემთხვევაში. სინგლეტური და ტრიპლეტური მდგომარეობები დიაგრამაზე განლაგებულია სხვადასხვა მხარეს (შესაბამისად, მარცხნივ და მარჯვნივ). ცხრილის სახით მოყვანილია დეზაქტივაციის ის მნიშვნელოვანი პროცესები (ფორმულა და დასახელება), რომლების დროსაც აგზნებული მოლეკულა კარგავს ენერგიას.

საკვანძო სიტყვები: აგზნებული მოლეკულა, ენერგეტიკული დონე, გადასვლა.

DECONTAMINATION WAYS OF EXCITED CONDITION OF A MOLECULE

G.Kokrashvili, G. Chixladze
Georgian Technikal University
Kostava Str.,77, Tbilisi, Georgia

In presented article decontamination ways of excited condition of molecules is observed. Particularly, in state diagrams of the energetic levels all possible transitions between the different energetic levels are shown, which take place in the case of oscillatory-excited molecule. Singled and tripled conditions in the diagram are arranged at the separate sides (at left-hand side and at right-hand side, respectively) In the table the significant decontamination processes (expression and name) are presented when the excited molecule loses its energy.

Key words: excited molecule, energetic level, transition.

არქიტექტურა/Архитектура/ Architectura

სამშენებლო ტერიტორიაზე შენობების განთავსების და

მათი სიმაღლეების განსაზღვრის ნორმების შესახებ

ლევან ბერიძე, სრული პროფესორი,

ირინე წულაძე, მაგისტრანტი

კოსტავას №70 ს.ტ.უ. I კორპუსი, არქიტექტურის, ურბანისტიკისა და დიზაინის

ფაკულტეტი

ადამიანის ჯამრთელობასა და ფსიქიკაზე მზის სინათლის გავლენა დიდი ხანია მეცნიერულად დადასტურებული ფაქტია. ძველი რომაელები ამბობდნენ: „სინათლე–ეს სიცოცხლეა“. ამიტომ ბუნებრივი სინათლის სათანადო დონეებით უზრუნველყოფა შენობა–ნაგებობების დაპროექტების პროცესში გარკვეული ნორმებით რეგულირდება.

ბუნებრივი განათებულობა და ინსოლაცია ერთმანეთისაგან განსხვავებული ცნებებია. პირველი მათგანი, ფანჯრიდან შემოსულ სინათლეს ნიშნავს და განათებულობის კოეფიციენტით გამოითვლება. რაც შეეხება ინსოლაციას, ის ზედაპირის მზის სხივებით განათებას გულისხმობს და სათავსოსათვის გამოითვლება მისი აუცილებელი მინიმალური დოზა.

პროექტის დამუშავების პროცესში აუცილებელია ადამიანებზე და სათავსებზე ინსოლაციის, როგორც დადებითი (გამაჯანსაღებელი), ისე უარყოფითი (გადახურება) ზეგავლენის გათვალისწინება. თუ ჩრდილოეთის ქვეყნებში მზის სხივები წლის განმავლობაში დიდი დეფიციტია, სამხრეთში და მათ შორის საქართველოში არქიტექტორებს ჭარბი მზისგან დაცვაზე უწევთ ზრუნვა. ამის მიღწევა შეიძლება, როგორც არქიტექტურულ-სივრცითი ხერხებით (შენობების ფორმების, მათი ერთმანეთისადმი განლაგების შერჩევა და სხვა), ისე მზისგან დამცავი საშუალებების გამოყენებით. ინსოლაციის ინტენსივობა სათავსებში ასევე რეგულირდება შენობების ორიენტაციით ქვეყნის მხარეების მიმართ.

ცხოვრების კომფორტული გარემოს შექმნა, რომელშიც მზის შუქი საკმარისი რაოდენობით აღწევს და თანაც ამ გზით ელექტროენერგია იზოგება—ასეთია თანამედროვე მშენებლობის ძირითადი ტენდენცია.

განვითარებული ქვეყნების სტანდარტების თანახმად, მშენებლობა ორი პრინციპის — ქალაქგეგმარებითი დოკუმენტაციისა და სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების საფუძველზე

ხორციელდება.

ამ ყველაფრის მიუხედავად შემოთავაზებულია ნორმატიული დოკუმენტი, სადაც შენობების ტერიტორიაზე განლაგება, მათი ჰორიზონტალური და ვერტიკალური პარამეტრების დადგენა უნდა განხორციელდეს სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების გათვალისწინების გარეშე.

ამის მისაღწევად სამშენებლო მიწის ნაკვეთზე შენობა-ნაგებობების მაქსიმალურად დასაშვები სიმაღლეების დასადგენად ამ ნორმებში გამოყენებულია საპროექტო შენობის საანგარიშო სიმაღლისა და სამეზობლო საზღვრამდე, ქუჩის ღერძულ ხაზამდე,

საზოგადოებრივი სივრცის საზღვრამდე მანძილების ურთიერთდამოკიდებულება, სათანადო ფორმულის გამოყენებით.

ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ქალაქებში, რთული რელიეფით და მრუდხაზოვანი ქუჩებით, არარეგულირებული განაშენიანებით და თავისუფალი კონფიგურაციის შენობებით (მაგ. ქ. თბილისი) დებულებაში მოყვანილი ფორმულით ოპერირება არამც თუ არ გადაწყვეტს დასმულ მიზანს, არამედ უმეტეს შემთხვევაში შეუძლებელს გახდის ქალაქგეგმარებითი ამოცანების გადაწყვეტას. ასე, მაგალითად ნაგულისხმევია, რომ თუ განაშენიანების კოეფიციენტით (კ1) განსაზღვრულ ტერიტორიის ფართზე აშენდება ინტენსივობის კოეფიციენტით (კ2) დაშვებული შენობის მოცულობა, მისი სიმაღლე არ აღემატება ფორმულით გამოთვლილ სიმაღლეს, რაც სერიოზული მეთოდოლოგიური შეცდომაა.

ყველა არქიტექტორმა, ვინც ეწევა არქიტექტურულ პრაქტიკას, კარგად იცის, რომ ხშირ შემთხვევაში კ1-ით დაშვებულ მოშენების ფართზე ვერ მიაღწევ სასურველ გეგმარებით სტრუქტურას და მიზანშეწონილი ხდება ნაკლები ფართის ათვისება, ანდა დგება საჭიროება მეტი რეკრეაციული სივრცის დატოვებისა. ამ შემთხვევაში მოშენების ფართი ნაკლებია, ვიდრე ეს კ1-ით არის დაშვებული და შენობის სიმაღლე აღემატება ფორმულით გამოთვლილ სიმაღლეს. როგორ უნდა მოვიქცეთ, რომ დაგაკმაყოფილოთ ახალი დებულების მოთხოვნები? უნდა ყოველი მხრიდან შემოვიწიოთ ერთი ბიჯით და ავამაღლოთ შენობა ფორმულით დასაშვებ სიმაღლემდე, შემდეგ კიდევ ერთი ბიჯით და ასე შემდეგ, სანამ არ მივაღწევთ კ2-ით განსაზღვრულ დასაშვებ ზღვარს. შედეგად მივიღებთ ცუდად დაგეგმარებულ პირამიდული ტიპის შენობას, პირამიდების უბანს, კვარტალს, რაიონს., რაც არასდროს არ ახასიათებდა საქართველოს ქალაქებს.

ამგვარად შემოთავაზებული დოკუმენტი აიძულებს არქიტექტორს შექმნას წინასწარ

დაპროგრამირებული არქიტექტურული სილუეტი, რაც დაუშვებელია, უგულველყოფს არქიტექტურის შემოქმედებით მხარეს და ნორმატიული დოკუმენტის ფუნქციაში არ შეიძლება შედიოდეს.

ახალ დოკუმენტში არაფერია ნათქვამი ქალაქგეგმარების ისეთ მნიშვნელოვან პარამეტრზე, როგორცაა სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმატივები.

უფრო მეტიც, ახალი “დებულების” დამტკიცებასთან ერთად რატომღაც გაუქმებულ იქნა “ბუნებრივი განათებულობისა და ინსოლაციის” ნორმები. და ეს მაშინ, როდესაც მსოფლიოში აღიარებულია ინსოლაციისა და განათებულობის ნორმების დაცვის აუცილებლობა, ვინაიდან მოსახლეობის კონსტიტუციური უფლებაა იცხოვროს ჯანმრთელ საცხოვრებელ გარემოში.

გაუქმებული დოკუმენტი, პირველი ორიგინალური ნორმატიული დოკუმენტი იყო ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღიარების შემდეგ. იგი პასუხობს მსოფლიოში მიღებულ თანამედროვე სტანდარტებს, მასში გამოყენებულია, როგორც საქართველოში ჩატარებული მეცნიერული კვლევების შედეგები, ასევე განვითარებული ქვეყნების, გამოცდილება.

არ არსებობს ბუნებრივი განათებულობის და ინსოლაციის ნორმების გაუქმების არავითარი დასაბუთება. თუ ავტორები თვლიან, რომ სიმაღლეების დადგენის ახალი წესი ავტომატურად არეგულირებს განათებულობისა და ინსოლაციის საკითხს, ეს არამეცნიერული და არაპროფესიული მიდგომაა. შენობების სიმაღლეების და ქუჩების სიგანის, ან შენობებს შორის მანძილების ურთიერთდამოკიდებულება თავისთავად ვერ არეგულირებს სანიტარულ მოთხოვნებს, იწვევს შეცდომებს და არასწორ გადაწყვეტილებებს.

თუ განვიხილავთ საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილებას, ქვემოთ მოყვანილია მათი დამოკიდებულება სანიტარული ნორმებისადმი:

ათენში გამართულ თანამედროვე არქიტექტურის მე-4 კონგრესზე მიიღეს ათენის ქარტია, რომელიც იუწყება, რომ საცხოვრებელი ინსოლირებული უნდა იყოს 2 სთ—ით მთელი წლის განმავლობაში.

იაპონიაში არსებობს მშენებლობის სამინისტროს ინსოლაციის ნორმირების სპეციალიზირებული კომიტეტი, რომელმაც შეიმუშავა ინსოლაციის დიფერენცირებული ნორმები.

გერმანიაში, ქ. შტუდგარტში არსებობს დღის შუქის ტექნიკის ინსტიტუტი, რომელიც ამუშავებს და რეგულარულად აქვეყნებს განათებულობის ნორმებს.

ევროპის რიგ ქვეყნებში დადგენილია ინსოლაციის შემდეგი ნორმები: პოლონეთში, საფრანგეთსა და ჰოლანდიაში 1 სთ–იანი დოზა 22 თებერვლიდან 22 ოქტომბრამდე (8 თვე); შოტლანდიაში – 1 სთ-იანი დოზა იანვრიდან ნოემბრამდე (10 თვე); გერმანიაში, ბელგიაში, ინგლისში – 1 სთ–იანი ინსოლაციის დოზა მთელი წლის განმავლობაში.

რუსეთში დღესდღეობით მოქმედი ნორმებით კი, საცხოვრებელი სახლების სათავსებს წაყენებათ მოთხოვნილება ინსოლაციისადმი ქალაქის ცენტრალურ და ისტორიულ ნაწილში აპრილი და აგვისტოს თვეებში, ხოლო ქალაქის დანარჩენ ნაწილში მარტში და სექტემბერში. რაც შეეხება ხანგრძლივობას, 1,5–დან 2 სთ–მდე ჯამური ინსოლაცია.

საქართველოში „ბუნებრივი განათებულობის და ინსოლაციის“ ნორმებმა, დამტკიცებამდე, გაიარა მრავალმხრივი ექსპერტიზა და შეთანხმებულ იქნა საქართველოს ჯანდაცვის სამინისტროს მიერ, ამოტომ გაუგებარია ამ ნორმების გაუქმების მიზანი. მითუმეტეს, რომ ახალი “დებულება” და ეს ნორმები არ ეწინააღმდეგებიან და, პირიქით, ავსებენ ერთმანეთს.

გაუქმებული ნორმები თანამედროვე სტანდარტების და ამავე დროს ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებითაა შედგენილი. ისინი არ წარმოადგენს რომელიმე ქვეყნის გამოცდილების ბრმა ასლს, არამედ საქართველოს მოთხოვნილებებზეა მორგებული.

ამ ნორმების გაუქმება გამოიწვევს უარყოფით შედეგებს, მითუმეტეს, რომ ეს ნორმები საკმაოდ ლიბერალური, მოქნილია და მკაცრ შეზღუდვებს არ ითვალისწინებდა. ბინათმშენებლობის პირობებში, უნდა არსებობდეს ამ პროცესის გარკვეულ ჩარჩოებში მოქცევის მექანიზმი. წინააღმდეგ შემთხვევაში საკმაოდ მძიმე სურათს მივიღებთ, რომელიც თავის მხრივ შექმნის პრობლემებს მოსახლეობის დაუცველობის, ჯანმრთელობისა და სხვა მრავალი თვალსაზრისით.

არქიტექტურული ფორმების მრავალსახეობის გათვალისწინება ერთი კონკრეტული ფორმულით, როგორც ეს შემოთავაზებულია ახალი ნორმებით შეუძლებელია, ამიტომ მეთოდოლოგიურად ასეთი მიდგომით შედგენილი ნორმატიული დოკუმენტი ვერ დაარეგულირებს თანამედროვე ქალაქმშენებლობით და მოცულობით არქიტექტურულ პრაქტიკას, შეზღუდავს არქიტექტორის შემოქმედებას და მის სივრცობრივ აზროვნებას.

ლიტერატურა
Literature
Литература

1. “ბუნებრივი განათებულობა და ინსოლაცია”. სამშენებლო ნორმები და წესები.
2. დასახლებათა ტერიტორიების გამოყენებისა და განაშენიანების რეგულირების ძირითადი დებულებები.
3. Л. Беридзе. Руководство по учету инсоляции и солнцезащите жилых зданий в условиях Закавказья. «Мецниереба» 1973,

Summary

About buildings' placement and height determination normatives in an architectural area.

Levan Beridze, Irine Tsuladze

The following text concerns the influence of sun rays and natural lighting on humans' health and psychological state, also the role of the above mentioned effects on the formation of optimal conditions in modern urban and apartment architecture. According to the standards in the developed countries this is based on two principles : citybuilding documentation and sanitary-hygienic normatives. Disabling these normatives in Georgia and activating new ones, which determine the height of buildings in a different way, will interfere with modern urban and arial architectural practice, will deteriorate sanitary-hygienic conditions and will limit the architects' creativity and spatial way of thinking.

Резюме

О расположении зданий на строительной территории и нормах определяющих их высоту.

Леван Беридзе, Ирине Цуладзе

В статье идет речь о влиянии солнечных лучей и естественного освещения на здоровье и психику человека, а так же о их роли в определении оптимальных условий современного градо и жилищного строительства. Согласно стандартам развитых стран указанное стро-ительство осуществляется на основе двух принципов, это градостроительная документация и санитарно-гигиенические нормы. Отмена этих норм в Грузии и введение новых, которые определяют высоту зданий по другим принципам, не

смогут урегулировать современную градостроительную и объемную архитектурную практику, ухудшат санитарно-гигиенические условия, ограничат творчество архитектора и его пространственное мышление.

ისტორიზმი არქიტექტურაში

მაია დავითაია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 69, თბილისი საქართველო

მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ ისტორიზმი როგორც მეცნიერება, ფილოსოფიური და ისტორიოგრაფიული თეორია, აღმოცენდა XIX საუკუნეში გერმანიაში და განსაკუთრებული გავლენიანი მიმართულება იყო XIX და XX საუკუნეების ევროპაში; ისტორიზმი გულისხმობს განვითარებას ისტორიასთან, ტრადიციასთან, წარსულთან კავშირში.

არქიტექტურაში, ისევე როგორც ხელოვნების სხვა დარგებში, ისტორიზმი წარმოადგენს იმპულსს, შთაგონებას ახალი ნაწარმოების შესაქმნელად.

მართალია, ისტორიზმის თეორია, როგორც კვლევის ობიექტის დასაწყისად XIX საუკუნეს მიიჩნევენ, მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ისტორიზმი, როგორც მეთოდი მანამდე არ არსებობდა. ამ თვალსაზრისით ისტორიზმს არც დასაწყისი აქვს და არც დასასრული ექნება. ის აზროვნების, ძიების და შექმნის მეთოდია და არა არქიტექტურული სტილი, ის არ ატარებს სტილის ნიშნებს, და რაც მთავარია არ გააჩნია სტილისათვის დამახასიათებელი ისეთი არსებითი ნიშანი, როგორცაა დრო და სივრცე. ჩემის აზრით, ისტორიზმი ყველაზე გამოკვეთილად და ხელშესახებად გამოვლინდა არქიტექტურაში.

არქიტექტურული ისტორიზმი, უპირველესად ყოვლისა, გულისხმობს მემკვიდრეობითობას ზოგადად, ხოლო როგორც, რომელი ეპოქის, რომელი სტილისადმი ეს დამოკიდებულია კონკრეტულ პირობებზე. ისტორიზმი უწყვეტად წარმოშობს ახალ ისტორიზმს. “ახალი არქიტექტურა” (ფუნქციონალიზმი) ხომ უკვე ისტორიზმი გახდა დღევანდელი “პოსტმოდერნიზმისათვის”.

ისტორიზმს სხვადასხვა ქვეყნები, ეპოქები და ავტორებიც კი, სხვადასხვა ტერმინით მოიხსენიებენ, თუმცა არსი ერთი და იგივეა, უფრო სწორედ, თითქმის ერთი და იგივე; ცხადია არსებობენ ცალკეული განმასხვავებელი ნიშნები და ნიუანსები. “ისტორიზმი” - ტრადიციონალიზმი, რესტავრატორობა, ეკლექტიზმი, ახალი მეშხანიზმი, კლასიციზმი, ახალი გოტიკა, ახალი ბაროკო, სტალინიზმი, პოსტმოდერნიზმი ფაქტობრივად ისტორიზმია არქიტექტურული სტილების, ეპოქების და შემოქმედის ამბიციების გათვალისწინებით.

იტალია, აშშ, იაპონია. ისტორიზმი XX საუკუნის 50-იანი წლებიდან გააქტიურდა, განსაკუთრებით იტალიაში, ინგლისში, იაპონიაში. იტალიაში კრიტიკა, უპირველესად ყოვლისა, იმ ავტორებმა იწვინეს, რომელთა შემოქმედებაში

ისტორიზმისადმი სიმპატიები არა თუ მინიშნებებით გამოვლინდა, არამედ აშკარად. კერძოდ, არქიტექტორ ფრანკო ალბინის “რინაშენტე” - მუზეუმი და უნივერსალი, რომლებიც იწვევდნენ იტალიური რენესანსისადმი დაუფარავ სიმპატიებს, ასევე კრიტიკის ობიექტი გახდა მილანის კოშიკი ველასკა (ნახ.1). ლუიჯი მორეტიმ ჯირასოლის სახლში (რომი) გამოიყენა კედლის რუსტირების რენესანსული თემა. ისტორიზმი სხვადასხვა ძალით და მხატვრული ხერხებით გამოვლინდა სხვა იტალიელი არქიტექტორების შემოქმედებაშიც: იარდელას საცხოვრებელი სახლი ვენეციაში, არქიტექტორ ვ. დე ფეოს ლენიონის მუნიციპალიტეტის შენობის პროექტში და ფსიქოპედაგოგიკის სკოლაში, ქ. ტერნიში, ალდო როსის სასაფლაო მოდენაში და მცურავ თეატრ “დელ მონდოში” (ვენეცია, ნახ.2). ისტორიზმის ერთ-ერთი მკაფიო მაგალითი იყო არქიტექტორების პაოლო პორტოგეზისა და ვიტორიო ჯილოტის ბაღის სახლი, რომში (1958-61 წწ.). ინგლისში არქიტექტორებმა ლუბეტკინმა და ტეკტონმა ჰაიგეტში გამოიყენეს “კარიატიდის პორტალი” (1938 წ.). ოდნავ მოგვიანებით, ისტორიზმის ნამდვილი “ეპიდემია” გავრცელდა იაპონიაში, არც ესპანეთი და ამერიკა ჩამორჩნენ. იაპონიისა და ესპანეთის ნოსტალგია ისტორიზმისადმი მეტნაკლებად გასაგებია, რასაც ვერ ვიტყვით ამერიკაზე. მკვლევარები მიიჩნევენ, რომ ამერიკული ისტორიზმი თავისებური გაქცევა, თავის დაღწევა იყო მძლეთამძლე ”ვანდეროიზმისაგან”. ამ კონტექსტში, უნდა აღვნიშნოთ ერო საარინენის კრესჯ აუდიტორიუმი და სამლოცველო კემბრიჯში (1950-55 წწ., მასაჩუსეტსი), სტაილისა და მორხეს კოლეჯი იელის უნივერსიტეტში, ნიუ ჰავანი. ელიელ საარინენის მემკვიდრის ხარკი ისტორიზმისადმი სრულიად ბუნებრივია. მამა საარინენის არქიტექტურის ამოსავალი ხომ ისტორიზმი იყო (კრონბროკის ხელოვნების აკადემია და ვაჟთა სკოლა, პირველი ქრისტიანული ეკლესია, კოლუმბოსში, ინდიანა და სხვ.). ეს შენობები სულ მცირე 30 წლით უსწრებდნენ ერო საარინენის ზემოაღნიშნულ შენობებს. არც ფილიპ ჯონსონმა, ამ ყველა არქიტექტურული სტილისადმი ხარკნახადმა არქიტექტორმა, აუარა გვერდი ისტორიზმს, თუმცა მისი ისტორიზმი იყო ისეთი პირდაპირი, როგორც ერო საარინენის სტაილისა და მორხეს კოლეჯი (ნახ.3), ლუბეტკინისა და ტეკტონის კარიატიდული პორტალი. ფილიპ ჯონსონის ისტორიზმის ერთ-ერთი პირველი ობიექტი იყო პორტ ჩესტერის სინაგოგა (1956 წ.). თუმცა ჩარლზ ჯენქსი აქაც მიანიშნებს გარკვეულ “ისტორიულ ციტატებზე” - “ჩემი მიმართულება გარკვეულია: ესაა ეკლექტიკური ტრადიცია. ის არ არის აკადემიზმის გაცოცხლება, აქ არ არის კლასიკური ორდერები და არც გოტიკური ფლერონები, მე ვცდილობ ავიღო ისტორიიდან ის რაც მომწონს. არ შეიძლება არ ვიცოდეთ ისტორია” - ამბობს ფ. ჯონსონი. როგორ განსხვავდება ეს პოზიცია ლე კორბუზიეს ისტორიისგან, ხიდების დაწვის აუცილებლობაზე. ფილიპ ჯონსონის ისტორიზმი დელიკატური მინიშნებაა პირველწყაროზე. ის არ არის ფორმით ან დეკორით ციტირება, ამიტომაც პირველწყაროს მიხედვრას სჭირდება სათანადო პროფესიული განათლება. უფრო კონკრეტული თუ ვიქნებით, ფილიპ ჯონსონის ისტორიზმი ნახევარი ისტორიზმია, შესაძლოა ნახევარპოსტმოდერნიზმი.

განსხვავებული მოვლენაა იაპონური ძიებები. ცნობილია, კორბუზიეს დიდი გავლენა თანამედროვე იაპონურ არქიტექტურაზე, რის გამოც იაპონური ისტორიზმი საინტერესო ნაზავი გახდა კორბუზიანული პრინციპებისა და იაპონური არქიტექტურული ტრადიციებისა. იაპონელები, უპირატესად, პირდაპირ ციტირებას ასოციაციურ კავშირს ამჯობინებენ, თუმცა მათთვის არც ციტირებაა აკრძალული ხილი. იაპონელებმა შესანიშნავად აამუშავეს კიოტოს, ნარას ისტორიული ტაძრებისა და სასახლების ტრადიციული სახურავის თემა, კერძოდ: კიშო კუროკავას ანდერსენის მუზეუმი და პავილიონი ოსაკას საბავშვო პარკში (1965 წ.), (ნახ.4), მოგვიანებით კი ფოტოგრაფიის მუზეუმი ნარაში, კინორი კიკუტაკეს ივატეს პრეფექტურის ბიბლიოთეკა (1967 წ.), მიოკონოჯის საქალაქო დარბაზი (1966 წ.) შიმანეს ბიბლიოთეკა (1968 წ.), მასაოში იენდოს კაშონის ანსამბლი (1964 წ.), კიმიო იოკოიამას მთელი რიგი მცირე ეკლესიები, განსაკუთრებული მხატვრული ეფექტით კი მუცუბო, ისოია იოშიდამ ჯიოკუდოს მემორიალური მუზეუმი (1964 წ.), შინშო ჯის ნარიტას მთავარი დარბაზი (1968 წ.) და იუნცო იოშიმურას საიმპერატორო ცერემონიების სასახლე (1968 წ.). შეიძლება ითქვას, განსაკუთრებული ტაქტით ტრადიციული იაპონური სახურავის თემას იყენებდნენ არქიტექტორები მურანო და მორი, მოშიდი ჯის ჰანაცონოს დარბაზი (1959 წ.) მინაკოს სასტუმრო (1959 წ.), კაბუკის ახალი თეატრი ოსაკაში (1958 წ.) და სხვ.

ისტორიზმისადმი სათანადო ხარკი გაიღო თითქმის ყველა თაობის იაპონელმა არქიტექტორმა: კენძო ტანგემ, კაგავას პრეფექტურის ოფისი (1955-58 წწ.), კურაშიკას საქალაქო დარბაზი (1960 წ.), კუნო მაეკავა, კიოტოს საქალაქო დარბაზი (1961 წ.), მუზეუმი იოკოიამას პრეფექტურაში (1963 წ.), საეტამას საზოგადოებრივი ცენტრი (1966 წ.), საოცრად თანმიმდევრულია ისტორიზმთან მიმართებაში არატა ისოზაკი, ოკანოიამას გრაფიკის მუზეუმი (1984 წ.), ბიბლიოთეკა ტოგაში (1987 წ.), მურაშის გარეუბნის კლუბი (1987 წ.), საგამის სოფლის კლუბი (1989 წ.) და სხვ.

საბჭოთა ისტორიზმი. საბჭოთა კავშირში ისტორიზმს თავისი სპეციფიკა ჰქონდა. ოქტომბრის რევოლუციის პირველი წლები ერთი საერთო მისწრაფებით ხასიათდებოდა, უნდა შექმნილიყო “დიდი არქიტექტურა”. ძიებები მიმდინარეობდა სხვადასხვა მიმართულებით. უფროსი თაობა “დიდი არქიტექტურის” შექმნას ისტორიული სტილების აღორძინებაში ხედავდა. აშკარა იყო სიმპატიები დორიკის, რომაული არქიტექტურის, საფრანგეთის დიდი ბურჟუაზული რევოლუციის არქიტექტურის მიმართ, პირანეზისა და ლედუს არქიტექტურული ფანტაზიებისადმი. მეორე მხარეს, ძირითადად, იყო ახალგაზრდა თაობა: ნ.ლალოვსკი, ვ.ვლადიმროვი, კ.მელნიკოვი, ი.გოლოსოვი, ვ.კრინსკი, ვ.ტატლინი, ძმები ვესნინები, მ.გინზბურგი და სხვები. მათი პროექტები ხასიათდებოდნენ მარტივი გეომეტრიული ფორმებით, სიბრტყეებისა და მოცულობების დინამიკით, კუბოფუტურისტული ტენდენციებით, მოცულობების ვიზიალური დესტრუქციით, ყოველივე ამაში ისინი ხედავდნენ რევოლუციური გარდაქმნების პათოსს. ყოველივე ეს მათ ანათესავებდა იმ პერიოდის ევროპაში მიმდინარე არქიტექტურულ ტენდენციებთან.

მოსკოვში, 1923 წელს შრომის სასახლის საუკეთესო პროექტზე გამოცხადებულ კონკურსზე ორივე მიმართულების საუკეთესო პროექტები დაფიქსირდა. ძალათა თანაფარდობაში ისტორიზმისა და ავანგარდის მომხრეთა შორის 20-იანი წლების მეორე ნახევარში ავანგარდისტთა პოზიციები აშკარად დომინირებდა. მაგრამ ის მკვეთრად შეცვალა 1932 წლის კპ(ბ)ცკ-ის დადგენილებამ - “ლიტერატურულ-მხატვრული ორგანიზაციების გარდაქმნის” შესახებ. ისტორიზმის მომხრეთა სასარგებლოდ. ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური ხელოვნების დირექტივამ 25 წლით დაამკვიდრა ისტორიზმის როგორც შემოქმედებითი მეთოდის ერთადერთობა, ის იქცა ქვეყნის ოფიციალურ კურსად.

უნდა აღინიშნოს, რევოლუციის პირველი წლებიდან მოყოლებული 1932 წლამდე, თითქმის 15-წლიანი პერიოდი საბჭოთა არქიტექტურაში იყო ორი არქიტექტურული ტენდენციის, ორი რადიკალურად განსხვავებული არქიტექტურული მიმართულების დელიკატური თანაარსებობის პერიოდი, რამაც განაპირობა მნიშვნელოვანი არქიტექტურული ნაწარმოებები ორივე მხრიდან. ამის ნათელი დადასტურებაა მოსკოვში “შრომის სასახლის” საკონკურსო პროექტები, ასევე რუსეთის სასოფლო-სამეურნეო და კუსტარული მრეწველობის გამოფენა (1923 წ.).

საბჭოთა ისტორიზმი 1918-32 წლებში. ამ პერიოდში შეიქმნა: ი.ჟოლტოვსკის ამო-ს ქარხნის მუშათა საცხოვრებელი სახლი (1923 წ.), ცენტრალური შესასვლელი, მთავარი და მანქანათმშენებლობის პავილიონი 1923 წლის გამოფენაზე, ი.ფომინის “არკოსის” სააქციო საზოგადოების შენობა (1924 წ.) მისივე კრემატორიუმისა და მუშათა სასახლის (პეტროგრადი) საკონკურსო პროექტები (1919 წ.), ა.გეგელოს სააქციო საზოგადოება “არკოსის” შენობის პროექტი (1924 წ.), ი.ფომინის “დინამოს” საზოგადოების შენობა მოსკოვში (1928-29 წწ.).

ყველა ეს შენობა და პროექტი ისტორიზმს უხდოდა ხარკს, მაგრამ განსხვავებული დოზითა და განსხვავებული პირველწყაროთი. აქედან მოდის ტერმინოლოგიაც - “ნეოკლასიკური მემკვიდრეობა”, “ნეორენესანსი”, “წითელი დორიკა”, “გამარტივებული კლასიკა” და სხვ.

1932 წლის სამთავრობო დადგენილების შემდგომ პერიოდში, 25 წლის მანძილზე საბჭოთა არქიტექტურას წითელ ხაზად გასდევდა “ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური” არქიტექტურის ძიებები. ეს ფორმულირება გარკვეული რევერანსი იყო საბჭოთა ხალხების კულტურებისადმი, მათი არქიტექტურული ტრადიციებისადმი და არა მხოლოდ რევერანსი, არამედ დირექტივაც კი, საბჭოთა კავშირში შემავალი ქვეყნების არქიტექტურა უნდა ყოფილიყო ფორმით ეროვნული, საერთო კი “სოციალისტური” იყო, რომლის არსი დღესაც გაურკვეველია, როგორ უნდა ყოფილიყო არქიტექტურა სოციალისტური, კაპიტალისტური, ბურჟუაზიული, ფეოდალური ან სხვა სახის. ეს უპასუხოდ დარჩა. ამ დირექტივას ერთი სიკეთე ნამდვილად ჰქონდა, ყველა ქვეყნის ისტორიზმი განსხვავებული ფორმით წარმოჩნდა.

ამ პერიოდის საბჭოთა არქიტექტურის ყველაზე გავრცელებული სახელი - “სტალინური არქიტექტურა” იყო, თუმცა ასევე პოპულარულია “ტოტალიტარული არქიტექტურა”.

1932 წლის დადგენილების შემდგომი პერიოდის ყველაზე მნიშვნელოვანი არქიტექტურული ფაქტი, ამავე დროს ამ დადგენილების მხარდამჭერი ღონისძიება იყო “საბჭოების სასახლის” კონკურსი.

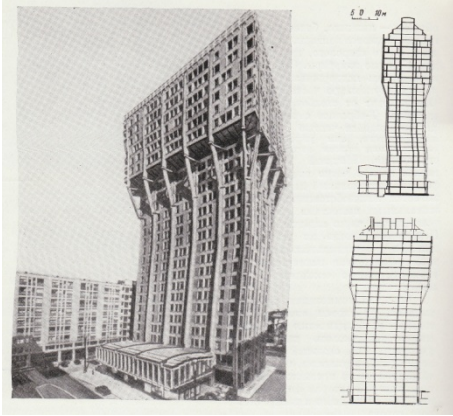
სტალინური ეპოქის ისტორიზმმა არა მხოლოდ საკუთარი მოცულობით-სივრცობრივი პრინციპები ჩამოაყალიბა, არამედ სიმბოლოებიც - კოლონები, კაპიტელები, ფრონტონები, პორტალები და სხვა, რაც უმთავრესია განსაზღვრა ფსიქო-ემოციური პოზიცია - მონუმენტალობა და იმპოზანტურობა. სტალინურ ისტორიზმს გართულებები ჰქონდა “სასახლეზე”, რაც მასობრივ შეგნებაში აღიქმეოდა კარგი ცხოვრების სიმბოლოდ, ამიტომ “სასახლე” სასურველი იყო ყოფილიყო ყველა არქიტექტურული თემა, მათ შორის მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლიც.

ზემოთ აღვნიშნე იმპოზანტურობა და მონუმენტალობა, ეს მოთხოვნები უფრო არსებითი იყო, ვიდრე ზემოაღნიშნული სიმბოლოები. ამის დადასტურებაა საბჭოების სასახლის კონკურსში გამარჯვებული ვ.გელფრეისის, ბ.იოფანისა და ვ.შუკოს პროექტი და შჩუსევის ლენინის მავზოლეუმი, რომლებიც არა ისტორიზმით, არამედ მონუმენტალობითა და იმპოზანტურობით იყვნენ გამორჩეულნი.

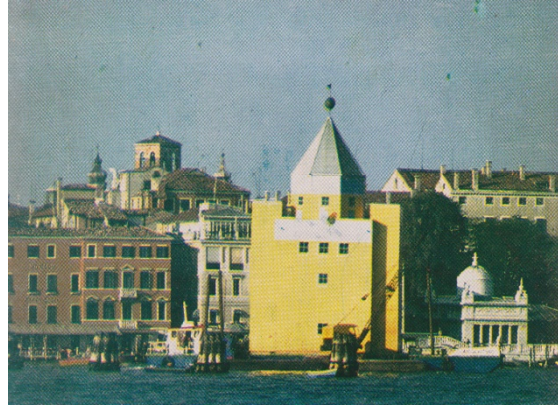
სტალინური ეპოქის ისტორიზმი სხვადასხვა პროფესიული და მხატვრული გამომსახველობითი სიძლიერით გამოვლინდა საბჭოთა კავშირში შემავალ რესპუბლიკებში, მათ შორის საქართველოშიც.

ლიტერატურა:

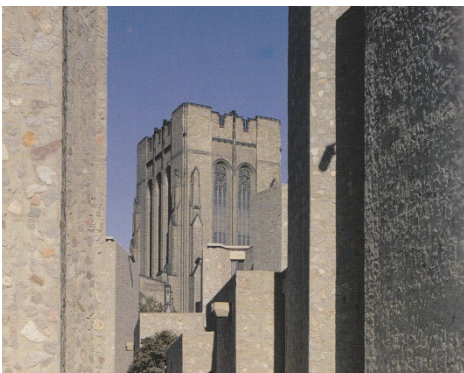
1. Ч. Дженкс, “Язык архитектуры постмодернизма” М. Стройиздат, 1985.
2. А. Иконников, “Историзм в советской архитектуре”, Арх. СССР, N3, 1990.
3. Pierling; Serraino, Eero Saarinen, Taschen, 2005.
4. A. Guide to Japanese Architecture, Revised Edition, 1975.
5. Encyclopedia of 20th century Architecture, Harry N. Abrams, N. Y., 1985.
6. ფილოსოფიური ლექსიკონი, თბილისი, 1987.
7. Р.Р. Лорткипанидзе, “Архитектура Италии (1970-1980)”, Тбилиси, 1988.
8. С. О. Хан-Магомедов, “Архитектура Советского Авангарда” М. 1996.
9. К. Kurokava, “The Philosophy of Simbiosis”, Tokyo, London, 1997.
10. А. Isozaki, GA Document extra, 05, Tokyo, 1996.
11. А. В. Рябушин, В. Л. Хайт, “Постмодернизм в архитектуре Запада”, М. 1985.

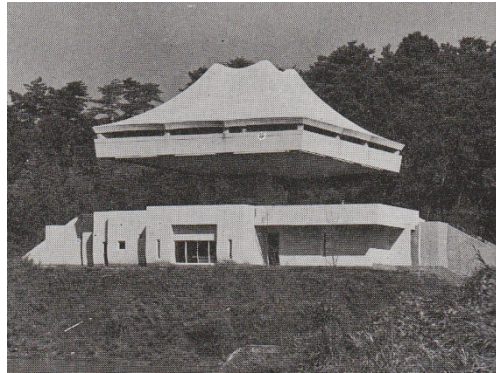
ნახ.1. კომპი ველასკა მილანში

ნახ.2. მცურავი თეატრი „დელ მონდო“ ვენეციაში

ნახ.3. სტაილისა და მორზეს კოლეჯი

ნახ.4. პავილიონი ოსაკვას საბაგშვო პარკში

Историзм в архитектуре

Майя Давитая

Грузинский технический университет

Костава 69, Тбилиси, Грузия

В статье рассматривается архитектурное направление историзм, который зародился в Германии в XIX веке и затем распространился в других странах, в которых он определился по разному. Архитектурный историзм в основном подразумевает наследие но как, какой эпохи, к какому стилю он относится это зависит от конкретных условий поэтому в этом контексте особое место в статье уделено архитектуре Италии, Англии, Японии, России, Америки.

Historicism in architecture

Maia Davitaia

Georgian Technical University

Kostava Str. 69, Tbilisi, Georgia

The article describes architectural trend – historicism, which was born in Germany in XIX century and later was spread differently in other countries. In fact architectural historicism defines itself as inheritance, but how, in which epoch, and to which style it belongs depends on specific conditions. Because of this the article mainly discusses Italy, England, Japan, Russia and America.

30–40-იანი წლების საცხოვრებელი სახლების

დროში ცვლის ტენდენციები

ნანული თევზაძე,
არქიტექტურის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ელენე კალანდაძე,
არქიტექტურის კანდიდატი, პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77,
თბილისი, საქართველო

საცხოვრისის თემა მუდმივად დღის წესრიგში მდგომი საკითხია. ამასთან, ნებისმიერი პერიოდის საცხოვრისის დახასიათება პასუხს იძლევა ქვეყნის განვითარების იმ პერიოდის პოლიტიკურ-ეკონომიკურ მდგომარეობასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონეზე. განსახილველი პერიოდი ხასიათდება გარკვეული აღმასვლით საცხოვრისის სფეროში და ჩვენი მიზანი სწორედ ამ პერიოდის საცხოვრებელი სახლების დღევანდელი მდგომარეობის გამოვლენაა.

აღნიშნული ეტაპი ჩვენი ქვეყნის განვითარების ისეთ პერიოდს მოიცავს, როგორცაა სოციალისტური საზოგადოების აშენების, მისი განმტკიცებისათვის ბრძოლის პერიოდი. არქიტექტურის ისტორიის განხილვისას, 30–50-იან წლებს ერთ ეტაპად და ორ ნაწილად წარმოადგენენ, რაც სავსებით მისაღებია, „რადგან ის ტენდენციები, რომლებიც ომისშემდგომი პერიოდისთვისაა დამახასიათებელი, სწორედ 30-იან წლებში იჩენენ თავს, ხოლო ომის შემდეგ ნაყოფიერ ნიადაგს პოულობენ შემდგომი განვითარებისათვის“ [1. გვ. 7].

წარმოგიდგინოთ 30–40-იანი წლების საცხოვრებელ სახლებს თბილისში.

1932-1935 წლებში აშენებული სახლების კორპუსები საბურთალოზე (არქ. მ. შავიშვილი, ა. ნიკოლაიშვილი) იქმნებოდა სპეციალისტთა ყოფა-ცხოვრების გასაუმჯობესებლად. ტიპობრივი სექცია 4-ოთახიან ბინებს შეიცავს. ყველა ბინას ეზოს მხარეს ლოჯიები, ხოლო ქუჩის მხარეს აივნები აქვს. შედარებით უკეთესი, ჩრდილო-აღმოსავლეთი მხარე უჭირავს კიბის უჯრედს, სამზარეულოს, სანიტარიულ კვანძსა და ერთ საცხოვრებელ ოთახს. საცხოვრებელ ოთახებს გამჭოლი განიავება აქვს. ფასადის ძირითად, მხატვრულ ელემენტს სექციის განაპირას არსებული აივნები წარმოადგენს. ერთმანეთის თავზე განლაგებული აივნები შენობის მთელ სიმაღლეზე ვერტიკალურ ელემენტად გვევლინება, შენობა ქუჩის მიმართულებას კარგად ეხამება, რადგან რაიმე აქცენტი მის ფასადზე არ არსებობს. ამასთან, არის ცდა კორპუსების გამოყენებით შეიქმნას შიგა ორგანიზებული სივრცეები.

1934 წელს დაბუშავებული გვერდის სექციის საფუძველზე (არქ. ლ. რჩეულიშვილი) აშენდა საცხოვრებელი სახლი მერაბ კოსტავას (ყოფილი ლენინის) ქუჩაზე. აქ მომსახურე სათავსები დღის განათებითაა გადაწყვეტილი და საცხოვრებელ ოთახებს დამოუკიდებელი შესასვლელები აქვს, მაგრამ ის, რომ საყოფაცხოვრებო აივანზე მოხვედრა მხოლოდ საძილედან შეიძლება, საშხაპეს და საპირფარეშოს არა აქვს უშუალო ბუნებრივი განათება, საპირფარეშო განთავსებულია საცხოვრებელი ოთახის სიახლოვეს, საბაზანოში მოხვედრა სამზარეულოდან ხდება, ვერ ჩაითვლება მიზანშეწონილად [2. გვ. 21].

1935 წელს დავით აღმაშენებლის (ყოფილი პლეხანოვის) გამზირზე აშენებული საცხოვრებელი სახლი წითელი ხაზიდან 8 მეტრითაა შეწეული და ითვალისწინებდა გამზირის მომავალ გაფართოებას (არქ. მ. კალაშნიკოვი). 4 სექცია 32 ბინას აერთიანებს. ბინები მკაფიოდაა დიფერენცირებული. არ არის გასასვლელი ოთახები. ყველა ბინას აქვს სამეურნეო ვერანდები, რომელთაც სამზარეულოა დაკავშირებული. აივანი ქუჩის მხარესაც გადის. ბინებს ორმხრივი განიავება აქვს. მთავარი ფასადი, სადაც საცხოვრებელი ოთახების უმრავლესობა მდებარეობს, სამხრეთ-დასავლეთისკენაა ორიენტირებული, ხოლო უკეთეს მხარეს გადის კიბის უჯრედი, დამხმარე სათავსები და თითო ოთახი. ფასადის არქიტექტურა ცენტრალურ კომპოზიციურ დერძზეა დაფუძნებული. შენობა სამი ნაწილისაგან შედგება, რომელთაგან ცენტრალური შეწეულია საერთო სიბრტყიდან და ხაზგასმულია დაბუშავების ხასიათით. თაღოვანი გასასვლელი, სამი სართულის იონიური ორდერი განაპირა მხარეებში და ატიკის სართული თავიდანვე გამოყოფს ცენტრალურ არეს.

1936 წელს თბილისის მარქსის მოედანზე აშენებული საცხოვრებელი სახლი (არქ. გ. ხიმშიაშვილი) სახეს უცვლის მოედანს და გვერდის ფასადებით დავით აღმაშენებლის პროსპექტსა და სანაპიროზე გადის. გეგმაში II-სებრი მოხაზულობისაა და კურდონერი სანაპიროსკენაა მიქცეული. ქვედა სართული განსაზღვრულია მაღაზიისათვის, რომლის სახურავი საცხოვრებელი ნაწილის ღია ეზოს წარმოადგენს. შენობა 3-სექციანია, ძირითადად 3 და 4-ოთახიანი ბინებით. ეზოს გახსნა სანაპიროსაკენ აცილებს ბინებს ქუჩის ხმაურს, თუმცა ამ მხარეს, ძირითადად, დამხმარე სათავსები გადის. პროსპექტის მიმართულების გათვალისწინებამ დახრილი ფრთა გამოიწვია, რაც ოთახების კონფიგურაციაზე გავლენას ახდენს. ბინების ორიენტაცია დამაკმაყოფილებელია, განიავება, უმეტეს შემთხვევაში, ზორციელდება დამხმარე სათავსების საშუალებით. შენობის ფასადი ჰორიზონტალურად სამ ნაწილადაა დაყოფილი. ამ დანაწევრებაში

მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ბალუსტრადიანი აივნების ზოლები. კედლის თავისუფალ სიბრტყეთა ჰორიზონტალურ ზოლებსაც თავისი წვლილი შეაქვს საერთო დანაწევრებაში. ატიკის სართულის დაბალი სწორკუთხედი პილასტრებითაა დაყოფილი, სანაპიროს მხარის მეორე ზოლის ფანჯრები მაღალი ორდერითაა წარმოდგენილი, ხოლო მოედნის მხარეს კედლის სვეტებია სამი სართულის სიმაღლეზე.

იმ პერიოდში აშენებულ საცხოვრებელ სახლებს შორის გამოირჩევა 1938 წელს აშენებული ასბინიანი სახლი გმირთა მოედანზე (არქ. მ. კალაშნიკოვი), სადაც 2, 3 და 4-ოთახიანი ბინები დაჯგუფებულია სექციებად. სამზარეულო და სანიტარიული კვანძი ერთ ბლოკს ქმნის, ეზოსკენ არის მიმართული და დაკავშირებულია სამეურნეო აივანთან და დამხმარე კიბის უჯრედთან. ოთახებს გამჭოლი განიავება აქვს და ორიენტაციაც დამაკმაყოფილებელია. შენობა სამი ნაწილისაგან შედგება, რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდება სექციების და ფასადის გადაწყვეტით, მაგრამ ემორჩილება შენობის საერთო არქიტექტურულ გადაწყვეტას. მარცხენა ნაწილი მოგვაგონებს მ. კალაშნიკოვის ზემოთ მოყვანილ საცხოვრებელ სახლს დავით აღმაშენებლის პროსპექტზე. აქაც მკაფიოაა გამოყოფილი ცენტრი თალით შუა ნაწილში. გვერდის ფრთებზე აივნებისა და კედლის სვეტების ზოლების მეშვეობით ვერტიკალური დანაწევრებაა შეტანილი. შენობის ცენტრალური ნაწილის ძირითადი მასა სიღრმეშია შეწყვეტილი, ქვედა სართული მაღაზიების გასწვრივ განიერ გალერეას ქმნის, მეორე სართული კი ღია ტერასას. შენობის მესამე კომპლექსური ნაწილი პირველი ორისაგან განსხვავებულია ზომებითა და მოცულობით. თითოეულ ნაწილს თავისი დამახასიათებელი აქცენტი აქვს. მარცხნივ – ეს თაღედიანი მონაკვეთია, შუაში – გალერეა, ხოლო მარჯვნივ – აივნებისაგან შედგენილი ვერტიკალური ზოლი. ყველაფერი ეს ერთიანდება ქვედა სართულის მასიური რუსტებით, ძირითადი მასის შელესილი კედლის ფაქტურით და ზედა სართულის გამოყოფით ცენტრალურ და მარცხენა ნაწილებში.

1939 წელს რუსთაველის პროსპექტის დასაწყისში აშენებული 6-სართულიანი 6-სექციანი 55-ბინიანი საცხოვრებელი სახლი (არქ. შ. ყუბანეიშვილი, ა. ქურდიანი, მ. მელია) წითელ ხაზზე მდებარეობს. 2 და 3-ოთახიანი ბინები მკაფიოაა დაყოფილი საცხოვრებელ და დამხმარე სათავსებად. ოთახების ორმხრივი განლაგება განიავების კარგ შესაძლებლობას იძლევა. ლოჯია ფასადის მხარეს 2-ოთახიან ბინებს აქვს, ხოლო ეზოს მხარეს - ყველა ბინას, რომელიც მხოლოდ ოთახს უკავშირდება და, ამის გამო, სამეურნეო დანიშნულებას ვერ ასრულებს. ქვედა სართული არასაცხოვრებელ ფართობს წარმოადგენს. ფასადზე დანაწევრების ორი ხერხია გამოყენებული:

დიდი კორინთული ორდერი შენობის იმ ნაწილში, რომელიც ატიკის სართულითაა დაგვირგვინებული და იგივე ორდერი ფანჯრებს შორის მოედნისაკენ მდებარე ნაწილში. ამდენად, ორდერი, რომელიც პილასტრების სახითაა წარმოდგენილი, შენობის მთელ ფასადს აერთიანებს და ორ ნაწილადაც ჰყოფს. ამასთან, ფანჯრები მოჩარჩოებულია რუსტებით, პარაპეტი ბალუსტრადიანია. გამოირჩევა შენობის პროსპექტისკენ მიმართული მომრგვალებული ნაწილი.

1940 წელს ბარათაშვილის ქუჩაზე აგებული 84-ბინიანი სახლი (არქ. ს. დემჩინელი, ა. ქურდიანი, გ. კანდელაკი) 6-სექციანია და 1, 2, 3 და 4-ოთახიან ბინებს მოიცავს. გვერდის ფრთებზე ტიპობრივი სექციაა გამოყენებული, ცენტრალურ ნაწილში იგი შეცვლილია. ბინები გადის შენობის როგორც ერთ, ასევე მეორე მხარეს. სზვადასზვავარია სანიტარიული კვანძისა და სამზარეულოს ბლოკების გადაწყვეტა. უმეტესად სანიტარიული კვანძები ბნელია. ბინებს არ აქვს სამეურნეო საზაფხულო სათავსები. მთავარ ფასადზე ოთახები სამხრეთ-აღმოსავლეთის ორიენტაციისაა, ზოგი ოთახი ჩრდილო-დასავლეთისკენაც გადის. ამგვარად, ბინებს შორის საკმაო განსხვავებაა ოთახთა განლაგების, ორიენტაციისა თუ მოხერხებულობის თვალსაზრისით. ბარათაშვილის ქუჩას, რომლისკენაც მთავარი ფასადი გამოდის, პერპენდიკულარული ქუჩა ერთვის, რაც განაპირობებს შენობის კომპოზიციის ხასიათს და მასში წამყვან ადგილს იკავებს შემომავალი ქუჩის თავზე არსებული თაღი. შენობის მთელ ფრონტზე შექმნილია გარკვეული ჰორიზონტალური რიტმი - პირველი სართულის ფართო ფანჯრები, მძიმე სარტყელი, აივანთა რიგი და მესამე სართულის დაბალი, თაღოვანი კარ-ფანჯრები, დამაგვირგვინებელი კარნიზი, რომელსაც აწონასწორებს ვიწრო სვეტებით გაერთიანებული აივნების რიგი. შენობის ცენტრი ვერტიკალური ერთიანი აქცენტითაა ხაზგასმული, თუმცა ფასადის საერთო კომპოზიცია მშვიდია.

1940 წელს აშენებული საცხოვრებელი სახლი ჭავჭავაძის პროსპექტზე (არქ. მ. ქოჩაკიძე) გამოირჩევა გვერდის რაციონალური გადაწყვეტით, მდებარეობს წითელ ხაზზე და 4-სექციანია. ყველა ბინა 3-ოთახიანია და შენობის ორ მხარეს გადის: ორი ოთახი სამხრეთ ფასადის მხარეს, ხოლო ერთი ოთახი და დამხმარე სათავსები – ეზოს მხარეს. ყველა ბინაში ორმხრივი განიავება ოთახების საშუალებით ხორციელდება. საზაფხულო სათავსები დაკავშირებულია სასადილოსა და სამზარეულოსთან. შენობის ფასადი ერთ სიბრტყეშია მოქცეული და ორ ძირითად ნაწილად იყოფა.

ქვედა ნაწილს ორი სართული უკავია და რუსტირებულია, ხოლო ზედა სამი სართული შელესილი სიბრტყეა, რომელიც აივნების გარკვეული რიტმით არის გაცოცხლებული. შენობის მარტივ და სადა ფასადზე განაპირა სექციების შესასვლელი გამოყოფილია მთელ სიმაღლეზე

ოდნავ შეტეხილი კედლით, კიბის უჯრედის ზოლით, რომელიც ხაზგასმულია დიდი იონიური ორდერიტა და გამომსახველი პარაპეტით. მესამე სართულზე ფრანგული აივნების ზოლი ქმნის თავისებურ სარტყელს, რომელიც თითქოსდა ქვედა და ზედა ნაწილებს აერთიანებს.

რესპუბლიკის სხვა ქალაქებში აშენებული საცხოვრებელი სახლები მეტი სისადავით გამოირჩევა. ზოგან ჯერ კიდევ 30-იანი წლების დასაწყისისათვის დამახასიათებელი ფორმები ჩანს, მაგრამ კონსტრუქტივისტულ ფასაღებზე მორთულობაც ჩნდება. ხშირად სახლებში სათანადოდაა გათვალისწინებული ზონირება, ორიენტაცია, საზაფხულო სათავსები. საცხოვრებელ ოთახებთან ერთად დიდი ყურადღება ექცევა სანიტარიული კვანძისა და სამზარეულო ბლოკის გადაწყვეტას. ზოგჯერ ბინები მოკლებულია განიავების შესაძლებლობას ან მხოლოდ სამზარეულოთი ნიავდება.

დასკვნა.

30–40-იანი წლების, მათ შორის წინამდებარე საცხოვრებელი სახლები დღესაც ფუნქციონირებს, მათ არ დაუკარგავთ სიცოცხლისუნარიანობა, არ შეუცვლიათ ძირითადი დანიშნულება და, რაც ხაზგასასმელია, ფასაღები. ნაწილობრივი ცვლილებები გამოიხატა, ძირითადად, პირველი სართულების ინტერიერების სახეცვლილებაში, განთავსდა რა მათში სხვადასხვა მსხვილი თუ მცირე მომსახურება.

თუ იმ პერიოდში დაშვებულ ღრობით ღონისძიებას წარმოადგენს დიდი ბინების გამოყენება სხვადასხვა ოჯახების შესასახლებლად, რაც გარდაუვალი იყო ბინებზე დიდი მოთხოვნილების გამო, დღეს შეინიშნება ბინების რაოდენობის შემცირების ტენდენცია მეზობელი ბინის მიერთების ხარჯზე.

სახლები შენდება, ძირითადად, ქუჩების გასწვრივ. საცხოვრისის ისეთი აუცილებელი კომპონენტი, როგორც ეზოა ფიზკულტურული მოედნებით და კეთილმოწყობილი დასასვენებელი ადგილებით, ყურადღების მიღმაა დარჩენილი. არ ვითარდება კვარტლების კომპლექსური დაგეგმარება, განაშენიანების ის პრინციპი, რომელიც წინა ეტაპზე ჩაისახა. მაგრამ მაღლდება საცხოვრებელი სახლების ქალაქმშენებლობითი როლი და მნიშვნელობა, ხდება ადგილობრივი პირობების გათვალისწინება და ქვეყნის მზარეების მიხედვით სახლის ადგილზე მიბმა.

ბინების დაგეგმარების თვალსაზრისით, გარკვეული ევოლუცია იგრძნობა. მაღლდება მათი კომფორტულობა. აბაზანები ან შხაპები ბინების აუცილებელი კომპონენტი ხდება. სანიტარიული კვანძი და სამზარეულო ბლოკი კიბის უჯრედს ედგმება. უმეტესად სამზარეულო და სანიტარიული კვანძები პირველადი განათებითაა გადაწყვეტილი. გათვალისწინებულია ბინების გამჭოლი განიავება,

ორიენტაცია, ბინების ლოჯიებით, კერანდებითა და აივნებით აღჭურვა. აღინიშნება სახლების სართულებისა და ბინათა ფართობების ზრდის ტენდენცია, რაც გამოიხატა განსაკუთრებით დამხმარე ფართობების გაზრდაში.

საცხოვრებელი სახლის არქიტექტურა, მისი ფასადების გადაწყვეტა ემორჩილება იმ პრინციპებს, რაც საერთოდაა დამახასიათებელი იმ პერიოდისათვის და განსაზღვრავს არქიტექტურის სახეს. ესაა მემკვიდრეობის ათვისება და გამოყენება – კლასიკური იქნება იგი თუ ეროვნული. საცხოვრებელი შენობები ინდივიდუალურად პროექტდება, არქიტექტორები არ იშურებენ დროსა და ენერგიას მათთვის მონუმენტურობის მინიჭებისათვის, ძველი არქიტექტურული ფორმებითა და ელემენტებით მორთვისათვის. საცხოვრებელი სახლის არქიტექტურა, სხვა დანიშნულების შენობების მსგავსად, კლასიკური და ქართული ისტორიული არქიტექტურის ფორმების გამოყენებას ეყრდნობა. მაგრამ უმეტესწილად შენობის არქიტექტურის ეროვნულ სახეს ეძიებენ დეკორში და არა სპეციფიკური საყოფაცხოვრებო მოთხოვნის გათვალისწინებაში.

ფასადზე მთავარ აქცენტს ლოჯიათა მუქი ლაქები და აივნების მოცულობანი ქმნის. ზოგჯერ ყურადღება გვერდის ნაწილებზეა გადატანილი, სადაც ორივე მხრიდან მიმართული ლოჯიები ხაზს უსვამენ ცენტრულ კომპოზიციას. ორდერული სისტემა, ლოჯიებისა და ფანჯრების პილასტრები, კარნიზი, ქვედა სართულის რუსტებით დაყოფა და სხვ. კლასიკური კომპოზიციის ხერხებზე მიუთითებენ. იშვიათად, განსაკუთრებით ადრეულ პერიოდში, არქიტექტურულ გადაწყვეტაში იგრძნობა კონსტრუქტივისტული ნიშნებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები. ზოგ შემთხვევაში, კლასიკურ ფორმებთან ერთად შემოდის ეროვნული ფორმები და განწყობა, რაც საცხოვრებელი სახლების ქვედა სართულებზე ღია გალერეის შექმნასა და მის თავზე ტერასის მოწყობაში, კედლების წყნარ სიბრტყეზე აივნების განაწილებაში, აივნების დამჭერი სვეტების ორდერის ხასიათში, დაგეგმარების სპეციფიკაში (მაგალითად, კურდონერის შექმნაში), არქიტექტურული დეტალებისა და მორთულობის მოტივების ქართული ხუროთმოძღვრების ტრადიციებთან დაკავშირებაში, ცოკოლის სართულის კარნიზის ხეზე კვეთის მოტივების იმიტაციაში, თაღის ზედაპირის კესონებით გაფორმებაში, კრონშტეინებისა და აივნის დამჭერი თაღების თავისებურებაში და ა. შ. გამოიხატა.

სხვადასხვა ხერხებისა და საშუალებების შეუზღუდავი გამოყენების შესაძლებლობა ავტორებს საშუალებას აძლევს მათთვის დამახასიათებელი ინდივიდუალური არქიტექტურული

ხელვა წარმოადგინონ – ერთი სახლის გამომსახველობა განსხვავებული იყოს მეორისაგან. ყველა სახლისათვის საერთო კი ის გახლავთ, რომ ფასადების საინტერესო, მაგრამ შედარებით რთული გადაწყვეტა, არც ნაწილობრივი ცვლილებების (ინდივიდუალური მიშენება-დაშენება შენობის ცალკეულ მონაკვეთზე, ფასადის ნაწილობრივი გადაკეთება) და, მით უფრო, არც რადიკალური ცვლილებების (მთელ შენობაზე მიშენება-დაშენება, მაგალითად, გადაჯდენის მეთოდით) საშუალებას არ იძლეოდა, არსებული ფასადების საგრძნობლად გადაკეთების გარეშე. ამიტომ ეს სახლები გადაურჩა აქტიურ ჩარევას, მათ შეინარჩუნეს თავისი პერიოდის დამახასიათებელი ნიშნები. გამონაკლისის სახით მხოლოდ ზოგიერთი დაშენება იქნა განხორციელებული, რაც კარნიზის ზემოთ ერთი სართულის დაშენებით განისაზღვრა.

დაბოლოს, აუცილებელია 30–40-იანი წლების საცხოვრებელი შენობების აღწერა და სათანადო გამოკვლევის ჩატარება სპეციალური სახელმწიფო კომისიის მიერ, რომელსაც დანიშნავს ქალაქის ან რაიონის ხელმძღვანელობა, საპროექტო ორგანიზაციის აუცილებელი მონაწილეობით. კომისია დაათვალიერებს შენობის ყველა კონსტრუქციას და საინჟინრო მოწყობილობას, აწარმოებს მოსახლეობის გამოკითხვას, აუცილებლობის შემთხვევაში ცალკეული კონსტრუქციის გაშიშვლებას, მასალის ნიმუშების აღებით, მისი სიმტკიცის განსაზღვრის მიზნით და შეისწავლის შენობის მიმდებარე ტერიტორიების ქალაქმშენებლობით და სანიტარიულ-ჰიგიენურ რეზერვებს. კომისია შეადგენს ტექნიკური მდგომარეობის გამოკვლევის აქტს და მიანიშნებს შენობის აუცილებელი რემონტის თუ რეკონსტრუქციის სახესა და ხასიათზე.

ლიტერატურა:

1. ჯანბერიძე ნ. ქართული საბჭოთა არქიტექტურა. თბილისი: „ხელოვნება“, 1971. 588 გვ.
2. ქოჩაკიძე მ. საქართველოს ქალაქების საცხოვრებელი სახლების არქიტექტურა (1920-1950). თბილისი, 2006. - 144 გვ.

Тенденции изменения во времени жилых домов 30-40-ых годов

Нанули Тевзадзе
Доктор архитектурных наук, профессор
Елена Каландадзе
Кандидат архитектуры, профессор

Грузинский технический университет, ул. Костава 77, Тбилиси, Грузия

Рассмотрены жилые дома Тбилиси 30-40-ых годов XX столетия, свойства их проектирования, архитектурно-художественные особенности, общие и различительные черты. Выявлены тенденции изменения во времени планировочных решений и эстетической

выразительности. В заключении даны рекомендации с целью продления срока долговечности жилых домов того периода.

Evolvement of Residential Houses of the 30's and 40's

Nanuli Tevzadze

Doctor of Architectural Science, Professor

Elene Kalandadze

Candidate of Architectural Science, Professor

Georgian Technical University, 77, Kostava St r., Tbilisi, Georgia

In this article, Tbilisi residential houses of the 30's and 40's of the 20th century are studied, in particular, the specifications of their architectural design, artistic characteristics and similar and dissimilar features are examined. Common trends how planning and esthetics have evolved in time are established. In the summary, recommendations are presented how to extend the longevity of the residential houses of that period.

ცილინდრული ფორმის არქიტექტურულ-მხატვრული შესაძლებლობები

ნანული თევზაძე,
არქიტექტურის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77,
თბილისი, საქართველო

ფორმა და სივრცე – არის მთავარი და მუდმივი არქიტექტურული საშუალებები. ფორმისა და სივრცის ურთიერთკავშირით და მათი ორგანიზაციის სხვადასხვა ხერხების გამოყენებით იქმნება და ფორმირდება ერთმანეთისაგან განსხვავებული თუ ერთმანეთთან მიანლოებული არქიტექტურული გარემო, არქიტექტურული სივრცე, რომელიც გარს გვარტყია და რომელშიც ვცხოვრობთ და ვმოღვაწეობთ.

მოსაზრება - კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე არქიტექტურული დაპროექტების მთავარი ელემენტებისა და პრინციპების გამოყენებით შექმნილი ნიმუშები დროს უძლებენ და არა აქვთ კულტურული საზღვრები, გამაგრებულია პროექტებით, რომლებიც ემსახურება განსახილველი

იდეის უკეთ გაგებას, ფორმისა და სივრცის გარკვეულ კავშირებს, იმის გაგებას, თუ როგორ შეიძლება ჰარმონიული, სასარგებლო და გააზრებული სივრცეებისა და მოცულობების მიღება.

არქიტექტურული ნაგებობები იქმნება თავისი ფიზიკური ფუნქციის გამო. ამჯერად ჩვენი ყურადღება ძირითადად გამახვილებულია ფორმალურ სივრცულ მხარეზე, მაგრამ ეს არ ამცირებს არქიტექტურის სოციალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ასპექტებს. ფორმები და მოცულობები განიხილება როგორც არა თვითღირებული ელემენტები, არამედ როგორც არქიტექტურული პრობლემების გადაწყვეტის საშუალებები ფუნქციური მოთხოვნების, მიზნის, კონტექსტის გათვალისწინებით.

მასალის საჭირო კონტექსტში მოწოდებისათვის განვიხილავთ, ძირითადად, არქიტექტურულ ელემენტებს, სისტემებს, კომპოზიციურ სტრუქტურებს. ისინი რეალურია და ცნობილია პრაქტიკაში. ერთნი აღიქმება მაშინვე, სხვები უფრო ძნელადაა გასაგები და საგრძნობი. ერთნი თამაშობენ მთავარ, სხვები მეორეხარისხოვან როლს ნაგებობის ორგანიზაციაში. ზოგი ატარებს გამომსახველობით სახეს, სხვები ემსახურება მათ ინტერპრეტაციას ან მოდიფიკაციას, მაგრამ, ნებისმიერ შემთხვევაში, სწორედ ელემენტებისა და სისტემების ურთიერთკავშირი წარმოშობს ერთიან მთლიანობას, შეთანხმებულ სტრუქტურას.

არქიტექტურული ფორმა – არის მასისა და სივრცის შეხების წერტილი. არქიტექტურული ფორმები, ფაქტურა, მასალები, სინათლის, ჩრდილის, ფერის გრადაცია – ყველაფერი ეს ერთად ასულდგმულებს და განსაზღვრავს არქიტექტურულ სივრცეს. ყველა დამახასიათებელი ფორმა სინამდვილეში დამოკიდებულია იმ პირობებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ ობიექტის ვიზუალურ აღქმას: ხედვის კუთხის შეცვლა წარმოაჩენს ფორმის სხვადასხვა ასპექტს; ფორმის აღქმის დისტანცია განსაზღვრავს მის ხილულ ზომებს; განათების პირობები გავლენას ახდენს ფორმის მოხაზულობისა და სტრუქტურის აღქმის სიმკვეთრეზე; ფორმის გარშემორტყმული არეალი გავლენას ახდენს ჩვენ უნარზე დავინახოთ და გამოვაგლინოთ იგი.

კუბები, კონუსები, ცილინდრები, სფეროები, პირამიდები პირველადი ფორმებია. მათი სივრცეში ბრუნვისას ან გაგრძელებისას წარმოიშობა მოცულობითი ფიგურები. წრეებისაგან მიიღება სფეროები და ცილინდრები, სამკუთხედებისაგან – კონუსები და პირამიდები, კვადრატებისაგან – კუბები [1].

სფერო ფიგურაა, რომელიც მიიღება ნახევარწრის ბრუნვით მისი დიამეტრის გარშემო, რომელზედაც ყველა წერტილი ცენტრიდან თანაბრადაა დაცილებული. მისი წარმოშობი წრის

მსგავსად, ის თვითცენტრირებულია და, როგორც წესი, სტაბილურია გარემომცველ გარემოში. დახრილ სიბრტყეზე სფერო ბრუნვით მოძრაობაში მოდის და ნებისმიერ შემთხვევაში ინარჩუნებს მრგვალ ფორმას.

ცილინდრი ფიგურაა, რომელიც წარმოიშობა სწორკუთხედის ბრუნვით მისი ერთ-ერთი გვერდის გარშემო. ცილინდრის მთავარი ღერძი გადის მის ორ მრგვალ გვერდითა მხარის ცენტრებზე. ფიგურა ადვილად გრძელდება ამ ღერძის გასწვრივ. ცილინდრი მყარია, ეყრდნობა რა ერთ-ერთ მრგვალ მხარეს და არამდგრადია, როდესაც ცენტრალური ღერძი გადაიხრება ვერტიკალიდან.

კონუსი ფიგურაა, რომელიც მიიღება სწორკუთხა სამკუთხედის ბრუნვით ერთ-ერთი გვერდის გარშემო. ცილინდრის მსგავსად, კონუსი აბსოლუტურად სტაბილურია, თუ დგას მრგვალ საფუძველზე და არამდგრადია, როდესაც ვერტიკალური ღერძი იხრება ან გადაბრუნდება. წვერზე დგომისას ის იმყოფება არამდგრად წონასწორობის მდგომარეობაში.

პირამიდა ფიგურაა მრავალწახნაგა მრავალკუთხა საფუძველითა და სამკუთხა წახნაგებით, რომლებიც ხვდებიან საერთო წერტილში, წვერში. თავისი მახასიათებლებით პირამიდა ყველაზე მეტად კონუსის მსგავსია. იმის გამო, რომ ყველა მისი ზედაპირი თანაბარი სიბრტყეებია, პირამიდა კარგად ეყრდნობა მის ერთ-ერთ ბრტყელ წახნაგს. კონუსთან შედარებით პირამიდას ახასიათებს მეტი სიმტკიცე და კუთხური მახასიათებლები.

კუბი ფიგურაა, რომელიც შემოსაზღვრულია ექვსი თანაბარი კვადრატული სიბრტყით, რომლებიც წყვილ-წყვილად მიჯრილია ერთმანეთთან სწორი კუთხეებით. ყველა მისი განზომილების მნიშვნელობის გამო, კუბი სტატიკურია და მოკლებულია ყოველგვარ ხილულ მიმართულებას ან მოძრაობას. დინამიკას იძენს მხოლოდ მაშინ, როდესაც ვაყენებთ წიბოზე ან წვერზე.

ფორმის შეცვლა შეიძლება ტრანსფორმაციით, დეფრაგმენტაციით და დამატებების საფუძველზე: ფორმა შეიძლება ტრანსფორმირდეს თითო-თითო ან რამდენიმე განზომილებით და ამავე დროს გარკვეული კლასისადმი შეინარჩუნოს თავისი იდენტურობა; ფორმა შეიძლება გარდაიქმნას, თუ მისგან ამოვიღებთ მოცულობის ნაწილს. ამოღებული ნაწილის სიდიდის მიხედვით ფორმამ შეიძლება შეინარჩუნოს თავისი საწყისი იგივეობა ან ტრანსფორმირდეს ფორმის სხვა კლასში; ფორმა შეიძლება გარდაიქმნას მოცულობაზე ელემენტების დამატებით. ამოსავალი ფორმის იდენტურობის შენარჩუნება ან შეცვლა დამოკიდებულია მისაერთებელი ელემენტების რაოდენობასა და ზომებზე.

ცენტრული ფორმები, როგორცაა სფერო, კონუსი, ცილინდრი ითხოვს ხედვითი დომინანტის არსებობას. რამდენადაც ეს ფორმები ცენტრულია, აქვთ წერტილის და წრის მაცენტრებული მახასიათებლები. ისინი იდეალურია სტრუქტურის თავისუფალი განთავსებისას, კონტექსტიდან იზოლირებულად და სივრცეში დომინირებული სახით ან უკავია განსაზღვრული ნაკვეთის ცენტრი. მსგავსი ნაგებობები შეიძლება გამოხატავდეს წმინდა და საპატივცემულო ადგილებს ან უკვდავყოფდეს მნიშვნელოვან პიროვნებას ან მოვლენას.

ცილინდრული ფორმა შეიძლება იყოს თავისუფლად მდგომი, გარემომცველ კონტექსტში წარმოაჩენს რა თავის მოხაზულობას, თავის თავში ერთდროულად იტევს უფრო ფუნქციურ სწორკუთხა გეომეტრიულ ფორმებს. ცენტრულობის გამო იძენს საერთოკომპოზიციურ და მათგან განსხვავებულ ფუნქციებს, აერთიანებს რა თავის გარშემო სხვადასხვა გეომეტრიის ფორმებს.

ცილინდრული მოცულობა ასევე შეიძლება გამოდგეს სივრცის ორგანიზაციისთვის სწორკუთხა სათავსის შიგნით. ცილინდრული ფორმის გამოყენებით შესაძლებელია ექსტერიერში არქიტექტურული ჩანაფიქრის ცხადად გამოვლენა, ხოლო ინტერიერში ყველა ფუნქციური მოთხოვნის დაკმაყოფილება.

ცილინდრული ფორმის დაგეგმარებითი და არქიტექტურულ-მხატვრული შესაძლებლობების საილუსტრაციოდ წარმოვადგენთ ორ პროექტს (არქ. ნ. თევზაძე, ზ. კიკნაძე), რაც დასკვნის საშუალებას იძლევა.

საცხოვრებელი უბანი, რომლისთვისაც შესრულდა ერთ-ერთ საკონკურსო პროექტი, მდებარეობს ვაკე-საბურთალოს რაიონში სატრანსპორტო მისაღვლოდ საირმისა და საბურთალოს ქუჩების მხრიდან. ნაკვეთი ჰორიზონტალურია და საირმის გორის კბოდეზე მდებარეობს. კონკურსის პირობა ითვალისწინებდა არა ერთბინიანი საცხოვრებელი სახლის დაპროექტებას, რაც ამ უბნის ძირითად საცხოვრებელ ფონდს წარმოადგენს, არამედ 10-ბინიანი 3+1-სართულიანი საცხოვრებელი სახლის დაპროექტებას, განაშენიანების 0,5 კოეფიციენტის გათვალისწინებით. ამ შემთხვევაში კონკურსი ჩვეულებრივზე მეტ დატვირთვას იღებდა თავის თავზე, ითვალისწინებდა რა შეცდომების შერბილებას სახლის ტიპის გამრავალფეროვნების და ქუჩების ქსელის შეძლებისდაგვარად მოწესრიგების თვალსაზრისით.

მცირე ტერიტორიაზე ბევრი ბინის განთავსების მოთხოვნის აუცილებლობამ ავტორები მიიყვანა წრიული მოხაზულობის გეგმის გამოყენებამდე, ბინების დაჯგუფებით შიგა ეზოს გარშემო და პირველი სართულის ნაწილობრივი გახსნით. აღნიშნული ყველაზე რაციონალურ გადაწყვეტად

წარმოჩნდა და საფუძველი შეიქმნა გამოვლენილიყო ცილინდრული ფორმისა და შიგაეზობიანი საცხოვრებელი სახლის მახასიათებლები: გამოყენებული კონსტრუქციული სისტემის, შენობის რეალიზაციის სიმარტივე, ფუნქციური მხარის სრულყოფილი გადაწყვეტა, რაც გულისხმობს ბინის რაციონალურ დაყოფას დღესამყოფ და ღამესამყოფ ნაწილებად, ბინების განათებისა და განიავების უზრუნველყოფას, სატრანსპორტო საშუალებების სარდაფის სართულში განთავსებას და, რაც მთავარია, შენობის არქიტექტურული გამომსახველობის სათანადო გადაწყვეტას და იმ ადგილისათვის თითქოსდა ერთადერთ გადაწყვეტას, რამეთუ სახლის არქიტექტურულ-მხატვრული გამომსახველობა გვეკვლინება არსებული განაშენიანების დამამთავრებლად და სხვადასხვა ხარისხის, მაგრამ ერთნაირი პრინციპით დაპროექტებული სახლების გამაერთიანებლად.

მეორე პროექტის შექმნა, სადაც იგივე სტრუქტურა იქნა გამოყენებული, განაპირობა არა იმდენად ტერიტორიის ეკონომიურად ათვისების მოთხოვნამ, არამედ სწავლების პროცესის სრულყოფილად გადაწყვეტის აუცილებლობამ.

სკოლის შენობა დაპროექტებულია სოფელ დილომში არსებული სკოლის ტერიტორიაზე, როგორც ერთიანი არქიტექტურული ორგანიზმი, სადაც მოსწავლეს საშუალება ეძლევა ადვილად შევიდეს კონტაქტში სხვა მოსწავლეებთან და იყოს მთლიანად ინტეგრირებული სასკოლო ცხოვრებაში.

საკლასო ერთეულები განლაგებულია რადიალური რეკრეაციის გასწვრივ, ინტეგრირებულია მიმდებარე რეკრეაციებთან, მის გაფართოებულ სივრცეებთან და, რაც მთავარია, უშუალოდ საერთო საზოგადოებრივ სივრცესთან. ფართობები ერთმანეთთან დაკავშირებულია ფუნქციების მიხედვით და შესაფერისია ნებისმიერი სახის ჯგუფური თუ ინდივიდუალური საქმიანობისათვის. საჭიროების შემთხვევაში, შესაძლებელია მათი მოდიფიკაცია, შენობის კომპოზიციური ელემენტების ვარიანტობის უზრუნველყოფა, მცირე მომიჯნავე სათავსებისა და დიდი სივრცეების ტრანსფორმაცია, ძირითადი ჩანაფიქრის შეუცვლელად.

სასინათლო ფრონტის სისტემა უზრუნველყოფს შენობის შიგა სივრცის მზის უშუალო სხივებით განათებას. აღნიშნული ძლიერდება საკლასო ოთახების განათების დიობის კონსტრუქციით, რომელიც ცილინდრის სიბრტყიდან გამოწეული ერკერის ტიპის ფანჯრებით მნიშვნელოვნად ზრდის განათების ფრონტს.

შენობის ცენტრში შექმნილი განათებული საზოგადოებრივი სივრცე წარმოადგენს შენობის სახის განმსაზღვრელს და არქიტექტურულ-გეგმარებითი კომპოზიციის მნიშვნელოვან მომენტს.

ამასთან, საშუალებას იძლევა გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა სასკოლო ალუმების, გამოსაშვები საღამოების, შეხვედრების, კონფერენციების, ფორუმების, მეჯლისებისა და სხვათა მოსაწყობად. სწორედ ამ საზოგადოებრივი სივრცის არსებობა განაპირობებს იმ ამაღლებული განწყობისა და სულის შექმნას, რაც ასე მნიშვნელოვანია ადამიანის ზრდის, სულიერი ჩამოყალიბებისა და საკუთარი ჩვევების შექმნის პროცესში.

დასკვნა.

შენობის ცილინდრული ფორმა შეიძლება წარმატებით იქნეს გამოყენებული სხვადასხვადასხვადასრულების შენობების, განსაკუთრებით, საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი შენობების დასაპროექტებლად (საცხოვრისი, საბავშვო ბაგა-ბაღი, სკოლა, საავადმყოფო და სხვ.).

შენობის ცილინდრული ფორმა განაპირობებს მის კომპოზიციურ გადაწყვეტას, კონსტრუქციულ სიმყარესა და სეისმომდგრადობას, ატმოსფერული ნალექებისადმი მედეგობას, მინიმალური სითბოს დანაკარგებს, დიდი სივრცის შემოსაზღვრას მინიმალური სიგრძის კონსტრუქციებით, საკომუნიკაციო ფართობების შემცირებას, გაბატონებული ქარების შენობისაგან ადვილად აცილებას, სამშენებლო და ტექნიკური რესურსების ოპტიმიზაციასა და ექსპლუატაციაში ეკონომიურობას, რაც თანამედროვე მოთხოვნების ადეკვატურია.

ცილინდრული ფორმის შენობას დამატებით სიკეთეს შიგა სივრცე მატებს. სათანადო გაბარიტების შემთხვევაში იგი საშუალებას იძლევა პირველადი განათება მოეწყოს შენობის გარე და შიგა პერიმეტრზე, მცირე გაბარიტების შემთხვევაშიც კი უზრუნველყოფს შიგა სივრცის სრულყოფილ განიავებას, ხოლო მისი განათებული გადახურვა განაპირობებს შენობის კომფორტის ამაღლებას და გამოყენების შესაძლებლობების გაფართოებას.

სივრცის ორგანიზაციის, დაგეგმარების, არქიტექტურულ-მხატვრული, კონსტრუქციული გადაწყვეტების თვალსაზრისით, ცილინდრული ფორმა თავის თავში იტევს გარკვეულ რეზერვს, რომლის მიგნება მომავლის პროგნოზითაა.

ლიტერატურა

1. Франсис Д. К. Чинь. Архитектура: форма, пространство, композиция. Пер. с англ. Е. Нетесовой. – М.: 2005.

Архитектурно- художественные возможности цилиндрической формы

Нанули Тевзадзе
Доктор архитектурных наук, профессор
Грузинский технический университет, ул. Костава 77, Тбилиси, Грузия

Дана характеристика основных геометрических форм, их архитектоники, возможности манипулирования, сходство и разница между ними. Цилиндрическая форма представлена, как основа создания архитектурных структур, заостряя внимание на ее эстетику. Планировочные и архитектурно-художественные возможности цилиндрической формы рассмотрены на примере проектов.

Architectural and Artistic Possibilities of a Cylindrical Shape

Nanuli Tevzadze,
Doctor of Architectural Science, Professor
Georgian Technical University, Kostava Str. 77, Tbilisi, Georgia

In the article, characteristics of principal geometric shapes, their architectonics, similarities and differences and the possibilities of their manipulation are examined. Cylindrical shapes are presented as basis of structural design, considerable attention is paid to its esthetics. The cylindrical shape planning and its architectural and artistic possibilities are presented using sample designs.

ხალხური არქიტექტურა და თანამედროვეობა

ელენე კალანდაძე

ნინო იმნაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

არქიტექტურა, როგორც ხელოვნება ჩაისახა იმ შორეულ წარსულში, როდესაც ადამიანმა ააგო პირველი საცხოვრებელი სახლი. „სახლიდან გაიზარდა ფორუმი, სახლიდან გაიზარდა აკროპოლისი... საცხოვრებელიდან იწყება ქალაქი“ აღნიშნავს ა. ბუროვი თავის წიგნში „არქიტექტურის შესახებ“ (1, გვ. 23). იმ დროიდან მოყოლებული საცხოვრებელი ვითარდება დროსა და სივრცეში. მრავალი ფაქტორების კომპლექსური ზეგავლენით ჩამოყალიბდა ხალხური

საცხოვრებლის სხვადასხვა ტიპები. საუკუნეთა მანძილზე იქმნებოდა ოპტიმალური გეგმარებითი გადაწყვეტები, რომლებიც ასახავდნენ ადამიანების სივრცულ აზროვნებას და ცხოვრების წეს-ჩვეულებებს.

ჩვენს მიერ შესწავლილი იყო კავკასიის, ხმელთაშუაზღვისპირეთის, აზიის, აფრიკის, ინდონეზიის ხალხური საცხოვრებელი სახლი. ანალიზის საფუძველზე შევარჩიეთ ხალხური საცხოვრებლის რამოდენიმე დამახასიათებელი ტიპი, შედარებითი ანალიზით ჩვენ შევეცადეთ კონკრეტულ მაგალითებზე გვეჩვენებინა, თუ როგორ გამოიყენება წარსულის იდეები და გამოცდილება თანამედროვეობაში:

1. სახლი წყალზე
2. შიდა ეზოიანი სახლი
3. კარვის ტიპის სახლი
4. იგლუ

ცნობილმა იაპონელმა არქიტექტორმა კენძო ტანგემ შეიმუშავა ტოკიოს გაფართოების გეგმა. ქალაქი მოიაზრება, როგორც წყალში მოცურავე აკვაპოლისი. ასეთი გადაწყვეტის აუცილებლობა განპირობებული იყო რიგი მიზეზებით: ტერიტორიის მაღალი სიმჭიდროვე, სეისმურობა, პროექტის მიხედვით ავტორი აკვაპოლისს ჰყოფს სამ ჯგუფად: წყალზე, წყლის ზევით და წყლის ქვევით. სატრანსპორტო კომუნიკაციები დიფერენცირებულია საზოგადოებრივი და სხვა დანიშნულების ობიექტებისგან, ქალაქი დგას ბურჯებზე (მოცურავე ქალაქის იდეა წამოაყენეს პ. მემონმა და ბ. ფულერმა). ი. ფრიდმანი 1963 წელს დააპროექტა ქალაქი – ხიდი ლა-მანშზე, პროექტში ავტორმა გამოიყენა სივრცული არქიტექტურის პრინციპი, უფრო ზუსტად კი ქალაქი აღმართულია ხიმინჯებზე. ამ სტატიის ფარგლებში შეუძლებელია თითოეული პროექტის სრულყოფილა განხილვა. ერთი კი ცხადია: წარმოდგენილი პროექტები მიწისა და წყლის უდავო კავშირზე მიგვანიშნავს. განხილული მაგალითები შეიძლება წარმოადგენდეს ტრადიციული სახლი-ხიმინჯებზე პროტოტიპს. დასავლეთ აფრიკის ტერიტორიაზე მცხოვრები დაგომეის ტომის მითების მიხედვით ქვეყანა შეიქმნა მიწისა და წყლის ქორწინებით, დაგომეის ტომის საკმაოდ ვრცელი ხიმინჯებიანი დასახლებისათვის მიწის მცნება თითქმის აღარ არსებობს. ასეთი ხალხი იბადება, ცხოვრობს და კვდება წყალზე, თუმცა მსგავსი ტრადიციები შესაძლოა სხვაგანც შეგვხვდეს. აქ ერთი დასკვნის გაკეთება შეიძლება: კაცობრიობის განვითარების პირველივე დღეებიდან, მიუვალ ტყეებში და

ჭაობებში ადამიანის ხელით შეიქმნა ისეთი ნაგებობა, რომლის ფუნქციურმა და იდეურმა ანალოგიამ ასახვა ჰპოვა თანამედროვე არქიტექტურაში.

კინძო ტანგი

დაგომეის ტომის სახლი ხიმინჯობზე

პარტერის ოლიმპიური კომპლექსი მიუნჰენში და ოსაკას 1970 წლის გამოფენის ერთ-ერთი პავილიონი. რა კავშირშია ეს ორი ალტერნატიული არქიტექტურა ხალხური საცხოვრებლის არქიტექტურასთან? მიუნჰენის ოლიმპიური სტადიონი წარმოადგენს ექსტრაორდინარულ სტრუქტურას. ჰაერში აფრენილი მსუბუქი აკრილის პანელები ობობის აბლაბუდის ასოციაციას იწვევს, თუმცა სრულიად განსხვავებული ასოციაციაა, როდესაც ამ გიგანტურ სხეულს ზემოდან დავყურებთ – მზვინვარე, მოლაპლაპე თევზის ქერცლი. ცენტრი იკითხება, როგორც ქოლგები, რომელიც ეს ეს არის მოსწყდებიან მიწას. ასეთი არქიტექტურის პროტოტიპად ჩვენ მივიჩნით საჰარას ყველაზე დაუსახლებელ რაიონში მცხოვრები მომთაბარე ტომის ტუაგერის ე.წ. მკვდარი უდაბნოს მოჩვენებების საცხოვრებელი ფელიჯე. ფელიჯე წარმოადგენს ხის კოჭებზე გადაჭიმული აქლემის ან თხის ტყავისგან შეკრულ კარავს. კარვის სიდიდე დამოკიდებულია ხის კოჭების რაოდენობაზე. ამრიგად რა საერთო ელემენტებია? ეს არის სტრუქტურა, რომლითაც ორივე ობიექტია აგებული იშლება და საჭიროების შემთხვევაში შეიძლება მათი ერთი ადგილიდან მეორეზე გადატანა.

პარტერის ოლიმპიური კომპლექსი

ფელოჯე

არანაკლებ საინტერესოა 1970 წლის ოსაკას გამოფენაზე გამოტანილი ფუჯის პავილიონი. ამ კოლოსალურ გაბერილ სხეულს ჰაერის არქიტექტურას უწოდებენ. რკალისებური ფორმის ცალცალკე გაბერილი მოცულობები წარმოადგენენ ალტერნატიულ ტექნოლოგიას. იგი იყენებს ჰაერს, როგორც ენერჯიას და მატერიალურ წყაროს. ამ ცალკეული ბალიშების ერთმანეთთან დამაკავშირებელ სისტემას შეიძლება ვუწოდოთ რბილი სამეურნეო კონსტრუქციული კარკასი. ასეთი ხასიათის ნაგებობის პროტოტიპად მივიჩნით კარკასული ტიპის სახლი-კალათები, რომელიც დამახასიათებელია ერაყის სამხრეთ ჭაობიანი ადგილებისათვის. აქ გათვალისწინებულია ჭაობიანი ყამირის თავისებურება (ეს ადგილი ძალზე რბილია) და მაქსიმალურად შემსუბუქებულია ნაგებობათა წონა. საშენ მასალად გამოიყენება გიგანტური ლერწამი, რომელიც თაღებივით ეკვრის მთელ მოცულობას. მაგრდება როგორც საყრდენი კოლონები და შეწყვილებულად ქმნიან თაღედის რიგს. იგი გადახურულია დაძენილი მერქნით. ასეთი ტიპის მერქნის კარკასული კოჭები გამოიყენება იაპონიაში, აფრიკაში, სადაც ცვალებადი ჰავაა, ქარი და მიწისძვრები.

ფუჯის პავილიონი

სახლი კალათა

ჯონ პორტმანმა 1967 წელს დააპროექტა სახელგანთქმული „ჰაიტ-ოტელი“ ატლანტაში. ეს იყო მრავალსართულიანი ატრიუმიანი ანუ შიგა ეზოიანი შენობა, რომელმაც საფუძველი დაუდო ამ ტიპის შენობების განვითარებას. ატრიუმიანი შენობის ერთ-ერთი მაგალითია ფრანკ ლოიდ რაიტის გუგენჰეიმის მუზეუმი. შეგვიძლია მოვიყვანოთ უამრავი მაგალითი თანამედროვე არქიტექტურიდან, რომელიც აწყობილია ატრიუმიან ან ნახევრად ატრიუმიანი სახლის პრინციპზე. ატრიუმის იდეა განეკუთვნება 2000 წლიან პერიოდს. გამოთქმა „ატრიუმი“ გულისხმობს ნაგებობაში შესასვლელს

– დიდებულ სივრცეს, ცენტრალურ ეზოს და საზოგადოებრივი დანიშნულების დახურულ სივრცეებს.

არქტიკის ერთ პატარა ქალაქში ჯუკასკარვი 1990-2003 წელს შვედი არქიტექტორი აკე ლარსენი აპროექტებს ყინულის სასტუმროს. იგი ცნობილია მთელს მსოფლიოში თავისი უჩვეულო კონცეფციით. ეს არის ფანტასტიკური ხელოვნების ნიმუში და ექსტრაორდინალური ექსპერიმენტი. ყინულის სასტუმრო აგებულია ესკიმოსთა სახლის – „იგლუს“ პრინციპით. უჩვეულო „იგლუში“ განთავსებულია საძილე ნომრები 100 სტუმრისთვის, საგამოფენო სივრცე ყინულის ქანდაკებებისთვის, კინოთეატრი, ბარი და ყინულის ეკლესია. ყინულის სასახლეში ყოველწლიურად ეწყობა გამოფენები, ფილმების ჩვენება, სამეცნიერო ექსპედიციები.

ფრანგმა არქიტექტორებმა ფრანსუა როშმა, სტეფანი ლაკომ და ჟან ნავარომ შვეიცარიის ქალაქ ევოლენისთვის დააპროექტეს უჩვეულო ყინულის მუზეუმი. ეს ნაგებობა წარმოადგენს ხელოვნების მუზეუმს და კვლევით ცენტრს, რომელიც შეისწავლის ალპებში გამყინვარების თავისებურებებს. პროექტში ნაგებობის კედლის პლასტიკა მომწვანე ფერის მინებთან შეთავსებით თითქოს კარსრული მღვიმეების ასოციაციას იწვევს ან ყინულში წარმოქმნილ ჰაერის ბუშტუკებს. „ყინულის მუზეუმის“ აგების ტექნოლოგია იმდენად რთული არ არის, მაგრამ მისი ფორმა ძალზე უჩვეულოა. ასეთ არქიტექტურას შეიძლება ვუწოდოთ „ექსპერიმენტული არქიტექტურა“. სამენ მასალას წარმოადგენს „ყინულის“ აგურები. თანამედროვე ტექნოლოგიების საშუალებით ასეთი სამშენებლო მასალით შესაძლებელია ნებისმიერი ფორმის მიღება, თუმცა საფუძველს წარმოადგენს წრე ან ცარიელი სივრცე, რომლის გარშემოც ლაგდება „ყინულის“ აგურები. მისი აგების პრინციპი მოგვაგონებს გრენლანდიის ესკიმოსთა საცხოვრებელს – „იგლუს“, რომელსაც აშენებდნენ თოვლის კუბებისგან. კუბებს ისინი წრეზე აწყობდნენ სპირალურად და სათავსოს გუმბათის ფორმას აძლევდნენ, ქოხი კარგად ინარჩუნებდა სითბოსა და ზედაპირის თანდათანობითი გაყინვა კი სახლს კიდევ უფრო მდგრადს ხდიდა. „იგლუს“ ასაგებად გამოიყენება თოვლი, რომელიც ფოროვანი სტრუქტურის წყალობით კარგ თბოიზოლაციას წარმოადგენს. მისი მშენებლობისთვის გამოდგება მხოლოდ ის თოვლი, რომელზეც რჩება ადამიანის ნაკვალევი. „იგლუში“ შესასვლელი მოწყობილია ქარის მიმართულების პარალელურად, განათებისთვის ჭერში კეთდება კვადრატული ხვრელი. შემდეგ ხდება მისი ე.წ. შემინვა – ყინულის თხელი გამჭვირვალე ფენით (ლიობში მოათავსებენ თოვლის თხელ ფენას და ასხამენ წყალს, წყალი იყინება და მიიღება ყინულის მინა, რომელიც სინათლეს ატარებს. ასევე ხდება ყოველი ღრიჭოს ამოვსება) გუმბათის თავში იჭრება ნახვრეტი,

რომელიც საკვამურის როლს ასრულებს. თანამედროვე „იგლუ“ – ყინულის სასტუმრო ზუსტად ამ პრინციპების დაცვით არის აგებული.

იგლუ

ყინულის სასტუმრო

ყინულის ეკლესია

ამრიგად შედარებითი ანალიზის საფუძველზე ნათლად დავინახეთ, რომ ხალხური არქიტექტურა დროის მიღმაა, გადაადგილდა სივრცეში და თანამედროვეობაში აისახა. ჩვენ განვიხილეთ მაგალითების მცირე ნაწილი, თუმცა არაერთი ხალხური საცხოვრებლის და მისი ანალოგიის მოძიება შეიძლება, რომელთა განხილვა ამ სტატიის ფორმატში შეუძლებელია თუმცა მსგავსი კვლევა შეიძლება გაგრძელდეს. აქ მხოლოდ ერთი რამის თქმა შეიძლება: ხალხური არქიტექტურა არის „ცოცხალი“ არქიტექტურა, არქიტექტურა არქიტექტორის გარეშე, „გულუბრყვილო“ არქიტექტურა, რომელიც ათასწლეულების ტრადიციებს ითვლის კვებას თანამედროვე არქიტექტურას ფორმადწარმომქმნელი და სტრუქტურული პრინციპებით. მოვიყვან კიდევ ერთ საყოველთაოდ ცნობილ მაგალითს: პავლიონი „ადამიანი საზოგადოებაში“, რომელიც წარმოდგენილი იყო მონრეალის ექსპო-1967-ზე დაპროექტდა ინდიელთა უზარმაზარი ხის ჰოგანის მსგავსად.

და ბოლოს დავესესხები ა. გუტნოვს, რომელიც ამბობს: „ნაბიჯი წინ გამოდის კონსტრუქციული და საიმედო მაშინ, როდესაც ის ეფუძნება წარსულის ტრადიციების ლოგიკას. გზა აწყობიდან მომავლისკენ ყოველთვის გადის წარსულზე“ (2, გვ. 274).

ლიტერატურა:

1. Буров А. «Об Архитектуре». М., 1960.
2. Гутнов А. Мир Архитектуры. М., 1985.
3. Гидион З. Пространство, время, архитектура. М., 1984.

4. Рагон М. Города Будущего. М., 1969.

Народная архитектура и современность

Е. Каландадзе

Н. Имнадзе

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава 77

Цель данной статьи анализ роли народной архитектуры в современной архитектуре. На конкретных примерах показана как используют современные архитектуры прошлые идеи и опыт.

Так как народное архитектура эта «живая» архитектура, эта архитектура без архитекторов, насчитывающей тысячелетние традиции и питает современную архитектуру формообразующими и структурными принципами.

National architect and contemporaneity

E. Kalandadze

N. Imnadze

Georgian Technical University

Kostava str. 77, Tbilisi, Georgia

The main aim of this article is analyze the role of national architect on the contemporary architect. On the base of comparative analyze show how modern architects use the past ideas and experiences. Because the national architect is architect without architect which count thousandth anniversary traditions and feed modern architect form and structural principles.

არქიტექტურული განათლების პერსპექტივა გლობალურ კრილში

გონა მიქიაშვილი, არქიტექტურის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

მზია მილაშვილი, არქიტექტურის დოქტორი, სრული პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

XXI საუკუნის მოთხოვნები უმაღლესი განათლების წინაშე ახალ ამოცანებს აყენებს, რაც სწავლების ახალი ფორმებისა და მეთოდოლოგიების დანერგვას მოითხოვს. აუცილებელი ხდება მთელი საგანმანათლებლო სისტემისადმი ახლებური დამოკიდებულება. ამიტომ, საუნივერსიტეტო განათლების სრულყოფის სტრატეგია ინოვაციური ინტელექტუალური გარემოს შექმნას უნდა ისახავდეს მიზნად (2,1).

უმაღლეს სკოლასა და რეალურ ცხოვრებას შორის უნდა ჩამოყალიბდეს ინტერაქტიური საინფორმაციო სისტემა, რომელიც როგორც განათლების პროფესიულ საქმიანობაში, ასევე პროფესიული ცოდნის განათლების სისტემაში გამოყენებას განაპირობებს.

ბოლონიის დეკლარაცია - “უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცე” განსაკუთრებულ ყრადღებას აქცევს უმაღლესი განათლების ევროპული სისტემის საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ზრდას. “ცოდნის ევროპა” ამჟამად ფართოდაა აღიარებული, როგორც სოციალური და ინდივიდუალური ზრდის უცვლელი ფაქტორი და ევროპის მოქალაქეების კონსოლიდაციისა და სულიერი გამდიდრების აუცილებელი კომპონენტი. მას თავის მოქალაქეებს შეუძლია მისცეს იმის შეგრძნება, რომ ისინი იზიარებენ ერთიან ღირებულებებს და ეკუთვნიან საერთო სოციალურ და კულტურულ სივრცეს. /2,გვ2;8,3/

ამავე ღირებულებებს აღიარებს არქიტექტურული განათლების ქარტია, რომელიც შექმნილია UNESCO-ს და UI -ს (არქიტექტორთა საერთაშორისო კავშირი) ინიციატივით. ქარტიის მთავარ საზრუნავს წარმოადგენს არქიტექტურული პროფესიის სოციალური მისია - საზოგადოების წინაშე თითოეული არქიტექტორის მიერ საკუთარი როლის და პასუხისმგებლობის გაცნობიერება (2,1).

ამ ქარტიის მიხედვით არქიტექტურული განათლება, რომელიც პროფესიონალებს არქიტექტურის სფეროში პრაქტიკული საქმიანობის საშუალებას აძლევს, გარანტირებულად უნდა შეესაბამებოდეს საუნივერსიტეტო განათლების დონეს, სადაც არქიტექტურა, როგორც დისციპლინა, ძირითად საგანს წარმოადგენს. ასეთი განათლების შეძენა უნივერსიტეტებში, პოლიტექნიკურ უმაღლეს სასწავლებლებში და აკადემიებში უნდა ხორციელდებოდეს (2,2).

უმაღლესი განათლების სკოლები უნდა იძლეოდნენ მოქნილი სასწავლო პროგრამების შედგენის შესაძლებლობებს, რაც დააკმაყოფილებს დამკვეთის, მომხმარებლის, სამშენებლო მრეწველობის და არქიტექტურული პროფესიის ცვალებად მოთხოვნებს.

მიუხედავად რეგიონალური და კულტურული წესჩვეულებების მნიშვნელობისა და ამ მიზეზით სასწავლო გეგმებიში არსებული განსხვავებების აუცილებლობისა, ყველა გამოყენებული პედაგოგიური მეთოდებისათვის მაინც უნდა არსებობდეს საერთო საფუძველი. არსებული შესაძლებლობების გამოვლენა და კრიტერიუმების დადგენა ცალკეულ ქვეყნებს, არქიტექტურულ უმაღლეს სასწავლებლებს და პროფესიულ ორგანიზაციებს შესაძლებლობას მისცემს შეაფასონ და გააუმჯობესონ მომავალი არქიტექტორების განათლების პროცესი. განათლების

სრულყოფისათვის უნდა ჩამოყალიბდეს არქიტექტორთა შემდგომი პროფესიული განათლების სისტემა. ამასთან, არქიტექტურული განათლება უნდა აღიქმებოდეს მთელი ცხოვრების მანძილზე განგრძობად პროცესად. არქიტექტურულმა განათლებამ სტუდენტებში უნდა განავითაროს პოტენციური შესაძლებლობები, რომლებიც მათ ახალი კონცეფციების და პროექტების შემუშავების საშუალებას მისცემთ, დაეხმარება მათ გაიგონ თუ არქიტექტურული პრაქტიკის პირობებში როგორ შეასხან ხორცი იმ ჩანაფიქრს, რომელიც ემოციებს, გონებასა და ინტუიციას შორის წინააღმდეგობებს აწონასწორებს და საზოგადოების თუ ცალკეული პირების მოთხოვნებს ფიზიკურ ფორმას აძლევს.

საჭიროა იმის გაცნობიერება, რომ არქიტექტურა არის ის დისციპლინა, რომელიც ჰუმანიტარული, საზოგადოებრივი და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების ცოდნას იყენებს. ამავე დროს იგი ეფუძნება ცოდნას ტექნიკისა და ეკოლოგიის სფეროდან, ხელოვნების პოტენციალს.

არქიტექტურის თეორიტიკოსმა, რომაელმა მარკუს ვიტრუვიუს პოლიონმა განმარტა, რომ ხუროთმოძღვრების აუცილებელი თვისებებია - სარგებლიანობა, სიმყარე და სილამაზე. თანამედროვე ტერმინებით რომ გამოვხატოთ, არქიტექტურული შემოქმედება, ე.ი. სივრცული გარემოს ფორმირება, მიმდინარეობს – ფუნქციურად, ტექნიკურად და ესთეტიკურად, ამგვარად არქიტექტურა აერთიანებს სამ უმნიშვნელოვანეს სფეროს – მეცნიერებას, ტექნიკას და ხელოვნებას.

აქედან გამომდინარე, არქიტექტურულმა განათლებამ მრავალმხრივი უნდა იყოს და მისი მიღების მსურველს უნდა შესძინოს ცოდნა, რომელიც მოიცავს შემდეგ **ასპექტებს**:

- თანამედროვე ესთეტიკური და ტექნიკური მოთხოვნების შესაბამისი არქიტექტურული პროექტის შექმნას.
- არქიტექტურის ისტორიის, თეორიის და ხელოვნების მონათესავე დარგების, როგორც არქიტექტურული დაპროექტების ხარისხზე ზემოქმედი ფაქტორებს.
- ტექნიკური და ჰუმანიტარული მეცნიერებების, ქალაქგეგმარების, ქალაქების დაგეგმვის პროცესისთვის საჭირო უნარებს.
- ადამიანების, ნაგებობისა და მათ გარემოს შორის არსებული ურთიერთკავშირის აღქმის უნარს. ნაგებობების და სივრცის ადამიანური მასშტაბებისთვის დაქვემდებარების აუცილებლობის გაცნობიერებას.
- არქიტექტურული პროფესიის მნიშვნელობისა და არქიტექტორის როლის აღქმის უნარს.

- კვლევის მეთოდების გაცნობიერებისა და ობიექტის საპროექტო დავალების მომზადების უნარს.

- სამშენებლო კონსტრუქციების დაპროექტების, შენობის დაგეგმარებასთან დაკავშირებული სამშენებლო და საინჟინრო პრობლემის აღქმის უნარს.

- ტექნოლოგიების, ასევე შენობის ფუნქციების ადეკვატური ცოდნას, რათა უზრუნველყოფილი იქნას მათი შინაგანი კომფორტი და კლიმატის მკვეთრ ზემოქმედებისაგან დაცვა.

- წარმოების ორგანიზაციების, რეგულაციების (წესების) და პროცედურების ადეკვატურ ცოდნას, რაც დაკავშირებულია საპროექტო კონცეფციების შენობებზე გარდასახვასთან.

არქიტექტურული განათლებისათვის სასწავლო პროგრამების შემუშავებისას გათვალისწინებული უნდას იქნეს ისეთი **სპეციალური მომენტები**, როგორცაა:

- ჰუმანიტარულ, სოციალურ, კულტურულ, ქალაქმშენებლობით ფასეულობებზე, გარემოს დაცვისა და არქიტექტურულ მემკვიდრეობაზე პასუხისმგებლობის გაცნობიერება.

- ეკოლოგიურად მდგრადი პროექტების განხორციელებისათვის, გარემოს შენარჩუნების და რეაბილიტაციისათვის საჭირო საშუალებების ადეკვატური ცოდნა.

- სამშენებლო ტექნოლოგიებში არქიტექტურასთან დაკავშირებული დისციპლინებისა და სამშენებლო მეთოდების ღრმა ცოდნაზე დაფუძნებული კომპეტენციის განვითარება.

- პროექტის დაფინანსების, პროექტის მენეჯმენტის, ფასის კონტროლის და პროექტის ჩაბარების მეთოდების ადეკვატური ცოდნა.

- ტრენინგი (წრთვნა), რაც არქიტექტურული სწავლების განუყოფელი ნაწილს წარმოადგენს. როგორც სტუდენტებისთვის, ასევე პროფესორ-მასწავლებლებისთვის.

არქიტექტურული განათლება მოიცავს ისეთი **უნარებისა და ჩვევების** დაუფლებას, როგორცაა:

- წარმოსახვის მოხმობა, შემოქმედებითად ფიქრი, ნოვატორობა და პროექტის ხელმძღვანელობა.

- ინფორმაციის შეგროვება, შესაძლო პრობლემების განჭვრეტა, მათი ანალიზის ჩატარება და კრიტიკული მსჯელობის გაღვივება, ასევე მოქმედების სტრატეგიის შემუშავება და ფორმულირება.

- პროექტის დამუშავებისას სამგანზომილებიანი, სივრცითი აზროვნება.

- ურთიერთსაწინააღმდეგო ფაქტორების შეთანხმება, ცოდნის ინტეგრირება და პროექტის გადაწყვეტისას სათანადო უნარების გამოყენება.

- ადგილობრივ და მსოფლიო არქიტექტურაში ისტორიული და კულტურული პრეცედენტების ცოდნით ქმედება.

- არქიტექტურულ გარემოში მემკვიდრეობითობასთან დაკავშირებული საკითხების გაცნობიერება.

- არქიტექტურასა და სხვა შემოქმედებით დისციპლინებს შორის არსებული კავშირის გაცნობიერება.

- საზოგადოებრიობის ცოდნის გამოყენებით მოქმედების, საზოგადოების მოთხოვნების გამომხატველ დამკვეთთან და მომხმარებელთან მუშაობის უნარი.

- საზოგადოების, დამკვეთის და მომხმარებლის მოთხოვნათა ფორმულირების მეშვეობით საპროექტო დავალების შექმნის უნარი და ასევე არქიტექტურული გარემოს განსხვავებული ტიპებისთვის კონტექსტუალური, ფუნქციონალური მოთხოვნების კვლევის და განსაზღვრის უნარი.

- იმ სოციალური კონტექსტის აღქმის უნარი, რომელშიც განზრახულია ამა თუ იმ არქიტექტურული გარემოს შექმნა, ასევე ერგონომიული, სივრცითი მოთხოვნების, სოციალური სამართლიანობის საკითხების და ყველასთვის მოსახერხებელი ხელმისაწვდომობის გათვალისწინება.

- შესაბამისი კოდექსების, მარეგულირებელი დებულებების და ქალაქმშენებლობითი ნორმების, დაპროექტების, მშენებლობის, ჯანდაცვის, უსაფრთხოების ტექნიკის და არქიტექტურული გარემოს გამოყენების წესების საფუძველზე მოქმედების უნარი.

- ბუნებრივი სისტემების და ნაშენი გარემოს ტიპების შესახებ ცოდნის გამოყენებით მოქმედების უნარი.

- ბუნების დაცვის და ნარჩენების უტილიზაციის საკითხების გაცნობიერება.

- სხვადასხვა მასალის ხანმედგობის ციკლის, ეკოლოგიური მდგრადობის, გარემოს ზემოქმედების ცოდნა, ენერგიადამზოგი პროექტების შემუშავების, ასევე პასიური სისტემების მართვის უნარი.

• ლანდშაფტური არქიტექტურის, ქალქამშენებლობის, ასევე ტერიტორიული და ეროვნული დაგეგმარების საკითხების ისტორიის და პრაქტიკის ცოდნა, ადგილობრივ და გლობალურ დემოგრაფიასთან და რესურსებთან მათი კავშირის გათვალისწინებით.

• ბუნებრივი კატასტროფების რისკების გათვალისწინებით ბუნებრივი სისტემების მართვის უნარი.

• კონსტრუქციების, მასალის და მშენებლობის მეთოდების ტექნიკური ცოდნა.

• მშენებლობაში გამოყენებული ახალი ტექნოლოგიების სფეროში კომპეტენტურობის საფუძველზე მოქმედების უნარი და მათი ეკოლუციის გაცნობიერება.

• ტექნიკური პროექტირების პროცესების გაცნობიერება და კონსტრუქციების, სამშენებლო ტექნოლოგიების და მომსახურე სისტემების ერთ, ეფექტურად ფუნქციონირებად მთლიანობად გაერთიანების უნარი.

• მომსახურების სისტემების, ისევე ტრანსპორტის, კომუნიკაციების, ტექნიკური მომსახურების და უსაფრთხოების სისტემების გაცნობიერება.

• პროექტის რეალიზაციის პროცესში ტექნიკური დოკუმენტაციის და სპეციფიკაციების როლის აღქმა, დაგეგმვის პროცესის და მშენებლობის ხარჯების კონტროლის მნიშვნელობის გაცნობიერება.

• დაპროექტების თეორიის და მეთოდების ცოდნა.

• დაპროექტების პროცედურების და პროცესების აღქმის უნარი.

• დაპროექტების და არქიტექტურული კრიტიკის პრეცედენტების ცოდნა.

• პროფესიულ, საქმიან, ფინანსურ და სამართლებრივ კონტექსტებზე დაყრდნობით მოქმედების უნარი.

• მშენებლობის და განვითარების (დეველოპმენტ) ინდუსტრიის, ასევე ფინანსების დინამიკის, უძარვ ქონებაში ინვესტირების წესების და ნაგებობათა მართვის ცოდნა.

• ტრადიციულ და საქმიანობის ახალ სფეროებში, მათ შორის საერთაშორისო პროგრამების კონტექსტში არქიტექტორთა პოტენციური როლის აღქმის უნარი.

• ბიზნესის წარმოების პრინციპების ცოდნა და გამოყენება გარემოს განაშენიანების დროს, საპროექტო მენეჯმენტში და პროფესიული საკონსულტაციო ფირმების საქმიანობაში.

• არქიტექტურულ პრაქტიკაში პროფესიული ეთიკის და ქცევის წესების ცოდნა, არქიტექტორის იურიდიული პასუხისმგებლობის აღქმა საკითხებში, რომლებიც დაკავშირებულია

რეგისტრაციის, პრაქტიკის წარმოების და მშენებლობის სფეროში ხელშეკრულებების დადების პროცესთან.

- თანამშრომლობის, იდეების გადმოცემის, პროექტების წერილობითი აღწერის შედგენის, რაოდენობრივი ანალიზის, შეფასების, ჩანახატების და მაკეტების შექმნის მეშვეობით პროფესიული საქმიანობის და ურთიერთობის უნარი.

- მექანიკური, ელექტრონული, გრაფიკული მეთოდების ფლობა, ასევე მაკეტების დამზადებისთვის განკუთვნილი მოწყობილობების გამოყენების უნარი.

- შეფასების სისტემების ცოდნა, რომლებშიც გამოიყენება გარემოს შეფასების ხელის, მექანიკური და /ან ელექტრონული საშუალებები.

აღსანიშნავია, რომ UNESCO-UIA-ს არქიტექტურული განათლების ქარტია ზემოთ მითითებული უნარ-ჩვევების დაბალანსებული დაუფლებისათვის მიზანშეწონილად თვლის და მოითხოვს უნივერსიტეტში ან ექვივალენტურ უმაღლეს სასწავლო დაწესებულებაში არანაკლებ **ხუთ წლიან** დასწრებულ სწავლებას (2,3);

გარდა ამისა, დამატებით, პროფესიული საქმიანობის წარმართვის მიზნით რეგისტრაციის (ლიცენზიის, სერთიფიკატის) მიღებისათვის აუცილებელია არანაკლებ ორწლიანი ინტერნატურის გავლა (უმაღლესის შემდგომი სტაჟირება) ისეთ არქიტექტურულ სახელოსნოში, სადაც არქიტექტურული პრაქტიკა სათანადო სახითაა ორგანიზებული; ამასთანავე, მითითებული ორიდან ერთი წელი შეიძლება გავლილი იქნეს აკადემიური სწავლების დამთავრებამდე.

ზემოთ აღნიშნული მიზნების მისაღწევად უმაღლეს არქიტექტურულ სასწავლებლებში უზრუნველყოფილი უნდა იყოს შესაფერისი სტუდიების (სახელოსნოების), ლაბორატორიების, კვლევების და მაღალი დონის თეორიული ლექციების ჩატარებისთვის საჭირო პირობები; არსებობდეს ბიბლიოთეკა და ახალი ტექნოლოგიების სფეროში ინფორმაციის და მონაცემთა გაცვლის საშუალებები.

არქიტექტურული განათლების დონის ასამაღლებლად საჭიროა შეიქმნას ინფორმაციის, პროფესორ-მასწავლებელთა და უფროსკურსელ სტუდენტთა გაცვლის მსოფლიო სისტემა.

მნიშვნელოვანია უმაღლესი სასწავლებლის გარედან მოწვეული გამომცდელების გამოყენება, რომელიც წარმოადგენს ეროვნული და გლობალური სტანდარტების მიღწევის და შენარჩუნების საყოველთაოდ აღიარებულ მეთოდს. სტუდენტების შერჩევა უნდა მოხდეს იმ უნარ-ჩვევების საფუძველზე, რომელიც აუცილებელია არქიტექტურის წარმატებით შესასწავლად,

ამასთან ამგავარი შერჩევის პროცესი უნდა განხორციელდეს ყოველი აკადემიური პროგრამის დაწყების მომენტისთვის.

მნიშვნელოვანია ის მოთხოვნაც, რომ პროფესორ- მასწავლებელთა და სტუდენტთა რაოდენობის თანაფარდობა უნდა შეესაბამებოდეს საპროექტო სტუდიებში (სახელსოსნობში) არსებულ სწავლების მეთოდოლოგიურ მოთხოვნებს რამდენადაც, სტუდიური მუშაობა სასწავლო პროცესის ძირითად შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს.

მასწავლებელს და სტუდენტს შორის პირდაპირი დიალოგის ბაზაზე ინდივიდუალური საპროექტო მუშაობა უნდა წარმოადგენდეს სწავლების პერიოდის ერთ-ერთ ძირითად ნაწილს. მუდმივად უნდა წახალისდეს პრაქტიკოსი არქიტექტორების სასწავლო პროცესში ჩართვა. პროექტზე მუშაობა უნდა იყოს შეძენილი ცოდნის და თანმდევი უნარების გამოვლენის სინთეზი.

ტარდიციული გრაფიკული უნარების განვითარება ისევ რჩება საგანმანათლებლო პროგრამის მოთხოვნად, თუმცა თანამედროვე პერსონალური კომპიუტერული ტექნოლოგიების და სპეციალიზებული საპროგრამო უზრუნველყოფის განვითარება აუცილებელს ხდის გრაფიკული კომპიუტერული პროგრამების შესწავლას არქიტექტურული განათლების ყველა ასპექტში.

ამასთან აუცილებელია, რომ სამეცნიერო კვლევები და პუბლიკაციები განხილული იქნეს, როგორც უმაღლეს სასწავლებლების პედაგოგთა საქმიანობის განუყოფელი ნაწილი. სამეცნიერო კვლევები და პუბლიკაციები შესაძლებელია ეხებოდეს არქიტექტურული პრაქტიკის წარმოების მეთოდებს და გამოცდილებას, დაპროექტებას და მშენებლობის მეთოდიკას, ასევე აკადემიურ თეორიულ დისციპლინებს.

საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა უნდა შეიმუშავონ თავიანთი საქმიანობის შეფასების სისტემა და რეგულარული ინტერვალებით უნდა მოახდინონ მათი გადასინჯვა სამეთვალყურეო საექსპერტო კომისიის შექმნის საშუალებით, ან UNESCO–UIA-ს მიერ მიღებულ არქიტექტურული განათლების ვალიდაციის სისტემაში მონაწილეობით.

უმაღლესი არქიტექტურული განათლება სასწავლო პროგრამის ბოლოს უნდა დასრულდეს შეძენილი უნარების დემონსტრაციით- არქიტექტურული პროექტის დაცვით, შეძენილი ცოდნის და შესაბამისი უნარების დემონსტრირებით. ამ მიზნით უნდა შეიქმნას საგამოცდო კომისია, რომელიც დისციპლინათაშორის ჯგუფს წარმოადგენს; მასში უნდა შედიოდნენ გამომცდელები, რომლებიც შესაძლებელია იყვნენ სხვა ქვეყანაში ან უმაღლეს სასწავლებელში მოღვაწე პროფესორები ან

პრაქტიკოსი არქიტექტორები. მათ, ნაშრომის შესაბამის დონეზე შეფასებისათვის, აუცილებელია ქონდეთ სათანადო გამოცდილება და საექსპერტო ცოდნა.

ყველა არსებული შესაძლებლობების გამოვლენა და კრიტერიუმების დადგენა შესაძლებლობას მისცემს, ცალკეულ არქიტექტურულ უმაღლეს სასწავლებლებს შეაფასონ და გააუმჯობესონ მომავალი არქიტექტორების განათლების პროცესი.

სწავლების მრავალფეროვანი მეთოდებიდან (დაუსწრებელი, დისტანციური სწავლების ჩათვლით) სათანადო უკუკავშირის მისაღებად, სასურველია პროფესორ-მასწავლებელთა და ზედა საფეხურის სტუდენტთა გაცვლითი პროგრამების ამოქმედება, რაც ეხმაურება ბოლონის პროცესის მოთხოვნებს (4,2).

არქიტექტურული საკვალიფიკაციო (სადიპლომო) პროექტები შეიძლება გავრცელდეს არქიტექტურულ სასწავლებლებს შორის, რაც გაადვილებს შედეგების შედარებას და შეუწყობს ხელს სასწავლო დაწესებულების თანამშრომელთა თვითშეფასებას. ეს შეიძლება განხორციელდეს საერთაშორისო პრემიების სისტემის მექანიზმით, გამოფენების ორგანიზებით და ინტერნეტში სპეციალურ საიტზე პუბლიკაციების განთავსებით.

მნიშვნელოვანია ის, რომ განათლების თანამედროვე სისტემაში უნდა დაინერგოს სწავლების ახალი ფორმები, როგორცაა დისტანციური სწავლება, ვირტუალური კლასები. შეიქმნას და და დაინერგოს ელექტრონული უნივერსიტეტის ტექნოლოგია, რომელიც ტრადიციულ სწავლების დისტანციური და „ონ-ლაინ“ სწავლების ფორმით განვითარების ახალი საფეხური იქნება.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ. თბ. 2007წ.
2. ბოლონის დეკლარაცია-უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცე. ქ.ბოლონია,1999წ.
3. UNESCO_UIA-s არქიტექტურული განათლების ქარტია. 2005წ.
4. უმაღლეს განათლებაზე პასუხისმგებელი ევროპელი მინისტრების კონფერენციის კომუნიკე. უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცე-მიზნების მიღწევა. ბერგენი, 2005წ.
5. ლონდონის კომუნიკე, უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცისაკენ, მზადება გლობალიზაციის გამოწვევებისათვის. 2007წ.
6. კვალიფიკაციების სტრუქტურა უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცისათვის (დუბლინის დისკრიპტორი). 2005წ.
7. The official Bologna Seminar on “Bachelor's degree:What is it”. 2004. St.Petersburg.Russia.
8. გრაციის დეკლარაცია. უნივერსიტეტების როლი 2010 წლამდე და სამომავლოდ. გრაცი, 2003წ.

Перспектива Архитектурного образования в глобальном разрезе

*Гоча Микиашвили, Грузинский Технический Университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77*

*Мзия Милашвили, Грузинский Технический Университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77*

В статье рассмотрены пути и методы внедрения новых форм образования в области Архитектуры в соответствии требованиям XXI века. Предложено формирование интерактивной информационной системы между высшей школой и реальной жизнью, что обусловит применение высшего образования в профессиональной архитектурной деятельности, а также профессиональных знаний в системе образования.

Prospect of Architectural education in a global aspect

*Gocha Mikiashvili, Georgian Technical University
Kostava Str.77, Tbilisi, Georgia*

*Mzia Milashvili, Georgian Technical University
Kostava Str.77, Tbilisi, Georgia*

In the article the ways and methods of introduction of new forms of education are considered in the field of Architecture, in conformity to requirements of XXI century.

Formation of interactive information system between the higher school and a real life that will cause application of higher education in professional architectural activity, and also a professional knowledge in an education system is offered.

მინის როლი და განვითარების ეტაპები არქიტექტურაში

გია როყვა – ასისტენტ პროფესორი

მზია მილაშვილი – სრული პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

მინა გარემოში ბუნებრივი სახით არ არსებობს, ის ადამიანის გენიის ქმნილებაა. იქნებ სწორედ ამიტომ გამოიყენება ის ასე ფართოდ, ასე უსასრულოდ. მრავალფეროვანია მისი გარდაქმნის ტექნიკური ხერხები, მდიდარია მისი ფერადოვანი პალიტრა.

კერამიკა, ლითონი, ქსოვილი, და სხვა მასალები რომლებიც უძველესი დროიდანაა ცნობილი, პირველ რიგში ადამიანის საარსებო მოთხოვნილებებს ემსახურებოდა და მხოლოდ შემდეგ ხდებოდა მათი თანდაყოლილი თუ შექმნილი თვისებების ესთეტიზაცია. მინის ისტორია კი სხვა მიმართებით ვითარდებოდა.

ადრეულ ცივილიზაციებში მან თავდაპირველად თავისი მხატვრული ღირებულებებით გაითქვა სახელი და მხოლოდ მერე მოხდა მისი თანდათანობითი უტილიზაცია.

მინა თანამედროვე მშენებლობაში გამოყენებული უნიკალური მასალაა. შეუფასებელია მინის როლი თანამედროვე საცხოვრებელ, სამრეწველო და სამოქალაქო მშენებლობაში. დაიწყო რა თავისი დიდებული სვლა სინათლის ღიობების უბრალო შემავსებლიდან, ამჟამად მინა გადაიქცა ერთ ერთ შეუცვლელ კონსტრუქციულ მასალად, რომლის გამოყენების არც თვითმზიდ და მზიდ საამშენებლო კონსტრუქციებამდე ვრცელდება. თანამედროვე არქიტექტორები მინისაგან მრავალფეროვან არქიტექტურულ ფორმებს ქმნიან - მინის გუმბათები, ჭერები და გადახურვები, ტიხრები, კედლები, კიბეები და მინისაგან თვით საძირკვლის ელემენტებიც კი იქმნება.

მინა უდავოდ უნიკალური საამშენებლო მასალაა, რომელიც მიუხედავად თავისი მოჩვენებითი სიმკიფისა, მყარია, ქიმიურად მდგრადია და რაც მთავარია, არქიტექტურულ და მხატვრულ გადაწყვეტილებათა მრავალფეროვნების საშუალებას იძლევა. დღესდღეობით მშენებლობაში არქიტექტორები და დიზაინერები მინის ყველა თვისების გამოყენებას ჯეროვნად მხოლოდ ეხლა იწყებენ.

ცნობილ ამერიკელ არქიტექტორი - ფრენკ ლოიდ რაიტი, რომლის შემოქმედებაში მინა შენობის ფორმაწარმოქმნის ერთ-ერთი ძირითადი საშუალებაა ამბობდა: „მინის ეკრანი ერთადერთი საშუალებაა ნებისმიერი ნაგებობის შიდა სივრცის შეერთებისა გარემომცველ ბუნებასთან, რითაც ეს უკანასკნელი შედის თქვენს საცხოვრებელში“.

არქიტექტურის ისტორიაში გოთური არქიტექტურა ხუროთმოძღვრების გენიის აყვავების ხანადაა მიჩნეული. კარკასული სისტემის წყალობით შესაძლებელი გახდა კონსტრუქციული ელემენტების წონის საძირკველზე - ფუძეზე გადატანა, რამაც ოსტატებს კედლებში ფართო ღიობების შექმნის საშუალება მისცა. გოთიკური ტაძრების არნახული სიმაღლისა და სივრცის ინტერიერების არქიტექტურულ-სივრცობრივი გარემოს გაფორმებამ დიდი ღიობების მსუბუქი მასალით შემოსვა მოითხოვა, რომელიც ერთდროულად შუქსაც გაატარებდა და ესთეტიურად ლამაზიც იქნებოდა, და ჩნდება არქიტექტურულ-მხატვრული საოცრება- ვიტრაჟი, სწორედ ასე იწყებოდა მინის არქიტექტურა კაცობრიობის ისტორიაში.

იმ დროისათვის, ადამიანისათვის, მინა უკვე კარგად იყო ცნობილი. იგი აღმოსავლეთ ხმელთაშუა ზღვის პირას, სავარაუდოდ შემთხვევით იყო აღმოჩენილი კაქმიწის-ქვიშის და ტუტე ნაცრის-წიდის ერთმანეთში შედნობით. ნივთიერება, რომელიც წარმოქმნილი იყო პლანეტის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული მასალისაგან თითქმის სასწაულებრივი თვისებებით ხასიათდებოდა. ფხვიერი მასა თერმული დამუშავებისას გარდაიქმნებოდა წელვად მასად, რომელიც გაცივებისას წარმოქმნიდა მკვრივ, გამჭვირვალე და მზინავ ნივთიერებას. ადამიანმა უცებ შენიშნა მინის განსაკუთრებული სილამაზე, ფიზიკური მახასიათებლები და დაიწყო მისი გამოყენება.

ბრტყელი და შუქგამტარი მინის ფურცლების დამზადების იდეა გაცილებით გვიან განხორციელდა.

მართალია, ჯერ კიდევ რომაელები ამზადებდნენ ფურცლოვან მინას და აშენებდნენ სათბურებს, რომელშიც სეზონისაგან განურჩევლად მოჰყავდათ მოსავალი, მაგრამ სწორედ ჩრდილოეთ ევროპის გოთური ხანის არქიტექტორების მოთხოვნებებმა გამოიწვიეს არქიტექტურაში მინის პირველი რეალიზაცია - დაწყებული ფრანგული ტაძრების მრგვალი ვიტრაჟებით დამთავრებული ინგლისური ეკლესიების უზარმაზარი ფანჯრის ღიობებით.

აღორძინების ხანა ჩრდილოეთ ევროპაში მცირედი დაგვიანებით დაიწყო. ევროპულ არქიტექტურაში ორი განსხვავებული ტენდენცია შეიმჩნეოდა. იტალიური აღორძინების არქიტექტორები კლასიკური ფორმების ახალი ინტერპრეტაციებისაკენ მიისწრაფვოდნენ, ჩრდილოეთ ევროპის არქიტექტორები სხვა მიმართულებას მისდევდნენ.

რომის იმპერიოდ ხელოსნების მიღწევების შერწყმამ ხმელთაშუა ზღვის რეგიონის მინის მწარმოებელთა უნართან დასაბამი მისცეს არქიტექტურის ახალ ფორმას, რომელიც ხასიათდებოდა ფერადი მინისაგან დამზადებული ვიტრაჟების უზარმაზარი სივრცეებით. მაგალითა იორკის ტაძრის აღმოსავლეთ ფასადის ვიტრაჟი ჩოგბურთის კორტის ზომისაა, შედგება ათასობით მინის ნაჭრისაგან და ცისარტყელას ყველა ფერებში მოლივლივე სურათს წარმოადგენს [3, 26].

თუ გოთურ ტაძრებში მინის გამჭვირვალობა არ იყო სავალდებულო, XVI საუკუნის ჩრდილოეთ ევროპის არისტოკრატთა დიდ სასახლეებში იგი სხვა დატვირთვას იძენს. ფანჯრის ღიობის გამჭვირვალე მინით შევსებით იგი ინტერიერის

სივრცის განათების წყაროს წარმოადგენდა. მაგალითად ჰარდიკ ჰოლი, რომელიც 1591-1593 წლებში აშენებულია რობერტ სმიტსონის მიერ, თანამედროვენი ამბობდნენ, რომ მასში უფრო მეტი მინაა, ვიდრე კედლები. იგი გოთური ტაძრების მინის არქიტექტურის საერო მემკვიდრეს წარმოადგენს.

XVI საუკუნის ბოლოს ევროპაში პოპულარული ხდება ზამთრის ბაღები. ეგზოტიკური მცენარეები, რომლებიც ევროპელმა მკვლევარებმა სხვადასხვა ქვეყნებიდან ჩამოიტანეს, საჭიროებდნენ სპეციალურ დაცვას, რისთვისაც აუცილებელი იყო სათბურები და დიდი ორანჟერეები. თავდაპირველად ისინი არსებულ შენობა - ნაგებობებზე ჩვეულებრივ მიშენებებად მოიაზრებოდა. თუმცა, სწორედ ზამთრის ბაღებმა მისცეს ახალი იმპულსი მინის არქიტექტურის განვითარებას მომდევნო ორ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში. მინისგან შექმნილმა ზამთრის ბაღებმა მიიღეს აღიარება და შეაბიჯეს დიდ არქიტექტურაში [2, 34].

შეიძლება ითქვას, რომ სწორედ აქ მთავრდება ვიტრაჟების სახით მინის გამოყენების პირველი, საწყისი ეტაპი არქიტექტურაში და იწყება მეორე არანაკლებ საინტერესო ეტაპი მინის არქიტექტურის სახით.

1845 წელს ქიუ რიჩარდ ტერნერის და დეციმუს ბარტონის მიერ აშენებული პალმ ჰაუსი მსოფლიოში ერთ-ერთ ულამაზეს ნაგებობად ითვლება.

ელეგანტურობით გამოირჩეოდნენ ფრანგული ორანჟერიებიც. მაგალითად როგორცაა ბუნებისმეტყველების ისტორის მუზეუმის მცენარეთა ბაღის ორანჟერეები პარიზში, რომელიც აგებულია როდ დე ფლერის მიერ. თუმცა, ამ პერიოდის ყველაზე ულამაზე მინის ნაგებობად 1851 წელს ლონდონში აგებული ბროლის სასახლე ითვლება. ასეთი ნაგებობის შექმნის იდეა, ჯოზეფ პეკსტონს გაუჩნდა მას შემდეგ, რაც მან მცენარეთა ბაღის ორანჟერეა იხილა. ბროლის სასახლე არტ-ნუვო-მოდერნის სტილის პირველ ნაგებობად ითვლება. იგი შეიცავდა მრავალ სიახლეს, როგორც ტექნოლოგიის და წარმოების, ასევე სივრცის ორგანიზების ახლებური კონცეფციის მხრივ. ეს შენობა მუდმივ ევოლუციაში მყოფ არქიტექტურულ ფორმას განეკუთვნებოდა, რომელიც განპირობებული იყო სამრეწველო რევოლუციის იდეებით. ბროლის სასახლე 1851 წელს ლონდონში გამართულ საერთაშორისო გამოფენას მასპინძლობდა.

ბროლის სასახლე გადაიქცა სამრეწველო რევოლუციის ტრიუმფად, თუმცა, რკინიგზის ეპოქა უფრო მეტად საჭიროებდა მოდერნიზებულ ვაგზლების, ბაზრებისა და გალერეების შენობების. ამის მაგალითია ვიქტორ-ემანუელ II-ის გალერეის შენობა მილანში, რომელიც 1865-1867 წლებშია აგებული. ამ ნაგებობებს ანალოგები არ გააჩნდათ და ევროპელი არქიტექტურების ტრადიციულ წარმოდგენებს აღემატებოდნენ, აძლევდნენ რა ინჟინრებს მოეხდინათ თავიანთი შესაძლებლობების დემონსტრირება.

ევროპასთან შედარებით სხვა ვითარება იყო შეერთებულ შტატებში. 1871 წლის ჩიკაგოს დიდი ხანძრის შემდგომ, რეკონსტრუქციის შედეგად გაჩნდა ფოლადისა და თუჯის კარკასიანი, მინის ფასადებიანი ცათაბჯენები. მაგალითად ისეთი, როგორიცაა 1898 წელს აშენებული გეიჯ ბილდინგი, რომლის ფასადები ლუის სალივენმა დააპროექტა (მას ეკუთვნის ტერმინი „კიბის ბაქნის მეზობელი“). მსგავსი შენობა პრაქტიკულად წარმოდგენელი იყო ტრადიციული „აკადემიური“ ევროპელი არქიტექტორებისათვის. თუმცადა, ისეთი შენობები, როგორიცაა არქიტექტორ ჯონ ბაირდის „გარდენ სთორი“ აშენებული 1855-1856 წლებში გლაზგოში და პეტერ ელიასის ღორიელ ჩემბერსი აშენებული 1864-1865 წლებში ლივერპულში ამერიკული ცათაბჯენების აშკარა წინამორბედები იყვნენ.

მინის ფასადებიან ცათაბჯენ შენობებში გამოყენებული იყო ფურცლოვანი მინის შესაძლებლობები, რომელიც 1687 წელს საფრანგეთში იყო გამოგონებული. ამ მეთოდმა საფუძველი ჩაუყარა მინის მრეწველობის სერიოზულ განვითარებას – 1693 წელს სენ-გობენის სასახლეში, პიკარდიაში კოლბერმა სარკის მანუფაქტურა ჩამოაყალიბა.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ამერიკული არქიტექტურის აყვავების მიუხედავად, მინის არქიტექტურის განვითარების შემდგომი, მესამე ეტაპი ევროპაში იშლება. 1904-1912 წლებში, ვენაში ოტო ვაგნერის მიერ აშენებულია მთავარი ფოსტამტის შენობა, საუცხოო მინის სახურავითა და იატაკით, რომელმაც საზოგადოებრივ შენობების არქიტექტურაში სამრეწველო ტექნოლოგიების გამოყენების შესაძლებლობა აჩვენა.

მინის არქიტექტურის განვითარების გადამწყვეტ ფაქტორად ითვლება გერმანელ არქიტექტორთა და თეორეტიკოსთა მიერ XX საუკუნის ოციან წლებში მინისადმი აღძრული ინტერესი.

რაც გამოვლინდა პაულ შირბატრტის მიერ 1914 წელს დაწერილი მანიფესტში - „მინის არქიტექტურა“. ხოლო დიდი არქიტექტორების- ბრუნო ტაუტის, ვალტერ გროპიუსის და მის ვან დერ როეს მიერ შექმნილმა ცათაბჯენებმა მინას არქიტექტურას ახალ მიმართულება მისცეს.

მის ვან დერ როეს მიერ 1919 და 1922 წლებში ბერლინში წარმოდგენილი პროექტები მას თანადროული არქიტექტურის ცნობად სახედ აქცევენ. მის ვან დერ როეს მინა „თავის მასალად“ აქცია [1, 112-113].

მინა თავისი ფიზიკური თვისებების გამო გამჭვირვალე და გაშლილობის იდეის განმასახიერებლად იქცა, რითაც იგი ერთგვარად სოციალურისტურ მასალად ჩაითვა და წინამორბედი პერიოდის დამძიმებული, პომპეზური ხასიათის მქონე არქიტექტურის მსუბუქ და „მოდერნულ“ შემცვლელად მოგვევლინა. ეს ტენდენცია მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ წლებშიც იქნა შენარჩუნებული, მათ შორის ამერიკის შტატებშიც, რომელმაც ევროპიდან მრავალრიცხოვან ემიგრანტებს მისცა თავშესაფარი.

ამერიკული არქიტექტურა ე.წ. “დაკიდული კედლის” (Навесная стена) აკვანი გახდა. იგი პირველად 1918 წელს სან-ფრანცისკოში ჰოლიდეი ბილდინგზე გაჩნდა, რომლის ავტორი უილის ჯეფერსონ პოლკი იყო.

ომის შემდგომ ამერიკულმა არქიტექტურამ ევროპაში ბრტყელი, მონოტონური, ნაკლებადმეტყველი გარეთა მოპირკეთების ექსპორტირება მოახდინა, რომელიც შიდა სივრცის მიკროკლიმატური რეჟიმის კონტროლის აუცილებლობას ითხოვდა (სათავსოში შემოსული მზის ჭარბი სინათლე, კონდიციონირება და ვენტილაცია და სხვა). მინის ამგვარმა ინტენსიურმა გამოყენებამ იგი ერთგვარად გააუფასურა და იმ პერიოდის არქიტექტურის ერთ-ერთ საძულველ იერსახედ ითვლება. მინის ფასადების ამგვარი უგულვეყოფა გაგრძელდა სხვა, სრულიად ახალი ამერიკული ფენომენის - მზის პასიური სისტემის მქონე შემინული ფასადების დანერგვამდე.

ორმოცი წლის შემდეგ, სამოციან წლებში, ამერიკელი არქიტექტორის ფრედ კიკის ნაშრომები ძალზე გამომსახველი მინის კედლის შექმნას მოასწავებდა, რამაც წინ წამოსწია ენერჯის შენახვის საკითხები. აღსანიშნავია, რომ ამ პრობლემას ლე კორბუზიე 1931 წელს მიუახლოვდა ხსნის არმიის შენობაში, რომელიც პარიზში ააგო. იგივე ითქმის პარიზში, იმავე პერიოდში აგებულ შაროს საუცხოო მინის სახლზეც.

მაგრამ ამ პერიოდში ტექნიკური საშუალებები იმდენად განვითარებული არ იყო, რომ ცდები წარმატებულად დამთავრებულიყო.

მინის არქიტექტურის განვითარების შემდეგი, მეოთხე პერიოდი XX საუკუნის ოთხმოციან-ოთხმოდციან წლებზე მოდის. მას წინ უძღოდა წინა სამოცი წლის მიღწევები და ორმოცდაათიან წლებში პელკინგტონის მიერ ფლოატ-მინის უდიდესი გამოგონება. მას შემდეგ მინის დამუშავების სხვა პროცესებიც გაჩნდა.

მინის არქიტექტურა დღეისათვის გაბატონებულია, იგი გამოიყენება სხვადასხვა სახით, დაწყებული ეკოლოგიური დაფარვიდან, დამთავრებული მარტივი სტრუქტურის მქონე და დიდებული, მომაჯადოებელი ნაგებობებით.

ჟან ნიუველი, ნორმან ფოსტერი და ათობით შედარებით ახალგაზრდა არქიტექტორი მინას, როგორც მასალას, იყენებს არქიტექტურული ექსპერიმენტებისათვის.

სარკისებური მინის არქიტექტურული სახე, რომელიც გარემომცველი სამყაროს ცვალებადობას ირეკლავს, ძალზე მიმზიდველი და გამოსახველი ხდება. სწორედ ეს ეფექტი ითვლება ყველაზე მთავარ ფაქტორად ახალი ათასწლეულის არქიტექტურის ფორმირებისას. იგი იძლევა ბიძგს მინის მრეწველობაში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვისათვის, რაც მომავლის არქიტექტურაზე მისი შეცვლის მიზნით ზემოქმედების საშუალებას იძლევა.

აუცილებელია, რომ მინის, როგორც მასალის გამოყენებისას გათვალისწინებული იყოს მისი არა მარტო მხატვრულ-დეკორატიული, არამედ საექსპლოატაციო თვისებების მრავალგვარობა. მაგალითად, შენობა- ნაგებობის ფასადების პროექტირებისას ავტორი ყოველთვის ითვალისწინებს მათ ორიენტაციას ქვეყნის მხარეების მიმართ. მინის ფასადების პროექტირებისას, ჩრდილოეთის ფასადის მხარეს მინის ზედაპირის მთავარი დანიშნულებაა დააკავოს სითბო და არ გაატაროს ცივი ჰაერი შენობაში, სამხრეთით კი პირიქით დაიცვას შიდა სივრცე გადაჭარბებული სინათლისაგან და სითბოსაგან, ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელია, გამოიყენებული იქნეს მინის სხვადასხვა მარკები.

XXI საუკუნის დასაწყისში ჩვენ ვიმყოფებით მინის და შესაბამისად მინის არქიტექტურის განვითარების ახალი ერის გარიჟრაჟზე. ახალი ტექნოლოგიების საშუალებით იქმნება ახალი, „ჰკვიანი“, მასალები, რომელთა მახასიათებლებიც დილაკზე უბრალოდ ხელის დაჭერით შეიძლება შეიცვალოს. მაგალითად მინა,

რომელიც სურვილისამებრ შეიძლება იყოს როგორც გამჭვირვალე, ასევე შუქგაუმტარი, ან იყოს თითქმის ნულის ტოლი თბოგამტარობის კოეფიციენტის მქონე და უფრო ცეცხლგამძლე.

ძნელი წარმოსადგენია წინასწარ განვჭვრიტოთ ის შედეგები, რაც შეიძლება მივიღოთ მომავალში, თუნდაც ოცი წლის შემდეგ. მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეს პერიოდი უსათოდ აღნიშნული იქნება მაგიურობითა და სილამაზით, მაგრამ იმ პირობით, რომ ისინი სწორად იქნება გამოყენებული და არა იმისათვის, რომ შეიქმნას უნივერსალური ერთფეროვნება.

“დაკიდული კედლის” აჩრდილი განუდგომლად თანგვდევს, და იგი სწორედ ამიერიდან იწყებს თავისი მდიდარი პოტენციალის დემონსტრირებას.

ლიტერატურა:

1. Соловьев С.П. Стекло в архитектуре – Москва. стройиздат 1981 -196 с
2. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма – Москва. стройиздат 1985 – 136 с
3. Э. Уили Ш. Чик. Искусство цветного и декоративного стекла «Белфаксиздатгрупп» 1997 – 128 с

Роль и этапы развития стекла в архитектуре

Ассистент-профессор Гия Роква

Профессор Мзия Милашвили

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул Костава 77

Стекло продукт человеческого гения. Оно бесспорно уникальный строительный материал и дает огромное многообразие архитектурных и дизайнерских решений. В статье описаны этапы развития и применения стекла в архитектуре начиная с готики до наших дней. Рассмотрена роль стекла в современной архитектуре и его перспективы в будущем.

The role and stages of development of glass in Architecture

Assistant Professor – Gia Rokva

Professor – Mzia Milashvili

The Georgian Technical University

77 Kostava St. Tbilisi. Georgia

The glass is a product of human gene. It's obviously an unique construction material and is giving the huge variety for making the architecture and design decision. In the Article there are described the stages for usage and development of glass since the Gothic up to now. There is discussed the role of glass in modern architecture and its prospects in future.

**გამოყენებითი დისციპლინები/Прикладные дисциплины/Applied discipline.
საქართველოს სამხედრო მოსამსახურეთა (მამაკაცები)
ფიზიკური განვითარების თავისებურებების კვლევა**

ნინო დოლიძე, მერაბ დათუაშვილი, ლია ლურსმანაშვილი,
ირინა უგრეხელიძე, ქეთევან ჩირგაძე
ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ტანსაცმლის კონსტრუირებისათვის აუცილებელია ისეთი ზომითი სტანდარტების დამუშავება, რომელიც უზრუნველყოფს მოსახლეობის მაქსიმალურად დაკმაყოფილებას მორგებული ტანსაცმლით, რისთვისაც აუცილებელია მასიური ანტროპომეტრული გაზომვების ჩატარება. გაზომვების აუცილებლობა გამოწვეულია იმით, რომ საქართველოს მოსახლეობის ანტროპომეტრული კვლევა ბოლო ოთხი ათეული წლის განმავლობაში არ ჩატარებულა, მაშინ როდესაც საერთაშორისო სტანდარტით ანტროპომეტრული გაზომვები უნდა ჩატარდეს ყოველ 12 წელიწადში ერთხელ. ამასთანავე გამოკვლევის აუცილებლობას იწვევს ისიც, რომ მოსახლეობაში შეინიშნება აქსელერაციის პროცესი.

აქედან გამომდინარე, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოყენებითი დიზაინისა და ტექნოლოგიის დეპარტამენტის მეცნიერთა ჯგუფის მიერ ჩატარებული იქნა საქართველოს მოსახლეობის ანტროპომეტრული კვლევა 18-40 წლის ასაკობრივი ჯგუფის სამხედრო მოსამსახურეებისათვის.

ტანსაცმლის კონსტრუირებისათვის აუცილებელია სხეულის ფორმის, ანუ ადამიანის ფიზიკური განვითარების ცოდნა, რომელიც ხასიათდება ტოტალური მორფოლოგიური ნიშნებით: სხეულის სიგრძით, გულმკერდის გარშემოწერილობით და მასით.

სხეულის სიგრძე მოიცავს ასაკობრივ და სქესობრივ ცვლილებას. სხეულის სიგრძის უდიდესი ზრდა ბავშვებისათვის ტოლია საშუალოდ 25 სმ და აღინიშნება სიცოცხლის პირველ წელს. შემდეგ ზრდის ტემპი თანდათანობით მცირდება. 10-დან 12-წლამდე გოგონები იზრდებიან რამდენადმე უფრო სწრაფად, ვიდრე ვაჟები. ამიტომ გოგონების სხეულის სიგრძე ამ პერიოდში მეტია, ვიდრე ვაჟების. 13 წლისათვის ვაჟებისა და გოგონების სხეულის სიგრძე თანაბრდება, ხოლო შემდეგ ვაჟები იზრდებიან უფრო სწრაფად, ვიდრე გოგონები.

ზრდასრული ადამიანისათვის სხეულის სიგრძე უცვლელია მიახლოებით 16-19 წლიდან 55 წლამდე, რომლის შემდეგაც მისი სიდიდე მცირდება.

მეორე ტოტალური ნიშანი – გულმკერდის გარშემოწერილობა განსაზღვრავს გულმკერდის ბადის პერიმეტრს.

ასაკთან ერთად გულმკერდის გარშემოწერილობა განუწყვეტლივ იზრდება, რაც დაკავშირებულია ძვლოვანი ჩონჩხის, კუნთქვეშა და კანქვეშა ცხიმოვანი ფენის ზრდასთან. სიბერეში გულმკერდის გარშემოწერილობა რამდენადმე მცირდება.

სიცოცხლის პირველ წელს გულმკერდის გარშემოწერილობა ვაუებისათვის საშუალოდ ტოლია 49 სმ, გოგონებისათვის 48სმ. გულმკერდის გარშემოწერილობის გადიდება წლების მანძილზე ხდება არათანაბრად – ასაკის მიხედვით [1].

გოგონების გულმკერდის გარშემოწერილობის მაქსიმალური წლიური მატება (5-6სმ) შეინიშნება 11-12 წლის ასაკში, ხოლო ვაუებისათვის (4-4,5 სმ) 12-14 წლის ასაკში. მოზრდილ ადამიანებში გულმკერდის გარშემოწერილობის სიდიდე არასტაბილურია, ასაკთან ერთად ერთად ის თანდათან იზრდება. 18-29 წლის ასაკის ადამიანის გულმკერდის გარშემოწერილობის საშუალო სიდიდე 6-7სმ-ით ნაკლებია 50-59 წლის ადამიანის იმავე ზომითი ნიშნის სიდიდეზე.

სხეულის ფიზიკური განვითარების განმსაზღვრელ მესამე ნიშანს წარმოადგენს მასა.

მასის ინტენსიური ზრდა მიმდინარეობს ბავშვის სიცოცხლის პირველ წლებში. ახალშობილი ვაუის მასა საშუალოდ შეადგენს 3,5 კგ, გოგონასი - 3,4კგ. სიცოცხლის პირველ წელს სხეულის მასა იზრდება სამჯერ. 1-დან 7 წლამდე ასაკში წლიური მატების სიდიდე განუწყვეტლივ მცირდება. მაქსიმუმს (4-5კგ წელიწადში) იგი აღწევს გოგონებისათვის 12-15 წლისათვის, ვაუებისათვის 14-17 წლის ასაკში.

17 წლის შემდეგ სხეულის მასის წლიური ნამატის ზრდა კვლავ მცირდება , ცვლილების პროცესი გრძელდება ქალებისათვის დაახლოებით 20, ხოლო კაცებისათვის - 25 წლამდე.

მოზრდილი ადამიანის მასის გადიდება გამოწვეულია ასაკის მომატებასთან ერთად ცხიმოვანი ფენის გაზრდით.

საქართველოს მოსახლეობის ფიზიკური განვითარების შესწავლის მიზნით გაზომილ იქნა 18-40 წლის ასაკის 1288 სამხედრო მოსამსახურე ქალაქებში ქუთაისი, სენაკი, ფოთი და თბილისი. კვლევის შედეგები დამუშავებულ იქნა მათემატიკური სტატისტიკის მეთოდებით: შედგენილი იქნა ვარიაციული რიგი სხეულის სიგრძისა და გულმკერდის გარშემოწერილობაზე, ამასთან, განსაზღვრული იქნა საშუალო არითმეტიკულისა და საშუალო კვადრატული გადახრის სიდიდეები:

საშუალო არითმეტიკულის სიდიდე განისაზღვრება ფორმულით:

$$\bar{X} = A_x + i \frac{\sum P_x a_x}{n} ;$$

სადაც, A_x - პირობითი საშუალო სიდიდეა;

$\sum p_x a_x$ - პირველი ხარისხის მომენტი;

i - კლასობრივი ინტერვალი;

n - გაზომვათა რაოდენობა.

საშუალო კვადრატული გადახრა S გამოითვლება ფორმულით:

$$S = \sqrt{\frac{\sum P_x a_x^2}{n}} \cdot S$$

სადაც, $\sum p_x a_x^2$ - მეორე ხარისხის მომენტი;

n - გაზომვათა რაოდენობა.

ვარიაციული რიგი სხეულის სიგრძეზე წარმოდგენილია ცხრილში 1:

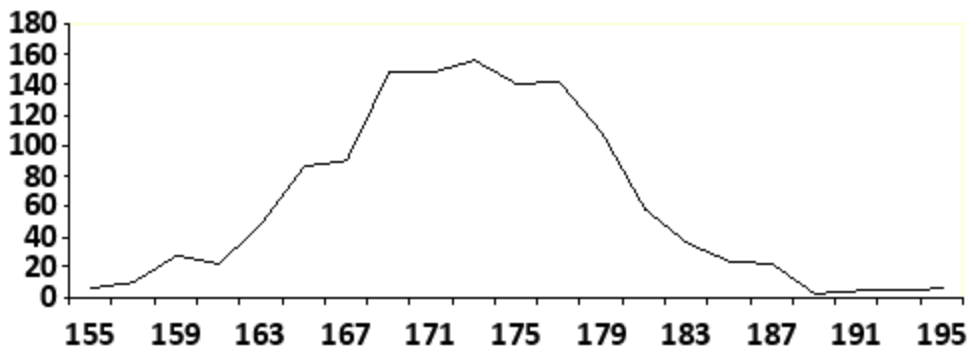
ძირითადი სტატისტიკური პარამეტრების გამოთვლა სხეულის სიგრძის ვარიაციული რიგისათვის მომენტების მეთოდის გამოყენებით

ცხრილი 1

კლასობრივი ინტერვალთა საზღვრები, სმ	კლასობრივი ინტერვალის საშუალო მნიშვნელობა X სმ	P _x	A _x	P _x A _x	P _x A _x ²	სიხშირეთა დაგროვების რიცხვი
154,4-156,39	155,39	6	-9	-54	2916	6
156,4-158,39	157,39	10	-8	-80	6400	16
158,4-160,39	159,39	28	-7	-196	38416	44
160,4-162,39	161,39	22	-6	-132	17424	66
162,4-164,39	163,39	48	-5	-240	57600	114
164,4-166,39	165,39	86	-4	-344	118336	200
166,4-168,39	167,39	90	-3	-270	72900	290
168,4-170,39	169,39	148	-2	-296	87616	438
170,4-172,39	171,39	148	-1	-148	21904	586
172,4-174,39	173,39	156	0	0	0	742
174,4-176,39	175,39	140	1	140	19600	882
176,4-178,39	177,39	142	2	284	80656	1024
178,4-180,39	179,39	108	3	324	104976	1132
180,4-182,39	181,39	58	4	232	53824	1190
182,4-184,39	183,39	36	5	180	32400	1226
184,4-186,39	185,39	24	6	144	20736	1250
186,4-188,39	187,39	22	7	154	23716	1272
188,4-190,39	189,39	2	8	16	256	1274
190,4-192,39	191,39	4	9	36	1296	1278
192,4-194,39	193,39	4	10	40	1600	1282
194,4-196,39	195,39	6	11	66	4356	1288

საშუალო არითმეტიკული სიდიდე სხეულის სიგრძეზე $\bar{X} = 173,15$ სმ, ხოლო საშუალო კვადრატული გადახრის სიდიდე $S = 24,4$ სმ;

ცხრილი 1-ის მონაცემების მიხედვით აგებული იქნა სხეულის სიგრძის შეხვედრის სიხშირესთან დამოკიდებულების გრაფიკი (ნახ. 1)

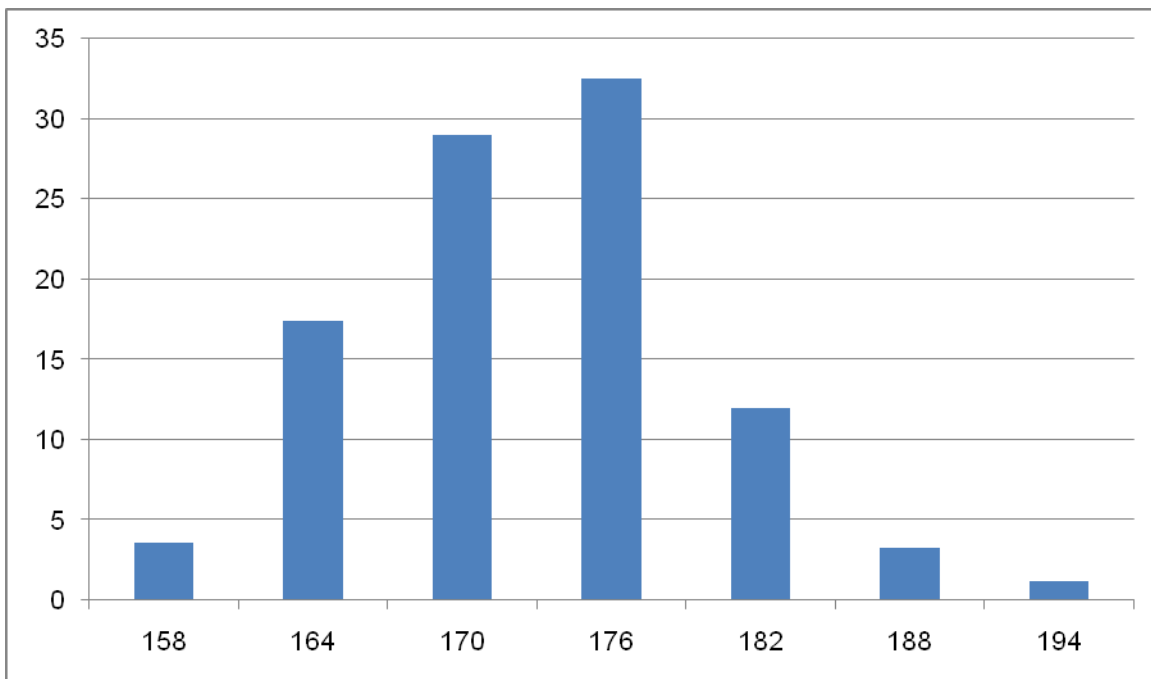

ნახ. 1. ვარიაციული მრუდი სხეულის სიგრძეზე

როგორც გრაფიკიდან ჩანს, მრუდი მრავალწვერიანია, რაც ადასტურებს იმას, რომ საკვლევი ჯგუფში გაერთიანებულია მკვეთრად განსხვავებული სხეულის სიგრძის მქონე სამხედრო მოსამსახურეები. საშუალო სიმაღლე იცვლება 170-დან 179სმ-მდე.

სხეულის სიგრძეთა მნიშვნელობები დაჯგუფებული იქნა სტანდარტის „OCT 17325-81“ მიხედვით, სადაც სხეულის სიგრძეები დალაგებულია სიმაღლის 6 ჯგუფად 6 სმ -იანი ინტერვალით.

ჩვენს მიერ ჩატარებული გაზომვების შედეგად მიღებული ფიგურის სიმაღლეების პროცენტული განაწილების დიაგრამა ნაჩვენებია ნახ. 2.

ნახ. 2. ტიპური ფიგურის სიმაღლეების პროცენტული განაწილება.

როგორც დიაგრამიდან ჩანს - სტანდარტი – „OCT 17325-81“ - ისაგან განსხვავებით, საქართველოს სამხედრო მოსამსახურეთა სიმაღლეები მოთავსდა არა ექვს, არამედ შვიდ ტიპურ სიმაღლეთა ჯგუფში. დაემატა ახალი ტიპური სიმაღლე, სიდიდით -194 სმ, რომელიც შეადგენს შერჩევის 1,2 %.

ვარიაციული რიგი გულმკერდის გარშემოწერილობაზე წარმოდგენილია ცხრილი 2-ში.

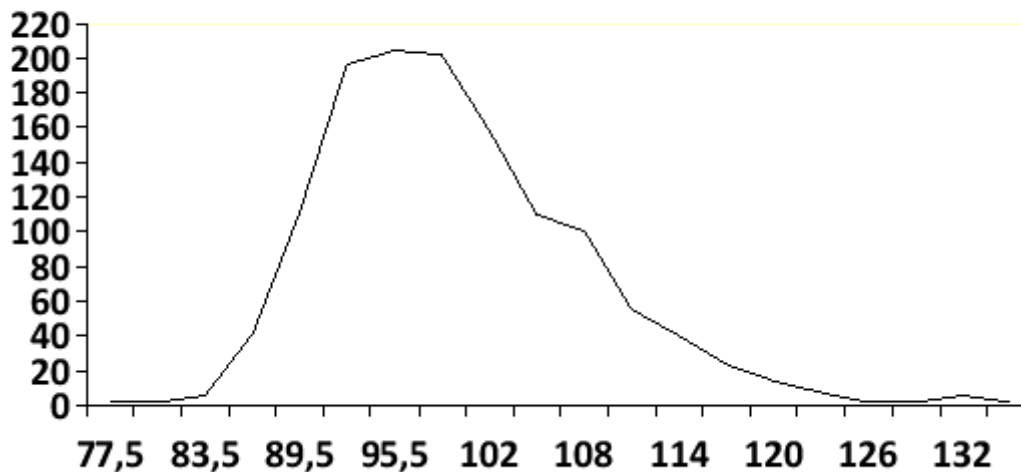
ძირითადი სტატისტიკური პარამეტრების გამოთვლა გულმკერდის გარშემოწერილობის ვარიაციული რიგისათვის მომენტების მეთოდის გამოყენებით

ცხრილი 2

კლასობრივ ინტერვალთა საზღვრები, სმ	კლასობრივი ინტერვალის საშუალო მნიშვნელობა X სმ	P _X	A _X	P _X A _X	P _X A _X ²	სისშირეთა დაგროვების რიცხვი
76-78,99	77,5	2	-6	-12	144	2
79-81,99	80,5	2	-5	-10	100	4
82-84,99	83,5	6	-4	-24	576	10
85-87,99	86,5	42	-3	-126	15876	52
88-90,99	89,5	112	-2	-224	50176	164
91-93,99	92,5	196	-1	-196	38416	360
94-96,99	95,5	204	0	0	0	564
97-99,99	98,5	202	1	202	40804	766
100-102,99	101,5	158	2	316	99856	924
108-105,99	104,5	110	3	330	108900	1084
106-108,99	107,5	100	4	400	160000	1134
108-111,99	110,5	56	5	280	78400	1190
112-114,99	113,5	40	6	240	57600	1230
115-117,99	116,5	24	7	168	28224	1254
118-120,99	119,5	14	8	112	12544	1268
121-123,99	122,5	8	9	72	5184	1276
124-126,99	125,5	2	10	20	400	1278
127-129,99	128,5	2	11	22	484	1280
130-132,99	131,5	6	12	72	5184	1286
133-135,99	134,5	2	13	26	676	1288

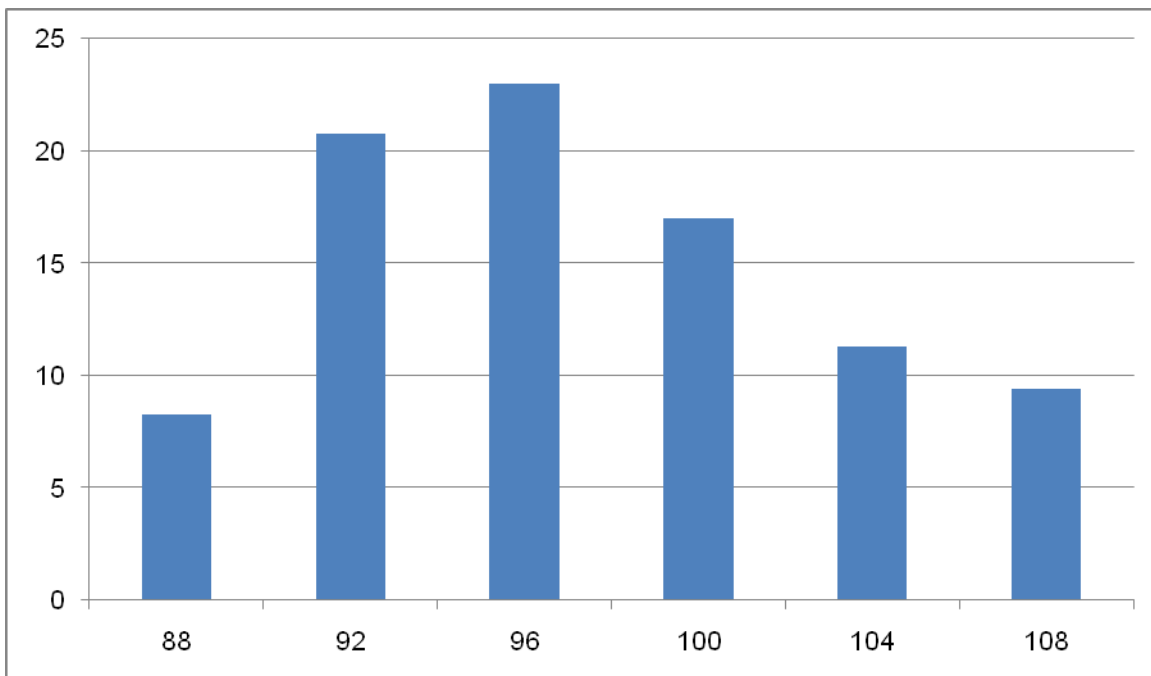
როგორც ცხრილიდან ჩანს, საშუალო არითმეტიკული სიდიდე გულმკერდის გარშემოწერილობაზე $\bar{X} = 99,38$ სმ, ხოლო საშუალო კვადრატული გადახრის სიდიდე $S = 23,37$;

ცხრილი-2-ის მონაცემების მიხედვით აგებული იქნა გულმკერდის გარშემოწერილობის სიდიდის სისშირესთან დამოკიდებულების გრაფიკი (ნახ. 3).

ნახ. 3. ვარიაციული მრუდი გულმკერდის გარშემოწერილობაზე.

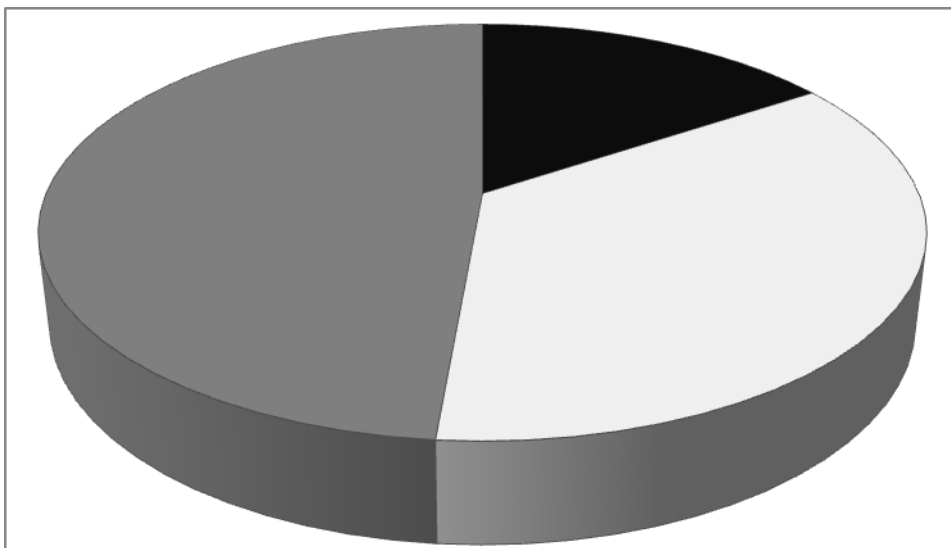
როგორც გრაფიკიდან ჩანს, მრუდი მრავალწვერიანია, გულმკერდის გარშემოწერილობის საშუალო სიდიდე იცვლება 92-დან 102 სმ-მდე. გაზომვით მიღებული ტიპიურ ფიგურათა გულმკერდის გარშემოწერილობის პროცენტული განაწილება ნაჩვენებია ნახ. 4.

ნახ. 4. ტიპიური ფიგურის გულმკერდის გარშემოწერილობის პროცენტული განაწილება.

დიაგრამიდან გამომდინარე სტანდარტი „OCT 17325-81“ -ის არსებულ ტიპურ ფიგურათა არსებულ ჯგუფს გულმკერდის გარშემოწერილობაზე დაემატა სამი ჯგუფი სიდიდეებით: 124 სმ, -0,7%; 128 სმ, -0,2%; 132სმ-0,4%.

აღმნიშნის ფიზიკური განვითარების ერთ-ერთი მაჩვენებლის - მასის გაზომვის შედეგებმა აჩვენა, რომ ნორმალური მასა შეადგენს 70 კგ-ს. ფიგურების პროცენტული განაწილების დიაგრამა მცირე, ნორმალური და დიდი მასებისათვის ნაჩვენებია ნახ.5.

ნახ.5 სამხედრო მოსამსახურეთა ფიგურის მასების პროცენტული განაწილება.

■ - ნორმალური მასა- 48.6%; □ - დიდი მასა -35.7%; □ - მცირე მასა- 15.7%.

ამრიგად, საქართველოს სამხედრო მოსამსახურეთა (18-40 წლის მამაკაცები) ფიზიკური განვითარების შესწავლის მიზნით ჩატარებული ანტროპომეტრული გამოკვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ მათი ფიგურის საშუალო სიმაღლე ტოლია 176 სმ-ის, რაც ნსმ-ით მეტია ამჟამად მოქმედი სტანდარტის „OCT 17325-81“ შესაბამის მაჩვენებელზე; ტიპურ ფიგურათა სიმაღლეების ექვს ჯგუფს დაემატა მეშვიდე ჯგუფი - სიმაღლით 194 სმ. ანალოგიური ცვლილებებია ტიპური ფიგურების გულმკერდის გარშემოწერილობის მნიშვნელობებში, კერძოდ, სტანდარტის მიხედვით არსებულ ცხრა ჯგუფს დაემატა სამი ჯგუფი, გარშემოწერილობებით - 124 სმ; 128სმ; 132სმ, თუმცა გულმკერდის გარშემოწერილობის სიდიდის საშუალო მაჩვენებლები დარჩა უცვლელი - 96სმ; სხეულის ფიზიკური განვითარების მესამე ფაქტორის - მასის გამოკვლევის შედეგების ანალიზმა აჩვენა, რომ გაზომილთა თითქმის ნახევარს (კერძოდ 48,6%) აქვს სიმაღლის შესაბამისი ნორმალური მასა, 35,7%-ს დიდი, ხოლო 15,7 %-ს მცირე მასა.

ზოგადად, 18-40 წლის სამხედრო მოსამსახურეთა ანტროპომეტრულმა გამოკვლევებმა დაადასტურა ქვეყანაში მიმდინარე აქსელერაციის პროცესი, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ სხეულის ფიზიკური განვითარების ძირითადი პარამეტრებიდან მკვეთრი გადახრები არ დაფიქსირდა.

აღნიშნული ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური დახმარებით. (გრანტი № GNSF 07/7 – 242). ნაშრომში გამოთქმული აზრები ეკუთვნის სამეცნიერო ჯგუფს და არ გამოხატავს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის შეხედულებებს.

ლიტერატურა

1. Т. Н. Дунаевская, Е.Б. Коблякова, Г.С. Ивлева _ Размерная типология населения с основами анатомии и морфологии. Москва «легкая индустрия» 1980 . 310 ст.
2. Л.Р. Шершнева Л.В. Ларкина- Конструирование одежды. М. Форум-ИНФРА-М 2006г. 290ст.
3. ШКАЛЫ процентного распределения типовых фигур мужчин и женщин по районам СССР для массового производства одежды. М, -1980г. 239 ст.
4. ნ. დოლიძე, ქ. ჩირგაძე, ი. ლურსმანაშვილი - გამოყენებითი ანთროპოლოგიის საფუძვლები. ქუთაისი 2008. 228 გვ.

РЕЗЮМЕ

Исследование особенности физического развития военнослужащих Грузии
Н.А. Долидзе, М.В. Датуашвили, Л.Г. Лурсманашвили, И.И. Угрехелидзе, К.А. Чиргадзе.
Кутаисский Государственный университет им. Ак. Церетели

В работе рассматриваются итоги антропологических исследований по изучению физического развития военнослужащих Грузии в возрасте 18-40 лет. Результаты исследования показали, что по сравнению с данными действующего стандарта „ОСТ 17325-81“ средний рост военнослужащих в последнее время увеличился на 6 см и составил 176см, а среднее значение обхвата груди остался без изменений -96см. К действующим 9 группам прибавились три -обхват груди 124 см, 128см и 132 см. Анализ третьего признака физического развития человека–массы показал, что почти половина исследуемых военнослужащих (48,6%) имеют нормальную, соответствующую к высоте фигуры массу -70кг.

SUMMARY

Study to particularities of the physical development of the military officers load; embark; stevedore
N. Dolidze, M. Datuashvili, L. Lursmanashvili, I. Ugrehelidze, K. Chirgadze.
Akaki Tsereteli state university Kutaisi

Totals anthropological study are considered In work on study of the physical development of the military officers load; embark; stevedore at age 18-40 years. Results of the study have shown that in contrast with given acting standard „EAST 17325-75" average growing of the military officers increased on 6 refer to and has formed 176cm, but average importance girth bosom remained without change -96cm though to acting 9 groups were added three -a girth bosom 124 refer to, 128cm and 132 refer to: Analysis of the third sign of the physical development of the person-masses has shown that nearly half of the under investigation military officers (48,6%) have normal corresponding to height of the figure mass -70kg.

История этикета в России

Кацадзе И.

магистрант 1 курса
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

В русской культуре существовало довольно много литературных памятников, которые включали в себя нравственные наставления. Они адресовались как юношеству, так и взрослым людям. Это были в основном поучения относительно гражданских и бытовых сторон жизни. Среди них: «Изборник Святослава 1076 г.» - включает в себя разнообразные этикетные наставления Древней Руси. Они касаются в основном того, как вести себя «на людях»: «Перед старцами – молчание, перед мудрыми – послушание, с равными дружбу иметь, с младшими – дружелюбное согласие.... Не сразу рассыпаться смехом, быть стыдливым, очи долу держать, а не ввысь, не противоречить... Больше всего человеку следует воздержаться от неприличных слов... Ни сам себе похвалы не возноси, ни к тебя восхваляющему не прислушивайся, ибо все следует в тайне делать, не на глазах людей» [1, с. 103].

«Поучение Владимира Мономаха» - памятник древнерусской литературы XII в., помещенный в «Повести временных лет» по Лаврентьевскому списку. В нем наставляет юношей: «Душой быть чистым, непорочным, в разговоре – негромким..... есть и пить без особого шума, при старших помалкивать, к умным прислушиваться, старейшинам подчиняться, с равными и подчиненными в приязни жить, без лукавства беседовать, побольше размышляя, не свирепствовать словом, не ругаться в беседе, с дурными женщинами не общаться, избегать суеты, не пытаться поучать беспечных...» [3, с. 138-139].

Для Владимира Мономаха особенно важным был этикет гостеприимства. Он у него перерастает в нравственный закон: «Куда ни пойдете, где ни пристанете, напоите и накормите убогого, но больше всего почитайте гостя, откуда бы к вам ни пришел, простолюдин ли, знатный или посол; и если не можете почтить его даром – едой и питьем приветьте, ибо они, повсюду бывая, прославят человека по всем землям...» [3, с. 139].

Владимир Мономах был крупным государственным деятелем, высокообразованным человеком, выдающимся писателем. В этом памятнике древнерусской литературы сочеталась традиционная форма поучения с личной исповедью и жизнеописанием. Автор выступает в нем не только как государственный деятель, но и как блестящий мастер слова.

«Моление Даниила Заточника» - памятник древнерусской литературы XIII в. Изобилует правилами народной мудрости относительно нравственного образа мыслей и действий. Автор

просит князя извлечь его из нищеты, осуждает бояр, заявляя, что лучше служить князю в «дерюге», нежели «багрянице на боярском дворе». Он причисляет себя к «дворянам», заверяя князя, что он хотя и «скуден одеянием, но разумом обилен». Образ идеального князя, сочетающего в себе мудрость и доброту, представляет собой пример для подражания. Советы, которые Даниил Заточник дает князю, содержат в себе призывы к мудрому милосердию и состраданию простым людям [3, с. 156].

«Домострой» - памятник древнерусской литературы XVI в. Возник в среде новгородского боярства и купечества. Затем был обработан и упорядочен в Москве протопопом Сильвестром, выходцем из Новгорода, который дал книге ее заглавие: «Книга, глаголемая Домострой». Текст заканчивается посланием Сильвестра сыну. «Домострой» делится на три части. Первая посвящена вопросам религии и государства: «како веровати» и «како царя чтити». Вторая посвящена семейным отношениям: «како житии с женами, и с детьми и с домочадцы».

Родителям рекомендуется прививать детям среди прочих добродетелей «вежество», дабы были они «от добрых людей хвалимы». В наставлениях женам предусмотрены почти все ситуации, в которых может оказаться замужняя женщина – мать семейства, и как ей следует соответствующим образом себя вести: «общаться, с кем велит муж, а гостье, если случится, сидеть за столом, лучшее платье переменить; отнюдь беречься жене от пития хмельного... А с гостями беседовать о рукоделии и домашнем строении. А чего хорошего не знают, об этом спрашивать вежливо. С такими-то добрыми женами пригоже сходитьсь: не ради еды и пития, а для доброй ради беседы и для науки; да внимать впрок себе, а не пересмеиваться и ни о ком не переговаривать, а спросят, о чем про кого иногда и начнут ум испытывать, то отвечать: не ведаю я ничего того, и не слыхала, и не знаю; и сама о не надобном не спрашиваю, ни о княжнах, ни о боярынях, ни о соседях не пересужаю» [1, с. 104].

В третьей части «Домостроя» даются практические советы по ведению хозяйства и домоводству. Нормы быта, описанные в нем, соответствуют характеру патриархальной семьи, повторяющей в семейном быту монархическую систему управления.

«Юности честное зеркало или Показание к житейскому обхождению, собранное от разных авторов» - книга, изданная при Петре I в 1717 г. для приобщения российского юношества к европейской культуре. Она выдержала впоследствии пять изданий. Для распространения европейской моды и этикета Петр I собирал ассамблеи, на которых дворянство и купечество встречались с иностранцами и перенимали у них нормы поведения и стиль одежды. Правила

этикетного поведения вводились государственными указами царя и отклонение от них строго наказывалось [1, с. 107].

В правление Елизаветы Петровны, Екатерины II и следующих Романовых Российский двор мало чем отличался от других европейских дворов в этикетном смысле: дорогие аксессуары быта, богатое убранство стола (изысканные наборы столовой и чайной посуды из фарфора, фаянса, стекла, серебра, высококачественное стоговое белье), торжественная, богато орнаментированная одежда в стиле барокко; отличающиеся роскошью грациозные и легкие наряды в стиле рококо, которые считались примером искусства. Знаменитые парикмахеры вместе с модистками видоизменяли прически и гримировку лица. На головах дам появлялись натюрморты из цветов, лент, декоративных шпилек и перьев... [4, с. 207].

Действие европейского этикета было ограничено узким кругом людей высшего сословия и за его пределы почти не выходило. Этикет стал синонимом дворянской чести. Строгость этикетных церемониалов охранялась мнением света и контролировалась знатоками «хороших манер». Формальность соблюдения этикетных требований не связывалась с внутренними нравственными установками и качествами человека и должна была выдерживаться независимо от личных отношений придворных друг к другу.

Многие правила европейского этикета облагораживали человека. Они касались умения сдерживать проявления эмоций, дорожить Честью, вежливо обходиться с дамой, внимательно выслушивать собеседника, проявлять любезность в обращении не только с равными, но и нижестоящими по социальной лестнице. Для образованного светского человека отступление от них считалось недопустимым.

Принцип дворянской чести осудил французский философ и педагог XVIII в. Жан Жак Руссо: «Светская честь может быть выгодна для положения в обществе, но она отнюдь не проникает в душу и не оказывает никакого влияния на счастье. Подлинная честь, напротив, составляет сущность счастья, ибо только в ней обретаешь неиссякаемое чувство внутреннего самодовольствия, а ведь только оно одно может сделать счастливым существо мыслящее» [1, с. 105].

Руссо противопоставляет естественность всему искусственному и фальшивому и выше всего ставит проявление самобытности характера и непосредственные эмоции.

При рассмотрении особенностей русского этикета выяснилось, что дворянская культура по-своему испытала на себе влияние народной культуры, хотя дворяне страшно далеки были от

народа. Вспомним «Войну и мир» Льва Толстого:

В романе столичная аристократия, с ее внешним лоском и светскостью на французский манер. Она полна пустоты, и лживости и далека от истоков жизни нации. Толстой видит порок жизни петербургского светского круга. И, наоборот, патриотизм Ростовых – мужество Николая, чистый юношеский порыв Пети, «живая жизнь», естественность, переполняющая Наташу (ее приезд в имение дядюшки и ее русский танец; Наташа в горящей, оставляемой врагу Москве.....) – предстает частью общей стихии русской народной жизни... Война выжигает в душах князя Андрея Болконского и Пьера Безухова все эгоистическое и мелкое и заставляет почувствовать свою общность с каждым солдатом, ополченцем и партизаном. От гордой единичности герои приходят к сознанию своей сопричастности другим людям, народу. Национальные русские черты Толстой видит в «скрытой теплоте патриотизма» и отвращении к показной героике. Скромное достоинство и глубокая внутренняя серьезность, настоящее мужество – черты простых русских солдат...

Таким образом: Этикетные наставления Древней Руси являются ценностью культуры. Правила нравственного поведения, изложенные в памятниках древнерусской литературы с XI по XVI в. способствовали защите чести, достоинства и внутренней красоты русского народа.

Нормы европейского этикетного поведения вводились с конца XVII в. государственными указами царя.

Дворянская культура России испытала на себе сильное влияние народной культуры.

Использованная литература:

1. Волченко Л. Б. Гуманность, деликатность, вежливость и этикет. М.: «Московский университет», 1992
2. Дробницкий О. Г. Проблемы нравственности. М.: «Наука», 1977
3. История русской литературы X - XVII веков. Под редакцией Д. С. Лихачева. М.: «Просвещение», 1980
4. Сущность и влияние Моды. Прага: «Артия», 1966

The history of etiquette in Russia

Irma Katsadze

the first year post-graduate student

Georgian Technical University

77 Kostava Str., Tbilisi, Georgia

The article discusses the etiquette instructions of Ancient Russia which are the value of culture. The rules of moral behaviour given in Ancient Russian literature of XI-XVI centuries favoured the defence of honour, dignity and inner beauty of Russian people.

The norms of European etiquette behaviour were introduced at the end of XVII century by state decrees of the king.

The noble culture of Russia was under influence of folk culture.

ეთიკეტის ისტორია რუსეთში

ირმა კაცაძე

1 კურსის მაგისტრანტი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ძველი რუსეთის ეთიკეტური რჩევა-დარიგებანი წარმოადგენენ კულტურის ღირებულებას. ზნეობრივი ქცევის წესები, ჩამოყალიბებულნი XI-XVI საუკუნეების ძველი რუსული ლიტერატურის ძეგლებში, ხელს უწყობდნენ რუსი ხალხის ღირსებისა და სულიერი სილამაზის დაცვას.

ევროპული ეთიკეტური ქცევის ნორმები შემოღებულ იქნენ XVII საუკუნის ბოლოდან მეფის სახელმწიფოებრივი ბრძანებულებით.

რუსეთის სათავადაზნაურო კულტურამ განიცადა ხალხური კულტურის ძლიერი გავლენა.

У истоков этикета

Кацадзе И.

магистрант 1 курса

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Этикет – установленная совокупность правил поведения, которая касается внешнего проявления отношения к людям (обхождение с окружающими, формы обращений и приветствий, поведение в общественных местах, манеры и одежда).

Этикет подразумевает высокую степень осознанности и творческой активности. Идеальная норма поведения, зафиксированная в этикете, отнюдь не всегда совпадает с реальным поведением. Степень обязательности выполнения тех или иных правил зависит от стилистики поведения в тех или иных сферах общения. На противоположных сторонах располагаются повседневность и церемониал. В будничной жизни нарушения **Этикета** хотя и не приветствуются, но, как правило, не влекут за собой серьезных последствий. А нарушение правил церемониала может оказаться весьма неприятным (церемониал приема посла, свадебный церемониал...) [2].

Слово **Этикет** является галлицизмом. Заимствовано из французского языка **etiquette** – **церемониал, Этикет** (установленный торжественный обряд, порядок совершения чего-нибудь). **Этикет** – всегда диалог, даже в том случае, если участники общения разделены пространством и временем (**эпистолярный этикет, литературный этикет**). Выполнение каждого правила **Этикета** всегда направлено на определенного адресата и требует обязательного ответа.

Этикет как моральное явление укоренен в моральных нормах и ценностях и тесно связан с ними. Система моральных установок, определяющих характер общения у самых разных народов, включает в себя общечеловеческие ценности: почитательное отношение к старшим, родителям, женщинам, гостеприимство, понятия чести и достоинства, скромность, толерантность, благожелательность... **Принцип гостеприимства, толерантность и почитание родителей занимают значительное место в кавказской системе моральных ценностей.**

Мораль – это сущность Человека. «Быть моральным – это больше, чем обладать способностью выносить разумные суждения и поступать на их основе... Мораль взывает к чувству долга, налагает обязательства. **Нам нужно нечто, что побуждало бы нас разорвать круг эгоистических вожелений и наладить отношения с другими... Мы совершенствуемся в силу того, что моральные нормы побуждают нас делать то, что в обычных условиях мы, как правило, не хотели бы делать... Таков смысл морали. Она служит источником особых стимулов и побуждений» [1, с. 27].**

По Дробницкому мораль связана с культурой. Назначение морали в культуре – способствовать творчеству добра, содействовать индивидуальному добротворчеству, помогать человеку быть не «как все», принося людям радость своими поступками и деятельностью. **Мораль соответствует предназначению самой культуры: облагораживать, одухотворять, возвышать, обеспечивать будущее. Каждой системе культуры соответствует своя мораль.**

«Каждая эпоха жаждет некоего более прекрасного мира. Чем глубже отчаяние и разочарование, тем сокровенна эта жажда» [3, с. 30].

К культуре можно отнести ту мораль, которая в истории этики обозначается как «подлинная», «истинная», «действительная мораль», в противоположность корпоративной морали, бытующей в реальной жизни и отношениях людей. «Действительная нравственность, - писал В. С. Соловьев, - есть должное взаимодействие между единичным лицом и его данною средою... Действительное личное достоинство каждого несомненно выражается и воплощается в его отношении к тому, кто его окружает» [4, с. 77].

Связь культуры и морали заключается в их взаимопроникновении и взаимодополнении. **Культурная среда, созданная человеком, представляет условие превращения человека в человека – личность с его интеллектуально-эмоциональным потенциалом творческого воспроизводства этой среды. Эта среда формирует нравственно-эстетическое сознание и чувства человека, его нравственно-эстетическое отношение к миру.**

«Человек, - пишет академик Д. С. Лихачев, - живет не только в природной среде, но и в среде, **созданной культурой его предков и им самим...** Если природа необходима человеку для его биологической жизни, то культурная среда не менее необходима для его духовной, нравственной жизни, для его **привязанности к родным местам...для его нравственной самодисциплины...**» [2, с. 25].

Этикет имеет свою историю. Его истоки можно обнаружить в ритуалах (приветствий, прощаний, гостеприимства, обрядовых церемониалах, трапезы) родоплеменного строя. **Он связан с обычаями и традициями**, где определенные социальные действия требовали строгого соблюдения формы.

Философское осмысление правил **Этикета** было предпринято греческим философом и писателем I века Плутархом. В «Римских вопросах» он поясняет смысл **Этикетно - ритуальных форм поведения**, обязательных для соблюдения в обществе. Здесь же объясняются правила приветствий, церемониалы общественных и

государственных приемов. В фрагменте «О доблести женской» Плутарх пишет:

«Не внешность, а благонравие женщины должно составлять ее славу в обществе». Высшей из традиционных добродетелей великий философ считал способность к дружбе и благорасположение к себе людей, которые **«возникают в деловом и бытовом общении сограждан, чему содействует каждый случай проявления любезности и доброжелательства»** [1, с. 27].

Соблюдение правил приличия, согласно древним, - признак воспитанности, а воспитанность – залог благожелательного отношения людей. Без соблюдения общепринятых правил поведения не обходится общение достойных людей. Во многих афоризмах греческих и римских мудрецов наставления относительно того, как вести себя в обществе, содержат элементарные истины, не утратившие своего значения в условиях современной цивилизации. Собственно эти правила были частью нормативных требований, предъявляемых к цивилизованному человеку вообще. **А «цивилизованный» в античности означал – воспитанный.**

Этикет, как самостоятельное явление, возник во времена абсолютных монархий и функционировал как **свод правил поведения и общения при дворе монарха**. С помощью этикета подчеркивалась исключительность царствующей персоны, ее абсолютное превосходство над подданными. **Этикетом предусматривались не только правила поведения в соответствующих ситуациях, но и формы одежды, выездов, длина шлейфов, наличие украшений, степень декольтированности ...** Этикет часто шел рука об руку с модой.

Основной период формирования этикетной (придворной) культуры в Европе приходится на XV – XVI вв. В это время появляется и широко распространяется в придворных кругах специальная **литература о правилах красивого и достойного поведения**. Во второй половине XV в. по просьбе английского короля Эдуарда IV церемонимейстер бургундского двора Карла Смелого Оливье де ла Марш написал трактат об устройстве двора бургундских герцогов с тем, чтобы предложить королю образец церемониала и придворного **Этикета** в качестве примера для подражания. Цитата:

«Изящная и утонченная придворная жизнь Бургундии была унаследована Габсбургами, которые перенесли ее в Испанию и Австрию, где она сохранилась вплоть до последнего времени. Бургундский двор неустанно прославляли как богатейший и наиболее хорошо устроенный по сравнению со всеми прочими» [1, с. 102].

В 1517 г. в Италии вышла в свет книга Кастильоне «Придворный», где рекомендации по поводу приобретения хороших манер предполагали высокую интеллектуальную образованность и надлежащее воспитание. А в 1558 г. там же появилась «Галатео, или Книга хороших манер» Жиовани делла Каза, в которой содержались основные наставления:

«Человек не должен хвастаться своим происхождением, богатством, знатностью, почетными званиями, а также своим умом. Вы не должны разговаривать ни слишком медленно, растягивая слова, ни слишком быстро, глотая их. Говорить нужно спокойно, с достоинством, так, чтобы вас понимали. Человек должен все делать красиво, изящно, быть любезным» [1, с. 102].

Таким образом: **Этикет** – свод правил поведения и общения в соответствующих ситуациях. Он как нравственное явление укоренен в нравственных нормах и ценностях: понятия чести, дружбы, достоинства; скромность, толерантность ...

Этикет имеет свою историю. Его истоки обнаруживаются в ритуалах. Он связан с обычаями и традициями. Возник во времена абсолютных монархий. Основной период формирования этикетной культуры в Европе приходится на XV-XVI вв. В это время появилась специальная литература о правилах достойного и красивого поведения.

Литература:

1. *Волченко Л. Б.* Гуманность, деликатность, вежливость и этикет. Ценности культуры и морали. М.: «Московский университет», 1992
2. *Волченко Л. Б.* Нравственность и этикет. М.: «Московский университет», 1976
3. *Дробницкий О. Б.* Проблемы нравственности. М.: «Наука», 1977
4. *Рыбакова Н. В.* Моральные отношения и их структура. Л.: «Просвещение», 1974

The origin of *etiquette*

Irma Katsadze

Fresher student

Georgian Technical University

77 Kostava Str., Tbilisi, Georgia

*The **etiquette** is a code of conduct and intercourse in appropriate situations.*

As a moral phenomenon it takes root in moral standards and values – in concepts of honour, friendship, dignity, modesty, tolerance....

*The **etiquette** has its history and is connected with customs and traditions. It's sources are revealed in rituals. It came into existence at the time of absolute monarchies.*

*The culture of **etiquette** was mainly developed in Europe in the XV-XVI centuries. That was the time of shaping the rudiments of special literature about the rules of dignified and refined conduct.*

ეტიკეტის სათავეებთან

ირმა კაცაძე
1 კურსის მაგისტრანტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ეტიკეტი წარმოადგენს ქცევისა და ურთიერთობათა წესების კრებულს შესაბამის სიტუაციებში. იგი როგორც ზნეობრივი მოვლენა ჩანერგილია ზნეობრივ ნორმებსა და ღირებულებებში: პატიოსნების, მეგობრობის, ღირსების ცნებები; თავმდაბლობა, ტოლერანტობა...

ეტიკეტს აქვს თავისი ისტორია. მისი სათავეები აღმოჩენილია რიტუალებში. დაკავშირებულია ადამიანთა წესებსა და ტრადიციებთან. წარმოიშვა აბსოლუტური მონარქიების ეპოქაში. ეტიკეტის კულტურის ფორმირების ძირითადი პერიოდი ევროპაში ემთხვევა XV-XVI საუკუნეებს. იმ დროს გაჩნდა სპეციალური ლიტერატურა ღირსეული და ლამაზი ქცევის შესახებ.

ქსოვილთა რაციონალური გამოჭრის მეთოდების სრულყოფა

ნანი ფხაკაძე, თამარ გუჯაბიძე,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ქსოვილთა რაციონალური გამოჭრისათვის საჭიროა შრომატევადი, დიდი მოცულობის საანგარიშო სამუშაოების ჩატარება, რაც ითვალისწინებს ქსოვილთა უნარჩენო გამოჭრისათვის ელექტრო გამომთვლელი მანქანების გამოყენებას, ქსოვილზე ჩანახაზების შესრულებას, თარგების რაციონალურ განლაგებას ქსოვილზე და მის ეკონომიკურ გამოყენებას. იმის გამო, რომ სამკერვალო ნაწარმის დეტალებს აქვთ რთული ფორმა, ჩანახაზში მათ შორის წარმოიქმნება თარგთაშორისი დანაკარგები, რაც შეადგენს ჩანახაზების ფართობის 6÷20%-მდე. თარგთაშორისი ამონაცვენების ფართობი დამოკიდებულია ნაწარმის დეტალების ფორმაზე, ზომაზე, მათ რაოდენობაზე, ჩანახაზში თარგების კომპლექტის რაოდენობაზე და სხვა ფაქტორებზე.

ქსოვილის ფენილის ჩანახაზით გამოჭრისას წარმოიქმნება დანაკარგები სიგრძეში ნაფენის თავისუფლებაზე დანამატის არსებობისას, სექციებში ნაფენთა შეპირპირებისას, ფენილის ბოლოში ნაფენთა შეჭრისა და დაწყობისას. ამ დანაკარგების სიდიდე ქსოვილების სხვადასხვა მასალისათვის შეადგენს ფენილის

სიგრძეში 0,4÷1%. ასევე სხვადასხვა საგნის მასალების გამოყენებისას მიიღება ნარჩენები მასალების მცირე ჩამონატრების სახით, რომელიც ზემოთ აღნიშნულ სხვა ნარჩენებთან ერთად შეადგენს წონით ნარჩენებს. წონითი ნარჩენების გარდა ქსოვილის დაფენისას წარმოიქმნება მცირე ზომითი ქსოვილის ნატრის ბოლოების ნარჩენები, რომელთა სიგრძე 10-15 სმ-ზე მეტია და მათი გამოყენება ხდება ფართო მოხმარების საგნების დასამზადებლად.

ქსოვილთა რაციონალური გამოჭრა ხელს უწყობს ქსოვილის სასარგებლო ფართის ეკონომიკურ გამოყენებას, რომელიც უშუალოდ დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი სიზუსტით იქნა ჩატარებული წინა მოსამზადებელი სამუშაოები. მოსამზადებელი სამუშაოები ითვალისწინებს ქსოვილის ასორტიმენტის ნაფენთა რაოდენობისა და დაწყოების სიმაღლის განსაზღვრას. არ დაიშვება ქსოვილის ნატრის შერჩევა სხვადასხვა ბოჭკოს შედგენილობით, ხაოთი და ხაოს გარეშე, ერთფრად შეღებილის და სურათოვანის კომბინაციით. დიდი მნიშვნელობა აქვს ნატერში ქსოვილის სიგრძისა და სიგანის შერჩევას. ქსოვილის ნატრიდან მინიმალური ნარჩენის მისაღებად რამოდენიმე ფენილის სიგრძის გამოყენებას, რომლის დროსაც ერთი ნატრის ფენილის სიგრძის შერჩევა ხდება ისე, რომ ნატრის სიგრძე გამოყენებული იქნას უნარჩენოდ. ფენილების რაოდენობა დამოკიდებულია ასორტიმენტისა და დაკვეთის სიდიდეზე.

ნატრის სიგრძე გამოითვლება ფორმულით:

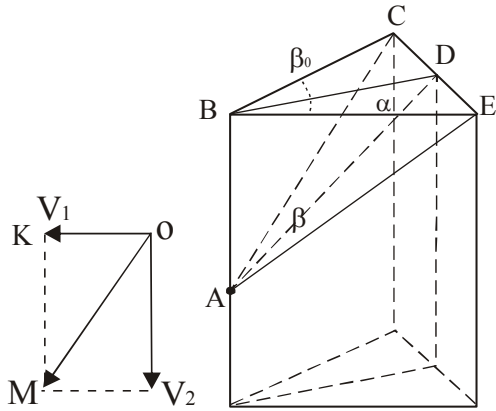
$$L = l_i X_i + b \quad (1)$$

სადაც, L – ნატრის სიგრძეა, $l_i = l_1, l_2 \dots l_n$ ფენილის სიგრძეა, $X_i = X_1, X_2, \dots X_n$ ფენების რაოდენობა, b ნარჩენების სიდიდეა გამოსახული სმ-ში, $b \leq 10 \div 15$ სმ.

არანაკლებ საპასუხისმგებლოა ქსოვილის გამოჭრის პროცესი, რომელიც გავლენას ახდენს გამოშვებული პროდუქციის ხარისხზე. მასალების გამოსატრელად გამოიყენება როგორც უძრავი, ასევე მოძრავი დანები. ქსოვილთა გამოჭრისათვის გამოიყენება დისკური (წრიული ფორმის) და ბრტყელი (ღენტიური) დანები. უძრავი დანებით ხდება ერთი ფენის ხისტი ქსოვილების გამოჭრა. რამოდენიმე ფენილის გამოჭრისას გამოიყენება სხვადასხვა ფორმის მოძრავი დანები. მოძრავი დანებით გამოჭრა გამოირჩევა მაღალი მწარმოებლობით, რადგან შესაძლებელია ქსოვილის

სისქის ცვალებადობის შესაბამისად მუშა სიჩქარეების გაზრდა. ლენტური დანების გამოყენებისას დანის ალესვის კუთხე აიღება $15^{\circ} \div 20^{\circ}$ -მდე.

ნახ. 1. მოცემულია დანის კონსტრუქციული და ჭრის მუშა კუთხეები.

$\angle CBE = \beta_0$ დანის ალესვის კუთხეა. ქსოვილის ჭრა მიმდინარეობს β მუშა კუთხით, რომლის სიდიდე მნიშვნელოვნად ნაკლებია (დაახლოებით 10-ჯერ) ალესვის კუთხეზე. ჭრის სიჩქარე V წარმოადგენს ქსოვილის მიწოდების სიჩქარის V_1 ვექტორის და დანის მოძრაობის V_2 სიჩქარის ვექტორს.

$$V = \sqrt{V_1^2 + V_2^2} \quad (2)$$

განვსაზღვროთ დამოკიდებულება β_0 და β კუთხეებს შორის.

$$CD = BD \cdot \operatorname{tg} \frac{\beta_0}{2} = AD \cdot \operatorname{tg} \frac{\beta}{2} \Rightarrow \frac{BD}{AD} = \frac{\operatorname{tg} \frac{\beta_0}{2}}{\operatorname{tg} \frac{\beta}{2}} \quad (3)$$

სიჩქარეთა გეგმის $\triangle OKM \sim \triangle ADB$

$$\frac{DB}{AB} = \frac{V_1}{V} = \frac{V_1}{\sqrt{V_1^2 + V_2^2}} \Rightarrow \frac{DB}{AB} = \frac{1}{\sqrt{1 + \left(\frac{V_2}{V_1}\right)^2}} \quad (4)$$

ამასთან მხედველობაში მისაღებია ისიც, რომ $\frac{DB}{AB}$ დამოკიდებულია $\angle BDA = \alpha$

კუთხეზე, რომლის გაზრდით ან შემცირებით შესაბამისად მცირდება ან იზრდება $\frac{DB}{AB}$;

(3) და (4) ფორმულიდან ვღებულობთ

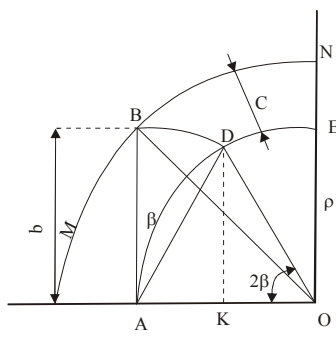
$$\operatorname{tg} \frac{\beta}{2} = \frac{1}{\sqrt{1 + \left(\frac{V_2}{V_1}\right)^2}} \cdot \operatorname{tg} \frac{\beta_0}{2} \quad (5)$$

(5) ფორმულიდან გამომდინარე ჭრის მუშა კუთხე დამოკიდებულია არა მარტო დანის ალესვის კუთხეზე, არამედ მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია $\frac{V_2}{V_1}$ სიდიდეზე.

ქსოვილის სისქისა და სიხისტისაგან დამოკიდებულებით ქსოვილის მიწოდების სიჩქარე V_1 დასაშვებია იცვლებოდეს $0,1 \div 0,3$ მ/წმ, ხოლო დანის V_2 სიჩქარე $15 \div 20$

მ/წმ-მდე, მაშინ $\frac{V_2}{V_1} \approx (80 \div 150)$, თუ გავითვალისწინებთ, რომ დანის ალესვის კუთხე $\beta_0 = 15^\circ \div 20^\circ$, მაშინ ჭრის კუთხის ყველაზე ინტენსიური ცვლილება მოხდება, როცა $\frac{V_2}{V_1} = (80 \div 150)$.

ლენტური მანქანის მუშაობისას ადგილი აქვს დანის რხევას განივი მიმართულებით, რომელიც მნიშვნელოვანია დანის ნაკლები დაჭიმულობისას, რაც გავლენას ახდენს გამოჭრის ხარისხზე და ჭრის სიზუსტეზე. განივი რხევების ამპლიტუდა დამოკიდებულია დანის სიხისტეზე, დანის მოძრაობის სიჩქარეზე და დაჭიმულობაზე. კვლევებით დადგენილია, რომ ჭრის დამაკმაყოფილებელი ხარისხის მისაღებად $\frac{V_2}{V_1} = 60 \div 80$. დანის სიჩქარის შემდგომმა გაზრდამ შეიძლება გამოიწვიოს ქსოვილის გაცხელება და დაზიანება. თუმცა თხელი სასარჩულე ქსოვილების ფენილების გამოჭრისას დასაშვებია $\frac{V_2}{V_1} = 80 \div 150$. ლენტური დანის სიმტკიცის მისაღწევად დანის განივი კვეთის გაზრდა შეზღუდულია ჭრის ტექნოლოგიური პირობების გამო. დანის სიგანე b დამოკიდებულია გამოსატრეელი დეტალების კონფიგურაციაზე და ფენილის სიმკვრივეზე. ρ რადიუსის სიმრუდის მქონე ქსოვილის გამოჭრისას AB დანის ალესილი პირი A გადაადგილდება AE მრუდზე (ნახ. 2), ხოლო მისი ტორსი B გადაადგილდება MN რკალზე, რომელიც ჩაღუნავს და მოჭრის ფენილს C სისქით. ჭრის კუთხე β დამოკიდებულია გამოსატრეელი ქსოვილის სიმრუდეზე და ქსოვილის მექანიკურ თვისებებზე.

ნახ. 2.

BAD და AOD ტოლფერდა სამკუთხედებიდან $AB=AD=b$; $AO=OD=\rho$, $\angle AOD=2\beta$, დანის სიგანის გასაგებად განვიხილოთ $\triangle ADK$ და $\triangle DKO$

$$\begin{aligned} DK &= \rho \sin 2\beta \\ DK &= b \cos \beta \Rightarrow b = 2\rho \sin \beta \end{aligned} \quad (6)$$

ΔAOB -დან $(\rho + c)^2 = b^2 + \rho^2$, თუ გავითვალისწინებთ, რომ $b = 2\rho \sin \beta$, მივიღებთ

$$\sin \beta = \sqrt{\frac{c}{2\rho} + \frac{c^2}{4\rho^2}} \quad (7)$$

(7) ფორმულით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ჭრის β კუთხის მაქსიმალური სიდიდის გასაგებად საკმარისია განვსაზღვროთ ქსოვილის სიმრუდის ρ რადიუსი და C სისქის ფენილის დეფორმაცია.

ლიტერატურა:

1. П. М. Вальшиков, Б. А. Зайцев, Ю. Н. Вальшиков. Расчет и проектирование машин швейного производства. 1973г.
2. Комиссарав А. И., Анастасьев А. А. Проектирование и расчет закройных машин. 1970г.

Усовершенствование методов рационального раскроя ткани

Н. Пхакадзе, Е. Гуджабидзе
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, костава 77

В статье рассматривается метод расчета стационарных ленточных машин. Во время работы ленточных машин наблюдаются поперечные колебания ножа, которые существенно влияют на точность и качество раскроя. Для обеспечения удовлетворительной чистоты и точности раскроя необходимо принимать во внимание скорость подачи ткани на ноже и скорость движения ножа. Так, как рабочий угол резания зависит не только от угла заточки ножа, но и значительной степени от отношения скорости.

Improvement of methods of rational cut of fabrics

N.Phakadze, E.Gujabidze
The Georgian Technical University
77 Kostava , Tbilisi, Georgia

In the paper the method of calculation of stationary tape machines is considered. During work of tape machines cross-section fluctuations of a knife which essentially influence accuracy and quality of cutting are observed. For maintenance of satisfactory cleanliness and accuracy of cutting it is necessary to consider speed of submission of a fabric on a knife and speed of movement of a knife, as the working corner of cutting depends not only on a corner of sharpening of a knife, but also in a significant degree on the attitude of speed.

საქართველოს სამხედრო მოსამსახურეთა (მამაკაცების) ტანადობის ტიპები ქეთევან ჩირგაძე, ირინა უგრეხელიძე, ნინო დოლიძე, მერაბ დათუაშვილი, ლია ლურსმანაშვილი.
ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

მაღალხარისხოვანი სამკერვალო ნაწარმის დაგეგმარებისათვის აუცილებელია ინფორმაცია ადამიანის სხეულის ანატომიური აგებულებისა და გარეგნული ფორმის შესახებ, ასევე მომხმარებლის ყველა ასაკობრივი ჯგუფის ზომების ცვალებადობის კანონზომიერებათა და ზომითი სტანდარტების აგების პრინციპების შესახებ.

ადამიანის სხეულის ანატომიური აგებულებისა და გარეგნული ფორმის დადგენის მიზნით, აკ.წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოყენებითი დიზაინისა და ტექნოლოგიის დეპარტამენტის მეცნიერთა ჯგუფის მიერ ჩატარებული ანტროპომეტრული გაზომვის პროგრამაში ჩართული იქნა მოსახლეობის 18-40 წლის მამაკაცების ასაკობრივი ჯგუფის მორფოლოგიური კვლევა. კვლევა ჩატარებული იქნა 1288 კაცზე.

მორფოლოგიური კვლევის შედეგად ფიზიკური განვითარების მახასიათებელთან ერთად დადგენილი იქნა საქართველოს მამაკაცების ტანადობის ტიპები.

ტანადობა ადამიანის სხეულის გარეგნული ფორმის განმსაზღვრელი ერთერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია და საკმაოდ დიდ გავლენას ახდენს ტანსაცმლის კონსტრუქციაზე. ამიტომ ის დიდი ხანია წარმოადგენს სამკერვალო მრეწველობის სპეციალისტების ყურადღების საგანს.

ტანადობა ადამიანის აღნაგობის ინდივიდუალურ თავისებურებას წარმოადგენს. ის ტანის კონფიგურაციაა ადამიანის ჩვეული, დაუძაბავი დგომის, ჯდომის და მოძრაობის დროს. ტანადობა დამოკიდებულია ხერხემლის ფორმაზე, ტანის კორპუსის, თავისა და მხრის სარტყელის მდებარეობაზე, მხრების სიმაღლეზე, კიდურების ფორმასა და მდებარეობაზე. ტანადობაზე გავლენას ახდენს ასევე კუნთოვანი სისტემისა და ცხიმოვანი ფენის განვითარების ხარისხი.

ტანადობის ფორმირება იწყება ბავშვობის წლებიდან და სრულდება ზრდასრულ ასაკში. ამასთან, ის იცვლება სიცოცხლის ბოლომდე. ტანადობის ცვლილებაზე გავლენას ახდენს ასაკი, შრომითი საქმიანობა, ფიზიკური ვარჯიშებით და სპორტით დატვირთვა. აღსანიშნავია ისიც, რომ ზურგის კონფიგურაცია განსხვავებულია სქესის მიხედვით. როგორც წესი, მამაკაცის ფიგურაში ბეჭის ძვლების ამობურცულობა მეტია დუნდულა კუნთის ამობურცულობაზე, ქალების ფიგურაში კი პირიქით, დომინირებულია დუნდულა კუნთის ამობურცულობა.

ანტროპოლოგიასა და მედიცინაში არსებობს ტანადობის ტიპების სხვადასხვა კლასიფიკაცია. სამკერვალო მრეწველობაში ტანსაცმლის კონსტრუირებისას მიზანშეწონილია გამოყენებული იქნას ტანადობის კლასიფიკაცია, რომელიც მოიცავს ფიგურების სამ ტიპს: მოხრილი, ნორმალური და გასწორებული.

მოხრილი ფიგურა ხასიათდება ბრტყელი მკერდით, რამდენადაც წინ გადმოხრილი ტანის კორპუსით, გრძელი, გაფართოებული და ბეჭების არეში ძლიერად ამოხნეკილი ზურგით და ხერხემლის მცირედი შეზნეკილობით წელის არეში.

ფიგურები ნორმალური ტანადობით ხასიათდება პროფილში ხერხემლის ზომიერი ამოხნეკილობით ბეჭის ძვლების ადგილმდებარეობაში და ზომიერი ჩაზნეკილობით წელის არეში.

გასწორებული ფიგურა გამოირჩევა ფართოდ გაშლილი მხრებითა და მკერდით, უკან გადაწეული ტანის კორპუსით, ბრტყელი, სწორი ზურგით და ხერხემლის დიდი შეზნეკილობით წელის არეში.

მხრების სიდიდის მიხედვით განასხვავებენ ფიგურებს დაბალი, საშუალო და მაღალი მხრებით. ფიგურის ტანადობის ტიპის დადგენისათვის იყენებენ პარამეტრებს, რომლებიც განსაზღვრავს ხერხემლის ჩაღუნების სიდიდეს კისერსა და

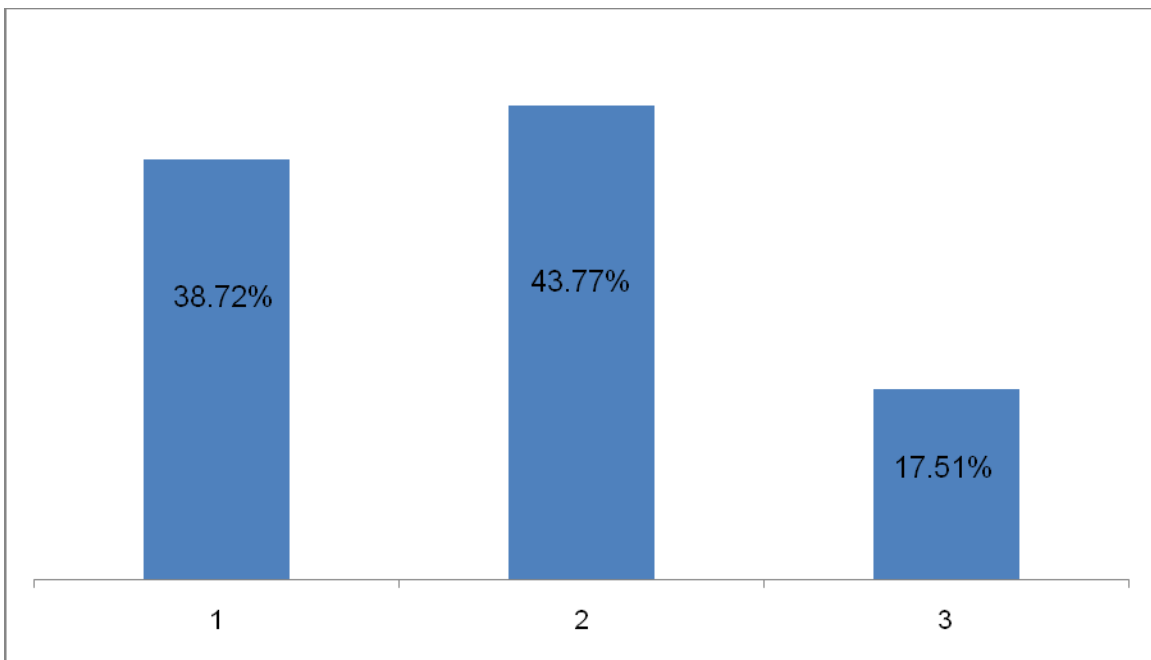
წელის არეში და მხრის დახრის სიდიდეს. ეს პარამეტრები არის პროექციული ზომები:

- კორპუსის მდებარეობა, - კისრის სიღრმე,
- წელის სიღრმე,
- მხრის სიმაღლე.

კორპუსის მდებარეობის მიხედვით ფიგურები არის კიფოზური – როდესაც ხერხემალი კისრის არეში წინ წამოწეულია, თავი დახრილია, ხოლო ზურგი ამობურცულია ბეჭის ადგილმდებარეობაში; ნორმალური - როდესაც კისერი და თავი ზომიერი დახრილობისაა, ხოლო ზურგი ნორმალური სიმრუდის; ლორდოზური – როდესაც ხერხემალი კისრის არეში გასწორებულია, ხოლო ზურგი ბრტყელი.

წელის სიღრმის მიხედვით არსებობს ფიგურები ხერხემლის მცირე, ზომიერი და დიდი შეზნექილობით.

საქართველოს სამხედრო მოსამსახურეთა ტანადობის ტიპების დადგენის მიზნით ჩატარებული მორფოლოგიური კვლევის შედეგების ანალიზმა აჩვენა, რომ კორპუსის მდებარეობის მიხედვით ტიპები განაწილდა შემდეგი პროცენტული თანაფარდობით: კიფოზური-38,72 %, ნორმალური – 43,77%, ლორდოზული –17,51%, რაც ნაჩვენებია დიაგრამაზე (ნახ. 1).

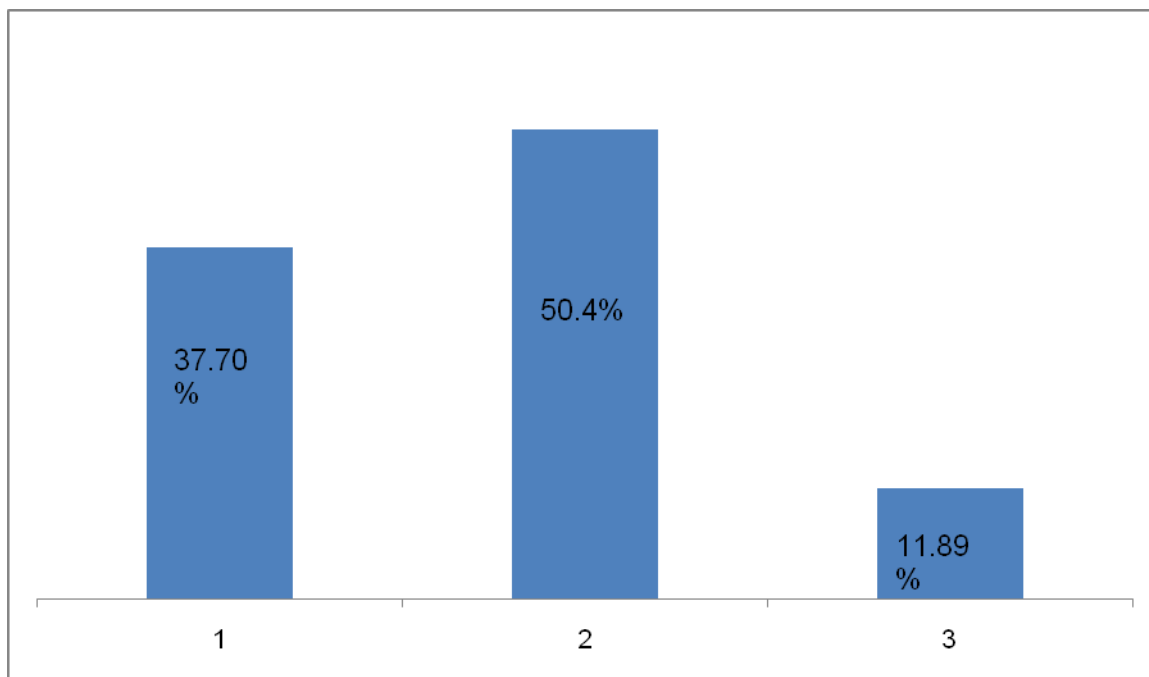

ნახ. 1. სამხედრო მოსამსახურეების ფიგურათა ტიპების პროცენტული განაწილება კორპუსის მდებარეობის მიხედვით.

1. კიფოზური, 2. ნორმალური, 3. ლორდოზული.

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, კორპუსის მდებარეობის მიხედვით ყველაზე მეტად გვხვდება ფიგურების ნორმალური ტიპი – 43,77%.

ტანადობის მეორე მნიშვნელოვანი მახასიათებლის - წელის სიღრმის მიხედვით ყველაზე ხშირად გვხვდება ფიგურები ზომიერად შეზნექილი ხერხემლით – 50,41%, დიდი შეზნექილობით –11,80%, ხოლო მცირე შეზნექილობით 37,70% (ნახ.2).

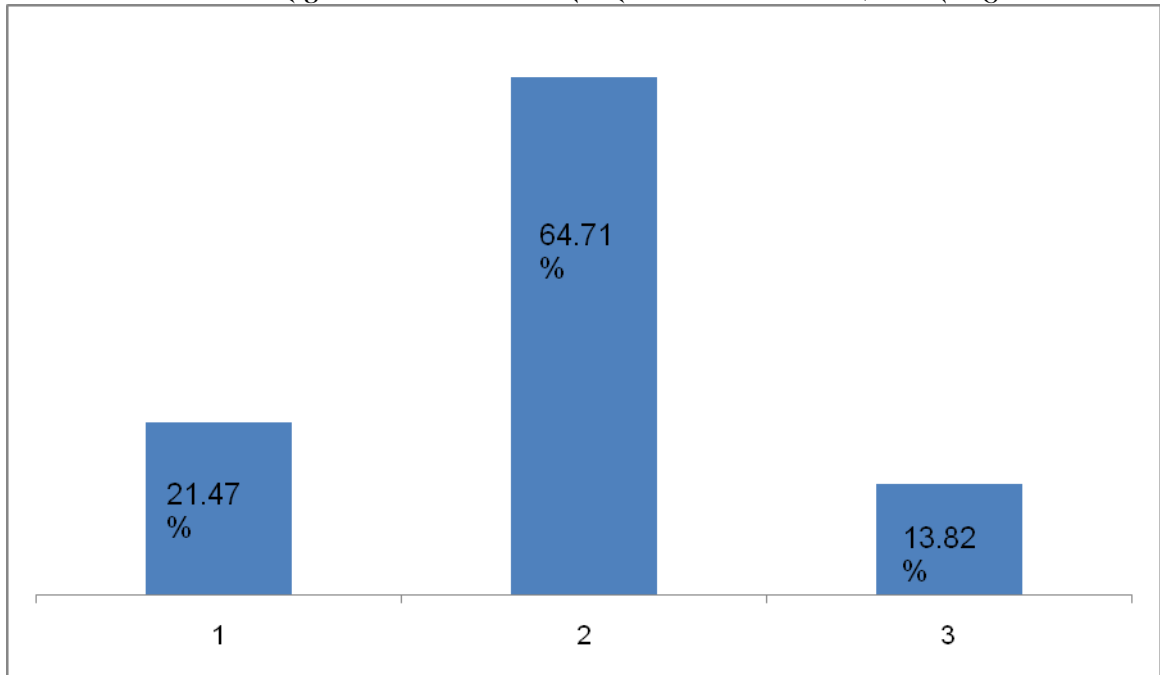

ნახ. 2. სამხედრო მოსამსახურეების ფიგურათა ტიპების განაწილება წელის სიღრმის მიხედვით.

1. მცირე შეზნექილობის;
2. ზომიერი შეზნექილობის;
3. დიდი შეზნექილობის.

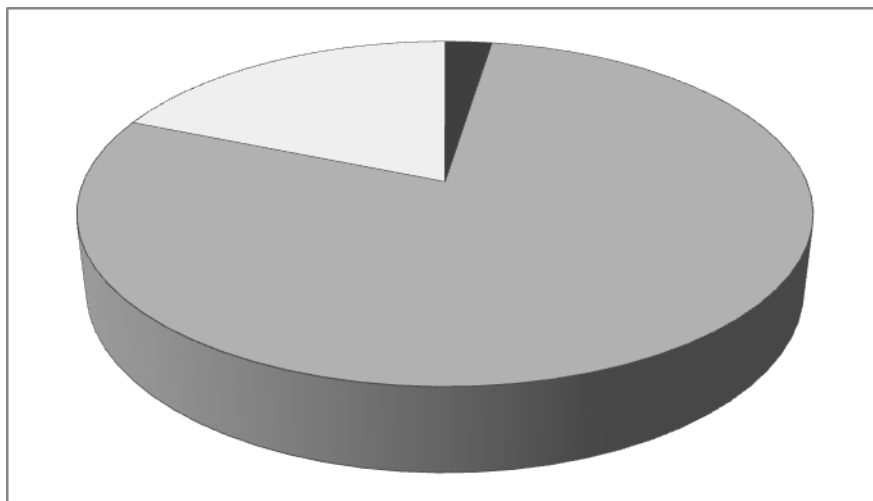
ანტროპო-მორფოლოგიური კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ მხრის სიმაღლის მიხედვით ფიგურათა სამი ტიპი განაწილდა შემდეგი პროცენტული თანაფარდობით:

დაბალი – 22,47%, ნორმალური - 64,71%, მაღალი – 13, 82 %. (იხ. დიაგრამა ნახ.3.)

ნახ. 3. სამხედრო მოსამსახურეების ფიგურათა ტიპების პროცენტული განაწილება მხრის სიმაღლის მიხედვით.
 1. დაბალი; 2. ნორმალური; 3. მაღალი.

ზემოთ აღნიშნული შედეგების ანალიზის საფუძველზე გამოიკვეთა, რომ აღებულ შერჩევაში ტანადობის ტიპები განაწილებულია შემდეგი პროცენტული თანაფარდობით: მოხრილი ტანადობით – 18.79%; ნორმალური ტანადობით – 78.75% და გასწორებული ტანადობით – 2.4%, რაც ნაჩვენებია დიაგრამაზე (ნახ. 4).

ნახ. 4. სამხედრო მოსამსახურეების ტანადობის ტიპების პროცენტული განაწილება.

■ ნორმალური 78.75%; □ მოხრილი 18.79%; □ გასწორებული 2.4%.

როგორც დიაგრამიდან ჩანს, აღებულ შერჩევაში ჭარბობს ნორმალური ტანადობის მქონე მამაკაცთა ტიპები, ყველაზე მცირე რაოდენობით გვხვდება სამხედრო მოსამსახურეები გასწორებული ტანადობით.

ამრიგად, საქართველოს სამხედრო მოსამსახურეთა მორფოლოგიური კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ აღებულ შერჩევაში (18-40 წლის ასაკის 1288 ობიექტი) მამაკაცების უმეტესობას აქვს ტანის კორპუსის ნორმალური მდებარეობა, წელის ზომიერი შეზნექილობა, მხრის ნორმალური სიმაღლე და შესაბამისად მიეკუთვნება ტანადობის ნორმალურ ტიპს.

აღნიშნული ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური დახმარებით. (გრანტი № GNSF 07/7 – 242). ნაშრომში გამოთქმული აზრები ეკუთვნის სამეცნიერო ჯგუფს და არ გამოხატავს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის შეხედულებებს.

ლიტერატურა

1. С.В. Куренова, Н.Ю. Савельева. Конструирование одежды. Ростов-на-Дону „Феникс“-2004. 480 ст.
2. Э.К. Амирова, О.В. Сакулина и др. Конструирование одежды. М. АСADEMIA -2005. 495 ст.
3. Л.П. Шершнева, Л.В. Ларькина. . Конструирование одежды М. Форум-Инфра-М 2006. 290 ст.
4. ბ. დოლიძე, ქ. ჩირგაძე, ი. ხარკვიანი – გამოყენებითი ანტროპოლოგიის საფუძვლები. ქუთაისი. 2008. 228 გვ.

Резюме

„Типы - осанки военнослужащих Грузий“ К.А. Чиргадзе, И.И. Угрехелидзе. Н.А. Долидзе, М.В. Датуашвили, Л. Г. Лурсманашвили.
Кутаисский Государственный университет им. Ак.Церетели

В работе рассматриваются типы осанки военнослужащих Грузии в возрасте (18-40) лет. На основе анализа антропо- морфологического исследования были определены следующие характеристики осанки - положение корпуса, глубина талий, высота плеч. В итоге анализа этих показателей было установлено, что при данной выборке нормальную осанку имеют 78, 75% исследуемых объектов, сутулую 18, 79% и выпрямленную 2,46%.

Summary

Type - stateliness military officers of Georgia authers
K. CHirgadze, I. Ugrekhelidze, N. Dolidze, M. Datuashvili, L. Lursmanashvili.
Akaki Tsereteli state university Kutaisi

Types in the posture of the Georgia military officers aged 18-40 years are viewd in this work. based on an analysis of antropo-morfological study identified the fo lowing typical posture, position of the body: depth of thallium, shoulder height. as a result, the analysis of hese indicators, if was found that in this was found that in this sample of military officers normal stateliness constitute, 78,75% of the rotal volume are crooked, and 2,46% are precised.

ТАНЦЫ СТАРОГО ТБИЛИСИ

ЛАРИСА ЧХЕИДЗЕ

ТГУ, Чавчавадзе1

Со второй половины XVIII столетия Тбилиси (именуемый в те времена Тифлисом) представлял собой город, в котором дружно проживало много национальностей. На этом фоне расцвела особая поэзия у ашугов. Без их участия, как и без кинто, не обходились во время обручений, свадеб и крестин. Не проходило ни одно торжество, устраиваемое выдающимися грузинскими поэтами, князьями: Григолом Орбелиани, Александром Чавчавадзе, Николозом Бараташвили и многими другими, в честь приезжих гостей, будь то Дюма, Пушкин, Лермонтов, Васнецов и другие.

В это же самое время, в городе выработалось общее красочное наречие, свой колоритный говор, состоящий из сочетания всевозможных языков и сплетения разнообразных культур. Благодаря чему, зародились такие уникальные танцы, как «Кинтоури», «Карачохули», «Шалахо» и «Багдадури», ставшие излюбленным зрелищем горожан и символом старого города, так же, как и «лезгинка-лекури». В этих городских танцах имелись некоторые движения, которые отдаленно напоминают популярные в те времена танцы. Видимо, приемы танцевальных движений были позаимствованы именно оттуда, а затем интерпретированы.

В отличие от многих других грузинских народных танцев, «Кинтоури» и «Карачохули» исполнялись только мужчинами. Наполненные неповторимым колоритом, они являют собой «весьма оригинальную и полную своеобразия ветвь грузинского хореографического фольклора»[1, 60]. Эти танцы сегодня знакомы всему миру, благодаря гастролям различных грузинских национальных ансамблей.

Кинто и карачохели являлись яркими представителями среднего сословия. Они принадлежали к определенной касте, представляли единую национальность, в которой были грузины, армяне, татары и другие. Карачохели являлись добропорядочными мастерами-ремесленниками, пользовавшимися большим уважением и доверием. Имели свои объединенные артели, именуемые амкарами. Соблюдали свои традиции, законы чести. Одевались в одинаковую форму. На них была неизменная черная чоха, породившая слово «карачохели», т.е. «носящий черную чоху». Под чохой одевался черный атласный ахалухи. Широкие черные шаровары были заправлены в остроносые сапоги. На талии красовался отвисающий массивный серебряный пояс с подоткнутым пестрым шелковым платком – багдади, а голову венчала

островерхая папаха из шерсти ягненка, под названием «цицака» («перец»), считающийся символом их достоинства.

Карачохели большей частью были плечистыми (из-за физической работы). Характерной для них была мужественность, они были по-рыцарски благородны, тонко чувствовали поэзию. Такими же они были и в танце «Карачохули», где каждый двигался с гордым взором и с чувством достоинства. Танцевальные движения соразмерны жизненному укладу карачохели. Они спокойны и степенны. Сама основа танца «Карачохули» – скользящие движения. Известен также танец карачохели – «Мухамбази», о котором упоминалось известным танцором и педагогом Алекси Алексидзе. Любимыми музыкальными инструментами карачохели считались дудуки и зурна. Предпочтение было дано им, поскольку по тембру и звучанию оба они были близки человеческому голосу и умели тонко передать боль и радость души.

Прямая противоположность типу карачохели были кинто. Кинто – бродящий по улицам продавец, торгующий мелким товаром, в основном фруктами. Он носил его на табахи (подносе), водруженном на голове. На плечах у кинто были переброшены весы на цепях с двумя тарелками из бронзы, или медные – «орудие» его труда; а главные атрибуты – металлические фунтовые гири. А свой неизменный «на все случаи жизни» багдади, кинто заворачивал бубликом и клал для удобства на голову под табахи. В Персии (ныне Иран) бродячих торговцев-лоточников, подобных кинто, именовали «табак-каши», то есть «носящий табахи».

В сущности, он был выходец из среды карачохели, но, как неудавшийся ремесленник, он был вынужден найти применение своим способностям в мелкой торговле – в купле-продаже. Это образ человека-одиночки, который готов был всяческими уловками раздобыть себе кусок хлеба. Потребность выжить вынуждала его порой хитрить и ловчить. У кинто были развиты актерские способности, применяемые им на жизненных «подмостках». Но при этом, в своей постоянной потребности выжить, он вовсе не старался вызывать к себе жалость. Заработанное с таким трудом и добытое за день, он тут же растрачивал в духанах, или проигрывал в кости. Это был живущий одним днем человек.

Вечера в старом Тбилиси, когда со всех сторон раздавались звуки пения и танцев – обычная, превратившаяся в ежедневную потребность форма жизни города. Приезжим могло показаться, что весь город предается всеобщему празднованию особой даты. Это было мозаичное импровизационное развлечение под открытым небом, где «режиссером» и «исполнителем» был сам народ (почти все слои: князья, высокопоставленные чиновники,

ремесленники карачохели, кинто, обычные горожане), его талантливое нутро, выплескивающееся наружу.

Кинто многим отличался от карачохели – по складу мышления, образу жизни и, разумеется, по танцу и одежде. Он красовался в ситцевой рубашке-косоворотке в горошек, с обычно расстегнутыми четырьмя пуговицами на вороте. Свои широкие сатиновые шаровары он заправлял в носки. Носил остроносые кожаные чуйаки или сапоги с голенищами «в гармошку». На голове у него возвышался картуз с высокой тульей, загнутой вверх. Его верхнюю одежду также украшал широкий, или узкий серебряный пояс, за который бывал заткнут традиционный багдади и подвешенные на серебряной цепочке нагрудные часы. Если карачохели отдавали предпочтение нежному и поэтичному звучанию зурны, кинто же увлекала шарманка. Он с не меньшим достоинством, демонстрируя себя, вальяжно походкой прохаживался вечером в людных местах, с целью весело и, порой, цинично побалагурить.

Танец «Кинтоури» – такой же жизнерадостный и живой, как и сам кинто. В нем целый каскад движений, вплоть до верчения вприсядку на одной ноге, исходящих также из его характера. Движения изобилуют прыжками и приседаниями гротесковой формы. Эти всевозможные увертки напоминают и также раскрывают его изворотливый нрав. Одновременно с ними, в танце сочетаются гибкость с мягкой, выразительной пластикой рук, передающей быструю смену мимических образов: из-за изящно двигающихся перед лицом кистей рук выглядывает то лукавый взгляд, то озорство и юмор, – также характерные для кинто. Мы берем на себя смелость утверждать, что этот фрагмент танца напоминает смену древнегрузинских театральных масок, и это можно считать даже отголоском «сахиоба».

В танце «Кинтоури» особенно ощущается облик многоязычного, разнохарактерного и разнородного Тбилиси, вылепившего образ кинто также многоликим. И весь танец, как и разговорное наречие города, предстает пестрой мозаикой, вобравшей в себя элементы и пластику многих национальностей, проживающих в этом удивительном городе. Созданию самостоятельного танцевального образа способствует и соответствующий костюм кинто, идеально дополняющий танец и вносящий в движения особую прелесть. Тем самым, он являлся добавочным средством выражения его действий и его самости: во время верчения вокруг оси на одной ноге в полусогнутом состоянии, шаровары у него раздуваются, как паруса.

В целом, танец восхитителен, театрален и технически сложен для исполнения. Порой движения в нем схожи и уподобляются даже акробатическим трюкам. Когда во время кутежей

мужчины соревновались меж собой в ловкости, он виртуозно танцевал с кувшином на голове. Играючи он мог пить без помощи рук вино из стакана, держа его зубами. А то и мог зубами поднять с пола тарелку, на которой, к тому же, был поставлен полный стакан вина, и при этом, движения рук и ног как бы соревновались меж собой под музыку.

В танце «Кинтоури» используются всевозможные движения, поигрывание плечами, в нем так и искрится юмор и свойственное кинто пластическое изящество. В танце им применялся как действующий элемент танца пестрый багдади. Апогея танец достигал тогда, когда кинто во время танца бросал на пол свой багдади и, закинув руки назад, пытался поднять его с пола зубами, стоя на вытянутых ногах!.. Уже подняв его под аплодисменты, он делал еще несколько завершающих кругов и артистично завершал танец. Имеется описание очевидцев его исполнения в конце 19 века: «Этот танец – поэма целой жизни «кинто», разделенная на голод, труд, беспечность и наслаждение. Тут весь его характер: хитрость, ловкость, смелая шутка, бесшабашная удаля сорвиголовы. Он ведет тихо, плавно, кому-то, подмигивая, кого-то, вызывая, приглашая разделить с ним его пляску. Затем он приостановился на секунду, слегка приподнял плечи и с хитрой усмешкой, сверкнув белыми, как фарфор, зубами, одним быстрым прыжком, напоминающим прыжок пантеры, очутился на противоположной стороне круга, – и снова началась та же вызывающая, манящая пляска...»[2]. А у Б. Нижарадзе читаем: «Интерес представляет факт, что в старых сванских играх можно встретить игру, под названием «паква ликвед», в которой, заложив руки за спину и стоя на одной ноге, юноша, поднимает зубами шапку, брошенную на землю» [3, 136].

Оба танца имеют много общего в движениях. Отличительные черты в манере исполнения, как и в самих характерах кинто и карачохели. Танцы старого Тифлиса, как и образы кинто и карачохели, запечатлены и увековечены на живописных полотнах Нико Пиросмани – «Ишачий мост», «Праздник святого Георгия в Болниси», Ладо Гудиашвили – «Кристина», «Хаши», «Цоцхали», Вано Ходжабегова и Оскара Шмерлинга. Танцы исполнялись актерами Георгием Шавгулидзе и Васо Годзиашвили в кинофильме режиссера Вахтанга Таблиашвили «Кето и Котэ». Они смогла создать в своем танце истинные типажи кинто XIX века, благодаря словесному описанию художником Ладо Гудиашвили и его же образной демонстрацией пластических танцевальных приемов. Перед нами на экране как бы оживал с полотен великих мастеров кисти и представал в опозитизированном виде сам кинто. Певец старого Тбилиси известный грузинский поэт, писатель, академик Иосиф Гришашвили (1889-1965), живущий

среди современников этих колоритных типажей, необычайно тонко описал их в своей книге «Литературная богема старого Тбилиси». А лучшими исполнителями этих танцев считались Давид Ушверидзе, Автандил Татарадзе, Фридон Сулаберидзе и др. Эти танцы можно встретить на театральной сцене и в кинематографе: «Ханума», «Кето и Котэ», «Иные нынче времена» и др.

Около двух веков карачохели и кинто являлись редкими личностями, способными танцевальным языком создавать свой психологический автопортрет. И, хотя они давно канули в лета, как и сама эпоха, остались их портреты и образы, как жемчужины в сценической хореографической постановке Дж. Багратиони «Картинки старого Тбилиси».

Использованная литература

1. Хучуа П. Государственный заслуженный ансамбль народного танца Грузии, Тб., 1958.
2. Дуровина Е. Мцхетский праздник, «Новое обозрение», 1892, №3019.
3. Нижарадзе Б. Историко-этнографические статьи, Тб., 1962.

ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი
ლარისა ჩხეიძე

ძველი თბილისის ცეკვები

ძველი თბილისის წარმომადგენლები – კინტო და ყარაჩოხელი ასრულებდნენ ცეკვებს-ავტოპორტრეტებს, რომელნიც მათ ბუნებასა და ყოფას ახასიათებდა. ცეკვები: “ბაღდადური”, “ყარაჩოხული”, “კინტური”, “მუხამბაზი” იყვნენ ჯერ კიდევ ორი საუკუნის წინ ცნობილი. ამ ცეკვების შენარჩუნებული დამახასიათებელი ილეთები შეტანილია ახლანდელ ქორეოგრაფიულ დადგმაში “ძველი თბილისის სურათები”.

(2 ვარიანტ: ახლანდელ ქორეოგრაფიულ დადგმაში “ძველი თბილისის სურათები” შეტანილია ამ ცეკვების შენარჩუნებული დამახასიათებელი ილეთები).

Doctor of Art Critics **Larissa Chkheidze**

DANCES OF OLD TBILISI

The representatives of old Tbilisi – kinto and karachokheli would perform dances-self-portraits, defining their everyday live and customs. Even two centuries ago such dances as “Bagdaduri”, “Karachokhuli”, “Kintouri”, “Mukhambazi” were well known and popular.

Typical movements have survived until our days and are entered into choreographic performance “Pictures of old Tbilisi”.

ვირტუალური რეალობა კომპიუტერულ ხელოვნებაში

ასოცირებული პროფესორი: მარინა ხარატიშვილი

თბილისი, კოსტავას ქ. №77

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

აუდიო ვიზუალური ხელოვნების მიმართულება

უკანასკნელი წლების მეცნიერულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ტექნიზაციის პროცესი გაცილებით უფრო წინ წავიდა, ვიდრე ამას სულ რამდენიმე ათეული წლის წინ წარმოვიდგენდით. თანამედროვე ტექნოლოგია ადამიანის მოღვაწეობის ყველა სფეროში შეიჭრა და იგი გარკვეულად შეცვალა კიდეც. ასეთმა ტექნიკურმა ექსპანსიამ თეატრალურ ხელოვნებას გვერდი ვერ აუარა: სასცენო დეკორაცია, სცენოგრაფია, კოსტუმები, გრიმი, განათება, მუსიკალური გაფორმება, სცენური ტექნოლოგიები და მათი მართვა, ადვილად მოექცა ე.წ. ხელოვნური ინტელექტის (კომპიუტერული ტექნოლოგიების) გამოყენებით არეალში. ბევრი შემოქმედი, დღესაც კი კრიტიკულად უყურებს ტექნიკური პროგრესის შემოქმედებით პროცესში გამოჩენას და გარკვეულად უფროსის კიდეც მას. ადამიანისა და კომპიუტერის ერთობლივი შემოქმედების მიღწევები იმდენად შთამბეჭდავია, რომ უკან დასახევ გზას ნაკლებად ტოვებს. უფრო მეტიც, როგორც აღმოჩნდა, ხელოვნური ინტელექტის დარგები: კომპიუტერული გრაფიკა, ვერბალური ტექნოლოგიები, რობოტული ტექნიკა, მართვის ავტომატიზებული სისტემები, ვირტუალური რეალობის ტექნიკური სისტემები და ა.შ. სათეატრო ხელოვნებასთან პირდაპირ კავშირში აღმოჩნდა. ამგვარმა სიახლემ რეჟისორის შესაძლებლობათა პალიტრა მნიშვნელოვნად შეცვალა და გაამდიდრა. ახლებურად წარმოგვიდგინა არა მხოლოდ მისი შემოქმედებითი ლაბორატორია, არამედ სპექტაკლის სცენური რეალიზაცია. თანამედროვე თეატრი, როგორც სინთეზური ხელოვნება, დღეს ხელოვნების ცალკეულ დარგებთან ერთობლიობაში, კომპიუტერული ტექნოლოგიის ფოკუსირების ადგილად წარმოგვიდგა.

„ტექნიკა ყოველთვის იდგა თეატრის წარმოშობის სათავეებთან და იგი არ უნდა იქნას აღქმული, როგორც საშიშროება, არამედ, როგორც გამაერთიანებელი ელემენტი“... „თეატრის გადარჩენა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად შესწევს მას უნარი იყოს მრავალფეროვანი და ამისათვის გამოიყენოს ახალი ხერხები და გამოქმენილობითი საშუალებები“. [1-2] – წერს თანამედროვე თეატრის ერთ-ერთი თვალსაჩინო შემოქმედი, კანადელი რეჟისორი რობერტ ლეპაჟი, რომლის საერთაშორისო აღიარებას, მის მიერ ახალი ტექნოლოგიების ფართოდ გამოყენებამაც ხელი შეუწყო და კლასიკური დადგმის ნორმები საფუძველშივე შეარყია.

როდესაც თანამედროვე ტექნოლოგიების სათეატრო ხელოვნებაში გამოყენებაზე ვსაუბრობთ, განსაკუთრებულ ყურადღებას ე.წ. „ვირტუალური რეალობა“ იპყრობს, რადგან იგი ბუნებრივად თეატრის ორგანულ არეალში ეწერება. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ „ვირტუალური რეალობის“ ფენომენი თეატრის ზოგიერთ თავისებურებას იძენს, მაშინ როდესაც თეატრი, თავის მხრივ, ნოვატორული ძიებების რეალიზებისთვის, „ვირტუალურ რეალობაში“ სრულიად ახალ, ტექნიკურ

საშუალებებს ჰპოვებს. „ვირტუალური რეალობის“ სწორედ ეს თავისებურება თეატრის თეორეტიკოსებს აიძულებს, გამორჩეული ყურადღება მიაპყრონ ამ ახალ ტექნოლოგიურ ქმნილებას.

როგორც ცნობილია, „ვირტუალური რეალობა“ სუბიექტის წარმოსახვაში ხელოვნური საშუალებებით, ამ შემთხვევაში კომპიუტერული და ვიზუალური ტექნოლოგიით მოდელირებული (წარმოსახული, დახატული და ა.შ.) შექმნილი გარემოა. მისი ქმნილება, ესაა ხელოვნური, არარეალური სურათი, რომელიც შესაბამისი ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით მიიღება და ადამიანს, სუბიექტს ნანახის რეალურობაში ეჭვის შეტანის საფუძველს ნაკლებად უტოვებს. ტექნიკურად პროეცირებული, ვიზუალური ეფექტებით იმიტირებული წარმოსახვითი გარემო იქმნება, რომელიც თანამედროვე თეატრის გამომსახველობით საშუალებებში ორგანულად ეწერება. ე.წ. „ვირტუალური რეალობა“ ზემოქმედებს ადამიანის აღქმის ყველა ორგანოზე (ცნობიერ ღონეზე) და ბუნებრივ ეფექტს იწვევს.

„ვირტუალური რეალობის“ მოდელირების ორი ფორმა უნდა განვასხვაოთ: ხისტი მოდელირება და ინტერაქტიული მოდელირება; [3]

ე.წ. „ხისტი“ მოდელირების დროს შესაძლებელია, წინასწარ, კომპიუტერულ ტექნოლოგიაში შეტანილი და განსაზღვრული „ვირტუალური რეალობა“ მივიღოთ, ანუ სცენაზე წინასწარ შერჩეული სურათი გადავიტანოთ. ე.წ. „ხისტი“ მოდელირების დროს „ვირტუალური რეალობით“ შექმნილი გარემო მდგრადია, სტატიურად წინასწარ შერჩეულ ვარიანტს იმეორებს. ვთქვათ, სცენაზე ჩანს ტყე და მინდორი, რომელიც მთელი სცენის განმავლობაში არ იცვლება. ფაქტობრივად, „ხისტი“ მოდელირება სპექტაკლის დეკორაციულ ფონს სრულყოფილად ცვლის.

რაც შეეხება „ინტერაქტიულ ვირტუალურ რეალობას“, მისი კორექტირება და მართვა ოპერატიულად არის შესაძლებელი. ამ დროს სცენაზე მიღებული სურათის ცვლის, ტრანსფორმირებისა და მართვის ტექნიკური წინაპირობა იქმნება. ყოველივე ეს ამგვარ ვირტუალურ გარემოში „ჩაძირული“ რეჟისორის და მის მიერ დადგმული სპექტაკლის გამომსახველობით შესაძლებლობებს თვისობრივად ზრდის. წარმოიდგინეთ მსახიობი, რომელიც მოძრაობს ან მოძრაობის იმიტაციას აკეთებს, შესაბამისად გარემო და პეიზაჟი იცვლება. ცხადია, ეს მაყურებლისთვის ხარისხობრივად შეცვლის სცენაზე მიმდინარე მოვლენის ბუნებრიობის განცდას, ან იგივე მსახიობი სცენის სიღრმიდან ავანსცენისკენ იწყებს მოძრაობას და მასთან ერთად სინქრონულად ახლოს მოდის მთელი „ვირტუალური გარემო“. ფაქტობრივად, ახლოდან ხედვის (კადრის ახლოს მოტანის) სრულყოფილი ილუზია იქმნება. მსგავსი მაგალითები მრავლად

შეიძლება მოვიტანოთ და ეს ყოველივე რეჟისორისათვის ახალი შემოქმედებითი ძიებების მძლავრ იმპულსებად შეიძლება იქცეს. „ხელოვანმა წინ უნდა წამოწიოს ახალი გამომსახველობითი ფორმები, იდეები და მიენდოს მაყურებელს, რომელსაც შესწევს უნარი ამოიცნოს ადამიანური ბუნება შუქ-ჩრდილის მუდმივ თამაშში.“ [4] აღნიშნავს რობერტ ლეპაჟი.

ამგვარად, ე.წ. „ვირტუალური რეალობა“ რეჟისორისთვის არის ტექნიკური საშუალება, რომელიც მისთვის საჭირო მომენტში სასურველ გარემოს ქმნის, ან სურვილის შემთხვევაში უქმნის მას შესაძლებლობას შეცვალოს და მართოს იგი. ამასთან, არავითარი რეალური დეკორაციების ცვლა სცენაზე არ ხდება. ეს მხოლოდ მისი ვიზუალური იმიტაციაა. დღეს ასეთი ტექნიკური შესაძლებლობებით მრავალი სატელევიზიო სტუდიაა აღჭურვილი. ბუნებრივია, იგი სცენის მხატვრის შემოქმედებით დიაპაზონს წარმოუდგენლად აფართოებს და შესაბამისად, რეჟისორს უქმნის სპექტაკლის ახლებურად გააზრების წინაპირობას. ამდენად, რეჟისორს საშუალება ეძლევა წარმოაჩინოს მოძრავი სცენა, დინამიურად ცვლადი გარემო, შემოიტანოს მასში უწინ მხოლოდ კინოსა და ტელევიზიისთვის ხელმისაწვდომი რაკურსის შეცვლის, ხედის ახლოს მოტანის და ა.შ. ელემენტები. შეიძლება დავასკვნათ, რომ თანამედროვე ინოვაციური ტექნოლოგიების საშუალებით, თეატრალურ ხელოვნებაში „ვირტუალური რეალობის“ შემოტანა მის გამომსახველობით შესაძლებლობებს თვისობრივად ახალ, ამაღლებულ დონეზე აიყვანს. ამასთან, სპექტაკლში შემოტანილი „ვირტუალური რეალობა“ რთული კონსტრუქციის დეკორაციების აგებასა და მასზე გასაწევ დანახარჯებს გარკვეულად გამორიცხავს.

„ხისტი“ ან „ინტერაქტიულად მოდელირებული“ ვირტუალური გარემო უშუალოდ რეპეტიციების პერიოდშიც შეიძლება შეიცვალოს, რადგან გამოყენებული კომპიუტერული ტექნოლოგია ამის შესაძლებლობას იძლევა. ამის გათვალისწინებით, რეჟისორისა და თეატრის მხატვრის ერთობლივი შემოქმედებითი საქმიანობის პროცესი გაადვილდება. უფრო მეტიც, იქმნება ტექნიკური შესაძლებლობა წინასწარ დაპროგრამდეს სპექტაკლის მიმდინარეობისას (მსგავსად განათებისა) ვირტუალური გარემოს ცვლა, ანუ გაიწეროს მისი პარტიტურა, რომელიც სპექტაკლის მიმდინარეობისას სცენაზე თანმიმდევრულად გადაიტანება. „ვირტუალური რეალობის“ პარტიტურა სპექტაკლის მუსიკალური გაფორმების, განათების პარტიტურებს დაემატება და მათთან ერთობლიობაში სპექტაკლის მართვის ერთიან კომპლექსს შექმნის.

რეჟისორის შემოქმედებით ლაბორატორიას „ვირტუალური რეალობა“ გვერდს ვერ აუვლის. სახელდობრ – სარეჟისორო ექსპლიკაციის შექმნის სახეობის სფეროში. სარეჟისორო ექსპლიკაცია

უნდა გავიგოთ, როგორც რეჟისორის მიერ სპექტაკლის წინასწარი მოდელირება, რომლის სცენაზე გადატანა რეპეტიციების მეშვეობით ხდება. ბოლო პერიოდში ამ მიმართულებით ჩატარებულმა კვლევებმა დაგვარწმუნა, რომ კომპიუტერული ტექნოლოგიების რეჟისორული ექსპლიკაციის პროცესში ჩართვა, თვისობრივად აფართოებს რეჟისორის შესაძლებლობებს[5]. ამ დროს რეჟისორს საშუალება ეძლევა კომპიუტერული გრაფიკის მეშვეობით, მომავალი სპექტაკლი სრულად ასახოს, შემოქმედებით ჯგუფთან ერთად (მუსიკალური გაფორმება, განათება, მხატვრობა, ქორეოგრაფია და ა.შ.) მისი ცალკეული კომპონენტი განიხილოს და კომპიუტერულად მისი საუკეთესო ვარიანტები დაიმანსოვროს. შემოქმედებით ლაბორატორიაში მიღებული შედეგი შემოქმედებით კოლექტივს გააცნოს და მას დასმული ამოცანის გათავისება გაუადვილოს. ამასთან, ეს უნიკალური საშუალება იქნება მომავალ თაობებს სრულყოფილად შემოუვნახოთ გამოჩენილ რეჟისორთა ნამუშევრები და მათი ექსპლიკაციური მოდელები, რაც სპექტაკლის შემდგომ აღდგენას გაადვილებს.

„ვირტუალური რეალობის“ ამ სქემაში შემოტანა ახალ შესაძლებლობებს აჩენს თვით სპექტაკლის სცენური რეალიზაციის კუთხით. მისი კომპიუტერულ მოდელში ჩართვა არავითარ დამატებით პროგრამულ სიძნელეს არ ქმნის, რადგან „ვირტუალური რეალობაც“ პროგრამული პროდუქტია. სამაგიეროდ, იცვლება (მცირდება) დეკორაციებისადმი დანახარჯები, იზრდება ხელოვნური სასცენო გარემოს რეალობასთან ადეკვატურობის ხარისხი, რეჟისორული შესაძლებლობები და ა.შ. ამდენად, „ვირტუალური რეალობა“ უნდა განვიხილოთ არა მხოლოდ როგორც ექსპლიკაციის ახალი სახეობა, არამედ როგორც მისი თვისობრივად ახალი დონე.

აღნიშნული არ ნიშნავს იმას, რომ „ვირტუალური რეალობის“ სცენაზე გადატანის კუთხით დღეს პრობლემები არ არსებობს. ასეთი პრობლემები, რა თქმა უნდა არის, მაგრამ მხოლოდ პრაქტიკული რეალიზაციის კუთხით. თეორიული პრობლემების გადაწყვეტა იმის გარანტიებს იძლევა, რომ სულ მოკლე ხანში, ახალი ხედვა „ციფრული თეატრის“ შესახებ, სცენაზე თამამად შეაბიჯებს და თეატრის შემოქმედებითი კოლექტივის სამსახურში ჩადგება. ამას ადასტურებს ოლგა კუმეგერის კვლევები ახალი კომპიუტერული ტექნოლოგიების სასცენო ხელოვნებაში, კერძოდ სცენოგრაფიაში ფართო გამოყენების შესახებ. მისი მულტიმედიური თეატრი, სრულიად ახალი ხედვაა ციფრული თეატრის შესახებ[6].

დღეს რთულია „ვირტუალური რეალობის“ ტექნოლოგიური საშუალებების შეტანით მოსალოდნელი ეფექტი გადაჭარბებით შეფასდეს რეჟისორის შემოქმედებით არსენალში, მის შემოქმედებით ლაბორატორიაში. ამგვარი ტექნოლოგიური ინოვაცია, შესაძლებლობას შექმნის

შემოქმედებით ლაბორატორიაში მოსამზადებელ ეტაპზე შემოვიდეს, მუშაობაში ჩართოს მთელი შემოქმედებითი კოლექტივი, რაც მათ რეჟისორული ჩანაფიქრის გათავისებას გაუადვილებს, ხოლო რეჟისორს კი საშუალებას მისცემს თავისი შემოქმედებითი პოტენციალი გაცილებით სრულყოფილად წარმოაჩინოს. „ვირტუალური რეალობის“ შემოტანა თვისობრივად ახალ და ჯერ კიდევ ბოლომდე შეუსწავლელ დონეზე აიყვანს რეჟისორის გამომსახველობითი შესაძლებლობების პალიტრას. თეატრი, „ვირტუალური შესაძლებლობებით“, მომავლის თეატრია...

ლიტერატურა:

1. 2. 4. რობერტ ლეპაჟი, „საერთაშორისო გზავნილი“ 2008 წ. www.robortlepage.com
3. გ. ჩოგოვაძე, ა. ცინცაძე, „ხელოვნური ინტელექტი საზოგადოების კარიბჭესთან“, „საბჭოთა საქართველო, თბილისი, 1987 წელი
5. მ. ხარატიშვილი, ა. ცინცაძე, „კომპიუტერული ტექნოლოგიები თეატრალურ ხელოვნებაში“, სამეცნიერო ჟურნალი „ინტელექტი“, თბილისი, 2000წ
6. ოლგა კუმეგერი, „მულტიმედიური თეატრი“, www.kumeger.webzone.ru

Виртуальная реальность в театральном искусстве
профессор: Харатишвили М.

Тбилиси Костава 77 ГТУ

В статье рассмотрены формы виртуальной реальности и перспективы ее внедрения в театральное искусство. Показано что подобные технологические средства не только уменьшают расходы на декорации но создают качественно новые выразительные возможности в творческой деятельности режиссера.

Virtual Reality in Theatrical Arts

Professor: Marina Kharatishvili

77, Kostava Street, GTU

The article deals with the forms of “virtual reality” and the prospects of its introduction into the theatrical arts. The article highlights that such effects and technologies not only reduce spending on decorations but creates essentially innovation expressive means to the director for his creative word.

Журнал издается по решению Академии образовательных наук Грузии

Редакционный совет:

Борис Имнадзе – ф. профессор, главный редактор
Теймураз Джагоднишвили – ф. профессор, заместитель редактора
Елизавета Козлова – ассоц. профессор, ответственный секретарь
Чингиз Бадалов, профессор
Константин Рамишвили, профессор
Гела Кипиани, ф. профессор
Анзор Шавгулидзе, ф. профессор
Зураб Чачхиани, ф. профессор
Елизавета Хахуташвили, ассоц. профессор
Леонид Джахаиа, ф. профессор

Адрес редакции: Тбилиси, 380008, ул. Зандукели , 1

e-mail: boris151132@rambler.ru

адрес веб-страницы <http://newsletters.gtu.ge>

The journal is issued under the decision of the Academy of Educational of Georgia

Board of Editors:

Boris Imnadze – PhD. – Chef-editor
Teimuraz DjagodniSvili – PhD. – Depuli editor
Elizabed Kozlova – Executive Secretary

Board Members, Professors:

Chingiz Bedalov
Konstantin Ramishvili
Gela Kipiani
Anzor Shavgulidze
Zurab Chachkhiani
Elisabed Khakhutashvili
Leonid Djakhaia

ISSN №1512-102X

Adress: 1, Zandukeli Str., 380008, Tbilisi, Georgia

e-mail: boris151132@rambler.ru

web-said's adress: <http://newsletters.gtu.ge>

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია

შრომები 1(13) (ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე)

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ “მოამბის” დამატება

თბილისი 2009

გამომცემლობის რედაქტორი:

კორექტორები: ე. კოზლოვა

თ. მებუკე

თ. ბონდარენკო

კომპიუტერული დაკაბადონება:

რედაქცია: ბ.იმნაძე

თ. ჯაგოდნიშვილი

გადაეცა წარმოებას

ქალაქის ზომა

ტირაჟი 500